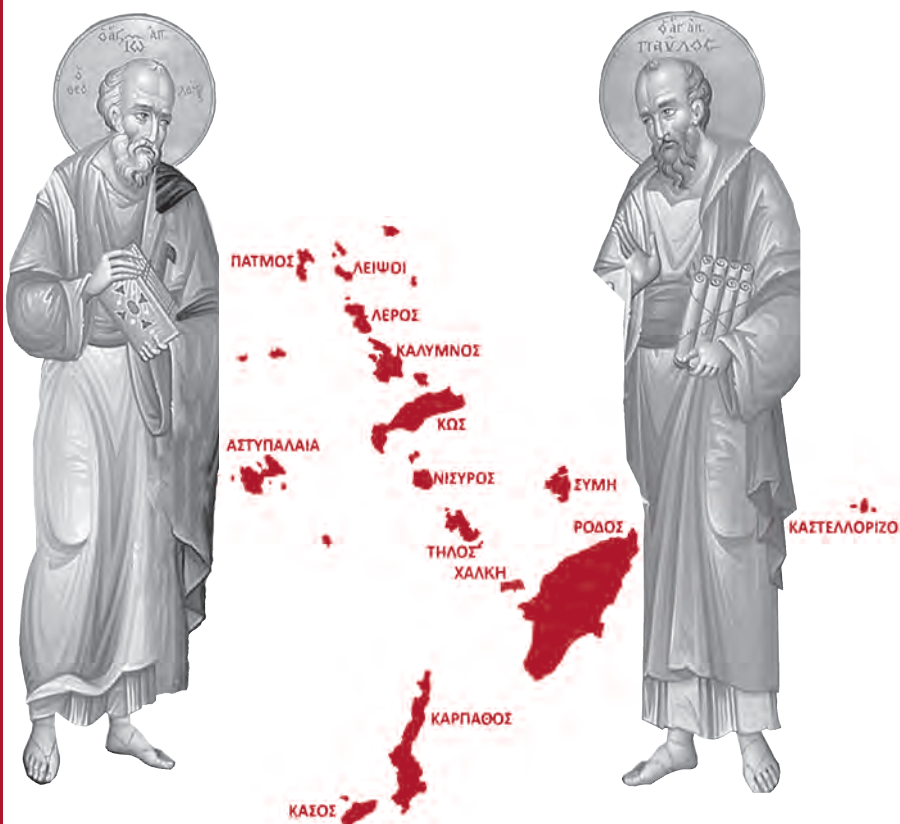

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

ΕΠΙΣΧΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩ
ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α',
ΕΤΟΣ ΙΔ',
ΤΕΥΧΟΣ ΚΘ',
ΙΟΥΛΙΟΣ-
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
2022

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩ
ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α', ΕΤΟΣ ΙΔ', ΤΕΥΧΟΣ ΚΘ',
ΙΟΥΛΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩ
ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α΄, ΕΤΟΣ ΙΔ΄, ΤΕΥΧΟΣ ΚΘ΄,
ΙΟΥΛΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022
ISSN: 1792-0507

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Διευθυντής Συντάξεως
Μητροπολίτης Ρόδου Κύριλλος

Μέλη:

1. Ἀθανάσιος Μουστάκης
Τερά Μητρόπολις Κώου καὶ Νισύρου
2. Πρωτοπρεσβύτερος Ἀμφιλόχιος Σακαλλέρος
Τερά Μητρόπολις Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας
3. Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Μαυρολέων
Τερά Μητρόπολις Καρπάθου καὶ Κάσου
4. Γεώργιος Πετρόπουλος
Τερά Μητρόπολις Σύμης
5. Ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Γρύλλης
Πατριαρχική Ἐξαρχία Πάτμου

ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

«ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ»

Τερά Μητρόπολις Ρόδου - Πλατεῖα Ἐλευθερίας - Τ.Κ. 85 100 Ρόδος
Τηλ. 22410-44555, Fax 22410-73480
e-mail: imrodou@gmail.com

Ἐκδοτική Παραγωγή

ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.

Ἀρδητοῦ 12-16, 116 36 Ἀθήνα
Τηλ.: 210.921.7513, 210.921.4820
www.eptalofos.gr • e-mail: info@eptalofos.gr

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Πατριαρχικά Μηνύματα

Μήνυμα τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Ἰνδίκτου καὶ τῇ ἡμέρᾳ προσευχῆς ὑπὲρ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος.....	9
Πατριαρχικὴ Ἀπόδειξις ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις	15

ΜΕΡΟΣ Β΄

Μελέτες

Νομικὴ θεώρηση καὶ σύγχρονες νομοκανονικὲς προεκτάσεις τῆς «Ὑποτυπώσεως, θεοφιλοῦς διατάξεως τοῦ Ὁσίου πα- τρός ἡμῶν Χριστοδούλου, ἣν διετάξατο ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ μονῇ τῇ οὐσῇ ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθη- τάς καὶ τῆς Μυστικῆς Διαθήκης καὶ τοῦ Κωδικέλλου αὐτοῦ» <i>Γεώργιος Π. Ζιαζόπουλος</i>	19
Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ ἐπίσκεψή του στὴν Κω <i>Ἀθανάσιος Γερ. Μουστάκης</i>	155
Πενήντα ἀνέκδοτα ἐγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τό ἀρχεῖον τῆς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ Πανορ- μίτου Σύμης (1742-1867) <i>Δρ Ἰωάννης Ἡλ. Βολανάκης</i>	181
Φώτιος Παπαδόπουλος (τέλη 19ου-ἀρχές 20οῦ αἰ.). Ἕνας σπουδαῖος μουσικὸς καὶ τό ἀρχεῖο του <i>Παναγιώτης Μανουσάκης</i>	291
Ἀκολουθία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς «Ὁδηγητρίας» καὶ τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Νεομάρτυρος Νικήτα τοῦ Νισυρίου <i>Σεβ. Μητροπολίτης Ρόδου κ. Κύριλλος</i>	465
Ἐγκαίνια Ἱεροῦ Ναοῦ Ὁσίου Μελετίου Νέου Καθολικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου τοῦ Ὑψους (Ὑψενῆς) (15 Ὀκτωβρίου 2022).....	517

An ornate, black and white decorative border with intricate floral and scrollwork patterns, framing the entire page.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ

ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ Α.Θ.Π.
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΗΣ ΙΝΔΙΚΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ
ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

† ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ
ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΠΑΝΤΙ ΤΩ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ΧΑΡΙΝ, ΕΙΡΗΝΗΝ ΚΑΙ
ΕΛΕΟΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ ΠΑΣΗΣ ΤΗΣ ΚΤΙΣΕΩΣ
ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Τερώτατοι ἀδελφοί Ἀρχιερεῖς καί τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Εἰσερχόμενοι σήμερον, εὐλογίᾳ Θεοῦ, εἰς τό νέον ἐκκλησιαστικόν ἔτος, τιμῶμεν κατά τήν ἐορτήν ταύτην τῆς Ἰνδίκτου τήν «*Ἡμέραν προστασίας τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος*» καί ἀναπέμπομεν δοξολογικάς καί εὐχαριστηρίους εὐχάς πρός τόν Κτίστην τῶν ἀπάντων διά τό «*μέγα δῶρον τῆς δημιουργίας*».

Διακηρύσσομεν καί πάλιν γεγονυία τῇ φωνῇ, ὅτι ὁ σεβασμός πρός τήν κτίσιν καί ἡ διαρκὴς μέριμνα διά τήν προστασίαν τῆς ἀνήκουν εἰς τόν πυρῆνα τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν ταυτότητος, ὡς ἐν ἐκ τῶν τιμαλφεστάτων στοιχείων τῆς. Ἡ Ἐκκλησία γνωρίζει καί διδάσκει ὅτι αἰτία τῆς ἀλλοτριώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τήν «*καλήν λίαν*» δημιουργίαν καί τόν συνάνθρωπον εἶναι ἡ «*Θεοῦ ἀλλοτρίωσις*». Ὑπενθυμίζει δέ εὐθαρσῶς ὅτι δέν ὑπάρχει αὐθεντική ἐλευθερία χωρίς τήν Ἀλήθειαν καί ἔξω ἀπό τήν Ἀλήθειαν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ κατ'

ἐξοχήν ἐλευθεροποιός δύναμις. «Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς» (Ἰωάν. η', 32).

Ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον δεκαετίας, ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία προβάλλει μετ' ἐμφάσεως καὶ δυναμισμού, διὰ ποικίλων πρωτοβουλιῶν, τό οἰκοφιλικόν μήνυμα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ 1η Σεπτεμβρίου 1989 θά σηματοδοτῇ καὶ θά συμβολίζη ἐσαεὶ τὴν ἔναρξιν ἑνός εὐλογημένου κινήματος, τό ὅποῖον παρήγαγε καρπὸν πολὺν, ἀνέδειξε τὰς πνευματικές καὶ ἠθικές ρίζας καὶ παραμέτρους τῆς καταστροφῆς τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ἐκίνητοποίησε πρόσωπα καὶ θεσμούς, ἐνέπνευσε τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον, ἔδειξε τὴν ὁδὸν πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ μεγάλου προβλήματος, ὁδὸν, ἡ ὁποία διαβαίνει διὰ μέσου, πρῶτον, τῆς κατανοήσεως τῆς συνδέσεως αὐτοῦ μέ τὴν κρίσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνάγκης ριζικῆς ἀλλαγῆς νοοτροπίας καὶ συμπεριφορᾶς ἀπέναντι εἰς τὴν κτίσιν, καί, δεύτερον, διὰ τῆς κοινῆς καὶ πανανθρωπίνης δράσεως, δεδομένων τῶν παγκοσμίων διαστάσεων καὶ τῶν τραγικῶν ἐπιπτώσεων τοῦ οἰκολογικοῦ ὀλέθρου.

Πολύτιμον παρακαταθήκην διὰ τό μέλλον ἀποτελεῖ ἡ σημαντικὴ συγγραφικὴ παραγωγή εἰς τὸν χῶρον τῆς θεολογικῆς οἰκολογίας, κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν κατέχουν αἱ μελέται τοῦ Ἱερωτάτου Μητροπολίτου Περγᾶμου κ. Ἰωάννου, Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ. Ἀνεξάντλητον πηγὴν ἐμπνεύσεως θά ἀποτελοῦν καὶ αἱ εἰσηγήσεις εἰς τὰ ἑννέα ἐν πλῶ διεθνῇ οἰκολογικά Συμπόσια, εἰς τὰ ὁποῖα συμμετεῖχον ὀνομαστοὶ εἰδικοί ἐπιστήμονες καὶ ἐκπρόσωποι τῆς πολιτικῆς, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ πνεύματος. Τὰ κείμενα αὐτά εἶναι ἰδιαιτέρως χρήσιμα καὶ διὰ τὴν περιβαλλοντικὴν ἀγωγὴν, ἡ ὁποία διεκδικεῖ σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν σύγχρονον ἐκπαίδευσιν. Ὅρθῳς ἔχει λεχθῇ, ὅτι «στό μέλλον, μία παιδεῖα χωρὶς οἰκολογικὸ προσανατολισμό θά εἶναι παρωδία παιδείας».

Ἡ ἀειφόρος ἀνάπτυξις εἶναι μονόδρομος. Αὕτη, ἡ ὁποία διασφαλίζει τὴν οἰκολογικὴν ἰσορροπίαν εἰς τό παρόν καὶ ἀποτελεῖ ἐγγύησιν διὰ τό μέλλον, ἔχει τοὺς ὅρους της: τὴν οἰκολογικὴν οἰκονομίαν, τὴν ἀλλαγὴν εἰς τὴν γεωργικὴν καὶ τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν, εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἐνεργείας, εἰς τὰς μετακινήσεις καὶ τὰς μεταφορὰς ἀγαθῶν, νέα καταναλωτικὰ πρότυπα κ.ἄ. Δυστυχῶς, συχνά αἱ καλαὶ προθέσεις, αἱ συμφωνίαι καὶ αἱ

διακηρύξεις, παραμένουν άπλη θεωρία, «μεγάλα λόγια», χωρίς αντίκρουσμα εις τήν πρᾶξιν, «ἀκάλυπτες ἐπιταγές», ὅπως ἔχει γραφή. Ἡ ἀνθρωπότης δέν συνετίζεται ἀπό τήν κλιματικήν ἀλλαγὴν, τὰς καταστροφικὰς πυρκαϊὰς, τοὺς καύσωνας, τὰ πλημμυρικά φαινόμενα, τήν ραγδαίαν μείωσιν τῆς βιοποικιλότητος, τήν μόλυνσιν τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν θαλασσῶν, τήν ἀποψίλωσιν τῶν δασῶν καὶ τὰς κοινωνικὰς ἐπιπτώσεις τῆς περιβαλλοντικῆς κρίσεως, μέ πρωτὴν τήν μαζικὴν μετανάστευσιν διὰ περιβαλλοντικούς λόγους. Ἐξακολουθεῖ νά τρέφῃ ψευδαισθήσεις περὶ τῆς ἐγγενοῦς ἱκανότητος τῆς φύσεως νά αὐτοπροστατεύεται καὶ νά ὑπερβαίνει τὰ ἀνθρωπογενῆ τραύματα. Γνωρίζομεν, ἀλλὰ συνεχίζομεν νά δρῶμεν ὡς ἀπληροφόρητοι, νά ἀπωθῶμεν τήν ἀλήθειαν ὅτι, ἀναφορικῶς πρὸς τήν σχέσιν μέ τό φυσικόν περιβάλλον, ὁ σύγχρονος τεχνοκρατικός καὶ οἰκονομοκεντρικός πολιτισμός μας δέν ἀποτελεῖ πρόοδον, ἐφ' ὅσον ἡ μεγαλύτερα καταστροφή τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος συνετελέσθη εἰς τήν ἐποχὴν μας, ἐποχὴν κυριαρχίας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς οἰκονομίας. Ἡ κλιματικὴ ἀλλαγὴ εἶναι μία μεγάλη καταστροφή, ἡ ὁποία προεκλήθη ἀπό τήν ἀνθρωπίνην ἀνευθυνότητα καὶ τό ἀδιέξοδον πρότυπον ὀργανώσεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἔχομεν μέλλον, μόνον ἔάν κατανοήσωμεν ὅτι ἡ προστασία τῆς ἀκεραιότητος τῆς δημιουργίας ὄχι μόνον δέν ἀποτελεῖ ἐμπόδιον εἰς τήν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ εἶναι τό ὄχημα διὰ πραγματικὴν πρόοδον.

Ἐφέτος, οἱ ἐορτασμοὶ τῆς Ἡμέρας προστασίας τῆς κτίσεως συνηχοῦν μέ τήν κλαγγὴν τῶν ὅπλων εἰς τήν Οὐκρανίαν, μέ τήν κραυγὴν τῶν θυμάτων τῆς πολεμικῆς βίας, τοὺς βομβαρδισμούς τῶν πόλεων καὶ τῶν ὑποδομῶν, τήν συνοδυνωμένην φύσιν καὶ τοὺς στεναγμούς τῶν προσφύγων. Κάθε πόλεμος εἶναι μία ἀνθρωπιστικὴ καὶ οἰκολογικὴ καταστροφή. Ἡ συνεχιζομένη βία, ἐκτός ἀπὸ τὰς χιλιάδας ἀνθρωπίνων ζώων, τὰς ὁποίας καταστρέφει, καὶ τήν μόλυνσιν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ἀναγκάζει κράτη καὶ λαοὺς νά ἐπιστρέψουν εἰς μὴ φιλικὰς πρὸς τό περιβάλλον μορφὰς ἐξασφαλίσεως ἐνεργειακῆς ἐπαρκειας. Τοιοῦτοτρόπως, ἡ ἀνθρωπότης εἰσέρχεται εἰς ἓνα νέον φαῦλον κύκλον καταστροφικῶν ἀδιεξόδων. Ἐπιβεβαιώνεται δέ τό λεχθέν, ὅτι ὁ *homo sapiens* καὶ σήμερον ἐξακολουθεῖ νά συμπεριφέρεται ἐκ παραλλήλου ὡς *homo demens*, ὡς ἄσοφος καὶ παράφρων.

Ἀδελφοί ἐν Κυρίῳ καί τέκνα εὐλογημένα,

Διά τήν Ἐκκλησίαν, τά στοιχεῖα τοῦ κόσμου, κατά μίαν θεολογικωτάτην διατύπωσιν, «δέν εἶναι ἀπλῶς χρήματα, χρήσιμο ὑλικό γιά τίς ἀτομικές ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά πράγματα, δηλαδή πράξεις-πεπραγμένα ἐνός δημιουργοῦ Προσώπου». Πάντα τά ἔργα Κυρίου εὐλογοῦν, ὑμνοῦν καί ὑπερυψοῦν Αὐτόν εἰς τούς αἰῶνας, οἱ οὐρανοί διηγοῦνται τήν δόξαν Του. Αὐτό τό μήνυμα ἐκφράζει ἡ μέριμνα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διά τήν προστασίαν τῆς δημιουργίας. Ἡ ζωή τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι πρόγευσις ὅσων προσδοκῶμεν ὡς πραγματικότητα εἰς τήν Βασιλείαν τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καθ' ὁδόν πρός τά Ἔσχατα, ἡ Ἁγία Ἐκκλησία προσφέρει εἰς τόν κόσμον ὡς ὁδηγόν τό Εὐαγγέλιον τῆς χάριτος καί τήν ἀκλόνητον βεβαιότητα, ὅτι τό κακόν, ὑπό ὅλας του τάς μορφάς, δέν ἔχει τόν τελευταῖον λόγον εἰς τήν ἱστορίαν.

Κατακλείοντες, εὐχόμεθα αἷσιον καί καρποτόκον τόν νέον ἐκκλησιαστικόν ἐνιαυτόν, ἐπικαλούμενοι ἐπί πάντας ὑμᾶς, πρεσβείαις τῆς Ἁγιοπρώτου Παναγίας τῆς Παμμακαρίστου, τήν ζωήρυτον χάριν καί τό μέγα ἔλεος τοῦ ποιητοῦ καί λυτρωτοῦ τῆς κτίσεως ὅλης, τοῦ ἀρχηγοῦ καί τελειωτοῦ τῆς ἀωμότητος ἡμῶν πίστεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, Ὡ ἡ δόξα καί τό κράτος εἰς τούς ἀπεράντους αἰῶνας. Ἀμήν.

βκβ' Σεπτεμβρίου α'

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως
διάπυρος πρός Θεόν εὐχέτης πάντων ὑμῶν

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΟΙΣ

† ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΠΑΝΤΙ ΤΩ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ,
ΧΑΡΙΝ, ΕΛΕΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΝ
ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΝ ΒΗΘΛΕΕΜ ΓΕΝΝΗΘΕΝΤΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

*Τιμιώτατοι ἀδελφοί Ἀρχιερεῖς,
Προσφιλέστατα τέκνα ἐν Κυρίῳ,*

Εορτάζει σήμερον ἡ Ἁγία Ἐκκλησία τήν κατά σάρκα Γέννησιν τοῦ προαιωνίου Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, τό «ξένον καί παρὰδοξον» μυστήριον, τό «ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καί ἀπὸ τῶν γενεῶν» (Κολ. α', 26). Ἐν Χριστῷ ἀποκαλύπτεται ὀριστικῶς ἡ ἀλήθεια περὶ τοῦ Θεοῦ καί περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς θεολογικώτατα ἐξηγεῖ ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας: «Ἄνθρωποι μὲν κατὰ φύσιν ἡμεῖς, αὐτός δέ εἰς τό παρά φύσιν διὰ φιλανθρωπίαν καταδραμὼν, γέγονεν ἄνθρωπος. Δοῦλοι Θεοῦ κατὰ φύσιν ἡμεῖς ὡς ποιήματα· δοῦλος ἐχρημάτισε καί αὐτός εἰς τό παρά φύσιν ἐνεχθείς, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος. Ἀλλά καί τό ἐναντίον, Θεός κατ' οὐσίαν αὐτός· θεοί καί ἡμεῖς εἰς τό παρά φύσιν ἀναβαίνοντες διὰ τήν χάριν· ἄνθρωποι γάρ· Υἱός κατὰ φύσιν αὐτός· υἱοί καί ἡμεῖς κατὰ θέσιν, ὡς εἰς ἀδελφότητα τήν πρός αὐτόν κεκλημένοι».

«Γνώσεσθε τήν ἀλήθειαν, καί ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς» (Ἰωάν. η', 32). Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός εἶναι «ἡ ὁδὸς καί ἡ ἀλήθεια καί ἡ ζωή» (Ἰωάν. ιδ', 6), εἶναι ὁ ἐλευθερωτής τοῦ ἀνθρώπου «ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἁλλοτρίου». Δέν ὑπάρχει ζωὴ καί ἐλευθερία χωρὶς τήν Ἀλήθειαν ἢ ἐκτός τῆς Ἀληθείας. Τό νά δίδωμεν εἰς τήν ζωὴν μας ὅ,τι νόημα ἐπιθυμοῦμεν δέν εἶναι ἐλευθερία, ἀλλὰ ἡ σύγχρονος ἐκδοχή

τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ὁ αὐτοεγκλεισμός τοῦ ἀνθρώπου εἰς μίαν αὐτάρκη καί αὐτάρεσκον αὐτονομίαν, χωρίς αἰσθητήριον διὰ τὴν ἀλήθειαν ὡς σχέσιν μέ τόν Θεόν καί μέ τόν συνάνθρωπον. Τά Χριστοῦγεννα εἶναι καιρός αὐτογνωσίας, κατανοήσεως τῆς διαφορᾶς μεταξύ «Θεανθρώπου» καί «ἄνθρωποθεοῦ», συνειδητοποιήσεως τῆς σωτηριώδους χριστιανικῆς διδασκαλίας: «Οὐκ ἄνθρωπον ἀποθεωθέντα λέγομεν, ἀλλὰ Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα».

Τό εὐάγγελον μήνυμα τῶν Χριστοῦγέννων συνηχεῖ ἐφέτος μέ τά τύμπανα τοῦ πολέμου καί τὴν κλαγγὴν τῶν ὅπλων εἰς τὴν Οὐκρανίαν, ἡ ὁποία ὑφίσταται τὰς δεινὰς συνεπειὰς μιᾶς ἰταμῆς καί ἀδίκου εἰσβολῆς. Ὅλοι οἱ πόλεμοι εἶναι δι' ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς ἀδελφοκτόνοι καί ἐμφύλιοι, εἶναι, ὡς διεκήρυξεν ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, «ἀπόρροια τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας». Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Οὐκρανίας ἰσχύουν προσέτι τὰ λόγια τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ περὶ τῶν συγχρόνων αὐτῷ αἱματηρῶν συγκρούσεων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην μεταξύ Ὁρθοδόξων, «κοινὴν πλουτούντων μητέρα τὴν ἱερὰν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν εὐσέβειαν, ἧς ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ γνήσιος Υἱός, ὃς ἡμῶν οὐ Θεὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀδελφὸς εὐδόκησεν εἶναι, καὶ Πατὴρ».

Εἰς τό πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ ἐτελέσθη ἡ «ἀνακεφαλαίωσις» τῶν πάντων, ἡ ἀνάδειξις τῆς ἐνότητος τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἱερότητος τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, ἡ διάνοιξις τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸ «καθ' ὁμοίωσιν», καὶ ἀπεκαλύφθη ἡ εἰρήνη «ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν» (Φίλιπ. δ', 7). Ὁ Χριστὸς εἶναι «ἡ εἰρήνη ἡμῶν» (Ἐφεσ. β', 14), καὶ εἰς Αὐτόν εἶναι ἀφιερωμένος ὁ ἱστορικός καὶ ἐμβληματικός Ἰερὸς Ναὸς τῆς «Ἁγίας Εἰρήνης» εἰς τὴν Πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου.

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν μακαρίζει τοὺς «εἰρηνοποιούς», ὅτι «υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται» (Ματθ. ε', 9), προβάλλει τὴν ιδέαν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης ἀκόμη καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εὐχεται εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν «ὕπὲρ τῆς ἁνωθεν εἰρήνης» καὶ «ὕπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου». «Τὴν σὴν εἰρήνην καὶ τὴν σὴν ἀγάπην χάρισαι ἡμῖν, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντα γὰρ ἀπέδωκας ἡμῖν», αἰτούμεθα δοξάζοντες τόν Δοτῆρα παντός ἀγαθοῦ κατὰ τὴν Λειτουργίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι παρελάβομεν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰ πάντα, ὀφείλομεν, ὡς ἐξό-

χως εὐεργετηθέντες, νά ἀγωνιζώμεθα διά τήν εἰρήνην περισσότερον ἀπό τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, κατὰ τό Βιβλικόν: «Παντί δὲ ᾧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ» (Λουκ. ιβ', 48). Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ, ὅσα, ἀντιθέτως πρὸς τήν ἀρχὴν αὐτήν, πράττονται ὑπὸ Χριστιανῶν δέν βαρύνουν τόν Χριστιανισμόν, ἀλλὰ ἐκείνους οἱ ὅποιοι δροῦν κατὰ παράβασιν τῶν θείων προσταγμάτων.

Ποτέ εἰς τήν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ εἰρήνη μεταξύ τῶν λαῶν δέν ὑπῆρξεν αὐτονόητος κατάστασις, ἀλλὰ ἦτο πανταχοῦ καί πάντοτε ἀποτέλεσμα ἐμπνευσμένων πρωτοβουλιῶν, γενναιοτήτος καί αὐτοθυσίας, ἀντιστάσεως εἰς τήν βίαν καί ἀπορρίψεως τοῦ πολέμου ὡς μέσου λύσεως διαφορῶν, διαρκῆς ἀγῶνι διὰ τήν δικαιοσύνην καί τήν προστασίαν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας. Ἡ συμβολή των εἰς τήν εἰρήνην καί τήν καταλλαγὴν ἀποτελεῖ πρῶτοντον κριτήριον τῆς ἀξιοπιστίας τῶν θρησκειῶν. Ἀναμφιβόλως, εἰς τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις ὑπάρχουν κίνητρα ὅχι μόνον διὰ τήν ἐσωτερικὴν εἰρήνην, ἀλλὰ καί διὰ τήν προαγωγὴν καί τήν ἐγκαθίδρυσιν τῆς εἰρήνης τῆς κοινωνίας, διὰ τήν ὑπέρβασιν τῆς ἐπιθετικότητος εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀτόμων καί τῶν λαῶν. Τό γεγονός αὐτό εἶναι ἰδιαιτέρως σημαντικόν εἰς τήν ἐποχὴν μας, κατὰ τήν ὁποίαν προβάλλεται ἡ ἄποψις ὅτι ἡ εἰρήνη θά προέλθῃ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, τῆς ἀνόδου τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τεχνολογίας, διὰ μέσου τῆς ψηφιακῆς ἐπικοινωνίας καί τοῦ διαδικτύου. Ἔχομεν τήν βεβαιότητα, ὅτι δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξῃ εἰρήνη τῶν λαῶν καί τῶν πολιτισμῶν, χωρὶς τήν εἰρήνην τῶν θρησκειῶν, χωρὶς τόν διάλογον καί τήν συνεργασίαν των. Ἡ πίστις εἰς Θεόν ἐνισχύει τόν ἀγῶνα δι' ἓνα κόσμον εἰρήνης καί δικαιοσύνης, ἀκόμη καί ὅταν ἡ προσπάθεια αὕτη εὐρίσκεται ἐνώπιον ἀνυπερβλήτων, κατ' ἀνθρώπον, ἐμποδίων. Πάντως, εἶναι ἀπαράδεκτον, ἐκπρόσωποι θρησκειῶν νά κηρύσσουν φανατισμόν καί νά ἀναρριπίζουν τήν φλόγα τοῦ μίσους.

Ἰερώτατοι καί Θεοφιλέστατοι ἀδελφοί καί ἀγαπητά τέκνα,

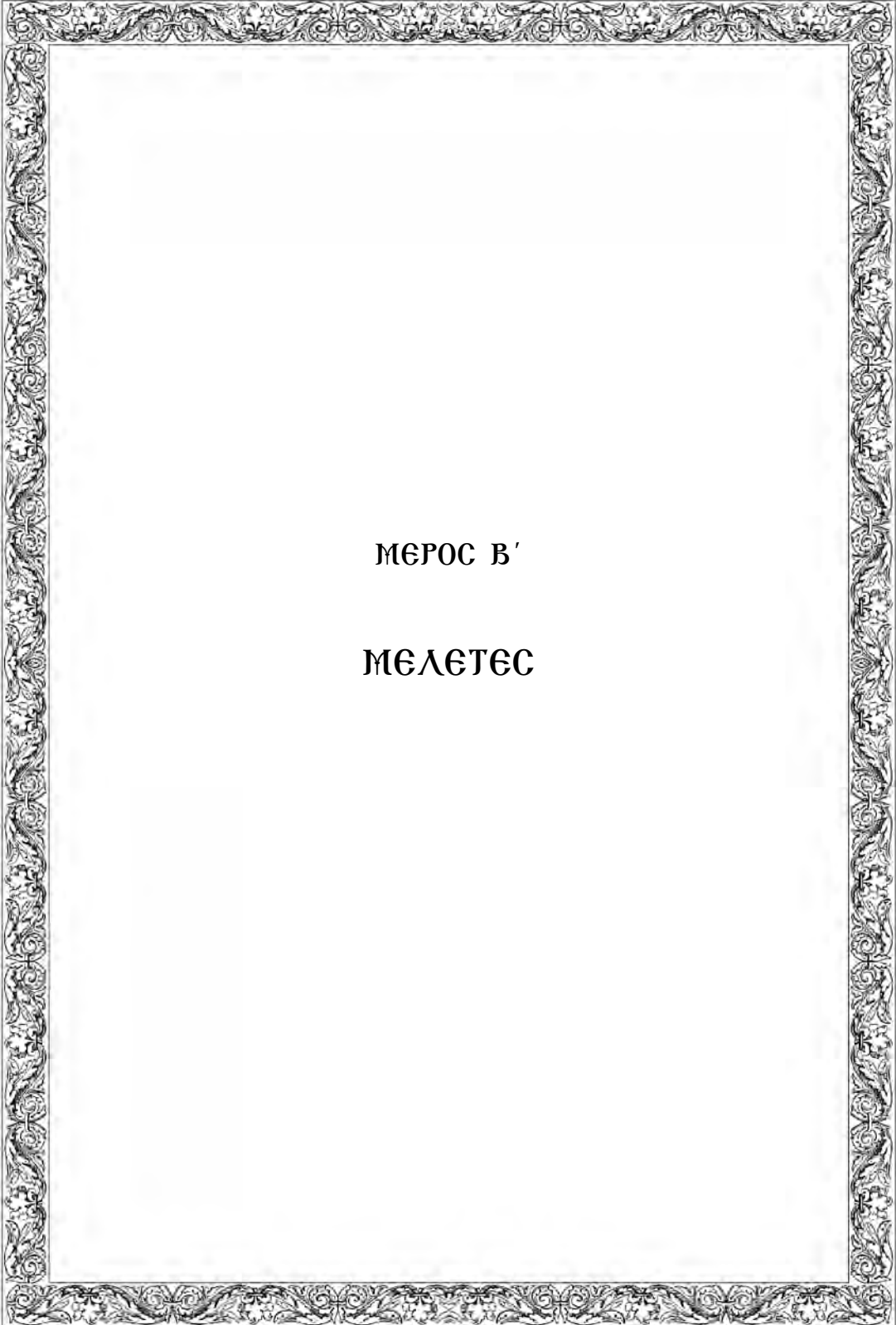
Χριστός γεννᾶται· δοξάσατε, Χριστός ἐξ οὐρανῶν· ἀπαντήσατε, Χριστός ἐπὶ γῆς· ὑψώθητε! Στοιχοῦντες τῇ προτροπῇ τοῦ Ἁγίου προκατόχου τῆς ἡμῶν Μετριότητος εἰς τόν Θρόνον τῆς Κωνσταντινουπολίτιδος Ἐκκλησίας Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἅς ἐορτάσω-

μεν τήν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου ἐν πνευματικῇ εὐφροσύνῃ, «μὴ κοσμικῶς, ἀλλ' ὑπερκοσμίως», φεύγοντες «πᾶν τὸ περιττὸν καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν· καὶ ταῦτα πεινῶντων ἄλλων καὶ δεομένων, τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ τε καὶ κράματος». Εὐχόμεθα πρὸς πάντας ὑμᾶς, κατανυκτικὸν καὶ δοξολογικὸν Ἅγιον Δωδεκαήμερον, τὸ ὁποῖον εἶναι ὄντως πλήρωμα χρόνου καὶ ἀκτίς τοῦ φωτός τῆς αἰωνιότητος. Εἴθε τὸ ἐπερχόμενον 2023 νὰ ἀποδειχθῇ, εὐδοκία καὶ χάριτι τοῦ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου, περίοδος εἰρήνης, ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης, ἀληθῆς ἐνιαυτός τῆς χρηστότητος τοῦ Κυρίου.

Ἔτη πολλά καὶ εὐλογημένα!

Χριστούγεννα ,βκβ'

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως
διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης πάντων ὑμῶν

A decorative border with a repeating floral and scrollwork pattern surrounds the central text.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΖΙΑΖΟΠΟΥΛΟΣ

Δικηγόρος - Διαμεσολαβητής

ΜΔΕ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ΕΚΠΑ

ΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ

ΝΟΜΟΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

τῆς «Υποτυπώσεως, Θεοφιλοῦς Διατάξεως
τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Χριστοδούλου,
ἣν διετάξατο ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ μονῇ
τῇ οὐσῇ ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ
μαθητὰς καὶ τῆς Μυστικῆς Διαθήκης καὶ
τοῦ Κωδικέλλου αὐτοῦ»

Στοὺς προπάτορες,
οἱ «εὐχές» τῶν ὁποίων στηρίζουν τὰ τέκνα τους

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐναυσμα τοῦ παρόντος πονήματος ἀποτελέσε ἡ παρακολούθη-
ση τοῦ μαθήματος τῶν «Πηγῶν Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου» κατὰ
τό χειμερινό ἐξάμηνο τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 2018-2019 τοῦ Προ-
γράμματος Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν Δημοσίου Δικαίου μέ εἰδίκευ-
ση τό Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο, στό ὁποῖο ἐξετάστηκε μέ τή μορφή
εἰσηγήσεων τό θέμα τῆς «Νομικῆς θεώρησης τῶν μοναστηριακῶν
τυπικῶν τῆς βυζαντινῆς περιόδου» μέ τόν συντονισμό τοῦ ἐπικού-
ρου Καθηγητῆ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου κ. Γ. Ι. Ἀνδρουτσοπούλου.
Τό θέμα αὐτό πέραν τῆς προφανοῦς ἱστορικῆς του σπουδαιότητος,

παρουσιάζει και ιδιαίτερη πρακτική εφαρμογή σήμερα, τόσο γιατί πολλά από αυτά τα τυπικά ως μορφή οργάνωσης της έν γένει μοναστηριακής ζωής επηρέασαν και επηρεάζουν ορθόδοξες μονές που επιβιώνουν μέχρι σήμερα μέσω των Έσωτερικών τους Κανονισμών, όσο κυρίως λόγω της σημασίας που εξακολουθεί να διαδραματίζει το λεγόμενο «κτητορικό δίκαιο» και ο θεσμός της «κτητορείας»¹.

Στό πρόσωπό μου έλαχε τό *Τυπικό* του Όσιου Χριστοδούλου, θεμελιωτή και κτήτορα της έν Πάτμω μονής του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και Ευαγγελιστού, οι κανόνες του οποίου μέσω των τριών κειμένων του (της *Υποτυπώσεως*, της *Μυστικής Διαθήκης* και του *Κωδικέλλου*) ως καταστάλαγμα γνώσεως της πολιτειακής και κανονικής νομοθεσίας, αλλά και της μοναχικής και θεολογικής του παιδείας αποτέλεσαν τη βάση τόσο για άλλα παρόμοια τυπικά της εποχής, όσο και για τον σημερινό Έσωτερικό Κανονισμό (εις τό εξής ΈσΚαν) της Μονής, αναδεικνύοντας για μία ακόμη φορά και τη σπουδαιότητα αυτών των ιστορικών πηγών, αλλά και τη διαπάλη του εκκλησιαστικού και του κανονικού δικαίου, που παρατηρούνται μέχρι τις μέρες μας.

Η εργασία διαρθρώνεται σέ τρία κεφάλαια². Στό πρώτο, παρουσιάζονται εισαγωγικά στοιχεία για τό νησί της Πάτμου, τον Όσιο Χριστόδουλο, τις πρότερες προσπάθειές του για την οργάνωση του μοναχικού βίου, καθώς και γενικά στοιχεία για τό τυπικό του. Στό δεύτερο και κύριο μέρος, γίνεται ή νομική θεώρηση του τυπικού του μέ την εξέταση ζητημάτων εισόδου στη μονή, συνεπειών της μοναχικής επαγγελίας, νομικής υπόστασης και οργάνωσης της μονής, περιουσίας αλλά και δικαστικής εξουσίας. Στις ένότητες μάλιστα

1. Βλ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Έκκλησιαστική περιουσία*, σελ. 251 έπ. που την όρίζει ως «πρωτοβουλία ενός ή περισσότερων προσώπων ίδρυσης ενός εκκλησιαστικού καθιδρύματος» (και όχι απλά μιās μονής), σημειώνοντας ότι επέκτάθηκε μέ τη διάδοση του χριστιανισμού (βλ. και ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 35 έπ.).

2. Διευκρινίζεται ότι ή εργασία δέν πραγματεύεται τό λεγόμενο «λειτουργικό τυπικό» της Μονής του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου Πάτμου, τό όποιο άφορά τον τρόπο τέλεσης των καθημερινών ιερών ακολουθιών της Μονής (γενικά γι' αυτού του είδους τα τυπικά βλ. ΜΑΝΑΦΗ, *Τυπικά*, σελ. 33), αλλά μόνο αυτό που ρυθμίζει την οργάνωση και διοίκηση της Μονής, τα όποια οι ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 57 και ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 32 έπ. χαρακτηρίζουν ως «μοναστηριακά τυπικά κανονιστικής διατάξεως».

αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου γίνεται μία διμερὴς παρουσίαση τῆς τότε πολιτειακῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας μέ τούς κανόνες πού ἔθεσε ὁ Ὁσιος στό *Τυπικό* του. Τέλος, στό τρίτο κεφάλαιο καταδεικνύεται ἡ σημασία τοῦ *Τυπικοῦ* τοῦ Ὁσίου σέ διάφορα ζητήματα τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μέχρι σήμερα καί ἡ σχέση του μέ τόν τωρινό Ἐσωτερικό της Κανονισμό, ὑπό τό πρῖσμα μάλιστα τοῦ πρόσφατου νόμου 4957/2022 (ΦΕΚ Α' 141/21.07.2022), μέ τά ἄρθρα 317-346 τοῦ ὁποίου ρυθμίστηκαν γιά πρώτη φορά ζητήματα πού ἀφοροῦν τίς «ἐκκλησιαστικές ἐπαρχίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου στή Δωδεκάνησο».

Ἡ ἐργασία (μέρος τῆς ὁποίας κατατέθηκε στά πλαίσια τοῦ ὡς ἄνω μαθήματος καί βαθμολογήθηκε μέ ἄριστα) βασίστηκε κατά τή διάρθρωσή της σέ δύο σημαίνοντα ἔργα τῆς δεκαετίας τοῦ 1980. Τό πρῶτο εἶναι τό ἔργο τοῦ ἤδη ἀείμνηστου καθηγητῆ Κωνσταντίνου Μαναφῆ, *Μοναστηριακά Τυπικά – Διαθῆκαι, Μελέτη Φιλολογική* (Σύγγραμμα περιοδικόν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας «Ἀθηνᾶ», Σειρά διατριβῶν καί μελετημάτων 7, Τυπογραφεῖον Ἀδελφῶν Ρόδη, Ἀθῆναι 1970) καί τό δεύτερο, αὐτό τοῦ ὁμότιμου Καθηγητῆ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἰ. Μ. Κονιδάρη, *Νομική θεώρηση τῶν μοναστηριακῶν τυπικῶν* (β' ἔκδ., ἐκδ. Ἀντ. Σάκκουλας, Ἀθήνα 2003), τό ὁποῖο ἀποτέλεσε τή βάση τόσο γιά τή διάρθρωση τῆς ἐργασίας, ὅσο καί τήν πηγὴ ἀπό τήν ὁποία ἀντλήθηκαν οἱ κανόνες τῆς πολιτειακῆς νομοθεσίας τῆς πραγματευόμενης περιόδου. Ἀκόμη, ἀπό τό ἔργο τοῦ Καθηγητῆ Π. Ἀκανθόπουλου, *Κώδικας Ἱερῶν Κανόνων καί Ἐκκλησιαστικῆς Νομοθεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Κείμενο – Ἑρμηνεία – Σχόλια)* (δ' ἔκδ. βελτιωμένη, ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2009), ἀντλήθηκαν οἱ κανόνες τῆς κανονικῆς νομοθεσίας. Στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι γιά λόγους χρηστικότητας κρίθηκε ἡ παράθεση τῆς βιβλιογραφίας νά γίνει ὑπό μορφή βραχυγραφιῶν.

Κλείνοντας αὐτόν τόν σύντομο πρόλογο, θά ἤθελα ἀπό τή θέση αὐτή νά εὐχαριστήσω τόν ἀδελφό τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου, ἀρχιμανδρίτη Βαρθολομαῖο γιά τήν οὐσιαστική συνδρομή του μέ τήν ἀποστολή ἱστορικοῦ ὑλικοῦ, ἀλλά καί τόν καθηγητῆ μου κ. Γ. Ι. Ἀνδρουτσόπουλο πού μοῦ ἐμπιστεύτηκε αὐτό τό θέμα.

Εϋχομαι τό παρόν πόνημα νά θεωρηθεῖ μία ταπεινή προσφορά
στήν πλούσια βιβλιοθήκη τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεο-
λόγου Πάτμου, βάση τῆς ὁποίας ἀποτελέσει αὐτή τοῦ Ὁσίου Χρι-
στοδούλου³.

Καρδίτσα, Φεβρουάριος 2023

3. ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 198.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΑΔΕ	=	Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Έσόδων
άδημ.	=	άδημοσίευτη
ΑΕΚΔ	=	Αρχείο Έκκλησιαστικού καί Κανονικού Δικαίου
ΑΝ	=	Αναγκαστικός Νόμος
ΑΠ	=	Άρειος Πάγος
Άρχιμ.	=	Άρχιμανδρίτης
ΒΔ	=	Βασιλικό Διάταγμα
βλ.	=	βλέπε
έδ.	=	εδάφιο, εδάφια
ΕισΝΑΚ	=	Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα
έκδ., έκδ.	=	εκδόσεις, έκδοσις
Έφ'Αθ	=	Έφετείο Αθηνών
ΈφΔωδ	=	Έφετείο Δωδεκανήσου
έπ.	=	έπόμενα
ΕΣΔΑ	=	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Άνθρώπου
ΈσΚαν	=	Έσωτερικός Κανονισμός
ieroμ.	=	ieroμόναχος
κ.ά.	=	καί άλλα
Καν.	=	Κανόνας, Κανόνες
ΚΕΚΤΗΜΕ	=	Κέντρο Κτηματολογικών Μελετών
κεφ.	=	κεφάλαιο, κεφάλαια
ΚΧΕΕ	=	Καταστατικός Χάρτης Έκκλησίας της Ελλάδος
Κωδίκ.	=	Κωδίκηλλος Όσιου Χριστοδούλου
Μονή	=	Βασιλική, Πατριαρχική, Σταυροπηγιακή καί Κοινοβιακή μονή Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου καί Εϋαγγελιστοϋ Πάτμου
Μυστ. Διαθ.	=	Μυστική Διαθήκη Όσιου Χριστοδούλου
Ν.	=	Νόμος
ΝΔ	=	Νομοθετικό Διάταγμα
ΝοΒ	=	Νομικό Βήμα (περιοδικό)
ΝΠΔΔ	=	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
ΝΠΙΔ	=	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
ΌΛΝΣΚ	=	Όλομέλεια Νομικού Συμβουλίου του Κράτους
όπ.π.	=	όπως προηγουμένως

Όσιος	=	Όσιος Χριστόδουλος
π.χ.	=	παραδείγματος χάριν
παρ.	=	παράγραφος
περιοδ.	=	περιοδικό
περ.	=	περίπτωση
πρωτοπρ.	=	πρωτοπρεσβύτερος
Σ	=	Σύνταγμα
σελ.	=	σελίδα, σελίδες
στ.	=	στίχος, στίχοι
ΣτΕ	=	Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας
σχολ.	=	σχόλιο
Τμ.	=	Τμήμα
ΤΝΠ	=	Τράπεζα Νομικῶν Πληροφοριῶν ΝΟΜΟΣ
ΥΑ	=	Ἑπουργικὴ Ἀπόφαση
ΥΠΠΟ	=	Ἑπουργεῖο Πολιτισμοῦ
ύπ.	=	ύποσημείωση
Ὑποτ.	=	Ὑποτύπωση Ὁσίου Χριστοδοῦλου
ΦΕΚ	=	Φύλλο Ἐφημερίδας τῆς Κυβερνήσεως
χρυσόβουλλο	=	χρυσόβουλλος λόγος

Εισαγωγικά στοιχεία

1. Εισαγωγή

Στόν χώρο του δικαίου είναι κάτι παραπάνω από αντιληπτή ή συνάφεια και η αλληλεπίδραση αρκετών προγενέστερων δικαιϊκών ρυθμίσεων με αντίστοιχες σημερινές. Δεν θα μπορούσε να συμβαίνει διαφορετικά όταν σε κάθε εποχή οι βασικές ανάγκες και οι απαιτήσεις όλων των κοινωνιών παραμένουν σε μεγάλο βαθμό οι ίδιες, παρά την κατά καιρούς διαφορετική ιεράρχησή τους. Αυτό είναι μάλιστα ιδιαίτέρως εμφανές στον χώρο του Εκκλησιαστικού Δικαίου, κυρίως λόγω της διαχρονικότητας των Ιερών κανόνων αλλά και των λοιπών πηγών του⁴ και κυρίως λόγω της σπουδαιότητας της Ιερᾶς Παράδοσης.

Μία από αυτές τις πηγές είναι και τα μοναστηριακά τυπικά⁵, δηλαδή οι κανόνες οργάνωσης και διαβίωσης για τη ρύθμιση του μοναχικού βίου εντός μίας μονῆς που δημιουργήθηκαν ήδη από την πρώιμη χριστιανική εποχή, αποσκοπώντας στην έπακριβή τήρηση των «χριστιανικῶν προσταγῶν»⁶. Η κορύφωση αὐτοῦ τοῦ φαινομένου κατά τή

4. Για τις πηγές ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου βλ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 42-43 καὶ ΤΡΩΙΑΝΟΣ – ΠΟΥΛΗΣ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 26 ἐπ.

5. Για τὸν ἀκριβή ὀρισμὸ τους καὶ τὴ σημασία αὐτῶν τῶν τυπικῶν βλ. ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 26-28 καὶ ΚΟΖΥΡΗ, «*Τὰ Τυπικά*», σελ. 100-101 πού προσθέτει ὅτι αὐτὰ ἦταν ἔργα αὐτοκρατόρων ἢ ἐνάρετων ἀνδρῶν πού σκοποῦσαν τὴ ρύθμιση τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ πῶς αὐτὰ μπορεῖ νὰ περιεῖχαν τόσο κανονιστικές ὅσο καὶ λειτουργικές διατάξεις γιὰ τὴν ἐκάστοτε μονή. Βλ. καὶ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστική περιουσία*, σελ. 257 καὶ DUMBARTON, *Documents*, σελ. 43 ἐπ. πού κάνουν λόγο γιὰ «*κτητορικά τυπικά*» τὴ βυζαντινὴ περίοδο.

6. ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 57 καὶ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 25. Γιὰ τὰ τυπικά ὡς πηγή ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου βλ. ΤΡΩΙΑΝΟΥ – ΠΟΥΛΗ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 48 (τὰ ὁποῖα κατατάσσουν στὶς διαγνωστικές πηγές) καὶ ΤΡΩΙΑΝΟΥ – ΒΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία Δικαίου*, σελ. 167 πού σημειώνει ὅτι ἀποτέλεσαν μίαν πηγή πού ἀναπτύχθηκε ιδιαίτερα τὴν περίοδο μέχρι τὴν ἄλωση τοῦ 1204, ρυθμίζοντας αὐτές τὶς σχέσεις πολλές φορές κατὰ τρόπο ἀποκλίνοντα ἀπὸ τὴν ἰσχύουσα τότε νομοθεσία.

βυζαντινή περίοδο έχει ως αποτέλεσμα πολλά από τὰ διασωθέντα τυπικά εκείνης τῆς περιόδου νά αποτελοῦν σπουδαῖα τεκμήρια τόσο γιά τίς κοινωνικές καί οἰκονομικές συνθήκες τῆς ἐποχῆς (καί κυρίως τῶν σχέσεων τῶν μονῶν μέ τὰ πολιτειακά ὄργανα) ὅσο καί γιά τόν βαθμό ἀφομοίωσης (ἤ μή) τῶν ἐκάστοτε πολιτειακῶν καί ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ἀπό τόν ἐκάστοτε συντάκτη ἑνός τέτοιου τυπικοῦ⁷.

Ἐνα ἀπό αὐτά πού ξεχωρίζει εἶναι καί τό τυπικό τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου, ὁ ὁποῖος μέσα ἀπό τρία ξεχωριστά κείμενά του (πού ἀνάγονται περί τὰ τέλη τοῦ 11ου αἰώνα), τήν *ὑποτύπωση*, τή *Μυστική* του *Διαθήκη* καί τόν *Κωδίκη* τοῦ, προσπαθεῖ νά ρυθμίσει τή ζωή τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἡ ὁποία ἐκείνη τήν ἐποχή ἀνεγειρόταν στό νησί τῆς Πάτμου. Ἡ σπουδαιότητα αὐτοῦ τοῦ ἔργου δέν ἔγκειται μόνο στό γεγονός ὅτι ἀποτελέσει τή βάση πού ὁδήγησε στή μετέπειτα πνευματική καί οἰκονομική ἀνθήση τοῦ νησιοῦ καί τῆς γύρω περιοχῆς, ἀλλά κυρίως στό ὅτι μέχρι καί σήμερα ἐπιτελεῖ σπουδαῖο ρόλο γιά τή ρύθμιση πολλῶν ζητημάτων τόσο ἐντός ὅσο καί ἐκτός τῆς Μονῆς, ἔχοντας μάλιστα ἀποτελέσει πρότυπο καί γιά ἀντίστοιχα ἄλλα τυπικά τόσο τῆς βυζαντινῆς ὅσο καί τῆς σημερινῆς ἐποχῆς⁸.

2. Τό νησί τῆς Πάτμου

Ἡ νῆσος Πάτμος, εὐρισκόμενη στό βορειοδυτικό τμήμα τῶν Δωδεκανήσων, ἀποτελέσει σπουδαῖο θρησκευτικό, πνευματικό καί πολιτιστικό κέντρο τόσο κατά τή βυζαντινή ὅσο καί τή μεταβυζαντινή περίοδο⁹. Ἡ χαμηλή βλάστηση καί ἡ ἔλλειψη νεροῦ σέ συνδυασμό μέ

7. Αὐτό εἶναι ἀκόμη πιό σημαντικό ἂν ἀναλογιστεῖ κανεῖς ὅτι τήν περίοδο αὕτη ὁ μοναχισμός ἀποκτᾷ μεγάλη ἰσχύ πού δέν μποροῦν νά παραβλέψουν οὔτε οἱ κρατικές ἀρχές, οὔτε ἡ ἐπίσημη Ἐκκλησία (ΜΠΟΝΗΣ, *Τά ιδεώδη*, σελ. 9, ὅπου καί παρουσιάζονται τὰ αἷτια αὐτῆς τῆς ἐξάπλωσης, κάνοντας βέβαια λόγο γιά μοναχικό βίο ἰδιαίτερα «κοσμικό», ἐνῶ στήν ἴδια κατεύθυνση καί ὁ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, «*Ἡ ιδιορρυθμία*», σελ. 68, ὁ ὁποῖος κάνει λόγο γιά χαλάρωση τοῦ μοναχικοῦ βίου καί τήν ἐμφάνιση ιδιορρυθμικῶν τάσεων τόν 12ο αἰῶνα καί κυρίως τήν ὕπαρξη μοναχῶν μέ ἀτομική περιουσία).

8. Ἡ ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἀγιολογικά*, σελ. 21 καί 127 μνημονεύει ἐνδεικτικά τό Τυπικό τῆς Μονῆς τοῦ Κύκκου.

9. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, «*Patmos*», σελ. 2 καί ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 9

τή μεγάλη απόσταση από άλλα κέντρα της περιοχής, είχε ως αποτέλεσμα οι κάτοικοι να είναι ελάχιστοι και η νήσος να χρησιμεύει ως τόπος εξορίας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τόν Εὐαγγελιστή Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος τό 82 μ.Χ. ὄντας ἐξόριστος στό νησί ὑπαγόρευσε στόν μαθητή του Πρόχορο τήν «*Αποκάλυψη*» μέσα σέ μία σπηλιά¹⁰.

Παρά τό γεγονός ὅτι τό νησί ἀποτελοῦσε συνεχῶς ὀρμητήριο πειρατῶν καί τόπο παραμονῆς στρατιωτικῶν, ἡ παρουσία τοῦ Εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη συνέβαλε στήν πνευματική ἀνθήση τοῦ νησιοῦ (κυρίως μέ ἄτομα πού ἐπιθυμοῦσαν τόν ἡσυχαστικό βίο), μέ ἀποκορύφωμα τήν ἱδρυση τῆς μονῆς τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀπό τόν Ὅσιο Χριστόδουλο τό 1088 μέ ἀποτέλεσμα ἡ περιοχή μέχρι καί σήμερα νά ὀνομάζεται «*ἡ Ἱερουσαλήμ τοῦ Αἰγαίου*»¹¹. Ἐπιπλέον ἡ λειτουργία τῆς Πατριάδος Σχολῆς ὑπό τήν ὑψηλή ἐπιστασία τῆς ὡς ἄνω Μονῆς συνέβαλε οὐσιαστικά στή διατήρηση τῆς ἑλληνορθόδοξης ταυτότητας τῶν κατοίκων τῶν Δωδεκανήσων, ἀφοῦ ἀποτέλεσε ἕνα σημαντικό πνευματικό κέντρο γιά ὁλόκληρη τήν περιοχή τοῦ Αἰγαίου¹².

Σήμερα τό νησί, ὄντας τόπος ἐξαιρετικοῦ φυσικοῦ κάλλους ἀλλά κυρίως λόγω τῆς θρησκευτικῆς καί ἱστορικῆς σπουδαιότητος πού ἔχει γιά ὅλη τή χριστιανική κοινότητα (καί ὄχι μόνο γιά τοὺς Ὀρθό-

πού σημειώνει ὅτι ἡ Πάτμος ἐλάχιστα ἀναφέρεται στήν ἀρχαιότητα, ὑποστηρίζοντας παράλληλα ὅτι πρέπει νά ὑπῆρχε νὰός τῆς Ἀρτέμιδος στό σημεῖο πού χτίστηκε ἡ Μονή, μέ πολλά μάλιστα ἀρχιτεκτονικά του μέλη νά ἐνσωματώνονται στό καθολικό της. Τήν ἴδια ἀποψη καί ὁ ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, «*Πάτμος*», σελ. 127-128 πού σημειώνει ὅτι οἱ πληροφορίες εἶναι ἐλάχιστες ἀπό ἐπιγραφές τοῦ Δ' καί τοῦ Γ' αἰ. π.Χ., συμπληρώνοντας ὅτι ὁ Θουκυδίδης κάνει μνεία τῆς Πάτμου ἀναφέροντας ὅτι ὁ Πάχης κατεδίωξε τοὺς Λακεδαιμονίους μέχρι ἐκεῖ. Ἄξιο μνείας εἶναι ἀκόμη τό γεγονός ὅτι μεταξύ τοῦ 7ου καί τοῦ 9ου αἰ. τό νησί φαίνεται νά εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ.

10. Ἀντιθέτως ὁ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, σελ. 39 ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης μετέβη στήν Πάτμο μέ σκοπό τή διάδοση τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, *Ἡ ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐκκλησία*, σελ. 18 καί *Συμβολαί*, σελ. 25 ἐξ αὐτῶν συνάγει τήν ἐμφάνιση τοῦ χριστιανισμοῦ στό νησί πρό τοῦ 100 μ.Χ., ἐνῶ ἡ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 10 σημειώνει ὅτι ἀπό τότε ξεκινᾷ ἡ ἱστορία τοῦ νησιοῦ.

11. Ὅχι τυχαῖα ὁ Ὅσιος κάνει λόγο γιά «*ἐσχατιά*» καί «*ἀθόρυβο διαμονή*» (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. θ', σελ. 64, στ. 15). Στό κεφάλαιο θ' τῆς Ὑποτυπώσεώς του μάλιστα ὁ Ὅσιος κάνει μία γενική περιγραφή τοῦ νησιοῦ καθώς καί τῶν στοιχείων πού τό καθιστοῦσαν ἰδανικό μοναστικό χῶρο.

12. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 63.

δοξους χριστιανούς) έχει χαρακτηριστεί με τον Ν. 1155/1981¹³ ως «*ιερός τόπος*» με όποιους περιορισμούς αυτό συνεπάγεται στη δόμηση¹⁴, τις έμπορικές δραστηριότητες καθώς και τη χρήση της γής και του αίγιαλου, καθότι οι παραπάνω χρήσεις όφείλουν νά μήν διαταράσσουν την ιερότητα του χώρου και τον μοναχικό βίο¹⁵. Όλοι

13. ΦΕΚ Α' 122/08.05.1981 και τον μεταγενέστερο Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ Α' 153/28.06.2002). Η ΤΡΟΒΑ, «*Σχόλιο*», σελ. 194 βέβαια σημειώνει ότι ή Πάτμος αποτελεί ιστορικό διατηρητέο μνημειακό συγκρότημα ήδη από τό 1959. Οι ΤΣΙΒΟΛΑΣ, *Η έννομη προστασία*, σελ. 186 έπ. και ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 99 έπ. αναφέρονται σέ αντίστοιχες προηγούμενες διατάξεις για την ιερότητα του νησιού. Ένδεικτικά μνημονεύονται οι ΥΑ 24151/15.12.1971 (ΦΕΚ Β' 1029/1971) και ΥΑ 28457/09.10.1972 (ΦΕΚ Β' 847/16.10.1972), αλλά και ή ύπ' αριθμ. 193/1988 Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη του Οικουμενικού Πατριάρχου Δημητρίου Α' (πού θέλουν με τον τρόπο αυτό νά προστατεύσουν τό θρησκευτικό χωρικό σύνολο του νησιού) και ή ΥΑ 94262/5720/20.12.1959 (ΦΕΚ Β' 24/22.11.1960). Ο χρόνος θέσπισης αυτών των διατάξεων είναι αρκετά σημαντικός γιατί έχει κριθεί με τη ΣτΕ Τμ. Ε' 1529/1993 ότι είναι δυνατή ή άνοικοδόμηση οικοπέδων στη Χώρα της Πάτμου στα όποια προϋπήρχαν κτίσματα πού δέν διατηρήθηκαν έως τον χρόνο θέσπισης αυτών των διατάξεων, με την προϋπόθεση ότι τό οικοδόμημα θά είναι παρόμοιο με τό προϋπάρχον με τους τυχόν πρόσθετους περιορισμούς του ΥΠΠΟ. Την άπόφαση μάλιστα αυτή ή ΤΡΟΒΑ, «*Σχόλιο*», σελ. 189 χαρακτηρίζει ιδιαίτερα σημαντική γιατί «*διακριτικά*» καθιστά δυνατή την ανάκληση νόμιμης διοικητικής πράξης κατ' εξαίρεση, με σκοπό την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, την όποία αναγάγει σέ λόγο δημοσίου συμφέροντος. Αντίστοιχες διατάξεις προβλέπονται και για τους ιερούς χώρους των Μετεώρων, αλλά και τά ιερά νησιά της Τήνου και της Μήλου (ΚΡΕΜΠΕΝΙΟΣ, *Η νομολογία του ΣτΕ*, σελ. 351 και ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡ. «*Η Ιερά Νήσος Μήλος*», στο έργο «*Πελοποννησιακές ίχνηλασίες. Μία άπόπειρα προσέγγισης του θρησκευτικού φαινομένου*. Άρθρα στην «Πελοπόννησο» 2013-2019, έκδ. «Πελοπόννησος», Πάτρα 2020, σελ. 69-71 και ΤΣΙΒΟΛΑΣ, «*Τό νομικό καθεστώς της νήσου Μήλου*», σελ. 37 έπ. για τό ιστορικό ανακήρυξης της Μήλου ως Ίεράς Νήσου και σελ. 42 έπ. για τό βασικό νομοθετικό πλαίσιο). Ένδεικτικά βλ. και ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 103 έπ. και ΤΣΙΒΟΛΑ, *Η έννομη προστασία*, σελ. 184 πού σημειώνουν ότι ή ανακήρυξη χώρων ως «*ιερών*» δέν αποτελεί ελληνική πρωτοτυπία. Μάλιστα σέ ΤΣΙΒΟΛΑ, «*Τό νομικό καθεστώς της νήσου Μήλου*», σελ. 34-35 γίνεται μνεία αρκετών ιερών χώρων της Εύρώπης.

14. ΚΡΕΜΠΕΝΙΟΣ, *Η νομολογία του ΣτΕ*, σελ. 353.

15. ΤΣΙΒΟΛΑΣ, *Η έννομη προστασία*, σελ. 189, σημειώνει ότι είναι λογική μία τέτοια περιστολή άτομικών δικαιωμάτων. Βλ. και ένδεικτικά τη ΣτΕ Τμ. Ε' 2010/1997 (άδην.) και ΤΣΙΒΟΛΑ, «*Σχόλιο*», σελ. 141 πού εύστοχα παρατηρεί ότι προκρίνεται ή θωράκιση της «*θρησκευτικής αίσθητικής έναντι πολλαπλών κινδύνων*».

αυτοί οι περιορισμοί συνεπάγονται την ανάγκη λήψης από μέρους του κράτους τόσο προληπτικών όσο και κατασταλτικών μέτρων για την προστασία όλων των μνημείων των ως άνω περιοχών (χωρίς όμως να παραγνωρίζεται ότι αυτά αποτελούν ταυτόχρονα «ζωντανούς οργανισμούς») με αποτέλεσμα σημαντικά σημεία του νησιού να αποτελούν «πολιτιστικά σύνολα»¹⁶.

Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι στην ειδική επιτροπή παραχώρησης αδειών συμμετέχει τόσο ο Πατριαρχικός Έξαρχος και ήγούμενος της Μονής, όσο και ιερείς του νησιού (οι όποιοι αν είναι ιερομόναχοι μπορεί να είναι μέλη της αδελφότητας της Μονής)¹⁷, ή οποία όμως δεν έχει αποφασιστική αρμοδιότητα, περιοριζόμενη στην υποβολή μίας απλής – μη δεσμευτικής εισήγησης, μιας και την τελική απόφαση λαμβάνει ο εκάστοτε δήμαρχος του νησιού, ενώ ο τελικός έλεγχος γίνεται αποκλειστικά βάσει του Ν. 1155/1981 και των λοιπών αρχαιολογικών και πολεοδομικών κανόνων¹⁸.

Τέλος, με σκοπό την προστασία αλλά και την ανάδειξη της φυσικής, θρησκευτικής και ιστορικής σπουδαιότητας του νησιού καθο-

16. ΚΡΕΜΠΕΝΙΟΣ, *Η νομολογία του ΣτΕ*, σελ. 353 και ΤΣΙΒΟΛΑΣ, *Η έννομη προστασία*, σελ. 189. Νομική βάση αυτών των περιορισμών αποτελεί κυρίως το άρθρο 24 Σ και η συνακόλουθη ανάγκη προστασίας τόσο του φυσικού όσο και του πολιτιστικού και θρησκευτικού περιβάλλοντος. Βλ. και ΤΣΙΒΟΛΑΣ, «Σχόλιο», σελ. 141 που σημειώνει ότι ο Ν. 1155/1981 αποτελεί μαζί με το Ν. 3028/2002 «τόν θεμέλιο νομοθετικό λίθο» που θέτει το άρθρο 24 Σ. Στο πλαίσιο αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία να σημειωθεί ότι η ΣτΕ Τμ. Ε' 1529/1993 επί τη βάσει του Ν. 1155/1981 κατέδειξε την ανάγκη προστασίας του «πολιτιστικού συνόλου» (και όχι των μεμονωμένων μνημείων) και μάλιστα στη μορφή που αυτό είχε μία συγκεκριμένη χρονική συγκυρία (σημειώνοντας βέβαια ότι είναι άλλο ζήτημα αν ο εκάστοτε δικαστής δύναται να διακρίνει το εύρος προστασίας που ήθελε να προσδώσει ο νομοθέτης μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή, ΤΡΟΒΑ, «Σχόλιο», σελ. 192).

17. Άρθρο 4 του Ν. 1155/1981, ΤΣΙΒΟΛΑΣ, *Η έννομη προστασία*, σελ. 189-190, υπ. 80 και ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 104

18. Οι ΤΣΙΒΟΛΑΣ, *Η έννομη προστασία*, σελ. 191 και ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 104 για τον λόγο αυτό υποστηρίζουν ότι ο Ν. 1155/1981 δεν μπορεί να ειπωθεί ότι παρέχει αποτελεσματική προστασία, αλλά έχει μάλλον «συμβουλευτικό – παιδαγωγικό χαρακτήρα». Την ίδια άποψη έχει και η ΤΡΟΒΑ, «Σχόλιο», σελ. 197 που υποστηρίζει όμως ότι οι διατάξεις του εν λόγω νόμου τυγχάνουν άμεσης εφαρμογής και δεν μπορούν να τροποποιηθούν επί τό δυσμενέστερο, ενώ οι διοικητικοί χαρακτηρισμοί μπορούν να ανακληθούν μόνο για πλάνη περί τὰ πράγματα.

ρίστηκαν ζώνες προστασίας, ώστε να είναι ξεκάθαροι οί ὅροι χρήσεις γῆς ἀλλὰ καί δόμησης σέ κάθε μέρος τοῦ νησιοῦ καί νά διαφυλάσσεται τό μοναδικό φυσικό καί πολιτιστικό περιβάλλον χωρίς νά περιορίζονται δυσαναλόγως τά δικαιώματα τῶν λοιπῶν κοινωνῶν¹⁹.

Παράλληλα, ὁρισμένες περιοχές τοῦ νησιοῦ προστατεύονται ἤδη ἀπό τό 1999 καί ἀπό τήν UNESCO ὡς μνημεῖα Παγκόσμιας Πολιτιστικῆς Κληρονομιάς²⁰, χωρίς ὅμως νά δύναται νά εἰπωθεῖ ὅτι ἡ νομική τους προστασία εἶναι ἐπαρκῆς ἔναντι τῆς οἰκονομικῆς-τουριστικῆς ἀνάπτυξης²¹.

3. Ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος²²

Ὁ μοναχός Χριστόδουλος (κατά κόσμον Ἰωάννης) γεννήθηκε στή Βιθυνία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας περί τίς ἀρχές τοῦ 11ου αἰῶνα (πιθανότατα τό 1020). Καταγόμενος ἀπό μία καλή οἰκογένεια καί ἀφοῦ ἔλαβε ἐγκύκλιες σπουδές ὠθήθηκε στόν γάμο μέ τή βία, παρά τόν μοναχικό ζῆλο πού τόν διακατεῖχε. Ἀπόρροια αὐτοῦ τοῦ γεγονότος

19. Βλ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 109 ἐπ. Παράλληλα ἀκόμη καί ἡ δόμηση ἐκτός τῆς ἀδόμητης ζώνης πρέπει νά κρίνεται ὅτι δέν θά ἐπιφέρει βλάβη στόν οἰκισμό τῆς Χώρας ἢ στή Μονή (ΣτΕ Τμ. Ε' 457/2010), ἐνῶ καί ἡ ΣτΕ Τμ. Ε' 2270/2014 (ἀδμ.) ἔκρινε ὅτι τό ΥΠΠΟ δύναται νά καθορίσει τά τμήματα τῶν οἰκοδομήσιμων ζωνῶν χωρίς νά μπορεῖ νά ἐλεγχθεῖ τό σκέλος τῶν αἰτιολογιῶν της (ΚΡΕΜΠΕΝΙΟΣ, *Ἡ νομολογία τοῦ ΣτΕ*, σελ. 355).

20. Ὅπως, ὁ ἱστορικός πυρήνας τῆς Χώρας Πάτμου, ἡ μονή τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί τό σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐνδεικτικά βλ. ΤΣΙΒΟΛΑ, *Ἡ ἔννομη προστασία*, σελ. 186, ΚΡΕΜΠΕΝΙΟ, *Ἡ νομολογία τοῦ ΣτΕ*, σελ. 351-356 καί ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 99 ἐπ., ἐνῶ γενικά γιά τήν προστασία ἀρχαιοτήτων καί θρησκευτικῶν μνημείων βλ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ ΓΕΩΡΓ., *Προστασία ἀρχαιοτήτων καί θρησκευτικά μνημεῖα*, Νομικές Μελέτες Ἐκκλησιαστικοῦ Ἐνδιαφέροντος 1, Πρότυπες Θεσσαλικές Ἐκδόσεις, Τρίκαλα-Ἀθήνα 2002.

21. Σκωπτικά ἡ ΤΡΟΒΑ, «Σχόλιο», σελ. 199 σημειώνει γιά τό ἐν λόγω ζήτημα ὅτι «σήμερα πρυτανεῖ ὁ ὀρθολογισμός καί τό συμφέρον ἔναντι τῆς ἱερότητας ἐνός χώρου ἢ μίας περιοχῆς», μέ ἀποτέλεσμα κανένα νομοθετικό πλαίσιο νά μὴν εἶναι «νομικά ἀπόρθητο» ὅσο ἐντυπωσιακό καί πλήρες ἂν θεωρεῖται πῶς εἶναι.

22. Βιογραφικά στοιχεῖα γιά τόν Ὅσιο Χριστόδουλο ἀντλήθηκαν ἀπό τό κείμενο τῆς Ὑποτυπώσεως τοῦ ἴδιου τοῦ Ὁσίου, καθὼς καί ἀπό τά ἔργα «Βίος καί Πολιτεία τοῦ Ὁσίου Πατρός ἡμῶν Χριστοδούλου, παρά Ἰωάννου τοῦ Ἱερωτάτου Μητροπολίτου Ρόδου» καί «Βίος καί Πολιτεία τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρός

ήταν ή αϊφνίδια φυγή του στόν τοπικό Όλυμπο, όπου έλαβε τίς πρώτες έμπειρίες τής μοναχικής ζωής.

Στή συνέχεια μετέβη διαδοχικά στή Ρώμη καί τά Ίεροσόλυμα γιά νά έγκατασταθεῖ τελικῶς στήν εὐρύτερη περιοχή τής Παλαιστίνης, στήν όποία εἶχαν ἤδη δημιουργηθεῖ τά πρώτα κοινόβια μοναστήρια. Ἡ ἔνταση πού επικρατοῦσε στήν περιοχή τόν ἀνάγκασε στά τέλη τοῦ 1071 μέ ἀρχές τοῦ 1072 νά ἀποχωρήσει καί νά κατευθυνθεῖ στό ὄρος Λάτρος καί τή μονή τοῦ Στύλου, ὅπου κατόπιν πείσεων ἀναλαμβάνει τήν «προστασία²³» (= ἡγουμενία) τής μονῆς μετά ἀπό πρόταση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κοσμᾶ Α΄²⁴.

Παρ' ὅλα αὐτά οὔτε καί ἐκεῖ κατάφερε νά «ἡσυχάσει», γι' αὐτό μετέβη στήν Ἀλικαρνασσό ὅπου γνωρίστηκε μέ τόν ἡγούμενο τής μονῆς τοῦ Στροβήλου Ἀρσένιο Σκηνοῦρη, ὁ ὁποῖος τοῦ παραχώρησε τήν ἡγουμενία, ἐνῶ ἀκολούθως μέ σύστασή του μετέβη στήν

ἡμῶν Χριστοδούλου τοῦ Θαυματουργοῦ, ὑπό Ἐπισκόπου Οἰνός Ματθαίου Λαγγή» εὐρισκόμενα σέ Ἀκολουθία, σελ. 121-140, ΘΕΟΔΩΡΗΤΟ, *Τό Βασιλικόν Τυπικόν*, σελ. 8 ἐπ., ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἐγγραφα Πάτμου*, σελ. 8 ἐπ. καί ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Αἰτιολογικά*, σελ. 87 ἐπ., ΒΙΡΒΙΛΛΗ, «Ἡ Μοναστική πολιτεία», σελ. 296 ἐπ., ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟ, «Τινά περί τοῦ αὐτοδιοικήτου», σελ. 157-158, ὑπ. 2, ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 72 ἐπ. καί ΦΛΩΡΕΝΤΗ, «Ἐνας ἀνέκδοτος βίος», σελ. 270-274. Βέβαια στοιχεῖα γιά τή ζωή καί τήν προσωπικότητα τοῦ Ὁσίου μᾶς δίνουν καί οἱ ἀναφορές τῶν αὐτοκρατόρων καί Πατριαρχῶν ἐκείνης τής περιόδου πού βρίσκονται σέ πλήθος ἐπίσημων ἐγγράφων τής ἐποχῆς.

23. Οἱ ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, *Τό Βασιλικόν Τυπικόν*, σελ. 29 καί ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 40 κάνουν λόγο γιά «ἀρχιμανδρίτη» παραλληλίζοντας τίς ἐξουσίες αὐτοῦ τοῦ ὀργάνου μέ αὐτές πού εἶχε μετέπειτα ὁ ἔξαρχος (βλ. ΘΕΟΔΩΡΗΤΟ, *Τό Βασιλικόν Τυπικόν*, σελ. 29, ὑπ. 20 γιά τίς συγκεκριμένες ἀρμοδιότητες).

24. Γιά τό ὄρος Λάτρος (ή σημασία τοῦ ὁποῖου προέρχεται ἀπό τό ρῆμα «λατρεύω» γιατί θεωροῦνταν τόπος χριστιανικῆς λατρείας – ΒΟΛΑΝΑΚΗΣ, «Τά μοναστήρια», σελ. 311, ὑπ. 2), τίς μονές τοῦ Στύλου ἀλλά καί τή μονή τῶν Κελλιβάρων πού ἦταν ἡ πρώτη πού ἀνηγέρθη στήν περιοχή ἀπό τόν Παῦλο τόν Λατρινό βλ. ΒΟΛΑΝΑΚΗ, «Τά μοναστήρια», σελ. 311 ἐπ. καί ἐιδικότερα σελ. 354 καί 396 ἐπ., ΡΑΓΙΑ, *Ἐνα ἄγνωστο μοναστικό κέντρο*, σελ. 70 ἐπ. καί ΘΕΟΔΩΡΗΤΟ, *Τό Βασιλικόν Τυπικόν*, σελ. 67 ἐπ. Βλ. καί ΡΑΓΙΑ, *Ἐνα ἄγνωστο μοναστικό κέντρο*, σελ. 83 ἐπ. γιά τόν Ὁσιο καί τή μονή τοῦ Στύλου πού σημειώνει ὅτι ἡ ἀποχώρησή του ἴσως ἦταν ἀποτέλεσμα ποινῆς πού ἐπιβλήθηκε ἀπό τό Πατριαρχεῖο γιά τίς καταγγελίες πού ὑπῆρχαν ἐναντίον του.

Κὼ ὅπου ἤγειρε μέ τή βοήθεια τῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ νέα μονή πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου στήν περιοχή «Πήλιον»²⁵.

Καί ἐκεῖ ὅμως οἱ πολλές βιοτικές μέριμνες δέν τόν ικανοποιοῦσαν καί τόν ὤθησαν στήν ἀναζήτηση ἑνός νέου ἡσυχαστικοῦ τόπου γιά τήν ἀσκήση τῶν μοναχικῶν του καθηκόντων²⁶. Γιά τόν λόγο αὐτό αἰτήθηκε ἀπὸ τόν αὐτοκράτορα Ἀλέξιο Α΄ τόν Κομνηνὸ τήν παραχώρηση τῆς νήσου Πάτμου γι' αὐτόν καί τήν ἀδελφότητά του, αἵτημα πού ἐγίνε δεκτό μέ χρυσόβουλλο τοῦ τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1088²⁷,

25. ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, *Τό Βασιλικόν Τυπικόν*, σελ. 42 ὑποστηρίζει ὅτι δέν παραιτήθηκε ποτέ ἀπὸ τή θέση τοῦ «ἀρχιμανδρίτη τοῦ Λάτρους» καθότι ὑπογράφει τόν *Κωδῖκελλο* του μέ αὐτή τήν ἐπωνυμία. Γιά τόν Ἀρσένιο Σκηνοῦρη, ὁ ὁποῖος προερχόταν ἀπὸ πλοῦσια οἰκογένεια, καθώς κατεῖχε ὁ ἴδιος τίς ἐκτάσεις πού δώρισε στὸν Ὅσιο καί φαίνεται νά προτιμοῦσε τὸν ἐρημικὸ –καί ὄχι τὸν κοινοβιακὸ– μοναχικὸ βίον βλ. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, «Ἀρσένιος καί Χριστόδουλος», σελ. 128 ἐπ. καί ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἀγιολογικά*, σελ. 99-100. Ἡ ΘΕΟΧΑΡΗ, «Ἡ πρώτη μονή», σελ. 165 ὑποστηρίζει ὅτι στήν περιοχή αὐτὴ προϋπῆρχε ναὸς τὸν ὁποῖο ὁ Ὅσιος ἀναστήλωσε, ἐνῶ παράλληλα σημειώνει ὅτι ἐπέλεξε τὴ συγκεκριμένη περιοχή γιατί ἦταν ἀπομονωμένη καί τὰ ψηλὰ βουνὰ δημιουργοῦσαν φυσικὴ ὀχύρωση. Ἐπιπλέον στή σελ. 162 ἀναφέρει ὅτι καί σήμερα σώζεται μονή πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου (συγκεκριμένα πρὸς τιμὴν τῆς Ὑπαπαντῆς) παρέχοντας ἀρχιτεκτονικὰ στοιχεῖα γι' αὐτή.

26. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, «Ἀρσένιος καί Χριστόδουλος», σελ. 130 καί ΒΙΡΒΙΛΛΗΣ, «Ἡ Μοναστικὴ πολιτεία», σελ. 316 μνημονεύουν ὅτι αὐτὸ ὀφειλόταν στὰ προβλήματα πού δημιουργοῦσε ἡ συνεχὴς τριβὴ μέ τοὺς κατοίκους τοῦ νησιοῦ.

27. ΜΜ, σελ. 44-48. Τὸ πρωτότυπο διασώζεται μέχρι σήμερα, εὑρισκόμενο σὲ εἰδικὴ θήκη στὸ μουσεῖο τῆς Μονῆς. Γιά τὸν ὀρισμὸ τοῦ χρυσόβουλλου λόγου βλ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Τὸ ἰδιοκτησιακὸ καθεστῶς», σελ. 9-10, ὑπ. 3, ὅπου σημειώνεται ὁ πανηγυρικός του χαρακτήρας καί κυρίως τὸ προνομιακὸ του περιεχόμενο, ἐνῶ ὁ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Βυζαντινὴ διπλωματικὴ*, σελ. 73-75 σημειώνει ὅτι οἱ χρυσόβουλλοι λόγοι ἀποτελοῦν ὑποκατηγορία δημόσιων πολιτικῶν αὐτοκρατορικῶν ἐγγράφων πού ἀπένειμαν προνόμια μεγάλης κλίμακας (σὲ ἀντίθεση μέ τὰ χρυσόβουλλα σιγίλλια καί τοὺς χρυσόβουλλους ὁρισμούς πού παραχωροῦσαν προνόμια μικρότερης ἔκτασης) ἀποτελώντας ἔκφραση τῆς μεγαλειότητος τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα, ἐπικυρούμενα ἀπὸ τὸν «ἐπὶ τοῦ κανικλείου» κρατικὸ ἀξιωματοῦχο (βλ. εἰδικὰ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟ, *Βυζαντινὴ διπλωματικὴ*, σελ. 194 ἐπ.). Ὁ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστικὴ περιουσία καί Ἐθνικὸ Κτηματολόγιο*, σελ. 323 ὑποστηρίζει ὅτι οἱ δωρεές πού ἐγίναν δυνάμει αὐτῶν τῶν χρυσόβουλλων εἶναι ἐγκυρες ἐφόσον αὐτές ἦταν ἰσχυρές τὴν περίοδο πού συνήφθησαν (ἔχουν δηλαδὴ ἰδιαίτερη νομικὴ ἀξία καί λόγω τοῦ ἀρθροῦ 51 ΕἰσΝΑΚ). Βέβαια ὁ ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ, «Τὰ χρυσόβουλα», σελ. 346 ὑποστηρίζει ὅτι παραχωρή-

σκοπώντας στην επάνδρωση μίας απομακρυσμένης αλλά θρησκευτικά σπουδαίας περιοχής της εποχής²⁸.

Μέ την εγκατάστασή του εκεί ξεκίνησε άμεσα την ανέγερση μονής προς τιμήν του Ευαγγελιστή Ἰωάννη²⁹. Καί πάλι όμως λόγω τῶν πολλῶν ἐπιδρομῶν πού ταλάνιζαν τή Μικρά Ἀσία³⁰ ἀναγκάστηκε μετά ἀπό μόλις πέντε ἔτη νά ἀναχωρήσει γιά τήν Εὐβοία καί συγκεκριμένα τήν περιοχή τοῦ Εὐρίπου, ὅπου φιλοξενήθηκε μαζί μέ τούς συμμαναστές του³¹. Τελικῶς ὁ Ὅσιος ἐκοιμήθη ἐκεῖ τό ἔτος 1093 (πιθανότατα τήν 16η Μαρτίου³²), ἐνῶ κατ' ἐντολήν του τό σκήνωμά του ἐπέστρεψε στήν Πάτμο μετά τό πέρας τῶν ἐπιδρομῶν³³.

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ Χριστοδούλου συνάγεται σαφέστατα ὅτι ὁ Ὅσιος ἦταν χαρακτηριστικό παράδειγμα «κυκλευτοῦ» μοναχοῦ³⁴, δηλαδή ἕνας μοναχός πού περιφερόταν στά διάφορα μοναστικά κέντρα τῆς ἐποχῆς, ὄχι τόσο γιατί δέν «ἀναπαυόταν» σέ ἕνα συγκεκριμένο μοναστικό τόπο (ὅπως ἦταν τό σύνηθες γιά τήν ἐποχή), ἀλλά κυρίως λόγω τῶν ἐντάσεων πού ἐπικρατοῦσαν ἐκείνη τήν περίοδο. Παράλληλα ἡ παρουσία του στήν Παλαιστίνη φαίνεται ὅτι τόν ἐπηρέασε σημαντικά ὥστε νά γίνει «μαθητής καί μετέπειτα ὑποστηρικτής» τοῦ

θηκε στόν Ὅσιο μόνο ἡ νῆσος Πάτμος, γιατί ἡ δωρεά μέ χρυσόβουλλο πρέπει νά ὀριοθετεῖται αὐστηρά ἀπό τόν δωρεοδότη, ἐνῶ οἱ λοιπές ἐκτάσεις προέκυψαν κατόπιν πλαστογράφησης τοῦ ἐν λόγω ἐγγράφου.

28. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 11-12.

29. Ἡ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 10-11 ὑποστηρίζει ὅτι προϋπήρχε ναός πρὸς τιμήν τοῦ Ευαγγελιστοῦ Ἰωάννου στό νησί, πού εἶχε ὅμως γκρεμιστεῖ πρὶν τήν ἀφίξη τοῦ Ὁσίου.

30. Μέ ἀποκορύφωμα τή μάχη στό Ματζικέρτ τό 1071 (ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 35). Γενικά γιά τήν πειρατεία στήν Πάτμο βλ. ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 64 ἐπ.

31. Γιά τήν παραμονή τοῦ Ὁσίου στόν Εὐρίπο βλ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἀγιολογικά*, σελ. 119 ἐπ.

32. Ἡμερομηνία κατὰ τήν ὁποία τιμᾶται ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία (ὅπως καί τήν 21η Ὀκτωβρίου).

33. Δεῖγμα τοῦ κτητορικοῦ δικαίωματος πού εἶχε ἐπὶ τῆς Μονῆς. Γενικά γιά τό δικαίωμα ταφῆς στή μονή ὡς ἔκφραση τοῦ κτητορικοῦ δικαίωματος βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 39-40 καί παρακάτω στήν ὑπ. 212.

34. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περὶ οὐσίας*, σελ. 17 καί ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 152-153. Γιά τόν λόγο αὐτό ὁ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, «*Patmos*» σελ. 4 σημειώνει ὅτι ἡ ζωή του ἦταν γεμάτη περιπέτεια.

κοινοβιακού μοναχισμού (πού είχε εισαχθεῖ στήν περιοχή ἀπό τόν Παχώμιο, τόν Εὐθύμιο καί τόν Σάββα) καί τῶν ἐκεῖ λειτουργικῶν τυπικῶν, ἐνῶ στό ὅρος Λάτρος εἶχε τήν εὐκαιρία νά ζήσει σέ μονές πού εἶχαν τό προνόμιο νά εἶναι αὐτοδέσποτες καί αὐτεξούσιες, στίς ὁποῖες σημαντικότερη μορφή ἀποτελέσε ὁ Παῦλος Λατρηνός³⁵.

Βέβαια ἡ ἀνάληψη «*ἀρχηγικῶν θέσεων*» τόν ὀδήγησαν πολλές φορές νά ἀναλάβει κάποιες ἰδιαίτερες εὐθύνες πού τόν ταλαιπώρησαν, μέ χαρακτηριστικότερη τήν ὑπεξαίρεση χρημάτων ἀπό τή μονή τοῦ Στύλου, γιά τήν ὁποία κατηγορήθηκε³⁶. Σέ κάθε περίπτωση πάντως ἡ θέση του τόν ὑποχρέωνε νά ταξιδεύει συχνά στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου εἶχε τήν εὐκαιρία νά ἀναπτύξει στενές σχέσεις τόσο μέ Οἰκουμενικούς Πατριάρχες ὅσο καί μέ αὐτοκράτορες (καθώς καί ἄλλους κρατικούς καί ἐκκλησιαστικούς ἀξιωματούχους) τῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖοι σέβονταν τήν προσωπικότητά του καί ἀναγνώριζαν τήν ἀγιότητά του³⁷.

35. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. δ', σελ. 61, στ. 6-9. Γιά τό γεγονός ὅτι ὑπῆρχαν τέτοιες μονές ἤδη ἀπό τόν 10ο αἰῶνα ἐνδεικτικά βλ. ΡΑΓΙΑ, *Ἐνα ἄγνωστο μοναστικό κέντρο*, σελ. 73 ἐπ. γιά τόν ἐπηρεασμό του ἀπό τό λειτουργικό τυπικό ἐκείνης τῆς περιοχῆς ἀλλά καί γιά τή διαμάχη του γιά τό αὐτοδέσποτο καθεστῶς τῆς μονῆς τοῦ Στύλου (καί σελ. 84 ἐπ.). Βλ. καί ΛΑΜΠΡΟΥ, «*Διαθήκη Παύλου*», σελ. 198 ἐπ. γιά τόν βίο καί τό τυπικό τοῦ Παύλου τοῦ Λατρηνοῦ ὅπου ὑπάρχουν ἀκόμη καί ἀρκετές θεολογικές καί δογματικές ἀναφορές ἀλλά καί οἱ μοναχικές του νουθεσίες πού ὁμοιάζουν ἀρκετά μέ αὐτές τοῦ Ὁσίου. Βέβαια ἡ ΡΑΓΙΑ, *Ἐνα ἄγνωστο μοναστικό κέντρο*, σελ. 72 παρατηρεῖ ὅτι τό τυπικό αὐτό δέν περιέχει σχεδόν καμία κανονιστική ρύθμιση γιά ἄλλα σημαντικά κανονιστικά ζητήματα, μία ἔλλειψη πού συμπληρώθηκε ἀργότερα ἀπό τόν ἡγούμενο Γαβριήλ (ΡΑΓΙΑ, *Ἐνα ἄγνωστο μοναστικό κέντρο*, σελ. 79 ἐπ.).

36. Ἀναλυτικά γιά τήν ὅλη διαμάχη τοῦ Ὁσίου καί τήν τελική πλήρη ἀπαλλαγή του σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 172-173, ὑπ. 12, ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, «*Ἀρσένιος καί Χριστόδουλος*», σελ. 134 καί ΘΕΟΔΩΡΗΤΟ, *Τό Βασιλικόν Τυπικόν*, σελ. 55 ἐπ. (ἡ ὑπόθεση αὐτή μάλιστα ἀπασχόλησε κατά σειρά τρεῖς Οἰκουμενικούς Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τήν ἐν τέλει ἀθώωσή του). Βλ. καί ἔγγραφο Πατριάρχου Νικολάου Γ' γιά τό θέμα σέ ΜΜ, σελ. 31, στ. 4-6 (μέ τήν ἀπαλλαγή του νά δηλώνεται μέ χαρακτηριστικές ἐκφράσεις «*ἀνενόχλητον παντί καί ἀκαταζήτητον*») καί στ. 13-24 καί ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 99-112 γενικά γιά τό ἔγγραφο αὐτό καί τή σχετική διαμάχη.

37. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτριος*, σελ. 11, ΒΙΡΒΙΛΛΗΣ, «*Ἡ Μοναστική πολιτεία*», σελ. 300 καί ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, *Τό Βασιλικόν Τυπικόν*, σελ. 10. Ἦταν συνή-

Τέλος, αξίζει νά σημειωθεί ὅτι ὁ Ὅσιος ἦταν γνώστης ἀλλὰ καί κάτοχος πολλῶν ψυχωφελῶν δοκιμίων τῆς ἐποχῆς, τὰ ὅποια φρόντιζε νά προμηθεύεται μέ δικά του ἔξοδα, μέ ἀποτέλεσμα ἡ συλλογή τῶν βιβλίων του νά εἶναι ἀρκετά σημαντική γιά τήν ἐποχή ἀλλὰ καί νά ἀποτελέσει τή βάση γιά τή μετέπειτα πλούσια βιβλιοθήκη τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου³⁸. Δέν εἶναι ἐξάλλου τυχαῖο ὅτι μνεῖα χωρίων αὐτῶν τῶν βιβλίων κάνει σέ ὅλο τό τυπικό του, ἐνῶ εἰδική ἀναφορά γιά τό ποιός θά τά κληρονομήσει γίνεται στόν *Κωδῖκελλό* του³⁹.

Εἶναι λοιπόν εὐλογο μέσα ἀπό τόν βίο, τίς ἐμπειρικές καί θεωρητικές γνώσεις ἀλλὰ καί τή φήμη πού εἶχε ὁ Ὅσιος γιατί τό τυπικό του ἀπέτελεσε πρότυπο ὀργάνωσης ὄχι μόνο γιά τή δική του Μονή ὅσο καί γιά ἄλλες στήν ἐλληνική (καί ὄχι μόνο) ἐπικράτεια⁴⁰, μέ ἀποτέλεσμα δικαίως νά θεωρεῖται μία ἀπό τίς κορυφαῖες προσωπικότητες τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τοῦ ἐλληνισμοῦ τῆς με-

θεις γιά τήν ἐποχή ἐκείνη οἱ ἐπισκέψεις ἡγουμένων καί ἐκπροσώπων μονῶν στήν Κωνσταντινούπολη (ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἀγιολογικά*, σελ. 105).

38. Αὐτό ἐξάλλου εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νά ἀσχοληθεῖ καί μέ ἀρκετά δογματικά ζητήματα τῆς ἐποχῆς, χωρίς ὅμως νά εἶναι προκατελημμένος ἐναντί τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γραμματείας (ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἀγιολογικά*, σελ. 130, ὑπ. 1, ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗΣ, «*Ἡ συμβολή*», σελ. 302 καί ΒΙΡΒΙΛΛΗΣ, «*Ἡ Μοναστική πολιτεία*», σελ. 312, ὑπ. 48 γιά τή σύνδεση τῆς Ὑποτύπωσης τοῦ Ὁσίου μέ τά ἔργα τοῦ Πλουτάρχου). Ἡ μελέτη μάλιστα αὐτή φαίνεται νά ξεκίνησε ἀπό τή νεαρή του ἡλικία (ΒΙΡΒΙΛΛΗΣ, «*Ἡ Μοναστική πολιτεία*», σελ. 309 καί ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, *Τό Βασιλικόν Τυπικόν*, σελ. 52-53 πού κάνει λόγο γιά παραπάνω ἀπό 1.000 χειρόγραφα τοῦ Ὁσίου μέ θεολογικό περιεχόμενο).

39. Γιά τά βιβλία τοῦ Ὁσίου βλ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἀγιολογικά*, σελ. 127 καί ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 13 πού τή χαρακτηρίζει μία ἀπό τίς σπουδαιότερες τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Βλ. καί ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, «*Patmos*», σελ. 6, ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 109-110, *Ἀκολουθία*, σελ. 48-49 καί ΝΙΚΗΤΑΡΑ, *Ἐξάρχεια*, σελ. 198 ἐπ. γιά τίς ἐνέργειες τοῦ Ὁσίου γιά τή διάσωση τῶν βιβλίων του πού εἶχε ἀφήσει στή Μικρά Ἀσία κατά τή βίαιη ἀναχώρησή του. Ἀκόμη ὁ WARE, «*The monastic ideal*», σελ. 33 ἀναφέρεται στή μέριμνά του γι' αὐτά μέχρι καί τή στιγμή τοῦ θανάτου του, ἐνῶ ὁ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, «*Patmos*», σελ. 10 παρατηρεῖ ὅτι αὐτά ἀποτελοῦσαν σημαντικώτατο στοιχεῖο τῆς Μονῆς.

40. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, «*Τινά περί τοῦ αὐτοδιοικήτου*», σελ. 158. Ὁ ΒΙΡΒΙΛΛΗΣ, «*Ἡ Μοναστική πολιτεία*», σελ. 313 σημειώνει ὅτι σημαντικό στοιχεῖο τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ὁσίου ἀπέτελεσε τό γεγονός ὅτι ὁ Ὅσιος εἶχε βιώσει στήν πράξη ὅσα ἐκεῖνος προέβλεπε γιά τούς μοναχοὺς του.

σαιωνικής περιόδου, συμβάλλοντας στην άνθηση του ανατολικού ὀρθόδοξου μοναχισμού κατά τήν ἐποχή του⁴¹.

4. Οἱ πρότερες προσπάθειες τοῦ Ὁσίου γιά ὀργάνωση τοῦ μοναχικοῦ βίου

Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ Ὁσιος Χριστόδουλος δέν εἶχε δημιουργήσει κάποιο τυπικό σέ κάποια ἀπό τίς μονές στίς ὁποῖες διετέλεσε ἡγούμενος πρίν τό 1091, ὁπότε καί συνέγραψε τήν «Υποτύπωση» του. Κάτι τέτοιο εἶναι εὐλογο ἄν ἀναλογιστεῖ κανεῖς ὅτι οἱ κτήτορες τῶν μονῶν ὅσο βρίσκονταν ἐν ζωῇ δέν εἶχαν λόγο νά προβοῦν σέ μία τέτοια ἐνέργεια ἀφοῦ οἱ ἴδιοι διοικοῦσαν ἀπευθείας τίς περισσότερες φορές τή μονή τους καί ἐπέλυαν παραχρῆμα οἰοδήποτε ἀνακυπτόμενο ζήτημα⁴². Οἱ ἱστορικές πηγές ὅμως μᾶς ἐπιτρέπουν νά ἐντοπίσουμε δύο περιπτώσεις κατά τίς ὁποῖες ὁ Ὁσιος προσπάθησε νά ρυθμίσει τά τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Ι. Ἡ «παραίνεσις» ἢ ἔνταλμα

Πιό συγκεκριμένα τά ἀρκετά ταξίδια πού ὁ Ὁσιος χρειαζόταν νά πραγματοποιεῖ στήν Κωνσταντινούπολη πρὸς ἐπίλυση προσωπικῶν του ζητημάτων, φαίνεται ὅτι τόν ὑποχρέωσαν νά συντάξει κάποια στιγμή ἓνα κείμενο «ἐν εἵδει» τυπικοῦ γιά τοὺς μοναχοὺς του, γνωστό ὡς «παραίνεσις ἢ ἔνταλμα»⁴³.

Στό κείμενο αὐτό ὁ Ὁσιος καλεῖ τοὺς μοναχοὺς νά διατηρήσουν τά διακονήματά τους μέχρι τήν ἐπιστροφή του ὑποδεικνύοντάς τους

41. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, «Χριστόδουλος», σελ. 193 πού τονίζει ὅτι παράλληλα διακρίθηκε τόσο ὡς ἀσκητής ὅσο καί ὡς μυστικός καί θεολόγος. Βλ. καί ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 63 καί WARE, «*The monastic ideal*», σελ. 24 πού σημειώνει ὅτι ὁ Ὁσιος δέν ἔβλεπε τόν ἑαυτό του «ὡς ἀνακαινιστή, ἀλλά ὡς συνεχιστή τῆς μοναχικῆς παράδοσης».

42. Ἡ μὴ σύνταξη τυπικοῦ ἅμα τῇ ἰδρύσει τῆς Μονῆς συνέβη γιατί ὁ Ὁσιος εἶχε πείρα περὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου καί ἐγκαταβίωνε ὁ ἴδιος στή Μονή. Συνεπῶς δέν χρειαζόταν νά προβεῖ στήν ἐκ τῶν προτέρων ρύθμισή του (ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἐγγραφα Πάτμου*, σελ. 4, ὑπ. 3).

43. ΜΜ, σελ. 144-148. Γιά τό κείμενο αὐτό πού πιστεύεται ὅτι συντάχθηκε ἀπό τόν Ὁσιο βλ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἀγιολογικά*, σελ. 110 ἐπ. καί ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἐγγραφα Πάτμου*, σελ. 22.

καί ποιόν νά συμβουλευόνται γιά πνευματικά ζητήματα⁴⁴, κυρίως ὁμως τούς καθιστᾷ σαφές ποιοί θά εἶναι «οἱ ἀντ' αὐτοῦ» κατά τήν περίοδο τῆς ἀπουσίας του⁴⁵. Ἀκόμη ὁρίζει ποιοί θά εἶναι ὑπεύθυνοι γιά τήν οἰκονομική διαχείριση⁴⁶ καί καλεῖ τούς μοναχοὺς νά τηροῦν τό τυπικό πού τούς εἶχε ἀφήσει «ὁ πνευματικός τους πατήρ»⁴⁷ προβλέποντας καί ποιά θά εἶναι ἡ δίαιτα τῶν μοναχῶν ἀλλά καί πότε θά εἰσέρχονται λαϊκοί στή Μονή⁴⁸. Κλείνοντας τούς τονίζει ὅτι ἡ ἀγάπη μεταξύ τῆς ἀδελφότητος εἶναι τό σπουδαιότερο θεμέλιο τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς, προτρέποντάς τους ἀκόμη νά μή ραθυμοῦν ὥστε νά μήν τούς διακρίνει ἡ ἀργολογία⁴⁹.

II. Τό τυπικό τοῦ Ὁρους τῶν Κελλίων

Πέραν αὐτοῦ τοῦ τυπικοῦ, ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνός (ἀλλά καί ὁ ἴδιος ὁ Ὁσιος) μαρτυροῦν ὅτι ὁ Ὁσιος εἶχε συντάξει κάποιο τυπικό ὅταν ὁ ἀνώτατος πολιτειακός ἄρχοντας τῆς ἐποχῆς ζήτησε ἀπό τόν Ὁσιο νά πάει ὡς «Πρῶτος» σέ ἕνα μοναστικό κέντρο στήν περιοχή τῆς ἀνατολικῆς Ὁσσας (στή σημερινή περιοχή τῆς Λάρισας) μέ τό ὄνομα «Κελλίων»⁵⁰, τό ὁποῖο χαρακτη-

44. MM, σελ. 145, στ. 1-4.

45. MM, σελ. 147, στ. 1-12 (σημαντική θέση στήν περίπτωση αὐτή φαίνεται νά ἀποκτᾷ ὁ οἰκονόμος τῆς Μονῆς).

46. MM, σελ. 146, στ. 27-33 (ζήτημα τό ὁποῖο θεωρεῖ πρωτεῦον).

47. Χωρίς νά τόν κατονομάζει, προφανῶς γιατί τόν θεωρεῖ δεδομένο (MM, σελ. 147, στ. 15-20).

48. MM, σελ. 147, στ. 20-25.

49. MM, σελ. 148, στ. 3-8 καί 11-17.

50. Ἀναλυτικά γιά τή μεταρρύθμιση πού κλήθηκε νά κάνει ὁ Ὁσιος στό ὄρος Κελλίων, καθώς καί τό μέρος στό ὁποῖο αὐτό βρισκόταν (πιθανῶς μεταξύ νομοῦ Λαρίσης καί Πλαταμώνα καί ὄχι στό Πήλιο τοῦ νομοῦ Μαγνησίας ὅπως ὑποστηρίζεται σέ *Ἀκολουθία*, σελ. 145, ὑπ. 10) βλ. ΤΑΤΑΓΙΑ, «Τό τυπικό», σελ. 241, ἡ ὁποία σημειώνει ὅτι αὐτό βρίσκεται στήν Ἀνατολική Ὁσσα καί πῆρε τό ὄνομά του ἐπειδή ἦταν ὀργανωμένο σέ μικρά κελλιά. Τήν ἴδια ἀποψη ἔχει καί ἡ ΣΔΡΟΛΙΑ, *Τό Ὁρος*, σελ. 2 πού παρατηρεῖ ὅτι ἡ συγκεκριμένη περιοχή ἔγινε γνωστή τόν 11ο αἰώνα ὅταν ὁ Ἀλέξιος ὁ Α΄ πέρασε ἀπό αὐτή στήν ἐκστρατεία του κατά τῶν Νορμανδῶν πού πολιορκοῦσαν τή Λάρισα τό 1083. Ἡ ἑκταστή του προσδιορίζεται ἀπό τά σημερινά Τέμπη μέχρι καί τό Μαυροβούνι (ΣΔΡΟΛΙΑ, *Τό Ὁρος*, σελ. 4, ἐνῶ σέ σελ. 10-11 παρατίθεται χάρτης γιά τήν ὀριοθέτηση τοῦ συγκεκριμένου μοναστικοῦ κέντρου). Ἡ ΣΔΡΟΛΙΑ, *Τό Ὁρος*, σελ. 7 ἐπ. σημειώνει ὅτι οἱ μοναχοί πρέπει νά

ριζε ό ιδιόρρυθμος τρόπος μοναχικής ζωής καί ή έλλειψη κεντρικής διοίκησης⁵¹.

Ό Όσιος άντιλαμβανόμενος τότε ότι ή έλλειψη άκτημοσύνης καί τό πλήθος τών έρημιτών μοναχών πού έγκαταβίωναν εκεί θά έθεταν σημαντικά προσκόμματα στην όργάνωση του μοναχικού βίου⁵², προτείνει τή σύνταξη ενός τυπικού μέ κύρια χαρακτηριστικά τήν άκτημοσύνη καί τήν άπαγόρευση έξόδου από τή μονή, ζητώντας παράλληλα καί τήν ένίσχυση τής αυτοκρατορικής έποπτείας στην περιοχή, καθότι παρατήρησε ότι είχε εξασθενήσει ή έφαρμογή τής έπίσημης νομοθεσίας σ' αυτή⁵³. Σέ κάθε περίπτωση όμως φαίνεται

έγκαταστάθηκαν εκεί ήδη από τόν 9ο αιώνα, ενώ ή μοναχική ζωή φαίνεται νά άνθει σέ τέτοιο βαθμό τόν 11ο αιώνα ώστε νά συναριθμείται μέ τά σημαντικότερα μοναστικά κέντρα τής Θεσσαλίας (έχοντας όμοια χαρακτηριστικά μέ τό Άγιον Όρος). Γιά τά σωζόμενα μοναστήρια εκείνης τής περιόδου όπως ή μονή Στομίου, Μονόπετρας καί Θεολόγου βλ. ΣΔΡΟΛΙΑ, *Τό Όρος*, σελ. 12 έπ.

51. Γιά τόν θεσμό του «Πρώτου» βλ. καί ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤ., «Ό Πρώτος του Αγίου Όρους καί ή αυτοδιοίκηση του άθωνικού μοναχισμού. Βυζαντινή-Όθωμανική-Νεότερη περίοδος», Δίκαιο καί Ιστορία 2, Πρακτικά ΙΗ' Συνάντησης Ιστορικών του Δικαίου, Κομοτηνή, 13-14.11.2015, έπιμέλεια Μαρία Γιούνη, έκδ. Σάκκουλα, Άθήνα-Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 143-155. ΣΔΡΟΛΙΑ, *Τό Όρος*, σελ. 2 καί ΤΑΤΑΓΙΑ, «Τό τυπικό», σελ. 243 υποστηρίζουν ότι άμυδρώς φαίνεται ότι θά υπήρχε «πρώτος» (χαραριστικά μάλιστα αναφέρεται ότι τό Όρος τών Κελλίων ήταν «...έλευθεριάζον καί παντί τῷ έκ τής βασιλικής έξουσίας τυγχάνον παντελώς άνεπίβατον...»). Γιά τή φήμη του Όσίου πού συνέβαλλε σ' αυτή τήν πρόταση βλ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Άγιολογικά*, σελ. 128-139. Ειδικά ό ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, «*Η ιδιορρυθμία*», σελ. 69 σημειώνει ότι ό Άλέξιος ό Α' έπιθυμούσε μέ τήν άποστολή του Όσίου στην περιοχή νά περιορίσει τήν έκταση τής περιουσίας τών μοναχών καί τών μονών τής περιοχής μέσω τής εισαγωγής του κοινοβιακού συστήματος καί νά άποκτήσει τόν «πνευματικό έλεγχο» σέ μία ευάισθητη περιοχή τής αυτοκρατορίας σέ μία δύσκολη εκκλησιαστικά περίοδο. Ήταν συνήθης γιά τήν εποχή ή άνάθεση σύνταξης ενός μοναστηριακού τυπικού σέ προσωπικότητες έγνωσμένου κύρους, καθότι μέ τόν τρόπο αυτό ή κεντρική έξουσία έπεδίωκε νά άσκήσει πολιτική διά τής όργάνωσης του μοναχικού βίου (ΤΑΤΑΓΙΑ, «Τό τυπικό», σελ. 242-243).

52. Όχι τόσο όρθά ή ΣΔΡΟΛΙΑ, *Τό Όρος*, σελ. 3 υποστηρίζει ότι οί εκεί μοναχοί έπιθυμούσαν τήν κοινοβιακή ζωή.

53. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Άγιολογικά*, σελ. 128-139, όπου σημειώνεται ότι τό συγκεκριμένο τυπικό δέν διασώζεται, ενώ δέν είναι γνωστή καί ή σχέση του μέ τήν *Υποτύπωση* του Όσίου. Τήν ίδια άποψη έχει καί ή ΤΑΤΑΓΙΑ, «Τό τυπικό», σελ. 241 πού όμως παρατηρεί ότι διασώζεται έμμέσως μέσω του βίου του Όσίου πού

πώς κατανοούσε ότι θά ήταν αρκετά δύσκολο νά διακοπεῖ μονομιᾶς ἡ ιδιορρυθμία τῆς περιοχῆς⁵⁴.

Τελικῶς ἐκεῖνοι οἱ μοναχοί δέν δέχτηκαν τήν ἐγκατάσταση καί τόν διορισμό τοῦ Ὁσίου ὡς προῖσταμένου τους, οὔτε δέχτηκαν τό προτεινόμενο τυπικό πού εἶχε συντάξει, ἐπιλέγοντας νά συνεχίσουν τήν ιδιορρυθμὴ ζωὴ τους⁵⁵, τόν ὁποῖο ὁ Ὁσιος λόγῳ τῶν παραστάσεων πού εἶχε λάβει, δέν ἐπικροτοῦσε καί δέν εἶχε ἀκολουθήσει σέ κανένα ἀπὸ τὰ μοναστήρια στὰ ὁποῖα εἶχε ἐγκαταβιώσει, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀρνηθεῖ τήν πρόταση τοῦ αὐτοκράτορα⁵⁶.

Βέβαια καί στίς δύο περιπτώσεις φαίνεται ξεκάθαρα τό πόσο ὁ Ὁσιος εἶχε ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τήν παρουσία του στήν Παλαιστίνη, καθώς ἀποτελοῦσε γνήσιο συνεχιστὴ αὐτῆς τῆς μοναχικῆς παρα-

συνέγραψε ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Ἰωάννης πού ὁμολογεῖ ὅτι εἶδε νά συντάσσεται τό τυπικό αὐτό (βλ. *Ἀκολουθία*, σελ. 132-134).

54. ΤΑΤΑΓΙΑ, «*Τό τυπικό*», σελ. 244-245. Μάλιστα ἡ ΤΑΤΑΓΙΑ, «*Τό τυπικό*», σελ. 247 ὑποστηρίζει ὅτι τό τυπικό αὐτό εἶναι ἀρκετά «*λακωνικό*» καθότι δέν ρυθμίζει ἄλλα θέματα τῆς μοναχικῆς ζωῆς (ὅπως τίς σχέσεις μέ τόν πλησιόχωρο ἐπίσκοπο, τούς συγγενεῖς τῶν μοναχῶν καί τήν περιουσία τῆς μονῆς), ἀλλά τονίζει μόνο τήν ἀνάγκη γιά κοινοβιακὴ ζωὴ καί ἀκτημοσύνη, ἐκθέτοντας παράλληλα ὅτι ἔχει τὰ μορφολογικά χαρακτηριστικά τοῦ τυπικοῦ τῆς Γέφυρας καί τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτη (ΤΑΤΑΓΙΑ, «*Τό τυπικό*», σελ. 246).

55. Ὅχι ὀρθή ἡ ἄποψη τοῦ ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, «*Πάτμος*», σελ. 129 ὅτι ὁ Ὁσιος εἶχε ἐγκατασταθεῖ στή Ζαγορά Πηλίου. Ἡ ΤΑΤΑΓΙΑ, «*Τό τυπικό*», σελ. 246 τονίζει ὅτι ἀπαραίτητη προϋπόθεση νομιμότητος ἐνός τυπικοῦ ἦταν ἡ ἀποδοχὴ ἀπὸ τούς μοναχοὺς καί ἡ τήρησή του, πολλῶ δέ μᾶλλον ὅταν ὁ συντάκτης του δέν διέμενε στή μονή. Ἀκόμη σέ σελ. 244-245, ὑπ. 31 παρατηρεῖ ὅτι ἀντίστοιχη ἦταν ἡ ἀντίδραση τῶν ἀγιορειτῶν μοναχῶν στήν εἰσαγωγή τοῦ κοινοβιακοῦ συστήματος ἀπὸ τόν Ἀθανάσιο τόν Ἀθωνίτη στό Ἅγιον Ὅρος, μέ τὴ διαφορὰ ὅτι ἐκεῖνοι ἐν τέλει ἀποδέχτηκαν αὐτὴ τὴ μεταβολή καί ἐπιβίωσαν στὸν χρόνο (ὅπως καί οἱ μοναχοὶ τῶν Μετεώρων), σέ ἀντίθεση μέ αὐτοὺς τοῦ Ὁρους τῶν Κελλίων, πού εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν τελικὴ τους ἐρήμωση τόν 14ο αἰῶνα μετὰ ἀπὸ ἐπιδρομὲς Καταλανῶν καί Τούρκων (ΤΑΤΑΓΙΑ, «*Τό τυπικό*», σελ. 247 καί ΣΔΡΟΛΙΑ, *Τό Ὅρος*, σελ. 4).

56. Ἀναλυτικὰ γιά τὴν ἀρνηση τοῦ Ὁσίου βλ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, «*Ἡ ιδιορρυθμία*», σελ. 65 ἐπ. Ἡ ΣΔΡΟΛΙΑ, *Τό Ὅρος*, σελ. 7-8 ὑποστηρίζει ὅτι οἱ μοναχοὶ τοῦ Ὁρους τῶν Κελλίων ναί μὲν ἀρνήθηκαν νά ἀποδεχτοῦν τόν Ὁσιο, ἀλλὰ ἡ μετέπειτα ἀνέγερση ναοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου στήν περιοχὴ (στὴ σημερινὴ θέση Παλιοθεολόγος) φανερώνει ὅτι πιθανότατα ἀργότερα ἀποδέχτηκαν αὐτὴ τὴ μεταρρύθμιση δεχόμενοι μάλιστα γιά τόν λόγο αὐτό καί σχετικὴ αὐτοκρατορικὴ δωρεά.

δόσεως, ακολουθώντας πιστά τό Ἱεροσολυμίτικο τυπικό τοῦ Ἁγίου Σάββα⁵⁷, χωρίς παράλληλα νά λησμονεῖ τοὺς κανόνες τοῦ Παχωμίου, τοῦ Εὐθυμίου καί κυρίως τοῦ Μεγάλου Βασιλείου⁵⁸. Ἡ ἐπιρροή ἐξάλλου πού δέχτηκε ἀπὸ αὐτές τίς μορφές πού θεμελίωσαν τὸν κοινοβιακὸ μοναχισμό εἶναι παραπάνω ἀπὸ ἐμφανής καί στό κατ' ἐξοχὴν τυπικὸ του.

5. Τὸ *Τυπικὸ* τοῦ Ὁσίου

(τά τρία διαφορετικὰ κείμενα καί ἡ μεταξὺ τους σχέση)

Ὁ Ὁσιος Χριστόδουλος, ὅπως ξανατονίστηκε, μέχρι τὸ 1091 δέν εἶχε προβεῖ στὴ σύνταξη ἐπίσημου τυπικοῦ σέ κάποια ἀπὸ τίς μονές στίς ὁποῖες διετέλεσε ἡγούμενος. Ἀπὸ τὸ 1091 καί μετὰ ὅμως (καί προφανῶς λόγω τῆς περασμένης ἡλικίας του)⁵⁹ διασώζονται τρία διαφορετικὰ κείμενα τοῦ Ὁσίου τὰ ὁποῖα ἐξεταζόμενα ἐν συνόλῳ μποροῦν νά χαρακτηριστοῦν ὡς τὸ *Τυπικὸ* τοῦ Ὁσίου⁶⁰. Τὰ κείμενα αὐτά (ἡ *Υποτύπωση*, ἡ *Μυστικὴ Διαθήκη* καί ὁ *Κωδῖκελλός* του), πέρα ἀπὸ τὴ χρονολογία σύνταξής τους πού τὰ διαφοροποιεῖ (καί ἐκ τῆς

57. ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 81, ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 41 καί ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, *Τὸ Βασιλικὸν Τυπικόν*, σελ. 39 ὅπως καί ἄλλοι συντάκτες τυπικῶν τῆς ἐποχῆς.

58. Γιά τὴ μεγάλη ἐπίδραση πού ἀσκοῦσαν οἱ κανόνες τοῦ Μεγάλου Βασιλείου στὴ σύνταξη τῶν τυπικῶν βλ. ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 83-87.

59. WARE, «*The monastic ideal*», σελ. 23 γιά τοὺς λόγους σύνταξης τυπικοῦ στό τέλος τῆς ζωῆς ἐνός κτήτορα. Σημειώνεται ὅτι ἀντίστοιχα ἐπραξε καί ὁ Παῦλος ὁ Λατρινός (DUMBARTON, *Documents*, σελ. 135). Τὴν πρακτικὴ αὐτὴ μάλιστα ἀκολούθησε καί ὁ Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης κατὰ τὴ σύνταξη τοῦ τυπικοῦ του γιά τὴ μονὴ τῆς Μεγίστης Λαύρας στό Ἅγιον Ὄρος. Ἀναλυτικὰ γιά τοὺς λόγους σύνταξης ἐνός τυπικοῦ βλ. ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 60 ἐπ. καί κυρίως γιά τὴν προσπάθεια γιά τὴν ἐξάλειψη μεταγενεστέρων διαφωνιῶν ἐπὶ τῆς μονῆς καί εἰδικῶς γιά τὴ διασφάλιση τοῦ αὐτοδεσπότη αὐτῆς.

60. Μία τέτοια πρακτικὴ, γιά τὴ διάσπαση τοῦ τυπικοῦ σέ παραπάνω ἀπὸ ἓνα κείμενα, δέν ἀποτελεῖ πρωτοτυπία ἀλλὰ ἐμφανίζεται καί στό τυπικὸ τοῦ Θεοδώρου Στουδίτη ἀλλὰ καί σέ αὐτὸ τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 34-35, ὑπ. 33). Βλ. καί DUMBARTON, *Documents*, σελ. 442 καί ΤΑΤΑΓΙΑ, «*Τὸ τυπικόν*», σελ. 246 πού ἀναφέρει τίς τρεῖς διαθηκὲς τοῦ Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου, τοῦ Χαρίτωνος, ἡγουμένου τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου καί τοῦ Βησσαρίωνος, ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Δουσίκου.

όποιας συνάγονται χρήσιμα ἐρμηνευτικά στοιχεία), ἐμπεριέχουν σημαντικά στοιχεία πού μᾶς κάνουν νά κατανοήσουμε τή σκοπιμότητα τῆς σύνταξής τους, ἐνῶ ἔχουν σημαντικές ἐπιρροές ἀπό ἀντίστοιχα τυπικά τῆς συγκεκριμένης περιόδου⁶¹. Ἀναλυτικότερα⁶²:

Ι. Ἡ Ὑποτύπωση⁶³

Ἡ Ὑποτύπωση τοῦ Ὁσίου ἀποτελεῖ τό κατ' ἐξοχήν τυπικό τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου⁶⁴ καί συντάχθηκε τόν Μάιο τοῦ 1091 (μᾶλλον τήν 8η Μαΐου) «ιδίαις χερσί» τοῦ Ὁσίου⁶⁵. Ἐδῶ ὁ Ὁσιος παραθέτει ἐναργῶς ἐκτενῆ βιογραφικά του στοιχεία⁶⁶, ἔχοντας ὡς στόχο νά ξεκαθαρίσει τό καθεστῶς ὁλό-

61. WARE, «*The monastic ideal*», σελ. 27 ὑποστηρίζει ὅτι ἂν καί δέν γίνεται ρητή μνεία στό Τυπικό τοῦ Ὁσίου, αὐτό ἐπηρεάστηκε ἀπό ἐκεῖνα τοῦ Θεόδωρου Στουδίτη καί τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτη ιδίως στό θέμα τῆς κοινοβιακῆς μοναχικῆς ζωῆς, ἀλλά καί τοῦ Παύλου τοῦ Λατρηνοῦ (DUMBARTON, *Documents*, σελ. 136). Βλ. καί ΚΟΖΥΡΗ, «*Τά Τυπικά*», σελ. 101-102 πού θεωρεῖ τό τυπικό τοῦ Θεοδώρου Στουδίτη (789) «τελειότατο» καί γι' αὐτό καί σέ αὐτό βασίστηκαν μετέπειτα ἀντίστοιχα τυπικά ὅπως αὐτό τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτη, ἀλλά καί αὐτό τῆς Λαύρας τῶν Σπηλαίων τοῦ Κιέβου, ἐνῶ σέ σελ. 102 ἐπ. γίνεται μνεία στά τυπικά τοῦ Ἁγίου Ὁρους, μέ τήν ιδιαιτερότητα ὅτι αὐτά ρύθμιζαν ζητήματα πού ἀφοροῦσαν ὄχι μόνο μία μονή ἀλλά μία ὁλόκληρη μοναστική πολιτεία.

62. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, «*Ἐγγραφα Πάτμου*», σελ. 4-7, ΠΑΠΙΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 76-77 καί DUMBARTON, *Documents*, σελ. 565 ἐπ. ὅπου καί παρατίθεται ὁλόκληρο τό Τυπικό στά ἀγγλικά (σελ. 578-601) μέ σημειώσεις πού καταδεικνύουν τή σχέση του μέ ἄλλα τυπικά τῆς ἐποχῆς.

63. Γιά τήν πολυσημία τοῦ ὅρου «Ὑποτύπωση» (πού ἐδῶ ὑποστηρίζεται ὅτι ὑποδηλώνει τήν «ἐκθεση κανόνων») βλ. ΒΙΡΒΙΛΛΗ, «*Ἡ Μοναστική πολιτεία*», σελ. 311 πού σημειώνει ὅτι δέν εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Ὁσιος ἔδωσε αὐτή τήν ὀνομασία στό συγκεκριμένο κείμενό του.

64. Ἡ ὁποία ἀξίζει νά τονιστεῖ ὅτι δέν εἶχε πλήρως ἀνεγερθεῖ κατὰ τήν κοίμηση τοῦ Ὁσίου τήν 16η Μαρτίου τοῦ 1093.

65. Δέν εἶναι σίγουρος γι' αὐτό ὁ ΒΙΡΒΙΛΛΗΣ, «*Ἡ Μοναστική πολιτεία*», σελ. 311 ὑποστηρίζοντας ὅτι τό κείμενο αὐτό δέν ἔχει κάποια ἀρμονική συνοχή καί ἄρα πρέπει νά εἶχε ὑπαγορευθεῖ. Γιά περισσότερα στοιχεία βλ. καί ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἀγιολογικά*, σελ. 24.

66. Κυρίως γιά τίς μετακινήσεις του στίς διάφορες μονές ἀλλά καί γιά τίς σχέσεις του μέ τούς κατὰ καιροῦς Αὐτοκράτορες καί Οἰκουμενικούς Πατριάρχες. Κοινό χαρακτηριστικό γιά ὅλα τά τυπικά ἦταν ὁ κτήτορας νά ἀφιερώνει ἕνα μέρος τοῦ τυπικοῦ στήν ἐξιστόρηση μέρους τῆς ζωῆς του (βλ. ΜΑΝΑΦΗ, *Τυπικά*, σελ. 70, ΒΡΑΝΟΥΣΗ, «*Ἐγγραφα Πάτμου*», σελ. 5 καί ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 42, ὑπ. 31 γιά τή

κληρου τοῦ νησιοῦ. Ἀκολούθως ἀναλύει τούς κανόνες ὀργάνωσης καί διαβίωσης πού θά ἰσχύουν στή Μονή καί ἐν γένει στό νησί, χρησιμοποιώντας πολλές φορές καί ἐπί λέξει κανόνες τόσο τῆς ἐκκλησιαστικῆς καί πολιτειακῆς νομοθεσίας τῆς ἐποχῆς ὅσο καί γνωστές γιά τήν ἐποχή νουθεσίες τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

II. Ἡ Μυστική Διαθήκη

Ἡ Μυστική Διαθήκη⁶⁷ ἀπό τήν ἄλλη, συντάσσεται τήν 10η Μαρτίου τοῦ 1093 στόν Εὐριπο τῆς Εὐβοίας καί ὅπως ὑποδηλώνει καί ἡ ὀνομασία τοῦ κειμένου, ἀποτελεῖ τή διαθήκη τοῦ Ὁσίου⁶⁸ μέ τήν ὁποία καταλείπει κατὰ κυριότητα σέ διαδόχους του τά περιουσιακά του στοιχεῖα (καί κυρίως τήν ἴδια τή Μονή καί τό νησί τῆς Πάτμου) παραθέτοντας παράλληλα καί κάποιες ἐπιπλέον νουθεσίες στούς μοναχοῦς του⁶⁹.

III. Ὁ Κωδῖκελλος

Τέλος ὁ Κωδῖκελλος⁷⁰, ὁ ὁποῖος συντάσσεται λίγο ἀργότερα, τήν 15η Μαρτίου 1093 στόν Εὐριπο τῆς Εὐβοίας (δηλαδή μία μέρα πρίν τήν κοίμηση τοῦ Ὁσίου), πρὸς συμπλήρωση-τροποποίηση τῆς δια-

σημασία τῶν προσωπογραφικῶν στοιχείων τῶν συντακτῶν τῶν τυπικῶν. Βλ. καί ΤΑΤΑΓΙΑ, «Τό τυπικό», σελ. 242 γιά τήν ἐνσωμάτωση ἐνός τυπικοῦ σέ μία αὐτοβιογραφία, ἀναφέροντας χαρακτηριστικά τῆ διαθήκη τοῦ Ἰωάννου Ξένου). Μάλιστα στή συγκεκριμένη περίπτωση ὁ Ὁσιος σημειώνει χαρακτηριστικά ὅτι προβαίνει σέ μία τέτοια ἐνέργεια ὄχι μέ σκοπό νά περιαιτολογήσῃ ἢ νά ἐπιδιώξῃ τόν ἔπαινο, ἀλλά μέ ἀποκλειστικό γνώμονα νά ξεκαθαρίσῃ τά πράγματα σχετικά μέ τό πρόσωπό του (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. α', σελ. 59, στ. 16 ἐπ.). Ἐξάλλου ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ἦταν σύνηθες σέ σημαντικές ἐπετεῖους τῆς ἐκάστοτε μονῆς νά ἀναγιγνώσκεται ὁ βίος τοῦ κτήτορά της (ΦΛΩΡΕΝΤΗΣ, «Ἐνας ἀνέκδοτος βίος», σελ. 268).

67. Μυστική σημαίνει ὅτι θά δημοσιευόταν μετά τόν θάνατο τοῦ Ὁσίου (ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 141-142 καί ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἑγγραφα Πάτμου*, σελ. 5, ὑπ. 2).

68. Γιά περισσότερα στοιχεῖα βλ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἀγιολογικά*, σελ. 29-30.

69. Γιά τήν ικανότητα σύνταξης διαθήκης ἀπό μοναχό καί τή διαδοχή λόγῳ αἰτία θανάτου, βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 95-107 καί γενικά γιά τίς κτητορικές διαθήκες βλ. ΜΑΝΑΦΗ, *Τυπικά*, σελ. 124 ἐπ. (κυρίως γιά τούς λόγους σύνταξης τῆς διαθήκης) καί σελ. 172 πού ὀνομάζει αὐτές τίς διαθήκες «κτητορικές» ἢ «μοναστηριακές».

70. Γιά τόν Κωδῖκελλο ὡς ἔγγραφο ἀναπληροῦν ἑλλιπῆ διαθήκη πού μπορεῖ νά συνταχθεῖ μόνο ἀπό κάποιον πού ἔχει τό δικαίωμα σύνταξης διαθήκης βλ.

θήκης του Όσιου, πιθανότατα διότι ο Όσιος πληροφορήθηκε ήδη από τότε την άρνηση του Άρσενίου Σκηνούρη να τον διαδεχτεί στην ηγουμενία της Μονής⁷¹. Τό κείμενο αυτό αποτελεί και ένα χρήσιμο συνεκτικό κατάλογο πού παρουσιάζει ποιά βιβλία κατείχε ο Όσιος αλλά και τό ποιός θά τά κληρονομήσει, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι μέσω αυτού κάνει μία υπόμνηση στόν αυτοκράτορα να του δώσει έκ νέου τά κτήματά του στην Κω, καθώς πολλοί μοναχοί του είχαν δυσареσποιηθεί από την παραμονή τους στην Πάτμο και ζητούσαν την επιστροφή τους εκεί⁷².

IV. Παρατηρήσεις

Παρατηρείται από τά παραπάνω, ότι παρά τό έκτενές τυπικό πού συντάσσει ο Όσιος τό 1091, επιλέγει τή συμπλήρωσή του λίγο αργότερα τό 1093. Η έπιλογή του αυτή είναι συνήθης για τήν έποχή του και σκοπούσε κυρίως στην πρόληψη σκανδάλων μετά τόν

BRANOYΣH, Άγιολογικά, σελ. 33-34 και ΖΕΠΟ, *Ius - Έπαναγωγή*, σελ. 326, τίτλος 29, παράγραφος ιθ' και έξής, όπου σημειώνεται ότι αν υπάρχουν περισσότεροι υπερισχύει ο πιο πρόσφατος, ενώ σέ ΖΕΠΟΣ, *Ius - Ποίημα*, σελ. 445, τίτλος 32, παρ. γ', έδ. α' και έξής ορίζεται επιπλέον ότι μπορεί να συνταχθεί κωδικέλλος και χωρίς να συνταχθεί προηγούμενη διαθήκη. Βλ. και ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟ, *Βυζαντινή διπλωματική*, σελ. 188-191 όπου οι Κωδικέλλοι αναφέρονται ως ειδικά έγγραφα πού συνόδευαν τιμητικές όνομασίες και εκδίδονταν από τόν *quaestor sacri palatii* κατ' έπιταγήν του αυτοκράτορα (μάλιστα ο ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Βυζαντινή διπλωματική*, σελ. 189 αναφέρεται ειδικά στόν Κωδικέλλο του Όσιου σημειώνοντας ότι έχει ιδιαίτερη πανηγυρική μορφή σέ σχέση μέ άντίστοιχους της έποχής). Αυτό έξάλλου τονίζεται και από τόν Όσιο στόν Κωδικέλλό του (ΜΜ, Κωδίκ., σελ. 86, στ. 1-2 και ΜΜ, Κωδίκ., σελ. 89, στ. 24-26).

71. BRANOYΣH, Άγιολογικά, σελ. 33-34 πού σημειώνει ότι ως συμπληρωματικό κείμενο δέν έχει τήν αρχιτεκτονική διάρθρωση και έπεξεργασία τών δύο προηγούμενων.

72. ΘΕΟΧΑΡΗ, «*Η πρώτη μονή*», σελ. 166 υποστηρίζει ότι αυτός αποτέλεσε τόν κύριο λόγο σύνταξης του Κωδικέλλου. Τό 1258 μάλιστα διασώζεται αίτηση της Μονής στόν Πατριάρχη Άρσένιο για επιστροφή της μονής της Κω χωρίς όμως να είναι γνωστή κάποια άλλη απάντηση (ΘΕΟΧΑΡΗ, «*Η πρώτη μονή*», σελ. 167 και BRANOYΣH, Άγιολογικά, σελ. 114-115. Βέβαια ή ΘΕΟΧΑΡΗ, «*Η πρώτη μονή*», σελ. 131 σημειώνει ότι ή Μονή αποκτᾶ μετόχια στην Κω εκείνη τή χρονιά). Αυτό έξάλλου φαίνεται και στην *Υποτύπωση*, όπου ο Όσιος υποστηρίζει ότι μεγάλο μέρος τών μοναχών είχε ζητήσει να παραμείνει στην Κω (ΜΜ, *Υποτ.*, κεφ. ια', σελ. 66, στ. 24-28).

θάνατο τοῦ κτήτορα μιᾶς μονῆς. Ἐνδιαφέρον στοιχεῖο στό ἐν λόγω τυπικό ἀποτελεῖ τό γεγονός ὅτι τά δύο τελευταῖα κείμενα τοῦ Ὁσίου μοιάζουν νά ἔχουν συνταχθεῖ «ἐν εἵδει βρεβίου»⁷³, δηλαδή σάν κτηματολογικά βιβλία καί βιβλία ἀπογραφῆς τῶν περιουσιακῶν δικαιωμάτων τόσο τοῦ ἴδιου ὅσο καί τῆς Μονῆς, μέ σκοπό νά ἀναπληρώσουν τήν ἀπουσία τέτοιων ἐγγράφων στή Μονή κατά τήν ἐποχή τῆς ἡγουμενίας του, ἀφοῦ στήν Ὑποτύπωση μαρτυρεῖται μόνο ἡ ὑπαρξη πρόχειρων λογιστικῶν βιβλίων σ' αὐτή⁷⁴. Παράλληλα, ὁ Ὁσιος ὀρίζοντας στά κείμενά του αὐτά τούς κληρονόμους του, ἀλλά καί διευθετώντας τά ὑφιστάμενα χρέη του, καταδεικνύει ὅτι ἄν καί μοναχός εἶχε πλήρη δικαιοπρακτική ἱκανότητα.

Τέλος, κρίσιμο εἶναι καί τό στοιχεῖο ὅτι τόσο ἡ *Διαθήκη* του ὅσο καί ὁ *Κωδῖκελλος* δέν συντάχθηκαν ἀπό τόν ἴδιο ἀλλά καθ' ὑπαγόρευσή του ἀπό κάποιον «*Γεώργιο πρεσβύτερο καί νοτάριο Εὐρίπου*»⁷⁵, τονίζοντας ὅμως ὅτι αὐτό γίνεται ἀποκλειστικά λόγω ἀσθενείας τοῦ σώματος καί ὄχι τοῦ πνεύματος⁷⁶, ἐνῶ προσυπογράφονται γιά λόγους ἐγκυρότητας ἀπό διάφορους τοπικούς ἄρχοντες τῆς περιοχῆς φανερώνοντας συγχρόνως τόσο τήν ἀναγνώριση πού εἶχε

73. ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 132 καί ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 163 ἐπ. (ιδίως 165, ὑπ. 12). Ἦταν τό βιβλίον περιουσιακῶν στοιχείων τῆς μονῆς ἢ ἀλλιῶς τό βιβλίον ἐσόδων καί ἐξόδων πού ὑποχρεωτικά τηροῦσαν οἱ μονές βάσει τῶν ἰσχυόντων κανόνων τῆς ἐποχῆς (ἀναλυτικά καί σέ ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 113-123).

74. Ἦταν συνήθης τακτική τῆς ἐποχῆς μιά συντασσόμενη διαθήκη ἀπό τόν κτήτορα τῆς μονῆς νά ἀναπληρώνει τήν ἀπουσία βρεβίου σέ αὐτή (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 165). Ἡ σύνταξη «βρεβίου» στή Μονή φαίνεται νά ἐγίνε ἀπό τόν ἐπόμενο ἡγούμενο στίς ἀρχές τοῦ 13ου αἰῶνα, ἐνῶ ἀξίζει νά σημειωθεῖ πώς πρόχειρα βιβλία μαρτυροῦνται καί στό τυπικό τοῦ Μάμαντος (βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 167, ὑπ. 19 καί ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 122).

75. Τόν ὁποῖο μάλιστα προτρέπει νά γίνε μοναχός στή Μονή του. Γιά τό ἀξίωμα τοῦ νοταρίου ἀναλυτικά σέ ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΟΥ, *Ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα*, σελ. 313-335.

76. Ἦταν κρίσιμο νά τονιστεῖ κάτι τέτοιο γιατί ἀλλιῶς θά ὑπῆρχε λόγος ἀκυρότητας αὐτῶν τῶν κειμένων (ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ, *Ἡ νομολογία*, σελ. 62, ἐνῶ γενικά γιά τήν κληρονομική διαδοχή τῶν μοναχῶν βλ. σελ. 243 ἐπ.) Βλ. καί ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ, *Ἀγιολογικά*, σελ. 29, ὑπ. 3 καί ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ, *Ἐγγραφα Πάτμου*, σελ. 6, ὑπ. 2. Κάτι τέτοιο δέν συνέβη βέβαια μέ τήν Ὑποτύπωσή του, ἀλλά οὔτε καί στήν παραίνεσή του, ὅπου μνημονεύεται ρητά ὅτι συντάχθηκαν «οἰκείαις μου χερσίν» (ΜΜ, σελ. 147, στ. 13-14).

ὁ Ὅσιος ἐκείνη τὴν ἐποχή, ὅσο καὶ τὴν οἰκονομικὴ σημασία πού εἶχαν τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα πού πραγματεύονταν τὰ δύο αὐτά κείμενα⁷⁷.

Σέ κάθε περίπτωση ἡ ὁποιαδήποτε νομικὴ θεώρηση τοῦ τυπικοῦ τοῦ Ὁσίου θά πρέπει νά γίνεται λαμβανομένων ὑπόψη καὶ τῶν τριῶν κειμένων τοῦ Ὁσίου, καθὼς ὅλα περιέχουν σημαντικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν τρόπο ὀργάνωσης τῆς μοναστικῆς ζωῆς τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου⁷⁸, ἐνὼ δὲν πρέπει νά λησμονεῖται ὅτι αὐτὰ καλοῦνταν νά ρυθμίσουν ζητήματα ὄχι μόνο μίας μονῆς ἀλλὰ μίας ὁλόκληρης πολιτείας πού σέ ἀντίθεση μέ αὐτὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους δὲν ἦταν καθόλα μοναστικὴ ἀλλὰ εἶχε καὶ κοσμικά χαρακτηριστικά λόγω καὶ τῆς ἐντέλει παρουσίας λαϊκῶν στό νησί τῆς Πάτμου.

77. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Αγιολογικά*, σελ. 123-124 σημειώνει ὅτι μετὰ τὴν κοίμηση τοῦ Ὁσίου ἡ *Διαθήκη* καὶ ὁ *Κωδῖκελλος* ἐγίναν ἐπίσημα ἐγγραφα. Ἀκόμη σέ ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἐγγραφα Πάτμου*, σελ. 7, ὑπ. 1 σημειώνεται ὅτι οἱ διαθήκες ἔπρεπε νά υπογράφονται ἀπὸ πέντε ἢ ἐπτὰ μάρτυρες ἀλλιῶς δὲν ἦταν ἔγκυρες. Γιὰ τὴν ἀνάγκη ὑπαρξῆς πέντε μαρτύρων γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ *Κωδικέλλου* βλ. ΖΕΠΟ, *Ius - Ἐπαναγωγή*, σελ. 327, παρ. κθ' καὶ ΖΕΠΟ, *Ius - Ποίημα*, σελ. 445 παρ. γ'. Ἐπιπλέον εἶναι σημαντικὴ ἡ ἀναφορά τῶν ὀνομάτων τῶν μαρτύρων κατὰ τὴ σύνταξη μυστικῆς διαθήκης, καθότι δὲν μπορούσαν αὐτοὶ νά εἶναι ἀγράμματοι (ΖΕΠΟΣ, *Ius - Ποίημα*, σελ. 443, παρ. ιε', ἐδ. ε'). Γενικά γιὰ τὴν πρακτικὴ αὐτὴ βλ. ΜΑΝΑΦΗ, *Τυπικά*, σελ. 110-111.

78. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀποψη καὶ τῶν ΜΑΝΑΦΗ, *Τυπικά*, σελ. 134-135 καὶ ΠΑΠΑ-ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τὸ δίκαιο*, σελ. 79 ἐπ. Εὐστοχα ἡ ΤΑΤΑΓΙΑ, «*Τὸ τυπικό*», σελ. 246 παρατηρεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά βάσει τῶν ὁποίων ἓνα τυπικὸ μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ πλήρες, ὑποστηρίζοντας παράλληλα ὅτι ἓνα τυπικὸ δὲν μπορεῖ νά ρυθμίσει ἐξαντλητικὰ ὅλα τὰ ζητήματα τῆς μοναχικῆς ζωῆς. Ὁ ΚΟΖΥΡΗΣ, «*Τὰ Τυπικά*», σελ. 104 ὑποστηρίζει ὅτι ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά τῶν τυπικῶν αὐτῆς τῆς περιόδου ἀποτελοῦν ἡ ἐπιτακτικότητα καὶ ὁ ρυθμιστικὸς καὶ διαιτητικὸς τους χαρακτήρας, κυρίως ὅταν αὐτὰ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν ἐπίλυση διαφορῶν μονῆς-μοναχῶν, τὰ ὁποῖα σίγουρα μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ἐμπεριέχονται στό Τυπικὸ τοῦ Ὁσίου.

Οι εκδόσεις του Τυπικού⁷⁹

I. Η Υποτύπωση⁸⁰

1. Έκδοση Βενετίας 1756, υπό του Έφραϊμ του ἐξ Ἀθηνῶν (τοῦ μετέπειτα Πατριάρχου Ἱεροσολύμων).

2. Έκδοση Ἀθηνῶν 1884, υπό του ἱεροδιακόνου τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς Κυρίλλου Βοΐνη ἐπὶ τῇ βάσει μεταγραφῶν καὶ σημειώσεων τοῦ Ἰωάννου Σακκελίωνος καὶ τοῦ Ἱεροθέου Φλωρίδου (πολύ σπάνια ἔκδοση).

3. Έκδοση Βιέννης 1890, υπό τῶν Franz Miklosich καὶ Joseph Müller στὸν ἕκτο τόμο τῶν *Acta et diplomata* (ἀπλή ἀνατύπωση τῆς ἔκδοσης τοῦ Βοΐνη, Έκδόσεις Σπανός, 1992).

4. Έκδοση Χανίων 1913, υπό τοῦ Θεοφίλου Γεωργουσάκη (ἡ μετάφραση στὴν καθαρεύουσα ἔγινε ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἔκδοσεως τοῦ Βοΐνη).

5. Έκδοση Ἀθηνῶν 1957, ἐκδοτικός οἶκος «Ἀστήρ», Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου (ἀνατύπωση τῆς ἔκδοσης τῶν Χανίων).

6. Έκδοση Πάτμου 1990, υπό Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (βασισμένη στὴν ἔκδοση τῆς Βιέννης, ἀλλὰ λίαν ἐπεξεργασμένη μέ τὴ χρήση παραπομπῶν σέ χωρία τοῦ κειμένου) σελ. 97-120.

7. Έκδοση Κατερίνης 2005, υπό Παύλου-Ἀντύπα Νικηταρᾶ, ἐκδόσεις «Ἐπέκταση» (βασισμένη στὴν ἔκδοση τῆς Βιέννης). (Πατριαρχική Ἐξαρχία καὶ Ἱερά Μονή Πάτμου, σελ. 260-288).

II. Η Μυστική Διαθήκη⁸¹

1. Έκδοση Βιέννης 1890, υπό τῶν Franz Miklosich καὶ Joseph Müller στὸν ἕκτο τόμο τῶν *Acta et Diplomata* μαζί μέ τὸν Κωδικέλλο σάν ἐνιαῖο ἔγγραφο (ἡ ἔκδοση ἔγινε ἐπὶ τῇ βάσει μεταγραφῆς

79. Γιά λόγους συνοπτικότητος δέν ἀναφέρονται οἱ τίτλοι τῶν ἐν λόγῳ ἐκδόσεων ἐνῶ μέ ἔντονη γραμματοσειρά σημειώνεται ἡ ἔκδοση πού χρησιμοποιήθηκε κατὰ τὴν παροῦσα ἐργασία.

80. Διασώζονται πέντε χειρόγραφα, ἀναλυτικότερα σέ ΒΡΑΝΟΥΣΗ, Ἀγιολογικά, σελ. 14-26.

81. Σῶζεται σέ ἓνα πρωτότυπο καὶ τρία σχεδόν σύγχρονα τοῦ πρωτοτύπου ἀντίγραφα. Ἀναλυτικότερα σέ ΒΡΑΝΟΥΣΗ, Ἀγιολογικά, σελ. 27-30.

τῶν Σακκελίωνος, Φλωρίδου καὶ Παπάζογλου καὶ περιέχει ἀρκετές αὐθαίρετες προσθήκες, παρανοήσεις καὶ παραλείψεις⁸²), (ἀνατύπωση τό 1992 ἀπὸ τίς ἐκδόσεις Σπανός).

2. Ἔκδοση Κατερίνης 2005, ὑπὸ τοῦ Παύλου-Ἀντύπα Νικηταῖ ἀπὸ τίς ἐκδόσεις «Ἐπέκταση» (βασισμένη στὴν ἔκδοση τῶν Franz Miklosich καὶ Joseph Müller). (Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία καὶ Ἱερά Μονὴ Πάτμου, σελ. 289-295).

III. Ὁ Κωδὶκελλος⁸³

1. Ἔκδοση Βιέννης 1890, ὑπὸ τῶν Franz Miklosich καὶ Joseph Müller στὸν ἕκτο τόμο τῶν *Acta et Diplomata* μαζί μέ τὴ Μυστικὴ Διαθήκη σὰν ἐνιαῖο ἔγγραφο (ἡ ἔκδοση ἔγινε ἐπὶ τῇ βάσει μεταγραφῆς τῶν Σακκελίωνος, Φλωρίδου καὶ Παπάζογλου καὶ περιέχει ἀρκετές αὐθαίρετες προσθήκες, παρανοήσεις καὶ παραλείψεις⁸⁴), (ἀνατύπωση τό 1992 ἀπὸ τίς ἐκδόσεις Σπανός).

2. Ἔκδοση Κατερίνης 2005, ὑπὸ τοῦ Παύλου-Ἀντύπα Νικηταῖ ἀπὸ τίς ἐκδόσεις «Ἐπέκταση» (βασισμένη στὴν ἔκδοση τῶν Franz Miklosich καὶ Joseph Müller). (Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία καὶ Ἱερά Μονὴ Πάτμου, σελ. 296-301).

82. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, Ἀγιολογικά, σελ. 29.

83. Σώζεται σὲ ἓνα πρωτότυπο καὶ ἓνα παλαιότατο ἀντίγραφο στὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου. Ἀναλυτικότερα σὲ ΒΡΑΝΟΥΣΗ, Ἀγιολογικά, σελ. 31-34.

84. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, Ἀγιολογικά, σελ. 29.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Νομική θεώρηση τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ - ΟΙ ΜΟΝΑΧΟΙ

Μέρος Α΄ - Εἴσοδος στή μονή

7. Προϋποθέσεις εισόδου στή μονή

Παρά τό γεγονός ὅτι κοινωνικοί καί πολιτικοί λόγοι ἐπέβαλλαν τή δημιουργία καί τήν τήρηση τῶν πολιτειακῶν καί ἐκκλησιαστικῶν κανόνων γιά τήν εἴσοδο στή μονή τῶν ὑποψήφιων μοναχῶν, οἱ διάφοροι συντάκτες τυπικῶν ἐκούσια ἤ ἀκούσια δέν συμμορφώνονταν μέ αὐτούς, ἐξακολουθώντας νά τηροῦν κατά τήν ἔνταξη ἕνα «ἄτυπο σύστημα» πού δέν προέβλεπε συγκεκριμένες προϋποθέσεις⁸⁵. Βέβαια ὁ Ὁσιος Χριστόδουλος φαίνεται νά γνωρίζει καλά αὐτούς τοὺς κανόνες ἀφοῦ στό σχετικό κεφάλαιο τῆς Ὑποτυπώσεως θέτει ἕνα πλαίσιο εισόδου στή Μονή ἀρκετά συναφές μέ αὐτούς⁸⁶.

I. Ἡ ἡλικία

Α. Ὅσον ἀφορᾷ τήν ἡλικία, πρώτη φορά ὁ Μέγας Βασίλειος ὀρίζει ὡς κατώτατο ὅριο τό 16ο ἢ τό 17ο ἔτος⁸⁷, ἡ Σύνοδος τῆς Καραχιδόνας τό 25ο, ἐνῶ ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενική Σύνοδος τό μειώνει στά 10 ἔτη⁸⁸. Πολιτειακά, κατά τή βυζαντινή περίοδο φαίνεται νά ἐφαρμόζεται μία *Νεαρά* τοῦ Λέοντος τοῦ ΣΤ΄ πού ἀκολουθεῖ τόν κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, χωρίς ὅμως ἡ εἴσο-

85. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 75-76 καί σελ. 86-87.

86. ΜΜ, κεφ. κς', σελ. 78-79.

87. Καν. 18, ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 468-471 μέ ἐπιφυλάξεις τοῦ Βαλσαμῶνα (βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 79-80, ὑπ. 23).

88. Καν. 40, ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 130-131.

δος στή μονή από αυτή την ηλικία να σημαίνει και τη διάθεση της περιουσίας του μοναχοῦ⁸⁹.

Β. Στό τυπικό της εξεταζόμενης Μονῆς, δέν ὑπάρχει ρητῶς κάποιο ηλικιακό ὄριο. Ὅμως ἡ γνώση καί ἡ διάθεση τήρησης τῶν κανόνων ἀπό τόν Ὅσιο ὁδηγεῖ στό συμπέρασμα ὅτι ἴσως ὀριζε ἐπὶ τοῦ θέματος ὅ,τι προβλεπόταν ἀπό τούς κανόνες πού ἐξετέθησαν. Βέβαια ἡ σχέση του μέ τό ὄρος Λάτρος καί ἡ πνευματική καθοδήγηση πού εἶχε λάβει ἀπό τούς ἐκεῖ μοναχοῦς (τήν ὁποία δέν λησμονοῦσε⁹⁰) μπορεῖ καί νά τόν ὁδήγησε νά καθιερώσει τό 20ό ἔτος ὡς ὄριο ἡλικίας γιά τήν εἴσοδο στή Μονή ἐπηρεασμένος ἀπό τόν Παῦλο τόν Λατρινό⁹¹.

II. Ἡ κοινωνική κατάσταση

Α. Ὅσον ἀφορᾷ τήν κοινωνική κατάσταση, τήν ἐκκλησιαστική νομοθεσία ἀπασχόλησε κυρίως τό ζήτημα τῆς εἰσόδου τῶν δούλων στίς μονές μέ τούς κανόνες τῆς Συνόδου τῆς Γάγγρας⁹² καί τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἀργότερα βέβαια λόγω τῶν ἀντιδράσεων πού εἶχαν δημιουργηθεῖ ἀλλά καί τοῦ γεγονότος ὅτι ἤδη εἶχαν καρεῖ μοναχοί πολλοί δοῦλοι, ἡ Δ΄ Οἰκουμένη Σύνοδος ἐπέτρεψε μία τέτοια δυνατότητα μόνο ὁμως μέ τή σύμφωνη γνώμη τοῦ κυρίου τοῦ δούλου⁹³. Ἀντίστοιχες προβλέψεις περιελάμβανε καί ἡ πολιτειακή νομοθεσία πού κατά καιρούς θεωροῦσε ἐλεύθερο τόν δοῦλο μόνο γιά ὅσο καιρό ἐγκαταβιοῦσε στή μονή (μέ διατάξεις τοῦ Ζήνωνος καί τοῦ Λέοντος ΣΤ'), ἐνῶ σημαντικές εἶναι καί οἱ *Νεαρές* 5 καί 123 τοῦ Ἰουστινιανοῦ πού θεσπίζουν μία τριετή δοκιμαστική περίοδο μετά τήν ὁποία ὁ δοῦλος καθίσταται ἄνευ ἐτέρου ἐλεύθερος⁹⁴.

Β. Ὁ Ὅσιος βέβαια κατά τήν εἴσοδο ἐνός ὑποψήφιου μοναχοῦ καλεῖ τόν ἡγούμενο νά ἐξετάσει ὄχι μόνο ἂν αὐτός ἦταν δοῦλος⁹⁵,

89. Γιά τή *Νεαρά* 6 τοῦ Λέοντος ΣΤ' καί τό ὅλο θέμα βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 80.

90. ΜΜ, σελ. 147, στίχ. 15-18.

91. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 83 καί DUMBARTON, *Documents*, σελ. 141.

92. Καν. 3, ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 206-207.

93. Καν. 4, ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 80-81.

94. Πιό ἀναλυτικά σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 77-79.

95. «...ἐπιμελῶς ἀνερωτάσθω καί ἀκριβῶς πολυπραγμονεῖσθω» (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κς', σελ. 78, στίχ. 6).

ἀλλά κυρίως ἂν κάποια ἄλλη βιοτική μέριμνά του «γέννησε τὸν μοναχικὸ ζῆλο»⁹⁶, θεωρώντας ὅτι μπορεῖ νά χρησιμοποιήσῃ τὴ Μονή ὡς «κρησφύγετον ποριστικὸν ῥαστώνης καὶ ἀπόνου ἀνέσεως»⁹⁷. Σέ μία τέτοια περίπτωση μάλιστα συνιστᾶ στὸν ἡγούμενο νά ἀποπέμψει διακριτικὰ τὸν ὑποψήφιο, ἀφοῦ τοῦ δοθεῖ κάποια ἐλεημοσύνη ἀνάλογα μέ τίς δυνατότητες τῆς Μονῆς⁹⁸.

III. Ἡ οἰκογενειακὴ κατάσταση

A. Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκογενειακὴν κατάσταση τῶν ὑποψηφίων μοναχῶν, ἓνας κανόνας τῆς Συνόδου τῆς Γάγγρας ἀπαγόρευε στίς γυναῖκες νά ἐγκαταλείπουν τοὺς ἄνδρες τους χάριν τοῦ μοναχισμοῦ⁹⁹. Βέβαια αὐτὸς δὲν ἐφαρμόστηκε γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα ἀφοῦ μέ διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ προβλέφθηκε ρητὰ ὅτι ἡ εἴσοδος στὴ μονή θά ἀποτελοῦσε αὐτοδικαίως λόγο λύσεως τοῦ γάμου¹⁰⁰.

B. Ὁ Ὅσιος δὲν ἀσχολεῖται στὸ *Τυπικὸ* του μέ αὐτὸ τό ζήτημα, ἀλλὰ μέ ἓνα παρόμοιο, τὴν περίπτωση πού κάποιος πολύτεκνος πατέρας ἐπιλέξει νά ἀποσυρθεῖ στὴ Μονή γιὰ νά ξεφύγῃ ἀπὸ τίς οἰκογενειακές του ὑποχρεώσεις¹⁰¹. Τότε ὁ ἡγούμενος καλεῖται μέ προσοχή νά διαπιστώσῃ ἂν ἡ θέλησή του αὐτὴ εἶναι ἀληθῆς ἢ συμφεροντολογικὴ.

IV. Λοιπά ζητήματα

Στό σημεῖο αὐτὸ ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος φαίνεται νά ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδο «ξενοκουριτῶν» μοναχῶν στὴ Μονή¹⁰², ὀρίζοντας ὅμως ὡς προϋπόθεση τὴν τήρηση τῶν θεσμο-

96. ΜΜ, ὅπ.π., στίχ. 7-9, ὅπως χρέη σέ δανειστές, ἄκρα φτώχεια, τεμπελιά ἢ ὅτιδήποτε σχετικὸ μ' αὐτά.

97. ΜΜ, ὅπ.π., στίχ. 10.

98. ΜΜ, ὅπ.π., στίχ. 11-14. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρεται ἡ ἔκφραση «μετ' εὐποιᾶς καὶ τῆς προσηκούσης παραινέσεως».

99. Καν. 14 (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 208-209).

100. Πιὸ ἀναλυτικὰ γιὰ τίς *Νεαρές* 5 καὶ 123 καθὼς καὶ γιὰ ἓνα συμπληρωματικὸ ἔθιμο πού περιεῖχε ἡ *Πεῖρα* σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 80-82.

101. ΜΜ, ὅπ.π., στίχ. 9.

102. ΜΜ, ὅπ.π., σελ. 79, στίχ. 5-8. Πρόκειται γιὰ μοναχοὺς πού εἶχαν καρεῖ σέ διαφορετικὴ μονή. Κάτι τέτοιο προβλέπεται καὶ στὰ τυπικά τῶν Τιμιμσκή,

θετημένων κανόνων του Μεγάλου Βασιλείου, ενώ ακόμη δέν φαίνεται νά ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιά τήν εἴσοδο στή Μονή ἡ εἰσφορά κάποιου συγκεκριμένου ποσοῦ ἀπό τόν ὑποψήφιο (ἡ λεγόμενη ἀποταγή ἢ προσένεξη¹⁰³) ἀφοῦ πιθανῶς ἐκείνη τήν περίοδο ἡ Μονή θά εἶχε περισσότερη ἀνάγκη ἀπό μοναχοὺς πού θά ἐπ'άνδρωναν τή Μονή καί λιγότερο ἀπό οἰκονομικά ἀνταλλάγματα.

8. Στάδιο δοκιμασίας

Α. Ἡ πλήρωση τῶν ἐκάστοτε προϋποθέσεων προφανῶς καί δέν συνεπαγόταν καί τήν ἄνευ ἐτέρου ἀπόκτηση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος. Πολιτειακοί καί ἐκκλησιαστικοί κανόνες ὀρίζαν τά στάδια πού ἔπρεπε νά διέλθει ὁ ὑποψήφιος μέχρι νά «φανεῖ ἱκανός» τῆς μοναχικῆς κουρᾶς¹⁰⁴. Εἰδικότερα ὁ Ἰουστινιανός ἀρχικά μέ τή *Νεαρά* 5 ὀρίσει τήν ἀνάγκη ὑπαρξῆς τριετοῦς σταδίου δοκιμασίας γιά τήν ἐξακρίβωση τῶν προθέσεων τοῦ ὑποψηφίου, γρήγορα ὅμως ἀναγκάστηκε νά ἀφήσει τό ὅλο ζήτημα στήν ἀπόλυτη ἐξουσία τοῦ ἡγουμένου μέ νεότερη *Νεαρά* του¹⁰⁵.

Κεχαριτωμένης, Μανουήλ, Μαχαίρα καί Λιβός, ἀλλά ἀπαγορεύεται στά τυπικά τῶν Ἀτταλειάτη καί Προδρόμου τοῦ Φοβεροῦ (πίο ἀναλυτικά σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 85-86).

103. Πίο ἀναλυτικά γιά τήν ἀποταγή-προσένεξη σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 97-108 καί ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 87-95. Δέν προβλέπει ὁ Ὅσιος τήν καταβολή κάποιου ποσοῦ γιά τήν εἴσοδο στή Μονή, ἀν καί μαρτυρεῖται ὅτι ὑπῆρχαν τέτοια παραδείγματα μέ χαρακτηριστικότερη αὐτή τοῦ Κωνσταντίνου Πανφουτίου πού ὀρίζει μάλιστα τόν τρόπο ἐπιστροφῆς τῶν εἰσκομισθέντων χρημάτων του σέ περίπτωση ἀποχώρησής του ἀπό τή μονή (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 93, ὑπ. 26). Ἀπό αὐτό μάλιστα τό κείμενο ὁ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, «*Ἡ ιδιορρυθμία*», σελ. 70 διαβλέπει τά στοιχεῖα ιδιορρυθμίας πού φαίνεται ὅτι εἶχαν ἀρχίσει νά ἐμφανίζονται ἐκείνη τήν περίοδο γενικά στή μοναχική ζωὴ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καί εἰδικά στή Μονή.

104. Βέβαια τά τυπικά ἐμφανίζουν μεγάλες διαφοροποιήσεις ὡς πρὸς τήν ἐφαρμογὴ αὐτῶν τῶν διατάξεων, καταδεικνύοντας μέ τόν τρόπο αὐτό ὅτι ἡ κουρά εὐρισκόταν πλήρως στή διακριτικὴ εὐχέρεια τοῦ ἡγουμένου (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 96-97) ἐνῶ ὑπάρχουν καί τυπικά ὅπως τοῦ Πακουριανοῦ καί τοῦ Ἀτταλειάτου πού δέν προβλέπουν καθόλου στάδιο δοκιμασίας (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 92).

105. *Νεαρά* 123 μέ χαρακτηριστικὴ ἔκφραση τό «ὅτε συνίδοι». Πίο ἀναλυτικά σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 88-89.

Παρομοίως ρύθμισαν τό ζήτημα ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενική¹⁰⁶ καί ἡ Πρωτοδευτέρα Σύνοδος¹⁰⁷, ἡ μέν πρώτη ἐπιβεβαιώνοντας τήν ἐξουσία τοῦ ἡγουμένου νά κείρει μοναχούς ὡς ἔκρινε καί νά καθοδηγεῖ τοὺς ὑποψήφιους μονάζοντες, ἡ δέ δεύτερη θεσπίζοντας τήν τριετῆ δοκιμαστική περίοδο μέ δύο σημαντικές ἐξαιρέσεις, οἱ ὁποῖες δέν θά ἦταν ὑπερβολή νά εἰπωθεῖ ὅτι ἔφταναν νά καταργοῦν τόν συγκεκριμένο κανόνα¹⁰⁸. Παράλληλα μέ τόν 2ο Καν. τῆς Πρωτοδευτέρας Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὀρίζοταν ἡ ἀνάγκη ὑπαρξῆς «ἀναδόχου» ὡς μία ἐπιπλέον διαδικαστική προϋπόθεση γιά τήν κουρά τοῦ ὑποψηφίου στή μονή¹⁰⁹.

Β. Ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος στήν Ὑποτύπωσή του κάνει μία ἀκριβή παράθεση τοῦ 5ου κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου (καί τῶν

106. Καν. 40 καί 41 (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 130-133 πού ὁμοιάζουν μέ τή *Νεαρά* τοῦ Ἰουστινιανοῦ μέ χαρακτηριστική καί ἐδῶ τήν πρόβλεψη «ὅτε συνίδοι»).

107. Καν. 5 (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 384-387).

108. Οἱ ἐξαιρέσεις αὐτές φαίνεται ὅτι ὑπῆρχαν στά πλαίσια τῆς «ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας», τῆς ὁποίας χρήση μποροῦσε νά κάνει κατὰ τό δοκοῦν ὁ ἐκάστοτε ἡγούμενος (γενικά γιά τήν «ἐκκλησιαστική οἰκονομία» βλ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓ., «Ἡ ἀσκηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Συμβολή στήν ἐρμηνεία τῶν ἀρ. 4, περ. δ' καί 6, παρ. 3, Ν. 590/1977», *Νομοκανονικά* 2/2010, σελ. 11-56). Ἡ μία ἦταν ἡ «περιστατική ἀπόκαρση» ἡ ὁποία ἐφορμᾶται ἀπό τόν Καν. 12 τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 204-205), δηλαδή ἡ κουρά χωρίς δοκιμασία λόγῳ ἐπιλείμενου θανάτου ἀπό βαριά ἀσθένεια. Ἀντίστοιχη πρόβλεψη περιέχεται καί στόν Καν. 26 τοῦ Νικηφόρου τοῦ Ὁμολογητοῦ (βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 90, σχόλ. 8), ἐνῶ χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι ἀκολουθεῖται ἀπό ἄρκετά τυπικά π.χ. τῆς Κεχαριτωμένης, τοῦ Τσιμισκή κ.ἄ. (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 94-95, σχόλ. 33). Ἡ ἄλλη εἶναι ἡ κουρά ἐντός ἑξι μηνῶν λόγῳ πρότερου θεοσεβοῦς βίου. Τή συρροή αὐτῶν τῶν προϋποθέσεων θά ἀξιολογοῦσε καί στήν περίπτωση αὐτή ὁ ἡγούμενος. Οἱ ἴδιες ἐξαιρέσεις φαίνεται πῶς ἐπιβιώνουν μέχρι καί σήμερα [βλ. ἄρθρο 15 Ν. ΓΥΙΔ/1909 (ΦΕΚ Α' 270) καί ΤΡΩΙΑΝΟΣ – ΠΟΥΛΗΣ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 245-246 ὅπου γίνεται ἀναφορά σέ «ἐξαιρετικούς λόγους» γιά τοὺς ὁποίους μπορεῖ νά συντηρηθεῖ τό στάδιο τῆς δοκιμασίας], μέ τή διαφορά ὅτι πλέον στή διάγνωσή τους διαδραματίζει σημαντικό ρόλο καί ὁ ἐπιχώριος ἐπίσκοπος.

109. ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 382-383. Ἐπρόκειτο γιά ἓνα εἶδος πνευματικοῦ πατέρα, ὁ ὁποῖος μποροῦσε νά εἶναι καί ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς. Βέβαια μόνο τό τυπικό τοῦ Νείλου Νταμιλά κάνει ρητή μνεία αὐτῆς τῆς υποχρέωσης (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 96).

ἐξαιρέσεων πού αὐτός προβλέπει) καί ὀρίζει τήν ἀκριβή τήρηση αὐτοῦ ἀπό τήν ἀδελφότητα¹¹⁰. Ἐνδιαφέρον βέβαια παρουσιάζει καί τό ἀρχικό στάδιο κατά τήν εἴσοδο τοῦ ὑποψηφίου στή Μονή, ὅπου ὁ ἡγούμενος μετά τήν πάροδο 40 ἡμερῶν¹¹¹ κατά τίς ὁποῖες τόν νοθετεῖ συνεχῶς, τόν καλεῖ νά ἀποβάλλει κάθε τί κοσμικό, διαβάζοντας μπροστά σέ ὅλη τήν ἀδελφότητα συγκεκριμένους ἀσκητικούς κανόνες τοῦ Μεγάλου Βασιλείου γιά νά διαπιστωθεῖ σέ τελευταῖο βαθμό ἡ σοβαρότητα τῶν προθέσεων τοῦ ὑποψηφίου πρὶν ξεκινήσει τό κατ' ἐξοχήν στάδιο δοκιμασίας μέ τήν ἔνδυση «εἰσαγωγικοῦ ἐσθήματος καί μελανοῦ τῆς κεφαλῆς περικαλύμματος»¹¹².

Στό σημεῖο αὐτό εἶναι σκόπιμο νά εἰπωθεῖ ὅτι ὁ Ὅσιος δέν φαίνεται νά προβλέπει καμία εὐθεία διάκριση μεταξύ τῶν μοναχῶν¹¹³ ἀλλά μ' αὐτό τόν τρόπο φαίνεται μόνο νά θέλει νά διακρίνει τούς δόκιμους μοναχοὺς ἀπό ἐκείνους τούς μοναχοὺς πού ἔχουν ἤδη καρεῖ¹¹⁴.

110. MM, Ὑποτ., κεφ. κς', σελ. 78-79, στίχ. 25 ἐπ. Στοιχεῖο πού δείχνει τή γνώση τῶν κανόνων πού χαρακτήριζε τόν Ὅσιο. Τήν ἴδια ἐπισήμανση ἔχουν καί ἄλλα τυπικά ὅπως αὐτά τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου, τῆς Εὐεργέτιδος καί τῆς Κεχαριτωμένης (KONIDAPHΣ, *Τυπικά*, σελ. 93).

111. MM, ὅπ.π., σελ. 78, στίχ. 20-22 (ἐφόσον πληροῖ τίς προαναφερόμενες προϋποθέσεις). Ἀντίθετα ἄλλα τυπικά κάνουν λόγο μόνο γιά ἑπτὰ μέρες (KONIDAPHΣ, *Τυπικά*, σελ. 94, σχολ. 32).

112. MM, ὅπ.π., σελ. 78, στίχ. 27-28.

113. Ὅπως σέ «μικρόσχημους» καί «μεγαλόσχημους» ἢ σέ «ἐκκλησιαστικούς» καί «διακονητές». Βέβαια ἀπό ὀρισμένα ἄλλα χωρία τοῦ *Τυπικοῦ* του μπορεῖ νά συναχθεῖ καί τό ἀντίθετο (κυρίως θέτοντας ὡς κριτήριο τή μοναχική πείρα τῶν παλαιότερων μοναχῶν, χωρίς ὅμως τή ρητή πρόβλεψη παραπάνω ἐξουσιῶν). Ἀναλυτικά γι' αὐτές τίς διακρίσεις βλ. KONIDAPH, *Τυπικά*, σελ. 111-116 καί γιά τό ἂν αὐτές οἱ διακρίσεις εἶχαν νομικές συνέπειες ἢ ὄχι.

114. Ἀναλυτικότερα γιά τούς λεγόμενους «*ρασοφόρους*» βλ. KONIDAPH, *Τυπικά*, σελ. 113 (ἄρα ὄχι ὁρθῶς ὁ KONIDAPHΣ ἐδῶ ἀναφέρει ὅτι τὰ μοναστηριακά τυπικά αὐτῆς τῆς περιόδου δέν προβλέπουν τέτοιους μοναχοὺς) καί ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστική περιουσία*, σελ. 221-222. Σέ κάθε περίπτωση οἱ «*μοναχοί*» αὐτοὶ γίνεται δεκτοὶ κατά τήν κρατοῦσα ἀποψη πὼς δέν ἀποκτοῦσαν τίς μοναχικές ὑποχρεώσεις ἢ τὰ δικαιώματα τοῦ μοναχοῦ (ὅπως καί σήμερα). Εἰδικότερα γιά τήν ὅλη συζήτηση καί κάποιες σύγχρονες νομοκανονικές προεκτάσεις γιά ἓνα ζήτημα πού φαίνεται νά ἀπασχολεῖ ἀρκετά μέχρι καί σήμερα τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία βλ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΙΕΡ. (Ἀρχιμ., νῦν Μητροπολίτη Λαρίσης καί Τυρνάβου), «Περὶ τῶν ρασοφόρων μοναχῶν», περιοδ. *Θεολογία* 76 (2005), σελ. 37-73, ΤΥΧΩΝΑ (Ἀρχιμ.), «Περὶ τῆς ἀξίας ἣν κέκτηται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ εἰς

9. Μοναχική έπαγγελία καί κουρά

Α. Ἡ πλήρωση τῶν προϋποθέσεων καί ἡ πάροδος τοῦ χρόνου δοκιμασίας¹¹⁵ επέτρεπαν πλέον στὸν ὑποψήφιο νά ἐνδυθεῖ τὸ μοναχικὸ σχῆμα (εἰσερχόμενος ἔτσι ὀριστικά στὴ μοναστικὴ ἀδελφότητα τῆς μονῆς) κάτι ποὺ γινόταν μὲ εἰδική θρησκευτικὴ τελετὴ. Παρά τὴν προφανή σπουδαιότητα αὐτῆς, μόνο ὁ Μέγας Βασίλειος¹¹⁶ καί ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος¹¹⁷ ἀσχολοῦνται μὲ θέματα τῆς μοναχικῆς ἐπαγγελίας, ἐνῶ χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ μὴ ρύθμιση τῆς τελετῆς ἀπὸ κάποιο πολιτειακὸ ἢ ἐκκλησιαστικὸ κανόνα¹¹⁸. Βέβαια ἤδη ἀπὸ τὸν 9ο αἰῶνα δημιουργεῖται μία εἰδικὴ ἀκολουθία¹¹⁹, ποὺ δὲν εἶχε ὅμως μυστηριακὸ χαρακτήρα, βάσει τῆς ὁποίας ἀρχικῶς ὁ «μελλοκουρίτης» ὑπὸ μορφὴ ἐρωταποκρίσεων ἔδινε ὑποσχέσεις ὅτι θὰ τηρήσει σαρκικὴ ἐγκράτεια (παρθενία), ὑπακοή καί ἀκτημοσύνη στὴν ὑπόλοιπὴ ζωὴ του καί ἀκολουθῶς ὁ προεστὼς τῆς ἀκολουθίας¹²⁰ «κούρευε» τὴν κόμη τοῦ νέου μοναχοῦ σὲ σχῆμα σταυροῦ καί στὴ συνέχεια τὸν περιέβαλε μὲ τὸ μοναχικὸ σχῆμα.

Β. Ὁ Ὅσιος, γνώστης ὅλων αὐτῶν, πολὺ πιθανὸ νά προέβλεπε νά ἀκολουθοῦνται ἀντίστοιχες διαδικασίες κατὰ τὴν ἐνδυση κάποιου μὲ τὸ μοναχικὸ σχῆμα, ἐνῶ δὲν πρέπει νά λησμονεῖται ὅτι γιὰ τίς περισσότερες ἀκολουθίες ὀριζε τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Ἀγιοσαββίτι-

ἀρχάριον ρασοφοροῦντα ἱερὰ Ἀκολουθία», περιοδ. *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς* 92 (2009), σελ. 701-724 καί πρὸ πρόσφατα γιὰ τὴν ἀγιορεϊτικὴ πρακτικὴ ΓΙΑΓΚΟΥ ΘΕΟΔ., «*Ἡ ρασοφορία τῶν ἀρχάριων μοναχῶν. Ἡ μαρτυρία τῶν πηγῶν γιὰ τὸ δεσμευτικὸ ἢ μὴ χαρακτήρα τῆς. Σχόλιο στὴν Ἀθωνικὴ πράξη*», Ἀθωνικά Τετράδια 2 (2015), σελ. 23-34.

115. Καθὼς καί ἡ πιθανὴ καταβολὴ τῆς ἀποταγῆς (βλ. προηγουμένως).

116. Καν. 18 καί 20 (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 468-471).

117. Καν. 40 (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 132-133).

118. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 109-110 καί *Περιουσία*, σελ. 16, ὑπ. 17.

119. Ποὺ περιλαμβάνεται στὰ χειρόγραφα τοῦ Εὐχολογίου μὲ τίτλο «*Ἀκολουθία τοῦ μεγάλου καί ἀγγελικοῦ σχήματος*» (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 109, σχόλ. 7). Γι' αὐτὴ τὴν ἀκολουθία βλ. ΖΕΡΒΟΥ ΣΠΥΡ. (ἱερομ.), *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα τῆς κατὰ Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἀστήρ», Ἀλ. καί Ε. Παπαδημητρίου, δ' ἔκδοσις, Ἀθήνα 1992, σελ. 199-219.

120. Συνήθως θὰ ἦταν κληρικός μὲ βαθμὸ πρεσβυτέρου (πιθανῶς καί ὁ ἴδιος ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς) ἢ ἐπίσκοπου (συνήθως γιὰ τίς γυναῖκες μοναχές) (πρὸ ἀναλυτικὰ σὲ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 110).

κου έκκλησιαστικοῦ τυπικοῦ¹²¹. Σέ κάθε περίπτωση ὁ ἡγούμενος θά εἶχε σημαίνουσα θέση κατά τήν ἀκολουθία, τελώντας προφανῶς ὁ ἴδιος τήν κουρά παρουσία καί τῆς λοιπῆς ἀδελφότητος¹²².

Μέρος Β' - Συνέπειες τῆς μοναχικῆς ἐπαγγελίας¹²³

10. Ἄβατο τῶν μονῶν σέ πρόσωπα τοῦ ἄλλου φύλου¹²⁴

Α. Ἡ ἀπαγόρευση εἰσόδου στή μονή προσώπων τοῦ ἄλλου φύλου ἀποτελέσκει ἀπό τά πρῶμα χρόνια τοῦ μοναστικοῦ κινήματος ἕνα σημαντικό προαπαιτούμενο γιά τήν ἀποκοπή τῶν ἐγκαταβιούντων ἀπό κάθε «σαρκική καί κοινωνική ἀπόλαυση». Σημαντικό μάλιστα εἶναι τό γεγονός ὅτι σ' αὐτό τό οὐσιαστικό θέμα παρατηρεῖται σύμπτωση τῆς πολιτειακῆς καί ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας.

Πιό συγκεκριμένα, ὁ Ἰουστινιανός ἤδη ἀπό τό 539 μέ τή *Νεαρά* 133 θεσμοθετεῖ μία τέτοια ἀπόλυτη ἀπαγόρευση, μέ μία μόνο ἐξαίρεση κατά τήν ταφή γυναίκας σέ γυναικεία μονή, ὅταν καί ἐπιτρεπόταν γιά μικρό χρονικό διάστημα ἡ εἴσοδος τῶν «ταῖς ταφαῖς ὑπηρετουμένων»¹²⁵. Ἀργότερα μάλιστα πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή

121. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιζ', σελ. 71, στίχ. 2-17.

122. Κάτι τέτοιο προκύπτει εὐλόγως ἀπό ὅλο τό κεφάλαιο πού ἀφιερώνει ὁ Ὅσιος στήν εἴσοδο ἐνός νέου μοναχοῦ στή Μονή (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κς', σελ. 78-79) ἀλλά καί ἀπό τό αὐτεξούσιο καθεστῶς πού εἶχε ἡ μονή καί ἀπό κάθε ἐκκλησιαστική ἐξουσία πού φανερώνει ὅτι ἡ μονή δέν ὑπαγόταν σέ κάποια ἐκκλησιαστική περιφέρεια, πολλῶ δέ μᾶλλον σέ κάποιο ἐπίσκοπο πού θά τελοῦσε ἱεροπραξίες στό νησί.

123. Κυρίως πρόκειται γιά ἐκδηλώσεις τῶν ὑποσχέσεων τῆς παρθενίας (ἡ τῆς σαρκικῆς ἐγκράτειας), τῆς ὑπακοῆς καί τῆς ἀκτημοσύνης (εἰδικότερα βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 117-119).

124. Ἀναλυτικά γιά τήν ἐννοια τοῦ ἄβατου βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 117-118 καί γιά τή συνταγματικότητα τοῦ θεσμοῦ σήμερα (μέ χαρακτηριστικό παράδειγμα τό Ἅγιον Ὅρος) βλ. ἀντί πολλῶν ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Ἰδιαίτερα ἐκκλησιαστικά καθεστῶτα*, σελ. 227-231 καί ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ ΧΑΡ. «Τό ἄβατο τοῦ Ἁγίου Ὁρους στίς γυναῖκες», Νομοκανονικές Μελέτες, Πρότυπες Θεσσαλικές Ἐκδόσεις, Τρίκαλα-Ἀθήνα 2009, σελ. 297-308.

125. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 120, ὅπου σημειώνεται ὅτι ἀκόμη καί τό νεκρό σῶμα ἀνδρός ἡ γυναικός δέν μπορεῖ νά ἐνταφιαστεῖ σέ γυναικεῖο ἡ ἀνδρικό μοναστήρι ἀντίστοιχα. Χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι ἡ διάταξη αὐτή ἐξακολούθησε νά ἰσχύει καί ἀρκετά ἀργότερα.

κινήθηκε και η έκκλησιαστική νομοθεσία με αρκετές αποφάσεις Οικουμενικών Συνόδων¹²⁶ εμφανώς επηρεασμένη (όπως και η πολιτειακή) από σχετικούς κανόνες του Μεγάλου Βασιλείου¹²⁷.

Η απαγόρευση αυτή αν και ρητά ήταν καθολική δεν απέτρεψε τους κτήτορες να προβλέψουν στα τυπικά τους ποικίλες εξαιρέσεις, παρά την πάγια αναφορά τους για την ισχύ του άβατου στή μονή τους, με χαρακτηριστικότερες αυτές που αφορούσαν σημαίνοντα πρόσωπα της εποχής¹²⁸.

Εν τοῖς πράγμασι, οἱ ἀποκλίσεις ἀπὸ τὴν ἐπίσημη νομοθεσία ἦταν τέτοιου βαθμοῦ, ὥστε νὰ φτάνουν στὸ σημεῖο ὅχι μόνο νὰ καταργοῦν τὸν κανόνα ἀλλὰ νὰ ὑπάρχουν μέχρι καὶ «διπλά μοναστήρια»¹²⁹.

Β. Ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος ρυθμίζει ἀποσπασματικῶς σέ διάφορα χωρία τὸ ζήτημα τοῦ ἁβατου, πρᾶγμα λογικό, ἀν ἀναλογιστεῖ κανεῖς ὅτι σέ πρῶτο στάδιο ὁ Ὅσιος εἶχε αἰτηθεῖ καὶ εἶχε γίνεῖ δεκτό ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιο Α΄ Κομνηνὸ ὁλόκληρο τὸ νησί τῆς Πάτμου νὰ ἀποτελεῖ ἅβατο γιὰ τὸν ὅποιονδήποτε ἤθελε νὰ ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ (ἄνδρα, γυναῖκα ἢ παιδί)¹³⁰, ὥστε νὰ διαμένουν σ' αὐτό μόνο οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς¹³¹. Χαρακτηριστικό εἶναι ἐπι-

126. Καν. 47 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου «*μήτε ἐν ἀνδρῶν μοναστηρίῳ, μήτε ἐν γυναικείῳ ἀνὴρ καθευδέτω*» (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 136-137, προβλέποντας μάλιστα τὴν ποινὴ τοῦ ἀφορισμοῦ) καὶ Καν. 18 καὶ 20 τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 184-187).

127. Καν. 18, 19 καὶ 60 (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 468-471 καὶ σελ. 488-489).

128. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 122-127 (διαφοροποιούμενοι ἔτσι ποσοτικά καὶ ποιοτικά ἀπὸ τὴ νομοθεσία) καὶ σελ. 125-126 (ὅπου ἀναφέρονται ὡς παραδείγματα ὁ βασιλιάς ἢ ἡ αὐγούστα μὲ τίς συνοδείες τους). Ἡ ἀντίφαση αὐτὴ καταδεικνύεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ καθολικότητα τῆς απαγόρευσης ἀφοροῦσε ἀκόμη καὶ τοὺς νεκροὺς, τοὺς ψάλτες καὶ τοὺς ἱερεῖς.

129. Γιὰ τὴν προβληματικὴ τῶν διπλῶν μοναστηριῶν βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 121-122 καὶ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 27, ὑπ. 43.

130. «...ἅβατον εἶναι τὴν νῆσον ταύτην παντάπασι διορίζεται, καθὰ δηλονότι καὶ ὁ εὐλαβεστάτος οὗτος ἀνὴρ τὴν βασιλείαν μου ἡτήσατο» (ΜΜ, σελ. 46, στ. 1-3). Ὁ Ὅσιος μάλιστα «...θησαυρὸν ἐνόμιζον παρακλήσεως τὸ ἀπωκισμένον ταύτης καὶ ἀπαράκλητον» (σέ ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ια', σελ. 66, στ. 12-13).

131. ΜΜ, σελ. 45, στ. 26-33: «...ἐν αὐτῇ μοναχοῖς, οἱ καὶ μόνοι ἐν αὐτῇ αὐλισθήσονται, μὴ συγχωνοῦντές τισι τῶν λαϊκῶν λόγῳ παροικίας ἐγκατοίκους ταύτη γίνεσθαι, ἐμπορίαν ἴσως ἢ ἄλλο τι ἐπιτήδευμα βίου μετερχομένους». Σέ

πλέον ότι προβλεπόταν ρητά πώς ούτε εξόριστος δέν θά σταλεί ποτέ σ' αυτό τό νησί¹³². Μόνη εξαίρεση λαϊκῶν πού επέτρεπε νά διαμένουν στό νησί ἦταν ὀρισμένοι ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ὄντες «ἄζυγοι» καί ἔχοντας βίο ἀντίστοιχο τῶν μοναχῶν, θά ἐργάζονταν ἐπικουρώντας τούς μοναχοὺς στίς ἐργασίες τους στό νησί¹³³.

Ὅμως στρατιωτικοί καί οἰκονομικοί λόγοι¹³⁴ πολύ γρήγορα ἀνάγκασαν τόν Ὅσιο νά ὑπαναχωρήσει τῶν θέσεών του καί νά δεχτεῖ μάλιστα καί τήν παρουσία γυναικῶν στό νησί θεωρώντας ὁ ἴδιος βέβαιο ὅτι ὁ αὐτοκράτορας δέν θά εἶχε ἀντίθετη ἄποψη¹³⁵. Βέβαια πρὸς ἀποφυγή παρεκτροπῶν ὀρίζει συγκεκριμένα τά ὅρια τοῦ νησιοῦ ἐντὸς τῶν ὁποίων δύνανται νά κινοῦνται οἱ γυναῖκες καί τά παιδιά¹³⁶, ἀλλὰ καί τό πρόγραμμα τῶν ἀνδρῶν πού θά ἐργάζονται

αὐτό ἴσως συνέβαλε καί ὁ ἐπηρεασμός του ἀπὸ τό τυπικό τοῦ Παύλου τοῦ Λατρηνοῦ πού περιεῖχε ἀντίστοιχες προβλέψεις (ΛΑΜΠΡΟΥ, «*Διαθήκη Παύλου*», σελ. 202, στ. 5-10). Ἡ ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 38 παρατηρεῖ ὅτι ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος εἶχε προειδοποιήσῃ τόν Ὅσιο ὅτι κάτι τέτοιο θά τόν δυσχέραινε ὑπερβολικά στήν ἐν γένει καθημερινότητα τοῦ νησιοῦ.

132. ΜΜ, σελ. 46, στ. 37 καί σελ. 47, στ. 1. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι κάτι τέτοιο ἦταν ἐφικτό ἂν ἀναλογιστεῖ κανεὶς ὅτι ὁ Ὅσιος ἀποτελοῦσε τήν ἀνώτατη ἐξουσία στό νησί.

133. ΜΜ, σελ. 45, στ. 33-35 καί σελ. 46, στ. 3-5: «μόνοι γὰρ ἐν κοσμικῷ σχήματι τῇ νήσῳ... οἱ μισθαρνοῦντες τοῖς μοναχοῖς καὶ οὗτοι ἄζυγοι... καὶ ἐγγὺς τᾶλλα τῆς μοναχικῆς πολιτείας τυγχανόντων, κἂν μόνῳ τῷ σχήματι διαλλάττοιεν».

134. Κυρίως ἡ ἐμπόλεμη κατάσταση στήν περιοχή πού καθιστοῦσε τό νησί ὀρμητήριο διαφόρων στρατιωτικῶν, ἀλλὰ καί ἡ ἀδιαφορία «ἄζυγων» ἀνδρῶν νά πάνε στό καθόλα ἀπομονωμένο νησί τῆς Πάτμου τήν ὁποία διέβλεπε ὁ Ὅσιος (σέ ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιγ', σελ. 67, στ. 11-14), καθιστοῦσαν ἐξαιρετικά δύσκολη τήν προσέλκυση ἐργατικοῦ δυναμικοῦ.

135. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιγ', σελ. 67, στ. 19-22: «γενήσεται πάντως ἐξ αἰτήσεώς μου διὰ βασιλικῆς οἰκονομίας ἡ τούτου διόρθωσις».

136. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιγ', σελ. 67, στ. 15-16 καί 23-35: «ἀλλ' ἐν ἰδιάζοντι μέρει τῆς νήσου καὶ συνεπτυγμένως». ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἑγγραφα Πάτμου*, σελ. 41 σημειώνει ὅτι βάσει τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, τά ὅρια αὐτά εἶναι δυνατόν νά προσδιοριστοῦν ἀπὸ τήν περιοχή τοῦ σημερινοῦ Κάμπου μέχρι τήν Ἁγία Μαρίνα καί τό ἀκρωτήρι Ἅγιος Νικόλαος. Αὐτοὶ οἱ κάτοικοι μάλιστα ἀποτελέσαν τόν πυρήνα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας τοῦ νησιοῦ (ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 38 καί ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξarchία*, σελ. 47).

στή Μονή παραγγέλλοντας την ακριβή τήρηση αὐτῶν καί ἀπειλών-
τας μέ ποινές ὅσους (μοναχοὺς ἢ λαϊκοὺς) δέν συμμορφωθοῦν¹³⁷.

Ἀντιθέτως, ἀβέβαιο εἶναι ἂν ἐπιτρεπόταν ἡ εἴσοδος λαϊκῶν στή Μονή. Ἐπ' αὐτοῦ στὸν Κωδῆκελλό του ὁ Ὅσιος ἀπαγορεύει νά τρῶνε στήν ἴδια τράπεζα οἱ μοναχοί μέ τούς λαϊκοὺς-ἐργάτες (ἐκτός ὀρισμένων μεγάλων ἑορτῶν)¹³⁸, μέ τήν ἀπαγόρευση νά εἶναι καθολική γιά ὅσους ἀπό τούς ἐργάτες δέν εἶχαν γενειάδα, ἐνῶ γιά τούς σπανοὺς θά ἐπιμελοῦνταν ὁ διάδοχος τοῦ Ὁσίου στή Μονή διά τῶν ἐντεταλμένων ὑπ' αὐτόν ὀργάνων¹³⁹. Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ στήν «πα-
ραίνεσή» του ὁ Ὅσιος καλεῖ τούς μοναχοὺς νά μὴν ἐπιτρέπουν τήν εἴσοδο στρατιωτικῶν καί χωρικῶν μετά τόν Μάιο, ἀλλὰ παράλληλα τονίζει ὅτι ὅλοι μποροῦν νά μείνουν στή Μονή γιά προστασία¹⁴⁰.

Τέλος, ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τό γεγονός ὅτι ὁ Ὅσιος δέν κάνει καμία ἀναφορά γιά κατ' ἐξαίρεση εἴσοδο ἐξεχόντων προσώπων στή Μονή (κάτι πού φανερώνει ξανά ὅτι ἡ εἴσοδος σ' αὐτή ἦταν ἐλεύθερη) ἐνῶ τονίζει τήν ἀνάγκη οἱ μοναχοί νά προσέχουν κατά τήν εἴσοδο συγγενῶν τους σ' αὐτή¹⁴¹.

11. Ἄβατο τῶν μονῶν σέ εὐνούχους καί ἄνηβους

Α. Παρά τή μὴ ρύθμιση τοῦ θέματος ἀπὸ τήν ἐκκλησιαστική καί πολιτειακή νομοθεσία¹⁴² καί τούς ἀντίθετους «Ὅρους» τοῦ Μεγάλου

137. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιγ', σελ. 67, στ. 35-37 καί σελ. 68, στ. 1-7. Ἦταν συνή-
θης μία τέτοια πρακτική γιά τίς μονές πού εἶχαν μεγάλη ἔκταση, ὅπως φαίνεται
καί στο τυπικό τῆς Κοσμοσωτείας (ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 78-79).

138. ΜΜ, Κωδίκ., σελ. 86, στ. 23-28.

139. Συνεπῶς φαίνεται ὅτι θά ἐπιτρεπόταν ὑπὸ ὅρους ἡ εἴσοδος τους σ' αὐτή,
ἐνῶ ἐκ τῶν ἐξαιρέσεων συνάγεται ὅτι δύσκολα θά εὕρισκονταν στήν κοινή τρά-
πεζα τῆς μονῆς γυναῖκες καί παιδιά.

140. ΜΜ, σελ. 147, στ. 23-25 κάτι πού ἐπιβεβαιώνει τήν ἐν τοῖς πράγμασι
εἴσοδο λαϊκῶν στή Μονή. Εἶναι μάλιστα γνωστό ὅτι στή Μονή ἔμεναν ἀκόμη
καί γυναῖκες σέ περιόδους ἐπιδρομῶν ἀφοῦ τό οἰκοδομικὸ της συγκρότημα ἀπο-
τελοῦσε ἓνα ἀπὸ τὰ μοναδικὰ φρούρια τοῦ νησιοῦ.

141. ΜΜ, Μυστ. Διαθ., σελ. 83, στ. 19-21: «τοῦ μὴ βλαβῆναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ
δι' αὐτούς». Βέβαια σημαίνοντα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς γνωρίζοντας τό ἰδιαίτερο
καθεστῶς τῆς νήσου Πάτμου καί τῶν ἐξουσιῶν τοῦ Ὁσίου, μπορεῖ νά ἀπέφευγαν
τήν ἐπίσκεψή τους σ' αὐτό.

142. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 130.

Βασιλείου¹⁴³, από πολύ νωρίς οί συντάκτες τυπικῶν θέσπισαν ἀπαγορεύσεις στήν εἴσοδο στίς μονές τους καί εὐνούχων καί ἄνηβων κυρίως μέ σκοπό τή διασφάλιση τῆς μοναχικῆς ὁμολογίας τῆς παρθενίας, ἐνῶ γιά τούς ἴδιους λόγους ἐπικράτησε καί ἡ ἀπαγόρευση διατηρήσεως στίς μονές θηλυκῶν ζώων χάριν προστασίας τόσο τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκτησίας, ὅσο κυρίως τῆς σαρκικῆς ἐγκράτειας τῶν ἐγκαταβιούντων μοναχῶν¹⁴⁴.

Β. Ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος ἐπηρεασμένος ἀπό τά τυπικά τῶν Σάββα καί Θεοδώρου περιέλαβε στό τυπικό του διατάξεις περί τοῦ ἐν λόγῳ θέματος¹⁴⁵. Ὅπως λοιπόν καί μέ τίς γυναῖκες, ἔτσι καί μέ τούς «νέους τινὰς τήν ἡλικίαν μερακιώδεις καί μήπω τὸν ἰουλον ἐξανθήσαντας ἢ εὐνούχους» προβλέπει ρητά «τὸ μὴ κατοικεῖν ἐν Πάτμῳ»¹⁴⁶. Βέβαια λόγω τῶν συνθηκῶν πού ἀναλύθηκαν ἀνωτέρω, ὁ Ὅσιος ἀναγκάστηκε νά ὑπαναχωρήσει ἄρκετά, καθὼς ὅπως φαίνεται στόν *Κωδῖκελλό* του¹⁴⁷ ἀπαγορεύει ἀπλῶς σέ ὅσους ἐργάτες δέν φέρουν γενειάδα νά τρῶνε στή Μονή, ἐνῶ γιά τούς σπανοὺς καλοῦνταν νά ἀποφασίζουν οἱ «ἐπικαλούμενοι ἀρετῆς μοναχοί»¹⁴⁸.

12. Ὑποχρέωση κοινοβιακῆς ζωῆς

Α. Ἐκφραση τῆς μοναχικῆς ὁμολογίας τῆς ὑπακοῆς εἶναι ἡ ὑποχρέωση κοινοβιακῆς ζωῆς. Τό σύστημα αὐτό, πού πρωτοεφαρμό-

143. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 128, ὑπ. 1, πού θεωροῦσε ἐπιτρεπτή τήν εἴσοδο παιδιῶν σέ μονές.

144. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 131-133 (κάτι πού δέν ἐμφανίζεται στό τυπικό τοῦ Ὁσίου). Χαρακτηριστικά παραδείγματα αὐτά τοῦ Σάββα στήν Παλαιστίνη καί τοῦ Θεόδωρου τοῦ Στουδίτη.

145. Μάλιστα καί ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος Α΄ καθιερώνοντας τό ἄβατο τοῦ νησιοῦ ἀπό γυναῖκες, παιδιά καί εὐνούχους τούς χαρακτηρίζει ὅλους «λείοις τε καί βλαπτικοῖς προσώποις» (ΜΜ, σελ. 45, στ. 36-37). Ἀντίστοιχες ἦταν οἱ προβλέψεις καί στό τυπικό τοῦ Παύλου τοῦ Λατρινοῦ πού ἐπηρεάσε τόν Ὅσιο (ΛΑΜΠΡΟΥ, «*Διαθήκη Παύλου*», σελ. 202, στ. 5-10).

146. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ι', σελ. 65, στ. 1-8, θεωρώντας μάλιστα ὅτι μποροῦν νά ἀποτελέσουν «ἐπηρεία σατανική».

147. ΜΜ, *Κωδίκ.*, σελ. 86, στ. 26-30.

148. Βέβαια ἡ διάσταση τῶν ὀριζομένων στό τυπικό μέ τήν ἐν τοῖς πράγμασι ἐφαρμογή τέτοιων διατάξεων ἦταν γιά πολλοὺς λόγους ἀναμενόμενη (βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 130-131).

στηκε από τόν Παχώμιο καί αντικατέστησε τόν έρημητισμό καί τό κοινοτικό σύστημα πού ακολουθοῦνταν μέχρι τότε, ὅριζε ὅτι οἱ μοναχοί ἔπρεπε νά ἔχουν κοινό πρόγραμμα (ἐργασίας, φαγητοῦ, ὕπνου, ἀκολουθιῶν), κοινή ἐνδυμασία καί γενικά κοινή δίαιτα σέ ἓνα χῶρο ὑπό κοινή διαχείριση¹⁴⁹. Αὐτός ὁ τρόπος ζωῆς προωθήθηκε μέ διατάξεις τόσο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὅσο καί τῆς πολιτειακῆς νομοθεσίας, μέ κύριο σκοπό τήν ἀποτροπή συσσώρευσης μεγάλων οικονομικῶν ποσῶν καί ἀκίνητων καί κινητῶν πραγμάτων στά χέρια τῶν μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι θά ὑπάγονταν τόσο στόν ἡγούμενο τῆς μονῆς ὅσο καί στόν ἐπιχώριο ἐπίσκοπο¹⁵⁰. Αὕτη ἡ τάση μάλιστα συνεχίστηκε καί τούς ἐπόμενους αἰῶνες μέ τήν ἐναντίωση διαφόρων Πατριαρχῶν στόν ιδιόρρυθμο τρόπο μοναχικῆς ζωῆς¹⁵¹.

Βέβαια οἱ κανόνες αὐτοί δέν ἦταν ἀνεξαίρετοι. Οἱ ἴδιοι κανόνες τόσο τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὅσο καί τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὀρίζουν τίς προϋποθέσεις ὑπό τίς ὁποῖες κάποιος μποροῦσε νά γίνει ἀναχωρητής-ἡσυχαστής μοναχός μένοντας «κατά μόνας»¹⁵². Αὐτοί οἱ λεγόμενοι «κελλιῶτες» μοναχοί μποροῦσαν νά διαμένουν

149. Ἀναλυτικότερα σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 143. Αὐτός ὁ τρόπος ζωῆς θεωρήθηκε ὅτι βοηθοῦσε περισσότερο πνευματικά τούς μοναχοὺς πρὸς τήν κατεύθυνση τῆς «θέωσης» (πού ἦταν καί ὁ κύριος σκοπός τους), ἀφοῦ ἔτσι ἐξασκοῦσαν τήν ταπείνωση (καί ὄχι τόν ἐγωισμό) μέσῳ αὐτῆς τῆς κοινωνίας.

150. Βλ. Καν. 41 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 132-133) καί *Νεαρές* τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 143-144, ὑπ. 3, ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, «*Ἡ ιδιορρυθμία*», σελ. 69 καί ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἀγιολογικά*, σελ. 132 πού σημειώνει εἰδικά γιά τόν αὐτοκράτορα Ἀλέξιο Α΄ ὅτι ἡ συγκεκριμένη κρατική μέριμνα εἶχε καί δημοσιονομικούς σκοπούς, μέ τή δημιουργία κάποιου εἶδους κεντρικῆς ἐξουσίας σέ ὁρισμένες περιοχές (μέ τήν παράλληλη μείωση τῆς περιουσίας τῶν ἐκάστοτε μονῶν καί μοναχῶν), ἐνῶ ἀντίστοιχα μέτρα εἶχε λάβει τόν προηγούμενο αἰῶνα ὁ Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης στό Ἅγιον Ὅρος (ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἀγιολογικά*, σελ. 137). Σέ DUMBARTON, *Documents*, σελ. 46 υποστηρίζεται ὅτι ἡ διατήρηση τοῦ κοινοβιακοῦ συστήματος ἦταν ἓνας ἀπό τούς κύριους λόγους σύνταξης τυπικοῦ.

151. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, σελ. 759 καί ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, «*Ἡ ιδιορρυθμία*», γενικά γιά τόν ιδιόρρυθμο μοναχικό βίο τῆ βυζαντινῆ περιόδου.

152. Στήν περίπτωση αὕτη σημασία κυρίως εἶχε ἡ πρότερη τριετή παραμονή σέ κοινόβιο ἀλλά καί ἡ ἀπόλυτη ὑποταγή στόν ἡγούμενο, ὁ ὁποῖος θά ἔκρινε τελικά ἂν εἶναι δυνατό ὁ μοναχός νά ἀκολουθήσει ἓναν τέτοιο τρόπο μοναχικῆς ζωῆς.

έντός του χώρου της μονής ή και εκτός αυτής (όποτε ονομαζόταν «έξωμονίτες») ενώ για τη συντήρησή τους έλαμβαναν από τη μονή αντίστοιχα τη «ρόγα» ή τό «σιτηρέσιον»¹⁵³. Μάλιστα η πρακτική αυτή έγινε ακόμη ποιό δημοφιλής όταν ο Λέων Στ' με *Νεαρά* του έδωσε τό δικαίωμα στους μοναχούς νά έχουν περιουσία καί μετά τήν κουρά τους, κάτι πού είχε ως αποτέλεσμα νά αρχίσουν νά υπάρχουν «ιδιόρρυθμα» μοναστικά κέντρα¹⁵⁴, ενώ αυξήθηκαν καί οι «άδελφατάριοι»¹⁵⁵. Ύπ' αυτό τό πλαίσιο οι διάφοροι κτήτορες τών μονών, μέ σκοπό νά αποτρέψουν τήν άνθηση ιδιόρρυθμικών τάσεων έντός αυτών πού θα όδηγοϋσε στη μαράζωσή τους, πρόκριναν στά τυπικά τους είτε τήν απαγόρευση ύπαρξης «κελλιωτών» μοναχών είτε τήν παρουσία μόνο συγκεκριμένου αριθμοϋ¹⁵⁶.

Β. Ο Όσιος Χριστόδουλος, συνεχιστής της μοναστικής παράδοσης της Παλαιστίνης καί του Λάτρου¹⁵⁷ αλλά καί γνώστης τόσο τών κανόνων του Παχωμίου καί του Εϋθυμίου όσο καί του Ίουστινιανού, προβλέπει στό *Τυπικό* του τό κοινοβιακό σύστημα μοναχικής ζωής, όρίζοντας όμως καί τήν ύπαρξη συγκεκριμένου αριθμοϋ «κελλιωτών» μοναχών¹⁵⁸.

153. Αναλυτικά σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 223-226, για τό ιδιαίτερο καθεστώς τών έξωμονιτών μοναχών καί τό είδος ανταλλάγματος πού έπαιρνε ή μονή από αυτούς, ενώ για τη «ρόγα» βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 67, ύπ. 47. Βέβαια πρέπει νά τονιστεί ότι οι μοναχοί αυτοί δέν μπορούσαν νά είναι άπεριόριστοι αλλά συγκεκριμένοι ώστε ή μονή νά μπορεί νά συνεχίζει τήν άρμονική καί άπρόσκοπτη λειτουργία της.

154. Δηλαδή μονές πού δέν ακολουθοϋσαν τό κοινοβιακό σύστημα μοναχικής ζωής καί τίς χαρακτηριζε ή κατοχή σημαντικής περιουσίας από τούς μοναχούς (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 144).

155. Μετεξέλιξη τών έξωμονιτών μοναχών πού είχαν συνάψει σύμβαση μέ τη μονή (τό λεγόμενο «άδελφάτον»), παρέχοντας περιουσιακά τους στοιχεία (κινητά ή άκίνητα) μέ ανταλλάγμα τήν παροχή βοηθήματος από τη μονή, τό «σιτηρέσιον» (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 226-227).

156. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 145-147 καί ΚΟΖΥΡΗΣ, «*Τά Τυπικά*», σελ. 101 πού σημειώνει χαρακτηριστικά ότι τά τυπικά αυτής της περιόδου σκοποϋσαν κυρίως στη ρύθμιση της κοινοβιακής μοναχικής ζωής.

157. ΜΜ, Ύποτ., κεφ. γ', σελ. 66, στ. 16-19 καί κεφ. ιη', στ. 22-25 καί WARE, «*The monastic ideal*», σελ. 32.

158. Αυτό έξάλλου φαίνεται ότι είχε καθιερώσει καί μέ πρότερες προσπάθειές του (βλ. ΜΜ, σελ. 148, στ. 3-8). Ο WARE, «*The monastic ideal*», σελ. 25 υπο-

Πιό συγκεκριμένα ὁ Ὅσιος ἀφιερώνει ἓνα ὁλόκληρο κεφάλαιο στήν Ὑποτύπωσή του γιά νά τονίσει τή σημασία καί τό εὖρος πού θά ἔχει αὐτός ὁ «κοινωνικός βίος», θεωρώντας τον τό «συνεκτικώτερο καί περιληπτικότερο καλό»¹⁵⁹ παραθέτοντας πρὸς ὑποστήριξη ὅλων αὐτῶν αὐτούσιους κανόνες τοῦ Μεγάλου Βασιλείου¹⁶⁰ καί προβάλλοντας τήν ἀγάπη μεταξύ τῶν μοναχῶν καί τήν ἀποφυγή ἐντάσεων μεταξύ τους ὡς θεμέλιο τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς¹⁶¹. Μάλιστα προειδοποιεῖ νά μήν τολμήσει κανεὶς (μοναχὸς ἢ καί ὁποιοσδήποτε ἄλλος) νά ἀλλάξει αὐτό τό καθεστῶς καθώς «μέλλοι τῷ Δαθάν καὶ Ἀβειρῶν συγκατακριθῆσεται»¹⁶². Πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτὴ ἐξάλλου ὀρίζεται καί ἡ ἐκλογή ἡγουμένου ἀπὸ ὅλη τήν ἀδελφότητα, ἐνῶ ἀντίστοιχες εἶναι καί οἱ προβλέψεις στήν «παραίνεσή» του¹⁶³.

στηρίζει ὅτι τό μοναχικὸ σύστημα τοῦ Ὁσίου ἦταν ταυτόχρονα κοινοβιακὸ καί ἡσυχαστικὸ (στή σελ. 31 μάλιστα σημειώνει ὅτι κάτι ἀντίστοιχο προέβλεπε καί τό τυπικὸ τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτη), ἐνῶ ὁ ΒΟΛΑΝΑΚΗΣ, «Τὰ μοναστήρια», σελ. 361 ἐπ. μνημονεύει τήν τάση ὑπαρξῆς ἐρημιτῶν σέ διάφορα σπήλαια τοῦ ὄρους Λάτρος, κάτι πού πιθανότατα ἐπηρέασε τόν Ὅσιο.

159. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιε', σελ. 69 (ιδίως στ. 9-10). Ὁ ΒΙΡΒΙΛΛΗΣ, «Ἡ Μοναστική πολιτεία», σελ. 313 σημειώνει ὅτι ἡ κοινοβιακὴ ζωὴ εἶναι τό «ιδεῶδες» τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ὁσίου.

160. Ὁ ΒΙΡΒΙΛΛΗΣ, «Ἡ Μοναστική πολιτεία», σελ. 315, ὑπ. 52 παραθέτει αὐτούσιο τό χωρίο ἀπὸ τόν Ἐπιτάφιο Λόγο τοῦ Μεγάλου Βασιλείου γιά νά καταδείξει τίς θεολογικὲς γνώσεις τοῦ Ὁσίου, σημειώνοντας παράλληλα ὅτι ὁ Ὅσιος προφανῶς γνώριζε «ἀπὸ στήθους» τέτοια ἔργα.

161. Τό γεγονὸς αὐτό μάλιστα τὸν ὀδήγησε νά μὴ λάβει τήν «προστασία» (= τήν ἡγουμενία), ὅπως τοῦ εἶχε προτείνει ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος Α' σέ κάποια ἀπὸ τίς συναντήσεις του, ἀφοῦ οἱ ἐκεῖ μοναχοὶ ζοῦσαν «ιδιορρύθμως» καί δέν συμφωνοῦσαν μέ τόν μοναχικὸ τρόπο κοινοβιακῆς ζωῆς πού τοὺς εἶχε προτείνει (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. θ', σελ. 64, στ. 33-37 καί σελ. 67, στ. 1-6), (βλ. καί προηγούμενος).

162. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιστ', σελ. 69, στ. 32-36 («οὐκ ἐξέσται οὖν οὐδενὶ τῶν ἀπάντων ἢ τὴν ῥηθεῖσαν ἔνθεσμον κοινοβιακὴν ζωὴν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς φροντιστηρίῳ καταλύειν καὶ ἀνατρέπειν»). Κάτι πού φανερώνει τή σημασία τῆς ὑπαρξῆς συγκεκριμένου ἀριθμοῦ κελλιωτῶν σέ μία μονή.

163. Μάλιστα αὐτό τονίζεται καί στήν ἀρχή (ΜΜ, σελ. 144, στ. 10-11) καί στό τέλος της (ΜΜ, σελ. 148, στ. 3-8) καταδεικνύοντας τή σημασία πού εἶχε γιά τόν Ὅσιο ἡ ἀποφυγὴ οἰασδήποτε διαμάχης πού θά διασάλευε τήν κοινοβιακὴ ζωὴ τῆς Μονῆς.

Ὁ Ὅσιος ὁμως κατανοώντας ὅτι τό νησί τῆς Πάτμου ἐνδείκνυται καί γιά ἐρημικό βίο διάκειται εὐμενῶς ὡς πρὸς τή δυνατότητα ὑπαρξης ἡσυχαστῶν στή Μονή, ἀφιερώνοντας δύο ὁλόκληρα κεφάλαια στή ρύθμιση ὁλόκληρης τῆς ζωῆς αὐτῶν, τά ὁποῖα συμφωνοῦν ἀπολύτως καί μέ τήν ἐπίσημη νομοθεσία¹⁶⁴. Ἐτσι ὀρίζει ἀκριβῶς ποιά στάδια δοκιμασίας ἐντός τῆς Μονῆς πρέπει νά διέλθει ὁ μοναχός γιά νά γίνει τελικά ἡσυχαστής, μία ἀπόφαση ὁμως πού ἀνήκει ἀποκλειστικά στόν ἡγούμενό της¹⁶⁵. Ἀκόμη προβλέπει ἀκριβῶς πότε ὁ ἡσυχαστής θά πρέπει νά ἔρχεται στή Μονή¹⁶⁶ καθώς καί πῶς θά πρέπει νά εἶναι ἡ ἐν γένει βιοτή του, τονίζοντας τόσο τήν ἀνάγκη νά ἀποφεύγει ἐξ ὁλοκλήρου τίς ἐπαφές μέ λαϊκοὺς¹⁶⁷ ὅσο καί τήν ἀνάγκη νά ἔχει κάποιο ἐργόχειρο «εἰς φίμωτρον ἀκηδίας»¹⁶⁸. Γενικά ὁ Ὅσιος καλεῖ τόν ἐκάστοτε ἡγούμενο νά ἐπιτρέπει τήν ὑπαρξη ἡσυχαστῶν¹⁶⁹, ὀρίζει ὁμως ὡς ἀνώτατο ὄριο τούς δώδεκα, νούμερο πού πιθανῶς θά μπορούσε νά αὐξηθεῖ ἂν ἡ Μονή διέθετε κατά καιροὺς μεγαλύτερο ἀριθμό ἐγκαταβιούντων μοναχῶν¹⁷⁰.

13. Ὑποχρέωση ἰσόβιας ἐγκαταβιώσεως

Α. Ἡ ὑποχρέωση ἰσόβιας ἐγκαταβιώσεως ὡς ἔκφραση τῆς μοναχικῆς ὁμολογίας τῆς ὑπακοῆς μπορεῖ νά ἀναλυθεῖ τόσο στήν ὑπο-

164. Ἐξάλλου ὁ ἴδιος τό ἐπέλεξε καί τό αἰτήθηκε ἀπό τόν αὐτοκράτορα γιατί εἶναι ἰδανικό μέρος γιά ἐρημική ζωή.

165. Στόν ὁποῖο μάλιστα θά ἐξακολουθεῖ «τὴν ὑπακοὴν τηρεῖν διὰ παντός ἀπαράθραυστον» (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κγ', σελ. 76, στ. 20-21).

166. Στό σημεῖο αὐτό εἶναι ἐμφανής ἡ ὁμοιότητα τοῦ τυπικοῦ τοῦ Ὁσίου μέ τό τυπικό τοῦ Μαχαῖρᾶ ἀφοῦ καί τά δύο ὀρίζουν ὅτι θά ἀπουσιάζουν πέντε μέρες ἀπὸ τή μονή, στήν ὁποία θά προσέρχονται τό σαββατοκύριακο γιά νά συμμετάσχουν στό κοινό της πρόγραμμα, ἐνῶ θά λαμβάνουν τίς ἀναγκαῖες προμήθειες γιά τήν ὑπόλοιπη ἐβδομάδα (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 148, ὑπ. 25).

167. Ἐπαπειλώντας μάλιστα καί ποινές σέ ἀντίθετη περίπτωση (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κδ', σελ. 77, στ. 9-20).

168. Δηλαδή τῆς «τεμπελιάς - ἀργολογίας» (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κγ', σελ. 76, στ. 23-26).

169. ΜΜ, ὁπ.π., στ. 5-13.

170. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κδ', σελ. 76, στ. 28-29 προφανῶς γιά νά μὴ δημιουργοῦνται λειτουργικά προβλήματα στή Μονή. Σέ κάτι ἀντίστοιχο προβαίνει καί ὁ Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης στό τυπικό του (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 147).

χρέωση του μοναχοῦ νά εὑρίσκεται σέ συνεχή ἄσκηση ἀδυνατώντας νά παραιτηθεῖ (*stabilitas professionis*), ὅσο καί τήν ὑποχρέωσή του νά παραμένει ἐσαεὶ στή μονή τῆς μετανοίας του (*stabilitas loci*)¹⁷¹. Ἡ σημασία της καταδεικνύεται ἀπό τό γεγονός ὅτι ἀρκετοί ἐκκλησιαστικοί κανόνες προσπάθησαν ποικιλοτρόπως νά τήν ὀριοθετήσουν, χωρίς ὅμως γιά διαφόρους λόγους νά τά καταφέρουν¹⁷². Ἐν τοῖς πράγμασι δημιουργήθηκαν «κυκλευτές μοναχοί» (ἢ ἄλλιως «ξενοκουρίτες» ἢ «ἐξωκουρίτες») καί ἄλλες «μοναχικές παρεκτροπές» πού ἀνάγκασαν τήν πολιτεία νά θεσπίσει διατάξεις¹⁷³ οἱ ὁποῖες κυρίως ὀρίζαν ὅτι σέ περίπτωση φυγῆς τοῦ μοναχοῦ ἀπό τή μονή τῆς μετανοίας του, ἡ μονή θά κρατοῦσε ὅ,τι αὐτός εἶχε εἰσφέρει κατὰ τήν εἰσοδό του σ' αὐτή, ἐνῶ ἔθεταν τόν ἐκάστοτε ἐπίσκοπο ὑπεύθυνο γιά τήν τήρηση τῆς τάξης μεταξύ τῶν μοναχῶν καί τῶν μοναζουσῶν. Χαρακτηριστικό εἶναι μάλιστα πώς οἱ διατάξεις αὐτές πού ἐμφανίστηκαν σέ *Νεαρές* τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπαναλήφθηκαν μέχρι καί τήν *Ἐξάβιβλο* τοῦ Ἀρμενόπουλου¹⁷⁴.

Β. Ὅσον ἀφορᾷ τό *Τυπικό* τοῦ Ὁσίου Χριστοδοῦλου, τό γεγονός ὅτι καί ὁ ἴδιος εἶχε περιπλανηθεῖ ἀρκετά ὡς μοναχός γιά ποικίλους λόγους¹⁷⁵, φαίνεται ὅτι τόν κάνουν ἀρκετά ἐπικεῖν ὡς πρὸς

171. Πιό ἀναλυτικά βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 149-150 καί ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 17-18.

172. Ὅπως μέ τήν ἀπαγόρευση νά πηγαίνουν ἀπό μονή σέ μονή, τήν ἐπιβολή τῆς ποινῆς τοῦ ἀφορισμοῦ γιά ὅσους μοναχοὺς ἔφευγαν ἀπό τή μονή τους, τήν ὑποχρέωση τῶν ἡγουμένων νά ἀναζητοῦν αὐτούς τοὺς μοναχοὺς, κ.ἄ. Ἐνδεικτικά: Καν. 4 καί 23 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 80-81 καί 88-89), Καν. 17 καί 21 τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 182-185 καί 186-187), Καν. 3 καί 4 τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 382-385), Καν. 44 καί 80 τῆς Καρθαγένης (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 286-287 καί 316-317) καί ἀναλυτικά σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 152-153.

173. Ἐφορμόμενη ὅμως ἀπό μία ἐκκλησιαστική διάταξη, τόν Καν. 19 τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 184-185). Βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 151-152 καί ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 18, ὑπ. 24.

174. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 151, ὑπ. 19-24. Γιά τήν ἰδιαίτερη σημασία πού παρουσιάζουν σήμερα αὐτές οἱ προβλέψεις λόγῳ τοῦ ἀνεξάλειπτου τῆς μοναχικῆς ιδιότητος βλ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, 271-272 (ιδίως ὑπ. 214 γιά τίς ἀντίθετες δικαστικές ἀποφάσεις).

175. Τόσο μόνος ὅσο καί μέ ἀρκετοὺς συμμοναστές του. Ἐνδεικτικά γιά τή

τό θέμα αυτό, αφού σέ κανένα σημείο του *Τυπικοῦ* του δέν ἀναφέρεται τήν ἀνάγκη γιά ἰσόβια ἐγκαταβίωση στή Μονή¹⁷⁶, ἐνῶ γιά τούς ἴδιους λόγους φαίνεται νά ἐπιτρέπει καί τήν εἴσοδο ξενοκουριτῶν μοναχῶν σ' αὐτή, μᾶς καί ἐπιζητοῦσε τήν ἐπάνδρωση τοῦ μοναστηριοῦ του μέ ἄτομα πού ἐπιζητοῦσαν τόν ἡσυχαστικό βίο¹⁷⁷.

14. Ἀπαγόρευση ἐξόδου ἀπό τή μονή καί σύσταση ἀδελφοποιῖας ἢ ἀνάληψης ἐπιτροπείας

Α. Μία ἀπό τίς πρακτικές πού δημιουργήθηκαν γιά τή διασφάλιση τῆς μοναχικῆς ὁμολογίας τῆς σαρκικῆς ἐγκράτειας (ἀσχέτως ἂν τελικά ἀκολουθοῦνταν στήν πράξη) ἦταν ἡ ἀπαγόρευση ἐξόδου ἀπό τή μονή καί ἡ σύσταση «ἀδελφοποιῖας» ἢ ἡ ἀνάληψη ἐπιτροπείας. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ περίπτωση τῆς ἀπαγόρευσης ἐξόδου ἀπό τή μονή, τήν ὁποία λεπτομερῶς ρυθμίζει τόσο ὁ Ἰουστινιανός¹⁷⁸ ὅσο καί ὁ Καν. 46 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου¹⁷⁹, προβλέποντας ὁμως καί σημαντικές ἐξαιρέσεις (ὅπως γιά παράδειγμα τήν ἐξοδο ἀπό τή μονή γιά σημαντικό λόγο μόνο μέ ἄδεια τοῦ ἡγουμένου), τιμωρώντας τούς παραβάτες μέ ἐπιτίμια¹⁸⁰. Παράλληλα ἀπαγορεύονταν στούς μοναχοὺς ἡ δημιουργία ὁποιασδήποτε τε-

μετάβαση ἀπό τή Στρόβηλο στήν Πάτμο βλ. σέ ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιβ', σελ. 66, στ. 36-37 καί σελ. 67, στ. 1.

176. Ἐξάλλου ὁ ἴδιος στόν *Κωδῖκελλό* του (ΜΜ, Κωδίκ., σελ. 88, στ. 26-37 καί σελ. 89, στ. 1-4) ζητᾷ ἀπό τόν αὐτοκράτορα νά τοῦ δώσει ξανά τό τμήμα πού κατεῖχε στή νῆσο Κῶ γιά νά μένουν ἐκεῖ κάποιοι μοναχοί πού εἶχαν δυσανεστηθεῖ ἀπό τή διαμονή τους στήν Πάτμο. Φαίνεται δηλαδή ὁ Ὅσιος νά μή θεωρεῖ δεδομένη αὐτή τήν ὑποχρέωση ἀλλά νά κατανοεῖ ὅτι ἡ Πάτμος ἦταν ἕνα δύσκολο μέρος γιά νά διαμείνει ὁλόκληρη ἡ ἀδελφότητα.

177. Ὑπό προϋποθέσεις βέβαια (βλ. προηγουμένως).

178. Ἐπηρεασμένος ἀπό κανόνες τῶν Παχωμίου καί Μεγάλου Βασιλείου (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 134).

179. ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 134-137.

180. Ἀπαγορευόταν παράλληλα ρητῶς στίς γυναῖκες νά διανυκτερεύουν ἐκτός τῆς μονῆς (ἐν ἀντιθέσει μέ τούς ἄνδρες γιά τούς ὁποίους δέν προβλέπεται κάτι συγκεκριμένο). Ἀναλυτικά γιά τήν ἀπαγόρευση ἐξόδου, ἀλλά καί γιά τούς «ἀποκρισάριους» λαϊκοὺς ἄνδρες πού ἐξυπηρετοῦσαν τίς μονές στίς ἐξωτερικές τους ἐργασίες, βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 134-136 καί ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΟΥ, *Ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα*, σελ. 21-66.

χνητῆς συγγένειας¹⁸¹ καί κυρίως νά γίνουν ἐπίτροποι ἢ κουράτορες ὁποιουδήποτε ἄλλου προσώπου¹⁸² μέ σκοπό νά μήν ἔρχονται σέ ἐπαφή μέ λαϊκοὺς ἀλλὰ καί γιά νά μήν ἀποσπῶνται ἀπό τὰ μοναχικά τους καθήκοντα.

Β. Ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος ἔχοντας ἀποδεχθεῖ τήν ἀναγκαιότητα τῆς ὑπαρξης λαϊκῶν στό νησί τῆς Πάτμου, ὀρίζει ρητά στό *Τυπικό* του τήν ἀπαγόρευση εἰσόδου μοναχῶν σέ σπίτια λαϊκῶν, καθώς δύσκολα θά μπορούσε λόγω τῶν ἐργασιῶν πού γινόταν στή Μονή ἐκείνη τήν περίοδο νά περιορίσει τοὺς μοναχοὺς ἐντός συγκεκριμένου χώρου¹⁸³. Προβλέπει μάλιστα γιά τοὺς παραβάτες μοναχοὺς ποινή ἢ ὁποία μπορεῖ νά φτάσει μέχρι τήν ἀποπομπή τους ἀπό τή Μονή¹⁸⁴. Ἐξαιρετικά, μόνο ὁ οἰκονόμος τῆς Μονῆς μπορεῖ νά παραμερίζει αὐτόν τόν κανόνα, συνοδευόμενος παράλληλα ὑποχρεωτικά ἀπό δύο ἀδελφούς τῆς Μονῆς¹⁸⁵.

181. Ὅπως ἡ «ἀδελφοποιῖα» ἢ ἡ «συντεκνία». Ἐπρόκειτο οὐσιαστικά γιά εἶδος συμβάσεων ἀπό τίς ὁποῖες ἀπέρρεαν ὑποχρεώσεις καί δικαιώματα μεταξύ τῶν συμβαλλομένων. Γιά τήν πρόβλεψη τῆς ἀπαγόρευσης στήν πολιτειακή νομοθεσία, ἀλλὰ καί ἀναλυτικότερα γι' αὐτές τίς συμβάσεις βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 138-139.

182. Τόσο στὸν Καν. 3 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 80-81) ὅσο καί σέ νομοθετικά κείμενα τοῦ Ἰουστινιανοῦ (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 139, ὑπ. 9). Ἄξιο μνείας εἶναι ὅτι μέ τό ζήτημα αὐτό ἀσχολήθηκε ἐμμέσως καί τό Εὐρωπαϊκὸ Δικαστήριον Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου στήν ὑπόθεση *Νεγρεπόντης-Γιαννίσης κατὰ Ἑλλάδας* (ἀρ. προσφυγῆς 56759/2008) (ἀναρτητέα σέ nsk.gr).

183. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιγ', σελ. 68, στ. 7-12 («...μηδαμῶς ποτε μηδένα τούτων ταῖς τῶν κοσμικῶν οἰκίαις ἐπιδημεῖν...»). Σ' αὐτό πρέπει νά συνυπολογιστεῖ καί τό μικρὸ μέγεθος τοῦ νησιοῦ. Γι' αὐτό ἐξάλλου ἐπέλεξε νά περιορίσει τοὺς λαϊκοὺς σέ συγκεκριμένο μέρος. Σημειώνεται ὅτι κύριο γνώρισμα τοῦ τυπικοῦ πού συνέταξε ὁ Ὅσιος γιά τό Ὅρος τῶν Κελλίων ἦταν ἡ ἀπαγόρευση ἐξόδου ἀπὸ τή μονή καταδεικνύοντας τή σημασία πού θεωροῦσε ὅτι εἶχε αὐτή ἡ ὑποχρέωση στήν εὐρυθμὴ λειτουργία τῆς μονῆς.

184. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιδ', σελ. 68, στ. 26-37 ἀναλόγως καί τῆς προγενέστερης συμπεριφορᾶς τοῦ μοναχοῦ. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι καί στό τυπικὸ τοῦ Παύλου τοῦ Λατρινοῦ οἱ προβλέψεις γιά τήν ἐξοδο ἀπὸ τή μονή ἀκόμη καί γιά ἐργασίες αὐτῆς εἶναι ἰδιαίτερα αὐστηρές (εἰδικά σέ περιόδους νηστείας καί τίς Κυριακές), μέ τίς ἐπαπειλούμενες ποινές νά φτάνουν μέχρι καί τήν ἀποβολή ἀπὸ τή μονή (ΛΑΜΠΡΟΥ, «*Διαθήκη Παύλου*», σελ. 201, στ. 12-29).

185. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιγ', σελ. 68, στ. 9-12 καί γιά κατεπείγουσες ἀνάγκες τῆς Μονῆς καί αὐτὸ σπανίως.

Ὡς πρὸς τίς λοιπές ἀπαγορεύσεις πού ἀναφέρθηκαν ἀνωτέρω εὐλόγως ὁ Ὁσίος δέν κάνει καμία ἀναφορά, ἂν ἀναλογιστεῖ κανεὶς ὅτι ἡ Μονή εἶχε ὡς ἔδρα καὶ διοικοῦσε ἐξ ὁλοκλήρου ἓνα ἀπομονωμένο νησί μέ λιγοστούς τότε κατοίκους πού θά εἶχε ὡς ἀποτελεσμα νά εἶναι δύσκολο νά παρουσιαστοῦν σχετικά φαινόμενα πού θά ἐναντιώνονταν μέ τούς κανόνες τῆς ἐπίσημης νομοθεσίας, γι' αὐτό ἀρκεῖται μόνο νά σημειώσει ὅτι «...μισήσατε συνελεύσεις ἀκαίρους καὶ φατρίας καὶ ἐταιρίας...»¹⁸⁶.

15. Ὑποχρέωση ἀκτημοσύνης

A. Τέλος ἡ μοναχική ὁμολογία περί ἀκτημοσύνης πού ἐδραζόταν κυρίως σέ χωρία τῆς Καινῆς Διαθήκης¹⁸⁷ καὶ καλοῦσε τούς μοναχοὺς σέ τέλεια καὶ ισόβια πενία, δέν ἄργησε νά βρεῖ ἔρεισμα καὶ στήν ἐπίσημη νομοθεσία. Πρῶτος ὁ Ἰουστινιανός μέ *Νεαρά* του καθιέρωσε ἓνα σύστημα πού ὑποχρέωνε θεωρητικά τούς μοναχοὺς νά εἰσέρχονται στή μονή τῆς μετανοίας τους χωρίς νά ἔχουν περιουσιακά ἀντικείμενα¹⁸⁸, ρύθμιση ἡ ὁποία εἰσήχθη καὶ μέ τὴν Πρωτοδευτέρα Οἰκουμενική Σύνοδο¹⁸⁹.

Λίγο ἀργότερα ὁμῶς ὁ Λέων ΣΤ' βλέποντας ὅτι στήν πράξη οἱ μοναχοὶ συνέχιζαν νά ἔχουν περιουσία εἰσήγαγε μία διάταξη πὶο κοντά στήν πραγματικότητα, ἐπιτρέποντάς τους νά διαθέτουν ὅσα

186. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κη', σελ. 80, στ. 9-10.

187. Κυρίως σέ Ματθ. κεφ. 6, στ. 19-26 καὶ Πράξεις κεφ. 4, στ. 31-34. Ἡ ὁμολογία αὐτὴ ἦταν ιδιαίτερα σημαντικὴ τόσο γιατί οὐσιαστικά ἀποστεροῦσε πλήρως τούς μοναχοὺς ἀπὸ τὸ δικαίωμα ιδιοκτησίας ὅσο καὶ γιατί ἦταν ἄρρηκτα συνδεδεμένη μέ τὴν ὑποχρέωση τῆς κοινοκτημοσύνης. Ἀναλυτικότερα βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 156.

188. Πρόκειται γιὰ τὴ *Νεαρά* 123. Ἀναλυτικά σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 157-158.

189. Καν. 6 τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 386-387). Βλ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ, *Ἡ νομολογία*, σελ. 246-247 γιὰ τὸν κανόνα αὐτὸ πού μνημονεύεται σέ πατριαρχικὴ ἀπόφαση τοῦ 1769 καὶ ἀπαγορεύει τὴ σύνταξη διαθήκης ἀπὸ μοναχοὺς. Γιὰ τὴν ἀποψη τοῦ Βαλσαμῶνα ὅτι ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες πού ρύθμιζαν τὸ θέμα βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 158-159, ὑπ. 12.

ἀπέκτησαν μετά τήν κουρά τους υπό τόν ὄρο νά ἔχουν εἰσφέρει στή μονή μέρος τῆς περιουσίας τους πρὶν καροῦν μοναχοί¹⁹⁰.

Σέ κάθε περίπτωση οἱ διατάξεις αὐτές διατηρήθηκαν στό πέρασμα τοῦ χρόνου ὥστε νά εὐρίσκονται μέχρι καί στήν *Ἐξάβιβλο* τοῦ Ἀρμενόπουλου, ἀναδεικνύοντας ὅτι ἡ τήρηση τῆς ἀκτημοσύνης ἀποτελοῦσε πιθανῶς τήν πιά δύσκολα ἐφαρμόσιμη μοναχική ἐντολή¹⁹¹. Ὑπό αὐτό τό πλαίσιο, ἄλλοι συντάκτες τῶν τυπικῶν ἐπέλεξαν νά κινηθοῦν πρὸς περισσότερο «*ιδιορρυθμικές*» μορφές μοναστικῆς διαβίωσης (μέ χαρακτηριστικότερη τή δυνατότητα σύνταξης διαθήκης¹⁹²), ἐνῶ ἄλλοι προέβλεπαν αὐστηρῶς τήν ἀκτημοσύνη, κατακρίνοντας πολλές φορές συμπεριφορές ὅπως ἡ λαθροφαγία καί

190. Ἀναλυτικά σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 158-159 καί ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 19-21.

191. Ὁ ΚΟΝΤΗΣ, «*Οἱ διαθήκες*», σελ. 71-72 σημειώνει ὅτι οἱ μοναχοὶ διαχειρίζονταν μέ συνέπεια τήν ἀτομική τους περιουσία μέ ἀποτέλεσμα τήν ἐν τοῖς πράγμασι κατάργηση τῆς ὑποχρέωσης ἀκτημοσύνης. Ἀναλυτικά βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 160 καί ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ, *Ἡ νομολογία*, σελ. 243 πού σημειώνει ὅτι ἡ ἐνσωμάτωση τῶν διατάξεων αὐτῶν ἀρχικά στά Βασιλικά καί ἀκολούθως στήν *Ἐξάβιβλο* εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τή δημιουργία διαφορετικῶν πρακτικῶν στήν ἐλληνική ἐπικράτεια τοὺς ἐπόμενους αἰῶνες μέ μόνη σταθερά τό γεγονός ὅτι ἡ ἐκάστοτε μονή ἀποτελοῦσε πάντοτε ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμο τοῦ μοναχοῦ, μέ μόνη ἐξαίρεση τή νόμιμη μοῖρα τῶν κατιόντων. Μάλιστα ἡ διάταξη αὐτή μοιάζει ἀρκετά μέ τίς σημερινές γιά τήν κληρονομική διαδοχή τῶν μοναχῶν. Ἐνδεικτικά γιά τήν ἰσχὺ αὐτῶν τῶν διατάξεων κληρονομικῆς διαδοχῆς σήμερα στή Σάμο καί τή Θράκη βλ. ΚΟΝΤΗ ΑΘΑΝ., *Ἡ κληρονομική διαδοχή τῶν ὀρθόδοξων μοναχῶν στήν ἐλληνική ἐπικράτεια κατὰ τό ἰσχύον δίκαιο*, Βιβλιοθήκη Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου (Διευθυντής: Καθηγητής Ἰ. Μ. Κονιδάρης), Σειρά Β': Μελέτες 5, ἐκδ. Σάκουλα, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη 2012, σελ. 332 ἐπ.

192. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ, *Ἡ νομολογία*, σελ. 248 ὑποστηρίζει ὅτι ἦταν ἀρκετά συνήθης ἡ σύνταξη διαθήκης ἀπὸ μοναχοὺς καί ἡ κληρονόμησή τους ἀπὸ συγγενεῖς τους. Γιά τίς διαθήκες τῶν μοναχῶν σήμερα βλ. ΚΟΝΤΗΣ, «*Οἱ διαθήκες*», σελ. 65 ἐπ. καί ἰδίως σελ. 73 ὅπου ἀναφέρεται ἡ γενική ἀπαγόρευση σύνταξης διαθήκης ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς, μέ δύο ὅμως ἐξαιρέσεις, αὐτὴ τοῦ ἄρθρου 19 ΓΥΙΔ/1909 (ΦΕΚ Α' 270) (γιά τήν παραχώρηση χρήσης κελλιοῦ σέ ὑποτακτικό) καί αὐτὴ τοῦ ἄρθρου 1 ΝΔ 1918/1942 (ΦΕΚ Α' 100) (γιά τή διάθεση σέ ἄλλα μέλη τῆς ἀδελφότητος). Βλ. καί σελ. 78 γιά τή δυνατότητα σύνταξης διαθήκης μετά τήν κουρά στήν Ἐκκλησία τῆς Κρήτης.

ή λαθροποσία καί ὀρίζοντας ἐπακριβῶς τά ἀντικείμενα πού θά μποροῦσαν νά κατέχουν οἱ μοναχοί¹⁹³.

Β. Ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος, γνώστης καί ὑπέρμαχος τοῦ κοινοβιακοῦ μοναχισμοῦ, δέν μποροῦσε παρά νά δίνει σαφεῖς ὁδηγίες πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς πλήρους ἀκτημοσύνης¹⁹⁴ τὴν ὁποία θεωρεῖ «τὸ συνεκτικώτατον τῆς ἀσκητικῆς ἡμῶν πολιτείας κεφαλαῖον» καλώντας μάλιστα τούς μοναχοὺς «*χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον καὶ χρῆμα... ἀπὸ καρδίας μισήσατε*»¹⁹⁵, παρά τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἴδιος σέ ἀντίθεση μέ τίς ἰσχύουσες διατάξεις προβαίνει στή σύνταξη διαθήκης. Ὅρίζει μάλιστα ὅτι ὁποιοδήποτε προϊόν παράγει ἓνας μοναχός (π.χ. ἐργόχειρο ἢ καλλιγραφία), πρέπει νά εἶναι σέ γνώση καί κατόπιν ἐντολῆς τοῦ ἡγουμένου, ἐνῶ ἀπὸ τῆ στιγμῆ πού τά ἀπαραίτητα ὑλικά παρέχονται ἀπὸ τὴ Μονή, τὸ ἔργο τοῦ μοναχοῦ θά πρέπει νά εἰσκομίζεται σ' αὐτή, ὥστε νά μοιράζεται μεταξύ τῶν ἐγκαταβιούντων μοναχῶν ἀφοῦ «*κοινὰ δὲ τὰ σύμπαντα*»¹⁹⁶. Μόνα ἀντικείμενα πού κατ' ἐξαίρεση ἐπιτρέπει νά ἔχουν οἱ μοναχοί εἶναι περιοριστικῶς «*τὰ ἀναγκαῖα περιβλήματα καὶ σκεπάσματα*»¹⁹⁷.

Τέλος, ὡς πρὸς τὴ λαθροφαγοποσία, ὁ Ὅσιος δέν προβαίνει σέ κάποια ἰδιαίτερη ἀνάλυση, ἀρκοῦμενος στό τέλος τῆς Ὑποτυπώσεως νά σημειώσει «*...μηδεὶς ἔστω λαθροφαγῶν ἢ λαθροποτῶν*», τὸ ὁποῖο ἐντάσσει στή γενικότερη ἀπαγόρευση νόσφισης ὁποιουδήποτε κινητοῦ ἢ ἀκινήτου πράγματος ἀνήκει στή Μονή¹⁹⁸.

193. Ἀναλυτικά σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 160-162.

194. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κβ', σελ. 75: «*Οὐδὲν ἴδιον ἔχειν οὐδενὶ τῶν ἀδελφῶν ἔξεσται...*». Ἐξάλλου εἶχε τέτοια βιώματα ἀπὸ τὴν παραμονή του στό ὄρος Λάτρος (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. δ', σελ. 61, στ. 22). Ὁ WARE, «*The monastic ideal*», σελ. 26 συνδέει καὶ αὐτὸς τὴν ἀκτημοσύνη μέ τὴν κοινοβιακὴ μοναχικὴ ζωὴ. Εἶναι βέβαια ἄλλο ζήτημα ποιά ἦταν ἡ περιουσία τῆς Μονῆς καὶ ποιά ἡ ἀτομικὴ περιουσία τοῦ Ὁσίου.

195. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κβ', σελ. 75, στ. 7-8, 29 καὶ 31-32.

196. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιε', σελ. 69, στ. 12 καὶ ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κβ', σελ. 75, στ. 8-12 καὶ σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 53-54 γιὰ τὸ πῶς τὸ ἐργόχειρο συνέβαλλε στὴν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τῆς μονῆς, καθὼς καὶ γιὰ τὸ ἂν ἡ μονὴ καρπωνόταν πάντοτε τὰ ὀφέλη ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσή του.

197. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κβ', σελ. 75, στ. 11-12.

198. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κη', σελ. 80, στ. 9-10.

Μέρος Α΄ - Νομική υπόσταση της μονής

16. Ἡ μονή ὡς ὑποκείμενο καί ὡς ἀντικείμενο δικαίου

Α. Παρά τό γεγονός ὅτι οἱ μονές τῆς βυζαντινῆς περιόδου δέν θά μπορούσαν νά χαρακτηριστοῦν μέ τά σημερινά δεδομένα ὡς νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, μπορεῖ νά εἰπωθεῖ ὅτι ὡς σύνολα περιουσίας, ἀφιερωμένα στόν Θεό, κατάφεραν ἐν τοῖς πράγμασι νά ἀποκτήσουν νομική αὐθυπαρξία¹⁹⁹.

Πιό συγκεκριμένα οἱ μονές, ἀνεξαρτήτως τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖο εἶχαν συσταθεῖ²⁰⁰, μπορούσαν νά ἀποτελέσουν εἴτε ἀντικείμενο δικαίου ἀνήκοντας καθ' ὁλοκληρία στήν κυριότητα τοῦ ἱδρυτοῦ τους, ὁ ὁποῖος καί θά προέβαινε στίς ἀντίστοιχες πράξεις (π.χ. κληρονομική μεταβίβαση τῆς μονῆς σέ διάδοχό του), εἴτε ὑποκείμενο δικαίου, ὅποτε ἡ κυριότητα θά ἀνῆκε σέ ὁλόκληρη τήν ἀδελφότητα τῆς μονῆς καί οἱ ἐξουσίες θά ἀσκοῦνταν ἀπό τά ἀρμόδια ὄργανα πού αὐτή θά καθόριζε²⁰¹. Τό σύνηθες βέβαια ἦταν μία μονή ἀρχικῶς νά ἀποτελεῖ «κτῆμα» τοῦ ἱδρυτοῦ της, ἀλλά μέ τόν θάνατό

199. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 165-167 καί ἀναλυτικότερα γιά ὅλες τίς ἀπόψεις γιά τή νομική προσωπικότητα μίας μονῆς βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 265-270 καί ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 215-216. Γιά τόν ὅλο προβληματισμό βλ. καί ΤΖΩΡΤΖΑΚΑΚΗΣ, «Τό νομικό καθεστώς», σελ. 93-120 καί ἰδίως 105-110.

200. Πρωτοτύπως (π.χ. μέ κατάληψη γῆς ἀπό τόν ἱδρυτή της) ἡ παραγωγή (π.χ. μέ διάταξη τελευταίας βούλησης τοῦ ἱδρυτοῦ ἢ ἀγοραπωλησία), βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 169-170 καί ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 21 ἐπ. γιά τό γεγονός ὅτι ἀρχικῶς ἡ σύσταση μιᾶς μονῆς ἦταν ἄτυπη, ἀλλά καί τίς μεταγενέστερες δημιουργηθεῖσες προϋποθέσεις (ἀναλυτικότερα γιά τούς τρόπους κτήσης μιᾶς μονῆς σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 37-120). Ὁ ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ, «Τά χρυσόβουλα», σελ. 349-350 ὑποστηρίζει ὅτι οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές μέ χρυσόβουλους λόγους μποροῦν νά θεωρηθοῦν πρωτότυπος τρόπος κτήσης κυριότητας μόνο ἂν συνδυάζονταν μέ πράξεις νομῆς.

201. Γιά τήν ὑπαρξή αὐτῆς τῆς διάκρισης πού ἀπέκλινε ἀπό τό ἰσχύον πολιτειακό καθεστώς βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 168-170.

του βαθμιαίως (μέσα από την απαραίτητη κληρονομική διαδοχή) νά αποκτᾷ μία αὐθύπαρκτη νομική προσωπικότητα, πότε μεγαλύτερου καί πότε μικρότερου εὗρους, ἀναλόγως τῶν ἐξουσιῶν πού ἐκεῖνος θά κατέλειπε ἢ ὄχι στους διαδόχους του μέσω τοῦ τυπικοῦ της²⁰². Ἀποτέλεσμα αὐτῶν ἦταν ἡ ἐκάστοτε μονή τῇ βυζαντινῇ περιόδῳ νά γίνεται δέκτης πλούσιων δωρεῶν ἢ χορηγιῶν ἀπό αὐτοκράτορες καί Πατριάρχες καί νά αποκτᾷ μέ τόν τρόπο αὐτό πλούσια περιουσία²⁰³, ἡ ὁποία δυνάμει τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς δέν εἶναι ἀπίθανο νά φτάνει μέχρι καί σήμερα βάσει κανόνων διαχρονικοῦ δικαίου²⁰⁴.

Β. Κάτι τέτοιο συνέβη καί μέ τῇ Μονῇ πού ἡγείρε καί ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος, μέ τήν ιδιαιτερότητα ὅτι ἀπέκτησε τό νησί τῆς Πάτμου μέ ἀνταλλαγή²⁰⁵. Πιο συγκεκριμένα, ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνός ὄριζε στό χρυσόβουλλό του ὅτι ἀφιερώνει στόν Θεό αὐτή τῇ νῆσο²⁰⁶ μετά ἀπό αἴτηση τοῦ ἴδιου τοῦ Ὁσίου²⁰⁷ μαζί μέ τό νησί τῶν Λειψῶν καί τίς περιοχές Παρθένιο καί Τεμένιο στή Λέρο

202. Οἱ διάδοχοι τοῦ κτήτορα μπορεῖ νά ἦταν φυσικά πρόσωπα ἢ καί ἡ ἴδια ἡ μονή.

203. Εὐστοχα ὁ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «*Ἐκκλησιαστική Περιουσία Δωδεκανήσων*», σελ. 113 σημειώνει ὅτι αἰτία αὐτῶν τῶν δωρεῶν δέν ἦταν μόνο ἡ εὐλάβεια τοῦ ἐκάστοτε δωρητοῦ καί ἡ διάθεση γιά ἐνίσχυση τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἀλλά καί ἡ πρόθεση ἐποικισμοῦ καί οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης περιοχῶν πού βρίσκονταν μακριά ἀπό τά μεγάλα ἀστικά κέντρα τῆς ἐποχῆς, ἐνῶ ὁ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 44 ὑποστηρίζει ὅτι σ' αὐτό συνέβαλε ἡ ἐδραίωση τοῦ χριστιανισμοῦ (γενικά γιά τίς αὐτοκρατορικές δωρεές τῆς βυζαντινῆς περιόδου βλ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 41 ἐπ.).

204. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «*Ἐκκλησιαστική Περιουσία Δωδεκανήσων*», σελ. 121-122.

205. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 168-171 καί ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 75-76 (καί σελ. 201-206 γενικά γιά τίς ἀνταλλαγές μοναστηριακῆς περιουσίας). Ὅπως τρόπος πού ἦταν ἐξαιρετικά ἀσυνήθιστος γιά τήν ἐποχή καί αὐτό παρά τό γεγονός ὅτι ἀρχικῶς στήν Ὑποτύπωσή του ὁ Ὅσιος κάνει λόγο γιά δωρεά (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. θ', σελ. 64, στ. 29). Ὁ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 169, ὑπ. 17 κατατάσσει τήν ἀνταλλαγή στους πρωτότυπους τρόπους κτήσης μίας μονῆς, ἐνῶ ἀντίθετα ὁ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 47 στους παράγωγους.

206. ΜΜ, σελ. 45, στ. 28, μαζί μάλιστα μέ ὅλα ὅσα βρίσκονται σέ αὐτό (κινητά ἢ ἀκίνητα), ὅπως φαίνεται στό ἔγγραφο τοῦ βασιλικοῦ νοταρίου ὅπου καί γίνεται ἀναλυτική περιγραφή τοῦ νησιοῦ τῆς Πάτμου (ΜΜ, σελ. 56, στ. 3-5, 11-12 καί 14-15).

207. ΜΜ, σελ. 44, στ. 32.

καί ταυτόχρονα ὁ Ὅσιος ἀποξενώνεται πλήρως ἀπὸ κάθε κτήση πού ἔχει ἢ θά εἶχε στήν Κῶ²⁰⁸, καλώντας τον μάλιστα «τὰς ὑπὲρ τοῦ κράτους ἡμῶν θερμότερας ποιοῖτο εὐχάς» ἀπὸ τό νέο του μοναστήρι²⁰⁹. Ἀλλά καί ὁ ἴδιος ὁ Ὅσιος τόσο στήν Ὑποτύπωση ὅσο καί στή Διαθήκη του κάνει μνεία αὐτῆς τῆς ἀνταλλαγῆς, χρησιμοποιώντας μάλιστα πρῶτο ἐνικό πρόσωπο γιά νά δηλώσει ὅτι αὐτές οἱ περιοχές ἀνήκουν κατὰ κυριότητα σ' αὐτόν²¹⁰. Δεῖγμα μάλιστα αὐτῆς τῆς ἐξουσίας πού εἶχε στό νησί ἀλλά καί τοῦ κτητορικοῦ δικαιώματος πού εἶχε στή Μονή ἀποτελεῖ τόσο τό γεγονός ὅτι τήν κληροδοτεῖ κατὰ κυριότητα σέ ὅποιον ἐκεῖνος ἐπιθυμεῖ μέ τή Διαθήκη του,

208. Πάλι κατ' αἴτηση τοῦ Ὁσίου (ΜΜ, σελ. 45, στ. 7-14: «...καί ἐξαιτούμενος ἀφορισθῆναι μὲν ἀπ' ἐντεῦθεν τῷ δημοσίῳ τὰ ἐν τῇ νήσῳ Κῶ ὅθενδήποτε αὐτῷ προσκτηθένται ὅσα καὶ οἷά εἰσιν»). Εἶχε προηγηθεῖ ἡ παραχώρηση σχετικῶν ἐκτάσεων μέ σιγίλλιο τοῦ ἴδιου αὐτοκράτορα πάλι μέ αἴτηση τοῦ Ὁσίου μέ τὰ ἴδια ἰδιαίτερα δικαιώματα ἀνεξαρτησίας ἀπὸ κάθε κοσμική καί ἐκκλησιαστική ἀρχή μέ σκοπό νά ἐγείρει μονή πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου (ΜΜ, σελ. 24, στ. 13-15 καὶ 28-33). Γιά τή νομική σημασία αὐτῶν τῶν παραχωρήσεων πού ἀποτελεῖ τή βάση γιά τόν διαχρονικό ἰσχυρισμό τῆς Μονῆς ὅτι ἐξακολουθεῖ νά ἔχει τήν κυριότητα αὐτῶν τῶν ἐκτάσεων βλ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Τό ἰδιοκτησιακό καθεστώς», σελ. 1 ἐπ.

209. ΜΜ, ὅπ.π., στ. 14-15. Ὑπάρχει δηλαδή διαλυτική αἵρεση γιά τήν ἀπόκτηση τοῦ νησιοῦ. Μάλιστα ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ αὐτοκράτορας προβλέπει ρητά ὅτι ἡ Μονή θά διευθύνεται ἀπὸ τό *Τυπικό* πού θά συντάξει ὁ Ὅσιος, φανερώνοντας ὅτι εἶχε πλήρη γνώση τῆς ἀκολουθούμενης πρακτικῆς καί νομοθεσίας (ΜΜ, σελ. 46, στ. 29-31). Ὁ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 46 παρατηρεῖ ὅτι ἡ συγκεκριμένη συστατική πράξη περιελήφθη τόν τύπο τοῦ χρυσοβούλλου, ἂν καὶ δέν ἦταν ἀπαραίτητο, λόγω τῆς πολυπλοκότητος τῆς ἀνταλλαγῆς, μέ σκοπό νά μὴν ὑπάρχουν οἱ οἰεσδήποτε ἀμφιβολίες ἐπ' αὐτῆς στό μέλλον. Ἀκόμη ὁ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, «*Patmos*», σελ. 7 ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀνταλλαγή αὐτὴ ἦταν ἰδιαίτερα ἐπωφελὴς γιά τό κράτος γιατί ἐπαίρνε παραγωγικὲς καί φορολογητέες ἐκτάσεις καὶ παραχωροῦσε μία ἔρημη περιοχὴ.

210. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ θ', σελ. 65, στ. 9-18 καὶ ΜΜ, Μυστ. Διαθ., σελ. 81, στ. 12-19, μέ χαρακτηριστικὲς ἐκφράσεις: «προσελθόντων μοι», «ἐπορίσθη μοι», «ὑπεξέστην μὲν ἐγώ», «προσκτηθέντων μοι». Σημειώνει βέβαια ὅτι εἶχε προηγηθεῖ ἡ ἄρνησή του στήν πρόταση τοῦ αὐτοκράτορα νά μὴν μετοικήσει στήν Πάτμο ἀλλά στή Ζαγορά (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. θ', σελ. 64, στ. 32-34) κάτι πού τελικὰ ἀποφεύχθηκε μέ τή μεσολάβηση τῆς μητέρας τοῦ αὐτοκράτορα (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. θ', σελ. 65, στ. 6-8). Ὁ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 45 παρατηρεῖ ὅτι αὐτό ἐν τοῖς πράγμασι ἀποτελεῖ μία «δωρεὰ δημόσιας γῆς κατὰ φιλοτιμίαν καὶ μέ ἐλευθεριότητα».

καθιστώντας τον ήγούμενο της Μονής²¹¹, όσο και ή υπόδειξη πού κάνει νά μεταφερθεῖ τό λείψανό του στή Μονή γιά νά ταφεῖ ἐκεῖ²¹².

Βέβαια δεδομένης τῆς μῆ ἀπάντησης τοῦ Ἀρσένιου Σκηνούρη²¹³

211. Χωρίς μάλιστα αὐτό τό θέμα νά ἀφορᾷ ὁποιοδήποτε ὄργανο τῆς Μονῆς ἢ ὁποιοδήποτε μοναχό της (ΜΜ, Μυστ. Διαθ., σελ. 82, στ. 1-5: «τὸν μοναχὸν Ἀρσένιον τὸν Σκηνούριον καταλιπεῖν ἀντ' ἐμοῦ κύριον καὶ ἐξουσιαστήν εἰς τὸ εὐτελεῖς μοναστήριον τοῦ τιμίου καὶ ἡγαπημένου Θεολόγου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ» καὶ ΜΜ, Κωδίκ., σελ. 86, στ. 3-7 καὶ 14-21: «...διορίζομαι τὸν χαριστικαρίον μου κύρ Θεοδόσιον τὸν τοῦ Καστρισίου τοῦ προϊστάσθαι τῶν μοναχῶν... καὶ διευθετεῖν ἅπαντα» καὶ ΜΜ, Μυστ. Διαθ., σελ. 82, στ. 25-31: «...ὥς ἂν ἀπελθὼν ἐν τῇ εἰρημένῃ θείᾳ μονῇ καὶ ἀποκειράμενος ἐν αὐτῇ προϊσταται καὶ ἡγουμενεύει»), ἀκόμη καὶ ἂν ὁ κληρονόμος δέν εἶναι μοναχός (ἂν καὶ στήν Ὑποτύπωσή του ὁρίσει ὅτι αὐτὴ θά περιέλθει στήν κυριότητα τῆς ἀδελφότητος τῆς Μονῆς). Μάλιστα κληροδοτεῖ ὄχι μόνο τίς ἐκτάσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ κινητὰ πού αὐτός εἶχε, καὶ κυρίως τὰ πλοῖα πού εἶχε στήν κατοχή του, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἀποκτήσει καὶ φορολογικὲς ἀτέλειες (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «Προσδιορισμός», σελ. 168-169). Κάτι ἀντίστοιχο ὑποστηρίζεται ὅτι εἶχε πράξει καὶ ὁ Παῦλος ὁ Λατρηνός (ΡΑΓΙΑ, Ἐνα ἄγνωστο μοναστικὸ κέντρο, σελ. 74). Γιά τὴν πρακτικὴ αὐτὴ βλ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ἐκκλησιαστικὴ περιουσία, σελ. 255.

212. ΜΜ, Κωδίκ., σελ. 89, στ. 22-24, δείγμα τοῦ κτητορικοῦ του δικαιώματος. Γιά τὰ μοναστηριακὰ κοιμητήρια βλ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ ΓΕΩΡ. – ΜΑΡΚΟΥ ΒΑΣ., *Τὸ δίκαιο τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀποτέφρωσης, Νομοκανονικά Παράφυλλα 3* (Διευθυντής: Καθηγητὴς Ἰ. Μ. Κονιδάρης), ἐκδ. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη 2021, σελ. 46-48. Ὁ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 169, ὑπ. 19 σημειώνει ὅτι αὐτό καταδεικνύει τὴ σχέση πού εἶχε ὁ Ὁσίος μέ τὴ Μονή. Κάτι ἀντίστοιχο συνέβη καὶ μέ τὸν Παῦλο τὸν Λατρηνό πού ἐτάφη στὴ μονὴ τοῦ Στύλου (ΡΑΓΙΑ, Ἐνα ἄγνωστο μοναστικὸ κέντρο, σελ. 77 καὶ DUMBARTON, *Documents*, σελ. 135). Οἱ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΜΑΡΚΟΣ, ὅπ.π., σελ. 48-49 σημειώνουν ὅτι αὐτό ἰσχύει καὶ σήμερα ἐξαιρετικὰ γιὰ τοὺς ἐγκαταβιοῦντες μοναχοὺς καὶ γιὰ τοὺς ἰδρυτὲς κοινοφελῶν ἰδρυμάτων, ἀφοῦ ἡ ταφή σὲ ἰδιωτικούς χώρους πλὴν τῶν κοιμητηρίων ἀπαγορεύεται (βλ. ἄρθρο 2, παρ. 1, ΑΝ 445/1968 καὶ ἄρθρο 2, παρ. 3, ΑΝ 582/1968 ὅπως συμπληρώθηκε μέ τὸ ἄρθρο 52, παρ. 3, Ν. 1416/1984. Γιά τὴν ἱστορία αὐτῆς τῆς διάταξης βλ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, «Ὁ Καραμανλὴς καὶ... ὁ Παπινιανός», στό ἔργο «Πελοποννησιακὲς» ἰχνηλασίες. *Μία ἀπόπειρα προσέγγισης τοῦ θρησκευτικοῦ φαινομένου*. Ἄρθρα στήν «Πελοπόννησο» 2013-2019, ἐκδ. «Πελοπόννησος», Πάτρα 2020, σελ. 362-364).

213. Ὁ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, «Ἀρσένιος καὶ Χριστόδουλος», σελ. 132 ἐπ. ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀποψη πὼς ὁ Ἀρσένιος εἶχε δυσανεστηθεῖ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ὁσίου νά ἀνταλλάξει τίς ἐκτάσεις στήν Κῶ χωρὶς νά τὸν ἐνημερώσει δέν εἶναι ὀρθή, σημειώνοντας ὅτι ἡ ἄρνησή του συνέβη γιατί ὁ Ἀρσένιος δέν ἦταν ὅπως ὁ Ὁσίος τόσο ἐνθερμος ὑποστηρικτὴς τῆς κοινοβιακῆς μοναχικῆς ζωῆς. Σέ κάθε

καθώς και τῆς ρητῆς ἄρνησης τοῦ Θεοδοσίου Καστρισίου νά ἀποδεχθεῖ τήν κληρονομιά καί τήν ἡγουμενία τῆς Μονῆς, τόσο ἡ ἴδια ὅσο καί ὅλα τά ἀντικείμενα τοῦ Ὁσίου περιῆλθαν στήν κυριότητα τῆς ἀδελφότητος τῆς Μονῆς, ἡ ὁποία διά τῶν ὀρισμένων ἀπό τόν Ὁσιο ὀργάνων της (πού θά λειτουργοῦσαν στό ὄνομα καί γιά λογαριασμό τῆς Μονῆς) θά εἶχε τήν ἐξουσία ὅλων αὐτῶν. Γίνεται δηλαδή ἡ Μονή μέσῳ αὐτῆς τῆς «ἀποτάξεως» τοῦ Θεοδοσίου ὑποκείμενο δικαίου²¹⁴, ἀφοῦ πλέον ἡ διαχείριση τῆς περιουσίας της ἀνήκει μόνο στό «νομικό πρόσωπο» τῆς Μονῆς²¹⁵.

17. Μονή αὐτοδέσποτη, αὐτεξούσια καί ἐλεύθερη

Α. Συνήθης πρακτική τῆς βυζαντινῆς περιόδου ἦταν ἡ ἵδρυση μοναστηριῶν, «ἐλεύθερα ἀπό κάθε πολιτειακή καί ἐκκλησιαστική ἐξουσία» τά ὁποία ἦταν γνωστά ὡς αὐτοδέσποτα, ἰδιοδέσποτα, αὐτεξούσια καί ἐλεύθερα²¹⁶. Βέβαια ἡ κανονικότητα καί ἡ νομιμότητα αὐτῆς τῆς πρακτικῆς εἶναι ὅλως ἀμφισβητήσιμη ἀφοῦ κανόνες

περίπτωση σημειώνει πῶς πιθανότατα εἶχε ἀποβιώσει καί γι' αὐτό δέν κατέστη δυνατή ἡ εὐρεσίη του γιά νά τοῦ κοινοποιηθεῖ ἡ πρόταση ἀνάληψης τῆς ἡγουμενίας (ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, «Ἀρσένιος καί Χριστόδουλος», σελ. 135).

214. Τό ἐγγράφο τῆς ἀποτάξεως παρατίθεται σέ ΜΜ, σελ. 90-94, ὅπου ὁ Θεοδόσιος δικαιολογεῖ τήν ἄρνησή του λόγῳ τῶν πολλῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν καί προσωπικῶν του ὑποχρεώσεων, σημειώνοντας ρητά ὅτι ἐπιλέγει νά δώσει τή Μονή στήν ἀδελφότητα. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, Ἀγιολογικά, σελ. 125-126 καί ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 82.

215. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 216-217. Ἀπόρροια αὐτῆς τῆς ἐξουσίας μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ τό γεγονός ὅτι ἀκόμη καί σήμερα ἡ Μονή θεωρεῖται «ἐξαρχηκή», ἔχοντας ὑπό τήν πνευματική της ἐξουσία ὁλόκληρη τήν Πάτμο καί τά γύρω νησιά (ΜΑΡΚΟΣ, *Τό νομικό καθεστώς*, σελ. 327).

216. Βέβαια μποροῦσε ἕνα τέτοιο μοναστήρι νά εἶναι καί αὐτοκρατορικό ἢ πατριαρχικό, ἀλλά δέν μποροῦσε νά συμβαίνει τό ἀντίθετο. Βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 173-174, γιά τήν τάση αὐτή, ἡ ὁποία αὐξάνεται ραγδαία μετά τά ἰδιαιτέρως αὐστηρά γιά τίς μονές μέτρα πού εἶχε θεσπίσει ὁ αὐτοκράτορας Νικηφόρος Φωκᾶς (βλ. καί ΜΑΝΑΦΗ, *Τυπικά*, σελ. 64-65 καί εἰδικῶς ὑπ. 3, ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 75 καί ΦΕΙΔΑ, «Ἐκκλητον καί σταυροπηγιακό δίκαιο», σελ. 44 πού σημειώνει ὅτι ὁ μοναχισμός κατά τήν περίοδο τῆς εἰκονομαχίας εἶχε αὐτονομηθεῖ σέ μεγάλο βαθμό ἀπό τήν ἐποπτεία τοῦ ἐπιχώριου ἐπισκόπου). Ὁ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστική περιουσία*, σελ. 257 κάνει λόγο γιά «κτητορικές μονές» πού εἶχαν διοικητική, πολιτική καί ἐκκλησιαστική ἀνε-

τόσο ἐκκλησιαστικῆς²¹⁷ ὅσο καί πολιτειακῆς φύσεως²¹⁸ ὄριζαν τήν ἀνάγκη γιά ὑπαγωγή τῆς ἐκάστοτε μονῆς στή δικαιοδοσία ἐνός ἐπισκόπου, ἡ ὁποία συνοδευόταν καί ἀπό ἀνάλογες ὑποχρεώσεις, ὅπως ἡ ἴδρυσή της κατόπιν ἀδείας του, ἡ καταβολή διαφόρων χρηματικῶν εἰσφορῶν (π.χ. τοῦ λεγομένου «κανονικοῦ»), τό δικαίωμα νά ἐρευνᾷ τά ψυχικά σφάλματα τῶν μοναχῶν κ.ἄ.²¹⁹

Προφανῶς ὅμως τό ἐν λόγω νομοθετικό πλαίσιο ἀποτέλεσε τροχοπέδη γιά τοὺς κτήτορες, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμώντας νά ἀποξενωθοῦν πλήρως ἀπό κάθε ἐκκλησιαστική ἀρχή, προέβλεπαν ρητά στό τυπικό τους τήν πλήρη ἀνεξαρτησία τῆς μονῆς τους, ἐνῶ δέν δίσταζαν νά αἰτοῦνται τήν κατοχύρωση αὐτοῦ τοῦ προνομιακοῦ καθεστώτος καί μέ αὐτοκρατορική πράξη, ἡ ὁποία μάλιστα (πάλι κατ' αἴτηση τῶν ὀργάνων τῆς μονῆς) ἐπαναλαμβάνονταν ἀνά τακτά χρονικά διαστήματα πρὸς ἐπιβεβαίωση αὐτοῦ τοῦ προνομίου²²⁰. Μά-

ξαρτησία σέ μία συγκεκριμένη ἔκταση, σημειώνοντας ὅτι ἀναπτύχθηκαν κυρίως τόν 10ο καί 11ο αἰῶνα.

217. Μέ χαρακτηριστικότερους τοὺς Καν. 4 καί 24 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 80 καί σελ. 88-90 ἀντίστοιχα), 49 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 136), 13 τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 180) καί 1 τῆς Πρωτοδευτέρας (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 380-382).

218. Ὅπως στήν Ἰουστινιάνεια νομοθεσία ἡ σέ *Νεαρά* τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 178).

219. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 178, DUMBARTON, *Documents*, σελ. 49, ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 26-29 (γιά παντελή ἀπουσία τοῦ ἐπισκόπου ἀπό τήν ἴδρυση τῆς μονῆς), ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 84, ὑπ. 54 καί ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, *Τό Βασιλικόν Τυπικόν*, σελ. 31.

220. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 174-176, φυσικά ἡ ἀναγνώριση τοῦ αὐτοδεσπότη μετ' αὐτοκρατορική πράξη δέν ἦταν ἀπλῶς νομικισμός ἀλλά ἄκρως οὐσιαστική ἐνέργεια γιατί μόνο τότε τό καθεστῶς αὐτό θά εἶχε πραγματική νομοκανονική ἰσχύ. Βλ. καί ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 174, ὑπ. 3, ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 75 καί ΡΑΓΙΑ, *Ἐνα ἄγνωστο μοναστικό κέντρο*, σελ. 72 γιά τό ὅτι ἡ συστατική πράξη τοῦ αὐτοδεσπότη ἦταν ἡ πολιτειακή καί ὄχι αὐτή τοῦ κτήτορα τῆς μονῆς, ἐνῶ στήν ἴδια κατεύθυνση στή σελ. 79 σημειώνει ὅτι ἡ κατοχύρωση τοῦ αὐτοδεσπότη μόνο μέ τό τυπικό εἶχε δεσμευτική ἰσχύ ἀποκλειστικά στό ἐσωτερικό τῆς ἐκάστοτε μονῆς. Ὅπως ἀναδείχθηκε καί ἀνωτέρω, ἡ πολιτεία ἐπέτρεπε γιά τοὺς δικούς της λόγους μία τέτοια ἐκτροπή ἀπό τοὺς κανόνες, κυρίως μέ στόχο νά ἐπανδρώσει ἀπομακρυσμένες περιοχές τῆς αὐτοκρατορίας μέ μοναχοὺς. Γιά τό πλῆθος αὐτῶν τῶν προνομίων βλ. ΓΕΡΟΥ-

λιστα τό καθεστώς αυτό θά ἄρχιζε νά ἰσχύει μετά τόν θάνατο τοῦ κτήτορα (ἀφοῦ συνήθως μέχρι τότε ὁ κτήτορας ἦταν καί κύριος τῆς μονῆς) ἐνῶ ὑπῆρχε ἡ «εὐχή» νά διατηρηθεῖ μέχρι τῆς «παγκόσμιας συντέλειας»²²¹.

Παράλληλα ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι πρὸς ἐξασφάλιση αὐτοῦ τοῦ καθεστώτος, οἱ κτήτορες μαζί μέ τήν ἔκδοση τῆς πολιτειακῆς πράξης (χρυσόβουλλο, πιττάκιο ἢ κάποιο ἄλλο πολιτειακό ἔγγραφο τῆς ἐποχῆς) ἐπιτύγγαναν καί τήν κατοχύρωση φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν γιά τίς μονές τους²²².

Ἐπιπλέον, γιά τήν ἀποφυγή ἐμφάνισης ἀντεγκλήσεων μέ τούς ἐπιχώριους ἐπισκόπους, στήν πράξη δημιουργήθηκαν κάποιες «πρακτικές» ὅπως ἡ σφράγιση τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς, ἡ ἐξέταση τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων τῶν μοναχῶν ἢ ἡ μνημόνευση τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπισκόπου στίς ἱερές ἀκολουθίες καί ἡ ἐμφάνιση πολλῶν πατριαρχικῶν σταυροπηγίων, ὥστε νά «νομιμοποιηθεῖ» ὡς ἓνα βαθμό ἡ ἀντικανονική ἵδρυση τῆς μονῆς ἀλλά καί νά ὀριοθετηθοῦν τά δικαιώματα τοῦ πλησιόχωρου ἐπισκόπου²²³.

ΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 40 καί ΜΠΟΝΗ, *Τά ιδεώδη*, σελ. 15 πού ὑποστηρίζει ὅτι αὐτό εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα οἱ μονές νά καταστούν ὑπολογίσιμη πολιτική δύναμη καί νά ζημιωθεῖ οἰκονομικά τό κράτος.

221. Τό ὁποῖο δέν ἦταν σπάνιο νά ἀφορᾷ καί μεγάλες γεωγραφικές ἐκτάσεις λόγῳ τοῦ μεγέθους πού εἶχαν κάποια μοναστήρια τῆς ἐποχῆς (ἀναλυτικότερα σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 175-176).

222. Εἴτε μερικῶν εἴτε ὀλικῶν. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 175, ὑπ. 33 καί ἀναλυτικά γιά ὅλες τίς φορολογικές ἀπαλλαγές τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 215 ἐπ. καί ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 75 πού τονίζει ὅτι γιά τήν ἀναγνώριση αὐτῶν τῶν προνομίων σημαίνουσα βαρύτητα εἶχε τό αὐτοκρατορικό χρυσόβουλλο καί ὄχι τό ἐκάστοτε τυπικό. Βλ. καί ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἐγγραφα Πάτμου*, σελ. 75 μέ τή συνήθη φορολογική ἀπαλλαγή καί σέ πλοῖα. Τό αὐτό παρατηρεῖται καί στίς μονές τοῦ Ἁγίου Ὁρους, μία πρακτική μάλιστα πού ἀκολουθεῖται μέχρι καί σήμερα (ἐνδεικτικά βλ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΑΣ., «Τό εἰδικό καθεστώς τοῦ Ἁγίου Ὁρους καί ἡ ἔκταση τῆς προστασίας του σέ σχέση πρὸς τό σύστημα φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν καί ἐξαιρέσεων», Ἐπιστημονική Ἐπετηρίδα Ἀρμενόπουλου 35, 2019-2020, σελ. 21-25).

223. Στόν βαθμό πάντοτε πού ἤθελε ὁ ἐκάστοτε κτήτορας (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 179-180). Ὁ ΦΕΙΔΑΣ, «Ἐκκλητον καί σταυροπηγιακό δίκαιο», σελ. 44 ὑποστηρίζει ὅτι ἐπειδή ἡ πλήρης αὐτονόμηση μίας μονῆς ἦταν ἀδιανόητη, οἱ μοναχοί προτιμοῦσαν τή λιγότερο ἐνοχλητική ἐποπτεία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἔναντι αὐτῆς τοῦ πλησιόχωρου ἐπισκόπου, σημειώνοντας παράλληλα

Ἀπόρροια αὐτοῦ τοῦ ἰδιαίτερου καθεστῶτος ἀποτελεῖ τό γεγονός ὅτι ἀποκλειστικός φορέας ὄλων τῶν ἐξουσιῶν ἐντός τῆς μονῆς (νομοθετικῆς, ἐκτελεστικῆς καί δικαστικῆς) ἦταν ὁ ἡγούμενος καί κανένα ἄλλο ἐξωτερικό ὄργανο (πολιτειακό ἢ ἐκκλησιαστικό)²²⁴, ἐνῶ παράλληλα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ οἱ κτήτορες συνήθιζαν νὰ διορίζουν ἐπιτρόπους (οἱ λεγόμενοι ἔφοροι ἢ ἀντιλαμβανόμενοι), οἱ ὁποῖοι ὡς κύριο ἔργο τους θὰ εἶχαν τὴ συνέχιση αὐτῆς τῆς αὐθυπαρξίας τῆς μονῆς καθὼς καί τὴν ἐν γένει καλὴ τῆς λειτουργίας, κυρίως μετὰ τὸν θάνατο τοῦ κτήτορα²²⁵.

Β. Ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος ἐπηηρεασμένος ἀπὸ τὴν παραμονὴ τοῦ στοῦ ὁρος Λάτρος στοῦ ὁποῖο ὑπῆρχαν τέτοιου εἴδους αὐτοδέσποτες μονές, θέλησε νὰ εἰσάγει παρόμοιο καθεστῶς καί στὴν Πάτμο²²⁶.

καί τὸν ἀμοιβαῖο σεβασμὸ πού εἶχαν ἀναπτύξει οἱ μοναχικὲς κοινότητες μέ αὐτό μετὰ τὴν εἰκονομαχία λόγῳ τῆς στάσης πολλῶν ἡγουμένων (ὅπως ὁ Θεόδωρος Στουδίτης) κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς. Τό αὐτό ἀναφέρει καί ὁ ΤΡΩΙΑΝΟΣ, «Κανονικά δικαιώματα», σελ. 117, σημειώνοντας ὅτι δέν ἦταν ἀπίθανο ὀρισμένοι γιὰ νὰ «ἀπαγκιστρωθοῦν» ἀπὸ τὸν ἐπιχώριο ἐπίσκοπο καί νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ σταυροπηγιακὴ ἀξία νὰ προέβαιναν καί σὲ παράνομες ἐνέργειες (π.χ. ἀπάτη). Γιὰ τὴν εἰσαγωγή αὐτοῦ τοῦ προνομίου ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Φώτιο πού ὑποδήλωνε τὴν ὑπαρξὴ ἐκκλησιαστικῆς συνήθειας, ἀλλὰ καί τίς ἐνστάσεις τοῦ Βαλσαμῶνα βλ. ΤΡΩΙΑΝΟΥ, «Κανονικά δικαιώματα», σελ. 116 ἐπ. καί ΦΕΙΔΑ, «Ἐκκλητον καὶ σταυροπηγιακὸ δίκαιο», σελ. 47 ἐπ. πού ἀναφέρει ἀκόμη ὅτι ζητήματα μέ τοὺς ἐπιχωρίους ἐπισκόπους ὡς πρὸς τὴν ἔκταση τοῦ σταυροπηγιακοῦ δικαίου δημιουργοῦσε ἡ συμπεριφορὰ ὀρισμένων κληρικῶν καί μοναχῶν ὀρισμένων πατριαρχικῶν σταυροπηγιῶν.

224. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 190.

225. Ἀναλυτικότερα γιὰ τὸν θεσμό αὐτό καί γιὰ τὰ δικαιώματα πούμποροῦσαν νὰ ἀποκτήσουν αὐτὰ τὰ πρόσωπα δυνάμει τῶν προβλέψεων τοῦ ἐκάστοτε κτήτορα σὲ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 182-188.

226. ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, *Τὸ Βασιλικόν Τυπικόν*, σελ. 25 καί ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξarchία*, σελ. 41. Εἶχε μάλιστα προηγουμένως ἐξασφαλίσαι παρόμοιο καθεστῶς καί γιὰ τὴ μονὴ πού σκόπευε νὰ ἐγείρει στὴν Κῶ (ΜΜ, σελ. 24, στ. 28-30) (ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τὸ δίκαιο*, σελ. 75). Βλ. καί ΡΑΓΙΑ, *Ἐνα ἄγνωστο μοναστικό κέντρο*, σελ. 84 ἐπ. (γιὰ τίς ἐνέργειες τοῦ Ὁσίου νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ μονὴ τοῦ Στύλου ἦταν αὐτοδέσποτη), ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξarchία*, σελ. 42, ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τὸ δίκαιο*, σελ. 68-69 καί ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, «Ἀρσένιος καὶ Χριστόδουλος», σελ. 128 γιὰ τίς αὐτοδέσποτες μονές πού εἶχε κατοχυρώσει μέ αὐτοκρατορικὰ χρυσόβουλλα ὁ Ἀρσένιος Σκηνοῦρης. Ὁ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 172 σημειώνει ὅτι ἡ πρώτη αὐτοδέσποτη μονὴ εἶναι αὐτὴ τοῦ Ἀθανασίου

Πιό συγκεκριμένα ο ίδιος ο αυτοκράτορας Ἀλέξιος Α΄ στο χρυσόβουλλο του προβλέπει ότι η Μονή «ἔσται κυριαρχοῦσα τούτων ἀπαρασπάστως τε καὶ ἀνυπεξαίρετως... ἥτις καὶ αὐτοδέσποτος καὶ αὐτεξούσιος μετὰ τῆς ὅλης νήσου διαμενεῖ ἑσαεῖ... οὐθ' ἡ νῆσος αὐτὴ ὑπὸ βασιλικά ἢ πατριαρχικά ἢ μητροπολιτικά ἢ ἐπισκοπικά ἢ ἐκκλησιαστικά ἢ ὑπὸ τινὰ ἰδιωτικά ὑπαχθήσεται ὅλως πρόσωπα... ἀλλ' ἐλευθεριάσουσι καθαρῶς»²²⁷. Μάλιστα ὀρίζει τό καθεστώς αὐτό νά διατηρηθεῖ «οὐ καιρικῶς, οὐδὲ χρόνοις ἀριθμητοῖς, ἀλλ' ἐπ' ἀναφαιρέτῳ καὶ διηνεκεῖ δεσποτεῖα καὶ κυριότητι, καὶ ἄχρις ἂν ὁ παρὼν διαρκοίῃ αἰῶν»²²⁸, ἐνῶ χαρακτηριστικό εἶναι τό γεγονός ὅτι ἀναφέρει πῶς οὔτε ἐξόριστος δέν θά σταλεῖ ποτέ στό νησί ἀπόρροια αὐτοῦ τοῦ καθεστῶτος²²⁹.

Ἀντίστοιχες εἶναι καί οἱ προβλέψεις στό *Τυπικό* τοῦ Ὁσίου τόσο στήν *Ὑποτύπωση*²³⁰ ὅσο καὶ στή *Διαθήκη* του²³¹ ὀρίζοντας μάλιστα ρητῶς ὅτι αὐτό τό καθεστώς νά διατηρηθεῖ «εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα» καὶ «μέχρι τῆς τοῦ κόσμου συντέλειαις», «εὐχόμενος» σέ ὅποιον τώρα ἢ στό μέλλον τό παραχαράξει «τῷ Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν συγκατακριθῆσεται»²³².

τοῦ Ἀθωνίτη στά τέλη τοῦ 10ου αἰῶνα (παραθέτοντας ὁμως στήν ὑπ. 2 καὶ τήν ἀντίθετη ἄποψη), ἐνῶ παρόμοια χαρακτηριστικά συναντᾶμε καί σέ πλῆθος ἄλλων τυπικῶν ὅπως τοῦ Πακουριανοῦ, τοῦ Ἀτταλειάτη, τῆς Ἐλεούσης, τοῦ Ξένου κ.ἄ.

227. MM, σελ. 46, στ. 28-37.

228. MM, σελ. 45, στ. 20-21.

229. MM, σελ. 46-47, στ. 37/1.

230. MM, Ὑποτ., κεφ ιστ', σελ. 69, στ. 27-32: «...ἐλευθέρα ἐσεῖται καὶ αὐτεξούσιος, καὶ μήτε βασιλικοῖς ἢ ἐκκλησιαστικοῖς δικαίαις ὑποβαλλόμενη, μήτε προσωπικῇ οἰαδηποτοῦν ἢ ἀρχοντικῇ χειρὶ καὶ διακατοχῇ τρόπῳ τινὶ ὑποπίπτουσα ἄχρι καὶ ψιλῆς ἐφορείας...». Ὁ ὁποῖος δέν ξεχνᾷ νά ἀναφέρει, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ αυτοκράτορας, ὅτι τό καθεστώς αὐτό δημιουργήθηκε μέ δική του βούληση (MM, σελ. 44, στ. 32-33) (συνήθης πρακτικὴ πού ἀκολουθοῦσαν οἱ κτήτορες μονῶν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 174, ὑπ. 4). Στό σημεῖο αὐτό μάλιστα φαίνεται ξεκάθαρα ὅτι πολὺ πιθανῶς δέν ὑπῆρχαν ἀντιλαμβανόμενοι ἔφοροι ἢ ἐπίτροποι στή μονή κατ' ἐντολὴ τοῦ Ὁσίου, ἀλλὰ ὅλες τίς ὑποθέσεις τίς διαχειρίζονταν τὰ ἀρμόδια ὄργανα τῆς μονῆς. Γιά τοὺς ἐφόρους ἢ ἀντιλαμβανόμενους βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 182-188. Μάλιστα εἶναι ρητὴ ἡ ἀπαγόρευση τοῦ Ὁσίου γιὰ τὴ σύσταση «ψιλῆς ἐφορίας» στή Μονή του.

231. MM, Μυστ. Διαθ., σελ. 84, στ. 13-16.

232. MM, Ὑποτ., κεφ ιστ', σελ. 69, στ. 31-32 καὶ 35-36 καὶ MM, Μυστ. Διαθ.,

Φαίνεται δηλαδή μέσω όλων αυτών ότι ο Όσιος νά καθίσταται ή ανώτατη αρχή (νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική) στο νησί, ενώ κανένα κρατικό όργανο δεν θά πλησίαζε σ' αυτό αφού ή «έλευθερία» του είναι πλήρης²³³. Στο πλαίσιο αυτό μάλιστα είναι λογικό τό γεγονός ότι σέ κανένα σημείο του *Τυπικού* του δεν γίνεται μνεία γιά τή σχέση πού θά είχε ή Μονή μέ τόν οιοδήποτε επίσκοπο, αφού αυτή δεν θά υπαγόταν σέ κάποια προϊστάμενη εκκλησιαστική αρχή²³⁴, ενώ ως μόνη υπεύθυνη γιά τή διατήρηση αυτού του προνομιακού καθεστώτος καθίσταται από τόν Όσιο ή αδελφότητα τής Μονής καί όχι κάποιος ανώτατος κρατικός ή εκκλησιαστικός αξιωματούχος ή συγγενής του ως επίτροπος ή έφορος.

Βέβαια τά προνόμια αυτά θά ήταν έλλιπη άν δεν συνοδεύονταν καί μέ φορολογικές απαλλαγές²³⁵. Γιά τόν λόγο αυτό ο αυτοκράτορας μνημονεύει ότι τόσο ή νήσος (πάλι κατ' αίτηση του Όσίου)

σελ. 84, στ. 15. Άκολουθεϊ δηλαδή ο Όσιος τήν πρακτική νά κάνει αναφορά στά σχετικά αυτοκρατορικά έγγραφα πού κατοχύρωναν αυτά τά προνόμια, όπως καί άλλα τυπικά τής εποχής (π.χ. Εϋεργέτιδος, Μάμαντος, Μαχαιρά κ.ά.) (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 174, υπ. 30 καί ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, «Τινά περί του αυτοδιοικήτου», σελ. 159 έπ.). Ο ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 76 σημειώνει κάπως υπερβολικά ότι άν καί πολλοί όροι του *Τυπικού* του Όσίου δεν τηρήθηκαν στην πράξη, τό αυτοδέσποτο τής Μονής (παρά τίς όποιες απόπειρες προσβολής του) δεν παραχαράχθηκε.

233. Ο ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 74-75 παρατηρεί ότι ο Όσιος ήταν ή «προσωποποίηση κάθε κρατικής καί εκκλησιαστικής εξουσίας στό νησί», σημειώνοντας κάπως υπερβολικά ότι ή Πάτμος όμοίαζε μέ «κράτος έν κράτει». Σέ κάτι τέτοιο βέβαια βοηθούσε καί τό γεγονός ότι ή Μονή ήταν αρκετά απομακρυσμένη από τήν υπόλοιπη αυτοκρατορία.

234. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 177-179 καί ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Έξαρχία*, σελ. 47 πού σημειώνει καί αυτός ότι ή πρακτική αυτή ήταν αντικανονική, αλλά τονίζει ότι πρέπει νά ληφθούν υπόψη οι ιδιαίτερες συνθήκες τής εποχής. Η ΓΕΡΟΥΛΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 124 παρατηρεί ότι ή παρουσία επισκόπου θά ήταν επιβεβλημένη μόνο γιά τήν τέλεση χειροτονιών, κατά τίς όποιες ή Μονή θά είχε τήν ευχέρεια νά καλέσει οιοδήποτε επίσκοπο επιθυμούσε. Στην κατεύθυνση αυτή ο ΦΕΙΔΑΣ, «*Έκκλητον καί σταυροπηγιάκό δίκαιο*», σελ. 45 καί 48-49 σημειώνει ότι ή διαμόρφωση του θεσμού των πατριαρχικών σταυροπηγίων συνδέεται μέ τήν εξέλιξη τής εκκλησιαστικής διοίκησης καί ειδικότερα τό δίκαιο των χειροτονιών καί των κρίσεων των επισκόπων, αλλά καί μέ τό προνόμιο του «έκκλητου» του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

235. Άντίστοιχες φορολογικές απαλλαγές είχε εξασφαλίσει ο Όσιος καί γιά

«ἐκκοπῆναι τὰ ἐπικείμενα ταύτῃ δημόσια τέλη, ὅσα καὶ οἷα εἰσιν... καὶ πάσης ἀπηλλαγμένην σεκρετικῆς συζητήσεως»²³⁶ ὅσο καὶ ἡ Μονὴ τυγχάνουν εὐρέων φορολογικῶν πλεονεκτημάτων²³⁷, δηλώνοντας ξεκάθαρα ὅτι «ἐξκουσσευθήσεται μέντοι ἢ τε ῥηθεῖσα ἅπασα νῆσος καὶ αὐτὴ ἡ μονὴ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὴν πάντων ἀπὸ τε μιτάτων ἀρχόντων ταγματικῶν καὶ θεματικῶν, ῥωμαϊκῶν τε καὶ παραταγῶν καὶ ἐθνικῶν», παραθέτοντας μετὰ κατὰ σειρά καὶ ὀνομαστικά πληθός φορολογικῶν ἐπιβαρύνσεων γιὰ τίς ὁποῖες δέν θά ὑπάρχει ἡ ὑποχρέωση πληρωμῆς²³⁸. Καταλήγει μάλιστα προβλέποντας τήν ἐπ' ἀόριστον ἀπαλλαγὴ καὶ γιὰ «λοιπῆς ἀπάσης ἐπηρείας τε καὶ κακώσεως νῦν τε οὕσης καὶ ἐσύτερον ἐπινοηθησομένης, καθὼς ἂν ὁ καιρὸς καὶ τὰ πράγματα ἐπιζητοῖεν γίνεσθαι»²³⁹, καλώντας τὰ κρατικά ὄργανα νά τηρήσουν αὐτές τίς διατάξεις ἐξ ὁλοκλήρου καὶ «ἐν οἰωδῇποτε χρόνῳ»²⁴⁰.

Στὴν ἴδια κατεύθυνση κινεῖται καὶ ὁ Ὅσιος, πού τονίζει ὅτι ἡ νῆσος εἶναι ὁλόκληρη «παντὸς ὑπεράνω κειμένην δημοσιακοῦ βάρους καὶ οἰουδήτινος λειτουργήματος»²⁴¹, ἐνῶ ἀντίστοιχη πρόβλεψη

τῇ μονῇ πού εἶχε ἐγείρει στὴν Κῶ, μέ πιττάκιο τοῦ αὐτοκράτορα Νικηφόρου Βοτανειάτου (ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, «*Ἀρσένιος καὶ Χριστόδουλος*», σελ. 129).

236. ΜΜ, σελ. 45, στ. 14-16 καὶ 9-12. Γιά τίς ἀρμοδιότητες τῶν σεκρετικῶν βλ. ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΟΥ, *Ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα*, σελ. 527-547.

237. Μέ σπουδαιότερες αὐτές γιὰ τὰ πλοῖα τῆς μονῆς, οἱ ὁποῖες καὶ ἐπεκτάθηκαν σέ βάθος χρόνου (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 232-233, ὑπ. 32-34). Βλ. καὶ ΜΜ, σελ. 46, στ. 7-9 ὅπου προβλέπεται ὅτι «ἡ παρὰ τούτου ἀναγερωσόμενη ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ ἱερὰ μονὴ ἀτελῶς, ἀβαρῶς, κυρίως καὶ αὐθεντῶς, ἀναφαιρέτως τε καὶ αἰωνίως»).

238. ΜΜ, σελ. 47-48, στ. 5-37/1-5. Ἡ παράθεση αὐτὴ μάλιστα ἀποτελεῖ σημαντικὴ ἱστορικὴ πηγή γιὰ τίς φορολογικὲς ὑποχρεώσεις τῆς ἐποχῆς (ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἐγγραφα Πάτμου*, σελ. 68 κάνει λόγο γιὰ τὴν πιὸ λεπτομερὴ σωζόμενη ἀναγραφὴ παρόμοιων φόρων).

239. ΜΜ, σελ. 48, στ. 5-7.

240. ΜΜ, σελ. 48, στ. 13-16. Ἀντίστοιχες ἦταν καὶ οἱ προβλέψεις γιὰ τίς ἐκτάσεις πού κατεῖχε ὁ Ὅσιος στὴν Κῶ (βλ. ΜΜ, σελ. 25, στ. 4-11), ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς Λειψούς, τὴ Λέρο, τὸ Παρθένιο καὶ τὰ Τεμένια (ΜΜ, σελ. 27, στ. 11-15 καὶ 28-35 καὶ σελ. 28, στ. 1 ἐπ., ὅπου καὶ ἐδῶ ὑπάρχει ἀναλυτικὴ παράθεση συγκεκριμένων φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν, ἀλλὰ καὶ γενικὴ ρήτρα γιὰ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τυχόν μελλοντικὲς ὑποχρεώσεις «καὶ εἰς τὸ μετέπειτα ἐπινοηθησομένης» μέ τὴν παράλληλη ἐντολὴ σέ ὅλους τοὺς κρατικοὺς ἀξιωματοῦχους νά τίς σεβαστοῦν).

241. Χωρὶς βέβαια νά κάνει μίαν τόσο ἀναλυτικὴν παράθεση ὅπως ὁ Ἀλέξιος ὁ Α'.

υπήρχε και για τα πλοία που κατείχε ο Όσιος, τα οποία ακολουθως κληρονομήθηκαν από τη Μονή²⁴².

Μέρος Β' - Η οργάνωση της μονής και η περιουσία της

18. Ο ηγούμενος της μονής²⁴³

Α. Ο ηγούμενος της μονής ήταν κατά τη βυζαντινή περίοδο ο «*ἀπόλυτος μονάρχης*» εντός αυτής, τό πρόσωπο που ασκούσε τη νομοθετική, τήν ἐκτελεστική και τη δικαστική ἐξουσία, τό ὄργανο που θά ἐλάμβανε τίς σπουδαιότερες ἀποφάσεις που θά ἀφορούσαν τή μοναστική ἀδελφότητα, ἐνῶ στό ὄνομά του θά ἀσκούσαν τίς οἰεσδήποτε ἀρμοδιότητές τους τά λοιπά ὄργανα τοῦ μοναστηριακοῦ καθιδρύματος, τά ὅποια μάλιστα ὁ ἴδιος εἶχε διορίσει²⁴⁴. Λόγω τῆς σπουδαιότητος τῆς θέσης του, ἀσχολήθηκε μ' αὐτόν τόσο ἡ πολιτειακή²⁴⁵ ὅσο καί ἡ ἐκκλησιαστική νομοθεσία μέ χαρακτηριστικότερο τόν 1ο Καν. τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου²⁴⁶. Σέ κάθε περι-

ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ι', σελ. 65, στ. 23-25 καί ἐνδεικτικά σέ ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἐγγραφα Πάτμου*, σελ. 63-64.

242. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστική περιουσία καί Ἐθνικό Κτηματολόγιο*, σελ. 70, ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «*Τά πλοία*», σελ. 36 (γιά τό εἶδος τῶν ἀτελειῶν καί τῶν ἀπαλλαγῶν που ἐξασφάλιζαν γιά τά πλοία τους κάποιες μονές) καί ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «*Προσδιορισμός*», σελ. 167-177 που γίνεται ἀναφορά στήν πλήρη φορολογική ἀτέλεια που ἐπέτυχε τόσο ὁ Όσιος ὅσο καί οἱ μετέπειτα μοναχοί γιά ὀρισμένα πλοία τῆς Μονῆς μέ διαδοχικά αὐτοκρατορικά χρυσόβουλλα. Βλ. καί ΝΥΣΤΑ-ΖΟΠΟΥΛΟΥ, «*Τά πλοία*», σελ. 93-94 ὅπου παρατηρεῖται ὅτι τά πλοία αὐτά ἦταν ἰδιαίτερα σημαντικά γιά νά βοηθήσουν τή Μονή νά ἐπικοινωνεῖ μέ τόν ὑπόλοιπο κόσμον, σημειώνοντας ὅτι προνόμια πλοίων ἐκείνη τήν ἐποχή εἶχαν ἐξασφαλίσει καί οἱ μονές τῆς Μεγίστης Λαύρας, τοῦ Χιλανδαρίου καί τῆς Κοσμοσωτείας.

243. Ἀναλυτικά καί σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 145-149 ὡς πρός τή διοίκηση τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας.

244. Κάποιοι περιορισμοί ἴσως ὑπῆρχαν γιά τήν ἀπαλλοτρίωση κάποιων ἀκινήτων πραγμάτων τῆς μονῆς. Βλ. καί ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 193-194 που παρατηρεῖ ὅτι γιά τόν λόγο αὐτό ἐκεῖνος ἦταν ὁ δωρεοδόχος τῶν αὐτοκρατορικῶν δωρεῶν πρός τήν ἐκάστοτε μονή.

245. Κυρίως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 194, ὑπ. 3-6).

246. ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 380-382 που ὀρίζει ὅτι ὁ νέος ἡγούμενος θά ἔπρεπε νά λάβει τήν ἄδεια τοῦ ἐπιχώριου ἐπισκόπου.

πτωση ὁ ἡγούμενος ἦταν σχεδόν «ἀνεξέλεγκτος» ἐνῶ συνήθως «πα-
ρέμενε στή μοναστική ἱεραρχία ἰσοβίως μέχρι τόν θάνατό του»²⁴⁷.

Ὅσον ἀφορᾷ τήν ἀνάδειξή του, ἦταν σύνηθες ὅσο ζοῦσε ὁ κτή-
τορας τῆς μονῆς νά ὑποδεικνύει ἐκεῖνος τόν ἡγούμενο ὡς ἀπόρροια
τοῦ κτητορικοῦ του δικαιώματος²⁴⁸. Μετά τόν θάνατό του ὁμως εἶχε
τή δυνατότητα εἴτε νά ὀρίζει ὅτι ὁ ἐκάστοτε ἡγούμενος θά διάλεγε
τόν διάδοχό του (ὅσο ἦταν ἐν ζωῇ) εἴτε ὅτι ἡ ἐκλογή θά γινόταν
ἀπό τήν ἀδελφότητα (ὁλόκληρη ἢ μέρος αὐτῆς) μέ συγκεκριμένες
διαδικασίες καί πλειονοψηφίες²⁴⁹. Ἀκόμη πολλά τυπικά προβλέπουν
ὅτι ἡ ἐπικύρωση αὐτῆς τῆς ἐκλογῆς θά γινόταν μέ μία ἐπισκοπική
πράξη, τό λεγόμενο «σφράγισμα τοῦ ἡγουμένου»²⁵⁰.

Ἡ ὅλως προνομιακή θέση τοῦ ἡγουμένου φαίνεται καί ἀπό τό
γεγονός ὅτι πολύ δύσκολα μπορούσε νά ἀποπεμφθεῖ ἀπό τή θέση
του, ἀφοῦ χρειάζοταν ἡ συνδρομή «ἐγκριτων μοναχῶν»²⁵¹, οἱ ὁποῖοι
μόνο ἂν ἀποτύγχαναν νά τόν συνετίσουν γιά ἀδικήματα τά ὁποῖα
εἶχε διαπράξει μπορούσαν νά κινήσουν διαδικασίες γιά ἐκλογή νέου
ἡγουμένου, ἐπιβάλλοντας ὡς παράλληλη ποινή στόν ἀπειθοῦντα
ἡγούμενο μέχρι καί τήν ὀριστική ἀπομάκρυνσή του ἀπό τή μονή²⁵².
Σέ κάθε περίπτωση ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ συντάκτες τῶν τυ-
πικῶν ἦταν ἀρκετά ἀναλυτικοί ἀλλά καί προσεκτικοί σ' αὐτές τίς
διατάξεις καθώς σίγουρα δέν ἤθελαν νά ἀνέλθει στό ἡγουμενικό ἀξίω-

247. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 193-194. Μία πρακτική πού μπορεῖ νά εἰπω-
θεῖ ὅτι ἀκολουθεῖται μέχρι καί σήμερα.

248. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 196.

249. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 196-197.

250. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 200-201 καί γιά τό πῶς αὕτη ἡ πρακτική στα-
μάτησε νά ἐφαρμόζεται ὅταν οἱ μονές ἄρχισαν νά γίνονται αὐτοδέσποτες καί
αὐτεξούσιες. Ἡ ἐκκλησιαστική αὕτη τελετή ἀποτελοῦσε μία ἔκφραση τῶν δικαιω-
μάτων πού εἶχε ὁ ἐπιχώριος ἐπίσκοπος στή μονή καί τή χρησιμοποιοῦσαν οἱ κτή-
τορες στά τυπικά τους γιά νά δημιουργήσουν «καθεστῶς κανονικότητας», π.χ.
μέ τήν παράδοση τῆς ποιμαντορικῆς ράβδου.

251. Π.χ. τοῦ οἰκονόμου, τοῦ ἐκκλησιάρχου, τῶν ἱερέων τῆς μονῆς, κ.ἄ.

252. Νοσφισμός περιουσίας τῆς μονῆς, παραβίαση κοινοβιακῶν κανόνων, κα-
ταφρόνηση ἱερῶν ἀκολουθιῶν, σαρκικά πάθη, κ.ἄ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ.
202-205. Βέβαια ὑπῆρχε πάντα ὁ κίνδυνος ὁ τιμωρηθεῖς ἡγούμενος νά τούς κα-
τηγορήσει γιά ἀνυπακοή.

μα άτομο πού θά μπορούσε νά διασαλεύσει τό «οἰκοδόμημα» πού οἱ ἴδιοι εἶχαν δημιουργήσει.

Β. Ὁ Ὅσιος ἀναγνωρίζοντας τή σπουδαιότητα τοῦ ἡγουμένου ἐντός μίας μονῆς, εἶναι ἐξαιρετικά ἀναλυτικός στό *Τυπικό* του ὅσον ἀφορᾷ τήν ἐκλογή, τίς ἀρμοδιότητες ἀλλά καί τήν ἔκπτωσή του ἀπό τό ἀξίωμα²⁵³.

Πιό συγκεκριμένα ὁ Ὅσιος, ὡς γνήσιος συνεχιστής τοῦ κοινοβιακοῦ συστήματος, προκρίνει τήν ἐκλογή ἡγουμένου ἀπό ὅλη τήν ἀδελφότητα κατὰ τό πρότυπο τῶν κανόνων πού ἔθεταν οἱ Παχώμιος καί Εὐθύμιος ἀλλά καί ὁ Ἰουστινιανός²⁵⁴. Ἀκολουθῶς προβαίνει στήν ἀναλυτική παρουσίαση τοῦ λειτουργικοῦ τυπικοῦ πού θά ἀκολουθεῖται κατὰ τήν «προχείριση» τοῦ ἡγουμένου²⁵⁵, τό ὁποῖο σέ κατέναντα σημεῖο του δέν προβλέπει τήν παρουσία κάποιου ἐπισκόπου ἀλλά μόνο τήν «ἐγχείριση» τῆς ποιμαντορικῆς ράβδου ἀπό τόν ἱερέα (πού θά εἶναι «κείμενην πρὸ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου») καί τόν ἀσπασμό τοῦ νέου ἡγουμένου ἀπό ὅλους τοὺς μοναχοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐν συνεχείᾳ «τὴν συνήθη μετάνοιαν μετ' εὐλαβείας ποιήσονται»²⁵⁶. Μάλιστα ὁ Ὅσιος προβλέπει ὅτι ὁ ἡγούμενος ἀποτελεῖ τό πρόσωπο πού εἶναι «ὁ ἐγκριθεὶς εἰς τὴν προστασίαν ποιμένος καὶ διδασκάλου, κρεῖσσον δὲ εἰπεῖν πατρὸς ἢ κεφαλῆς χώραν ἐπέχων πάντων τῶν τῆς μονῆς»²⁵⁷, ἀντιμετωπίζοντας ὁμως ὅλους τοὺς ἀδελφούς τῆς Μονῆς ὡς «υἱῶν γνησίων καὶ μελῶν οἰκείων»²⁵⁸ ὄντας ἔτσι

253. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιη', ιθ' καὶ κ', σελ. 71-73.

254. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιη', σελ. 71, στ. 1-7: «Κρίσει κοινῇ καὶ ψήφῳ τῶν τε προκρίτων τῆς ἀδελφότητος καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν μονῆς μοναχῶν τὴν τοῦ καθηγουμενεύσοντος ἐκλογὴν προβαίνειν ἐντέλλομαι». Ὁ WARE, «*The monastic ideal*», σελ. 26 συνδέει τὴν ὑπακοή στὸν ἡγούμενο μὲ τό κοινοβιακό μοναχικό σύστημα.

255. Τό ὁποῖο κατ' ἐντολήν του θά εἶναι τό ἱεροσολυμίτικο τυπικό τοῦ Ὁσίου Σάββα (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιζ', σελ. 71, στ. 17-19). Βλ. καί ΜΑΝΑΦΗ, *Τυπικά*, σελ. 31, πού τονίζει τὴν ἀνάγκη κάθε μονῆς νά ἔχει τόσο κτητορικό ὅσο καί λειτουργικό τυπικό.

256. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιη', σελ. 71, στ. 26-36. Ἀπόρροια τοῦ αὐτεξούσιου τῆς μονῆς καὶ ἀπὸ κάθε ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς.

257. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιη', σελ. 71, στ. 36-37.

258. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιη', σελ. 72, στ. 2.

«καλὸς ποιμὴν καὶ οὐχὶ μισθωτός»²⁵⁹. Ἀπὸ τὴν ἄλλη καλεῖ ὅλους τοὺς μοναχοὺς νὰ ἐπιδεικνύουν «εὐπείθειαν καὶ ὑπακοὴν σὺν αἰδοῖ πολλῇ καὶ ταπεινοφροσύνῃ τῷ προεστῶτι»²⁶⁰ γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τοὺς στόχους τῆς μοναχικῆς τους ζωῆς.

Ἐνδιαφέρον σημεῖο τοῦ *Τυπικοῦ* τοῦ Ὁσίου εἶναι τὸ κεφάλαιο κατὰ τὸ ὁποῖο περιγράφει τὸ πρόσωπο πού τελικὰ θὰ τὸν διαδεχτεῖ στὴν ἡγουμενία τῆς Μονῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους καὶ τίς διαδικασίες ἔκπτωσης τοῦ ἡγουμένου, ὅπου παρατηρεῖται μία βαθμιαία κλιμάκωση τῶν μέτρων κατὰ τοῦ «ἄτακτου» ἡγουμένου²⁶¹.

Πιὸ συγκεκριμένα ὡς πρὸς τὴ διαδοχὴ του στὴ Μονή, ὁ Ὁσιος ἐνῶ στὴν Ὑποτύπωση προέβλεπε ὅτι ἡ ἐκλογή τοῦ ἡγουμένου θὰ γίνεται μέ ψηφοφορία ἀπὸ ὅλη τὴν ἀδελφότητα, στὴ *Διαθήκη* του ὀρίζει διαδοχικὰ ὡς ἡγούμενους δύο πρόσωπα (σέ περίπτωση πού ὁ πρῶτος ἀρνηθεῖ) τὸν Ἀρσένιο Σκηνοῦρη καὶ τὸν Θεοδόσιο τὸν Καστρίσιο στοὺς ὁποίους καταλείπει τὴν κυριότητα τῆς Μονῆς καὶ τοῦ νησιοῦ ἃν ἀποδεχτοῦν αὐτὴ τὴ θέση²⁶², ἐνῶ στὸν *Κωδিকেλλό* του μνημονεύει μόνο τὸν Θεοδόσιο, ὁ ὁποῖος ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι δὲν ἦταν κἄν μοναχός²⁶³. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐρμηνευτεῖ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ὁσιος συντάσσει τὴν Ὑποτύπωση πολὺ νωρίτερα ἀπὸ τὴ *Διαθήκη* καὶ τὸν *Κωδিকেλλό* του καὶ προφανῶς δὲν εἶχε ἀποφασίσει ἀπὸ τότε τὸ ἄτομο πού θὰ ἤθελε νὰ τὸν διαδεχτεῖ στὴν ἡγουμενία τῆς Μονῆς, ἐνῶ σέ αὐτὴ του τὴν ἐνέργεια διαδραμάτισε σημαντικὸ ρόλο τόσο τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὸ μοναστικὸ καθίδρυμα πού εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐγείρει, ὅσο καὶ οἱ ἄλλες ἀνοιχτές ὑποθέσεις πού ἐκκρεμοῦσαν σ' αὐτὴ. Σέ κάθε περίπτωση πάντως οἱ ἀνωτέρω κληρονόμοι δὲν ἀποδέχτηκαν τὴ *Διαθήκη* καὶ

259. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιθ', σελ. 72, στ. 36-37 (χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι σέ ὅλο αὐτὸ τὸ κεφάλαιο ὁ Ὁσιος μιλά σέ β' ἐνικὸ πρόσωπο στὸν μελλοντικὸ ἡγούμενο συμβουλευόντάς τον πῶς νὰ διαχειρίζεται ὅλα τὰ ζητήματα τῆς Μονῆς).

260. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιη', σελ. 72, στ. 10-11.

261. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 73 καὶ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 204.

262. ΜΜ, Μυστ. Διαθ., σελ. 82, στ. 1 καὶ 25-27. Κάτι ἀντίστοιχο παρατηρεῖται καὶ στό τυπικὸ τῆς Βεβαίας Ἑλπίδος (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 202, ὑπ. 43). Βλ. καὶ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τὸ δίκαιο*, σελ. 81 καὶ ΜΑΝΑΦΗ, *Τυπικά*, σελ. 134-135 πού ὑποστηρίζει ὅτι αὐτὸ ἀποτελέσσει τὸν λόγο σύνταξης τῆς διαθήκης.

263. ΜΜ, Κωδίκ., σελ. 86, στ. 3-6. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 202 σημειώνει ὅτι αὐτὴ ἡ ἀντίφαση παρατηρεῖται καὶ στό τυπικὸ τῆς Βεβαίας Ἑλπίδος.

τόν *Κωδίκελλο* τοῦ Ὁσίου μέ ἀποτέλεσμα ἡ ἐκλογή τοῦ διαδόχου του νά γίνει ἀπό ὅλη τήν ἀδελφότητα κατὰ τά ὀριζόμενα στό *Τυπικό* του²⁶⁴.

19. Ὁ οἰκονόμος²⁶⁵

Α. Τό σημαντικότερο ὄργανο στή μονή μετά τόν ἡγούμενο ἦταν ὁ οἰκονόμος, πού ἦταν ἐπιφορτισμένος μέ τόν ἔλεγχο ὅλων τῶν οἰκονομικῶν ὑποθέσεων τῆς μονῆς, σέ τέτοιο βαθμό πού καμία οἰκονομική πράξη τῆς μονῆς νά μήν εἶναι ἔγκυρη χωρίς τήν προσυπογραφή του²⁶⁶. Ἡ θέση αὐτή ἀποκτᾷ ἀκόμα μεγαλύτερη σημασία ἄν ἀναλογιστεῖ κανεῖς ὅτι ὁ οἰκονόμος εὕρισκόταν συνήθως στή δεύτερη ἱεραρχική θέση ἐντός τῆς μονῆς, ὄντας μάλιστα καί ὁ πρῶτος ὑποψήφιος γιά νά διαδεχθεῖ τόν ἡγούμενο, ἐνῶ παράλληλα ἦταν ἐκεῖνος πού διευθετοῦσε τίς ἐξωτερικές της ὑποθέσεις καί ἐρχόταν σέ ἐπαφή μέ κάθε τρίτο πρόσωπο²⁶⁷. Βέβαια ἡ ἐκκλησιαστική νομοθεσία εἶναι ἀρκετά πενιχρή ὡς πρός τό πρόσωπο αὐτό προβλέποντας μόνο στόν Καν. 11 τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου κάποιες γενικές διατάξεις γιά τόν οἰκονόμο τῶν ναῶν²⁶⁸, ἐνῶ ὅσον ἀφορᾷ τήν πολιτειακή νομοθεσία ὁ οἰκονόμος μπορεῖ νά ἐξομοιωθεῖ μέ τόν «ἀποκρισιάριο» τῆς μονῆς γιά τόν ὁποῖο κάνει λόγο ἡ ἰουστινιάνεια νομοθεσία²⁶⁹.

Ὅμως ὁ οἰκονόμος παρά τό γεγονός ὅτι εἶχε πολλές καί σημαντικές ἀρμοδιότητες ἦταν πλήρως ἐξαρτημένος ἀπό τόν ἡγούμενο, ὁ ὁποῖος μποροῦσε νά τόν ἐπιλέξει χωρίς κάποια συγκεκριμένα κριτήρια ἀλλά καί νά τόν παύσει ὅποτεδῆποτε ἀφοῦ ταυτόχρονα ἦταν

264. Βλ. ΝΙΚΗΤΑΡΑ, *Ἐξαρχία*, σελ. 49 καί ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 82-83 πού σημειώνει ὅτι παράλληλα καί ὅλη ἡ κυριότητα περιῆλθε στή Μονή. Γιά τοὺς μοναχοὺς Ἰωσήφ, Νεόφυτο καί Σάββα πού κατὰ σειρά διαδέχθηκαν τόν Ὁσιο, βλ. ΝΙΚΗΤΑΡΑ, *Ἐξαρχία*, σελ. 131-132.

265. Πολύ ἀναλυτική περιγραφή αὐτοῦ τοῦ ἀξιώματος σέ ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΟΥ, *Ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα*, σελ. 352-435 καί ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 149-153.

266. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 209.

267. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 207, ὑπ. 9.

268. ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 178.

269. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 207. Ἦταν πρόσωπο πού διαχειριζόταν τίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις τῆς μονῆς (Ἀναλυτικά καί σέ ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΟΥ, *Ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα*, σελ. 21-66).

υπόλογος σ' αὐτόν γιά τήν κάθε του ενέργεια²⁷⁰. Σέ κάθε περίπτωση ἡ θέση του ἦταν ἀρκετά σημαντική καί γιά τόν λόγο αὐτό πολλά τυπικά ἀναλώνουν ἀρκετές διατάξεις γιά νά ὀρίσουν τά τῆς ἐκλογῆς του, τίς ἀρμοδιότητές του, τίς εὐθύνες του ἀλλά καί τόν τρόπο ἀποπομπῆς του²⁷¹.

Β. Ἀντίστοιχες εἶναι καί οἱ προβλέψεις τοῦ *Τυπικοῦ* τοῦ Ὁσίου γιά τόν οἰκονόμο²⁷². Πιό συγκεκριμένα, προβλέπει ὅτι ἡ ἐκλογή του θά γίνεῖ ἀπό τόν ἡγούμενο, ὁ ὁποῖος γι' αὐτή τή θέση πρέπει νά διαλέξει «τὸν ἀρετῇ καὶ ὑπολήψει καὶ ἐνέργειᾳ ἐν πάσῃ τῇ ἀδελφότητι ὑπερφέροντα»²⁷³. Μάλιστα ἡ «προχείρισή» του θά γινόταν «εἰδήσει καὶ τῶν πρόκριτων ἀδελφῶν τῆς μονῆς»²⁷⁴ καί θά περιελάμβανε περιήγησή του στά κτήματα τῆς Μονῆς καί τέλεση συγκεκριμένης ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας στό καθολικό παρουσία ὅλης τῆς ἀδελφότητος²⁷⁵. Τονίζεται ὅμως ὅτι σέ κάθε περίπτωση ὁ οἰκονόμος δέν θά ἐνεργεῖ αὐτοβούλως ἀλλά πάντα καθ' ὑπόδειξη τοῦ ἡγουμένου²⁷⁶. Ἐπίσης, σημαντικό εἶναι τό γεγονός ὅτι ὁ οἰκονόμος μνημονεύεται καί στήν «παραίνεση» τοῦ Ὁσίου, ὅπου φαίνεται νά τόν καθιστᾷ ἀντικαταστάτη του, δίνοντάς του ὁδηγίες τόσο γιά τό πῶς πρέπει νά συμπεριφέρονται οἱ μοναχοί ἀλλά κυρίως γιά τό πῶς πρέπει ἐκεῖνος νά μεριμνᾷ γιά τήν πνευματική ζωὴ τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς²⁷⁷.

270. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 208-210.

271. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 209, ὅπως αὐτά τῆς Εὐεργέτιδος, τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτη, τῆς Κεχαριτωμένης κ.ἄ. (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 207, ὑπ. 10).

272. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κα', σελ. 74, στ. 1-9.

273. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κα', σελ. 74, στ. 2-3. Ἀντίστοιχη ἔκφραση καί στό τυπικό τῆς Εὐεργέτιδος (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 208, ὑπ. 11).

274. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κα', σελ. 74, στ. 3-4 (φαίνεται ἐδῶ μία ἔμμεση διάκριση πού ὑπῆρχε στίς τάξεις τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς, πιθανότατα λόγω τῆς μοναχικῆς πείρας πού θά διέθεταν). Δέν φαίνεται ὀρθή ἡ ἄποψη τοῦ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 208, ὑπ. 11 ὅτι ὁ ἡγούμενος θά συσχεπτόταν μέ ἄλλους μοναχοὺς τῆς Μονῆς γιά τήν ἐπιλογή τοῦ προσώπου τοῦ οἰκονόμου ὅπως στά τυπικά τῆς Εὐεργέτιδος καί τοῦ Μαχαίρᾶ.

275. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κα', σελ. 74, στ. 4-5.

276. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κα', σελ. 74, στ. 7-9.

277. ΜΜ, σελ. 146-147, στ. 1-8 καί 35-37. Μάλιστα αὐτές οἱ προβλέψεις του ὁμοιάζουν μέ τίς ὑποδείξεις πού κάνει στό *Τυπικό* του στόν μελλοντικό ἡγούμενο τῆς Μονῆς.

Ἐνδιαφέρον βέβαια στοιχείο ἀποτελεῖ τό γεγονός ὅτι ὁ Ὅσιος κάνει λόγο γιά «καθολικό οἰκονόμο» κάτι πού δείχνει ὅτι ἴσως ὑπῆρχαν καί ἄλλοι οἰκονόμοι στή Μονή²⁷⁸. Σέ κάθε περίπτωση ὅμως τό πρόσωπο αὐτό πλαισιωνόταν καί ἀπό ἄλλα ὄργανα τῆς ἀδελφότητας τῆς Μονῆς, ὅπως ὁ ἐκκλησιάρχης καί τρεῖς δοχειαριοί, πού τόν ἐπικουροῦσαν στή διαχείριση καί τήν ἐκτέλεση τῶν οἰκονομικῶν του ὑποχρεώσεων.

Ἐπίσης χαρακτηριστικό τῆς θέσης τοῦ οἰκονόμου εἶναι ὅτι μόνο αὐτός καί ὑπό προϋποθέσεις «νομιμοποιεῖται» νά ἐπισκεφθεῖ σπίτι λαϊκοῦ²⁷⁹ ἐνῶ σημαντική εἶναι καί ἡ συμβολή του σέ περίπτωση συνέτισης καί σωφρονισμοῦ ἀκατάλληλου ἡγουμένου²⁸⁰.

20. Λοιπά ὄργανα²⁸¹

Α. Χαρακτηριστικό τῆς μοναχικῆς ζωῆς κατά τή βυζαντινή περίοδο ἦταν ὁ καταμερισμός τῶν ἐργασιῶν ἐντός τῆς μονῆς, κάτι πού ἂν καί δέν γινόταν κατά τρόπο ὀρθολογικό καί συστηματικό, ἀποτελοῦσε κάτι σπάνιο γιά τίς ἐργασιακές συνθήκες τῆς ἐποχῆς²⁸². Ἡ πληθώρα τῶν ἀξιωμάτων-διακονημάτων ποίκιλλε ἀπό μονή σέ μονή, σέ ὅλες ὅμως σημαντική ἦταν ἡ βούληση τοῦ ἡγουμένου, ὁ ὁποῖος ὄριζε τά πρόσωπα «προχειρίζοντάς» τα, ἔδινε τίς κατευθυντήριες ὁδηγίες ἀλλά καί τά ἔπαυε ὅταν ἐκεῖνος ἔκρινε ὅτι ἦταν πρὸς

278. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κα', σελ. 74, στ. 6 καί ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 152, ὑπ. 16. Κάτι τέτοιο δέν εἶναι περίεργο ἂν ἀναλογιστεῖ κανεῖς ὅτι ἡ Μονή εἶχε στήν κυριότητά της ὁλόκληρο τό νησί τῆς Πάτμου ἀλλά καί πλῆθος ἐκτάσεων σέ ἄλλες περιοχές, μέ ἀποτέλεσμα νά ὑφίσταται ἡ ἀνάγκη γιά τήν ὑπαρξη καί ἄλλων ἐντεταλμένων προσώπων πού θά ἦταν ἀρμόδια νά φέρουν σέ πέρας τέτοια καθήκοντα. Θά ὑπῆρχαν δηλαδή οἰκονόμοι στά διάφορα μετόχια τῆς Μονῆς μέ ἐξουσίες ἀντίστοιχες μέ τίς σημερινές τῶν μετοχιαρίων.

279. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιγ', σελ. 68, στ. 9-12.

280. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 73, στ. 10-13 μαζί μέ τόν ἐκκλησιάρχη καί τούς ἱερεῖς τῆς Μονῆς.

281. Ἀναλυτικά σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 153-157, ὅπου παρουσιάζονται κυρίως τά ὄργανα διοίκησης τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας.

282. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 212, καί ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 51-53 (χωρίς ὁ καταμερισμός νά σημαίνει καί ἐξειδίκευση, ἀλλά σέ κάθε περίπτωση βοηθοῦσε στήν καλύτερη ὁργάνωση τῶν μοναστηριακῶν κέντρων καί τήν πολυπλευρῆ ἀνθοφορία τους). Κάτι ἀνάλογο ἐξακολουθεῖ νά ἰσχύει μέχρι καί σήμερα.

ὄφελος τῆς μονῆς²⁸³. Σ' αὐτό τό πλαίσιο πολλά τυπικά ἐμφανίζουν ὁμοιότητες ὡς πρὸς αὐτόν τόν τρόπο καταμερισμοῦ μέ σπουδαιότερα διακονήματα νά ἀποτελοῦν ἐκεῖνα τοῦ ἐκκλησιάρχῃ, τοῦ δοχειάρχου, τοῦ κελλαρίτη, τοῦ τραπεζάρῃ, τοῦ ἐπιστημονάρχῃ καί τοῦ πυλωροῦ²⁸⁴.

Β. Στό *Τυπικό* του ὁ Ὅσιος κάνει καί αὐτός ἐκτενὴ ἀναφορά σ' αὐτά τὰ ὄργανα τῆς Μονῆς²⁸⁵, τονίζοντας ὅμως ὅτι ὅλοι «ἀπαξιαπλῶς μετ' ἐλευθερίας πάσης καὶ παντελοῦς τοῦ ἰδίου θελήματος θνησέως ἐν εἰλικρινεῖ πίστει καὶ ἀνοθεύτῳ καὶ ὀρθῇ σπουδῇ καὶ προαιρέσει διακονήσουσι, τοῖς τοῦ καθηγούμενου πειθαρχοῦντες διηνεκῶς ἐπιτάγμασιν ἄτερ δισταγμοῦ καὶ διχονοίας»²⁸⁶.

Ἀναλυτικότερα προβλέπει τὴν ὑπαρξή:

1. Ἐνὸς ἐκκλησιάρχῃ ὁ ὁποῖος ἐκτός ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας ἐντός καὶ ἐκτός τοῦ ναοῦ, θά ἦταν ἐπιφορτισμένος καί μέ τόν ἔλεγχον «τῶν βιβλίων καὶ μέντοι καὶ χαρτῶν τῆς μονῆς δικαιωμάτων καὶ εἴ τι ἄλλο τῆς ἐκκλησίας ἐστὶν ὀφείλει μετὰ ἀπογραφῆς παραλαμβάνειν καὶ σὺν ἐπιμέλειᾳ πλείστη φυλάττειν»²⁸⁷.

2. Τριῶν δοχειαρίων²⁸⁸, μέ ξεχωριστές ἀρμοδιότητες ὁ καθένας πρὸς ἐπικουρίᾳ τοῦ οἰκονόμου καὶ τοῦ ἐκκλησιάρχου. Ἐτσι ὁ πρῶτος θά

283. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 211-212, μόνο ὀρισμένα ἀπὸ αὐτά τὰ ὄργανα πού ἦταν ἐπιφορτισμένα μέ θέματα οἰκονομικῆς διαχείρισης θά μπορούσαν νά δίνουν λόγο πρῶτα στὸν οἰκονόμο καὶ μετὰ στὸν ἡγούμενο.

284. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 211 (καὶ εἰδικὰ σελ. 210, ὑπ. 1 ὅπου ἀναφέρεται πλῆθος τέτοιων τυπικῶν).

285. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 74-75, βλ. καὶ τὸ ἀντίστοιχο πού γίνεται στὴν «παραίνεση» τοῦ Ὁσίου, ὅπου μνημονεύεται ἡ ὑπαρξὴ σκυτοτόμου, σκηνοράπτη, κηπουροῦ, μάγειρα καὶ μυλωνᾶ (ΜΜ, σελ. 145-146, στ. 30-35 καὶ 1-3).

286. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 75, στ. 14-17.

287. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 74, στ. 9-14 (μαρτυρεῖται μέ αὐτόν τόν τρόπο ἡ ὑπαρξὴ περιουσιακῶν βιβλίων στὴ Μονή). Στὸν *Κωδῆκελλο* μάλιστα δίνει ρητὲς ὁδηγίες γιὰ νά μὴν χαθοῦν αὐτά τὰ σημαντικὰ ἔγγραφα γιὰ τὴ Μονή, δείχνοντας τὴν προνοητικότητα τοῦ Ὁσίου γιὰ τὴ διαφύλαξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ οἰκοδομήματός του (ΜΜ, *Κωδῆκ.*, σελ. 86-87, στ. 33-35/1-3). Μνημονεύεται μάλιστα ἡ ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ ὀργάνου καὶ στὴν «παραίνεσή» του (ΜΜ, σελ. 146, στ. 10-12), (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 210 καὶ ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΟΥ, *Ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα*, σελ. 214-221).

288. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 210-211 καὶ ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΟΥ, *Ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα*, σελ. 190-191.

κατέγραφε τήν είσοδο καί τήν έξοδο χρημάτων από τή Μονή²⁸⁹, ό δεύτερος θά ήταν ύπεύθυνος γιά τά κλινοσκεπάσματα καί τά ροῦχα τῶν μοναχῶν, ἐνῶ ό τρίτος θά ήταν ύπεύθυνος γιά τά ἐργαλεῖα²⁹⁰. Ἡ σημασία πού προσέδιδε ό Ὅσιος σ' αὐτά τά ἀξιώματα φαίνεται καί ἀπό τό γεγονός ότι καί στήν «*παραίνεσή*» του ἐφιστᾶ τήν προσοχή στά ὄργανα πού θά ἔχουν τήν οἰκονομική διαχείριση τῆς Μονῆς νά τηροῦν τίς ἀνατεθειμένες ἀπό αὐτόν ἐντολές²⁹¹.

3. Ἐνός οἰνοχόου γιά τή διαχείριση τοῦ οἴνου τῆς Μονῆς²⁹².

4. Ἐνός κελλαρίτη γιά τή διαχείριση τῶν εἰδῶν τῆς διατροφῆς τῶν μοναχῶν²⁹³, ό ὁποῖος μάλιστα θά ἐπικουρεῖται ἀπό δύο παρακελλαρίτες καί ἕναν μάγειρα²⁹⁴.

Σέ κάθε περίπτωση ό Ὅσιος ἔδινε ἰδιαίτερη σημασία στήν ὕπαρξη τῶν διακονημάτων γιά τούς μοναχοὺς, θεωρώντας τα θεμέλιο γιά τήν κοινοβιακή ζωή²⁹⁵, ἐνῶ ή ἐξειδίκευση αὐτῶν ἔφτανε μέχρι καί τήν ὕπαρξη κωδικογραφικοῦ ἐργαστηρίου ἐντός τοῦ μοναστηριακοῦ του καθιδρύματος²⁹⁶.

21. Ἡ θέση τῶν λαϊκῶν

Α. Πέρα ἀπό τούς μοναχοὺς, συνήθης ήταν ή παρουσία στίς μονές (ἐντός ή πέριξ αὐτῶν) καί λαϊκῶν, οἱ ὁποῖοι ὄντες δοῦλοι ή ἔχοντας κάποιου εἶδους ἐργασιακή σχέση μέ αὐτές, ἀπασχολοῦνταν σέ ἐργασίες τους, κυρίως ἀγροτικῆς φύσεως²⁹⁷. Τά άτομα αὐτά, γνω-

289. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κα', σελ. 74, στ. 16-30.

290. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κα', σελ. 74-75, στ. 31-37/1-3.

291. ΜΜ, σελ. 146-147, στ. 29-37/9-17.

292. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κα', σελ. 75, στ. 8-9.

293. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 211.

294. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κα', σελ. 75, στ. 9-13 («*εἰς ὑποτακτικὴν συνεργίαν δοθήσονται*»). Γιά τή σημασία τῶν δευτερευόντων ὀργάνων βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 212.

295. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κα', σελ. 75, στ. 20-25.

296. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κβ', σελ. 75, στ. 33-34, ή ὁποία θά πρέπει νά συνδεθεῖ μέ τήν ἀγάπη τοῦ Ὁσίου γιά τά βιβλία καί τόν ζήλο του γιά τή διάσωσή τους (ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, «*Patmos*», σελ. 6, ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗΣ, «*Ἡ συμβολή*», σελ. 303 καί ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 202-203).

297. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 213-214.

στά καί ὡς «*ὑπουργοί*» (ἢ «*ὑπηρέτες*»), βοηθοῦσαν εἴτε μόνο συγκεκριμένους μοναχοὺς, εἴτε ὁλόκληρη τὴν ἀδελφότητα, μένοντας πολλές φορές καί ἐντός τοῦ συγκροτήματος τῆς ἐκάστοτε Μονῆς²⁹⁸.

Β. Ὁ Ὅσιος γιά ποικίλους λόγους, ἐπέτρεψε τελικά τὴν εἴσοδο λαϊκῶν στό νησί καί ὡς ἐκ τούτου προέβη στή ρύθμιση τόσο τῶν ὁρίων ἐντός τῶν ὁποίων ὀφείλαν αὐτοί νά κινοῦνται, ὅσο καί τό πρόγραμμα ἐργασίας τους²⁹⁹.

Ὅριζι λοιπόν ὅτι αὐτοί «*διακαρτερεῖτωσαν εἰς τὰς τῆς μονῆς δουλείας ἐν αὐτῷ τε τῷ μοναστηρίῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐνθα ἂν παρὰ τοῦ καθηγουμένου ἢ τοῦ οἰκονόμου προστάσσοιντο*»³⁰⁰, δηλαδή θά ἀπασχολοῦνται σέ ὁποιαδήποτε ἐργασία τοῦ νησιοῦ τούς ὑποδείκνυε ὁ ἡγούμενος ἢ ὁ οἰκονόμος. Προβλέπεται μάλιστα ὅτι θά δουλεύουν «*ἀόκνως πάντως καὶ ἀρράθymως*»³⁰¹ πέντε μέρες τὴν ἐβδομάδα καί τὴν Παρασκευή θά φεύγουν γιά τὰ σπίτια τους γιά νά ξεκουραστοῦν, ἐνῶ ἡ ἐπιστροφή τους στή Μονή θά γίνεται τὴν Κυριακή τό ἀπόγευμα³⁰². Ἀκόμη ὁ Ὅσιος ὀρίζει στὸν *Κωδῖκελλό* του πότε καί ὑπὸ ποιές προϋποθέσεις θά μπορούσαν «*οἱ ὑπουργοὶ οἱ δουλεύοντες τῇ μονῇ*» νά καθίσουν στὴν τράπεζα τῆς Μονῆς, ἀποκλείοντας ὅμως ὅσους δέν εἶχαν γενειάδα ἀλλὰ καί ὅσους ἦταν σπανοί³⁰³.

298. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 213-214 (πρᾶγμα λογικὸ ἂν ἀναλογιστεῖ κανεὶς ὅτι οἱ μονεὲς ἐκείνη τὴν περίοδο εἶχαν πολλές ἐργασίες ἀλλὰ καί ἀρκετὴ οἰκονομικὴ ἐπιφάνεια γιά νά συντηροῦν αὐτό τό πρόσθετο προσωπικό).

299. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιγ', σελ. 67-68, στ. 35-37/1-7. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ Ὅσιος συνήθιζε καί στίς ἄλλες μονεὲς πού εἶχε διατελέσει ἡγούμενος νά στηρίζεται στὴν ἐργασία τῶν λαϊκῶν (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ζ', σελ. 63, στ. 16-18).

300. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιγ', σελ. 67, στ. 35-37. Ἐννοεῖται πὺς αὐτό ἀφοροῦσε μόνο τούς ἄνδρες, ἀφοῦ οἱ γυναῖκες καί τὰ παιδιά θά ἔμεναν ὑποχρεωτικά ἐντός τῶν θεσπισμένων τοπικῶν ὁρίων.

301. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιγ', σελ. 68, στ. 7.

302. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιγ', σελ. 67-68, στ. 36-37/1-5 (σέ ἀντίθεση μέ τό τυπικὸ τοῦ Νεῖλου Νταμιλᾶ πού προέβλεπε τὴν καθημερινὴ ἐπιστροφή στά σπίτια τους, ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 214). Δέν ἀναφέρεται βέβαια σέ ποῖο μέρος θά διαμένουν τό ἐν λόγῳ διάστημα, ἀλλὰ φαίνεται πὺς ἴσως εἶχε διαμορφωθεῖ κάποιος χῶρος περὶ τῆς Μονῆς ἢ καί ἐντός αὐτῆς.

303. ΜΜ, *Κωδῖκ.*, σελ. 86, στ. 27-30, τό ὁποῖο ἔχει σχέση καί μέ τὴν ἀπαγόρευση ἐγκαταβίωσης αὐτῶν στή Μονή.

22. Ἡ περιουσία τῆς μονῆς, ἡ ἀρχή τοῦ ἀνεκποιήτου της καὶ οἱ ἐξαιρέσεις της³⁰⁴

Α. Ἡ ἐν γένει κακοδιαχείριση τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας ἀπὸ τὰ ἐκάστοτε ἐκκλησιαστικά ὄργανα εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νά τεθοῦν ποικίλοι περιορισμοὶ στήν ἐκποίηση διαφόρων μοναστηριακῶν πραγμάτων (κινητῶν καὶ ἀκινήτων) τόσο ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστική ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν πολιτειακή νομοθεσία³⁰⁵.

Πιὸ συγκεκριμένα ἡ ἀπαγόρευση αὐτὴ ἐπαναλήφθηκε συστηματικά ἀπὸ διαδοχικὲς Συνόδους³⁰⁶ ὥστε νά καθιερώνεται μία γενικὴ ἀρχὴ περὶ τοῦ ἀνεκποιήτου τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας καὶ εἰδικότερα τῆς μοναστηριακῆς, προβλέποντας μάλιστα καὶ ποινὲς γιὰ ὅσους τὴν παραβιάσουν³⁰⁷. Στὴν ἴδια κατεύθυνση κινήθηκε καὶ ἡ πολιτειακή νομοθεσία, κυρίως μέσω τῆς Ἰουστινιάνειας νομοθεσίας, ἀπαγορεύοντας ὅποιαδήποτε ἐκποίηση ἢ ἐπιβάρυνση τέτοιων κινητῶν ἢ ἀκινήτων, προβλέποντας μάλιστα τὴν ἀκυρότητα τῆς πράξης σὲ περίπτωσι πού παρανόμως πραγματοποιιοῦνταν ἀλλὰ καὶ ἄλλους τρόπους ἴασης αὐτῆς τῆς παρανομίας³⁰⁸.

Βέβαια οἱ ἴδιοι κανόνες προέβλεπαν καὶ ἐξαιρέσεις, συνυπολογίζοντας ὅτι πολλές μονὲς εἶχαν ἀναπτύξει κοινωνικὲς - φιλανθρωπικὲς

304. Ἀναλυτικὰ καὶ σὲ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 254 ἐπ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δηλαδή οἱ παραχωρούμενες μὲ χρυσόβουλλα ἐκτάσεις καθίσταντο ἀναπαλλοτρίωτες (ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικὲς δωρεές*, σελ. 147).

305. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 216-219.

306. Ὅπως ὁ Καν. 15 τῆς Ἀγκύρας (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 196), οἱ Καν. 26 καὶ 33 τῆς Καρθαγένης (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 278-280 καὶ 282), ὁ Καν. 24 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 88-90), ὁ Καν. 49 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 136), οἱ Καν. 12 καὶ 13 τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 178-180) καὶ ὁ Καν. 1 τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου (ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*, σελ. 380-382).

307. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 217, ἔχοντας ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀκυρότητα τῶν συγκεκριμένων δικαιοπραξιῶν καὶ τὴν ἐπιστροφή τοῦ πράγματος, ἀλλὰ καὶ κανονικὲς ποινὲς (π.χ. καθαίρεση ἐπισκόπων).

308. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 216-219 καὶ κυρίως τὴ σύναψη χαριστικῶν δικαιοπραξιῶν (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 258-260 καὶ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Ἐκκλησιαστικὴ Περιουσία Δωδεκανήσων», σελ. 113-114).

δράσεις, αξιοποιώντας σέ τέτοιους σκοπούς τήν περιουσία τους³⁰⁹. Φυσικά κάτι τέτοιο δέν γινόταν αλόγιστα αλλά υπό προϋποθέσεις καί μέ συγκεκριμένες διαδικασίες από τήν ἐκάστοτε μονή, ὥστε νά ἀποφευχθοῦν ἄκριτες σπατάλες. Σέ γενικές γραμμές, χρηματικά ποσά δίνονταν συνήθως μέ σκοπό τή βοήθεια ἐνδεῶν, τήν ἀπελευθέρωση αἰχμαλώτων ἀλλά καί τή δημιουργία ἢ συντήρηση νάων στίς κατά τόπους περιοχές τους, ἐνῶ συχνή ἦταν ἡ ἐκποίηση κτημάτων κυρίως σέ κληρικούς ἢ γεωργούς γιά τήν ἐξασφάλιση τῆς συντήρησής τους³¹⁰.

Σέ κάθε περίπτωση, οἱ οικονομικές αὐτές συναλλαγές γίνονταν γιά τήν ἐξυπηρέτηση κατεπειγουσῶν ἀναγκῶν καί σύμφωνα μέ τίς δυνατότητες πού εἶχε ἡ κάθε μονή ἐκείνη τή χρονική περίοδο, ἐνῶ αὐτές συνήθως καταγράφονταν καί στά διάφορα κτηματολογικά καί περιουσιακά βιβλία τῆς ἐκάστοτε μονῆς, τά λεγόμενα «βρέβια»³¹¹.

Β. Στήν ἴδια κατεύθυνση κινοῦνται καί οἱ διατάξεις πού προβλέπει ὁ Ὅσιος στό *Τυπικό* του. Πιό συγκεκριμένα, ὁ Ὅσιος ἤδη στήν «*παράινεσή*» του ὀρίζει «ὅ,τι *χρήζετε πρὸς τήν μονήν, ἀγορασάτωσαν*»³¹², ἐνῶ στή *Διαθήκη* του ἐφιστᾷ τήν προσοχή στόν μελλοντικό ἡγούμενο «*τοῦ μὴ προσφέρειν τινὰς ἐν τῇ μονῇ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ*»³¹³. Ἰδιαίτερη ὅμως εἶναι ἡ ἔμφαση πού δίνει ὁ Ὅσιος στήν ἐλεημοσύνη καί στή βοήθεια τῶν ἐνδεῶν καί τῶν ναυαγῶν λέγοντας χαρακτηριστικά ὅτι «*σφόδρα γάρ τῶν τοιούτων... ὑπεραλγῶ τε καί περικαίωμα*»³¹⁴. Βέβαια οἱ μεγάλες οικονομικές ἀνάγκες τῆς Μονῆς ἐκείνη τήν

309. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 219-223.

310. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 256-258.

311. Γιά τή σημασία τοῦ βρεβίου βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 222, ὑπ. 17 καί ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 163-169 (γιά τό κατά πόσο παρεῖχε «ἀνά πᾶσαν στιγμὴν καθολικὴ ἐποπτεία τῆς περιουσιακῆς καταστάσεως ἐνός μοναστηριοῦ»), ἀλλά καί ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «*Ἐκκλησιαστικὴ Περιουσία Δωδεκανήσων*», σελ. 103, ὑπ. 2 γιά τή σημαντικὴ του δικονομικὴ καί ἀποδεικτικὴ ἰσχὺ μέχρι καί σήμερα σέ ὑποθέσεις σχετικὰ μέ τήν ἔκταση τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας.

312. ΜΜ, σελ. 146, στίχ. 33.

313. ΜΜ, Μυστ. Διαθ., σελ. 82, στίχ. 37.

314. Γιά τόν λόγο αὐτό ἀφιερώνει ἓνα ὁλόκληρο κεφάλαιο στήν *Ὑποτύπωσή* του (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κέ', σελ. 77-78, στίχ. 30-37/1-4), μᾶς καί ὁ ἴδιος εἶχε ἀντιμετωπίσει ἀρκετὰ προβλήματα στά κατά καιροὺς ταξίδια του (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κέ', σελ. 77, στίχ. 34-35). Ἡ ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 71 μνημονεύει τήν

περίοδο δέν τοῦ ἐπιτρέπουν «ὠρισμένην τυπῶσαι ποσότητα δόσεως»³¹⁵, ἀλλά καλεῖ τοὺς μοναχοὺς μέ διάκριση νά προσφέρουν ἕνα ὀρισμένο ποσό σέ τέτοιου εἴδους περιπτώσεις, χωρίς ὅμως μέ τόν τρόπο αὐτό νά διασκορπίζεται ἡ παρουσία τῆς Μονῆς³¹⁶.

Μέρος Γ' - Δικαστική ἐξουσία στή μονή

23. Τά ἀδικήματα καί οἱ ποινές

Α. Ἡ ἄκρατη περιπτωσιολογία πού ἐνυπάρχει στό ἐκκλησιαστικό ποινικό δίκαιο δέν θά μπορούσε νά μή χαρακτηρίζει καί τό ἀντίστοιχο σκέλος τῶν μοναστηριακῶν τυπικῶν. Οἱ συντάκτες τους παραθέτουν τέτοιους κανόνες περισσότερο συγκυριακά σέ τυχαῖα χωρία παρά συστηματικά, ἐνῶ πρέπει νά τονιστεῖ ὅτι δέν τοὺς ἀπασχολοῦν ἀδικήματα πού κολάζονται ἀπό τό κοινό ἐκκλησιαστικό ποινικό δίκαιο (π.χ. αἵρεση, σχίσμα, σιμωνία κ.τ.λ. τά ὁποῖα ἔτσι καί ἀλλιῶς θά τιμωροῦνταν ἀπό τά ἀρμόδια ἐκκλησιαστικά ὄργανα τῆς ἐκάστοτε ἐπίσκοπικῆς περιφέρειας), ἀλλά εἰδικά παραπτώματα πού μποροῦν νά ἐμφανιστοῦν στά πλαίσια τῆς μοναχικῆς ζωῆς³¹⁷.

Ὑπό τό παραπάνω πλαίσιο εἶναι εὐλόγο δράστης νά εἶναι μόνο ὁ μοναχός καί μάλιστα μόνο κατά τά πλαίσια τῆς δραστηριότητάς του ὡς μέλος τῆς μοναχικῆς ἀδελφότητος³¹⁸, ἐνῶ φορέας δικαστικῆς

καταβολή χιλίων χρυσῶν νομισμάτων ἀπό τή Μονή γιά τήν ἀπελευθέρωση μεγάλου ἀριθμοῦ αἰχμαλώτων ἀπό τήν ἐπίθεση τοῦ Marco Ghisi. Γενικά γιά τή φήμη τῆς ἐλεημοσύνης τοῦ Ὁσίου βλ. *Ἀκολουθία*, σελ. 136 καί 148.

315. Δηλαδή νά καθορίσει κάποιο συγκεκριμένο ποσό (ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κε', σελ. 77, στίχ. 36).

316. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κε', σελ. 77-78, στίχ. 37/1-4. Ἀξίζει νά τονιστεῖ ὅτι ὅπως φαίνεται καί ἀπό τόν *Κωδῖκελλο*, ἡ μονή φιλοξενοῦσε ἄτομα συγκεκριμένες μέρες τοῦ χρόνου στά πλαίσια τῆς φιλανθρωπικῆς της δράσης καί παρά τήν ἀπαγόρευση εἰσόδου καί παραμονῆς τους σέ αὐτή (ΜΜ, Κωδῖκ., σελ. 86, στ. 23-26).

317. Κάτι τέτοιο εἶναι λογικό ἂν ἀναλογιστεῖ κανεῖς ὅτι τά τυπικά δέν σκοποῦσαν νά ἀποτελέσουν ἀπλῶς ἕνα καταστατικό μιᾶς μονῆς ἀλλά καί νά ὠφελήσουν πνευματικά τοὺς μοναχοὺς, ἐνῶ δέν ἦταν σπάνιο οἱ συντάκτες τους νά μήν ἔχουν ἰδιαίτερες νομικές γνώσεις. Ἀναλυτικότερα σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 231-233.

318. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 231-233. Ἐδῶ ἀξίζει νά ἀναφερθεῖ ὅτι τό τυπικό τῆς κάθε μονῆς θά ἀναγιγνώσκονταν ἀνά τακτά χρονικά διαστήματα καί

ἐξουσίας εἶναι ὁ ἡγούμενος, ὁ ὁποῖος ἔχοντας στή διάθεσή του «πρόχειρους ἐπιτιμιακούς κανόνες» καί ἄλλες συλλογές ἐπιτιμιῶν³¹⁹, καλοῦνταν νά διαπιστώσει τόσο τήν τέλεση ἑνός παραπτώματος ἐντός τῆς μονῆς ὅσο καί νά ἐπιμετρήσει τό ὕψος τῆς ποινῆς³²⁰.

Γιά μία ἐνδεικτική παρουσίαση τῶν ἀδικημάτων πού προέβλεπαν τά τυπικά θά ἦταν δυνατή μία διάκριση μέ βάση τήν ἔκφανση τῆς μοναχικῆς ὁμολογίας πού αὐτά προσέβαλαν³²¹. Ὅσον ἀφορᾷ τήν ὑπόσχεση τῆς παρθενίας, χαρακτηριστικά ἀδικήματα εἶναι ἡ εἴσοδος σέ σπίτι λαϊκοῦ (λόγω τῆς πιθανότητας συναντήσεως μέ ἄτομο τοῦ ἄλλου φύλου) ἢ σέ κελλί ἄλλου μοναχοῦ, ἡ διανυκτέρευση σέ αὐτό, καθώς καί ἡ ἀποστολή μηνυμάτων σέ συγγενεῖς ἢ φίλους, ἐνῶ ὡς πρός τήν ὑπόσχεση ὑπακοῆς σημαντικά εἶναι ἡ ἔξοδος ἢ ἡ φυγή ἀπό τή μονή, ἡ αἰσχρολογία, ἡ ἀργολογία, ἡ ἐξομολόγηση σέ ἄλλο πνευματικό ἐκτός τῆς μονῆς, ἡ ἀπειθεια στόν ἡγούμενο, ἡ δημιουργία φατριῶν κ.ἄ.³²² Τέλος τά ἀδικήματα πού σχετίζονται μέ τήν ὁμολογία τῆς ἀκτημοσύνης ἦταν ἡ λαθροφαγοποσία, οἱ ἰδιορρυθμικές τάσεις, ὁ νοσηφισμός πραγμάτων τῆς μονῆς, ἡ πρόσκτηση περιουσιακῶν στοιχείων καθώς καί ἡ ἐργασία σέ προσωπικό ἐργόχειρο³²³.

Οἱ ποινές πού ἐπιβάλλονταν εἶχαν κυρίως τόν χαρακτήρα ἐπιτιμίου, ἀφοῦ μόνο ἡ ἀκοινωνησία (δηλ. ὁ μικρός ἀφορισμός) καί ἡ ἀποβολή ἀπό τή μονή θά μπορούσε νά εἰπωθεῖ ὅτι ἀποτελοῦσαν κατ' ἐξοχήν ποινές καί ὄχι ἐπιτίμια³²⁴. Γενικότερα, ἀναλόγως καί μέ τό εἶδος τοῦ παραπτώματος καί τοῦ πρότερου βίου τοῦ δράστη-μοναχοῦ, συνηθιζόταν νά ἐπιβάλλεται πρῶτα μία πιό ἥπια ποινή καί σέ περίπτωση δυστροπίας του κάποια ἐπαχθέστερη³²⁵. Κάτι τέτοιο εἶναι λογικό ἂν ἀναλογιστεῖ κανεῖς ὅτι αὐτές οἱ ποινές εἶχαν πρω-

πρός διαπαιδαγώγηση καί σωφρονισμό ὅλων τῶν μοναχῶν, ἀλλά κυρίως γιά νά λάβουν γνώση αὐτοῦ (ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 107-109). Τό αὐτό ἰσχύει καί γιά τό *Τυπικό* τοῦ Ὁσίου Χριστοδοῦλου.

319. Πού τίς πιό πολλές φορές ἐπηρεάζονταν, ἂν δέν ἀντέγραφαν αὐτουσίως, τοὺς κανόνες τοῦ Μεγάλου Βασιλείου (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 232).

320. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 237.

321. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 233.

322. Ἀναλυτικότερα βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 234.

323. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 234-235.

324. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 235 (καί εἰδικῶς ὑπ. 2).

325. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 237.

τίστως ως σκοπό τή διαπαιδαγώγηση καί τόν σωφρονισμό-συνέτιση τοῦ δράστη μέσω τῆς μετανοίας καί δευτερευόντως τόν παραδειγματισμό τῶν συμμοναστῶν του.

Ἔτσι ποινές μπορεῖ νά ἦταν ἡ νουθεσία (ἢ παραίνεση)³²⁶, ἡ δημόσια ἐπίπληξη, οἱ μετάνοιες, ἡ ξηροφαγία³²⁷, ἡ φυλάκιση³²⁸, ἡ ἀκωνησιὰ (ἢ μικρός ἀφορισμός) καί τέλος ἡ ἀποβολή ἀπό τή μονή, ἡ ὁποία, ὄντας ἡ βαρύτερη ποινή, ἀποτελοῦσε τό ἔσχατο μέτρο γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἐπανειλημμένως δύστροπων μοναχῶν μέσω τῆς ὀριστικῆς ἐκδίωξής τους ἀπό αὐτή³²⁹. Βέβαια ἀξίζει νά ἀναφερθεῖ ὅτι πολλές φορές, γιά ἀδικήματα πού ὁ συντάκτης θεωροῦσε ἐξόχως σημαντικά, προβλεπόταν ἐκτός τῆς ποινῆς καί διάφορες ἄλλες «εὐχές» (οἶονεῖ κατάρες), ὡς μέσο ἀποτροπῆς τελέσεώς τους ἀπό ὑποψήφιους δράστες³³⁰.

Β. Ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος στό *Τυπικό* του ἀκολουθεῖ τήν παρὰπάνω πρακτική καί δέν κάνει μία συστηματική παράθεση ἀδικημάτων καί ποινῶν, παρὰ μόνο παρεμπιπτόντως παραθέτει τέτοια σχετικά χωρία. Ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ τυπικοῦ του βέβαια ἐγκτεῖται στό γεγονός ὅτι προβλέπει καί ἀδικήματα γιά τοὺς λαϊκοὺς, κάτι λογικό ἀφοῦ ἡ Μονή του ἦταν ἡ κυρίαρχη ἐξουσία στό νησί καί συνεπῶς εἶχε «δικαιοδοσία» καί ἐπὶ τῶν λαϊκῶν.

Ἐνδεικτικά ἐπ' αὐτῶν στό *Τυπικό* τοῦ Ὁσίου μποροῦν νά ἐντοπιστοῦν τά κατωτέρω:

ι. Ἡ ὑπέρβαση τῶν τοπικῶν ὁρίων ἀπό λαϊκοὺς καί μοναχοὺς

Στό κεφάλαιο ιδ' τῆς Ὑποτυπώσεώς του, ὁ Ὅσιος προβλέπει τά ἀδικήματα καί τίς ποινές σέ περίπτωση πού κάποιος λαϊκός ἢ μοναχός ὑπερβεῖ τά ὀρισθέντα ἀπό αὐτόν τοπικά ὅρια³³¹.

326. Πού ἀποτελοῦσε τήν ἐλαφρύτερη ποινή καί ἀποσκοποῦσε νά ἀποτρέψει τόν δράστη ἀπό τήν ἐκ νέου τέλεση τοῦ ἀδικήματος.

327. Ἡ ὁποία πολλές φορές ἐκτός ἀπό τή στέρηση τροφῆς (πλήν ἄρτου) μπορεῖ νά περιελάμβανε καί τή στέρηση οἴνου.

328. Δηλαδή ὁ ἐγκλεισμός σέ κελλί ἐντός τῆς μονῆς.

329. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 235-237.

330. Ὅπως ἡ «ἀρά» τῶν 318 Πατέρων τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου κ.ἄ. (ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 107, ἰδίως ὑπ. 2).

331. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιδ', σελ. 68-69.

Πιό συγκεκριμένα όρίζει ότι λαϊκός πού θά έπιτρέψει (μέ πρόθεση ή διά παραλείψεως) νά περάσουν τά θεσπισμένα τοπικά όρια ή σύζυγός του, ή κόρη του, όποιοσδήποτε συγγενής του ή γενικά όποια-δήποτε γυναίκα (άνεξαρτήτως τής σχέσης πού έχει μ' αυτή), νά άποβάλλεται άπό τό νησί μέ όλους τούς οίκείους του, άκόμη καί άν κρίνεται άναγκαίος γιά τίς έργασίες στή Μονή³³². Μάλιστα χαρακτηρίζει μία τέτοια ένέργεια ως προϊόν «άπονοιάς καί ίταμότητος»³³³.

Άντίστοιχα προβλέπεται καί γιά τούς μοναχούς ή μή δυνατότητα νά ύπερβαίνουν τά όρια αυτά χωρίς άδεια καί ειδικότερα νά μήν εισέρχονται σέ σπίτια λαϊκών γιατί μπορεί νά συναντήσουν κάποιο άτομο γυναικείου φύλου³³⁴. Έξαίρεση ύπάρχει υπό προϋποθέσεις μόνο γιά τόν οίκονόμο, καί μόνο κατόπιν έντολής του ήγουμένου³³⁵. Στόν παραβάτη μοναχό θά επιβάλλεται κατ' άρχήν πρός μεταμέλεια τό έπιτίμιο τής ξηροφαγίας γιά είκοσι μέρες³³⁶. Άν όμως έπαναλάβει κάτι τέτοιο, τότε ό Όσιος καλεϊ τόν ήγούμενο «παντάπασι διωκέτω» ώστε νά σωφρονιστεί όλη ή άδελφότητα περί τής τήρησης τών «αίωνίων όρίων πατράσιν άρμοδίως τεθεσπισμένων», δικαιολογώντας μάλιστα άναλυτικώς τούς λόγους τής έπιβολής αυτής τής έσχατης ποινής³³⁷.

Ειδική μνεία κάνει όμως ό Όσιος καί γιά τούς άναχωρητές μοναχούς τής Μονής, οί όποιοι όχι μόνο θά πρέπει νά άποφεύγουν τίς συναντήσεις μέ λαϊκούς, αλλά καί σχεδόν όλες τίς κοινωνικές συναναστροφές, διατηρώντας παράλληλα άκέραιη τήν ύποχρέωση ύπακοής στόν ήγούμενο. Σέ αντίθετη περίπτωση καί έφόσον δέν άποδειχθεί ή άρμόζουσα μεταμέλεια, ως ποινή όρίζεται ή όριστική έπιστροφή τους έντός τής Μονής καί ό ύποβιβασμός του άναχω-

332. ΜΜ, 'Υποτ., κεφ. ιδ', σελ. 68, στ. 15-22.

333. ΜΜ, 'Υποτ., κεφ. ιδ', σελ. 68, στ. 16.

334. ΜΜ, 'Υποτ., κεφ. ιδ', σελ. 68, στ. 22-25.

335. ΜΜ, 'Υποτ., κεφ. ιγ', σελ. 68, στ. 7-12 καί κεφ. ιδ', στ. 27-28.

336. ΜΜ, 'Υποτ., κεφ. ιδ', σελ. 68, στ. 28-29 καί άπό οΐνο καί όχι μόνο γιά τρεις ήμέρες όπως συνηθίζοταν σέ άλλα τυπικά (άναλυτικότερα σέ ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Τυπικά*, σελ. 236, ύπ. 8).

337. ΜΜ, 'Υποτ., κεφ. ιδ', σελ. 68, στ. 31-37 καί σελ. 69, στ. 1-4. Άντίστοιχη κλιμάκωση ποινών προβλέπεται καί στό τυπικό του Παύλου του Λατρινουού σέ περίπτωση έξόδου άπό τή μονή σέ περιόδους νηστείας ή τίς Κυριακές (ΛΑΜ-ΠΡΟΥ, «*Διαθήκη Παύλου*», σελ. 201, στ. 12-29).

ρητοῦ σέ ἀρχάριο μοναχό³³⁸. Ἄν ὅμως αὐτός δέν ἀποδεχθεῖ αὐτή τήν ποινή, τότε προβλέπει τήν ὀριστική ἀποβολή του τόσο ἀπό τή Μονή ὅσο καί ἀπό τό νησί ἀφοῦ θά καταστεῖ «μέλος σεσηπὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν ποιμνῆς σώματος»³³⁹.

ii. Ἀδικήματα τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς

Ἀκόμη ὁ Ὅσιος περιγράφει τὰ ἀδικήματα πού μπορεῖ νά τελέσει ὁ ἴδιος ὁ ἡγούμενος κατὰ τήν ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων του³⁴⁰. Πιό συγκεκριμένα αὐτά εἶναι ἡ παραχάραξη τῆς «κοινοβιακῆς πολιτείας ἐξ οἰκείας ἴσως φιληδονίας»³⁴¹, ἡ νόσφιση περιουσιακῶν στοιχείων τῆς Μονῆς³⁴², ἀλλά καί ἡ ὁποιαδήποτε παραβίαση ὅσων ὀρίζονται στό *Τυπικό* τοῦ Ὁσίου, ἀναφέροντας στή συνέχεια ἀναλυτικά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο θά πρέπει νά σωφρονίζεται καί νά τιμωρεῖται ὁ πλημμελής ἡγούμενος³⁴³.

Ἀρχικῶς ἐφιστᾷ τήν προσοχή στοὺς μοναχοὺς νά μὴν στραφοῦν «ἀτάκτως» κατ' αὐτοῦ ἀλλά οἱ πιό εὐλαβεῖς ἀπὸ αὐτοὺς νά καλέσουν τόν οἰκονόμο, τόν ἐκκλησιάρχη καί τοὺς ἱερεῖς οἱ ὁποῖοι μέ διακριτικότητα καί σεβόμενοι τό ἀξίωμά του θά προσπαθήσουν νά τόν συνετίσουν, ἀκόμη καί περισσότερες ἀπὸ μία φορά ἂν χρειαστεῖ³⁴⁴. Ἄν λοιπὸν «ἀπόσχοι τῶν ἀπηγορευμένων ἔργων» τότε προβλέπει πὼς θά μπορεῖ νά ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἡγούμενος τῆς Μονῆς³⁴⁵. Σέ ἀντίθετη περίπτωση καλεῖ τοὺς μοναχοὺς νά ἐκλέξουν νέο ἡγούμενο «ἀθορύβως καὶ ἀφιλονείκως» «παύοντας» ἐπὶ τῆς οὐ-

338. MM, Ὑποτ., κεφ. κδ', σελ. 77, στ. 13-18. (Ἡ ποινή αὐτή πέρα ἀπὸ τήν πρωτοτυπία της φανερώνει τό γεγονὸς ὅτι στή Μονή ἴσως ὑπῆρχε κάποια βαθμιαία διάκριση μεταξύ τῶν μοναχῶν).

339. MM, Ὑποτ., κεφ. κδ', σελ. 77, στ. 18-20.

340. MM, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 73 (ἀφοῦ καί ὁ ἡγούμενος «...ὀξύτρεπτόν τε καὶ εὐμετάβολον ζῶν ὡς ἄνθρωπος...»). Καί ἄλλα τυπικά ὅπως τοῦ Ἀτταλειάτου, τοῦ Πακουριανοῦ, τῆς Ἐλεούσης, τοῦ Προδρόμου τοῦ Φοβεροῦ, τοῦ Μάμαντος κ.ἄ. προβλέπουν διαδικασίες παραίτησης ἢ ἐκπτώσεως τοῦ ἡγουμένου (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 203, ὑπ. 48).

341. MM, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 73, στ. 14-15.

342. MM, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 73, στ. 15-16.

343. MM, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 73, στ. 10-14.

344. MM, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 73, στ. 16-23.

345. MM, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 73, στ. 23-24.

σίας τόν ἀπειθοῦντα ἀπό τὰ καθήκοντά του³⁴⁶. Τέλος, ἐφόσον ὁ παυθείς ἡγούμενος ἐξακολουθεῖ νά παραμένει στή Μονή δημιουργώντας προβλήματα, συνιστᾷ τήν «μετακίνησιν τοῦ φανέντος ἴσως ἀδοκίμου καί ἀδιορθώτου», τονίζοντας μάλιστα ὅτι «...τὸ δίκαιον οὐκ ἐκφευξεῖται τὴν φοβερὰν ἀπειλὴν τοῦ δικαίου κριτοῦ»³⁴⁷.

iii. Λοιπές περιπτώσεις

Οἶονεῖ ἀδίκημα θά μπορούσε νά χαρακτηριστεῖ καί ἡ πρόβλεψη γιὰ τὴ μὴ ἀλλαγὴ τοῦ κοινοβιακοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖο ὁ Ὅσιος ἰδιαίτερος ὑποστήριζε, λέγοντας χαρακτηριστικά ὅτι ὁ παραβάτης «μέλλοι συγκατακριθῆσεται τῷ Δαθάν καὶ Ἀβειρών»³⁴⁸, ἐνῶ αὐτὸ προβλέπει καί γιὰ ὅποιον παραχαράξει τὸ ἐλεύθερο καί αὐτοδέσποτο καθεστῶς τῆς Μονῆς προβλέποντας σειρά ἀναθεμάτων³⁴⁹. Ἀκόμη στό τέλος τῆς Ὑποτύπωσης γίνονται ἀπλές συστάσεις (χωρίς πρόβλεψη ποινῶν) στοὺς μοναχοὺς νά μὴ μετέχουν σέ «συνελεύσεις ἀκαίρους καὶ φατρίας καὶ ἐταιρίας», ἀλλὰ καί νά ἀποφεύγουν τὴ λαθροφαγοποσία³⁵⁰.

346. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 73, στ. 25-29.

347. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κ', σελ. 73, στ. 31-33 καὶ ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κ', στ. 34-37. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι καί στήν ἰδιαίτερη περίπτωση πού ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς χρειάζεται σωφρονισμό, δέν μνημονεύεται πουθενά ἡ συμμετοχὴ οἰουδήποτε ἐπισκόπου, φανερώνοντας καί ἐδῶ τὸν ἀπόλυτο ἀνεξάρτητο χαρακτήρα τῆς Μονῆς ἀπὸ κάθε ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή.

348. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιστ', σελ. 69, στ. 32-37. Παραβάτης αὐτῶν τῶν διατάξεων μάλιστα μπορεῖ νά εἶναι ὅποιοσδήποτε μοναχός.

349. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. ιστ', σελ. 69, στ. 32-37, καὶ σέ ΜΜ, Μυστ. Διαθ., σελ. 84, στ. 16-22.

350. ΜΜ, Ὑποτ., κεφ. κη', σελ. 80, στ. 9-11.

Ζητήματα από την παρουσία του *Τυπικού*
του Ὁσίου Χριστοδούλου στήν ιστορική πορεία
τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου
Πάτμου καί ὁ Ν. 4957/2022

24. Ἡ ιστορική πορεία τῆς Μονῆς καί τά προνόμιά της

Ἡ σπουδαιότητα τοῦ *Τυπικού* τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου δέν καταδεικνύεται μόνο ἀπό τό γεγονός ὅτι ἐπηρέασε σύγχρονά του μοναστηριακά τυπικά, ἀλλά καί στό ὅτι οἱ ἀδελφότητες πού διαβίωσαν στή Μονή κατηύθυναν ὅλες τους τίς ἐνέργειες πρὸς τή διασφάλιση τῶν ἀρχῶν πού αὐτό εἰσήγαγε, σκοπώντας στή διατήρηση τοῦ ἰδιαίτερου αὐτεξούσιου καί ἐλεύθερου καθεστῶτος ὑπὸ τό ὁποῖο εὐρίσκóταν ἡ Μονή κατά τήν κοίμηση τοῦ Ὁσίου³⁵¹. Ἀξίζει μάλιστα νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ Μονή πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή ἐπέδειξε «*χαρακτηριστική προσαρμοστικότητα καί εὐελιξία*» ἀνά τοὺς αἰῶνες³⁵².

Πιό συγκεκριμένα, ἡ Μονή μετὰ τόν θάνατο τοῦ Ὁσίου φαίνεται νά ἀποκτᾷ πλῆθος ἐκτάσεων ὄχι μόνο σέ παρακείμενα νησιά (ὅπως οἱ Ἄρκιοι, τό Φαρμάκι, ἡ Λέβιθα) ἀλλά καί σέ ἄλλες περιοχές τοῦ Αἰγαίου ὅπως ἡ Κῶς, ἡ Χίος, ἡ Λήμνος, ἡ Κρήτη καί ἡ Μικρά Ἀσία, κτήσεις τίς ὁποῖες μάλιστα ἔσπευσε νά κατοχυρώσει καί μέ πολιτειακές πράξεις³⁵³, λειτουργώντας μετὰ τήν κοίμηση τοῦ Ὁσίου ὡς ὑπο-

351. Ὅπως σημειώθηκε καί στήν ὑπ. 318, λόγος διάσωσης τῶν τυπικῶν αὐτῆς τῆς περιόδου ἦταν ἡ ἀνάγνωσή τους ἀνά τακτά χρονικά διαστήματα ἐνώπιον ὁλόκληρης τῆς ἀδελφότητος (π.χ. κατὰ τή διάρκεια σημαντικῶν ἐορτῶν), ἀλλά καί τήν ἀντιγραφή τους σέ ἀρκετά ἀντίτυπα (ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*, σελ. 108-109).

352. Ὅπως καί τά λοιπά μοναστικά καθιδρύματα τῆς ἐποχῆς πού διατηροῦνται μέχρι καί σήμερα, μέ χαρακτηριστικότερα παραδείγματα τό Ἅγιον Ὅρος καί τά Μετέωρα (ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 66, ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, «*Πάτμος*», σελ. 130 καί ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξarchία*, σελ. 55 ἐπ.).

353. Π.χ. μέ αὐτοκρατορικά χρυσόβουλλα, τόσο γιά τήν ἱκανοποίηση τῶν οἰκονομικῶν της ἀναγκῶν, ὅσο καί γιά νά ἀποτελέσουν καταφύγιο σέ περίπτωση

κείμενο δικαίου, χωρίς αυτό νά ἀμφισβητεῖται ἀπό κανένα συμβαλλόμενό της³⁵⁴. Παράλληλα οἱ στενές σχέσεις πού εἶχαν δημιουργηθεῖ μέ τήν αὐτοκρατορική αὐλή ἐπέτρεψαν στή Μονή νά «καρπώνεται» ποικίλες ἐπιχορηγήσεις, χωρίς ὅμως αὐτή νά ξεχνᾷ καί τή φιλανθρωπική της δράση³⁵⁵.

Ἀκόμη ἡ Μονή ἐπαύξησε καί τόν «στόλο» της, σημαντικό μέρος τοῦ ὁποίου εἶχε πλήρεις φορολογικές ἀτέλειες, συνεχίζοντας ἔτσι τό εὐνοϊκό καθεστῶς πού εἶχε πρωτοεισφέρει ὁ Ὅσιος, ὡς ἀντίβαρο στή δυσκολία πού εἶχαν τά ἐμπορικά πλοῖα νά προσεγγίσουν στό νησί λόγω τῆς ἀπόμακρης τοποθεσίας του³⁵⁶. Χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι τήν ἐποχή τοῦ Ὁσίου ἀπό τά τέσσερα συνολικά πλοῖα πού μαρτυρεῖται ὅτι κατεῖχε ἡ Μονή, μόνο τό ἓνα ἀπό αὐτά εἶχε τέτοιου εἴδους προνόμια³⁵⁷, ἐνῶ τά ἐπόμενα χρόνια αὐτά αὐξήθηκαν σέ τέσ-

τῶν συνηθισμένων γιά τήν ἐποχή ἐπιδρομῶν (ἐνδεικτικά σέ ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἑγγραφα Πάτμου*, σελ. 67-68, 86-91 καί 94-97 ὅπου ἀναφέρονται οἱ κτήσεις τῆς Μονῆς ἀνά χρονολογική περίοδο, ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 74 ἐπ. καί ΝΙΚΗΤΑΡΑ, *Ἐξarchία*, σελ. 133 ἐπ.). Ὁ ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ, «*Τά χρυσόβουλα*», σελ. 356 ἐπ. βέβαια ὑποστηρίζει ὅτι στή Μονή ἀνήκαν μόνο οἱ Λειψοί καί τό Ἀγαθονήσι καί καμία ἄλλη νησίδα πέριξ τῆς νήσου.

354. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «*Τό ιδιοκτησιακό καθεστῶς*», σελ. 9 καί ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 14 πού ὑποστηρίζει ὅτι ἡ Μονή διαδραμάτιζε «τόν ρόλο τοῦ ἡγέτη μίας κοινωνίας πού ἦταν καθ' ὅλα ἐξαρτημένη ἀπό αὐτή».

355. Γνωστές ἐκείνη τήν ἐποχή μέ τήν ὀνομασία «*σολεμνίων*». Ἀναλυτικά βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 68, ὑπ. 48 ὅπου μνημονεύεται ἡ χορήγηση 24 κομνηνάτων καί ἀπό τόν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Β' Κομνηνό καί τόν Μανουήλ Κομνηνό καί 2 λίτρων χρυσοῦ καί 144 χρυσῶν νομισμάτων ἀπό τήν Κρήτη πού εἶχε μετόχι ἡ Μονή. Πρός τοῦτο μαρτυρεῖται ἡ σύναψη δανείου ἀπό τόν ἡγούμενο Θεοδόσιο γιά τήν ἀπελευθέρωση ὄλων τῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ πού εἶχαν αἰχμαλωτιστεῖ ἀπό τούς πειρατές (βλ. καί ὑπ. 321).

356. Τόσο γιὰτί δέν τά συνέφερε οἰκονομικά ἀφοῦ οἱ κάτοικοι ἦταν λίγοι, ὅσο καί γιὰτί τό νησί ἀποτελοῦσε ὀρμητήριο πειρατῶν. Ἀναλυτικά βλ. ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, «*Τά πλοῖα*», σελ. 93-114. Ὁ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «*Τά πλοῖα*», σελ. 36 ἀφοῦ σημειώσει ὅτι τά πλοῖα ἦταν σημαντικά περιουσιακά στοιχεῖα, εὐστοχα παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἱστορία τῆς Μονῆς ὡς πλοιοκτήτριας συνδέεται στενά μέ τήν ἱστορία τῶν φορολογικῶν της ἀπαλλαγῶν.

357. ΜΜ, σελ. 51, στ. 3-6. Βλ. καί ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, «*Τά πλοῖα*», σελ. 94 γιά τό πλῆθος τῶν ἐγγράφων πού μνημονεύονται σ' αὐτά πού παρέχουν σημαντικές πληροφορίες γιά τόν τρόπο λειτουργίας τῆς «*ἐξκουσίας*» (στή σελ. 112 μάλιστα παρατίθεται πίνακας τῶν ἐγγράφων γιά τά πλοῖα τῆς Πάτμου τῆς πε-

σερα (χωρίς όμως νά είναι δυνατός ο ύπολογισμός του πραγματικού αριθμού των πλοίων που διέθετε ή Μονή εκείνη τή χρονική περίοδο), μέ αποτέλεσμα τό νησί τής Πάτμου ήδη από τότε νά καταστεί σημαντικό πνευματικό αλλά καί ἐμπορικό κέντρο τής ἐποχῆς, ἀποτελώντας ἕναν «αὐτοδύναμο οἰκονομικό παράγοντα ὁλοκληρίου τοῦ Αἰγαίου», κυρίως λόγω τής παρουσίας καί τής προσφορᾶς τής Μονῆς³⁵⁸.

ριόδου αὐτῆς). Ὁ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «Τά πλοῖα», σελ. 36-37 σημειώνει ὅτι στό ἀρχεῖο τής Μονῆς σώζονται τρεῖς πράξεις τοῦ σεκρέτου τής θαλάσσης μέ τά μοναδικά σωζόμενα στοιχεῖα τής βυζαντινῆς περιόδου γιά τή διαδικασία καταμέτρησης καί παράδοσης πλοίου (πού ἐξυπηρετοῦσαν κατ' ἀρχήν φορολογικούς σκοπούς), ἐνῶ στή σελ. 40 ὑποστηρίζει ὅτι ἦταν σύνηθες οἱ μονές νά διαθέτουν περισσότερα πλοῖα ἀπό ὅσα εἶχαν φορολογικές ἀτέλειες.

358. Γιά τά πλοῖα τής Μονῆς, ἀλλά καί γιά τό πῶς τό εὐνοϊκό τους καθεστῶς ἐπικυρωνόταν ἀπό πολλούς αὐτοκράτορες τής ἐποχῆς βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 127, ὑπ. 5, ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «Προσδιορισμός», σελ. 469-479, ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 69-71 (ὅπου καί γιά τά πλοῖα πού κατέλειπε ὁ Ὅσιος), ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἑγγραφα Πάτμου*, σελ. 63 καί 78-84, ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, «*Patmos*», σελ. 8 ἐπ., ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 14, ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, «Τά πλοῖα», σελ. 95 ἐπ. καί ΜΑΛΤΕΖΟΥ, «Τά πλοῖα», σελ. 124 (γιά τή βαθμιαία διεύρυνση αὐτῶν τῶν προνομίων ἀκόμη καί μετά τήν ἄλωση τής Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τοὺς Λατίνους τό 1204). Βλ. ἰδιαίτερα ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 14 πού σημειώνει χαρακτηριστικά ὅτι τά πλοῖα τής Πάτμου ξεκινοῦσαν ὁμαδικά καί εἶχαν καθορισμένα δρομολόγια, διενεργώντας μάλιστα κανονικό ἐμπόριο (καί ὄχι μόνο σκοπώντας στήν ἐξυπηρέτηση τῶν βιοτικῶν ἀναγκῶν τής Μονῆς καί τῶν μετοχιῶν αὐτῆς ἢ τοῦ νησιοῦ), ἐνῶ ὁρισμένα εἶχαν παραχωρηθεῖ καί σέ ιδιώτες (ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, «Τά πλοῖα», σελ. 108 καί ΜΑΛΤΕΖΟΥ, «Τά πλοῖα», σελ. 122). Ἀκόμη ἡ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, «Τά πλοῖα», σελ. 116 σημειώνει ὅτι τοὺς ἐπόμενους αἰῶνες λειτούργησε ναυπηγεῖο στό νησί (καί στή σελ. 117 ἐπ. γιά τά πλοῖα αὐτῆς τής μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς). Οἱ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 18 καί ΜΑΛΤΕΖΟΥ, «Τά πλοῖα», σελ. 117 ὑποστηρίζουν μάλιστα ὅτι συνέβαλαν οὐσιαστικά καί στόν ἐθνικο-απελευθερωτικό ἀγῶνα.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «Τά πλοῖα», σελ. 39-40 παρατηρεῖ πῶς τά πλοῖα τής Μονῆς πέραν τής φορολογητέας χωρητικότητας καί τοῦ ὀνόματος τοῦ ιδιοκτήτη δέν διέθεταν κανένα ἄλλο διακριτικό γνώρισμα πού θά συντελοῦσε στήν ἐξατομίκευσή τους (π.χ. δέν εἶχαν οὔτε ὄνομα, κάτι πού δέν ἦταν σύνηθες γιά τήν ἐποχή, μέ αποτέλεσμα νά καθίσταται ἐξαιρετικά δύσκολη ἡ διαφοροποίηση τῶν πλοίων πού εἶχαν φορολογικές ἀτέλειες καί ἐκείνων πού δέν εἶχαν) καί σέ συνδυασμό μέ τό γεγονός ὅτι σέ περίοδο 15 ἐτῶν εἶχαν καταστραφεῖ πέντε πλοῖα τής Μονῆς μέ φορολογικές ἀτέλειες, τά ὁποῖα ὅμως ἀντικαταστάθηκαν ἀμέσως, ὁδηγεῖται στό συμπέρασμα πῶς μέ τά ἴδια προνομιακά ἔγ-

Ἡ ιδιαίτερη οικονομική ἀνθήση πού εἶχε δημιουργηθεῖ λόγω ὄλων αὐτῶν τῶν παραγόντων, ἦταν φυσικό νά μὴν «ἀφήσει ἀσυγκίνητους» διάφορους ἐπιχώριους ἐπισκόπους, οἱ ὅποιοι μέ ποικίλες ραδιουργίες καί μεθοδεύσεις προσπαθοῦσαν νά «εἰσπηδήσουν» στό νησί καί τή Μονή ὥστε νά ὑπαχθοῦν στή δικαιοδοσία τους³⁵⁹, μέ χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τήν περίοδο 1145-1157 ὁπότε τό νησί ὑπήχθη στόν Μητροπολίτη Ἰκαρίας μέ τή σύμφωνη μάλιστα γνώμη καί τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς³⁶⁰. Γιά τήν ἀποτροπή τέτοιων περιστατικῶν, ἤδη ἀπό τό 1132 μέ σιγίλλιο τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου Θ' Ἀγαπητοῦ³⁶¹, ἡ Μονή γίνεται πατριαρχικό σταυροπήγιο μέ μόνη ὑποχρέωση τή μνημόνευση τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου στίς ἐκκλησιαστικές ἀκο-

γραφα κυκλοφοροῦσαν παράνομα καί καταχρηστικά καί ἄλλα παρόμοια πλοῖα τῆς Μονῆς πού ὅμως δέν εἶχαν ἐξασφαλίσει τά ἴδια προνόμια (ἐξάλλου ἡ Μονή διέθετε ἐπίσημα ἀντίγραφα τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Α', ἐνῶ καί ἡ φορολογική ἀπαλλαγή δέν καταγραφόταν στά σχετικά δημοσιονομικά βιβλία ἀφοῦ ἦταν «ἀκατάγραπτη» καί ἀφοροῦσε μόνο ὀρισμένη χωρητικότητα καί ὄχι συγκεκριμένα πλοῖα).

359. Ὑπενθυμίζεται ὅτι ἡ Μονή ἦταν πλήρως ἐλεύθερη ἀπό κάθε ἐκκλησιαστική καί κοσμική ἐξουσία (ἐνδεικτικά βλ. BRANOYΣΗ, *Ἑγγραφα Πάτμου*, σελ. 64-67 καί ΓΕΡΟΥΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 47-63 γενικά γιά τίς σχέσεις τοῦ νησιοῦ μέ τίς ἄλλες γειτονικές ἐπισκοπές ἐκείνη τήν περίοδο). Ἡ Μονή μάλιστα φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦσε ιδιαίτερα προσφιλή τόπο ἐγκατάστασης σχολαζόντων ἐπισκόπων, οἱ ὅποιοι δυνάμει τῶν τότε κανόνων εἶχαν δικαίωμα σύνταξης διαθήκης (σέ ἀντίθεση μέ τούς μοναχούς) μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται γιά τή διεύρυνση τῆς περιουσίας τῆς Μονῆς, ἐνῶ συνέβαλαν στήν πνευματική ἀνάπτυξη τοῦ νησιοῦ (ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ, *Ἡ νομολογία*, σελ. 253, BRANOYΣΗ, *Ἑγγραφα Πάτμου*, σελ. 109 καί ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗΣ, «Ἡ συμβολή», σελ. 303).

360. Ἀναλυτικότερα βλ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 85 ἐπ., BRANOYΣΗ, «*Πατριαρχικά*», σελ. 38 ἐπ., ΝΙΚΗΤΑΡΑ, *Ἐξαρχία*, σελ. 53 ἐπ., ΓΕΡΟΥΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 41 καί ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, «*Τό κανονικόν καθεστῶς*», σελ. 15-17 πού ὅμως σημειώνει ὅτι ὁ κίνδυνος ὑπῆρχε ὄχι μόνο ἀπό τίς ἐπεμβάσεις ἄλλων ἐπισκόπων, ἀλλά καί ἀπό τίς τάσεις αὐτονομίσεως ὀρισμένων μοναχῶν τῆς Μονῆς λόγω τῶν αὐθαιρεσιῶν ὀρισμένων πατριαρχικῶν ἐξάρχων.

361. Ἡ ΓΕΡΟΥΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 44 σημειώνει χαρακτηριστικά ὅτι τό συγκεκριμένο ὑπόμνημα μαζί μέ αὐτό τοῦ Λουκά Χρυσοβέργη ἀποτελοῦν «τόν καταστατικό χάρτη τῶν σχέσεων τῆς Μονῆς μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο» (ἀναλυτικά σέ ΓΕΡΟΥΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 129-147).

λουθίες³⁶², διατηρώντας ἔτσι μέ κάποιες μικρές ἀποκλίσεις τό καθεστώς πού εἶχε εἰσάγει ὁ Ὅσιος³⁶³.

Σημαντικό εἶναι ἀκόμη τό γεγονός ὅτι ἡ Μονή καθ' ὅλη τή διάρ-
κεια τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐξακολουθοῦσε νά ἐπανακατο-
χυρώνει τίς κτήσεις καί τά προνόμιά της μέ νέες αὐτοκρατορικές
καί πατριαρχικές πράξεις³⁶⁴. Ὅταν ὁμως ἐπῆλθε ἡ κατάκτηση τῆς

362. Μάλιστα δέν προβλεπόταν ἡ καταβολή κάποιου ἐτήσιου ποσοῦ, τοῦ λε-
γομένου «κανονικοῦ», τό ὁποῖο ἡ Μονή ἄρχισε νά καταβάλει μόλις τό 1624 (βλ.
ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιουσία*, σελ. 28 γιά τό «κανονικό» πού ἀποτελοῦσε ἕνα εἶδος τέ-
λους στόν ἐπιχώριο ἐπίσκοπο), ἐνῶ παράλληλα ὁ Πατριάρχης ἀποποιοῦνταν
κάθε ἀνάμειξη στά ἐσωτερικά ζητήματα τῆς Μονῆς (ἀκόμη καί τή χειροτονία
κληρικῶν ἢ τόν ἔλεγχο τῶν ἠθικῶν παραπτωμάτων τῶν μοναχῶν), μέ μόνη ἐξάι-
ρεση τήν περίπτωση πού ὑπῆρχε συγκατάθεση ἀπό τή Μονή (ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙ-
ΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 89 καί ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 41). Στό
πλαῖσιο αὐτό οἱ ΜΑΡΚΟΣ, *Τό νομικό καθεστώς*, σελ. 327 καί ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ,
Βυζαντινά, σελ. 126 σημειώνουν ὅτι μέχρι τότε οἱ μοναχοί ἀκολουθοῦσαν τήν ἀν-
τικανονική πρακτική νά μνημονεύουν στίς ἐκκλησιαστικές τους ἀκολουθίες «ὑπέρ
πάσης ἐπισκοπῆς Ὁρθοδόξων».

363. ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 52, ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 39-41,
καί ἀναλυτικότερα στίς σελ. 113-127 (μέ αὐτούσια παράθεση καί σχολιασμό τοῦ
ὑπομνήματος τοῦ Πατριάρχου). Βλ. καί γιά μεταγενέστερες ἀντίστοιχες ἐνέργειες
σέ ΒΡΑΝΟΥΣΗ, «*Πατριαρχικά*», σελ. 30 ἐπ.

364. Βλ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 69, 71 καί 88 ἐπ. γιά
τήν ἀνανέωση τῶν προνομίων τῆς Μονῆς ἀπό τούς Οἰκουμενικούς Πατριάρχες
καί τούς πολιτειακούς ἄρχοντες κατά τήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας. (Γιά τέ-
τοιες πηγές βλ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «*Τινά περί τοῦ αὐτοδιοικήτου*», σελ. 159-
161, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, «*Τό κανονικόν καθεστώς*», σελ. 16 καί ΝΙΚΗΤΑΡΑ,
Ἐξαρχία, σελ. 60 ἐπ. καί 305 ἐπ. ὅπως τό σιγίλλιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
Παχωμίου Α' τοῦ 1504, τοῦ Ἰωάσαφ Β' τοῦ 1561, τοῦ Πάπα καί Πατριάρχου Ἀλε-
ξανδρείας Σιλβέστρου, τοῦ Σωφρονίου Ἱεροσολύμων τοῦ 1580 κ.ἄ.). Γιά τό γεγο-
νός ὅτι αὐτό ἀποτελοῦσε συνήθη πρακτική τῆς ἐποχῆς βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περιου-
σία*, σελ. 42, ὑπ. 37, καί σελ. 125-133, ΛΑΖΑΡΑΤΟ, «*Τά χρυσόβουλα*», σελ. 340
καί ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 13-14 πού σημειώνει ἐπιπλέον ὅτι ἡ ἀνε-
ξαρτησία τῆς Μονῆς ἀποτελεῖ «*ἀδιαφιλονίκητη συνεχῆ παράδοση*» καί τά προ-
νόμιά της ἐπεκτάθηκαν καί στά μετόχια αὐτῆς. Εἰδικότερα σέ ΒΡΑΝΟΥΣΗ, «*Πα-
τριαρχικά*», σελ. 40 ἐπ. (ἰδίως σελ. 42-43) παρατηρεῖται ὅτι αὐτά τά προνόμια
ἐπαναλήφθηκαν καί σέ πλῆθος ἐπίσημων ἐγγράφων τῶν μεταβυζαντινῶν χρόνων,
στά ὁποῖα μάλιστα γινόταν ἀναφορά προγενέστερων σχετικῶν ἐγγράφων. Μά-
λιστα ἡ γνησιότητα τῶν διασωθέντων αὐτῶν νομικῶν ἐγγράφων δέν ἀμφισβη-
τεῖται (ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «*Τό ἰδιοκτησιακό καθεστώς*», σελ. 10, ὑπ. 4 καί ΑΠΟΣ-
ΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 215), ἀποτελώντας τούς μόνους

Κωνσταντινούπολης καί ἡ πτώση τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀπό τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἡ Μονή γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ἀσφάλειας καὶ τοῦ ἰδιαίτερου καθεστῶτος αὐτῆς κατόρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἔκδοση σουλτανικοῦ φερμανίου, πού καθιστοῦσε τὸ νησί «δορυά-λωτο», μέ ἀποτέλεσμα ἡ Μονή νὰ μὴν ὑπαχθεῖ ποτέ ὑπὸ ὀθωμανική κυριαρχία³⁶⁵. Ὡς ἐκ τούτου οἱ ἐν λόγῳ ἐκτάσεις παρέμειναν στὴν ἰδιοκτησία αὐτῶν πού τίς κατεῖχαν πρὶν τὴν τουρκική κατάκτηση³⁶⁶.

οὐσιαστικά τίτλους ἰδιοκτησίας πού διαθέτει ἡ Μονή ἐπ' αὐτῶν τῶν ἐκτάσεων (ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Τό ἰδιοκτησιακὸ καθεστῶς», σελ. 3), οἱ ὅποιοι μάλιστα ἔχουν κριθεῖ ὅτι δέν χρῆζουν μεταγραφῆς (ἘφΔωδ 22/1955 ἀδημ. καὶ ἀναλυτικά σέ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 209 ἐπ.). Ὁ ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, «Πάτμος», σελ. 129 σημειώνει ὅτι ἀκόμη καὶ τὸ 1207 πού ἡ Πάτμος κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς, διατήρησε τὰ προνόμια τῆς λόγω τῶν σχέσεων πού εἶχε ἡ Μονή μέ τοὺς Πάπες καὶ τοὺς ἡγεμόνες τῆς Δύσης (μέ χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Πάπας Πῖος Β' τὴν 23.03.1461 ἀπειλῆσε μέ ἀφορισμὸ ὅσους χριστιανούς πειρατές παρενοχλήσουν τὴ Μονή ἢ τοὺς μοναχοὺς τῆς).

365. Ὑπάρχει διάσταση μεταξύ τῶν ἱστορικῶν γιὰ τὴ χρονολογία καὶ τὸν τρόπο κατοχύρωσης αὐτοῦ τοῦ προνομιακοῦ καθεστῶτος. Ἀπὸ τὴ μία ὑποστηρίζεται ὅτι αὐτὸ συνέβη μετὰ ἀπὸ συνάντηση πού εἶχαν ἐντεταλμένα ὄργανα τῆς Μονῆς μέ τὸν Μωάμεθ τὸν Πορθητὴ στὴν Κωνσταντινούπολη, πιθανῶς τὸ καλοκαίρι τοῦ 1454 (ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἐγγραφα Πάτμου*, σελ. 110-112, ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 33-35, ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 36-37, ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, «Τινὰ περὶ τοῦ αὐτοδιοικήτου», σελ. 162, ΜΑΡΚΟΣ, *Τὸ νομικὸ καθεστῶς*, σελ. 328 ὅπου γίνεται ἀναλυτικὴ μνεία ὅλων τῶν Πατριαρχῶν πού πῆραν τέτοιες ἀποφάσεις καὶ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Τό ἰδιοκτησιακὸ καθεστῶς», σελ. 2 καὶ ἰδίως σελ. 12, ὑπ. 11). Ἀπὸ τὴν ἄλλη πιθανῶς ὀρθότερα ὑποστηρίζεται σέ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, *Ἡ ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐκκλησία*, σελ. 24 ὅτι ἡ Πάτμος (ὅπως καὶ τὰ Δωδεκάνησα), κατελήφθη τὴν περίοδο 1537-1538 ἀπὸ τοὺς Τούρκους (ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 14 ὑποστηρίζει ὅτι ἡ περίοδος τουρκοκρατίας ξεκινᾷ στὰ Δωδεκάνησα τὸ 1522, ἐνῶ ἔχει τὴν ἴδια ἀποψη καὶ ὁ ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, «Πάτμος», σελ. 129-130 πού παρατηρεῖ ὅτι ἡ Πάτμος «δέν γνώρισε τὴ βαριά δουλεία τῶν πειρατῶν»). Βλ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τὸ δίκαιο*, σελ. 67 καὶ 87 ἐπ. καὶ ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 37 γενικά γιὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας καὶ τὴ Μονή, ἐνῶ γιὰ τὴ νομικὴ σημασία τῆς ὑποταγῆς τῆς Μονῆς στοὺς Ὀθωμανοὺς βλ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 34-35 καὶ ΤΖΩΡΤΖΑΚΑΚΗ, «Τὸ νομικὸ καθεστῶς», σελ. 93-97.

366. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Τό ἰδιοκτησιακὸ καθεστῶς», σελ. 7 ὅπου γίνεται μνεία τῆς ΑΠ Τμ. Γ' 458/2016 (ἀναρτηθεῖσα σέ areiospagos.gr – τελευταία ἀνάκτηση 22.02.2023). Ὁ ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ, «Τὰ χρυσόβουλα», σελ. 355, ὑπ. 35 σημειώνει ὅτι αὐτὸ τὸ προνόμιο εἶχε μόνο τὸ νησί τῆς Πάτμου καὶ ὄχι οἱ γύρω νησίδες γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἐπιχειρηματολογία του ὅτι τὰ παρακείμενα νησιά δέν ἀνήκουν

Αποτέλεσμα αυτού ήταν η Μονή να είναι αρκούντως χειραφετημένη από την καθεστηκυία τάξη της εκάστοτε εποχής και ως εκ τούτου να υπάρχει σημαντική πνευματική και πολιτιστική άνθηση στο νησί, ή όποια κορυφώθηκε με την ίδρυση της Πατριάδος Σχολής με έξοδα της Μονής από τον Μακάριο Καλογερά, που συνέβαλε σημαντικά στη διατήρηση και άνθηση της έλληνορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης μέσω της συστηματικής διδασκαλίας εκτός της Μονής³⁶⁷. Βέβαια την περίοδο αυτή, αν και παρατηρείται μία έκπτωση στον μοναχικό βίο της Μονής με την κατάργηση του κοινοβιακού συστήματος, την είσοδο γυναικών και τη διδασκαλία παιδιών σε αυτή³⁶⁸, δεν μπορεί να παραγνωριστεί ή συμβολή της στη διατήρηση της ελληνικής ταυτότητας της περιοχής και την άνα-

στή Μονή. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και για το Άγιον Όρος (γενικά για τα πρόνοια της Όρθόδοξης Εκκλησίας την περίοδο της τουρκοκρατίας βλ. ΓΚΟΦΑ, *Εισηγήσεις Ρωμαϊκού Δικαίου*, σελ. 217 έπ.)

367. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, *Ἡ ἐν Δωδεκανήσω Ἐκκλησία*, σελ. 42-43, ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗΣ, «Ἡ συμβολή», σελ. 306, ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 189 έπ., ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, «Πάτμος», σελ. 132-134 (πού υποστηρίζει ότι λειτουργοῦσε σ' αὐτή σχολή ακόμη καί πρίν τήν ἐπίσημη ἑναρξη τῆς Πατριάδος) καί ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 15-16. Ὁ Μακάριος Καλογεράς διετέλεσε καί ἡγούμενος τῆς Μονῆς καί μαζί μέ τόν Ἀθανάσιο τόν Πάριο, τόν Νικόδημο τόν Ἀγιορείτη, τόν Μακάριο Νοταρά κ.ἄ. ἀποτέλεσαν ἐξέχουσες πνευματικές προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς πού συντήρησαν τίς ἀξίες ὄχι μόνο τῆς Ὁρθοδοξίας ἀλλά καί τοῦ ἐλληνισμοῦ σέ ὁλόκληρο τό Αἰγαῖο. Εἶχε προηγηθεῖ ὁ Νικηφόρος Χαρτοφύλαξ, ὁ ὁποῖος διετέλεσε ἡγούμενος τῆς Μονῆς καί μετέπειτα Μητροπολίτης Λαοδικείας στά τέλη τοῦ 16ου – ἀρχές τοῦ 17ου αἰώνα πού εἶχε δημιουργήσει σχολεῖο ἐντός τῆς Μονῆς (ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗΣ, «Ἡ συμβολή», σελ. 305). Βλ. καί ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Τινά περί τοῦ αὐτοδιοικήτου», σελ. 162-163 καί ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 67 γιά Πατριάρχες καί ἄλλους λόγιους τῆς ἐποχῆς πού εἶχαν ἐγκαταβῶσει στή Μονή. Οἱ ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗΣ, «Ἡ συμβολή», σελ. 308 καί ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 16 παρατηροῦν ὅτι ἡ Πατριάδα ἀπό τό 1713 πού ἰδρύθηκε διέκοψε τή λειτουργία της μόνο τήν περίοδο τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς (1912-1946), ἐνῶ ἐπανιδρύθηκε ὡς ἱερατική σχολή τό 1947 (βλ. καί BROWNING, «*Patmian School*», σελ. 291-300 καί ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Ἡ συμπόρευση», σελ. 29 έπ. γενικά γιά τήν παιδεία στά Δωδεκάνησα τήν περίοδο τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς καί τίς τακτικές ἀφελληνισμοῦ πού ἀκολουθήθηκαν, οἱ ὁποῖες σέ μεγάλο βαθμό ἦταν ἐπαχθέστερες ἀπό αὐτές τῆς τουρκικῆς).

368. Ὁ WARE, «*The monastic ideal*», σελ. 33 σημειώνει βέβαια ὅτι ὁ Ὅσιος δέν προσδοκοῦσε τή δημιουργία κάποιου εἰδους σχολείου ἐντός τῆς Μονῆς ὅπως ὁ Θεόδωρος Στουδίτης.

γέννηση του ἔθνους³⁶⁹. Στό πλαίσιο αὐτό ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι στήν ἀνάδειξή του ὡς πνευματικοῦ κέντρου συνέβαλε καί ἡ πλούσια βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς, βάση τῆς ὁποίας ἀποτελοῦσαν τά βιβλία τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου³⁷⁰.

Σήμερα ἡ Μονή διατηρεῖ τήν πατριαρχική καί σταυροπηγιακή της ἀξία³⁷¹, ἔχοντας ὡς κανονικό ἐπίσκοπο τόν Ἀρχιεπίσκοπο Κων-

369. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 15 ἐπ. Δημοφιλεῖς ἀγωνιστές τῆς Πάτμου ἦταν ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, ὁ Ἐμμανουήλ Ξάνθος καί ὁ Δημήτριος Θέμελης (ὅλοι τους μαθητές τῆς Πατριάρχης Σχολῆς), ἐνῶ τό νησί ἀπέτελεσε καί τόπο συγκέντρωσης μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὄντας τό δεύτερο νησί μετά τίς Σπέτσες πού ὕψωσε τή σημαία τῆς ἐλευθερίας. Ὁ ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗΣ, «*Ἡ συμβολή*», σελ. 309 παρατηρεῖ ὅτι ἡ Πάτμος προηγήθηκε ἐναντί τῶν ἄλλων νησιῶν τῆς Δωδεκανήσου στή σχολική παιδεία λόγω τῆς Μονῆς κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας (βλ. καί ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «*Ἡ συμπόρευση*», σελ. 22 ἐπ. γενικά γιά τόν ρόλο τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν τῶν νησιῶν στήν παιδεία τῆς Δωδεκανήσου).

370. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἐγγραφα Πάτμου*, σελ. 113-114. Ἀναλυτικότερα γι' αὐτή σέ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟ, «*Τίνα περί τοῦ αὐτοδιοικήτου*», σελ. 159, ὑπ. 2, ΦΟΡΟΠΟΥΛΟ, «*Πάτμος*», σελ. 131, ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, «*Patmos*», σελ. 17, ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 93 ἐπ. πού τή χαρακτηρίζει τή «μοναδική ἱστορική πηγή ὁλοκλήρου τοῦ νοτιοανατολικοῦ Αἰγαίου καί τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς». Οἱ ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 203-209 καί ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*, σελ. 13 σημειώνουν ὅτι σήμερα ἀριθμεῖ περίπου 1.000 χειρόγραφα, σπάνιες ἐκδόσεις τοῦ 15ου καί 16ου αἰῶνα καί περίπου 13.000 ἔγγραφα. Μάλιστα ὁ ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 138 ὑποστηρίζει ὅτι ἀρκετά ἀπό τά βιβλία τῆς Μονῆς δωρίζονταν σέ διάφορα μοναστικά κέντρα τῆς ἐποχῆς, ἐνῶ στή σελ. 198 σημειώνει ὅτι ἀποτελεῖ «σταθερό σημεῖο ἀναφορᾶς γιά τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων ὅλης τῆς Οἰκουμένης» (βλ. καί σελ. 201 ἐπ. ὅπου ἀναφέρονται οἱ ἐνέργειες τῶν μοναχῶν γιά τόν ἐμπλουτισμό τῆς βιβλιοθήκης).

371. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «*Τό κανονικόν καθεστώς*», σελ. 14 καί ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 68 πού ἀναφέρει ὅτι ἡ σταυροπηγιακή ἀξία τῆς Μονῆς μαζί μέ τό προνομιακό της καθεστώς ἐκτείνεται καί στά μετόχια αὐτῆς. Βλ. καί τό ὑπ' ἀριθμ. 845/1988 σιγιλλιῶδες γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου Α' (Ἀκολουθία, σελ. 91-95), πού ἐπαναλαμβάνει τά διαχρονικά προνόμια τῆς Μονῆς. Γενικά γιά τίς σταυροπηγιακές καί πατριαρχικές μονές καί τόν τρόπο ἱδρύσεώς τους βλ. ΜΑΡΚΟΥ, «*Ἡ ἐνσωμάτωση*», σελ. 407, ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Ἰδιαίτερα ἐκκλησιαστικά καθεστῶτα*, σελ. 20-22, ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 119-120, ΦΕΙΔΑ, «*Ἐκκλητον καί σταυροπηγιακό δίκαιο*», σελ. 43 ἐπ. καί ΒΑΒΟΥΣΚΟ, «*Νομικόν καθεστώς*», σελ. 401-402. Τό θέμα ἀπασχόλησε καί τήν ἐλληνική νομολογία [Εφ'Αθ (Τμ. 15ο) 1050/2016, *Νομοκανονικά* 2/2106, σελ. 134-150] κυρίως λόγω τῆς ἱδρύσεως πατριαρχικῶν σταυροπηγιῶν στό ἔδαφος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κάτι πού ἔρχεται σέ διάσταση μέ τόν ΚΧΕΕ. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ ΜΑΡΚΟΣ,

σταντινουπόλεως καί Νέας Ρώμης (καί Οικουμενικό Πατριάρχη), ὁ ὁποῖος μέ τήν περί Αὐτοῦ Σύνοδο ἔχει πνευματικές, διοικητικές καί δικαστικές ἀρμοδιότητες σέ ποικίλα ζητήματα τῆς Μονῆς. Κρίνεται μάλιστα ὅτι μέ τή διάταξη τοῦ ἄρθρου 18, παρ. 8 τοῦ ἑλληνικοῦ Συντάγματος κατοχυρώνεται καί νομοθετικά ὁ πατριαρχικός καί σταυροπηγιακός χαρακτήρας τῆς Μονῆς καί ἡ συνεπακόλουθη ὑπαγωγή της στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο³⁷².

✓ *Τό ὅλως προνομιακό ἐκκλησιαστικό καί νομικό καθεστῶς τῆς Μονῆς προβλέπεται πλέον καί στόν Ν. 4957/2022 (ΦΕΚ Α' 141/21.07.2022), πού στό τρίτο μέρος του ρυθμίζει ζητήματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου στή Δωδεκάνησο.*

Πιό συγκεκριμένα, ἀφιερώνεται ἓνα ὁλόκληρο ἄρθρο γιά τήν «*Ἱερά, Βασιλική, Πατριαρχική, Σταυροπηγιακή καί Κοινοβιακή Ἀν-*

«Σχόλιο», σελ. 150-151 σημειώνει ὅτι ἡ ἀνακήρυξη μίας μονῆς ὡς πατριαρχικῆς δέν ἐλέγχεται δικαστικά καθότι ἀποτελεῖ πράξη πνευματικοῦ περιεχομένου (ὑποστηρίζει μάλιστα πῶς «μόνο ὡς πραγματικό γεγονός μπορεῖ νά ἐλεγχθεῖ παρεμπιπτόντως»), τονίζοντας ὅτι ἀπόφαση πού διατάσσει τήν ἀκύρωση τέτοιας πράξης παραβιάζει τή θρησκευτική ἐλευθερία καί εἶναι ἀντικανονική καί ἀντισυνταγματική. Βλ. καί ΜΑΡΚΟΥ, «Σχόλιο», σελ. 152-153 γενικά γιά τήν ἵδρυση πατριαρχικῶν σταυροπηγιῶν στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καί ΤΡΩΙΑΝΟΥ, «Κανονικά δικαιώματα», σελ. 120 ἐπ. γιά τήν ἀντιμετώπιση αὐτοῦ τοῦ φαινομένου στόν σύγχρονο ἑλληνικό χῶρο (καί ἰδίως σελ. 124 πού σημειώνει ὅτι μέ ἀφορμή τή θεμελίωση τοῦ μετοχίου τῆς Ὁρμύλιας στή Χαλκιδική ὡς πατριαρχικό σταυροπήγιο «συνδέεται ἡ παλαιά καί ἡ σύγχρονη κανονική παράδοση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί ἡ σύγχρονη ἑλληνική ἐκκλησιαστική νομοθεσία»).

372. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ, «Τό ἀναπαλλοτρίωτο», σελ. 48 σημειώνει ὅτι ἂν ἡ Μονή πάψει νά ἔχει αὐτόν τόν χαρακτήρα δέν θά διαθέτει τά εὐεργετήματα τοῦ ἄρθρου 18, παρ. 8 Σ. Ἀντιθέτως ὁ ΤΡΩΙΑΝΟΣ, «Κανονικά δικαιώματα», σελ. 122 ὑποστηρίζει ὅτι ἡ διάταξη αὐτή δέν ἔχει καμία σχέση μέ τά κανονικά δικαιώματα τῶν μονῶν αὐτῶν καί τό ἀντικείμενό της εἶναι ἀποκλειστικά περιουσιακῆς φύσεως. Γενικά ὁ ΜΑΡΚΟΣ, «Σχόλιο», σελ. 151 ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀπονομή τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας διαρκεῖ στό διηνεκές καί πῶς ἂν καί αὐτή ἀποδεικνύεται μέ Πατριαρχική καί Συνοδική Πράξη, ἡ ἔλλειψή της δέν ἐπηρεάζει τό καθεστῶς μίας τέτοιας μονῆς. Σέ σχέση μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὁ ΤΡΩΙΑΝΟΣ, «Κανονικά δικαιώματα», σελ. 121 παρατηρεῖ ὅτι μόνο ἡ Πατριαρχική καί Συνοδική Πράξη τοῦ 1928 (καί ὄχι ὁ Πατριαρχικός Τόμος τοῦ 1850) κάνει νύξη γιά τά δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῶν πατριαρχικῶν καί σταυροπηγιακῶν μονῶν.

δρῶα Μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ Πάτμου»³⁷³, ἡ ὁποία ἀφοῦ σημειωθεῖ ὅτι ἔχει ἰδρυθεῖ τό 1088³⁷⁴, ὀρί-

373. Τό ἄρθρο ἀναφέρει τά ἑξῆς:

«1. Ἡ Ἱερά, Βασιλική, Πατριαρχική, Σταυροπηγιακή καί Κοινοβιακή Ἀνδρῶα Μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ, ἰδρυθεῖσα τό 1088, εἶναι κατὰ τίς νομικές της σχέσεις αὐτοτελές, αὐτοδιοίκητο, αὐτοδέσποτο καί αὐτεξούσιο Νομικό Πρόσωπο Ἰδιωτικοῦ Δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.), ὑπάγεται στήν ἄμεση κανονική, ἐκκλησιαστική καί πνευματική δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἐδρεύει στήν Ἱερά Νῆσο Πάτμο καί ἐκπροσωπεῖται ἀπό τόν Καθηγούμενο.

2. Ἡ Ἱερά, Βασιλική, Πατριαρχική, Σταυροπηγιακή καί Κοινοβιακή Ἀνδρῶα Μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ διοικεῖται σύμφωνα μέ τίς διατάξεις τοῦ παρόντος καί τοῦ Ἑσωτερικοῦ Κανονισμοῦ της.

3. Ἡ Ἀδελφότητα τῆς Ἱερᾶς, Βασιλικῆς, Πατριαρχικῆς, Σταυροπηγιακῆς καί Κοινοβιακῆς Ἀνδρῶας Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ καθορίζει μέ Ἑσωτερικό Κανονισμό ὅλα τά θέματα πού ἀφοροῦν στήν ὀργάνωση, λειτουργία, διοίκηση, οἰκονομική διαχείριση τῆς Ἱερᾶς Μονῆς καί σέ κάθε ἄλλη ἀναγκαία λεπτομέρεια, σύμφωνα μέ τούς Ἱερούς Κανόνες, τίς παραδόσεις τοῦ ὀρθόδοξου μοναχισμοῦ καί τή νομοθεσία τοῦ Κράτους. Ὁ Ἑσωτερικός Κανονισμός ἐγκρίνεται ἀπό τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη καί τήν περί Αὐτόν Ἁγία καί Ἱερά Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί δημοσιεύεται, ἐπί ποινῇ ἀνυποστάτου, στό ἐπίσημο Δελτίο τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῆς Δωδεκανήσου **«Δωδεκάνησος»**. Ἡ ἰσχὺς τοῦ Ἑσωτερικοῦ Κανονισμοῦ ἀρχεῖται ἀπό τήν ἡμερομηνία δημοσίευσής του.

4. Κάθε τροποποίηση τοῦ Ἑσωτερικοῦ Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς, Βασιλικῆς, Πατριαρχικῆς, Σταυροπηγιακῆς καί Κοινοβιακῆς Ἀνδρῶας Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ ἢ ἡ κατάργησή του, ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ, γίνεται μέ ἀπόφαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί τῆς περί Αὐτόν Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἢ κατόπιν εἰσήγησης τῆς Γεροντικῆς Συνάξεως τῆς Ἱερᾶς, Βασιλικῆς, Πατριαρχικῆς, Σταυροπηγιακῆς καί Κοινοβιακῆς Ἀνδρῶας Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ καί ἀπόφασης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί τῆς περί Αὐτόν Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἡ τροποποίηση ἢ ἡ ἀπόφαση κατάργησης ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ τοῦ Ἑσωτερικοῦ Κανονισμοῦ δημοσιεύεται, ἐπί ποινῇ ἀνυποστάτου, στό ἐπίσημο Δελτίο τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῆς Δωδεκανήσου **«Δωδεκάνησος»**. Ἡ ἰσχὺς τῆς τροποποίησης ἢ τῆς ἀπόφασης κατάργησης τοῦ Ἑσωτερικοῦ Κανονισμοῦ, ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ, ἀρχεῖται ἀπό τήν ἡμερομηνία δημοσίευσής της.

5. Ἐκλογεῖς, ἐκλόγιοι ἢ διοριστέοι στή θέση τοῦ Ἡγουμένου καί τῶν μελῶν τῆς Γεροντικῆς Σύνταξης ἐπιτρέπεται νά εἶναι μόνον ἡμεδαποί.

374. Ὅταν καί οἰκοδομήθηκε ἀπό τόν κτήτορά της Ὅσιο Χριστόδουλο. Μία τέτοια ἐπισημάνση εἶναι ἰδιαίτερα σημαντική γιά τή διαδοχή τῶν δικαιωμάτων καί τῶν ὑποχρεώσεων τῆς Μονῆς.

ζεται ότι υπάγεται στην άμεση εκκλησιαστική, κανονική και πνευματική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, διατηρώντας όμως κατά τις νομικές της σχέσεις τό «αὐτοτελές, αὐτοδιοίκητο, αὐτοδέσποτο καὶ αὐτεξούσιό της καθεστώς», μέ ἀποτέλεσμα νά κατοχυρώνεται ρητά σήμερα ἓνα σύστημα ὀργάνωσης καὶ διοίκησης ἐν πολλοῖς ὅμοιο μέ αὐτό πού εἶχε εἰσάγει ὁ κτήτοράς της³⁷⁵. Ἡ ἰδιαιτερότητα μάλιστα τοῦ νομικοῦ της status ἔγκειται στό γεγονός ὅτι διοικεῖται σύμφωνα μέ τόν Ἑσωτερικό της Κανονισμό καί τό συγκεκριμένο ἄρθρο³⁷⁶, καί ὄχι βάσει τῶν διατάξεων πού ἀφοροῦν τίς λοιπές μονές τῆς συγκεκριμένης ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας³⁷⁷, ἐνῶ εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι δέν ἐφαρμόζονται σ' αὐτή οὔτε οἱ ρυθμίσεις πού ἀφοροῦν τίς δύο Πατριαρχικές καί Σταυροπηγιακές μονές τῶν Δωδεκανήσων τοῦ ἁρθροῦ 332, Ν. 4957/2022, παρόλο πού καί γ' αὐτές ἐπιφυλάσσεται ἰδιαίτερο νομικό καθεστώς³⁷⁸.

Ὡς ἐκ τούτων εἶναι δυνατόν νά εἰπωθεῖ ὅτι μέσῳ αὐτῶν τῶν καινοφανῶν ρυθμίσεων γιά τήν ἑλληνική ἐννομη τάξη καί τά ἐκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα, ἐπιβιώνουν οἱ προβλέψεις τοῦ Ὁσίου γιά

375. Ἄρθρο 331, παρ. 1 τοῦ Ν. 4957/2022.

376. Ἄρθρο 331, παρ. 2 τοῦ Ν. 4957/2022. Μάλιστα στήν αἰτιολογική ἐκθεση (σελ. 578) σημειώνεται ὅτι τό ἄρθρο 331 ρυθμίζει «εἰδικά καί ἀποκλειστικά τά θέματα τῆς Μονῆς τῆς Πάτμου». Σημαντική βέβαια εἶναι ἡ ἐπέμβαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατά τή σύνταξη καί τροποποίηση τοῦ ἙσΚαν (βλ. ἄρθρο 331, παρ. 4 τοῦ Ν. 4957/2022).

377. Χαρακτηριστικά στήν αἰτιολογική ἐκθεση (σελ. 578) ἀναφέρεται ὅτι τό ἄρθρο 330, παρ. 1-8 ἀφορᾷ ὅλες τίς μονές τῆς Δωδεκανήσου, πλὴν τῆς μονῆς τῆς Πάτμου καί τῶν μονῶν τοῦ ἁρθροῦ 332 τοῦ Ν. 4957/2022.

378. Ἄρθρο 332, τοῦ Ν. 4957/2022. Αὐτές εἶναι ἡ μονή τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Βασσῶν στή Μητρόπολη Κάσου καί Καρπάθου καί ἡ μονή Ταξιάρχου Μιχαήλ Ρουκουνιώτου στή Μητρόπολη Σύμης (ἐδ. α'). [Οἱ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «Ὁ “Καταστατικός Χάρτης”», σελ. 102 ἐκφράζουν τόν προβληματισμό τους ἂν λόγῳ αὐτῆς τῆς διάταξης (καί τοῦ ἁρθροῦ 330, παρ. 2) δέν εἶναι πλέον δυνατή ἡ ἱδρυση πατριαρχικῶν καί σταυροπηγιακῶν μονῶν στίς ἐκκλησιαστικές ἐπαρχίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῶν Δωδεκανήσων, κάτι ὅμως πού εἶναι δύσκολο νά γίνει δεκτό γιατί ὅπως ἀναφέρθηκε προηγουμένως, στήν περίπτωση αὐτή θά παραβιαζόταν ἡ θρησκευτική ἐλευθερία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διά τοῦ κανονικοῦ του δικαιώματος νά ἱδρύει σταυροπήγια]. Ἐννοεῖται ὅτι στή Μονή δέν τυγχάνουν ἐφαρμογῆς οὔτε οἱ διατάξεις περὶ ἡσυχαστηρίων τοῦ συγκεκριμένου νόμου (ἄρ. 339, παρ. 9) ἂν καί αὐτά ἔχουν ἴδια νομική προσωπικότητα (ιδιωτικοῦ δικαίου) μέ τή Μονή.

τό αὐτοδέσποτο καὶ αὐτεξούσιο καθεστώς τῆς Μονῆς του μετὰ ἀπὸ σχεδόν δέκα αἰῶνες ζωῆς, ὥστε αὐτὴ ἡ μορφή μοναστικῆς ὀργάνωσης νὰ φτάνει μέχρι καὶ σήμερα.

25. Ἡ Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία Πάτμου

Ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου πέραν τῆς μοναχικῆς τῆς ἀποστολῆς, ἐπιτελεῖ καὶ ἕναν ἀκόμη σημαντικότερο ρόλο ἀποτελώντας ἔδρα Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ τμῆμα τῆς «Ἐκκλησίας τῆς Δωδεκανήσου»³⁷⁹.

379. Γιά τὴν «Ἐκκλησία τῆς Δωδεκανήσου» καὶ τὰ νησιά πού αὐτὴ περιλαμβάνει βλ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, *Ἡ ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐκκλησία*, σελ. 14 ἐπ. καὶ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, *Συμβολαί*, σελ. 20-22 πού σημειώνει ὅτι ὁ ὅρος αὐτός πρωτοεμφανίστηκε τὴν περίοδο τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς ἀκολουθώντας τὸν ἀντίστοιχο πολιτικό πού εἶχε ἐπικρατήσει. Ὁ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 645, ὑπ. 1 ὁρθὰ σημειώνει ὅτι ὁ ὅρος «Ἐκκλησία τῆς Δωδεκανήσου» δὲν εἶναι εὐστόχος γιατί αὐτὴ δὲν ἔχει αὐτοκεφαλία, αὐτονομία ἢ οἰουδήποτε εἶδους ἐκκλησιαστικὴ αὐτοδιοίκηση, ἀλλὰ ὑπάγεται πλήρως στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο (κάτι πού εἶναι ἀπόρροια τῶν ἄρθρων 3, παρ. 2 Σ καὶ 1, παρ. 5 ΚΧΕΕ – ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 459) ὄντας ἡ μοναδικὴ πού δὲν διαθέτει Καταστατικό Χάρτη. Τό ἴδιο ὑποστηρίζει καὶ ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, *Ἡ ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐκκλησία*, σελ. 15-16, σημειώνοντας κάπως ὑπερβολικά ὅτι αὐτό συμβαίνει γιατί ἀπουσιάζει ὁποιαδήποτε γεωγραφικὴ, πολιτικὴ (καὶ ἄρα καὶ ἐκκλησιαστικὴ) ἐνότητα μεταξύ τῶν νησιῶν. (Ὁ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 93, ὑπ. 49 ὑποστηρίζει ὅτι δόκιμος θὰ ἦταν ὁ ὅρος «Ἐκκλησιαστικὴ περιοχὴ Δωδεκανήσων», κάνοντας λόγο γιὰ «ἐνορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου»). Τό ἴδιο σημειώνει καὶ ὁ ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστώς*, σελ. 21, ὑπ. 17 παρατηρώντας ὅμως ὅτι τὸν ὅρο χρησιμοποίησε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο στό Σχέδιο Πατριαρχικῆς Διατάξεως «περί τῶν ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου» πού ὁλοκληρώθηκε τὸ 2003, χωρίς ὅμως νὰ ἔχει τεθεῖ ἀκόμη σὲ ἰσχύ. Γιὰ τὸ Σχέδιο αὐτό ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὁποίου βρίσκεται σὲ ἐκκρεμότητα καὶ ἀποτελεῖ κείμενο παραπλήσιο ἐνός Καταστατικοῦ Χάρτη βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Ἰδιαίτερα ἐκκλησιαστικά καθεστῶτα*, σελ. 61 ἐπ. καὶ ΒΑΒΟΥΣΚΟ, *Τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστώς*, σελ. 185 ἐπ. (τὰ 135 ἄρθρα τοῦ συγκεκριμένου νομοθετήματος παρατίθενται στίς σελ. 257-323).

Στὸ πλαίσιο αὐτό σημειώνεται ὅτι οἱ πιέσεις γιὰ αὐτοκεφαλία ἦταν ἀρκετές (εἰδικὰ ἐπὶ ἰταλικῆς κατοχῆς) κάτι πού ἐν τέλει δὲν εὐδωώθηκε ἀπὸ τὸ καθ' ὕλην ἀρμόδιο Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο (ἀναλυτικότερα σὲ ΒΑΒΟΥΣΚΟ, *Τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστώς*, σελ. 34 ἐπ. καὶ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, *Ἡ ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐκκλησία*, σελ. 16. Μάλιστα ὁ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «*Ἡ συμπίεση*», σελ. 30-31 ὑποστη-

Ἡ Ἐξαρχία ἔχοντας ιδιαίτερο νομικό status δύναται νά εἰπωθεῖ πώς ἐξομοιώνεται (ἀλλά δέν ἐξισώνεται) μέ τίς ἄλλες Μητροπόλεις αὐτῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας³⁸⁰, ὑποδιαιρούμενη καί αὐτή σέ ἐνορίες, εὐρισκόμενη (ὅπως καί ἡ Μονή) ὑπό τήν ἄμεση διοικητική καί πνευματική κανονική δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου³⁸¹, ἔχοντας ὡς προϊστάμενο τόν Πατριαρχικό Ἐξαρχο, (ὁ ὁποῖος

ρίζει ὅτι αὐτό ἔγινε γιά νά σταματήσουν οἱ τοπικοί ἐπίσκοποι νά ἐπηρεάζονται ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί γιά νά μπορεῖ ἡ κατοχική ἐξουσία νά ἐπεμβαίνει πιό εὐκόλα στήν τοπική Ἐκκλησία, συγκρίνοντας αὐτή τήν προσπάθεια μέ τήν ἀνακήρυξη τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τό 1830. Βλ. καί σέ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, *Συμβολαί*, σελ. 146-154 ὑπόμνημα τῶν Μητροπολιτῶν τῶν Δωδεκανήσων στόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη τόν Ἰανουάριο τοῦ 1934 γιά τό ζήτημα τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας τῶν Δωδεκανήσων. Στό ἴδιο πλαίσιο οἱ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «Ὁ “Καταστατικός Χάρτης”», σελ. 71 παρατηροῦν ὅτι τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο δέν ἀπώλεσε ποτέ τά νομοκανονικά του δικαιώματα στή Δωδεκάνησο). Ἀξίζει νά σημειωθεῖ πώς μόνο ἀποσπασματικά ἔχει ὑποστηριχθεῖ στή θεωρία ἡ ἀποψη περί τῆς ἔνωσης (καί ὑπαγωγῆς) τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Δωδεκανήσου μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος (ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ, «Τό κανονικό δικαίωμα ἐποπτείας» καί ἰδίως σελ. 196 πού ὑποστηρίζει μάλιστα ὅτι αὐτό μπορεῖ νά γίνει χωρίς νά παραβλάπτονται τά κανονικά δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου).

380. Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Τό κανονικόν καθεστώς», σελ. 15 κάνει λόγο γιά «ιδιότυπη Ἐκκλησία» καί ὄχι γιά ἐπίσκοπή.

381. Ἀναλυτικότερα γιά τήν Πατριαρχική Ἐξαρχία βλ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 127 ἐπ., ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ, *Τό ἐκκλησιαστικόν καθεστώς*, σελ. 191-194, ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Ἰδιαίτερα ἐκκλησιαστικά καθεστῶτα*, σελ. 54, ΤΡΩΙΑΝΟΥ – ΠΟΥΛΗ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 726, ΝΙΚΗΤΑΡΑ, *Ἐξαρχία*, σελ. 94 ἐπ. καί ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, *Ἡ ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐκκλησία*, σελ. 37-38 πού ἀναφέρει ὅτι περιλαμβάνει τήν Ἱερά Νῆσο Πάτμο καί τίς νησίδες Λειψοί, Ἀρκιοί καί Ἀγαθονήσι καί ἔχει ἔδρα τή μονή τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (ὁ ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 96 παρατηρεῖ ὅτι στήν Πατριαρχική Ἐξαρχία ὑπάγονται καί ὅλα τά μέτοχια τῆς Μονῆς). Βλ. καί ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 134 ἐπ. γιά τίς προσπάθειες κατάργησης τῆς Ἐξαρχίας τῆς Πάτμου μετά τό 1859.

Λόγω μάλιστα αὐτῆς τῆς ὑπαγωγῆς εὐλόγα ἡ Μονή δέν μνημονεύεται οὔτε στήν Πατριαρχική καί Συνοδική Πράξη τοῦ 1928, οὔτε στό ἄρθρο 39, παρ. 8 τοῦ ΚΧΕΕ (ἀλλά μόνο στό ἄρθρο 18, παρ. 8 Σ) γιατί αὐτή βρίσκεται στήν Πατριαρχική Ἐξαρχία Πάτμου, ἡ ὁποία ἔχει δικό της ἐκκλησιαστικό ἔδαφος καί δέν βρίσκεται σέ ἐκκλησιαστική περιφέρεια κάποιας μητρόπολης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (ὅπως ἀντίθετα συμβαίνει μέ τή μονή Βλατάδων στή Θεσσαλονίκη καί τή μονή τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας στή Χαλκιδική) (γιά τή σχέση τοῦ ἄρθρου 39, παρ. 8 τοῦ ΚΧΕΕ καί τῆς Πατριαρχικῆς καί Συνοδικῆς Πρά-

είναι συνήθως ό ήγούμενος τής Μονής³⁸²) και άσκει στο όνομά του όλες τίς έξουσίεσ στο νησί³⁸³.

Τό όλωσ ιδιαίτερο αυτό έκκλησιαστικό καθεστώσ έγκειται στο γεγονός ότι ή πνευματική έξουσία τής Μονής έκτείνεται σε όλόκληρο τό νησί τής Πάτμου μέ άποτέλεσμα νά χαρακτηρίζεται ως «έξαρχική μονή», καθότι ή έν τοίς πράγμασι έξουσία της καταλαμβάνει μία συγκεκριμένη τοπική περιφέρεια, σάν νά άποτελεϊ μία κα-

ξης του 1928 βλ. ΤΡΩΙΑΝΟΥ, «Κανονικά δικαιώματα», σελ. 124). Έξάλλου ή Πράξη του 1928 δέν έκανε καμία αναφορά στη λεγόμενη «Έκκλησία τών Δωδεκανήσων» (ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «Ό “Καταστατικός Χάρτης”», σελ. 72).

382. Ό ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Έκκλησιαστικό Δίκαιο, σελ. 647 σημειώνει ότι εκλέγεται από όλη τήν αδελφότητα τής Μονής υπό τήν ιδιότητά του αυτή, ένω ό ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, Έξαρχία, σελ. 72-73 αναφέρει δύο τουλάχιστον περιπτώσεις πού ή Πατριαρχική Έξαρχία ανατέθηκε σε λαϊκά πρόσωπα και όχι στον ήγούμενο τής Μονής (ένω γενικά για τον κατάλογο Πατριαρχικών Έξάρχων τής Πάτμου βλ. σελ. 110-121). Βλ. και ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, Τό δίκαιο, σελ. 130 έπ. για τήν παραβίαση αυτού του προνομιακού καθεστώτος μέ τήν εκχώρησή του σε έξάρχους λαϊκούς και κληρικούς, ένω ό ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Τό κανονικόν καθεστώσ», σελ. 15 και 18 υποστηρίζει ότι υπήρχαν διαρκείς ανάγκες πού δέν μπορούσαν νά επιλύονται συνεχώς μέ άποστολή πατριαρχικής έξαρχίας (π.χ. χειροτονίες κληρικών), ένω και οι κάτοικοι του νησιού και οι μοναχοί είχαν δυσανεστηθεί από τους άπεσταλμένους πατριαρχικούς έξάρχους, γι' αυτό κατοχυρώθηκε (και δέν ανατέθηκε) τό παλαιό καθεστώσ τό 1715.

383. ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, Έξαρχία, σελ. 93. Έχει έξουσίεσ διοικητικές, πνευματικές και δικαστικές (ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, Τό δίκαιο, σελ. 139 έπ.), ένω συμμετέχει και στα σχετικά συνοδικά όργανα τής συγκεκριμένης έκκλησιαστικής έπαρχίας. Έχει μάλιστα έξουσία έκδοσης αυτοτελών κανονιστικών πράξεων βάσει τών άρθρων 21, παρ. 1 και 22, παρ. 1 του Ν. 4301/2014 (ΦΕΚ Α' 223/07.10.2014) (ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, Ίδιαίτερα έκκλησιαστικά καθεστώτα, σελ. 56), οι όποίεσ μάλιστα εγκρίνονται από τή Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου και δημοσιεύονται τόσο στην Έφημερίδα τής Κυβερνήσεως, όσο και στο έπίσημο δελτίο «Δωδεκάνησος» τών έπαρχιών του Οικουμενικού Θρόνου. Βέβαια δέν είναι τόσο αυτεξούσιος όσο άλλοι Μητροπολίτες άφου για κάθε του ένέργεια όφείλει νά ενημερώνει τον Οικουμενικό Πατριάρχη. Ό ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Τά όρια, σελ. 86 μάλιστα υποστηρίζει ότι ή μή έκδοση Καταστατικού Χάρτη πού θά άποτελεϊ νόμο του κράτους μέ τίς άπαραίτητες νομοθετικές έξουσιοδοτήσεis άποτελεϊ κώλυμα για τήν έκδοση κανονιστικών διατάξεων για τή ρύθμιση τής όργάνωσης και τής έσωτερικής της διοίκησης.

νονική Μητρόπολη³⁸⁴, ή όποία όμως διοικείται από τόν ήγούμενο τής Μονής³⁸⁵.

Σέ συνέχεια μάλιστα τοῦ αὐτεξούσιου καθεστῶτος ἀπό κάθε ἐκκλησιαστική ἀρχή πού εἰσήγαγε ὁ Ὅσιος ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ Πατριαρχικός Ἐξάρχος δέν συλλειτουργεῖ μέ κανέναν ἄλλο ἐπίσκο-

384. Στό πλαίσιο αὐτό ὀρθῶς ἐπισημαίνεται ὅτι ἡ παραχώρηση ἐξαρχίας δέν ἀποτελεῖ βάση διεκδίκησης οἰασδήποτε αὐτονομίας, πολλῶ δέ μᾶλλον μὴ ὑπαγωγῆς στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Τό κανονικόν καθεστῶς», σελ. 20-21). Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Τό κανονικόν καθεστῶς», σελ. 14-15 ἀποδίδει τή δημιουργία αὐτοῦ τοῦ ιδιόμορφου ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος στήν ἐν τέλει ἐγκατάσταση λαϊκῶν στό νησί (παρά τήν ἀρχική ἀντίθεση τοῦ Ὁσίου) καί στό γεγονός ὅτι ἡ τοπική Ἐκκλησία διαμορφώθηκε σέ ἀπόλυτη συνάρτηση μέ τή Μονή.

385. Κάτι τέτοιο μπορεῖ νά θεωρηθεῖ δείγμα τής παλαιότερης ἐξουσίας της, ἡ ὅποια σέ μεγάλο βαθμό ἰσχύει καί σήμερα (ΜΑΡΚΟΣ, *Τό νομικό καθεστῶς*, σελ. 327), ἐνῶ ὁ ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 35 συνδέει τή σταυροπηγιακή ἀξία τής Μονής μέ τή δημιουργία Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας στήν Πάτμο (βλ. καί «Πατριαρχικό συνοδικό ἐπιβεβαιωτήριο γράμμα» τοῦ Πατριάρχου Κοσμᾶ Γ' στίς σελ. 343-346). Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Τό κανονικόν καθεστῶς», σελ. 20-21 ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ήγούμενος καί Πατριαρχικός Ἐξάρχος μέ αὐτό τόν τρόπο καθίσταται ὑπεύθυνος γιά τήν προάσπιση τοῦ αὐτοδεσπότη τοῦ τής Μονής, ἐνῶ ἡ παραχώρηση τοῦ ἐξαρχικοῦ δικαιώματος ἔχει ἐκχωρηθεῖ ἀποκλειστικά σ' αὐτόν καί σέ κανένα λαϊκό ἢ κληρικό. Γενικά γιά τούς ἐξάρχους ὡς ὄργανα ἐλέγχου πατριαρχικῶν καί σταυροπηγιακῶν μονῶν βλ. ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 25 ἐπ., ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΟΥ, *Ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα*, σελ. 226-235, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «Τό κανονικόν καθεστῶς», σελ. 11-12, ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 123, ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 115 ἐπ. (στή σελ. 119 σημειώνει ὅτι ἡ πιό σημαντική κατηγορία ἐξάρχων ἦταν οἱ πατριαρχικοὶ ἐξάρχοι στίς σταυροπηγιακές μονές) καί ΠΑΪΖΗ, *Ὁ θεσμός τής Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας* (γενικά γιά τόν θεσμό τής Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας), ἐνῶ σέ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑ, *Τό δίκαιο*, σελ. 121 ἐπ. ἀναλυτικά γιά τίς ἐξαρχικές μονές πού ἦταν σταυροπηγιακές ἢ βασιλικές καί εἶχαν δική τους τοπική περιφέρεια, διοικοῦμενες ἀπό τόν ήγούμενό τους (δηλ. εἶχαν ἐξουσίες ἀνάλογες μιᾶς κανονικῆς μητρόπολης), ἐνῶ πλήν τής Ἐξαρχίας Πάτμου μνημονεύονται οἱ Ἐξαρχίες Γηροκομείου, Βαζελῶν καί Σουμελᾶ στόν Πόντο, ἀναφέροντας παράλληλα τόν λόγο δημιουργίας τους. Μάλιστα οἱ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 646, ὑπ. 3 καί ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 77 σημειώνουν ὅτι στήν Πάτμο βρίσκεται πλέον ἡ μοναδική πατριαρχική ἐξαρχία στήν ἐλληνική ἐπικράτεια μετά τήν κατάργηση τής Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας Μετσόβου τό 1923 [ἀναλυτικά γιά τήν ἐξαρχία αὐτή βλ. ΤΡΙΤΟ Μ., *Ἡ Πατριαρχική Ἐξαρχία Μετσόβου (1659-1924)*, διδακτορική διατριβή, Ἰωάννινα 1990] κάτι πού χαρακτηρίζεται ἀπό ἕνα ὅλως ιδιότυπο θεσμικό ἐκκλησιαστικό περιεχόμενο.

πο ἡ Μητροπολίτη πλὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μπορεῖ νά ἐγκαινιάζει ναοὺς³⁸⁶, ἐνῶ εἶναι πρῶτος μεταξύ τῶν λοιπῶν ὀφφικιαλίων καὶ ἡγουμένων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἔχοντας θέση «*ισότιμη, ισόκυρη, ισοδύναμη καὶ ισοστάσιο*» μέ τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δωδεκανήσου³⁸⁷, χωρὶς βέβαια νά εἶναι πάντα δυνατὴ ἡ ὀριοθέτηση τῶν ἀρμοδιοτήτων του μέ αὐτές τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς³⁸⁸.

Ἀξίζει μάλιστα νά σημειωθεῖ ὅτι καὶ τό Σχέδιο Πατριαρχικῆς Διατάξεως τοῦ 2002 δέν φαίνεται νά προβλέπει ἰδιαίτερες ἀλλαγές γιὰ τό καθεστῶς λειτουργίας τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας, παρὰ μόνο γιὰ τό πρόσωπο τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου³⁸⁹.

386. Γιά τίς ἰδιαίτερες ἐξουσίες τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς ὡς Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου πού φέρει ποιμαντορική (ἀρχιερατική) ράβδο, τελεῖ τὴν ἀκολουθία τῆς «*σαλευθείσης Ἱερᾶς Τραπεζῆς*», ἀλλὰ δέν ἔχει ἐξουσία νά προβεῖ σέ χειροτονίες, βλ. Ἀκολουθία, σελ. 93 καὶ ΜΑΡΚΟ, *Τό νομικὸ καθεστῶς*, σελ. 331 πού σημειώνει ὅτι δέν εἶναι ἀρχιερέας, οὔτε φέρει ἐπισκοπικὸ βαθμὸ, ἐνῶ σέ ΝΙΚΗΤΑΡΑ, *Ἐξαρχία*, σελ. 106 ἐπ. βλ. γιὰ τίς λειτουργικὲς ἰδιαιτερότητες τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου.

387. Ἀκολουθία, σελ. 94. Εὐστοχα ὁ ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 93 σημειώνει ὅτι ὁ Πατριαρχικός Ἐξάρχος εἶναι ἡ «*ἀνώτερη ἀλλὰ ὄχι ἡ ἀνώτατη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ θέση προβλέπεται γιὰ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη*».

388. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 142 καὶ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «*Τό κανονικὸν καθεστῶς*», σελ. 15. Οἱ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 137 καὶ ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 86-88 παρατηροῦν ὅτι οἱ διακριτοὶ ρόλοι ἄρχισαν νά φαίνονται μόλις τό 1951 ἐπὶ ἡγουμενίας Μελετίου Μαργιόλου ὅταν ἄρχισε νά χρησιμοποιεῖται ξεχωριστὴ σφραγίδα (παρατίθεται μάλιστα ἡ πρώτη πράξη τοῦ ἡγουμένου ὡς Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου). Βλ. καὶ ΜΑΡΚΟ, *Τό νομικὸ καθεστῶς*, σελ. 329 γιὰ τό ἱστορικὸ τῆς ἀποσύνδεσης τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας ἀπὸ τὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Σέ κάθε περίπτωση ὅμως, οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου καὶ τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς εἶναι σχεδόν ἀπολύτως διακριτές, ὡς ἓνα βαθμὸ βέβαια ἀφοῦ εἶναι συνήθως τό ἴδιο πρόσωπο. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι ὁ ἡγούμενος στὴ Μονὴ ἐκλέγεται ἀπὸ ὅλη τὴν ἀδελφότητα καὶ τὴ διοικεῖ μαζί μέ τὴ Γεροντικὴ Σύναξη, ἐνῶ στὴν Ἐξαρχία ἀσκεῖ τίς λοιπὲς ἐξουσίες μόνος του (ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 104-109).

389. Ἀναλυτικὰ γιὰ τὴ θέση τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας δυνάμει τοῦ Σχεδίου «*Περὶ τῶν ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου*» βάσει τοῦ ὁποίου δέν διαβλέπονται ἰδιαίτερες ἀλλαγές στὶς ἀρμοδιότητες καὶ ἐξουσίες τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου ὡς ἐντολοδόχου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς σημαίνουσας θέσης τῆς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴ ρύθμιση τῶν σοβαρότερων ζητημάτων σέ ΒΑΒΟΥΣΚΟ, *Τό ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς*, σελ. 191 ἐπ. Βέβαια βάσει αὐτοῦ, μόνο ἡ ἐν λόγω Σύνοδος καθίσταται ἀρμόδια γιὰ τὴν

✓ Στο σημείο αυτό, *ας επιτραπεί μία μικρή εισαγωγή για τον πρόσφατο νόμο 4957/2022 για να παρουσιαστεί ακολούθως ο τρόπος με τον οποίο αυτός ρυθμίζει το νομικό καθεστώς της Πατριαρχικής Έξαρχίας Πάτμου.*

Είναι γνωστό ότι από το 1947, όταν και ενσωματώθηκαν τα Δωδεκάνησα στην ελληνική επικράτεια, δεν υπήρξε ενιαία νομοθεσία που να αφορά τη λεγόμενη «*Εκκλησία της Δωδεκανήσου*», με αποτέλεσμα την περιπτωσιολογική μόνο μεταφορά όρισμένων διατάξεων εκκλησιαστικού δικαίου που ίσχυαν στην υπόλοιπη επικράτεια σε αυτές τις έπαρχίες του Οικουμενικού Θρόνου³⁹⁰. Μέ τον Ν. 4957/2022 και τα άρθρα 317-346 ρυθμίζεται λοιπόν για πρώτη φορά το καθεστώς που διέπει τις ονομαζόμενες «*εκκλησιαστικές έπαρχίες του Οικουμενικού Θρόνου στη Δωδεκάνησο*»³⁹¹, κατόπιν διαβούλευσης της ελληνικής

πλήρωση της θέσης του Έξάρχου δυνάμει του άρθρου 20, παρ. 4 (ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Τό εκκλησιαστικόν καθεστώς*, σελ. 202-203).

390. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ύπαρξη πολυνομίας (ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ, Μητροπολίτης Σμύρνης, 2η συνεδρίαση, 08.07.2022, που όμως όχι όρθα υποστηρίζει ότι γινόταν αναλογική εφαρμογή διατάξεων άλλων εκκλησιαστικών καθεστώτων, καθότι αυτό δεν είχε γίνει δεκτό ούτε από τη θεωρία ούτε από τη νομολογία). Χαρακτηριστικότερη ή ΌλΣτΕ 3768/2009 (*Νομοκανονικά 1/2010*, σελ. 106-119) την οποία απασχόλησε η ίδρυση ένοριακού ναού στα Δωδεκάνησα, με τό Συμβούλιο της Έπικρατείας να κρίνει πώς αν και δεν έχουν ενσωματωθεί όλες οι διατάξεις που αφορούν την Εκκλησία της Ελλάδος στα Δωδεκάνησα, όρισμένες ισχύουν αυτοδικαίως ως δημοσίας τάξης (στις όποιες συγκαταλέγονται και αυτές για την ίδρυση ναών), με τη μειοψηφία να διατυπώνει την άποψη ότι έξακολουθούν να ισχύουν οι κανόνες που ίσχυαν πριν την ενσωμάτωσή τους στην Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση όρθως παρατηρείται πώς αυτό δεν σήμαινε ότι μέχρι την ψήφιση του Ν. 4957/2022 δεν ύφίστατο έπαρκές νομοθετικό πλαίσιο που να ρυθμίζει τα συγκεκριμένα θέματα (ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «*Ο Καταστατικός Χάρτης*», σελ. 74-75).

391. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, «*Έξορθολογισμός*» και ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «*Ο Καταστατικός Χάρτης*», σελ. 82 κάνουν λόγο για «*οίονεί καταστατικό χάρτη*», χωρίς όμως να μπορεί να γίνει λόγος για χορήγηση αυτονομίας ή αυτοκεφαλίας αφού δεν εκδίδεται σχετική πράξη από τό Οικουμενικό Πατριαρχείο, ούτε συστήνονται συλλογικά όργανα (όπως ή Ίερά Σύνοδος της Ίεραρχίας ή ή Διαρκής Ίερά Σύνοδος) για τη διοίκηση αυτών των εκκλησιαστικών έπαρχιών. Στην αίτιολογική έκθεση (σελ. 573) δικαιολογείται ή επικράτηση αυτού του όρου λόγω της χρησιμοποίησής του από τό Οικουμενικό Πατριαρχείο και

ἐπικράτειας μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο πού ἀποτελεῖ τήν προϋσταμένη ἀρχή τῆς συγκεκριμένης ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας³⁹², σκοπώντας στή δημιουργία ἑνός πλήρους νομοθετικοῦ πλαισίου αὐξημένης τυπικῆς ἰσχύος σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 3 Σ καί τίς παγιωμένες σχέσεις ὁμοταξίας Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί ἑλληνικοῦ κράτους³⁹³.

Ἀναλυτικά προβλέπεται πλήθος ρυθμίσεων πού ἀφοροῦν τόν καθορισμό τῶν Μητροπόλεων³⁹⁴, τῶν γεωγραφικῶν τους ὁρίων³⁹⁵, τήν

τή χρήση του στό δελτίο «Δωδεκάνησος». Φυσικά δέν μπορεῖ νά λησμονηθεῖ ὅτι αὐτή τήν ὁρολογία χρησιμοποιοῦσε καί τό Σχέδιο Πατριαρχικῆς Διατάξεως τοῦ 2002 πού εἶχε συνταχθεῖ γιά τή ρύθμιση παρόμοιων ζητημάτων.

392. Αὐτό τονίστηκε καί ἀπό τίς δύο πλευρές. Ἀπό τή μία ἡ ἑλληνική πολιτεία (ΜΠΑΡΑΛΙΑΚΟΣ ΞΕΝ., 3η συνεδρίαση, 08.07.2022) ὑποστήριξε ὅτι τό παρόν νομοθέτημα «ὕλοποιεῖ τήν ἀρχή τῶν διακριτῶν ρόλων ἀποτελώντας καρπό πολύχρονης συνεργασίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καί τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου», ἀπό τήν ἄλλη οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου σημείωσαν ὅτι «ὁ νόμος ἀποτελεῖ προϊόν ἄριστης συνεργασίας καί πρωτοποριακή περίπτωση συνδυασμοῦ ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας θεσπιζόμενης ἀπό κοσμικό νομοθέτη καί ἱερῶν κανόνων», μή παραλείποντας νά ἀναφέρουν ὅτι λήφθηκε ὑπόψη ἡ πρότερη γνώμη τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Δωδεκανήσου καί τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου, τονίζοντας ἐπιπλέον τή σημασία του γιά τήν ἐδραίωση τῆς νομικῆς προσωπικότητας δημοσίου διεθνοῦς δικαίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, Μητροπολίτης Λαοδικείας καί ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ, Μητροπολίτης Σμύρνης, 2η συνεδρίαση, 08.07.2022). Γιά τό θέμα τῆς νομικῆς προσωπικότητας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου βλ. ἀντί ἄλλων ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΕΥΑΓ., «Ἐνα ἔμμεσο κεκτημένο τῆς Πατριαρχίας Βαρθολομαίου τοῦ Α΄. Ἡ ἀνάδειξη τῆς κανονικῆς καί νομικῆς θέσης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατά τό ἄρθρο 3 τοῦ ἑλληνικοῦ Συντάγματος», Τιμητικός Τόμος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καί Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν γιά τήν τριακονταετή διακονία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου τοῦ Α΄, ἐκδ. ΑΛΤΕΡ ΕΓΚΟ ΜΜΕ Α.Ε., Ἀθήνα 2021, σελ. 175-188.

393. Ὑπουργός Παιδείας ΚΕΡΑΜΕΩΣ Ν., 1η συνεδρίαση, 07.07.2022. Οἱ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «Ὁ “Καταστατικός Χάρτης”», σελ. 78-81 παρατηροῦν βέβαια τή μικρή διάρκεια τῆς διαβούλευσης καθώς καί τήν ἀπουσία σχολίων ἐπὶ τῶν προτεινόμενων ρυθμίσεων, ἐνῶ τονίζουν πῶς λησμονεῖται ἡ ἀναφορά στά τυχόν προβλήματα πού εἶχε δημιουργήσει ἡ ἀπουσία ἐνιαίας νομοθεσίας.

394. Καί ὁ ἐκ νέου νομικός τους χαρακτηρισμός ὡς ΝΠΔΔ (ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, «Ἐξορθολογισμός»). Ὅχι ὁρθῶς ἡ Ὑπουργός Παιδείας ΚΕΡΑΜΕΩΣ Ν., 1η συνεδρίαση τῆς 07.07.2022 κάνει λόγο γιά ἰδιαίτερη νομική προσωπικότητα τῶν Μητροπόλεων τῆς Δωδεκανήσου γιατί ἦταν ἤδη ΝΠΔΔ μέ τόν Ν. 4301/2014 (ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «Ὁ “Καταστατικός Χάρτης”», σελ. 87-88).

395. Ἀξίζει μάλιστα νά σημειωθεῖ ὅτι καί οἱ ἀκατοίκητες νῆσοι, νησίδες καί

ἄμεση πνευματική δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου³⁹⁶, τήν ἐκλογή Μητροπολιτῶν καθὼς καί τὰ καθήκοντά τους, ζητήματα ἐνοριῶν, μονῶν καί ἡσυχαστηρίων, τή διοίκηση καί τόν ἔλεγχο τῆς περιουσίας καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, ἐνῶ (ὅπως καί γιά τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καί τήν ἡμιαυτόνομη Ἐκκλησία τῆς Κρήτης) προβλέπονται ρητῶς οἱ ὀργανικές θέσεις κληρικῶν καί ἐκκλησιαστικῶν ὑπαλλήλων, καθὼς καί ζητήματα σχετικά μέ αὐτοῦς³⁹⁷.

Ἀπό τίς ρυθμίσεις αὐτές δέν θά μπορούσε νά λείπει ἡ Πατριαρχική Ἐξαρχία Πάτμου, ἡ ὁποία ὅπως καί μέ τό προηγούμενο καθεστῶς «ἐξομοιώνεται, ἀλλά δέν ἐξισώνεται μέ τίς ἄλλες Μητροπόλεις τῆς Δωδεκανήσου»³⁹⁸. Συγκεκριμένα τό ἄρθρο 320 τοῦ Ν. 4957/2022³⁹⁹

βραχονησίδες ἀποτελοῦν ὑποχρεωτικά τμήματα ἐνοριῶν (ἄρθρο 329, παρ. 5 τοῦ Ν. 4957/2022).

396. Ἄρθρο 317, μέ τή συμμετοχή τῶν Μητροπολιτῶν τῆς συγκεκριμένης ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας στή Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (παρ. 3). Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ ὈλΣΤΕ 3768/2009 εἶχε κρίνει ὅτι ἡ ὑπαγωγή τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Δωδεκανήσου ἀπευθείας στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο δέν ἀντίκειται στό ἄρθρο 3, παρ. 2 Σ.

397. Προβλέπεται μάλιστα γιά πρώτη φορά ἡ δυνατότητα πρόσληψης ἱερέων μέ σχέση ἐργασίας ἰδιωτικοῦ δικαίου (ἄρθρο 335, παρ. 11 τοῦ Ν. 4957/2022).

398. Δυνάμει μάλιστα τοῦ ἄρθρου 462 τοῦ Ν. 4957/2022 καταργοῦνται ὅλες οἱ προηγούμενες διατάξεις πού ἀφοροῦν τήν Πατριαρχική Ἐξαρχία, ἐνῶ ἡ αἰτιολογική ἔκθεση (σελ. 574) σημειώνει ὅτι ὁ Ν. 1155/1981 ἐξακολουθεῖ νά εἶναι σέ ἰσχύ.

399. Τό ἄρθρο ἀναφέρει τά ἑξῆς:

«1. Ἡ Ἱερά Νῆσος Πάτμος, οἱ νῆσοι Λειψοί, Ἀρκιοί, Μαράθι, Ἀγαθονήσι, Φαρμακονήσι καί Λέβιθα, καθὼς καί οἱ νῆσοι καί νησίδες, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν βραχονησίδων, κατοικημένες ἤ μή, ἐντός τῶν ὁρίων τοῦ Δήμου Πάτμου, τοῦ Δήμου Ἀγαθονησίου καί τοῦ Δήμου Λειψῶν, ἀποτελοῦν τήν Πατριαρχική Ἐξαρχία Πάτμου, τῆς ὁποίας κανονικός Ἐπίσκοπος εἶναι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

2. Ὁ ἐκάστοτε Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς, Βασιλικῆς, Πατριαρχικῆς, Σταυροπηγιακῆς καί Κοινοβιακῆς Ἀνδρώας Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ τῆς Ἱερᾶς Νήσου Πάτμου εἶναι ὁ Πατριαρχικός Ἐξάρχος Πάτμου. Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἀνακοινώνει τόν Πατριαρχικό Ἐξάρχο Πάτμου στόν Ὑπουργό Παιδείας καί Θρησκευμάτων, ὁ ὁποῖος ἐκδίδει σχετική διαπιστωτική πράξη πού δημοσιεύεται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

3. Ὁ Πατριαρχικός Ἐξάρχος Πάτμου εἶναι ὁ πνευματικός προεστῶς καί ὁ νόμιμος ἐκπρόσωπος καί διαχειριστής τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας Πάτμου, μέ τήν ἐπιφύλαξη τῶν διαχειριστικῶν ἀρμοδιοτήτων τοῦ Ἐξαρχικοῦ Συμβουλίου πού καθορίζονται μέ τό προεδρικό διάταγμα τῆς παρ. 4 τοῦ ἄρθρου 337.

ορίζει ότι ο Πατριαρχικός Έξαρχος είναι ο πνευματικός προϊστάμενος και νόμιμος εκπρόσωπος και διαχειριστής της Πατριαρχικής Έξαρχίας μαζί με το Έξαρχικό Συμβούλιο⁴⁰⁰, ενώ ρητά προβλέπεται η μνημόνευση του ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχου⁴⁰¹, έχοντας τις ίδιες υποχρεώσεις με τις λοιπές Μητροπόλεις ως προς την εφαρμογή των διατάξεων για τη Γενική Κυβέρνηση καθότι (σέ αντίθεση με τη Μονή) αποτελεί ΝΠΔΔ⁴⁰². Άξιο μνείας είναι βέβαια το γεγονός ότι σέ αντίθεση με τις άλλες Μητροπόλεις, δεν δύναται να μεταβληθούν τα τοπικά όρια της Έξαρχίας⁴⁰³, ενώ δεν φαίνεται δυνατή η ίδρυση νέων ένοριων ή μονών σ' αυτή⁴⁰⁴.

Τό ιδιαίτερο status της Πατριαρχικής Έξαρχίας καταδεικνύεται και στο πρόσωπο του Πατριαρχικού Έξάρχου πού πλέον ρητά ταυτίζεται με αυτό του ήγουμένου της Μονής⁴⁰⁵. Συγκεκριμένα, για την

4. *Η χρήση της θέσης του Πατριαρχικού Έξάρχου Πάτμου και η τοποθέτηση τοποτηρητή της Ήγουμενίας ανακοινώνονται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο στον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων, ο οποίος εκδίδει σχετική διαπιστωτική πράξη πού δημοσιεύεται στην Έφημερίδα της Κυβερνήσεως.*

5. *Τά όρια της Πατριαρχικής Έξαρχίας Πάτμου δεν μεταβάλλονται.*

6. *Στήν Πατριαρχική Έξαρχία Πάτμου μνημονεύεται τό όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχου».*

400. Άρθρα 320, παρ. 3 και 337, παρ. 2 και 4 του Ν. 4957/2022.

401. Άρθρο 320, παρ. 6 του Ν. 4957/2022. Στήν αιτιολογική έκθεση (σελ. 575) υποστηρίζεται ότι αυτό συμβαίνει γιατί ο Πατριαρχικός Έξαρχος δεν είναι ο οίκεϊος Μητροπολίτης.

402. Άρθρο 318, παρ. 1 και 2, έδ. α' του Ν. 4957/2022. Η διάταξη αυτή άξιζει νά σημειωθεί ότι αποτελεί αντιγραφή του άρθρου 68, παρ. 1, περ. 3 του Ν. 4235/2014 (ΦΕΚ Α' 32/ 11.02.2014), τό οποίο ρητά καταργείται δυνάμει του άρθρου 487, περ. ιστ' του Ν. 4957/ 2022. Η άξία αυτής της διάταξης ήταν άρκετά σημαντική γιατί όπως όρθά παρατηρείται (ΤΡΟΜΠΟΥΚΗΣ, «Σχόλιο», σελ. 200-201), με τό άρθρο 68 του Ν. 4235/2014 αντιστρέφεται ουσιαστικά τό βάρος απόδειξης με αποτέλεσμα νά προβλέπεται κατ' αρχήν η εξαίρεση των νομικών προσώπων της Έκκλησίας από τόν δημόσιο τομέα ως προς τίς διατάξεις για τήν όργάνωση και τή διοίκησή τους, τήν περιουσιακή και λογιστική τους διαχείριση, τούς λειτουργούς και τό προσωπικό τους κ.ά. με τήν επιφύλαξη μόνο ρητής αντίθετης διάταξης.

403. Πολλώ δέ μάλλον νά καταργηθεί (άρθρα 321, παρ. 5 και 322, παρ. 1 του Ν. 4957/2022).

404. Έξ αντιδιαστολής από τά άρθρα 329 και 330, παρ. 3 του Ν. 4957/2022 πού κάνουν λόγο για γνώμη μόνο Μητροπολιτικών Συμβουλίων.

405. Άρθρο 320, παρ. 2, έδ. α' του Ν. 4957/2022.

έκλογή του Πατριαρχικού Ἐξάρχου δέν ἐφαρμόζεται ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρου 323 τοῦ Ν. 4957/2022 γιά τήν ἐκλογή Μητροπολίτη, ἀφοῦ αὐτός ἐκλέγεται ἀπό τήν ἀδελφότητα τῆς Μονῆς μέ βάση τόν ἙσΚαν τῆς⁴⁰⁶, ἐνῶ γιά τήν ἐγκατάστασή του ἀπαιτεῖται ἡ ἔκδοση διαπιστωτικῆς πράξης (καί ὄχι προεδρικοῦ διατάγματος)⁴⁰⁷ ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας μετά ἀπό σχετική ἐνημέρωσή του ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί δημοσίευσή της στό ΦΕΚ, ἐνῶ ἀντίστοιχες διαδικασίες προβλέπονται καί σέ περίπτωση χηρείας τῆς Ἐξαρχίας⁴⁰⁸.

Ἀκόμη, ὁ Πατριαρχικός Ἐξάρχος ἄν καί δύναται (μαζί μέ τό Ἐξαρχικό Συμβούλιο) νά συστήνει ἐκκλησιαστικά ἰδρύματα μή κερδοσκοπικοῦ χαρακτήρα, νά καταρτίζει κανονισμούς καί νά διενεργεῖ ἐλέγχους γιά τήν ἐκκλησιαστική περιουσία ἀλλά καί νά ρυθμίζει τίς ὀργανικές θέσεις τῶν κληρικῶν (προσλαμβάνοντας καί ἱερεῖς μέ σχέση ἐργασίας ἰδιωτικοῦ δικαίου), ὅπως καί οἱ ἄλλοι Μητροπολίτες τῆς Δωδεκανήσου, ἐντούτοις δέν ἐξομοιώνεται μέ αὐτούς καθότι δέν μπορεῖ νά ἀναλάβει ρόλο Πατριαρχικοῦ Ἐπιτρόπου σέ περίπτωση χηρείας, παραίτησης ἢ ἀπαλλαγῆς ἐνός ὁμοῦ Μητροπολίτη, δέν μπορεῖ νά μετατεθεῖ, δέν συμμετέχει στή Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου⁴⁰⁹, δέν ἐφαρμόζεται σ' αὐτόν ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρου 327 τοῦ Ν. 4957/2022 γιά τά καθήκοντα Μητροπολιτῶν⁴¹⁰, ἐνῶ προβλέπεται ρητά πῶς λαμβάνει μόνο ἀποδοχές βοηθοῦ ἐπισκόπου⁴¹¹.

406. Προφανῶς δέν προϋποτίθενται τά τυπικά προσόντα τοῦ ἄρθρου 323, παρ. 1 τοῦ Ν. 4957/2022 γιά τήν ἐκλογή του, ἀλλά μόνο αὐτά πού θέτει ὁ ἙσΚαν. Βέβαια τό ἄρθρο 335, παρ. 4 τοῦ Ν. 4957/2022 ὀρίζει ρητά ὅτι δέν δύναται νά καταλάβει κάποιος τήν ὀργανική θέση τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου ἄν ἔχει καταδικαστεῖ στά ἀδικήματα τοῦ ἄρθρου 337, παρ. 16 τοῦ Ν. 4957/2022 (προφανῶς ἐκ παραδρομῆς σημειώθηκε τό συγκεκριμένο ἄρθρο ἀντί τοῦ ὀρθοῦ 336, παρ. 16. Ἐξάλλου αὐτό ὀρίζεται στήν αἰτιολογική ἔκθεση στή σελ. 581).

407. Ἄρθρο 320, παρ. 2, ἐδ. β' τοῦ Ν. 4957/2022. Στήν αἰτιολογική ἔκθεση αὐτό δικαιολογεῖται γιατί δέν ἀποτελεῖ Μητροπολίτη (σελ. 575).

408. Ἄρθρο 320, παρ. 4 τοῦ Ν. 4957/2022 μέ τόν ὀρισμό τοποτηρητῆ ἀπό τήν ἀδελφότητα τῆς Μονῆς.

409. Ἄρθρο 317, παρ. 3 τοῦ Ν. 4957/2022 (σέ ἀντίθεση μέ τό παλαιότερο καθεστώς, βάσει τοῦ ὁποίου εἶχε τό δικαίωμα-ὕποχρέωση νά συμμετέχει στίς Συνόδους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου).

410. Γιά τίς λειτουργικές ἰδιαιτερότητες τοῦ Πατρ. Ἐξάρχου βλ. παραπάνω.

411. Ἄρθρο 328, παρ. 2 τοῦ Ν. 4957/2022 μέ παραπομπή σέ ἄρθρο 145, τοῦ Ν. 4472/2017 (ΦΕΚ Α' 74/19.05.2017).

Πέραν όμως της αλληλεπίδρασης της Πατριαρχικής Έξαρχίας και της Μονής στο πλαίσιο των διακριτών ρόλων του ήγουμένου και του Πατριαρχικού Έξάρχου, είναι άξιο μνείας ότι στο άρθρο 320 του Ν. 4957/2022 δεν γίνεται καμία αναφορά στη Μονή, με αποτέλεσμα αυτή να μην όρίζεται ούτε ως έδρα της Πατριαρχικής Έξαρχίας, προφανώς (;) σκοπώντας στη σαφή διάκριση των δύο εκκλησιαστικών νομικών προσώπων της περιοχής της Πάτμου⁴¹².

Κλείνοντας, κάνοντας μία πρώτη εκτίμηση του νέου νομοθετήματος, μπορεί να ειπωθεί ότι όντως αποτελεί «σημαντικότητα μεταρρύθμιση για τά θέματα της Όρθόδοξης Έκκλησίας της Ελλάδος από τό 1977», πού αποσκοπεϊ στην εύρυθμη λειτουργία αυτών των εκκλησιαστικών έπαρχιών και την επίτευξη ασφάλειας δικαίου⁴¹³, χωρίς όμως να διαφαίνονται σέ μεγάλο βαθμό οί από μακρού χρόνου παγιωμένες σχέσεις όμοταξίας της ελληνικής πολιτείας με τό Οικουμενικό Πατριαρχείο και χωρίς να όμοιάζει με τό Σχέδιο Πατριαρχικής Διατάξεως του 2002⁴¹⁴.

Στό πλαίσιο αυτό παρατηρείται ότι ή ελληνική πολιτεία δύναται πλέον να έκκινεί τή διαδικασία έκδοσης προεδρικού διατάγματος για εκκλησιαστικά ζητήματα, ακόμη και χωρίς τή βούληση των Μητροπολιτών της Δωδεκανήσου, με τόν ρόλο του Οικουμενικού Πατριαρχείου να περιορίζεται σ' αυτόν της παροχής γνώμης χωρίς όμως αποφασιστική αρμοδιότητα (άπεμπολώντας με τόν τρόπο αυτό τήν κανονιστική και διοικητική του δικαιοδοσία πού είχε μέχρι σήμερα) καθότι δεν ύφίσταται ανάγκη σύμπραξης του με τήν Πολιτεία⁴¹⁵. Άκόμη ή ρητή πρόβλεψη για εφαρμογή κατά σειρά των

412. Άντίστοιχα ούτε στο άρθρο 331 του Ν. 4957/2022 γίνεται ή οιαδήποτε αναφορά στην Πατριαρχική Έξαρχία.

413. ΠΑΠΠΑΣ ΙΩΑΝ., *Πρακτικά Όλομέλειας της Βουλής (Συνεδρίαση ΡΕΔ', 14.07.2022)*, σελ. 17044.

414. Σέ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟ, «Έξορθολογισμός» και ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «Ό “Καταστατικός Χάρτης”», σελ. 90 ύποστηρίζεται μάλιστα ότι λόγω της χρήσης διαφόρων εκκλησιαστικών όρων (π.χ. «κοίμηση») γίνεται μία «άνεπίγνωστη διολίσθηση σέ σχέσεις πολιτειοκρατίας», ενώ και στη σελ. 99 τονίζεται τό παράδοξο του άρθρου 330 να προβλέπεται ή ρύθμιση ζητημάτων πού άφορούν τόν μοναχικό βίο με προεδρικό διάταγμα.

415. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «Ό “Καταστατικός Χάρτης”», σελ. 82-86. Μάλιστα στίς σελ. 86 και 88 παρατηρείται ότι είναι παράδοση ή επίλογή

Καταστατικῶν Χαρτῶν τῆς ἡμιαυτόνομης Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης καί τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιά ὅλα τά ἀρρύθμιστα ἀπό τόν συγκεκριμένο νόμο θέματα⁴¹⁶ σέ ἀντίθεση μέ τή μέχρι τώρα κρατοῦσα στή θεωρία καί νομολογία ἀποψη, εἶναι πιθανόν νά δημιουργήσει παρά νά ἐπιλύσει μελλοντικά προβλήματα, σέ συνδυασμό μάλιστα μέ τήν ἐξαιρετικά μικρή προθεσμία γιά τήν ἔκδοση διαπιστωτικῶν πράξεων ἱδρύσεως μονῶν καί ἐνοριῶν⁴¹⁷.

Τέλος δέν μπορεῖ νά μήν παρατηρηθεῖ ὅτι ὁ Ν. 4957/2022 ἐδραιώνει μέ πανηγυρικό τρόπο τό σαφές πλαίσιο διάκρισης τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας καί τῆς Μονῆς, ὅπως αὐτή ἔχει ἱστορικά ἐπικρατήσει ἤδη ἀπό τό 18ο αἶώνα.

26. Ἡ ἀκίνητη περιουσία τῆς Μονῆς. Ἀμφισβητήσεις – ἄρθρο 18, παρ. 8 Σ

Ἐνδιαφέροντα νομικά ζητήματα προκύπτουν ἀπό τό ἰδιόμορφο ἰδιοκτησιακό καθεστῶς πού ἐπικρατεῖ στό νησί τῆς Πάτμου, κάτι πού εἶναι ἀπολύτως λογικό τόσο γιατί στό νησί ὑπῆρχαν διαδοχικά τέσσερα διαφορετικά δικαιοδοτικά συστήματα ρύθμισης τῶν ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων⁴¹⁸, ὅσο καί γιατί ἡ Μονή εἶχε (καί ἔχει) κυριό-

ἔκδοσης προεδρικοῦ διατάγματος γιά τή ρύθμιση ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων (καί ὄχι κανονιστικῶν διατάξεων ἀπό τά ἐκκλησιαστικά ὄργανα τῆς Δωδεκανήσου ἢ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ὅπως ἐξάλλου ἰσχύει γιά τά ἀντίστοιχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μέ τήν συνεπακόλουθη ἐφαρμογή τοῦ ἁρθροῦ 43, παρ. 2, ἐδ. α' Σ ἀντί τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἁρθροῦ 43, παρ. 2, ἐδ. β' Σ), ἡ ὁποία σέ συνδυασμό μέ τόν ἀναγκαῖο ἐλεγχό τους ἀπό τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας δεδομένα θά ἐδραιώσει ἕνα καθεστῶς πολιτειοκρατίας στίς σχέσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Δωδεκανήσου καί τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μέ τό ἑλληνικό κράτος.

416. Ἄρθρο 345 τοῦ Ν. 4957/2022.

417. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «Ὁ “Καταστατικός Χάρτης”», σελ. 106 πού σημειώνουν ὅτι ἡ ὑποχρέωση αὐτή δέν ὑφίσταται γιά τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἢ τήν Ἐκκλησία τῆς Κρήτης.

418. Τό βυζαντινό, τό ὀθωμανικό, τό ἰταλικό καί τό νεοελληνικό. Ἐνδεικτικά βλ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Ἐκκλησιαστική Περιουσία Δωδεκανήσων», σελ. 105-134, ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 107-110 καί εἰδικότερα γιά τίς δικαστικές διαμάχες τῆς Μονῆς μέ τό ἑλληνικό Δημόσιο καί λοιπούς ιδιώτες βλ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Τά ὅρια*, σελ. 258-283. Ἰδιαίτερο μάλιστα ἐνδιαφέρον παρου-

τητα σέ πλήθος ἐκτάσεων ἐντός τοῦ νησιοῦ καί τῶν πέριξ αὐτοῦ νησίδων⁴¹⁹.

Τό γεγονός ὅτι τό νησί ἦταν «δορυάλωτο» ἀπό τίς ὀθωμανικές ἀρχές⁴²⁰, καθὼς καί ὅτι οἱ μεταγενέστερες ἰταλικές ἀρχές πού κατέλαβαν τήν περιοχὴ προχώρησαν στή σύνταξη κτηματολογίου σεβόμενοι τό προῖσχῶν ὀθωμανικό δίκαιο, ἔχει δημιουργήσει ποικίλα νομικά θέματα. Ἐπιπλέον τό εὖρος τῶν κτήσεων πού κατοχυρώνουν τὰ αὐτοκρατορικά χρυσόβουλλα εἶναι δύσκολο νά διαπιστωθεῖ καί γιατί πολλά ἀπό αὐτά ἔχουν χαθεῖ⁴²¹, ἀλλά καί γιατί δέν εἶναι εὐκολο νά διαπιστωθεῖ ἂν οἱ «συμβατικοί» ὅροι πού αὐτά ἔθεταν ἔχουν παραβιαστεῖ ἀπό τή Μονή ἢ ἂν ἔχουν χαλκευθεῖ⁴²², μέ ὅ,τι αὐτό συ-

σιάζει ἡ ἐφαρμογή Κτηματολογικοῦ Κανονισμοῦ κατά τήν Ἰταλική κατοχή (ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Ἐκκλησιαστική Περιουσία Δωδεκανήσων», σελ. 106-107).

419. ΤΡΟΒΑ, «Σχόλιο», σελ. 190, ὑπ. 2 πού ἴσως ὑπερβολικά ὑποστηρίζει ὅτι τό μισό νησί τῆς Πάτμου ἀνήκει στή Μονή.

420. Ἦταν δηλαδή «μούλα» (= κτῆμα ἐλεύθερης ιδιοκτησίας μέ πλήρες καί ἀπόλυτο δικαίωμα). Ἀναλυτικότερα ὁ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 111-113 σημειώνει ὅτι ὁ χαρακτηρισμός αὐτός δέν παύει νά ἰσχύει ἀκόμη καί ἂν μία ἔκταση μείνει ἀνεκμετάλλευτη. Σημασία σ' αὐτό ἔχει ἡ διάκριση τῶν κατακτηθέντων ἀπό τοὺς Ὀθωμανοὺς λαῶν χωρίς τή διεξαγωγή πολέμου βάσει τοῦ Ἱεροῦ τοῦς Νόμου σέ ἐκείνους πού εἶναι μονοθεϊστές καί ἔχουν θεόπεμπτο βιβλίο (ὅπως εἶναι ἡ Βίβλος γιά τοὺς χριστιανούς) καί στοὺς πολυθεϊστές (ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 114-115). Ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ περιουσία τῆς Μονῆς νά μὴν περιέρχεται στό ὀθωμανικό δημόσιο, ἀλλά νά παραμένει στήν κυριότητα τῆς Μονῆς, μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται στή διαδοχὴ αὐτῶν τῶν ἐκτάσεων.

421. Ἐνδεικτικά ὁ ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ, «*Τὰ χρυσόβουλα*», σελ. 341 σημειώνει ὅτι δέν ὑπάρχει χρυσόβουλλο πού νά ὀρίζει ποιές συγκεκριμένες νησίδες πέριξ τῆς νήσου Πάτμου δωρίζονται στή Μονή, ὁδηγούμενος στήν ἀποψη ὅτι τελικῶς παραχωρήθηκε μόνο ἡ ἐν λόγω νήσος (ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ, «*Τὰ χρυσόβουλα*», σελ. 345). Ἀκόμη στή σελ. 348 ὑποστηρίζει ὅτι ἡ πρακτικὴ τῆς ἐποχῆς ἦταν ἡ παραχώρηση μέ χρυσόβουλλο ρητῆς περιοχῆς καί συνεπῶς τό ἐν λόγω χρυσόβουλλο πού δώριζε τήν Πάτμο στόν Ὅσιο πρέπει νά εἶναι προϊόν πλαστογραφίας ὡς πρὸς τίς ὑπολοιπες ἐκτάσεις.

422. ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ, «*Τὰ χρυσόβουλα*», σελ. 346 πού ὑποστηρίζει ὅτι τὰ χρυσόβουλλα ἀφοροῦν ρητὴ κατονομαζόμενη δωρεά, ἐνῶ οἱ μοναχοὶ στοὺς ὁποίους παραχωρεῖται μέ χρυσόβουλλο μία ἔκταση δέν ἐπιτρέπεται νά ἀποκτήσουν κάποια ἄλλη ἐκτός ἂν αὐτό ὀρίζεται ρητὰ μέ νέα σχετικὴ αὐτοκρατορικὴ πράξη. Ἀπὸ αὐτό (καί μέ δεδομένο ὅτι στό χρυσόβουλλο τοῦ 1088 δέν μνημονεύονται ἄλλες περιοχές) συνάγει ὅτι τό συγκεκριμένο χρυσόβουλλο ἔχει πλαστογραφηθεῖ στό πέρασμα τοῦ χρόνου. Ἐπιπλέον ἐπὶ τοῦ θέματος ὁ ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ, «*Τὰ χρυ-*

νεπάγεται για τη διαπίστωση του εύρους της κυριότητας τόσο της

σόβουλα», σελ. 345 υποστηρίζει ότι λόγω της διαλυτικής αίρεσης που υπάρχει στο χρυσόβουλλο του Άλεξίου του Α' (ή όποια μάλιστα τονίζεται δύο φορές) πρέπει όλες οι νέες κτήσεις της Μονής να θεωρηθούν ότι παραβιάζουν αυτόν τον όρο του χρυσόβουλλου και άρα να δημιουργηθεί ακυρότητα ως προς την απόκτηση αυτών (βλ. και ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Έγγραφα Πάτμου*, σελ. 67, ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*, σελ. 36 και ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, *Οι αυτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 47 που σημειώνει ότι η διαλυτική αίρεση σκοπούσε στην αποτροπή διεύρυνσης της περιουσίας της Μονής).

Η Μονή από την άλλη υποστηρίζει ότι νέμεται καλόπιστα και χωρίς αμφισβητήσεις (από τό Δημόσιο ή ιδιώτες) όλο τό χρονικό διάστημα από τό 1088 και έξης αυτές τις έκτάσεις (καθώς και τά μετόχια αυτής σέ Χίο, Λέρο και Στύλο) έχοντας διάνοια κυρίου και προβάλλει τη διάταξη του άρθρου 51 ΕισΝΑΚ στίς ένστάσεις του Δημοσίου που άρχισαν να προβάλλονται μόλις τό 1996 [βλ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Τό ιδιοκτησιακό καθεστώς*», σελ. 1-2 και ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, *Οι αυτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 110-111 όπου και για την έννοια του άρθρου 51 ΕισΝΑΚ και την εισαγωγή του στά Δωδεκάνησα μέ τό άρθρο 2 του Ν. 510/1947 (ΦΕΚ Α' 298). Στο πλαίσιο αυτό, άξια μνείας είναι ή ύπ' αριθμ. 22/1955 απόφαση του Έφετείου Δωδεκανήσου ως προς τίς μεταβατικές διατάξεις του ιταλικού Άστικού Κώδικα (ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Τό ιδιοκτησιακό καθεστώς*», σελ. 2 και ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οι αυτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 201 έπ. για τό ιστορικό έκδοσης αυτής της απόφασης, ενώ παρατίθεται μέρος αυτής) και ή ΑΠ 1135/1975 που την άκολούθησε (ΝοΒ 24 (1976), σελ. 419-420)]. Άξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι και στην Πάτμο (όπως και σέ όλες τίς μονές της Ελλάδος, άνεξάρτητα από την όρθόδοξη έκκλησιαστική δικαιοδοσία στην όποία υπάγονται, είτε λογίζονται ως νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου) τυγχάνει έφαρμογής τό ΝΔ 22.04.1926 (ΦΕΚ Α' 155/16.05.1926) (πού εισήχθη μέ τό άρθρο 53 ΕισΝΑΚ και τό ΝΔ 31/12 – 10/1.1949) και ό ΑΝ 1539/1938 (ΦΕΚ Α' 488/29.12.1938) για την προστασία των δημοσίων κτημάτων και συνεπώς και οι μονές της Δωδεκανήσου (και άρα και ή μονή του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στο άρθρο 43 του ΈσΚαν της όποίας γίνεται ρητή μνεία αυτών των διατάξεων) μπορούν να θεωρηθούν ως πλασματικοί νομείς των ακινήτων τους μέ άποτέλεσμα τά ακίνητά τους να είναι άνεπίδεκτα έκτακτης χρησικτησίας από την 12.09.1915 και συνεπώς για να θεμελιωθεί ή άδιατάρακτη νομή θά έπρεπε να είχε ξεκινήσει τουλάχιστον από την 12.09.1875 (Ό ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οι αυτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 124 αναφέρει και την ΑΠ 648/1977, ΝοΒ 26, σελ. 925). Ό ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Γνωμοδότηση*», σελ. 66-67 στο πλαίσιο αυτό σημειώνει ότι και στά Δωδεκάνησα εφαρμόζονται τόσο οι ιεροί κανόνες που άφορούν την προστασία της έκκλησιαστικής περιουσίας όσο και τά άρθρα 4 και 23 του ΑΝ 1539/1938. Συνοπτικά για τίς θέσεις του Δημοσίου βλ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Τό ιδιοκτησιακό καθεστώς*», σελ. 4 έπ., ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Έκκλησιαστική Περιουσία Δωδεκανήσων*», σελ. 109. Βλ. και ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, *Οι αυτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 119 έπ. γενικά για τον θεσμό της χρη-

Μονῆς καί τοῦ ἑλληνικοῦ Δημοσίου, ὅσο καί τοῦ Δήμου Πάτμου⁴²³.

Ἀκόμη, ἰδιαίτερης μνείας ὀφείλει νά τύχει τό ἄρθρο 18, παράγραφος 8 τοῦ Συντάγματος ὅπου κατοχυρώνεται τό ἀναπαλλοτρίωτο τῆς ἀγροτολιβαδικῆς ἔκτασης (καί ὄχι τῆς ἀστικῆς ἰδιοκτησίας) τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου⁴²⁴. Ἡ διάταξη αὕτη, εὐρισκόμενη στό νομοθετικό κείμενο τοῦ κράτους μέ τή μεγαλύτερη τυπική ἰσχύ καί κύρος ἔχει ὡς βάση τά αὐτοκρατορικά χρυσόβουλλα τῆς βυζαντινῆς περιόδου⁴²⁵, τά ὁποῖα ἐκδόθηκαν τό πρῶτον κατ' αἴτηση τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου γιά τήν κατοχύρωση τοῦ ἀνεκ-

σικτησίας στό βυζαντινό, ὀθωμανικό, καί τό ἰταλικό δίκαιο ἀλλά καί γιά τήν ἐπα-
νάληψη τῶν σχετικῶν διατάξεων καί σέ νέα νομοθετήματα.

423. Ἐνδεικτικά βλ. τό «νοταρικό γράμμα τοῦ 1720» (ἡ γνησιότητα τοῦ ὁποῖ-
ου ἔντονα ἀμφισβητεῖται) πού ἐπικαλεῖται ὁ Δήμος γιά νά θεμελιώσει τήν κυριό-
τητά του σέ ἔκταση ἴση μέ τό ἥμισυ τοῦ νησιοῦ (ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρα-
τορικές δωρεές*, σελ. 133-136).

424. «Δέν ἐπιτρέπεται νά ἀπαλλοτριωθεῖ ἡ ἀγροτική ἰδιοκτησία τῶν Σταυρο-
πηγιακῶν Ἱερῶν Μονῶν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας στή Χαλ-
κιδική, τῶν Βλατάδων στή Θεσσαλονίκη καί τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θε-
ολόγου στήν Πάτμο, μέ ἐξαίρεση τά μετόχια. Ἐπίσης δέν ἐπιτρέπεται νά ἀπαλ-
λοτριωθεῖ ἡ περιουσία πού βρίσκεται στήν Ἑλλάδα τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξαν-
δρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων, καθὼς καί τῆς Ἱερῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ». ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ, «Τό ἀναπαλλοτρίωτο», σελ. 49. Βλ. καί ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 129-132, ΚΟΝΙΔΑΡΗ, «Γνωμοδότηση» (εἰδικά γιά τήν Πατριαρχική καί Σταυροπηγιακή μονή Βλατάδων στή Θεσσαλονίκη) καί ΠΑ-
ΠΑΣΤΑΘΗ, «Τό ἀναπαλλοτρίωτο», σελ. 41 πού σημειώνει χαρακτηριστικά ὅτι ἡ
συνταγματική διάταξη δέν ἀπαγορεύει τήν ἐκούσια ἀπαλλοτρίωση ἀλλά μόνο τήν
ἀναγκαστική (ὅπου καί γίνεται ἐκτενὴ ἀναφορά στό ἱστορικό πλαίσιο τῆς ἐν
λόγῳ διατάξης καί ἐκφράζεται ἡ γνώμη ὅτι ὀρθότερη θά ἦταν ἡ συστηματική της
θέση στό ἄρθρο 17 Σ). Στήν ἴδια κατεύθυνση καί ὁ ΦΡΑΓΚΙΣΤΑΣ, «Γνωμοδότη-
ση», σελ. 4-5 πού παραθέτοντας τό ἱστορικό πλαίσιο ψήφισης τῆς συνταγματικῆς
διατάξης (κυρίως σέ σχέση μέ τή μονή τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυ-
τρίας), ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀπαγόρευση αὕτη ἰσχύει ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν οἱ ἀνα-
φερόμενες μονές διατηροῦν ἐκκλησιαστικές σχολές [ὅπως ὀριζε παλαιότερα τό
ἄρθρο 10, παρ. 2 τοῦ ΑΝ 956/1949 (ΦΕΚ Α' 102/29.04.1949)] καί προσθέτει ὅτι
αὕτη εἶναι γενική καί ἰσχύει γιά ὁποιοδήποτε σκοπό ἀπαλλοτρίωσης (π.χ. γιά
λόγους τουριστικούς ἢ δημοσίου ὀφέλους).

425. Κατοχυρώνοντας προφανῶς τή νομική καί ὄχι μόνο τήν ἱστορική τους
ἰσχύ (ὁ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 18 καί 132 μάλιστα
παρατηρεῖ ὅτι σύμπασα ἡ ἀγροτολιβαδική ἔκταση τῆς Μονῆς προέρχεται ἀπό
τά αὐτοκρατορικά χρυσόβουλλα τῆς βυζαντινῆς περιόδου).

ποιήτου της περιουσίας της Μονής. Φυσικά αυτά αφορούν μόνο τις κτήσεις της Μονής⁴²⁶, και περιλαμβάνει τόσο αυτές που εκείνη είχε κατά τη δημοσίευση της συνταγματικής διάταξης, όσο και εκείνες που θα αποκτηθούν στο μέλλον⁴²⁷, ενώ μεγάλη είναι διαχρονικά η συζήτηση για το αν προστατεύουν και τις κτήσεις που εύρισκονται εκτός του νησιού της Πάτμου και δεν έχουν περιβληθεί τον τύπο του «μετοχίου»⁴²⁸ για τη Μονή.

426. Έννοείται ότι τα χρυσόβουλλα που αναφέρονται στη συνταγματική διάταξη δεν κατοχυρώνουν την περιουσία της Πατριαρχικής Έξαρχίας Πάτμου. Βλ. και ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ, «Τό αναπαλλοτρίωτο», σελ. 47, ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, *Οί αυτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 131 και ΜΑΡΚΟ, *Τό νομικό καθεστώς*, σελ. 330, που ξεκαθαρίζει παράλληλα ότι η διάταξη του έδαφίου α' δεν έχει σκοπό να προσδώσει τό αναπαλλοτρίωτο σε όλες τις μονές που ως πατριαρχικές και σταυροπηγιακές υπάγονται στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, είτε αυτές ύφιστανται είτε θα συσταθούν στο μέλλον.

427. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οί αυτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 130-131. Ό ΦΡΑΓΚΙΣΤΑΣ, «Γνωμοδότηση», σελ. 5 υποστηρίζει ότι οί συνταγματικές διατάξεις όντας κατ' αρχήν δημοσίας τάξης, εφαρμόζονται και επί έκκρεμών έννομων καταστάσεων και συνεπώς τό άρθρο 18, παρ. 8 Σ ισχύει και για τις άπαλλοτριώσεις που δεν έχουν ολοκληρωθεί μέχρι τη θέση του σε ισχύ (ένώ αυτές πρό του 18, παρ. 8 Σ είναι παράνομες λόγω του ΑΝ 956/1949).

428. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οί αυτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 131 σημειώνει ότι εξαίρονται τά μετόχια. Τήν ίδια άποψη έχει ό ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ, «Τό αναπαλλοτρίωτο», σελ. 51 έπ. (όπου και για τήν έρμηνεία της έννοιας του «μετοχίου» στο άρθρο 18, παρ. 8 Σ) και ό ΦΡΑΓΚΙΣΤΑΣ, «Γνωμοδότηση», σελ. 5-6, που συμπληρώνει όμως ότι για τά μετόχια μπορεί να ισχύει ή τυχόν ύφιστάμενη νομοθεσία (π.χ. ΑΝ 956/1949) περί γενικής άπαγόρευσης άπαλλοτριώσεων μέχρι τήν έκδοση τυχόν αντίθετου νόμου, σημειώνοντας παράλληλα πώς αν μία έκταση θεωρηθεί μετόχι τότε ή άπαλλοτρίωση είναι μόνο παράνομη, ένώ αν δεν θεωρηθεί είναι και άντισυνταγματική (βέβαια για τόν όρισμό του μετοχίου θεωρεί άπαραίτητη τήν ύπαρξη κτίσματος). Έξάλλου βάσει του ΈσΚαν, ρητά εξαίρονται τά μετόχια της Μονής από αυτό τό προνόμιο μέ άποτέλεσμα να μην μπορεί να θεωρηθεί έξάρτημα αυτής, αφού τό άρθρο 38, παρ. 3, περ. β' όρίζει ότι μόνο τά έξαρτήματα της Μονής (και όχι τά μετόχια) τυγχάνουν τών προνομίων του άρθρου 18, παρ. 8 Σ. [Ός έξαρτήματα της Μονής όρίζονται τά καθίσματα και ήσυχαστήρια της Μονής που βρίσκονται στην Έξαρχία της Πάτμου (άρθρο 38 ΈσΚαν), ένώ αντίθετα για τά μετόχια της Μονής βλ. αναλυτικά σε άρθρα 3 και 39 ΈσΚαν]. Δέν φαίνεται να συμφωνεί μέ αυτό ό ΤΡΩΙΑΝΟΣ, «Κανονικά δικαιώματα», σελ. 122, που σημειώνει ότι ή περίεργη διατύπωση θα δημιουργήσει αρκετά προβλήματα (στήν ύπ. 20 μάλιστα αναφέρει σχετική άντιδικία της μονής Αγίας Άναστασίας της Φαρμακολυτρίας μέ τό Έλληνικό Δημόσιο).

Τέλος, ως προς τό ζήτημα της περιουσίας της Μονής (άλλα και των άλλων πατριαρχικών και σταυροπηγιακών μονών) άξιες μνείας είναι δύο γνωμοδοτήσεις του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Η πρώτη είναι ή ΌΛΝΣΚ 141/1979 (πού προηγήθηκε της ΌΛΝΣΚ 142/1979 για τή νομική προσωπικότητα των έκκλησιαστικών νομικών προσώπων της Δωδεκανήσου) πού έκρινε ότι ό Ν. 2148/1952 (ΦΕΚ Α' 153/1952) για τήν άπαγόρευση μεταβίβασης, διανομής ή σύστασης έμπράγματος δικαιώματος επί άγροτικών άκινήτων πού άνήκουν σέ φυσικά πρόσωπα ή ΝΠΙΔ πέραν των 250 στρεμμάτων, δυνάμει της δεύτερης παραγράφου τυγχάνει έφαρμογής γενικώς επί όλων των άγροτικών έκτάσεων όλων των μονών (και των λοιπών έκκλησιαστικών νομικών προσώπων) της έλληνικής επικράτειας, άκόμη και αυτών του σημερινού άρθρου 18, παρ. 8 Σ. Τό αυτό μάλιστα άναγνώρισε και λίγα χρόνια άργότερα ή ΌΛΝΣΚ 160/1988 πού έκρινε ότι ή περιουσία της Μονής δέν υπάγεται στις διατάξεις του Ν. 1700/1987 (ΦΕΚ Α' 61/06.05.1987) για τή ρύθμιση θεμάτων μοναστηριακής περιουσίας⁴²⁹ αλλά σ' αυτή εξακολουθεί νά εφαρμόζεται τό άρθρο μόνο του Ν. 2148/1952 πού εξακολουθεί νά ισχύει⁴³⁰. Βέβαια ό τότε Υπουργός Παιδείας άκολούθησε τή μάλλον όρθότερη άποψη της μειοψηφίας της ΌΛΝΣΚ 141/1979 πού υποστήριξε ότι ό Ν. 2148/1952 δέν εφαρμόζεται για τίς έκτάσεις των μονών του άρθρου 18, παρ. 8 γιατί αυτές δέν υπόκεινται σέ άπαλλοτρίωση και άρα δέν μπορούν νά υπαχθούν στους περιορισμούς του συγκεκριμένου νόμου⁴³¹.

✓ **Στό παραπάνω πλαίσιο, σημαντικό είναι νά σημειωθεί ότι ό Ν. 4957/2022 δέν φαίνεται νά προκαλεί καμία μεταβολή.**

429. Ειδικά για τόν νόμο αυτό και τίς ιστορικές συγκυρίες ψήφισής του βλ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ ΙΩΑΝ., 'Ο Ν. 1700/1987 και ή πρόσφατη κρίση στις σχέσεις Έκκλησίας και Πολιτείας, έκδ. Άντ. Σάκκουλα, Άθήνα 1988.

430. Μετά και τήν καταργητική διάταξη του άρθρου 12 του Ν. 1700/1987, άφου ή καταργητική ρήτρα άφορά μόνο τά θέματα πού ρυθμίζει ό Ν. 1700/1987 και ή περιουσία της Μονής δέν ρυθμίζεται μέ αυτόν.

431. Σ' αυτό ίσως συνέβαλε και ή γνώμη του τότε Γενικού Διευθυντού Θρησκευμάτων Σπ. Τρωιάνου, πού σέ ΤΡΩΙΑΝΟ, «Κανονικά δικαιώματα», σελ. 122-123, ύπ. 20 (και μέ άφορμή τήν περιουσία της Μονής Άγίας Άναστασίας Φαρμακολυτριάς) φάνηκε νά συντάσσεται μέ τήν άποψη της μειοψηφίας της ΌΛΝΣΚ 141/1979.

Συγκεκριμένα, όπως σημειώθηκε και άνωτέρω, η Μονή διοικείται αποκλειστικά από τον ΈσΚαν και το άρθρο 331 του συγκεκριμένου νόμου, χωρίς να τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις για τη διοίκηση και διαχείριση της περιουσίας και τον οικονομικό έλεγχο των λοιπών εκκλησιαστικών νομικών προσώπων της Δωδεκανήσου, αφού στη διάταξη του άρθρου 334 του Ν. 4957/2022 δεν γίνεται καμία μνεία περί της Μονής⁴³².

Από αυτό συνάγεται ότι όλα τα σχετικά ζητήματα ιδιοκτησίας ρυθμίζονται από τον ΈσΚαν της Μονής, ενώ οι όποιοιδήποτε έλεγχοι δύναται να διενεργηθούν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο που έχει και την πλήρη έποπτεία σ' αυτή⁴³³.

27. Η νομική προσωπικότητα της Μονής

Διαχρονικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση της νομικής προσωπικότητας της Μονής τόσο γιατί με τον τρόπο αυτό επηρεάζεται η δικαστική και εξωδικαστική της εκπροσώπηση έναντι των λοιπών κοινωνών (μέ τις εκάστοτε ευεργετικές ή δυσμενείς νομοθετικές διατάξεις για τα συγκεκριμένα νομικά πρόσωπα), όσο και γιατί δύ-

432. Ακόμη φαντάζει δύσκολο να θεωρηθεί δυνατή ή αναλογική εφαρμογή διατάξεων που αφορούν λοιπά εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα της ελληνικής επικράτειας. Στο πλαίσιο αυτό η διάταξη του άρθρου 334, παρ. 2 του Ν. 4957/2022 δεν προβλέπει τη δυνατότητα σύστασης ή συμμετοχής σε εταιρείες με αποκλειστικά φιλανθρωπικούς ή θρησκευτικούς σκοπούς όπως για τα λοιπά ΝΠΔΔ της Δωδεκανήσου. Ίσως μόνο η διάταξη του άρθρου 334, παρ. 8 του Ν. 4957/2022 μπορεί να είπωθεϊ ότι εφαρμόζεται και στη Μονή και αυτό διότι σχετική πρόβλεψη περιλαμβάνεται και στον ισχύοντα ΈσΚαν της (άρθρο 43). Ός προς τη διάταξη του άρθρου 334, παρ. 8 οι ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «Ο “Καταστατικός Χάρτης”», σελ. 103-104 εκφράζουν τις αμφιβολίες τους για τό αν θά επιλύσει τά όποια προβλήματα μέ δεδομένα ότι μπορεί να θεωρηθεϊ ότι ό ΑΝ 1539/1938 εισάγεται τό πρώτον μέ τον Ν. 4957/2022 στά Δωδεκάνησα (καί τής συνεπακόλουθης κατάργησης του Ν. 4301/2014), κάτι που δεν εϊναι ακριβές γιατί όπως υποστηρίζουν χαρακτηριστικά αυτός ίσχυε καί ίσχύει «άνεξαρτήτως γεω-εκκλησιαστικής δικαιοταξίας των ακινήτων».

433. Όλα αυτά βέβαια μένει να διαπιστωθούν στην πράξη, αφού εϊναι δύσκολο να νοηθεϊ ένα ιδιότυπο «καθεστώς άσυλίας» π.χ. όταν η Μονή διαχειρίζεται κοινοτικά κονδύλια.

ναι να παρατηρηθεί ή τήρηση του *Τυπικού* του Όσιου στο συγκεκριμένο ζήτημα⁴³⁴.

Ειδικότερα, η Μονή, κατά την παλαιότερη κρατούσα γνώμη αποτελεί ΝΠΙΔ, και γιατί αποτελεί πατριαρχικό σταυροπήγιο αλλά κυρίως διότι αυτό όρίζει ο Έσωτερικός της Κανονισμός⁴³⁵. Μέ την πρόβλεψη αυτή εξασφαλίζεται η αυτονομία της Μονής σε σχέση με την κρατική εξουσία καθώς δεν δεσμεύεται από τους περιορισμούς που μπορεί να έχει σαν νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου⁴³⁶, διαθέτοντας «έλευθερία κίνησης» καθότι μπορεί να λειτουργεί πλασμα-

434. Η εξέταση αυτή δεν αφορά την Πατριαρχική Έξαρχία Πάτμου που αποτελεί νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου μαζί με τις ένορίες και τα λοιπά καθιδρύματα που υπάγονται σ' αυτή (ΟΛΝΣΚ 142/1979). Ο ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Έκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 461, υπ. 4 τονίζει τη σημασία των άρθρων 6, παρ. 1, περ. 2 του Ν. 4218/2013 (ΦΕΚ Α' 268/10.12.2013) και 22, παρ. 2 και 3 του Ν. 4301/2014.

435. Άρθρο 1 ΈσΚαν και ΟΛΝΣΚ 142/1979 που αποδέχεται την ύπαρξη νομικής προσωπικότητας ιδιωτικού δικαίου λόγω του άρθρου 1 του ΈσΚαν της Μονής, παρά τό γεγονός ό ότι αναγνωρίζει ό ότι η Πατριαρχική Έξαρχία και οι λοιπές Μητροπόλεις και μονές της Έκκλησίας των Δωδεκανήσων είναι ΝΠΔΔ. Ίδια άποψη και σε ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, *Εύρετήρια*, σελ. 615 (λήμμα «Μονές Οίκουμενικού Πατριαρχείου»), όπου αναφέρεται ό ότι όλες οι μονές του Οίκουμενικού Πατριαρχείου είναι ΝΠΙΔ και άρα ό ήγούμενός τους δεν μπορεί να θεωρηθεί «ύπάλληλος», μέ ό,τι αυτό συνεπάγεται για την ποινική του ευθύνη σε περίπτωση διαπίστωσης τέλεσης παραβάσεων της πολιτειακής νομοθεσίας. Άξίζει να σημειωθεί ό ότι η άπόφαση της ΟΛΝΣΚ έκδόθηκε βάσει παλαιότερου ΈσΚαν της Μονής, ό όποιος καταργήθηκε μετά την έπανακοινοβιοποίησή της, μέ τη σημερινή όμως διάταξη να προβλέπει και αυτή την ύπαρξη νομικής προσωπικότητας ιδιωτικού δικαίου (άρθρο 2, περ. γ' ΈσΚαν). Μέ βάση μάλιστα αυτόν τόν ΈσΚαν της Μονής ή ΑΠ 64/2007 (Τμ. Ε' - βουλ.), (Νομοκανονικά 1/2008, σελ. 61-79) αλλά και ή ΑΠ Τμ. ΣΤ' (Ποινικό) 1498/2013 (άναρτηθείσα σε areiospagos.gr – τελευταία άνάκτηση 22.02.2023) είχε δεχθεί και αυτή ό ότι η Μονή είναι ΝΠΙΔ.

436. Μία νομική προσωπικότητα που έχουν όλες οι λοιπές μονές της Έκκλησίας της Ελλάδος και συνεπώς οι διαφορές της δεν υπάγονται στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια, δεν άπολαμβάνει τό τεκμήριο άρμοδιότητας και έκτελεστότητας των ΝΠΔΔ, δεν υπόκειται σε κατασταλτικό έλεγχο όταν διαχειρίζεται κρατικό χρήμα κ.ά. [για τόν καθορισμό αλλά και για τις συνέπειες της νομικής προσωπικότητας δημοσίου δικαίου στα έκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα βλ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟ ΓΕΩΡ., «Η συσσωμάτωση της έπικρατούσας Όρθόδοξης Έκκλησίας στην έλληνική έννομη τάξη: θεοϊδρυτος όργανισμός ή νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου;», *Νομοκανονικά* 1/2018, σελ. 33-49 (έδω σελ. 40 έπ.) και ΚΑΣΤΑΝΑ Ι., «Έντάσσονται τά έκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα στον “Δημόσιο Τομέα”; Σπουδή στο

τικά σάν ιδιώτης. Παράλληλα ή ρύθμιση αυτή φαίνεται νά είναι καί ή ιστορικά συνεπής καί νά έχει άμεση συνάφεια μέ τίς διδαχές του Όσίου Χριστοδούλου⁴³⁷. Άκόμη είναι δυνατόν νά υποστηριχθεί ότι λόγω τής άπουσίας ρητής νομοθετικής διάταξης πού νά προβλέπει ότι ή έν λόγω μονή είναι νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, αυτή έξ άντιδιαστολής έχει νομική προσωπικότητα ιδιωτικού δικαίου⁴³⁸.

Βέβαια σήμερα υποστηρίζεται, μάλλον όρθότερα, ότι πλέον θά πρέπει νά νοείται ως ΝΠΔΔ, μία άποψη πού στηρίζεται τόσο στο γεγονός ότι ό ΈσΚαν τής Μονής δέν έχει κυρωθεί μέ νόμο μέ άποτέλεσμα νά μήν είναι δυνατόν νά παράγει έννομα άποτελέσματα έναντι τρίτων⁴³⁹, όσο καί στο ότι αυτό δημιουργεί άντιφατικά άποτελέσματα σέ σχέση μέ τή νομική προσωπικότητα των λοιπών όρθοδόξων μονών πού βρίσκονται στην έλληνική έπικράτεια μέ τίς όποιες έχουν σχετικά όμοια όργάνωση καί προορισμό, ένω υπόκεινται καί στο ίδιο κανονικό δίκαιο⁴⁴⁰. Στο πλαίσιο μάλιστα αυτής τής διάστασης, τό άρθρο 6 του Σχεδίου Πατριαρχικής Διατάξεως του 2002 προβλέπει ότι τά έκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα τής Έκκλησίας τής

άρθρο 68, παρ. 1, περ. 3 του Ν. 4235/2014», Άντιπελάργηση, Τιμητικός τόμος Ι. Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, έκδ. Σάκκουλα, Άθήνα-Θεσσαλονίκη 2018, σελ. 227-240].

437. Γιά τή νομική προσωπικότητα τής Μονής τήν έποχή του Όσίου βλ. ένότητα 25 καί ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, *Οί αυτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 103-105 πού υποστηρίζει ότι τότε ή Μονή όμοίαζε μέ τό άγγλοσαξωνικό trust, τή ρωμαϊκή fiducia ή τό μουσουλμανικό βακούφι καί όχι μέ κάποιου είδους νομικής προσωπικότητας.

438. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡ., «*Η συσσωμάτωση τής έπικρατούσας Όρθόδοξης Έκκλησίας στην έλληνική έννομη τάξη: θεοϊδρυτος όργανισμός ή νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου;*», *Νομοκανονικά* 1/2018, σελ. 40 πού αναφέρει ότι ή άπονομή νομικής προσωπικότητας μπορεί νά γίνει μόνο μέ έκδοση τυπικού νόμου ή έκδοση προεδρικού διατάγματος μετά από σχετική νομοθετική έξουσιοδότηση.

439. Ένδεικτικά ΜΑΡΚΟΣ, *Τό νομικό καθεστώς*, σελ. 334-336 καί ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οί αυτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 95-105. Αυτή τήν άποψη είχε εκφράσει καί παλαιότερα ό ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ, «*Τό αναπαλλοτρίωτο*», σελ. 47-48, ύπ. 32 σημειώνοντας ότι ή πρόβλεψη του ΈσΚαν τής Μονής δέν πρέπει νά έχει τόσο νομική σημασία καθότι αυτός δέν έχει κυρωθεί μέ νόμο, ούτε προβλέπεται κάτι τέτοιο, άποτελώντας έσωτερικό δίκαιο χωρίς έννομες συνέπειες έναντι τρίτων, άφου ή Μονή δέν έχει νομική δυνατότητα αυτοπροσδιορισμού του νομικού της χαρακτήρα.

440. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οί αυτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 217-218.

Δωδεκανήσου έχουν ίδια νομική προσωπικότητα με τὰ αντίστοιχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος⁴⁴¹, ἐνῶ ἀντίστοιχη εἶναι ἡ πρόβλεψη καί τοῦ νόμου 4301/2014 (ΦΕΚ Α΄ 223/07.10.2014), ὅπου στό ἀρθρο 22 στίς παρ. 2 καί 3 γίνεται μνεία τῆς νομικῆς προσωπικότητος τῶν συσσωματώσεων τῆς «Ἐκκλησίας τῆς Δωδεκανήσου»⁴⁴².

Ἀσχέτως βέβαια τῆς τελικῆς ἀπόφασης, εἶναι σημαντικό νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ κρατοῦσα ἄποψη ὑποστηρίζει ὅτι οἱ διατάξεις (εὐεργετικές ἢ δυσμενεῖς) πού ἀφοροῦν τὰ ἐκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δέν ἐφαρμόζονται ἄνευ ἐτέρου στά νομικά πρόσωπα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δωδεκανήσου, καθότι πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται εἰδική πρόβλεψη στό ἐκάστοτε νομοθέτημα⁴⁴³.

441. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Τό ἐκκλησιαστικόν καθεστώς*, σελ. 205 ἐπ., χωρίς ὅμως νά ὀρίζεται ρητά καί συγκεκριμένο γιά τή νομική προσωπικότητα τῆς Μονῆς (γιά τόν λόγο αὐτό ὑπολανθάνεται ὅτι πιθανότατα καί τό Σχέδιο Πατριαρχικῆς Διατάξεως θά συντασσόταν μέ τίς ρυθμίσεις τοῦ ἙσΚαν τῆς Μονῆς).

442. Βλ. καί ΠΑΛΙΟΥΡΑ, *Τό νομικό καθεστώς*, σελ. 82-84 πού παρατηρεῖ ὅτι ἡ αἰτιολογική ἔκθεση σημειώνει πῶς δέν θίγονται «ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰδικότερες προβλέψεις καί παγιωμένες καταστάσεις ἀπό τόν παρόντα νόμο» μέ ἀναφορά στό ἀρθρο 16 τοῦ Ν. 4301/2014. Αὐτή ἡ ἄποψη καί τοῦ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, *Οἱ αὐτοκρατορικές δωρεές*, σελ. 97, ὁ ὁποῖος τόνιζε ἀπό τότε τήν ἀνάγκη δημιουργίας «ἐκκλησιαστικῶν νομικῶν προσώπων» μέ ἰδιαίτερου χαρακτήρα νομική προσωπικότητα.

443. Ἀναλυτικά γιά τό θέμα βλ. ΒΑΒΟΥΣΚΟ, «Ἐκταση ἐφαρμογῆς», σελ. 49-60, ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ, *Εὐρετήρια*, σελ. 208-209 (λῆμμα «Ἐκκλησία Δωδεκανήσου», ὅπου καί παρουσιάζονται κάποιες ἀπό τίς νομικές συνέπειες αὐτῆς τῆς μὴ ἐπέκτασης), ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστική περιουσία*, σελ. 283 καί ΦΕΙΔΑ, «*Ἡ θέσις*», σελ. 104 πού σημειώνει ὅτι πέραν τῆς ὀρισμένης νομοθεσίας δέν ἐφαρμόζονται ἀναλόγως οὔτε καί οἱ Καταστατικοί Χάρτες τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν, ἀναφέροντας ἀκολούθως σειρά παραδειγμάτων ἐπέκτασης τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας στά Δωδεκάνησα. Ὁ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Ἰδιαίτερα ἐκκλησιαστικά καθεστῶτα*, σελ. 54 ἂν καί συντάσσεται μέ τήν ὈΛΣΚ 142/1979, σημειώνει ὅτι ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Δωδεκανήσων δέν ὑπάγονται στίς διατάξεις τῆς Γενικῆς Κυβέρνησης, ἐκτός ἂν τοῦτο ὀρίζεται ρητά, ὅπως καί οἱ ἄλλες διατάξεις πού ἀφοροῦν τὰ ἐκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς Κρήτης, βάσει τοῦ ἀρθρου 68, παρ. 1, περ. 3 τοῦ Ν. 4235/2014 (τό αὐτό καί οἱ ΤΡΩΙΑΝΟΣ – ΠΟΥΛΗΣ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 728, ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 647 καί ΜΑΡΚΟΣ, *Τό νομικό καθεστώς*, σελ. 334-335). Βλ. καί ΤΡΟΜΠΟΥΚΗΣ, «*Σχόλιο*», σελ. 200-201 πού κάνει λόγο γιά «ἀντιστροφή τοῦ βάρους ἀπόδειξης».

✓ *Ο Ν. 4957/2022 πέραν του γεγονότος ότι για πρώτη φορά όριοθετεί συστηματικά ζητήματα της λεγόμενης Έκκλησίας της Δωδεκανήσου, είναι ιδιαίτερα σημαντικός γιατί αποτελεί τό πρώτο πολιτειακό νομοθέτημα που ρυθμίζει τή νομική προσωπικότητα της Μονής*⁴⁴⁴.

Πιό συγκεκριμένα, στο άρθρο 331, παρ. 1 του Ν. 4957/2022 όρίζεται ρητά ότι η Μονή διαθέτει «νομική προσωπικότητα ιδιωτικού δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.) όντας αυτότελής, αυτόδέσποτη, αυτόδιοίκητη και ανεξάρτητη κατά τις νομικές της σχέσεις». Η ρύθμιση αυτή προφανώς έφορμάται από τό ιδιαίτερο προνομιακό καθεστώς της Μονής όπως τό είχε εισάγει ό κτήτοράς της, ταυτιζόμενη παράλληλα μέ τήν ΌλΝΣΚ 142/1979, ή όποία λαμβάνοντας υπόψη τις προβλέψεις του ΈσΚαν της Μονής και τήν άπουσία ρητής νομοθετικής πρόβλεψης και σκοπώντας στή δημιουργία ενός πλαισίου «ανεξαρτησίας» γι' αυτή⁴⁴⁵, είχε προβλέψει τήν ύπαρξη της συγκεκριμένης νομικής προσωπικότητας.

Όπως σημειώθηκε όμως και παραπάνω από τήν κρατούσα στή θεωρία άποψη, δέν μπορεί νά παραγνωριστει ότι ή συγκεκριμένη πρόβλεψη είναι άρκετά παράδοξη από τή στιγμή μάλιστα που άντίστοιχα έκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα μέ τόν ίδιο σκοπό έχουν

Γιά τό θέμα της εισαγωγής τών διατάξεων που άφορούν τά λοιπά έκκλησιαστικά καθεστώτα της όρθόδοξης Έκκλησίας της έλληνικής επικράτειας στά Δωδεκάνησα βλ. ΒΑΒΟΥΣΚΟ, *Τό έκκλησιαστικόν καθεστώς*, σελ. 164 έπ. όπου σημειώνεται ότι ή άρχική θεαματική εισαγωγή της συγκεκριμένης νομοθεσίας δέν είχε άνάλογα άποτελέσματα. Άρα όχι όρθώς ό ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, *Η έν Δωδεκάνησω Έκκλησία*, σελ. 11 υποστηρίζει τό αντίθετο, ένώ πρέπει νά τονιστει ότι και τό Σχέδιο Πατριαρχικής Διατάξεως του 2002 παρέπεμπε σέ διατάξεις που ίσχυαν για τήν Έκκλησία της Ελλάδος και τήν ήμιαυτόνομη Έκκλησία της Κρήτης (βλ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Τό έκκλησιαστικόν καθεστώς*, σελ. 205 για τή νομική προσωπικότητα τών έκκλησιαστικών προσώπων της Δωδεκανήσου).

444. Βλ. παραπάνω για τή σημασία αυτής της ρητής πρόβλεψης. Ρυθμίζει παράλληλα και τό νομικό status της Πατριαρχικής Έξαρχίας Πάτμου ως ΝΠΔΔ (άρ. 318, παρ. 1 του Ν. 4957/2022).

445. Όστε νά μήν έχει τούς περιορισμούς ενός ΝΠΔΔ. Βέβαια στήν αίτιολογική έκθεση δέν αναφέρεται τίποτα για τή συγκεκριμένη δικαιοπολιτική έπίλογή και για τούς λόγους που όδήγησαν σ' αυτή.

νομική προσωπικότητα δημοσίου δικαίου. Στο πλαίσιο αυτό εξάλλου, αξίζει να σημειωθεί ότι οι μονές της Δωδεκανήσου όρίζεται ρητώς ότι διαθέτουν νομική προσωπικότητα δημοσίου δικαίου⁴⁴⁶, ενώ μόνο για τα ήσυχαστήρια αυτής της συγκεκριμένης εκκλησιαστικής έπαρχίας προβλέπεται νομική προσωπικότητα ιδιωτικού δικαίου⁴⁴⁷.

Συνεπακόλουθο ζήτημα της συγκεκριμένης νομοθετικής έπιλογής αποτελεί ένδεικτικά ή εφαρμογή των διατάξεων που άφορούν τή Γενική Κυβέρνηση και τόν δημόσιο τομέα στο έκαστοτε μοναστικό καθίδρυμα, όπως προβλέπεται πλέον και για τα νομικά πρόσωπα των εκκλησιαστικών έπαρχιών της Δωδεκανήσου⁴⁴⁸. Τό ιδιαίτερο όμως καθεστώς της Μονής που κατοχυρώνεται μέ τό άρθρο 331 Ν. 4957/2022, καθώς και ή άπουσία ρητής πρόβλεψης στις διατάξεις του νόμου αυτού⁴⁴⁹, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι στη Μονή εφαρμόζεται άποκλειστικά ό ΈσΚαν και τό συγκεκριμένο άρθρο, χωρίς τή δυνατότητα εφαρμογής άλλων διατάξεων του παραπάνω νόμου⁴⁵⁰.

Σέ κάθε περίπτωση ή ρητή νομοθετική πρόβλεψη δέν έπιτρέπει τήν ύπαρξη παρερμηνειών ως προς τή νομική προσωπικότητα της Μονής⁴⁵¹, ενώ ούτε ή άναλογική εφαρμογή σχετικών διατάξεων του

446. Άρθρο 331, παρ. 1, έδ. α' του Ν. 4957/2022. Άκόμη και οι μονές του άρθρου 332 του Ν. 4957/2022 παρά τό γεγονός ότι έχουν ιδιαίτερο νομικό καθεστώς λογίζονται ως ΝΠΔΔ (παρ. 2).

447. Άρθρο 330, παρ. 9, έδ. α' του Ν. 4957/2022. Οι ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «Ό “Καταστατικός Χάρτης”», σελ. 101 ύποστηρίζουν ότι δέν ύπήρχε ανάγκη νά δοθεί ή δυνατότητα ίδρυσης ήσυχαστηρίων στα Δωδεκάνησα γιατί αυτά αποτελούν δημιούργημα του νεότερου νομοθέτη και ήδη έχουν δημιουργηθεί ποικίλα ζητήματα νομοκανονικής φύσης στις λοιπές εκκλησιαστικές έπαρχίες της έλληνικής επικράτειας όπου έχουν έμφανιστεί.

448. Ένδεικτικά βλ. άρθρο 334, παρ. 2 του Ν. 4957/2022 και ΚΑΣΤΑΝΑΣ Ι., όπ.π.

449. Κάτι τέτοιο προβλέπεται ρητά για τίς μονές της Δωδεκανήσου δυνάμει του άρθρου 318, παρ. 2 του Ν. 4957/2022, ενώ σημαντική είναι και ή διάταξη του άρθρου 334, παρ. 3 του Ν. 4957/2022 για τή δυνατότητα οικονομικού έλέγχου από οικονομικούς έπιθεωρητές της ΑΑΔΕ.

450. Αυτό συνάγεται εύθές από τήν παρ. 3. Έξάλλου και στην αίτιολογική έκθεση (σελ. 578) σημειώνεται ότι τό άρθρο 331 «*ρυθμίζει ειδικά και άποκλειστικά τά θέματα της Μονής της Πάτμου*». Είναι βέβαια άλλο ζήτημα αν μέ τόν τρόπο αυτό δημιουργείται «*καθεστώς άσυλίας-άσυδοσίας*» στη Μονή.

451. Έξάλλου αυτό θά επικυρωθεί και μετά τή νέα δημοσίευση του ΈσΚαν της Μονής όπως όρίζει τό άρθρο 482, παρ. 3 του Ν. 4957/2022. Στην κατεύθυνση μά-

Καταστατικοῦ Χάρτη τῆς ἡμιαυτόνομης Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης ἢ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος⁴⁵² μπορεῖ νά εἰπωθεῖ ὅτι εἶναι δυνατή σ' αὐτή.

28. Σχέση τοῦ σημερινοῦ Ἑσωτερικοῦ Κανονισμοῦ τῆς Μονῆς μέ τό *Τυπικό* τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου

Ι. Γενικά

Ὅπως εἶναι φυσικό τό *Τυπικό* τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου ἔχει μεγάλη ἐπίδραση καί στόν σημερινό ἙσΚαν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου⁴⁵³, στόν ὁποῖο παράλληλα καταδεικνύεται ἡ οὐσιαστική σχέση πού ἔχει ἡ Μονή τόσο μέ τήν Πατριαρχική Ἐξαρχία Πάτμου, ὅσο καί μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἡ Σύνοδος τοῦ ὁποῖου μάλιστα μέ πατριαρχικό της σιγίλλιο τοῦ ἔτους 2013 ἐπικυρώνει αὐτό τό καταστατικό.

Πιό συγκεκριμένα, ἤδη ἀπό τό πρῶτο ἄρθρο τοῦ ἙσΚαν τονίζεται ὅτι ἡ Μονή εἶναι ἡ ἴδια πού θεμελιώθηκε ἀπό τόν Ὁσιο Χριστόδουλο τό ἔτος 1088, κάνοντας εἰδική μνεῖα τόσο στό ἱδρυτικό χρυσόβουλλο τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ ὅσο καί στήν πράξη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κοσμᾶ τοῦ Γ' τοῦ 1715 μέ τήν ὁποία ἡ Μονή κατέστη ἔδρα τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας⁴⁵⁴,

λιστα αὐτή καταργοῦνται μέ τό ἄρθρο 487 τοῦ Ν. 4957/2022 ὅλες οἱ διατάξεις βάσει τῶν ὁποίων θά μπορούσε νά ὑποστηριχθεῖ ἡ ἄποψη περί ὑπαρξης νομικῆς προσωπικότητας δημοσίου δικαίου, ὅπως τά ἄρθρα 21 καί 22 τοῦ Ν. 4301/2014 καί 68, παρ. 1, περ. 3 τοῦ Ν. 4235/2014. Βέβαια ὡς ΝΠΙΔ εἶναι δεδομένο πώς δέν ἀπολαμβάνει τίς «εὐεργετικές διατάξεις» τοῦ ἁρθρου 318, παρ. 1 καί 2, ἐδ. α' τοῦ Ν. 4957/2022, πού οὐσιαστικά ἀντικατέστησε τό ἄρθρο 68 τοῦ Ν. 4235/2014 γιά τήν ἐφαρμογή τῶν διατάξεων τοῦ δημοσίου τομέα στά ΝΠΙΔ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δωδεκανήσου, μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται γιά τήν τυχόν ἀνασφάλεια δικαίου (βλ. καί ἀνωτέρω ὑπ. 402).

452. Πού εἶναι δυνατή γιά τίς ὑπόλοιπες μονές τῆς Δωδεκανήσου δυνάμει τοῦ ἁρθρου 345 τοῦ Ν. 4957/2022 γιά ὅλα τά ἀρρύθμισα ἀπό τόν συγκεκριμένο νόμο ζητήματα.

453. Γιά τόν ὀρισμό τοῦ ἙσΚαν βλ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΑΚΙΔΗ, *Διοικητικά ἔγγραφα*, σελ. 25-27. Ὁ ἰσχύων ἙσΚαν τῆς Μονῆς εἶναι δημοσιευμένος στό ἐπίσημο δελτίο τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῆς Δωδεκανήσου μέ τήν ὀνομασία «Δωδεκανήσος» (τεῦχος Θ', Ἰανουάριος-Ἰούνιος 2013, σελ. 213-248).

454. Ἄρθρο 1, ἐδ. α' καί β' ἙσΚαν. Αὐτό μάλιστα εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικό

ἐνῶ ὀρίζεται σαφῶς ὅτι ἐξακολουθοῦν νά ἐφαρμόζονται σ' αὐτή οἱ «μοναχικές διατυπώσεις» τοῦ Ὁσίου Χριστοδοδούλου «ὡς αὐταὶ τεθησαύρηνται ἐν τῇ περιπτύστῳ Διατυπώσει αὐτοῦ»⁴⁵⁵.

Παράλληλα, ἀφοῦ σημειωθεῖ ὅτι ἀποστολή τῆς Μονῆς εἶναι ἡ μετάνοια καί ὁ ἀγιασμός τῶν ἀσκουμένων σ' αὐτή μοναχῶν μέσῳ τῆς ἀδιάλειπτης προσευχῆς καί λατρείας⁴⁵⁶ τονίζεται ὅτι αὐτή εἶναι κοινοβιακή, καθ' ὑπόδειξη τῶν κανόνων τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καί τοῦ Ὁσίου, παραπέμποντας αὐτολεξεί στά σχετικά χωρία⁴⁵⁷.

Ἐπιπλέον ἡ Μονή ἐξακολουθεῖ νά ἐφαρμόζει ρητὰ τό ἐκκλησιαστικό τυπικό τοῦ Ἀγίου Σάββα⁴⁵⁸ ἐνῶ ἡ ἄσκηση φιλανθρωπίας δέν παύει νά ἀποτελεῖ μέριμνα τῆς Μονῆς, ὅπως καί ἡ φιλοξενία⁴⁵⁹. Ἀκόμη μνημονεύεται ἡ ἀνάγκη γιά ἀξιοποίηση τῆς πλούσιας βιβλιοθήκης της, ἡ μέριμνά της γιά τό Σπήλαιο τῆς Ἀποκάλυψης⁴⁶⁰ ἀλλά καί ἡ ὕλική καί πνευματική συνεισφορά της στή λειτουργία τῆς ὁμορῆς Πατριάδος Σχολῆς⁴⁶¹.

II. Οἱ μοναχοί

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ὑποψηφίους μοναχοὺς, οἱ κανόνες εἶναι ἐν πολλοῖς ὅμοιοι μέ αὐτοὺς τοῦ *Τυπικοῦ* τοῦ Ὁσίου προβλέποντας συγκεκριμένο ὅριο ἡλικίας καί τριετῇ περίοδο δοκιμασίας μέ ἐξαι-

γιά τή διαδοχή στά δικαιώματα καί τίς ὑποχρεώσεις τῆς Μονῆς, ἐνῶ τό ἔτος «1088» ἀναγράφεται καί στή σφραγίδα τῆς Μονῆς (ἄρθρο 64 ἙσΚαν).

455. Ἄρθρο 2, ἐδ. β' καί ἄρθρο 23, παρ. 1 καί παρ. 5.

456. Ἄρθρο 4, παρ. 1, ἐδ. α' καί β' ἙσΚαν.

457. Ἄρθρο 2, ἐδ. α' καί ἄρθρο 23, παρ. 6 ἙσΚαν. Ὅπως ἐξάλλου κάνει καί ὁ Ὁσιος στό δικό του *Τυπικό*. Ὑπενθυμίζεται βέβαια ὅτι ἡ Μονή ἐπανακοινοβιοποιήθηκε μόλις τό 1989 μέ πράξη τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου τοῦ Α' καλώντας τοὺς μοναχοὺς νά μὴν ἀνατρέψουν αὐτό τό καθεστῶς (ἀναλυτικά σέ ἄρθρο 2, περ. α' ἙσΚαν καί σέ ΝΙΚΗΤΑΡΑ, *Ἐξαρχία*, σελ. 365-368). Ἀξίζει μάλιστα νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ Μονή ὑπῆρξε ιδιόρρυθμη κατὰ παράβαση τοῦ *Τυπικοῦ* τοῦ Ὁσίου καί ἄλλες περιόδους (ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Ἐξαρχία*, σελ. 143-145).

458. Ἄρθρο 25 ἙσΚαν.

459. Ἄρθρα 4, ἐδ. β' καί 27 ἙσΚαν. Σέ ἀντίθεση μέ τό *Τυπικό* τοῦ Ὁσίου πού ἀπαγορεύει τήν παραμονή λαϊκῶν στή Μονή.

460. Ἄρθρο 37 ἙσΚαν.

461. Ἄρθρο 4, ἐδ. β' ἙσΚαν (ἡ ὁποία λειτουργεῖ ἔχοντας σημαντική ἐποπτεία καί ἐπικουρία ἀπό τή Μονή) καί ἄρθρο 32 ἙσΚαν. Βλ. καί ἄρθρο 41 ἙσΚαν γιά τή διάθεση πόρων γιά τοὺς σκοποὺς αὐτοὺς.

ρέσεις σέ συγκεκριμένες περιπτώσεις⁴⁶². Μάλιστα, ὅπως προέβλεπε καί ὁ ἴδιος ὁ Ὁσιος, καθιερώνεται ἡ «*ρασοφορία*» τοῦ ὑποψηφίου μοναχοῦ καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς δοκιμασίας του⁴⁶³, ἐνῶ μόνο κατ' ἐξαίρεση καί ὑπό ὅρους ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος ξενοκουριτῶν μοναχῶν στή Μονή⁴⁶⁴. Ἐπιπλέον οἱ συγκεκριμένες διατάξεις εἶναι σημαντικές καθώς προβλέπουν τήν περιστολή σημαντικῶν περιουσιακῶν τους δικαιωμάτων ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μοναχικῆς κουράς ἐνός ὑποψηφίου μοναχοῦ⁴⁶⁵.

Ὡς πρός τούς μοναχοὺς, ὑπάρχει ἡ ὑποχρέωση τήρησης τῶν ἀρχῶν τῆς ἀκτημοσύνης, τῆς σαρκικῆς ἐγκράτειας καί τῆς ὑπακοῆς στόν ἡγούμενο⁴⁶⁶, ἐνῶ μόνο ὑπό ἐξαιρετικές συνθηκῆς ἐπιτρέπεται ἡ ἐξοδός τους ἀπό τή Μονή⁴⁶⁷.

Ἐπιπλέον σημαντική εἶναι ἡ διάκριση τῶν μοναχῶν σέ κοινοβιᾶτες καί ἐξαρτηματικούς μέ τούς δεύτερους νά προσομοιάζουν μέ τούς «*κελλιῶτες*» πού εἶχε εἰσάγει ὁ Ὁσιος, καθότι ἐγκαταβιώνουν ἐκτός τῆς Μονῆς⁴⁶⁸, ἐνῶ μεταξύ τῆς ἀδελφότητος ξεχωρίζει τό ἀξίω-

462. Ἄρθρο 22, παρ. 1, ἐδ. α' ἘσΚαν (ὅπου ὀρίζονται τά 18 ἔτη) καί ἄρθρο 22 παρ. 3 ἘσΚαν. Στήν ὅλη διαδικασία σημαίνουσα θέση κατέχει ὁ ἡγούμενος, ὁ ὁποῖος ὅμως συμπράττει μέ τή Γεροντική Σύναξη, προτείνοντας τήν πρόσληψη ἢ τήν ἀποβολή τῶν δοκίμων (ἄρθρο 8, περ. ια' ἘσΚαν), ἐνῶ ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ ἐξαιρέσεις ἀπό τήν τριετή δοκιμασία ὁμοιάζουν μέ αὐτές πού θέσπισε ὁ Ὁσιος ἐπηρεασμένος ἀπό τόν Μέγα Βασίλειο (ἐνδεικτικά βλ. ἄρθρο 24, παρ. 9 ἘσΚαν πού οὐσιαστικά μνημονεύεται ἡ δυνατότητα «*περιστατικῆς ἀπόκαρσης*»).

463. Ἄρθρο 22, παρ. 4 ἘσΚαν, μέ τήν περιβολή ἰδιαίτερης ἐνδυμασίας (γιά τήν ὅλη προβληματική πού ἀναπτύσσεται γι' αὐτό τό ἰδιαίτερο στάδιο τῆς μοναχικῆς ζωῆς βλ. ὑπ. 114 τοῦ παρόντος).

464. Ἄρθρο 24, παρ. 12 ἘσΚαν.

465. Ἄρθρο 24 ἘσΚαν. Εἶναι βέβαια ἀμφίβολο ἂν οἱ ρῆτρες περί μή δυνατότητας σύνταξης διαθήκης (παρ. 5) καί μή ὑποχρέωσης τῆς Μονῆς γιά χρέη κληρονομιάς (παρ. 6, ἐδ. β') ἔχουν νομική ἰσχύ ἐναντι τρίτων (γιά τό ἀντίστοιχο θέμα τῶν ἘσΚαν τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους βλ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΑΚΙΔΗ, *Διοικητικά ἔγγραφα*, σελ. 82 ἐπ.).

466. Μαζί μέ τίς ἐκφάνσεις αὐτῶν. Γενικά βλ. ἄρθρο 23 ἘσΚαν γιά τά πνευματικά καθήκοντα τῶν μοναχῶν.

467. Ἄρθρο 23, παρ. 7 ἘσΚαν. Ἐνδεικτικά σέ ἄρθρο 8, περ. η', ἐδ. β' ἘσΚαν σημειώνεται ὅτι κατὰ τήν ἐξοδο ἀπό τή Μονή γιά ἐπίσκεψη σέ γιατρό, ὁ μοναχός θά πρέπει νά συνοδεύεται ἀπό ἄλλο μοναχό, ὅπως ὁ Ὁσιος προέβλεπε καί γιά τήν ἐπίσκεψη σέ σπίτι λαϊκῶν.

468. Ἄρθρο 20, παρ. 2 καί 4 ἘσΚαν ὅπου ὀρίζονται καί τά σχετικά τους δικαιώ-

μα τοῦ ἀναπληρωτῆ τοῦ ἡγουμένου καί Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου⁴⁶⁹. Ἐξίσου ἐνδιαφέρουσα εἶναι καί ἡ διάκριση τῶν διακονημάτων⁴⁷⁰ στά ὁποῖα ἀπασχολοῦνται οἱ μοναχοί, ὅπου φαίνεται τόσο ἡ δεσπόζουσα θέση τοῦ ἡγουμένου ὅσο καί ἡ ἀνάγκη γιά ἀκριβή τήρηση σχετικῶν βιβλίων πού θά ἀποτρέψουν τήν ἐμφάνιση οἰκονομικῶν ἀτασθαλιῶν σέ ὅλο τό εὖρος ἐργασιῶν τῆς Μονῆς⁴⁷¹.

Ἀκόμη ὡς πρὸς τά ἐκκλησιαστικά ἀδικήματα τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς, καί σέ ἀντίθεση μέ τό *Τυπικό* τοῦ Ὁσίου πού δέν ἔχει κάποια συστηματική παράθεσή τους, προβλέπεται ρητά ἡ ἐπιβολή ἐπιτιμίων μέ χαρακτηριστικότερες τήν ἐκπτώση ἀπό τό ἀξίωμα καί τήν ἀποβολή ἀπό τή Μονή⁴⁷², ἐνῶ ὑπάρχει μέριμνα καί γιά τίς περιπτώσεις τέλεσης κοσμικῶν ποινικῶν ἀδικημάτων ἀπό τά μέλη τῆς ἀδελφότητος τῆς Μονῆς⁴⁷³.

ματα καί ὑποχρεώσεις (μέ τόν ἡγούμενο προφανῶς νά μπορεῖ σέ συνεννόηση μέ τή Γεροντική Σύναξη νά καθορίσει τόν ἀριθμό τους ἀναλόγως τῶν λοιπῶν ἀναγκῶν τῆς Μονῆς, βλ. ἄρθρο 38 ἙσΚαν).

469. Ἄρθρο 20, παρ. 1 ἙσΚαν. Φαίνεται τό ὄργανο αὐτό νά μοιάζει μέ τόν καθολικό οἰκονόμο πού φαίνεται νά εἶχε ἡ Μονή (βλ. ἀνωτέρω σελ. 87).

470. Ἄρθρα 28 ἐπ. ἙσΚαν. Παρατηρεῖ εὐκολα κανεῖς ὅτι αὕτη εἶναι παρόμοια μέ αὕτη πού κάνει ὁ Ὁσιος, ἀλλά καί ἐναρμονισμένη σέ μεγάλο βαθμό μέ τίς σημερινές ἀνάγκες τῆς μονῆς. Ἐνδεικτικά στό ἄρθρο 28, παρ. 3 ἙσΚαν μνημονεύονται τά διακονήματα τοῦ οἰκονόμου, ἐκκλησιάρχου, σκευοφύλακα, βιβλιοφύλακα, ἀρχοντάρη, τραπεζάρη, γραμματέως, κωδικογράφου, ταμία, λογιστή, ἀρχιεοφύλακα, νοσοκόμου, γηροκόμου, ἐκκλησιαστικοῦ, παραηγουμενιάρη, θυρωροῦ, κελλαρίτου, ἀποθηκάρη, μετοχιάρη κ.ἄ., ἐνῶ στά ἐπόμενα ἄρθρα γίνεται ἡ ἐξειδίκευση αὐτῶν τῶν διακονημάτων (ἄρθρα 29-36 ἙσΚαν).

471. Ἐνδεικτικά βλ. ἄρθρο 33 ἙσΚαν.

472. Ἄρθρο 62, παρ. 3, περ. α' καί β' ἙσΚαν ὀρίζοντας ἀκολουθῶς ὅτι βαρύτερες ποινές δύναται νά ἐπιβάλλει τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Βέβαια ἀπουσιάζει μία συστηματική παράθεση τῶν ἀδικημάτων πού δύναται νά τελεσθοῦν ἀπό τοὺς μοναχοὺς τῆς Μονῆς, καθὼς τέτοια ἀναφέρονται περιστασιακά ἐντὸς τοῦ ἙσΚαν (βλ. ἐνδεικτικά ἄρθρο 23, παρ. 6, ἐδ. α' ἙσΚαν γιά τήν παραβίαση τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς στή Μονή). Μόνο τό ἄρθρο 61 ἙσΚαν παραθέτει ἕνα γενικό ὄρισμό τοῦ «παραπτώματος» πού ὀρίζεται ὡς «κάθε παραβίαση τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου, τῶν πατερικῶν παραγγελμάτων, τῶν ἱερῶν κανόνων, τῶν μοναχικῶν ἐπιταγῶν καί τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ».

473. Ἄρθρο 62, παρ. 5 καί 6 ἙσΚαν, σέ ἀντίθεση μέ τό *Τυπικό* τοῦ Ὁσίου πού δέν προέβλεπε τόν κολασμό τέτοιων ἀδικημάτων.

III. Ὁ ἡγούμενος

Εἰδικῆς μνείας πρέπει νά τύχει τό πρόσωπο τοῦ ἡγουμένου, ὁ ὁποῖος ὡς *primus solus*, εἶναι αἰρετός καί ισόβιος, ὅπως ὑποδεῖκνυε καί ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος⁴⁷⁴. Ὅπως καί στήν Ὑποτύπωση, ἔτσι καί ἐδῶ, οἱ διατάξεις εἶναι ἀρκούντως ἀναλυτικές⁴⁷⁵ καί προβλέπουν τόσο τίς πνευματικές καί διοικητικές ἐξουσίες πού αὐτός διαθέτει⁴⁷⁶ ὅσο καί τά ἀπαιτούμενα προσόντα τοῦ ὑποψηφίου καί τή διαδικασία ἐκλογῆς ἀπό ὅλη τήν ἀδελφότητα⁴⁷⁷, καθὼς καί τίς ἀκολουθούμενες διαδικασίες σέ περιπτώσεις χηρείας τῆς θέσεως του⁴⁷⁸.

474. Ἄρθρο 10 ἙσΚαν. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅμως ὅτι ὅλες αὐτές οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ ἡγουμένου ἐφαρμόζονται μόνο ὡς πρὸς τήν ἀδελφότητα τῆς Μονῆς καί ὄχι ὡς πρὸς τή λοιπή Πατριαρχική Ἐξαρχία (ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 141). Ἀκόμη δέν πρέπει νά λησμονηθεῖ πὼς δέν ἐκλέγεται πλέον κάθε τέσσερα χρόνια ὅπως παλαιότερα (ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 141). Γι' αὐτό στὸν ἰσχύοντα ἙσΚαν τῆς Μονῆς ὑπάρχει ἰδιαίτερη ἀναφορά καί μέριμνα γιὰ τοὺς προηγουμένους πού συνεχίζουν νά ἐγκαταβιώνουν σέ αὐτή (ἄρθρο 14 ἙσΚαν).

475. Ἄρθρα 5-14 ἙσΚαν.

476. Ἀποτελεῖ τό πρόσωπο πού συγκαλεῖ καί προΐσταται στίς συνάξεις τῆς Μονῆς, ὄντας ὁ κοινός πνευματικός πατέρας ὁλόκληρης τῆς ἀδελφότητας καί ἐκεῖνος πού ἐποπτεύει τήν ἀπαρασάλευτη τήρηση τῶν ἱερῶν κανόνων καί τήν ἐφαρμογή τοῦ ἙσΚαν, ἐκπροσωπώντας παράλληλα αὐτή ἐνώπιον κάθε ἐξωτερικῆς διοικητικῆς, ἐκκλησιαστικῆς καί δικαστικῆς ἀρχῆς.

477. Ἄρθρα 10-12 ἙσΚαν. Ὅπως καί ὁ Ὅσιος, ἔτσι καί ὁ ἙσΚαν παραχωρεῖ τό δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν σέ ὅλους τοὺς ἀδελφούς τῆς Μονῆς ὡς ἔκφραση τοῦ κοινοβιακοῦ πολιτεύματος (ἄρθρο 11, παρ. 4, περ. β' ἙσΚαν) μέ ἐξαίρεση τοὺς ἐξαρτηματικούς μοναχοὺς πού δέν ἔχουν αὐτό τό δικαίωμα (ἄρθρο 21, παρ. 2 ἙσΚαν). Σημαντικὴ καί ἐδῶ ἡ συμμετοχή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πού δύναται νά ἀποστείλει Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία (δηλ. ἀντιπροσωπεΐα) γιὰ τήν ἐποπτεία τῶν ἐκλογικῶν διαδικασιῶν (ἄρθρο 11, παρ. 3, ἐδ. γ' ἙσΚαν) ἔχοντας θέση ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς (ἄρθρο 11, παρ. 4, περ. α' ἙσΚαν), ἐνῶ τό Πατριαρχεῖο ἀποφαίνεται γιὰ τίς τυχόν ὑποβληθεῖσες ἐνστάσεις (ἄρθρο 11, παρ. 5 ἙσΚαν) καί σέ κάθε περίπτωση εἶναι αὐτό πού ἐπικυρώνει τήν ἐκλογή (ἄρθρο 12 ἙσΚαν). Ἀκόμη γίνεται μνεία τοῦ λειτουργικοῦ τυπικοῦ μέ τό ὁποῖο θά γίνη ἡ ἐγκαθίδρυσή του, πού ἔχει ὅμοια χαρακτηριστικά μέ αὐτό πού ἀναλυτικά εἶχε εἰσαγεῖ ὁ Ὅσιος (ἄρθρο 12, παρ. 2 ἙσΚαν).

478. Ἄρθρα 5-8 καί 13 ἙσΚαν. Ἐνδιαφέρον μάλιστα παρουσιάζει ἡ διάταξη τοῦ ἁρθρου 13, παρ. 4 ἙσΚαν ὅπου προβλέπεται ἡ διαδικασία ἐκπτώσεως τοῦ ἡγουμένου σέ περίπτωση ἄρνησης παραίτησής του πού ὁμοιάζει μέ αὐτή πού προέβλεπε ὁ Ὅσιος, μέ δυνατότητα ὅμως προσφυγῆς τοῦ ἐκπεσόντα ἡγουμένου

Άξιζει μάλιστα νά σημειωθεί ότι κατά τήν ενάσκηση τῶν διοικητικῶν του καθηκόντων ὁ ἡγούμενος συμπράττει μέ τή Γεροντική σύναξη⁴⁷⁹, ἐνῶ ἐκτελεστικά ὄργανα εἶναι αὐτός μαζί μέ δύο μοναχούς-ἐπιτρόπους πού ὀρίζονται ἀπό τή Γεροντική σύναξη⁴⁸⁰.

IV. Ἡ διοίκηση τῆς περιουσίας

Σημαντικό μέρος τοῦ ἙσΚαν περιλαμβάνει ὁ καθορισμός τοῦ τρόπου διοίκησης καί διαχείρισης τῆς περιουσίας τῆς Μονῆς⁴⁸¹.

Πιό συγκεκριμένα, ἀρχικά παρατίθενται οἱ οἰκονομικοί πόροι καθώς καί οἱ βασικές οἰκονομικές ὑποχρεώσεις τῆς Μονῆς⁴⁸², γιά νά ὑπενθυμιστεῖ ἀκολουθῶς ὅτι ἡ Μονή ἀποτελεῖ ὑποκείμενο δικαιωμάτων καί ὑποχρεώσεων⁴⁸³, ἐνῶ πανηγυρικά ὀρίζεται ὅτι τά δικαιώματα ἰδιοκτησίας της δέν ὑπόκεινται σέ παραγραφή δυνάμει τῶν ἀρθρῶν 21 τοῦ ΝΔ 22.04.1926 (ΦΕΚ Α' 16.05.1926) καί 4 καί 23 τοῦ ΑΝ 1539/1938 «περί προστασίας τῶν δημοσίων κτημάτων» πού εἰσήχθησαν στά Δωδεκάνησα μέ τό ΒΔ τῆς 31.12.1948/10.01.1949⁴⁸⁴.

στόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη. Συγκεκριμένα, ὡς σημαντικά ἀδικήματα προβλέπονται τόσο ἡ παραβίαση τοῦ ἙσΚαν τῆς Μονῆς, ὅσο καί ἡ παραχάραξη τοῦ κοινοβιακοῦ πολιτεύματος (ἄρθρο 13, παρ. 3, περ. 3 καί 4 ἙσΚαν), τά ὁποῖα μάλιστα προέβλεπε καί ὁ Ὅσιος στό *Τυπικό* του, ἐνῶ προτείνονται οἱ πρότερες συστάσεις στόν παρανομοῦντα ἡγούμενο ἀπό τή Γεροντική Σύναξη πρὶν τήν ἐκκίνηση τῶν διαδικασιῶν γιά τήν ἐκπτώσή του.

479. Ἄρθρο 6 ἙσΚαν. Ἀποτελώντας τή διοικητική ἀρχή τῆς Μονῆς, μέ ἐξουσίες ἐπὶ οἰωνδήποτε θεμάτων πλήν τῶν πνευματικῶν (ἄρθρο 15, παρ. 3, ἐδ. α' ἙσΚαν). Βέβαια ὅπως σημειώθηκε αὐτή εἶναι ὑπεύθυνη γιά τήν εξέταση τῶν πνευματικῶν σφαλμάτων τοῦ ἡγουμένου.

480. Ἄρθρο 7 ἙσΚαν.

481. Ἄρθρα 40-60 ἙσΚαν.

482. Ἄρθρα 40-41 ἙσΚαν.

483. Ἄρθρο 42 ἙσΚαν μέ ρητή μνεία μάλιστα τοῦ ἀρθρου 17, παρ. 1 Σ καί τοῦ Α' Πρωτοκόλλου τῆς ΕΣΔΑ.

484. Ἄρθρο 43 ἙσΚαν. Οἱ διατάξεις αὐτές ὅπως ἀναλύθηκε καί ἀνωτέρω ἀποτελοῦν τή νομική βάση μέ τήν ὁποία ἡ Μονή θεμελιώνει τήν ἀδιατάρακτη κυριότητα της σέ πλῆθος ἐκτάσεων ἀκόμη καί ἀπό τήν ἴδρυσή της τό 1088, μέ ἀποτέλεσμα κάποιος τρίτος νά εἶναι ἐξαιρετικά δύσκολο νά ἐπικαλεστεῖ τή συρροή τῶν προϋποθέσεων χρησικτησίας. Βέβαια ἡ ἀναφορά αὐτή στόν Ἑσωτερικό της Κανονισμό ἔχει μόνο «ὑπενθυμιστική» (καί ὄχι νομική) ἀξία γιά τούς λοιπούς κοινωνοῦς ἀφοῦ ὁ ἙσΚαν δέν ἀποτελεῖ νόμο τοῦ κράτους μέ ἀποτέλεσμα νά μὴν ἔχει δεσμευτική ἰσχὺ ἐναντί τρίτων.

Παράλληλα ακολουθοῦν αναλυτικές διατάξεις τόσο γιὰ τὴν ἀγορά καὶ μίσθωση ἀκινήτων ἢ τὴν προμήθεια κινητῶν ἀπὸ τὴ Μονή⁴⁸⁵, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐκποίηση κινητῶν καὶ ἀκινήτων τῆς ὑπὸ πολὺ συγκεκριμένους ὅρους καὶ αὐστηρές προϋποθέσεις⁴⁸⁶, μέ σκοπὸ τὴν ἀποφυγὴ κατασπατάλησης τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας ἄνευ «εὐλογῆς αἰτίας»⁴⁸⁷.

Στὸ πλαίσιο αὐτό, σημαντικότερες εἶναι καὶ οἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 47 τοῦ ἙσΚαν, δυνάμει τῆς ὁποίας ἀπαγορεύεται ρητῶς ἡ ἐκποίηση ὀρισμένων μοναστηριακῶν πραγμάτων⁴⁸⁸, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἄρθρου 48 τοῦ ἙσΚαν, πού ἀπαγορεύει «ἀπόλυτα» τὴν ἐκποίησή τους σέ ὀρισμένα πρόσωπα, θέτοντας ὡς ἐπιπλέον ἐξασφάλιση τὴν ἀνάγκη ἔγκρισης τέτοιου εἶδους δικαιοπραξιῶν ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο⁴⁸⁹, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι βέβαιο ἂν αὐτοὶ οἱ περιορισμοὶ ἔχουν νομικὴ ἰσχύ ἔναντι τῶν οἰωνδῆποτε συμβαλλομένων.

485. Ἄρθρα 44-46 ἙσΚαν.

486. Ἄρθρα 49-59 ἙσΚαν. Δικλεῖδες ἀσφαλείας ἀποτελοῦν ἡ ἀνάγκη γιὰ ἰσχυρές πλειονοψηφίες ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ὄργανα τῆς Μονῆς, καθὼς καὶ ἡ συμμετοχὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὶς περισσότερες διαδικασίες.

487. Ἐνδεικτικὰ δυνάμει τοῦ ἄρθρου 50 ἙσΚαν ὡς «εὐλογῆ αἰτία» συνίστανται οἱ οἰκονομικὲς ἀνάγκες τῆς Μονῆς καὶ ἡ σημαντικὴ ἐμπράγματα καὶ μόνιμη ὠφέλεια τῆς Μονῆς, τὴν ὁποία μάλιστα ἐξασφαλίζει καὶ ἡ ἀπαραίτητη πρότερη ἔγκριση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Σημειώνεται ὅτι ὅλα τὰ παραπάνω διέγνωσε καὶ ἡ ΑΠ 64/2007 (Τμ. Ε' - βουλ.) ἀλλὰ καὶ ἡ ΑΠ 1498/2013 (Τμ. ΣΤ' - Ποινικό) (μέ βάση βέβαια ἙσΚαν τῆς Μονῆς μίας περιόδου πού αὐτὴ ἦταν ἰδιόρρυθμη) ὡς πρὸς τίς εὐθύνες οἰκονομικῆς διαχείρισης τῶν ὀργάνων τῆς Μονῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρμοδιότητα μόνο τῆς ἀδελφότητος γιὰ τὴν ἐκποίηση τῶν ἀκινήτων τῆς, παρουσιάζοντας ἀναλυτικὰ τίς σχετικὲς διαδικασίες.

488. Ἄρθρο 47, παρ. 4 ἙσΚαν, μαζί μέ ἄλλες διατάξεις κανονικοῦ δικαίου, κάνοντας μία παραπομπή στὶς ἀντίστοιχες διατάξεις πού ἰσχύουν γιὰ τὰ μοναστηριακά πράγματα στὸ Ἅγιον Ὅρος. Θυμίζουν μάλιστα καὶ τοὺς κανόνες πού προέβλεπε ὁ κτήτορας τῆς Μονῆς.

489. Ἄρθρο 48, ἐδ. β' ἙσΚαν. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρεται ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἐκποίηση τέτοιων πραγμάτων στοὺς συγγενεῖς ἐξ αἵματος ἢ ἐξ ἀγχιστείας τοῦ ἡγουμένου, τῶν προηγουμένων, τοῦ οἰκονόμου ἢ μελῶν τῆς Γεροντικῆς Σύναξης, ἀλλὰ καὶ νομικῶν προσώπων τῆς ἐλληνικῆς πολιτείας. Ἡ ΑΠ 64/2007 (Τμ. Ε' - βουλ.) εἶχε ἤδη ἀπὸ τὸ 2007 διαγνώσει τὴν ἀνάγκη ἔγκρισης τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ πού συντασσόταν ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὡς ἰδιαίτερα σημαντικὴ γιὰ τὴ διασφάλιση τῆς νομιμότητος στὴ Μονή, ἀναγνωρίζοντας ἔτσι τίς σημαίνουσες ἀρμοδιότητές του σ' αὐτή.

V. Η Πατριαρχική Έξαρχία Πάτμου και τό Οικουμενικό Πατριαρχείο

Βεβαίως δέν θά μπορούσε νά μή μνημονεύεται καί ή Πατριαρχική Έξαρχία καί ή σχέση πού ἔχει ή Μονή μέ αὐτή μέ χαρακτηριστικό παράδειγμα τό ἄρθρο 9 ἘσΚαν, ὅπου ὀρίζεται ρητῶς ὅτι ὁ ἐκάστοτε ἡγούμενος εἶναι καί Πατριαρχικός Ἐξάρχος μέ διακριτό ὅμως ρόλο⁴⁹⁰.

Ἐπιπλέον ὀρίζονται καί οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῆς Μονῆς⁴⁹¹. Ἔτσι ἤδη ἀπό τήν ἀρχή δηλώνεται ὅτι ή Μονή ὑπάγεται στήν ἐκκλησιαστική καί πνευματική δικαιοδοσία τοῦ ἐν λόγῳ Πατριαρχείου, ὥστε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καί Νέας Ρώμης (καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης) νά ἀποτελεῖ τόν ἐπιχώριο Ἐπίσκοπο καί συνεπῶς τό ὄνομα αὐτοῦ νά μνημονεύεται κατά τή διάρκεια τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Μονῆς⁴⁹².

Ὡς ἐκ τούτου ή Μονή δεσμεύεται ἀπό τίς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου⁴⁹³, ἐνῶ σημαντική εἶναι ή θέση τῶν ἐν λόγῳ συνοδικῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων τόσο κατά τήν ἐκλογή τοῦ ἡγουμένου⁴⁹⁴ ὅσο καί κατά τή διαδικασία ἐκπτώσεως αὐτοῦ⁴⁹⁵. Ἐπίσης ὀρίζεται ρητῶς ὅτι τά ἀρμόδια ὄργανα τῆς Μονῆς

490. Γί' αὐτό μάλιστα καί στήν παρ. 3 ὀρίζεται ὅτι ἔχει ξεχωριστή σφραγίδα.

491. Ἄρθρο 66, παρ. 3 καί 4 ἘσΚαν. Ἐξάλλου ὅπως σημειώθηκε ή Μονή ἀποτελεῖ πατριαρχικό σταυροπήγιο.

492. Ἄρθρο 1 ἐδ. γ' ἘσΚαν. Καταβάλλεται μάλιστα τό λεγόμενο «κανονικό» (ἄρθρο 41, περ. 6 ἘσΚαν). Ὑπόμνηση μάλιστα τῶν ἐξουσιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἔγινε μέ ἀφορμή τήν ἐπέτειο 900 χρόνων ἀπό τήν ἱδρυση τῆς Μονῆς μέ τό ὑπ' ἀριθμ. 845/1988 Πατριαρχικό Σιγilliῶδες γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου Α' (βλ. ΝΙΚΗΤΑΡΑ, *Ἐξαρχία*, σελ. 359-363). Γενικά γιά τά κανονικά δικαιώματα ἐπὶ πατριαρχικῶν καί σταυροπηγιακῶν μονῶν βλ. ΤΡΩ-ΙΑΝΟΣ, «Κανονικά δικαιώματα».

493. Ἄρθρα 2, ἐδ. γ' καί 23, παρ. 5 ἘσΚαν.

494. Ἄρθρο 10, παρ. 2 (σέ περίπτωση μή ὑπάρχοντος μοναχοῦ στή Μονή μέ τά κατάλληλα προσόντα γιά νά γίνει ἡγούμενος) ἀλλά καί ἄρθρα 11, παρ. 5 καί 12 ἘσΚαν (γιά τήν ἐξέταση ἐνστάσεων κατά τῆς διαδικασίας ἐκλογῆς). Σέ κάθε περίπτωση εἶναι προφανές ὅτι λόγω τῆς συνήθους συμπτώσεως τῶν ἀξιωματῶν τοῦ ἡγουμένου καί τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου σέ ἓνα πρόσωπο, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο «δέν θά μείνει ἀσυγκίνητο» ὅταν ή ἀδελφότητα τῆς Μονῆς ἐπιλέξει διάδοχο γιά τήν ἡγουμενία τῆς Μονῆς (*Ἀκολουθία*, σελ. 92-93).

495. Ἄρθρο 13, παρ. 4 ἘσΚαν. Αὐτό μπορεῖ νά εἰπωθεῖ ὅτι ἀποτελεῖ ἀπόρροια τοῦ «ἐκκλήτου» πού ἔχει προνομιακῶς τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο (βλ.

οφείλουν νά ἀπευθύνονται στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο γιά ὅλα τά ἀρρύθμιστα ἀπό τόν ἙσΚαν ζητήματα⁴⁹⁶, τό ὁποῖο μάλιστα ἀναλαμβάνει τή διαχείριση ὅλων τῶν ζητημάτων σέ περίπτωση ἔλλειψης μοναχῶν⁴⁹⁷. Τέλος ἡ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καθίσταται τό μόνο ἀρμόδιο ὄργανο γιά τήν τροποποίηση τοῦ ἙσΚαν τῆς Μονῆς⁴⁹⁸.

Οἱ παραπάνω διατάξεις βέβαια ἄν καί σέ προφανή ἀντίθεση μέ τό *Τυπικό* τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου (πού κατοχύρωσε τό αὐτεξούσιο τῆς Μονῆς καί ἀπό κάθε ἐκκλησιαστική ἐξουσία) εἶναι πρὸς τή σωστή κατεύθυνση ἀφοῦ ἔτσι αἴρουν τήν ἀντικανονικότητα πού ἐνυπῆρχε στό πρῶτο τυπικό τῆς Μονῆς καί συντάσσονται μέ τούς ἱερούς κανόνες πού προβλέπουν τήν ἀνάγκη ὑπαγωγῆς μίας μονῆς σέ ὀρισμένο ἐπίσκοπο πού θά ἔχει συγκεκριμένη δικαιοδοσία ἐπ' αὐτῆς. Μέ βάση αὐτά, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καθίσταται ἡ ἀνώτερη ἐκκλησιαστική, διοικητική καί δικαστική ἀρχή στή Μονή, σκοπώντας πάντοτε τό «βέλτιστο συμφέρον τῆς Μονῆς» καί τήν «πνευματική προκοπή» τῆς ἀδελφότητος⁴⁹⁹.

✓ *Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι μετά τή θέση σέ ἰσχύ τοῦ Ν. 4957/ 2022, ὁ ἙσΚαν τῆς Μονῆς ἀποκτᾷ ἰδιαίτερη νομική σημασία καθότι μαζί μέ τό ἄρθρο 331 τοῦ συγκεκριμένου νόμου ἀποτελοῦν τόν ἀποκλειστικό τρόπο διοίκησης τῆς Μονῆς⁵⁰⁰.*

ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Ἰδιαίτερα ἐκκλησιαστικά καθεστῶτα*, σελ. 18). Ἐπεμβαίνει ὁμως ρητά καί σέ θέματα δικαστικῆς ἐκπροσώπησης τῆς Μονῆς καθότι προβλέπεται ἡ ἀνάγκη πρότερης ἀδείας του γιά τήν προσφυγή τῆς Μονῆς στή Δικαιοσύνη (ἄρθρο 8, περ. ιγ', ἐδ. β' καί γ' ἙσΚαν. Μία διάταξη ἀμφιβόλου νομιμότητας, ἄν ἀναλογιστεῖ κανεῖς ὅτι ἡ Μονή θεωρητικά μπορεῖ κάποια στιγμή νά ἀντιδικήσει μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί τότε νά ἐμφανιστεῖ τό παράδοξο νά πρέπει νά λάβει ἄδεια ἀπό τόν ἀντίδικό της γιά νά προσφύγει στή δικαιοσύνη).

496. Ἄρθρο 66, παρ. 2 ἙσΚαν. Ἀξίζει μάλιστα νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δύναται νά τροποποιεῖ τόν σχετικό κανονισμό εἴτε μετά ἀπό εἰσήγηση τῆς Γεροντικῆς Σύναξης τῆς Μονῆς εἴτε αὐτεπαγγέλτως (ἄρθρο 66, παρ. 4, ἐδ. β' ἙσΚαν).

497. Ἄρθρο 65 ἙσΚαν.

498. Ἄρθρο 66, παρ. 4, ἐδ. β' ἙσΚαν.

499. Αὐτό ἐξάλλου εἶχε διαγνώσει καί ἡ ΑΠ 64/2007 (Τμ. Ε' - βουλ.) γιά τή νομική προσωπικότητα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (βλ. καί ἀνωτέρω ὑπ. 392).

500. Ἄρθρο 331, παρ. 2 τοῦ Ν. 4957/2022. Βέβαια εἶναι ἀμφίβολο (καί μένει

Ειδικότερα όρίζεται ρητά τόσο τό εύρος τών θεμάτων πού καθορίζονται μέ τόν ΈσΚαν καί ό τρόπος σύνταξης καί τροποποίησής του⁵⁰¹, όσο καί οί άρμοδιότητες τοῦ Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου πού εἶναι ὑπεύθυνο γιά τήν τελική ἔγκρισή του⁵⁰². Ακόμη καθίσταται ἀναγκαία (ἐπί ποινῇ ἀνυποστάτου) ἡ δημοσίευσή του (καί αὐτοῦ ἀλλά καί τών τυχόν τροποποιήσεών του) στό ἐπίσημο δελτίο τών ἐπαρχιῶν τοῦ Οικουμενικοῦ Θρόνου τῆς Δωδεκανήσου, μέ τήν ἰσχύ του νά ἀρχεται ἀπό αὐτή τή δημοσίευση⁵⁰³, ἐνῶ ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι προβλέπεται ρητά ἡ ἀνάγκη ἔκδοσης νέου ΈσΚαν ἐντός ἑξι μηνῶν ἀπό τήν ἔναρξη ἰσχύος τοῦ Ν. 4957/2022, ὀρίζοντας ὅτι μέχρι τότε ἐξακολουθεῖ νά ἐφαρμόζεται ὁ ΈσΚαν ὅπως εἶχε δημοσιευθεῖ τό 2013⁵⁰⁴.

Κατά τά λοιπά, ἄξια μνείας ὡς πρός τήν ὀργάνωση τῆς Μονῆς ἀποτελεῖ ἡ διάταξη τοῦ ἀρθροῦ 331, παρ. 5 τοῦ Ν. 4957/2022 πού ὀρίζει ὅτι οἱ «ἐκλογεῖς, ἐκλόγιμοι ἢ διοριστέοι στή θέση τοῦ Ἡγουμένου καί τών μελῶν τῆς Γεροντικῆς Σύναξης ἐπιτρέπεται νά εἶναι μόνον ἡμεδαποί», μία πρόβλεψη πού ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τόν ἰσχύοντα ΈσΚαν τῆς Μονῆς, ἀλλά καί μέ τό *Τυπικό* τοῦ Όσίου (πού δέν ἔθεταν τέτοιου εἶδους φυλετικούς περιορισμούς γιά τήν ἀνάληψη διοικητικῶν ἀξιωματῶν ἐντός τῆς Μονῆς), ὅμως ἐναρμονίζεται μέ τήν ἐκκλησιαστική νομοθεσία τῆς ὑπόλοιπης ἐπικράτειας καθῶς καί αὐτή πού εἰσήχθη στά Δωδεκάνησα⁵⁰⁵. Ἡ σημασία μάλι-

νά φανεῖ στήν πράξη) ἂν ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὅτι ὁ ΈσΚαν ἀποκτᾷ νομική ἀξία, ἀφοῦ ὅπως σημειώθηκε παραπάνω ὑπό τό προηγούμενο νομοθετικό πλαίσιο δέν ἠδύνατο νά θεωρηθεῖ νόμος τοῦ κράτους λειτουργώντας ἀποκλειστικά ἐνημερωτικά ἔναντι τρίτων ὡς πρός τό πλαίσιο λειτουργίας καί ὀργάνωσης τῆς Μονῆς.

501. Άρθρο 331, παρ. 3, ἐδ. α' καί 331, παρ. 4, ἐδ. α' τοῦ Ν. 4957/2022.

502. Άρθρα 331, παρ. 3, ἐδ. α' καί β' καί 331, παρ. 4, ἐδ. α' τοῦ Ν. 4957/2022. Ἀντίστοιχες εἶναι καί οἱ διαδικασίες τροποποίησης καί οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου πού προβλέπει καί ὁ ἰσχύων ΈσΚαν τῆς Μονῆς.

503. Άρθρο 331, παρ. 3, ἐδ. γ' καί παρ. 4, ἐδ. β' τοῦ Ν. 4957/2022.

504. Ἐννοεῖται πῶς ὁ νέος ΈσΚαν θά ἐκδοθεῖ κατά τά ὀριζόμενα στό ἀρθρο 331 τοῦ Ν. 4957/2022 (ἀρθρο 482, παρ. 3 τοῦ Ν. 4957/2022).

505. Άρθρο 330, παρ. 6 τοῦ Ν. 4957/2022. Βέβαια ἡ Μονή ἀπό τή στιγμή πού δέν ἀποτελεῖ ΝΠΔΔ δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἄνευ ἐτέρου ὅτι ἀσκεῖ δημόσια ἐξουσία γιά νά ἔχει τέτοιου εἶδους περιορισμούς. Τόν αὐτό προβληματισμό ἐκφράζουν καί οἱ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «Ό “Καταστατικός Χάρτης”», σελ.

στα αὐτῆς τῆς διάταξης καταδεικνύεται καί ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ Μονή ἐκπροσωπεῖται ρητά ἀπό τόν ἡγούμενό της πού εἶναι καί ὁ Πατριαρχικός Ὑεξαρχος τῆς Πάτμου⁵⁰⁶.

Τέλος, στό ἄρθρο 334, παρ. 8 τοῦ Ν. 4957/2022 ὀρίζεται ὅτι καί στά Δωδεκάνησα τυγχάνουν ἐφαρμογῆς τὰ ἄρθρα 4 καί 23 τοῦ ΑΝ 1529/1938, ὅπως προβλέπει ἐξάλλου καί ὁ ἰσχύων ἙσΚαν τῆς Μονῆς⁵⁰⁷.

100-101 πού σημειώνουν γενικότερα ὅτι μέ τήν εἰσαγωγή τέτοιων περιορισμῶν στή Δωδεκάνησο, φαλκιδεύεται ὁ ὑπερεθνικός χαρακτήρας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί ἡ δυνατότητά του νά ἐπιλέξει ἀλλοδαπούς μοναχοὺς ἢ κληρικούς γιά νά στελεχώσουν τίς ἐκκλησιαστικές του ἐπαρχίες σ' αὐτή. Τονίζουν παράλληλα ὅτι ἡ διάταξη αὐτή ἐλέγχεται γιά τή συνταγματικότητά της ἀπό τή στιγμή πού ἐπιβάλλει τήν ὑποχρέωση καί οἱ ἐκλογεῖς νά εἶναι ἡμεδαποί (σέ ἀντιδιαστολή μάλιστα μέ τό ἄρθρο 323, παρ. 1, περ. β' τοῦ Ν. 4957/2022 πού προβλέπει ὅτι ὁ Μητροπολίτης δέν ἀπαιτεῖται νά εἶναι Ἑλληνας πολίτης). Ἀντίστοιχο ζήτημα ὑφίσταται καί μέ τὰ σωρευτικά προσόντα πού ἀπαιτοῦνται γιά νά εἶναι κάποιος ἐκλόγιμος γιά μία θέση Μητροπολίτη στίς ἐκκλησιαστικές ἐπαρχίες τῆς Δωδεκανήσου (ἄρθρο 323), κάτω πού σίγουρα θά δημιουργήσῃ μία πιο περιορισμένη «λί-στα ὑποψηφίων» σέ σχέση μέ αὐτή πού προβλέπουν οἱ σχετικές διατάξεις ἐκλογῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «Ὁ “Καταστατικός Χάρτης”», σελ. 96). Γιά τό θέμα αὐτό βλ. τήν ἀντίστοιχη διάταξη τοῦ ἁρθρου 39, παρ. 5, ἐδ. β' τοῦ ΚΧΕΕ (πού εἰσήχθη μέ τό ἄρθρο 95, παρ. 3, ἐδ. β' τοῦ Ν. 4485/2017 – ΦΕΚ Α' 114/04.08.2017). Ὡς νομική βάση αὐτῆς τῆς διάκρισης τίθεται τό ἄρθρο 4, παρ. 4 Σ καί τό γεγονός ὅτι οἱ μονές λόγω τῆς δημοσίου δικαίου νομικῆς τους προσωπικότητος ἀσκοῦν δημόσια ἐξουσία. Βλ. καί τήν ὈλΣτΕ 673/2021 (δημοσιευθεῖσα σέ valsamon.gr – τελευταία ἀνάκτηση 26.10.2022 καί ΣτΕ 1393/2017 μέ σχόλιο ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ ΓΕΩΡ., *Νομοκανονικά* 2/2017, σελ. 163 ἐπ.).

506. Ἄρθρα 331, παρ. 1 καί 320, παρ. 2, ἐδ. α' τοῦ Ν. 4957/2022.

507. Γιά τό ζήτημα τῆς ἐφαρμογῆς ἄλλων διατάξεων τοῦ Ν. 4957/2022 στή Μονή βλ. παραπάνω (εἰδικά ὑπ. 432).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἐκ τῶν ὧν παρουσιάστηκαν, φαίνεται ὅτι ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος ρύθμισε ἀρκετά ἐπιτυχῶς τή μοναστική ζωή τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, καταφέροντας νά συγκεράσει τούς πολιτειακούς καί ἐκκλησιαστικούς κανόνες μέ τό ὅλως ἰδιαίτερο προνομιακό καθεστῶς πού εἶχε ἐξασφαλίσαι γιά τή Μονή του καί τή νῆσο Πάτμο, κινούμενος στά ὅρια τῆς νομιμότητας καί τῆς κανονικότητας, χωρίς νά προβεῖ σέ μεγάλες παρεκκλίσεις ὅπως συνήθιζαν οἱ συντάκτες ἄλλων ἀντίστοιχων τυπικῶν τῆς ἐποχῆς.

Ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος ἡ σπουδαιότητα τοῦ ἔργου του φαίνεται τόσο ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ Μονή του ὄχι μόνο λειτουργεῖ συνεχῶς γιά παραπάνω ἀπό ἑννέα αἰῶνες, ὅσο καί ὅτι ἀποτέλεσε καί ἀποτελεῖ «πνευματικό φάρο» (τόσο τῆς Ὁρθοδοξίας ὅσο καί ὁλόκληρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ) γιά ὁλόκληρη τήν περιοχή τοῦ Αἰγαίου σέ τέτοιο βαθμό πού νά συναριθμεῖται μέ τά μοναστικά κέντρα τοῦ Σινᾶ καί τοῦ Ἀγίου Ὁρους⁵⁰⁸, ὥστε εὐστοχα ἡ «πολιτεία» πού οἰκοδόμησε ὁ Ὅσιος νά μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ ὡς τά «Ἱεροσόλυμα τοῦ Αἰγαίου».

508. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, *Ἡ ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐκκλησία*, σελ. 38 καί «*Τό κανονικόν καθεστῶς*», σελ. 11. Ὁ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*, σελ. 63 παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἱδρυση τῆς Μονῆς συνέβαλε ἀποφασιστικά στή διατήρηση τῆς πολιτισμικῆς ταυτότητας τῶν Ἑλλήνων κατά τή μεσαιωνική καί νεότερη ἱστορία τῆς περιοχῆς, ἐνῶ ἡ ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Ἑγγραφα Πάτμου*, σελ. 3 σημειώνει ὅτι ἀποτέλεσε «καταφύγιο βιβλίων, χαρτῶν δικαιωμάτων, εἰκόνων καί ἱερῶν κειμηλίων».

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

- BROWNING B., «*Some considerations on the Patmian School in the eighteenth century*», Πρακτικά Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 900 χρόνια ιστορικής μαρτυρίας, Διεθνές Συμπόσιο, Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν, Σειρά: Δίπτυχων Παράφυλλα 2, Ἀθῆναι 1989, σελ. 291-300 (= BROWNING, «*Patmian School*»).
- DUMBARTON OAKS RESEARCH LIBRARY AND COLLECTION, *Byzantine Monastic Foundation Documents, A complete Translation of the surviving founders Typika and Testaments*, Volume 1, edited by John Thomas and Angela Constantinides Hero, Washington DC, 2000 (= DUMBARTON, *Documents*).
- MIKLOSICH FR.-MÜLLER JOS., *Acta et diplomata Graeca Medii Aevi Sacra et Profana*, τόμος 6, ἐκδ. Σπανός, Ἀθήνα 1968 (ἐπανέκδοση 1996) (= MM).
- OIKONOMIDES N., «*The Monastery of Patmos and its Economic Functions (11th-12th centuries)*», N. Oikonomides, *Social and Economic Life in Byzantium*, edited by E. Zachariadou, Aldershot, Hampshire 2004 (= OIKONOMIDES, «*Patmos*»), σελ. 11-21.
- WARE KALL., «*The monastic ideal according to St. Christodoulos of Patmos*», Πρακτικά Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 900 χρόνια ιστορικής μαρτυρίας, Διεθνές Συμπόσιο, Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν, Σειρά: Δίπτυχων Παράφυλλα 2, Ἀθῆναι 1989, σελ. 23-35 (= WARE, «*The monastic ideal*»).
- ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ ΠΡΟΔΡ., *Κώδικας Ἱερῶν Κανόνων (Κείμενο – Ἑρμηνεία – Σχόλια) καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Νομοθεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, δ' ἐκδ. βελτιωμένη, ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2009 (= ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Κώδικας*).
- Ἀκολουθία Ἱερά τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου πατρός ἡμῶν Χριστοδούλου τοῦ θαυματουργοῦ, ἐκδ. Ἱερά Μονή Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου, 1990 (= Ἀκολουθία).
- ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡ. – ΚΟΝΤΗΣ ΑΘΑΝ., «*Ὁ “Καταστατικός Χάρτης” τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν Δωδεκανήσου (ἄρθρα 317-352 Ν. 4957/2022)*», (= ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – ΚΟΝΤΗΣ, «*Ὁ “Καταστατικός Χάρτης”*»).
- ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡ., «*Ἐφημεριακός μισθοδοτικός ἐξορθολογισμός. Ἡ διευθέτηση ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων πού ἐκκρεμοῦσαν ἀπό δεκαετίες στό σχέδιο νόμου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας*», Καθημερινή, 16.07.2022 (τελευταία ἀνάκτηση: 25.10.2022) (= ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, «*Ἐξορθολογισμός*»).

- ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ ΓΕΩΡ., *Εύρετήρια νομολογίας και βιβλιογραφίας έκκλησιαστικού δικαίου 1890-2003*, Πρότυπες Θεσσαλικές Έκδόσεις, Τρίκαλα-Αθήνα 2005 (= ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Εύρετήρια*).
- ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ ΓΕΩΡ., *Οι αυτοκρατορικές δωρεές στην Ίερά Μονή Πάτμου και η νομική αξία των «χρυσόβουλων λόγων»*. Τό ιδιοκτησιακό καθεστώς των δωρηθέντων ακινήτων κατά τις περιόδους του βυζαντινού, όθωμανικού, ιταλικού και ελληνικού δικαίου, Νομοκανονική Βιβλιοθήκη 9, έκδ. «Επέκταση», Κατερίνη 2002 (= ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, *Οι αυτοκρατορικές δωρεές*).
- ΑΠΟΣΤΟΛΑΣ ΠΑΝΤ., «Τό ιδιαίτερο νομικό πλαίσιο πού άφορ ά διαχρονικά την άκίνητη ιδιοκτησία στα Δωδεκάνησα», ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ ΧΡΗΣ., *Η άκίνητη περιουσία των Ίερών Μονών του Αγίου Όρους*, Ιστορική – Γεωγραφική διαμόρφωση & Σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο, έκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2021 (= ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ, *Η άκίνητη περιουσία*).
- ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ ΑΝΑΣΤ., «Έκταση έφαρμογής έκκλησιαστικής νομοθεσίας στή Δωδεκάνησο (μέ άφορμή την ΣτΕ Όλομ. 3768/2009)», Νομοκανονικά 1/2010, σελ. 49-60 (= ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, «Έκταση έφαρμογής»).
- ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ ΑΝΑΣΤ., *Τό έκκλησιαστικόν καθεστώς της Δωδεκανήσου (1912-2005)*, έκδ. Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2002 (= ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, *Τό έκκλησιαστικόν καθεστώς*).
- ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ ΚΩΝΣΤ., «Νομικόν καθεστώς πατριαρχικών και σταυροπηγιακών μονών: Γνωμοδοτήσεις», Αρμενόπουλος 40 (1986), σελ. 401-402 (= ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, «Νομικόν καθεστώς»).
- ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ ΚΩΝΣΤ., «Προστασία έκκλησιαστικών άκινήτων στα Δωδεκάνησα, Γνωμοδότηση», Νομοκανονικά 2/2002, σελ. 63-69 (= ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, «Γνωμοδότηση»).
- ΒΙΡΒΙΛΛΗΣ ΖΗΣ., «Η ισάγγελος Μοναστική πολιτεία και Μοναστικό Ίδεώδες κατά τον Όσιο Χριστόδουλο τόν έν Πάτμω», περιοδ. Δωδεκάνησος, τεύχος ΙΕ΄ (Ιανουάριος – Ιούνιος 2016), σελ. 285-324 (= ΒΙΡΒΙΛΛΗΣ, «Η Μοναστική πολιτεία»).
- ΒΟΛΑΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝ., «Τά μοναστήρια του όρους Λάτρος της Μικράς Άσίας και η μονή του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου της Πάτμου, Αρχαιολογική και ιστορική έπισκόπησης», περιοδ. Δωδεκάνησος, τεύχος ΚΓ΄ (Ιούλιος – Δεκέμβριος 2019), σελ. 311-415 (= ΒΟΛΑΝΑΚΗΣ, «Τά μοναστήρια»).
- ΒΡΑΝΟΥΣΗ ΕΡΑ, «Πατριαρχικά έγγραφα της Πάτμου, άχρονολόγητα, άταύτιστα ή λανθάνοντα. Γύρω άπό την άυτονομία της Μονής», Σύμμεικτα, τόμος 5ος, Έθνικό Ίδρυμα Έρευνών, Κέντρο Βυζαντινών Έρευνών, Αθήνα 1983, σελ. 29-47 (= ΒΡΑΝΟΥΣΗ, «Πατριαρχικά»).

- ΒΡΑΝΟΥΣΗ ΕΡΑ, *Έγγραφα Πάτμου – 1. Αυτόκρατορικά, Βιβλίο καί Φωτοτυπικοί πίνακες*, έκδ. Έθνικό Ίδρυμα Έρευνών, 1980 (= ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Έγγραφα Πάτμου*).
- ΒΡΑΝΟΥΣΗ ΕΡΑ, *Τά Άγιολογικά κείμενα τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου Ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς, Φιλολογική παράδοσις καί ἱστορικά μαρτυρίαί, Δωδεκανησιακή Ἱστορική καί Λαογραφική Ἑταιρεία, Αὐτοτελῆ δημοσιεύματα Ἀρ. 2, Ἀθήναι 1966* (= ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Άγιολογικά*).
- ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ ΜΑΡΙΑ, *Βυζαντινά ἔγγραφα τῆς Μονῆς τῆς Πάτμου, Γ΄ Πατριαρχικά*, έκδ. Έθνικό Ίδρυμα Έρευνών. Ἰνστιτοῦτο Ἱστορικῶν Έρευνῶν, Τομέας Βυζαντινῶν Έρευνῶν, Ἀθήνα 2016 (= ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ, *Βυζαντινά*).
- ΓΚΟΦΑΣ ΔΗΜ., *Ἱστορία καί Εἰσηγήσεις Ρωμαϊκοῦ Δικαίου*, έκδ. Θέμις, Ἀθήνα 2011 (= ΓΚΟΦΑΣ, *Εἰσηγήσεις Ρωμαϊκοῦ Δικαίου*).
- Έσωτερικός Κανονισμός τῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Νήσῳ Πάτμῳ Ἱερᾶς, Βασιλικῆς, Πατριαρχικῆς, Σταυροπηγιακῆς καί Κοινοβιακῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ, περιοδ. Δωδεκάνησος, τεῦχος Θ΄ (Ἰανουάριος – Ἰούνιος 2013), σελ. 213-248 (= ΈσΚαν).
- ΖΕΠΟΣ ΙΩΑΝ. – ΖΕΠΟΣ ΠΑΝ., *Ius Graecoromanum, Ἡύξημένον Πρόχειρον*, τόμος Ζ΄ (Μιχαήλ Ἀτταλειώτου ποίημα Νομικόν), έκδ. οἶκος Γεωργίου Φέξη καί Υἱοῦ, Ἀθήναι 1931 (= ΖΕΠΟΣ, *Ius - Ποίημα*).
- ΖΕΠΟΣ ΙΩΑΝ. – ΖΕΠΟΣ ΠΑΝ., *Ius Graecoromanum, Νομοθεσία Ἰσαύρων καί Μακεδόνων*, τόμος Β΄ (Έπαναγωγή τοῦ νόμου), έκδ. οἶκος Γεωργίου Φέξη καί Υἱοῦ, Ἀθήναι 1931 (= ΖΕΠΟΣ, *Ius - Έπαναγωγή*).
- ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ (ἐπίσκ. Ἐλαίας), *Τό Βασιλικόν Τυπικόν Ἀνασυστάσεως τῆς Μονῆς Κελλιβάρων-Λάτρου*, Ἀθήναι 2018 (= ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, *Τό Βασιλικόν Τυπικόν*).
- ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΥΛ., *Τό ἰσχύον ἐν Δωδεκανήσῳ Δίκαιο*, 1964.
- ΘΕΟΧΑΡΗ ΜΑΡ., «Ἡ πρώτη μονή τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου στήν Κῶ καί ὁ οἰκισμός τοῦ χώρου (πρόταση ἀρχαιολογικῆς μελέτης)», Πρακτικά Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 900 χρόνια ἱστορικῆς μαρτυρίας, Διεθνές Συμπόσιο, Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καί Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν, Σειρά: Δίπτυχων Παράφυλλα 2, Ἀθήναι 1989, σελ. 161-167 (= ΘΕΟΧΑΡΗ, «Ἡ πρώτη μονή»).
- ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΑΚΙΔΗΣ ΔΙΟΓ., *Διοικητικά ὄργανα, ἐκπροσώπηση καί ἔγγραφα ἀγορεύτικων μονῶν*, έκδ. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη, 2019 (= ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΑΚΙΔΗΣ, *Διοικητικά ὄργανα*).
- ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝ., *Βυζαντινή διπλωματική Α΄ Αυτόκρατορικά ἔγγραφα*, έκδ. Σταύρου Ν. Γεωργιάδη, Θεσσαλονίκη 1969, (= ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Βυζαντινή διπλωματική*).

- ΚΑΤΣΙΡΑΣ ΛΕΩΝ., *Τό νομικό καθεστώς τῶν ἱερῶν χώρων στήν Ἑλλάδα* (Πάτμος), ἐκδ. «Παῦλος», Ἀθήνα 2009.
- ΚΟΖΥΡΗΣ ΘΕΟΔ., «*Τά Τυπικά τῶν Μονῶν ὡς Πηγές τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου*», ΑΕΚΔ ΚΘ', σελ. 100-104 (= ΚΟΖΥΡΗΣ, «*Τά Τυπικά*»).
- ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ ΙΩΑΝ., «*Προσδιορισμός τῆς ἀτομικότητας πλοίου στά βυζαντινά ἔγγραφα τῆς Μονῆς Πάτμου*», Ζητήματα Βυζαντινοῦ καί Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου Ι, σελ. 167-177, ἐκδ. Ἀντ. Σάκκουλα, Ἀθήνα 1990 = Ἀφιέρωμα εἰς Κωνσταντῖνον Ν. Ρόκαν, ἐκδ. Ἀντ. Σάκκουλας, Ἀθήνα 1985, σελ. 469-479 (= ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «*Προσδιορισμός*»).
- ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ ΙΩΑΝ., *Ἰδιαίτερα ἐκκλησιαστικά καθεστῶτα στήν ἐλληνική ἐπικράτεια*, β' ἐκδ. μέ τή συνεργασία Γ. Ι. Ἀνδρουτσόπουλου, ἐκδ. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017 (= ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Ἰδιαίτερα ἐκκλησιαστικά καθεστῶτα*).
- ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ ΙΩΑΝ., *Νομική θεώρηση τῶν μοναστηριακῶν τυπικῶν*, β' ἐκδ., ἐκδ. Ἀντ. Σάκκουλας, Ἀθήνα 2003 (= ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Τυπικά*).
- ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ ΙΩΑΝ., «*Νομικό καί ἰδιοκτησιακό καθεστώς πατριαρχικῶν καί σταυροπηγιακῶν μονῶν. Γνωμοδότηση*», Νομοκανονικά 2/2003, σελ. 97-110 (= ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «*Γνωμοδότηση*»).
- ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ ΙΩΑΝ., «*Τά πλοῖα τῆς Μονῆς Πάτμου*», περιοδ. Ἀρχαιολογία 32 (Σεπτέμβριος 1989), σελ. 36-40 (= ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «*Τά πλοῖα*»).
- ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ ΙΩΑΝ., *Τό δίκαιον τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας ἀπό τοῦ 9ου μέχρι καί τοῦ 12ου αἰῶνος*, ἐκδ. Ἀντ. Σάκκουλας, Ἀθήνα 1979 (2η ἐκδοση, ἐκδ. Σάκκουλας, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη 2020) (= ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, *Περιουσία*).
- ΚΟΝΤΗΣ ΑΘ., «*Οἱ διαθῆκες τῶν ὀρθόδοξων κληρικῶν καί μοναχῶν*», Νομοκανονικά 1/2017, σελ. 61-79 (= ΚΟΝΤΗΣ, «*Οἱ διαθῆκες*»).
- ΚΡΕΜΠΕΝΙΟΣ ΔΗΜ., *Ἡ νομολογία τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ὑπό τό ἰσχύον Σύνταγμα*, Βιβλιοθήκη Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, Σειρά Β' : Μελέτες 8 (Διευθυντής: Ἰ. Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ), ἐκδ. Σάκκουλας Α.Ε., Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη, 2018 (= ΚΡΕΜΠΕΝΙΟΣ, *Ἡ νομολογία τοῦ ΣτΕ*).
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΕΜΜ., «*Τό κανονικόν καθεστώς τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας Πάτμου*», Πρακτικά Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 900 χρόνια ἱστορικῆς μαρτυρίας, Διεθνές Συμπόσιο, Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καί Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν, Σειρά: Δίπτυχων Παράφυλλα 2, Ἀθήνα 1989, σελ. 11-22 (= ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, «*Τό κανονικόν καθεστώς*»).
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΕΜΜ., *Ἡ ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐκκλησία. Α. Ἱστορική ἐπισκόπησις (ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον) Β. Αἱ Μητροπόλεις καί οἱ ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι*, Ἀθήνα 1970 (= ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, *Ἡ ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐκκλησία*).

- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΕΜΜ., *Συμβολαί εις τήν ἐκκλησιαστικήν ἱστορίαν τῆς Δωδεκανήσου*, Ἐνιαύσιος ἐπὶ διδακτορία διατριβὴ ὑποβληθεῖσα εἰς τὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1968 (= ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, *Συμβολαί*).
- ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ ΠΑΝ., «*Τὰ αὐτοκρατορικά χρυσόβουλα τῶν ἐτῶν 1088, 1292 καὶ 1329 καὶ οἱ κτήσεις τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πάτμου*», Ἀντιπελάργηση, Τιμητικός Τόμος Ἰ. Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, σελ. 339-358, ἐκδ. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη, 2018 (= ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ, «*Τὰ χρυσόβουλα*»).
- ΛΑΜΠΡΟΥ ΣΠΥΡ., «*Διαθήκη Παύλου Λατρηνοῦ*», περιοδ. *Νέος Ἑλληνομνημῶν* 12 (1915), σελ. 198-203 (= ΛΑΜΠΡΟΥ, «*Διαθήκη Παύλου*»).
- ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΟΥ ΒΑΣΙΛ., *Ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα καὶ ὑπηρεσίες στὴν πρώιμη καὶ μέση βυζαντινὴ περίοδο*, ἐκδ. Ἀντ. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Κομοτηνὴ, 1996 (= ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΟΥ, *Ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα*).
- ΜΑΛΤΕΖΟΥ ΧΡΥΣΑ, «*Τὰ πλοῖα τῆς Μονῆς Πάτμου (16ος-17ος αἰῶνας)*», Πρακτικά Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 900 χρόνια ἱστορικῆς μαρτυρίας, Διεθνὲς Συμπόσιο, Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν, Σειρά: Δίπτυχων Παράφυλλα 2, Ἀθῆναι 1989, σελ. 115-125 (= ΜΑΛΤΕΖΟΥ, «*Τὰ πλοῖα*»).
- ΜΑΝΑΦΗΣ ΚΩΝΣΤ., *Μοναστηριακά Τυπικά – Διαθήκαι, Μελέτη Φιλολογική*, Σύγγραμμα περιοδικόν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας «Ἀθηνᾶ», Σειρά διατριβῶν καὶ μελετημάτων 7, Τυπογραφεῖον Ἀδερφῶν Ρόδη, Ἀθῆναι 1970 (= ΜΑΝΑΦΗΣ, *Τυπικά*).
- ΜΑΡΚΟΣ ΒΑΣ., «*Ἡ ἐνσωμάτωση τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1928 στὸν Καταστατικὸ Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος: Ἡ περίπτωσις τῶν Πατριαρχικῶν καὶ Σταυροπηγιακῶν Μονῶν*», Ἀντιπελάργηση, Τιμητικός Τόμος Ἰ. Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, σελ. 395-417, ἐκδ. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη, 2018 (= ΜΑΡΚΟΣ, «*Ἡ ἐνσωμάτωση*»).
- ΜΑΡΚΟΣ ΒΑΣ., «*Σχόλιο σὲ Ἐφ'Ἀθ 1050/2016 (Τμ. 15ο)*», *Νομοκανονικά* 2/2016, σελ. 150-153 (= ΜΑΡΚΟΣ, «*Σχόλιο*»).
- ΜΑΡΚΟΣ ΒΑΣ., *Τὸ νομικὸ καθεστῶς τῶν Πατριαρχικῶν καὶ Σταυροπηγιακῶν Μονῶν στὴν ἐλληνικὴ ἐπικράτεια*, Βιβλιοθήκη Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, Σειρά Β': Μελέτες 6 (Διευθυντής: Ἰ. Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ), ἐκδ. Σάκκουλας Α.Ε., Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη, 2012 (= ΜΑΡΚΟΣ, *Τὸ νομικὸ καθεστῶς*).
- ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ ΓΕΩΡ., *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, λῆμμα: «*Χριστόδουλος*», τόμος 12, Ἀθήνα 1966, σελ. 193-194 (= ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, «*Χριστόδουλος*»).
- ΜΠΟΝΗΣ ΚΩΝΣΤ., *Τὰ ιδεώδη τοῦ μοναχικοῦ βίου κατὰ τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα ἐν Βυζαντίῳ*, περιοδ. *Θεολογία* 4/1938, σελ. 355-366 (= ΜΠΟΝΗΣ, *Τὰ ιδεώδη*).

- ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ ΑΝΤΥΠΑΣ, *Πατριαρχική Έξαρχία καί Ίερά Μονή Πάτμου*, Νομοκανονική Βιβλιοθήκη 8, έκδ. «Έπέκταση», Κατερίνη 2005 (= ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ, *Έξαρχία*).
- ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ, «*Τά πλοῖα τῆς Μονῆς Πάτμου (11ος-13ος αἰώνας)*», Πρακτικά Ίερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 900 χρόνια ἱστορικῆς μαρτυρίας, Διεθνές Συμπόσιο, Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καί Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν, Σειρά: Δίπτυχων Παράφυλλα 2, Ἀθήναι 1989, σελ. 93-114 (= ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, «*Τά πλοῖα*»).
- ὈΛΝΣΚ 142/1979, Νομικόν Δελτίον 21 (1979).
- ΠΑΪΖΗ-ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΧΗ, Ὁ θεσμός τῆς Πατριαρχικῆς Ἑξαρχίας (14ος-19ος αἰώνας), Ἐθνικό Ἰδρυμα Ἑρευνῶν, Κέντρο Νεοελληνικῶν Ἑρευνῶν 54, Θεσμοί καί Ἰδεολογία στή νεοελληνική κοινωνία, Ἀθήνα 1995 (= ΠΑΪΖΗ, Ὁ θεσμός τῆς Πατριαρχικῆς Ἑξαρχίας).
- ΠΑΛΙΟΥΡΑ ΕΛΕΝΗ, Τό νομικό καθεστῶς τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων στήν Ελλάδα, Νομοκανονικά Ἀνάλεκτα 12, έκδ. Γρηγόρης, Ἀθήνα 2019 (= ΠΑΛΙΟΥΡΑ, Τό νομικό καθεστῶς).
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ ΠΑΝ., «*Τό κανονικό δικαίωμα ἐποπτείας τῆς ἐν ΚΠόλει Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καί ἡ διοικητική ὑπαγωγή εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ελλάδος τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων Δωδεκανήσου καί τῆς ἡμιαυτονόμου Ἐκκλησίας Κρήτης*», ΑΕΚΔ Θ' (1954), σελ. 177-197 (= ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ, «*Τό κανονικό δικαίωμα ἐποπτείας*»).
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΘΕΟΔ., «*Ἡ συμπόρευση Ἑθνους καί Ἐκκλησίας στή Δωδεκάνησο. Ἡ συμβολή τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στήν παιδεία καί στό ἔθνικό ζήτημα καί τό εἰδικό καθεστῶς τῆς Δωδεκανήσου σήμερα*», περιοδ. Δωδεκάνησος, τεῦχος ΙΘ' (Ἰανουάριος – Ἰούνιος 2018), σελ. 19-33 (= ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «*Ἡ συμπόρευση*»).
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤ., «*Ἐκκλησιαστική Περιουσία Δωδεκανήσων, Ἀπό τόν Ἰταλικό Κτηματολογικό Κανονισμό στήν προοπτική τοῦ Ἐθνικοῦ Κτηματολογίου*», «*Κτηματολογικός Κανονισμός Δωδεκανήσου καί Ἐθνικό Κτηματολόγιο, Σημεῖα τομῆς καί διάκρισης*», 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΚΕΚΤΗΜΕ, Ρόδος 10-11 Ἰουνίου 2016, Βιβλιοθήκη Δικαίου Κτηματολογίου 4 (ἐπιστημονική διεύθυνση: Γεώργιος Διαμαντόπουλος), σελ. 105-134, έκδ. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη, 2016 (= ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «*Ἐκκλησιαστική Περιουσία Δωδεκανήσων*»).
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤ., «*Τό ἰδιοκτησιακό καθεστῶς τῆς Ίερᾶς Μονῆς Πάτμου*», ἀναρτηθέν σέ arthro – 13.gr (τελευταία ἀνάκτηση 21.10.2022) (= ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «*Τό ἰδιοκτησιακό καθεστῶς*»).
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤ., Ἐκκλησιαστική περιουσία καί Ἐθνικό Κτηματολόγιο, Βιβλιοθήκη Δικαίου Κτηματολογίου 8 (ἐπιστημονική Διεύθυνση: Γεώργιος Διαμαντόπουλος), έκδ. Ἀντ. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017

- (= ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστική περιουσία καί Ἐθνικό Κτηματολόγιο*).
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤ., *Ἐκκλησιαστική περιουσία, Μελέτες – Γνωμοδοτήσεις – Σχόλια στή νομολογία*, Νομικός λόγος 3, ἐκδ. Παπαζήση, Ἀθήνα 2020 (= ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστική περιουσία*).
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤ., *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο, Θεωρία καί Νομολογία*, ἐκδ. Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη 2013 = *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, β' ἐκδ. ἀναθεωρημένη καί ἐνημερωμένη, ἐκδ. Ostrakon publishing, Θεσσαλονίκη 2017 (= ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*).
- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤ., *Τά ὅρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοδιοίκησης, τόμος Ι: Κανονιστική ἀρμοδιότητα*, ἐκδ. Degiorgio, Θεσσαλονίκη 2012 (= ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Τά ὅρια*).
- ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ΕΛΕΥΘ., *Ἡ νομολογία τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων τῆς βυζαντινῆς καί μεταβυζαντινῆς περιόδου σέ θέματα περιουσιακοῦ δικαίου*, τόμος 3, ἐκδ. Ἀντ. Σάκκουλας, 1996 (= ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ, *Ἡ νομολογία*).
- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ ΝΙΚ., «*Ἡ ιδιορρυθμία κατὰ τίς βυζαντινές πηγές*», *Νομοκανονικά* 1/2004, σελ. 57-84 (= ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, «*Ἡ ιδιορρυθμία*»).
- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ ΝΙΚ., *Τό δίκαιο τῶν ἱερῶν χώρων Πάτμου καί Μετεώρων*, ἐκδ. Ἀντ. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Κομοτηνή 2004 (= ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΔΟΥΚΑΣ, *Τό δίκαιο*).
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝ., «*Τινά περί τοῦ αὐτοδιοικήτου τῆς ἐν Πάτμῳ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου*», Ἀρχεῖο Ἐκκλησιαστικοῦ καί Κανονικοῦ Δικαίου, ἔτος Η', τεῦχος 2ον, σελ. 157-164, Ἀθήναι 1953 (= ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, «*Τινά περί τοῦ αὐτοδιοικήτου*»).
- ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ ΧΑΡ., «*Τό ἀναπαλλοτρίωτο ὑπέρ τῶν Πρεσβυγενῶν Πατριαρχείων. Συμβολή στή μελέτη τοῦ ἄρθρου 18, παρ. 8 τοῦ Συντάγματος*», *Νομοκανονικές Μελέτες*, ἐκδ. Πρότυπες Θεσσαλικές Ἐκδόσεις, Τρίκαλα-Ἀθήνα 2009, σελ. 41-54 (= ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ, «*Τό ἀναπαλλοτρίωτο*»).
- Πρακτικά Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 900 χρόνια ἱστορικῆς μαρτυρίας*, Διεθνές Συμπόσιο, Πάτμος 22-24 Σεπτεμβρίου 1988, Ἐταιρεία Βυζαντινῶν καί Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν, Σειρά: Δίπτυχων Παράφυλλα 2, Ἀθήναι 1989.
- ΡΑΓΙΑ ΕΦΗ, *Ἐνα ἄγνωστο μοναστικό κέντρο στή Δυτική Μικρά Ἀσία, μέ λεπτομερῆ σχολιασμό τῶν ἐγγράφων τῆς μονῆς Θεοτόκου τοῦ Στύλου*, ἐκδ. οἶκος Ἀντ. Σταμούλη, 2008 (= ΡΑΓΙΑ, *Ἐνα ἄγνωστο μοναστικό κέντρο*).
- ΣΔΡΟΛΙΑ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ, *Τό Ὅρος τῶν Κελλίων, Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καί Ἀθλητισμοῦ, 7η Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων, Λάρισα 2013* (= ΣΔΡΟΛΙΑ, *Τό Ὅρος*).

- ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ ΒΑΣ. (ἀρχιμ.), *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον*, ἐκδ. Παπαδημητρίου, 7η ἔκδοση (Ἀνατύπωση ἐκ τῆς δευτέρας ἐκδόσεως), Ἀθήνα 1958 (= ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*).
- ΤΑΤΑΓΙΑ ΜΑΡΙΑ, «*Τό τυπικό τοῦ Ὁρους τῶν Κελλίων (1088): Κανονικές διατάξεις καί μοναστικά ιδεώδη σύμφωνα μέ τόν Ὅσιο Χριστόδουλο τῆς Πάτμου*», περιοδ. *Βυζαντινός Δόμος* 16 (2007-2008), ἐκδ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 241-248 = Ἅγιος Δημήτριος Στομίου (ἱστορία – τέχνη – ἱστορική γεωγραφία τοῦ μοναστηριοῦ καί τῆς περιοχῆς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ), ἐπιμέλεια Σταῦρος Γ. Γουλούλης – Σταυρούλα Τ. Σδρόλια, Νομαρχιακή Αὐτοδιοίκηση Λάρισας, Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, Ἀρχεῖα Νομοῦ Λάρισας, 7η Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Λάρισας, Λάρισα 2010, σελ. 259-266 (= ΤΑΤΑΓΙΑ, «*Τό τυπικό*»).
- ΤΖΩΡΤΖΑΚΑΚΗ-ΤΖΑΡΙΔΟΥ ΣΟΦΙΑ, «*Τό νομικό καθεστώς τῆς ἀκίνητης ιδιοκτησίας τῶν ἀγιορείτικων μονῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας καί ὁ μεταβολισμός του μετά τήν ἀπελευθέρωση*», Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς, τεύχη 56-57, Θεσσαλονίκη 2011-2012, σελ. 93-120 (= ΤΖΩΡΤΖΑΚΑΚΗ, «*Τό νομικό καθεστώς*»).
- ΤΡΟΒΑ ΕΛΕΝΗ, «*Σχόλιο στή ΣτΕ Τμ. Ε' 1529/1993*», Νόμος καί Φύση 2 (1995), σελ. 186-200 (= ΤΡΟΒΑ, «*Σχόλιο*»).
- ΤΡΟΜΠΟΥΚΗΣ ΒΑΣΙΛ. (πρωτοπρ.), «*Σχόλιο σέ ΝΣΚ Τμ. Β' 71/2021*», Νομοκανονικά 2/2021, σελ. 198-201 (= ΤΡΟΜΠΟΥΚΗΣ, «*Σχόλιο*»).
- ΤΡΩΙΑΝΟΣ ΣΠΥΡ. – ΒΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΑΡΑΚΩΣΤΑ ΙΟΥΛΙΑ, *Ἱστορία Δικαίου*, ἐκδ. Νομική Βιβλιοθήκη (δ' ἔκδ. βελτιωμένη), Ἀθήνα 2010 (= ΤΡΩΙΑΝΟΣ – ΒΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία Δικαίου*).
- ΤΡΩΙΑΝΟΣ ΣΠΥΡ. – ΠΟΥΛΗΣ ΓΕΩΡ., *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, ἐκδ. 2η, ἐκδ. Ἄντ. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Κομοτηνή 2003 (= ΤΡΩΙΑΝΟΣ – ΠΟΥΛΗΣ, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*).
- ΤΡΩΙΑΝΟΣ ΣΠΥΡ., «*Κανονικά δικαιώματα ἐπὶ Πατριαρχικῶν καί Σταυροπηγιακῶν μονῶν*», ΚΗ' Δημήτρια, «*Χριστιανική Θεσσαλονίκη*» Ζ' Ἐπιστημονικό Συνέδριο, «*Σταυροπηγιακές καί ἐνοριακές μονές*», Ἱερά Μονή Βλατάδων, 18-20 Ὀκτωβρίου 1993, Κέντρο Ἱστορίας Θεσσαλονίκης τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης, Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις ἀρ. 17, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 114-124 (= ΤΡΩΙΑΝΟΣ, «*Κανονικά δικαιώματα*»).
- ΤΣΙΒΟΛΑΣ ΘΕΟΔ., «*Σχόλιο στή ΣτΕ Τμ. Ε' 457/2010*», Νομοκανονικά 2/2010, σελ. 129-142 (= ΤΣΙΒΟΛΑΣ, «*Σχόλιο*»).
- ΤΣΙΒΟΛΑΣ ΘΕΟΔ., «*Τό νομικό καθεστώς τῆς νήσου Μήλου ὡς ἱεροῦ χώρου*», Νομοκανονικά 2/2014, σελ. 33-50 (= ΤΣΙΒΟΛΑΣ, «*Τό νομικό καθεστώς τῆς νήσου Μήλου*»).
- ΤΣΙΒΟΛΑΣ ΘΕΟΔ., *Ἡ ἔννομη προστασία τῶν θρησκευτικῶν πολιτιστικῶν ἀγαθῶν*, Βιβλιοθήκη Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, Σειρά Β': Μελέτες 7 (Διευ-

- θυνητής: Ί. Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ), έκδ. Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2013 (= ΤΣΙΒΟΛΑΣ, *Ἡ ἔννομη προστασία*).
- ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗΣ ΝΑΥΚΡΑΤΙΟΣ (ἀρχιμ.), «Ἡ συμβολή τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν ἐμφάνιση καὶ καλλιέργεια τῆς παιδείας στὴν Πάτμο», Πρακτικά Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 900 χρόνια ιστορικῆς μαρτυρίας, Διεθνές Συμπόσιο, Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν, Σειρά: Δίπτυχων Παράφυλλα 2, Ἀθήναι 1989, σελ. 301-309 (= ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗΣ, «Ἡ συμβολή»).
- ΦΕΙΔΑΣ ΒΛΑΣΙΟΣ, «Ἐκκλητον καὶ σταυροπηγιακό δίκαιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου», ΚΗ' Δημήτρια, «Χριστιανική Θεσσαλονίκη» Ζ' Ἐπιστημονικό Συνέδριο, «Σταυροπηγιακές καὶ ἐνοριακές μονές», Ἱερά Μονή Βλατάδων, 18-20 Ὀκτωβρίου 1993, Κέντρο Ἱστορίας Θεσσαλονίκης τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης, Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις ἀρ. 17, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 42-52 (= ΦΕΙΔΑΣ, «Ἐκκλητον καὶ σταυροπηγιακό δίκαιο»).
- ΦΕΙΔΑΣ ΒΛΑΣΙΟΣ, «Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δωδεκανήσου μεταξύ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ Ἑλληνικοῦ κράτους», Δωδεκανησιακά Χρονικά, τόμος Β' (1967), σελ. 104-108 (= ΦΕΙΔΑΣ, «Ἡ θέσις»).
- ΦΛΩΡΕΝΤΗΣ ΧΡΥΣ., «Ἐνας ἀνέκδοτος βίος τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου», Πρακτικά Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 900 χρόνια ιστορικῆς μαρτυρίας, Διεθνές Συμπόσιο, Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν, Σειρά: Δίπτυχων Παράφυλλα 2, Ἀθήναι 1989, σελ. 265-274 (= ΦΛΩΡΕΝΤΗΣ, «Ἐνας ἀνέκδοτος βίος»).
- ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚ., *Θρησκευτική καὶ Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία*, λήμμα: «Πάτμος», τόμος 10, Ἀθήνα 1966, σελ. 127-135 (= ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, «Πάτμος»).
- ΦΡΑΓΚΙΣΤΑΣ ΧΑΡΑΛ., «Γνωμοδότηση», ΝοΒ 18(1970), σελ. 3-6 (= ΦΡΑΓΚΙΣΤΑΣ, «Γνωμοδότηση»).
- ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΒΑΣ., «Ἀρσένιος Σκηνοῦρης καὶ Χριστόδουλος ὁ Λατρινός, Δύο μορφές ἀσκητικοῦ ιδεώδους τοῦ 11ου αἰώνα», Πρακτικά Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 900 χρόνια ιστορικῆς μαρτυρίας, Διεθνές Συμπόσιο, Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν, Σειρά: Δίπτυχων Παράφυλλα 2, Ἀθήναι 1989, σελ. 127-136 (= ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, «Ἀρσένιος καὶ Χριστόδουλος»).
- ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ-ΜΑΡΑΒΑ ΑΝΝΑ, *Πάτμος*, Ἀθήναι 1957 (= ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Πάτμος*).

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΕΡ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

Δρ Θεολογίας

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΩ

Ο Απόστολος Παῦλος γεννήθηκε γύρω στο 8 μ.Χ.¹ στην Ταρσό της Κιλικίας, πού βρίσκεται στη νοτιανατολική γωνιά της Μικρᾶς Ἀσίας λίγο πρὶν ἡ ἀκτὴ τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου στραφεί πρὸς νότον. Ἡ Ταρσός, τότε, ἦταν μία ἀπὸ τίς σημαντικότερες πόλεις τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἰδιαιτέρως στὴν καλλιέργεια τῶν γραμμάτων καὶ τῆς φιλοσοφίας, στὴν ὁποία ξεπερνοῦσε ἀκόμη καὶ τὴν Ἀθήνα, ἡ ὁποία ἐκείνη τὴν ἐποχὴ εἶχε πάψει νὰ εἶναι τὸ κέντρο τῆς φιλοσοφίας καί, πλέον, δέν ἤκμαζαν οἱ φιλοσοφικὲς σχολές τῆς.

Ἦταν Ἑβραῖος στοῦ γένος, ἀνῆκε στὴ φυλὴ τοῦ Βενιαμὶν καὶ στὴν ὁμάδα τῶν Φαρισαίων (πρὸς Φιλιππησίους 3:5, Πρ. 22:3). Οἱ γονεῖς του τὸν ὀνόμασαν Σαῦλο. Ἀπὸ μικρὸ παιδί διδάχθηκε μὲ ὑπερηφάνεια τὴν πίστη του καὶ μελέτησε τίς Ἱερές Γραφές πού εἶχε ἀποκαλύψει ὁ Θεὸς στον προφήτη Μωυσῆ καὶ στοὺς ἄλλους δίκαιους

1. Παρά τὸ ὅτι διαθέτουμε πλῆθος πληροφοριῶν γιὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, πολλὲς ἀπὸ τίς ὁποῖες μᾶς δίνει ὁ ἴδιος στίς ἐπιστολές του ἢ παρατίθενται στίς ὁμιλίες του τίς ὁποῖες καταγράφει καὶ διασώζει στίς Πράξεις ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκάς, δέν γνωρίζουμε μὲ ἀκρίβεια ποιοῦ ἔτος γεννήθηκε. Κατ' ἐκτίμηση, βάσει τῶν ἄλλων βιογραφικῶν πληροφοριῶν πού ἔχουμε ἡ γέννησή του πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ γύρω στοῦ 8 μ.Χ. (σύν πλὴν 2-3 ἔτη), τὸ ὁποῖο δέχεται ὡς ἔτος γεννήσεως καὶ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, καθὼς τὸ 2008 ἐόρτασε τὰ 2000 ἔτη ἀπὸ τὴ γέννησή του.

ἄνδρες τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ γιά νά τούς διδάξει τήν ἀλήθεια. Παράλληλα, διδάχθηκε τά ἑλληνικά γράμματα μέ ἔμφαση στή στωϊκή καί ἐπικούρεια φιλοσοφία. Μόλις ὀλοκλήρωσε τίς ἐγκύκλιες σπουδές στήν πατρίδα του, τήν Ταρσό, πῆγε στήν Ἱερουσαλήμ γιά νά συνεχίσει τήν ἐκπαίδευσή του, νά ἀποκτήσει πλήρη γνώση τῶν Γραφῶν καί τοῦ Νόμου κι ἔτσι νά γίνει τέλειος νομικός καί διδάσκαλος τῆς ἐβραϊκῆς πίστεως. Ἐκεῖ, στήν ἱερή πόλη τοῦ ἰουδαϊσμοῦ, μέσα στόν Ναό τοῦ Θεοῦ πού εἶχε ἀνοικοδομήσει ὁ Ἡρώδης ὁ Μέγας, μαθήτευσε κοντά σέ διάσημους σοφούς νομομαθεῖς, ὅπως ὁ διδάσκαλος τοῦ Νόμου Γαμαλιήλ (Πρ. 22:3), καί σέ ὅλη του τή ζωή ἦταν ὑπερήφανος γι' αὐτό.² Ὁ νεαρός Σαῦλος εἶχε μεγάλο ζῆλο γιά μάθηση καί σύντομα ξεπέρασε τούς συνομήλικούς του. Αὐτή τήν πρόοδο τή διαπιστώνουμε, ἐκτός ἀπό τή δική του ἀναφορά, καί ἀπό τό πλήθος τῶν χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πού παραθέτει (ἀπό στήθους) στίς Ἐπιστολές καί στίς ὁμιλίες του.

* * *

Πρώτη φορά διαβάζουμε γιά τόν νεαρό Σαῦλο στό βιβλίο τῆς Καινῆς Διαθήκης Πράξεις Ἀποστόλων, ὅπου στό χωρίο Πρ. 7:58 σημειώνεται ὅτι αὐτοί πού λιθοβολοῦσαν τόν Πρωτομάρτυρα Στέφανο, γιά νά κινοῦνται ἐλεύθερα, ἄφηναν τά πιό βαριά ροῦχα τους στά πόδια ἐνός νέου πού λεγόταν Σαῦλος.

Μετά ἀπό λίγο καιρό πῆγε στόν ἀρχιερέα, ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ Καϊάφας, γνωστός μας ἀπό τή δίκη τοῦ Χριστοῦ, καί τοῦ ζήτησε ἄδεια νά καταδιώξει τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας πού ζοῦσαν στήν πόλη τῆς Δαμασκοῦ. Ὁ Καϊάφας συμφώνησε καί ἀμέσως ὁ Σαῦλος ἀνέλαβε τήν ἐπίσημη ἀποστολή. Ὁ ἀρχιερέας τοῦ ἔδωσε Ἐπιστολές πού πιστοποιοῦσαν ὅτι ἦταν ἀπεσταλμένος τῶν ἰουδαϊκῶν ἀρχῶν καί εἶχε τήν ἔγκριση νά κυνηγήσει καί νά συλλάβει ὅσους χριστιανούς εὑρίσκε στήν περιοχή τῆς Δαμασκοῦ³. Πλησιάζοντας, μαζί μέ τούς στρα-

2. Μαθήτευσε «παρά τούς πόδας Γαμαλιήλ» ὅπως ὁ ἴδιος ὑπογραμμίζει. Ἐκείνη τήν ἐποχή ἡ διδασκαλία τῶν Γραφῶν γινόταν μέ ἀποστήθιση τῶν χωρίων κι ὡς κείμενο συνήθως χρησιμοποιοῦσαν τή μετάφραση τῶν Ἑβδομήκοντα. Ὁ διδάσκαλος διάβαζε τό χωρίο καί οἱ μαθητές, πού κάθονταν γύρω του, τό ἐπαναλάμβαναν μέχρι νά τό ἀποστηθίσουν.

3. Μία ἀπό τίς ἀρχαιότερες καί σημαντικότερες πόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου μέ συνεχῆ κατοίκηση ἀπό τό 4000 π.Χ. μέχρι σήμερα. Σήμερα εἶναι ἡ πρωτεύου-

τιῶτες πού τοῦ παραχώρησε ὁ ἀρχιερέας, σέ αὐτήν τήν πόλη, ἡ ὁποία βρισκόταν στά βόρεια τῆς Ἱερουσαλήμ καί ἀπεῖχε ἀπό αὐτή περίπου τριακόσια χιλιόμετρα, τοῦ ἐμφανίστηκε ὁ Ἰησοῦς Χριστός σέ ὄραμα μέ τό ὁποῖο τόν καλοῦσε νά σταματήσει νά τόν κυνηγᾷ καί νά γίνει κήρυκός του.

Πράγματι, ὁ νεαρός Ἰουδαῖος δέχθηκε τόν Χριστό, πίστεψε ὅτι ἦταν Θεός, ἀκολούθησε τίς ἐντολές του, κατηχήθηκε καί βαπτίστηκε ἀπό τόν Ἀπόστολο Ἀνανία. Ἀφοῦ πρῶτα ἐπισκέφθηκε τήν ἔρημο πού βρισκόταν ἀνατολικά τῆς Δαμασκοῦ, ὅπου παρέμεινε γιά μεγάλο χρονικό διάστημα προετοιμαζόμενος γιά τό ἔργο του, συναντήθηκε μέ τούς ἄλλους Ἀποστόλους στήν Ἱερουσαλήμ καί, μέ τή σύμφωνη γνώμη τους, ξεκίνησε νά διδάσκει τό Εὐαγγέλιο.

Ἄν καί δέν γνωρίζουμε ὅλα ὅσα ἔκανε γιά τόν Χριστό μπορούμε νά ποῦμε ὅτι κανένας ἄλλος Ἀπόστολος δέν ταξίδεψε πιο πολύ, δέ κινδύνευσε καί δέν κοπίασε τόσο ὅσο ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γιά τή διάδοση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καί τήν ἀνάπτυξη τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀρχικά, ὅπως εἶπαμε, δίδαξε μέ μεγάλη ἐπιτυχία σέ περιοχές τῆς σημερινῆς Ἰορδανίας καί τῆς ἀνατολικῆς Συρίας. Στή συνέχεια ἐπέστρεψε στή γενέτειρα πόλη του, τήν Ταρσό, καί ἐγκαταστάθηκε σέ αὐτή γιά νά ἐργασθεῖ ἱεραποστολικά. Τελικά, δέν παρέμεινε οὔτε σέ αὐτή γιά μεγάλο χρονικό διάστημα. Ὁ Ἀπόστολος Βαρνάβας τόν ἀναζήτησε ἐκεῖ καί τόν κάλεσε στήν Ἀντιόχεια γιά νά βοηθήσει στό σπουδαῖο ἔργο πού γινόταν ἀπό τήν τοπική Ἐκκλησία.

Ἡ Ἀντιόχεια, ἡ πρωτεύουσα τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Συρίας, ἦταν ἡ τρίτη μεγαλύτερη πόλη τῆς Αὐτοκρατορίας μέ ἑκατοντάδες χιλιάδες κατοίκους, ἀνάμεσα στούς ὁποίους πολλές χιλιάδες ἦταν Ἰουδαῖοι καί προσήλυτοι. Ἡ πόλη ἦταν ξακουστή γιά τόν πλοῦτο καί τήν τρυφή τῶν κατοίκων της. Ὁ πληθυσμός ἦταν μικτός

σα τοῦ κράτους τῆς Συρίας. Τήν ἐποχή τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀνῆκε στή ρωμαϊκή ἐπαρχία τῆς Συρίας, ἀλλά ἐπισκιάζονταν ἀπό τήν Ἀντιόχεια, πού ἦταν μεγαλύτερη πόλη καί τό κορυφαῖο διοικητικό κέντρο τῆς εὐρύτερης περιοχῆς. Ἡ Δαμασκός, ἀπό τήν ἄλλη, ἦταν σπουδαῖο ἐμπορικό κέντρο, καθὼς σέ αὐτή κατέληγαν οἱ μεγαλύτερες ἐμπορικές ὁδοί ἀπό τήν Ἀνατολή καί τήν Ἀσία. Σέ αὐτήν ἐφθάναν καί ἀπό αὐτή ἐφευγαν τά καραβάνια πού μετακινοῦσαν τεράστιες ποσότητες ἀγαθῶν. Μάλιστα, ἡ θέση της αὐτή τήν ἔκανε τό μῆλον τῆς ἐριδος ἀνάμεσα σέ ἡγεμόνες τῆς περιοχῆς.

μέ πολλούς Έλληνες, Ίουδαίους, Συρίους, Αίγυπτίους και Ρωμαίους. Μάλιστα, στην πόλη αυτή είχε την έδρα του ο Ανθύπατος της Συρίας και στην περιοχή στάθμευαν τέσσερις λεγεῶνες.

Ο Απόστολος παρέμεινε στην Αντιόχεια τουλάχιστον για έναν χρόνο εργαζόμενος ιεραποστολικά μέ έντυπωσιακά αποτελέσματα. Η έπιτυχία του έργου του ήταν τέτοια πού, παρά τίς έκατοντάδες χιλιάδες κατοίκους της πόλεως, τά μέλη της Έκκλησίας αναγνωρίστηκαν ως ιδιαίτερη ομάδα και εκεί έλαβαν για πρώτη φορά τό όνομα **Χριστιανοί**, πού εΐναι μείγμα έλληνικης λέξεως (χριστ-) και λατινικής καταλήξεως (-ianoι).⁴

Ο Σαῦλος αντιλαμβανόταν ότι, παρά τό τεράστιο έργο πού έπιτελοῦσε στην Αντιόχεια και τά πλήθη τών νέων πιστών πού πύκνωναν τίς τάξεις της Έκκλησίας, τό πραγματικά σημαντικό έργο του ήταν νά κηρύξει τό **Εὐαγγέλιο τῆς Ἀληθείας**, ὅπως ὁ ίδιος τό χαρακτήριζε, ὄχι μόνο σέ μία πόλη (άκόμη και ἂν αὐτή ήταν ἡ περίφημη Αντιόχεια) αλλά σέ ὁλόκληρο τόν τότε γνωστό κόσμο.

Έτσι, μετά ἀπό ἀρκετά χρόνια ιεραποστολικῆς ἐργασίας και ὅταν αἰσθάνθηκε ἔτοιμος, πήρε τήν ἀπόφαση και ξεκίνησε τήν πρώτη Ἀποστολική Περιοδεία (46-48 μ.Χ.) κατά τή διάρκεια τῆς ὁποίας ἐπισκέφθηκε τήν Κύπρο και τή Μικρά Ἀσία, ὅπου ἱδρυσε πολλές Έκκλησίες. Μάλιστα, στην Κύπρο ἄρχισε νά χρησιμοποιεῖ τό όνομα **Παῦλος**, πού ήταν τό όνομα του ἀνθυπάτου Σεργίου Παύλου, μέ τό ὁποῖο ὁ Απόστολος ἔγινε γνωστός στά πέρατα τῆς γῆς.

Μετά τήν ὁλοκλήρωση του πρώτου αὐτοῦ μεγάλου ταξιδιου παρέμεινε στην Αντιόχεια, ὅπου συνέχισε νά ἐργάζεται ιεραποστολικά. Δυστυχῶς, φανατικοί Ίουδαῖοι πού ἠθελαν νά ἀλλοιώσουν τό μήνυμα του Χριστου και νά προσδέσουν τήν Έκκλησία στό ἄρμα του ιουδαϊσμου ἐπισκέφθηκαν τήν πόλη και προσπάθησαν νά ἐπιβάλλουν στους πιστούς τήν περιτομή ὑποστηρίζοντας ὅτι ὅποιος δέν περιτμηθεῖ, κατά τόν Νόμο του Μωυσέως, δέν θά σωθεῖ. Τελικά, μαζί μέ τούς ἄλλους Ἀποστόλους ἔλαβε μέρος στην Ἀποστολική Σύνοδο πού ἔγινε στην Ἱερουσαλήμ (τέλος του ἔτους 48 μ.Χ.). Στή Σύνοδο αὐτή συμμετεῖχαν οἱ Ἀπόστολοι και οἱ Πρεσβύτεροι τῆς

4. Γνωρίζουμε ὅτι τά μέλη και ἄλλων ὁμάδων ἔφεραν παρόμοια ὀνόματα και οἱ ὀπαδοί του Καίσαρα καλοῦνταν Καισαριανοί, του Αὐγούστου Αὐγουστιανοί κ.λπ.

Ἐκκλησίας καί ἀποφασίστηκε ὅτι ἡ περιτομή δέν μπορεῖ νά ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιά τή σωτηρία. Ἔτσι, ἐπιλύθηκε τό πρῶτο σοβαρό πρόβλημα στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας.

Λίγους μήνες μετά, τήν ἀνοιξη τοῦ ἔτους 49 ξεκίνησε τή δεύτερη Ἀποστολική Περιοδεία (49-52 μ.Χ.) κατά τήν ὁποία πέρασε καί πάλι ἀπό τίς Ἐκκλησίες πού εἶχε ἰδρύσει στή Μικρά Ἀσία, γιά νά διδάξει τούς χριστιανούς καί νά στηρίξει τίς Ἐκκλησίες πού εἶχε ἰδρύσει ἐκεῖ.

Στή συνέχεια, μετά ἀπό ὄραμα πού εἶχε στήν Τρωάδα, πέρασε στή Μακεδονία καί ἄρχισε νά κατηχεῖ καί νά ἰδρύει Ἐκκλησίες στήν Ἑλλάδα ἐπισκεπτόμενος τή μία πόλη μετά τήν ἄλλη καί διαδίδοντας τό Εὐαγγέλιο: Σαμοθράκη, Καβάλα, Φίλιπποι, Ἀμφίπολη, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Ἀθήνα. Μετά τήν Ἀθήνα ἔφτασε στήν πολύ πλούσια, ἀλλά καί βαθιά διεφθαρμένη, πόλη τῆς Κορίνθου, ὅπου παρέμεινε περίπου δεκαοκτώ μήνες καί ἐργάσθηκε ἐντατικότερα ἱεραποστολικά. Ἐπειτα ἐπέστρεψε στήν Ἀντιόχεια, ἡ ὁποία ἦταν ἡ μόνιμη βάση του καί ἡ ἀφετηρία γιά τίς περιοδεῖες του.

Ἀπό τούς Φιλίππους στά Ἱεροσόλυμα περνώντας ἀπό τήν Κῶ

Δέν πέρασε πολὺς καιρὸς καί ξεκίνησε γιά τό τρίτο μεγάλο ταξίδι του. Ἀφοῦ ἐπισκέφθηκε καί πάλι κοινότητες Χριστιανῶν πού εἶχε ἰδρύσει παλαιότερα σέ πόλεις στή Μικρά Ἀσία καί στήν Ἑλλάδα ἀποφάσισε νά ἐπιστρέψει στήν Ἱερουσαλήμ γιά τήν ἑορτή τῆς **Πεντηκοστῆς**⁵. Καί σέ αὐτή τήν ἑορτή πού ἐόρταζαν τήν παράδοση τοῦ Νόμου ἀπό τόν Θεό στόν Μωυσῆ ἐπάνω στό ὄρος Σινᾶ, δεκάδες χιλιάδες Ἰουδαῖοι τῆς Διασποράς, ὅπου κι ἂν ζοῦσαν, συγκεντρώνονταν στήν Ἱερουσαλήμ, ἀνεβάζοντας τόν πληθυσμό της ἀπό τίς 25.000-30.000 πού ἦταν σέ κανονικές συνθήκες σέ περίπου 180.000 μέ 200.000. Ἀπό τήν ἰδρυση τῆς Ἐκκλησίας καί ἔπειτα καί μετά τήν ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατά τήν μεγάλη ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἡ ἡμέρα αὕτη ἐτιμᾶτο ἰδιαίτερως καί ἀπό τούς

5. Ἡ ἑορτή αὕτη ἦταν μία ἀπό τίς σημαντικότερες τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἐορτολογίου. Λέγόταν καί *Ἑορτή τῶν Ἑβδομάδων*, ἐπειδὴ ἐορταζόταν τήν πρώτη ἡμέρα μετά τή συμπλήρωση μίας ἐβδομάδας ἐβδομάδων (δηλαδή ἑπτὰ ἐβδομάδων) ἀπό τό Πάσχα: $7 \times 7 + 1 = 50$ ἡμέρες μετά.

Χριστιανούς. Ἡ τιμή αὐτή συνεχίζεται ἀκόμη καί ὁ πανηγυρικός ἐορτασμός τῆς ἡμέρας εἶναι ἐμφανέστατος σέ ὅλους τοὺς Ὁρθόδοξους Ναούς.

Σέ ἀνάμνηση τοῦ συγκλονιστικοῦ γεγονότος τῆς ἐπιφοιτήσεως οἱ Ἀπόστολοι, ἀλλά καί ἄλλοι πιστοὶ προσπαθοῦσαν νά βρεθοῦν στήν Ἀγία Πόλη, γιά νά ξαναζήσουν, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι, τή φανέρωση τοῦ Θεοῦ στήν Ἐκκλησία καί νά θυμηθοῦν τό κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καί τῶν ἄλλων Ἀποστόλων, καθὼς καί τήν πρώτη μαζική βάπτισμα πλήθους πιστῶν πού τό ἀκολούθησε.

Τηρώντας αὐτήν τή συνήθεια ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀφοῦ ἐόρτασε τό Πάσχα στήν πόλη τῶν Φιλίππων, μία σημαντική πόλη πού βρισκόταν στή Μακεδονία καί εἶχε ἰδρυθεῖ γιά νά ἐγκατασταθοῦν σέ αὐτή παλαίμαχοι στρατιῶτες τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, ξεκίνησε γιά νά πάει στήν Ἱερουσαλήμ ἔτσι ὥστε νά προλάβει νά ἐορτάσει τήν Πεντηκοστή ἐκεῖ, μαζί μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Πόλεως.

Τό ταξίδι πού σήμερα θά μπορούσε εὐκολα νά γίνει σέ λίγες ὥρες μέ τό ἀεροπλάνο, τότε ἦταν χρονοβόρο, δύσκολο, πολυέξοδο καί ἀπίστευτα ἐπικίνδυνο. Βέβαια, ὅπως θά δοῦμε, σέ ἕναν ἔμπειρο καί δυναμικό Ἀπόστολο καί βαθύτατα πιστό κήρυκα τοῦ Εὐαγγελίου ὅπως ἦταν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος προσέφερε καί ἄλλες δυνατότητες. Κατά τή διάρκειά του, ἀνάμεσα στίς δυσκολίες καί στούς κινδύνους, ἐρχόταν σέ ἐπαφή μέ πολλοὺς ἀνθρώπους μέ διαφορετική καταγωγή, ἥθη, ἔθιμα καί γλῶσσα πού ἀποτελοῦσαν μία τεράστια δεξαμενή ὑποψηφίων μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀξιοποιώντας αὐτήν τή δυνατότητα δέν σταμάτησε οὔτε ἡμέρα οὔτε νύκτα (κυριολεκτικά) νά διδάσκει καί νά κατηχεῖ νέους πιστοὺς καί νά εὐαγγελίζεται τόν λόγο τοῦ Θεοῦ σέ ὁλοένα καί περισσότερους τόπους. Μᾶς ἐκπλήσσει μέ τήν ἀπίστευτη (γιά τὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς) ταχύτητα μέ τήν ὁποία μετακινούνταν γιά πενήντα συνεχόμενες ἡμέρες καί μέ τήν ἀστείρευτη ἐνεργητικότητά του.

Ἀκολουθώντας τή διήγηση τοῦ βιβλίου Πράξεις Ἀποστόλων, καί ἰδιαίτερως τήν περικοπή Πρ. 20:6-21:15, μπορούμε νά παρακολουθήσουμε μέ μεγάλη ἀκρίβεια τήν πορεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἀπό τήν ἀναχώρησή του ἀπό τοὺς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας μέχρι τή στιγμή πού ἔφθασε στά Ἱεροσόλυμα.

Ἡ Τρίτη Ἀποστολική Περιοδεία εἶχε ξεκινήσει (Πρ. 18:23) μέσα

Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 52. Ἐκείνη τή χρονιά τό Πασχαλινό Δεῖπνο ἔγινε τήν 1η Ἀπριλίου. Ἡ δέ ἑορτή τῶν Ἀζύμων ξεκίνησε στίς 2 καί ὀλοκληρώθηκε στίς 8 τοῦ μηνός, σύμφωνα μέ τό σύγχρονο ἡμερολόγιο. Ὁφείλουμε νά σημειώσουμε ὅτι τό ἰουδαϊκό ἡμερολόγιο ἦταν σεληνιακό (κάθε μήνας ὀριζόταν ἀπό ἕναν πλήρη κύκλο τῆς σελήνης). Ἐπειδή γι' αὐτόν τόν λόγο τό ἔτος εἶχε 11 ἡμέρες λιγότερες, κάθε τρία χρόνια προσέθεταν ἕνα δέκατο τρίτο μήνα. Διαφορετικά, οἱ ἑορτές θά ἄλλαζαν θέση μέσα στόν χρόνο καί ἡ 14η τοῦ μηνός Νισάν πού ἦταν ἡ ἡμέρα πού ἑορταζόταν τό Πάσχα, καί ἔπρεπε νά εἶναι τήν ἀνοιξη, θά μετακινοῦνταν στόν χειμῶνα, μετά στό φθινόπωρο κ.λπ.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κατά τή συνήθειά του ξεκίνησε λίγο μετά τή μεγάλη ἑορτή τοῦ Πάσχα καί τῶν Ἀζύμων (ἄρχιζε στίς 15 τοῦ Νισάν καί ὀλοκληρωνόταν στίς 21 τοῦ μηνός), καθώς ἡ περίοδος ἦταν κατάλληλη γιά τίς χερσαῖες καί τίς θαλάσσιες μετακινήσεις. Ἐπισκέφθηκε καί πάλι τίς περιοχές τῆς Γαλατίας καί τῆς Φρυγίας, στίς ὁποῖες εἶχε κηρύξει κατά τό παρελθόν. Στή συνέχεια πῆγε τήν Ἔφεσο (Πρ. 19:1), ἴσως ἀναπληρώνοντας τήν ἐπίσκεψή πού δέν εἶχε κάνει κατά τή διάρκεια τῆς Δεύτερης Περιοδείας του, ὅταν τό Ἅγιο Πνεῦμα, παρά τήν ἐπιθυμία καί τόν σχεδιασμό τοῦ Ἀποστόλου, τόν ἐμπόδισε νά κηρύξει στή ρωμαϊκή ἐπαρχία τῆς Ἀσίας (Πρ. 16:6), ἡ ὁποία εἶχε τήν Ἔφεσο ὡς πρωτεύουσα, καί τόν κατηύθυνε πρὸς τήν Τρωάδα καί τήν Ἑλλάδα.

Στή σημαντική πόλη τῆς Ἐφέσου ὁ Ἀπόστολος ἐργάσθηκε ἱεραποστολικά γιά μεγάλο χρονικό διάστημα καί ὁ κόπος του ἀπέδωσε πολλούς καρπούς παρά τά προβλήματα πού συνάντησε καί ἐκεῖ.

Ἀπό τήν Ἔφεσο πέρασε στή Μακεδονία καί πορεύθηκε πρὸς τή νότια Ἑλλάδα, ὅπου παρέμεινε ἄρκετό χρονικό διάστημα μέ ἀποτέλεσμα τό κήρυγμά του νά ἔχει μεγάλη ἐπιτυχία καί νά κατηχήσει πολλούς στήν ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἄν καί ἀρχικά σκόπευε νά περάσει στή Συρία μέ πλοῖο, τελικά, ἐπειδή ἀποκαλύφθηκε σχέδιο θανατώσεώς του ἀπό Ἰουδαίους, ἄλλαξε πορεία καί κατευθύνθηκε πρὸς τή Μακεδονία, ἀπό ὅπου θά περνοῦσε στήν Ἀσία. Κάποιοι ἀπό τοὺς συνοδοὺς του προπορεύθηκαν καί τόν περίμεναν στήν Τρωάδα (Πρ. 20:5), ἐνῶ αὐτὸς μαζί μέ κάποιους ἄλλους **«μετά τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων»** ἀπέπλευσαν

ἀπό τούς Φιλίππους καί μετά ἀπό παρέλευση πέντε ἡμερῶν συνάντησαν τούς συνεργάτες τους στήν Τρωάδα, ὅπου ὅλοι μαζί παρέμειναν ἑπτὰ ἡμέρες (Πρ. 20:6).

Σέ αὐτήν τήν περικοπή ἔχουμε πολλές καί σημαντικές πληροφορίες σχετικά μέ τή μετακίνηση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καί τῶν συνεργατῶν του μέ μία ἀκρίβεια σπανιότατη γιά ἀρχαῖο κείμενο. Μάλιστα, ἀπό τό σημεῖο αὐτό καί ἔπειτα, μέχρι τήν ἀφίξη στήν Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀκρίβεια αὐτή εἶναι ὁ κανόνας καί μᾶς προσφέρει τή δυνατότητα νά παρακολουθοῦμε βῆμα βῆμα τήν πορεία καί νά ἐξάγουμε πολύτιμα συμπεράσματα. Ἡ ἀκρίβεια αὐτή ὀφείλεται στόν συγγραφέα τῶν Πράξεων εὐαγγελιστή Λουκᾶ, ὁ ὁποῖος κατεῖχε σοβαρή ἑλληνιστική παιδεία, ἦταν ἐκπαιδευμένος ἱατρός καί διέθετε χαρίσματα ἱστορικοῦ. Μάλιστα, ἡ περικοπή πού ἐξετάζουμε ἀνήκει στά λεγόμενα *ἡμεῖς ἐδάφια* τῶν Πράξεων, στά ὁποῖα ὁ συγγραφέας διηγεῖται τά περιστατικά χρησιμοποιώντας ἀ' πληθυντικό πρόσωπο σάν νά ἦταν παρῶν σέ αὐτά (Πρ. 16:10-17, 20:5-16, 21:1-17, 27:1-28:26). Ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς ἰδιαιτερότητας τά συγκεκριμένα χωρία ἔχουν μεγάλη ἀξιοπιστία καί εἶναι πολύ σημαντικά γιά τήν ἱστορία τοῦ βίου καί τῶν μετακινήσεων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ὅπως τονίζει ὁ Εὐαγγελιστής Λουκᾶς ὁ Ἀπόστολος σκόπευε νά κάνει ἓνα γρήγορο ταξίδι, καθώς εἶχε σκοπό νά φτάσει στήν Ἱερουσαλήμ πρίν ἀπό τή μεγάλη ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ὥστε νά ἐορτάσει μαζί μέ τήν ἐκεῖ Ἐκκλησία (Πρ. 20:16). Αὐτό προϋπέθετε ὅτι ἔπρεπε νά κινηθεῖ μέ μεγάλη ταχύτητα ὑπολογίζοντας συνεχῶς τίς ἀποστάσεις καί νά κατορθώνει νά ἐξασφαλίζει πλοῖο χωρίς νά παραμένει γιά μεγάλο χρονικό διάστημα σέ ἓναν τόπο. Παράλληλα, ὅπως διαπιστώνουμε ἀπό τή διήγηση, δέν παρέλειπε νά διδάσκει καί νά κατηχεῖ τούς πιστούς ὅπου κι ἂν πῆγαινε, ἀξιοποιώντας γι' αὐτό τά διαστήματα πού παρέμενε σέ κάποιο λιμάνι καί διδάσκοντας τόν λόγο τοῦ Θεοῦ τίς νύκτες.

Σύμφωνα μέ τίς ἐκτιμήσεις καί τούς ὑπολογισμούς τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων βρισκόμαστε στό 57 μ.Χ.⁶ Ἐκεῖνο τό ἔτος τό Πάσχα

6. Θεωρήσαμε ὡς βάση γιά τήν παρουσίασή μας τό ὅτι ἔκανε τό ταξίδι ἀπό τούς Φιλίππους στήν Ἱερουσαλήμ, τό ἔτος 57 μ.Χ. Τό ἔτος αὐτό εἶναι τό ἐπικρατέστερο, ἀλλά θά εἶχε ἐνδιαφέρον μία ἀναλυτικότερη μελέτη ὅλων τῶν πα-

ἔπεσε στίς 7 Ἀπριλίου καί ἡ Πεντηκοστή στίς 29 Μαΐου.⁷ Σύμφωνα μέ τή διήγηση τῶν Πράξεων ὁ Ἀπόστολος, μέ τούς ἀκολουθούς του, ξεκίνησε τό ταξίδι μετά τίς ἡμέρες τῶν Ἀζύμων. Ἡ ἑορτή αὐτή πού ἦταν ἀμέσως μετά τήν ἡμέρα τοῦ Πάσχα ξεκινοῦσε στίς 15 τοῦ μηνός Νισάν καί διαρκοῦσε ἑπτὰ ἡμέρες (δηλαδή τελείωνε στίς 21 τοῦ Νισάν). Ἐκείνη τή χρονιά θά ὀλοκληρωνόταν στίς 13 Ἀπριλίου, σύμφωνα μέ τό σύγχρονο ἡμερολόγιο. Μέ δεδομένο ὅτι ὁ Ἀπόστολος βιαζόταν ἦταν πολύ πιθανό νά ξεκίνησε τήν ἐπομένη, δηλαδή στίς 14 Ἀπριλίου. Στήν πραγματικότητα, βέβαια, δέν μπορούμε νά εἰμαστε ἀπολύτως σίγουροι ὅτι ξεκίνησε ἐκείνη τήν ἡμέρα οὔτε ὅτι ὅταν ὁ Εὐαγγελιστής Λουκᾶς ἀναφέρεται σέ ἀναχώρηση τῶν ταξιδιωτῶν μετά τίς ἡμέρες τῶν ἀζύμων («μετά τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων») σημαίνει ὅτι τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας τηροῦσαν καί τίς ἑπτὰ ἡμέρες τῆς ἰουδαϊκῆς ἑορτῆς καί συνεπῶς ἀναχώρησαν μέ τήν ὀλοκλήρωσή της. Ὅλα αὐτά ὅμως εἶναι πολύ πιθανά, καθώς, ἂν καί τό ἐπίκεντρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας ἦταν ἀναμφίβολα ἡ Θεία Λειτουργία, ἡ συχνή καί ἄμεση ἐπικοινωνία μέ Ἰουδαίους, ὅπου καί ἂν πηγαιναν, τούς ὀδηγοῦσε σέ, κατά τό δυνατό, κοινά προγράμματα στήν καθημερινότητα. Θά ἦταν, παραδείγματος χάριν, πιθανό, ὅταν ὁ Εὐαγγελιστής γράφει γιά τίς ἡμέρες τῶν ἀζύμων νά ἀναφέρεται στήν ἑορτή τοῦ Πάσχα χρησιμοποιώντας ἕναν ἰουδαϊκό ὄρο, ἀνεξάρτητα ἀπό τό ἂν οἱ Χριστιανοί τηροῦσαν τίς ἑπτὰ ἡμέρες.⁸

Πάντως, ἐπεidῆ ἡ ἔκφραση τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ «μετά τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων» εἶναι ἀρκετά σαφής καί ξεκάθαρη, θά θεωρήσουμε ὡς ἀφετηρία τοῦ ταξιδιοῦ τήν πρώτη ἡμέρα μετά τήν ὀλοκλήρωση τῆς ἑορτῆς αὐτῆς, δηλαδή τήν **14ῃ Ἀπριλίου τοῦ 57 μ.Χ.**

ραμέτρων τοῦ τρίτου ἱεραποστολικοῦ ταξιδιοῦ τοῦ Ἀποστόλου, μήπως τελικά, ὀδηγηθοῦμε σέ κάποιο ἄλλο ἔτος γιά τήν πραγματοποίησή του.

7. Εἶναι πιθανόν νά συναντήσουμε μικρές ἀποκλίσεις, μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν στούς ὑπολογισμούς τῶν ἐπιστημόνων σχετικά μέ τό πότε ἦταν μέ τό δικό μας ἡμερολόγιο ἡ 14ῃ Νισάν (ἡμέρα ἑορτασμοῦ τοῦ ἰουδαϊκοῦ Πάσχα) κάθε ἔτος καί κατά συνέπεια καί τοῦ 57μ.Χ.

8. Οἱ ἑπτὰ ἡμέρες τῶν Ἀζύμων στούς χριστιανούς, κατά κάποιον τρόπο, συνέπιπταν μέ τίς ἡμέρες τῆς Διακαινησίμου Ἑβδομάδας (ὅπως τήν λέμε σήμερα), δηλαδή τῆς περιόδου πού οἱ νεοφώτιστοι ζοῦσαν μέσα στό Φῶς τῆς Ἀναστάσεως. Βεβαίως, τό Πάσχα δέν ἑορταζόταν μόνο Κυριακή. Συνεπῶς, καί ἡ διακαινησίμος περίοδος προσαρμοζόταν ἀναλόγως.

Από τούς Φιλίππους ὁ Ἀπόστολος ἔφθασε στήν Τρωάδα: **«ἦλθομεν πρός αὐτούς εἰς τήν Τρωάδα ἄχρι ἡμερῶν πέντε»**. Δηλαδή συνάντησαν τούς συνεργάτες τους πού εἶχαν μετακινηθεῖ διά ξηράς μετά ἀπό πέντε ἡμέρες (Πρ. 20:6). Αὐτό σημαίνει εἴτε ὅτι τό θαλάσσιο ταξίδι τοῦ Ἀποστόλου διήρκεσε πέντε ἡμέρες εἴτε ὅτι οἱ συνεργάτες του εἶχαν ἀναχωρήσει πρὶν ἀπό αὐτόν καί συναντήθηκαν στήν Τρωάδα μετά ἀπό πέντε ἡμέρες.

Στό σημεῖο αὐτό ὀφείλουμε νά σημειώσουμε ὅτι σύμφωνα μέ τή διεθνῇ βιβλιογραφία καί τίς ἐκτιμήσεις τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων πού ἔχουν ἀσχοληθεῖ μέ τό θέμα τῶν θαλασσίων μετακινήσεων, ἓνα πλοῖο διήνυε περίπου 30 χιλιόμετρα τήν ἡμέρα. Ὅμως, ὅπως θά διαπιστώσουμε στή συνέχεια τῆς περικοπῆς ὁ Ἀπόστολος, σύμφωνα μέ τίς Πράξεις, κάλυπτε πολύ μεγαλύτερες ἀποστάσεις πού ἔφθασαν καί τά 125 χιλιόμετρα. Μέ αὐτό τό δεδομένο καί ἔχοντας ὑπόψη μας ὅτι ἡ ἀπόσταση Φιλίππων-Τρωάδος ἦταν 200 χιλιόμετρα περίπου, πρέπει νά ὑπολογίσουμε θαλάσσιο ταξίδι δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν.⁹ Ἐάν σέ αὐτό προσθέσουμε τήν κατάβαση ἀπό τούς Φιλίππους στό λιμάνι τῆς Νεαπόλεως (σημερινῆς Καβάλας) καί τήν μετάβαση ἀπό τό ἐπίνειο τῆς Τρωάδος στήν πόλη, μπορούμε νά ἐκτιμήσουμε ὅτι τό ταξίδι ἦταν πενθήμερο, ὅπως σημειώνουν οἱ Πράξεις (Πρ. 20:6).

Στήν Τρωάδα παρέμειναν ἀπό τίς 18 μέχρι τίς 24 Ἀπριλίου. Ὁ Ἀπόστολος, κατὰ τή συνήθειά του δέν σταμάτησε οὔτε λεπτό τό ἔργο τῆς ἱεραποστολῆς. Τήν Κυριακή 24 Ἀπριλίου ὅλοι οἱ πιστοί εἶχαν συγκεντρωθεῖ γιά τή Θεία Λειτουργία. Ὁ Ἀπόστολος τούς μιλοῦσε γιά πολλές ὥρες ἐπειδή, τήν ἐπομένη, Δευτέρα 25 Ἀπριλίου, θά ἀναχωροῦσε καί ἡ συγκέντρωση παρατάθηκε μέχρι τά μεσάνυχτα. Τότε συνέβη τό περιστατικό μέ τήν πτώση ἀπό τόν τρίτο ὄροφο τοῦ Εὐτυχου, πού τόν πῆρε ὁ ὕπνος, καί τόν θάνατό του. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τόν ἀνέστησε, τέλεσε τή Θεία Εὐχαριστία καί συνέχισε νά τούς μιλᾷ μέχρι τό ξημέρωμα, πού τούς ἀποχαιρέτησε καί ἀναχώρησε (Πρ. 20:7-12).

9. Αὐτό, βέβαια, ἰσχύει σέ περίπτωση πού θεωρήσουμε ὅτι τό χωρίο Πρ. 20:6 ἀναφέρεται σέ θαλάσσιο ταξίδι πέντε ἡμερῶν γιά τόν Ἀπόστολο καί τούς συνεργάτες του.

Ὁ ἐπόμενος σταθμός τοῦ ταξιδιοῦ ἦταν ἡ παραθαλάσσια πόλη Ἄσσοι. Σέ αὐτήν ἔφθασαν ὁ μέν Ἀπόστολος Παῦλος μέ τά πόδια, οἱ δέ συνεργάτες του διά θαλάσσης. Ἡ Ἄσσοι ἦταν μία παλαιά ἑλληνική πόλη στά παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπέναντι ἀπό τή Λέσβο. Ἀπό τό λιμάνι τῆς ἦταν πολύ εὐκολο τό πέρασμα στά νησιά τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου καί ἡ πλεύση πρὸς τά νότια παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀσφαλῆς. Ἡ διά ξηρᾶς ἀπόσταση ἦταν περίπου 60 χιλιόμετρα καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἦταν ἔμπειρος ὁδοιπόρος, θά χρειάστηκε μία καί μισή περίπου ἡμέρα γιά νά διασχίσει τήν ἀπόσταση αὐτή. Ἀπό τήν περιγραφή τῶν Πράξεων μένουμε μέ τήν ἐντύπωση ὅτι μόλις ἔφθασε ὁ Ἀπόστολος στήν Ἄσσο, ἀμέσως πέρασαν στή Μυτιλήνη. Ἐάν, δηλαδή, ἔφθασε ἐκεῖ νωρίς τό μεσημέρι τῆς 26ης Ἀπριλίου καί ξεκίνησε ἀμέσως γιά τή Μυτιλήνη θά κάλυψε τήν ἀπόσταση τῶν 50 χιλιομέτρων σέ λίγες ὥρες, πρὶν τή δύση τοῦ ἡλίου. Πιθανότατα τό βράδυ τῆς 26ης Ἀπριλίου τό ἀφιέρωσε σέ ποιμαντική ἐργασία στή Μυτιλήνη καί τά ξημερώματα τῆς 27ης θά ἀναχώρησαν ὅλοι μαζί γιά τόν ἐπόμενο σταθμό τοῦ ταξιδιοῦ, πού ἦταν κάποια πόλη ἀπέναντι ἀπό τή Χίο.

Τό κείμενο τῶν Πράξεων δέν μᾶς λέει ποιά ἦταν αὐτή ἡ πόλη. Ἔτσι ἐκτιμώντας τήν περιοχή καί τίς συνήθειες τοῦ Ἀποστόλου ὑποθέτουμε ὅτι ἡ πόλη αὐτή ἦταν οἱ Ἐρυθρές, πού βρισκόταν στή δυτική πλευρά τῆς χερσονήσου τῆς Ἐρυθραίας, καί ἀπεῖχε περίπου 90 χιλιόμετρα ἀπό τή Μυτιλήνη. Σέ αὐτή θά ἔφθασαν τό ἀπόγευμα τῆς 27ης Ἀπριλίου. Δέν γνωρίζουμε τί ἔκαναν ἐκεῖ, ἀλλά κατά τή συνήθειά του ὁ Ἀπόστολος μᾶλλον θά δίδασκε τοὺς πιστοὺς ὅλη τή νύχτα. Τό ξημέρωμα ἀπέπλευσαν καί μέσα στήν ἡμέρα κάλυψαν τήν ἀπόσταση τῶν 105 περίπου χιλιομέτρων μέχρι τό λιμάνι καί τήν πόλη τῆς Σάμου. Ἐάν, βέβαια, ἀποβιβάσθηκαν σέ κάποιο μικρό λιμάνι τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ νησιοῦ τῆς Σάμου, ἡ ἀπόσταση πού διήνυσαν θά ἦταν κατά 15 χιλιόμετρα μεγαλύτερη.

Στίς 29 Ἀπριλίου τό πρωί ἀναχώρησαν ἀπό τή Σάμο γιά τή Μίλητο, μία ἰδιαίτερος σημαντική πόλη καί σπουδαῖο λιμάνι στίς μικρασιατικές ἀκτές. Ἀπεῖχε δέ περίπου 60 χιλιόμετρα θαλασσίου ταξιδιοῦ ἀπό τή Σάμο. Συνεκτιμώντας τήν ταχύτητα μέ τήν ὁποία ἔκανε ὁ Ἀπόστολος τά ἄλλα τμήματα τοῦ ταξιδιοῦ εἴμαστε πεπεισμένοι ὅτι ἔφθασαν ἀργά τό πρωί τῆς ἴδιας ἡμέρας. Οἱ Πράξεις μᾶς

πληροφοροῦν ὅτι ὁ Ἀπόστολος, ἐπειδὴ βιαζόταν νά φθάσει στήν Ἱερουσαλήμ γιά νά βρίσκεται ἐκεῖ τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς (Πρ. 20:16), δέν ἐπισκέφθηκε τήν Ἔφεσο, μέ τήν ὁποία εἶχε πολλούς καί στενοὺς δεσμούς λόγω τῆς μακρᾶς παραμονῆς του σέ αὐτή, ἴσως καί λόγω τῆς ἐκτιμώμενης τριετοῦς φυλακίσεώς του σέ αὐτή. Παρά ταῦτα, ἔστειλε νά καλέσουν τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου νά ἔρθουν στή Μίλητο γιά νά συναντηθοῦν. Κατά τοὺς ὑπολογισμούς μας πρέπει νά ἔφθασε στή Μίλητο πρὶν τό μεσημέρι τῆς 29ης Ἀπριλίου. Ἐάν, ὅπως νομίζουμε, οἱ ἀπεσταλμένοι του ξεκίνησαν ἀμέσως γιά τήν Ἔφεσο, πιθανότατα ἔφθασαν ἀργά τό ἀπόγευμα τῆς 30ῆς Ἀπριλίου, καλύπτοντας τήν ἀπόσταση τῶν 75 περίπου χιλιομέτρων μέ ταχύτητα, λόγω τῆς σπουδῆς τοῦ Ἀποστόλου νά φθάσει γρήγορα στήν Ἱερουσαλήμ. Ἐάν ξεκίνησαν τό πρωί τῆς 1ης Μαΐου γιά νά ἐπιστρέψουν στή Μίλητο, θά ἔφθασαν ἐκεῖ ἀργά τό ἀπόγευμα τῆς ἐπομένης.¹⁰

10. Δέν πρέπει νά μᾶς ἐντυπωσιάζει τό ὅτι διήνυαν τόσο μεγάλες ἀποστάσεις. Μάλιστα, οἱ ἀποστάσεις πού φαίνεται νά διανύονται στά κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι πολύ μεγαλύτερες ἀπό αὐτές πού συνήθως ἐκτιμῶνται ὡς ὁ μέσος ὅρος. Χαρακτηριστικό εἶναι τό παράδειγμα τοῦ περιστατικοῦ τῆς πορείας πρὸς Ἑμμαοὺς. Τό χωριό αὐτό βρισκόταν 60 στάδια μακριά ἀπὸ τήν Ἱερουσαλήμ. Ἀπείχε δηλαδή, περίπου 11 μέ 12 χιλιόμετρα ἀπὸ τήν πόλη. Οἱ δύο μαθητές εἶχαν ξεκινήσει ἀπὸ τήν πόλη καί συζητοῦσαν τὰ γεγονότα τῆς Σταυρώσεως καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἐνῶ περπατοῦσαν, τοὺς πλησίασε κάποιους πού τοὺς ἔδωσε τήν ἐντύπωση ὅτι δέν γνώριζε τίποτα σχετικά μέ αὐτά. Μέ τή συζήτηση, κι ἐνῶ ὁ ἄγνωστος ἐξηγοῦσε τίς Γραφές, ὑπογραμμίζοντας ὅτι ὁ Χριστός ἔπρεπε νά πάθει καί μετὰ νά εἰσέλθει στή δόξα του, ἔφθασαν στήν πόλη. Ὁ ἄγνωστος προσποιήθηκε ὅτι θέλει νά συνεχίσει, ἀλλὰ αὐτοὶ τοῦ εἶπαν νά μείνει μαζί τους, **«ὅτι πρὸς ἐσπέραν ἐστὶν καὶ κέκλικεν ἤδη ἡ ἡμέρα»** (Λκ. 24:28). Δηλαδή ὁ ἥλιος πλησίαζε στή δύση του. Σέ ἐκείνη τήν περιοχή καί ἐκείνη τήν ἐποχή ὁ ἥλιος δύει γύρω στίς 19:15. Ἄν ὑπολογίσουμε ὅτι ἔκαναν στάση, ἐτοιμάσθηκαν καί ἔκατσαν γιά νά φᾶνε, καί ὁ Κύριος ἀποκαλύφθηκε στήν κλάση τοῦ ἄρτου, πρέπει νά ἐκτιμήσουμε ὅτι γιά τήν ἐπιστροφή θά ξεκίνησαν γύρω στίς ὀκτώ τό βράδυ, ἴσως καί λίγο ἀργότερα. Τό ταξίδι τῶν 12 χιλιομέτρων ἦταν ἀρκετά εὐκολο γιά νά τό ἀναλάβουν βράδυ, ἐνῶ ἤδη εἶχε νυκτώσει, καί μάλιστα νά ἐπιχειρήσουν τόσο ἀργά τήν ἀνάβαση τήν Ἱερουσαλήμ πού βρισκόταν σέ ὑψόμετρο 750 μέτρων. Ὅταν ἔφθασαν στήν πόλη, μετὰ ἀπὸ τρεῖς ὥρες περίπου, δηλαδή γύρω στίς ἑνδεκα τό βράδυ, βρῆκαν τοὺς μαθητές συγκεντρωμένους καί τοὺς διηγήθηκαν τὰ γεγονότα (Λκ 24:31-32). Σέ ἓνα ἀπόγευμα, μετὰ τίς ὑποχρεώσεις πού εἶχαν κατά τή διάρκεια τῆς ἡμέρας, οἱ μαθητές ἔκαναν ἓνα ταξίδι σχεδόν 25 χιλιομέτρων, καί μάλιστα μέ κατάβαση καί ἀνά-

Τό διάστημα από τήν ἄφιξή του στή Μίλητο μέχρι τήν ἄφιξη τῶν πρεσβυτέρων τῆς Ἐφέσου, πού ἦταν περίπου τέσσερις ἡμέρες προφανῶς τό ἀξιοποίησε διδάσκοντας τούς πιστούς τῆς πόλεως καί, κατά τή συνήθειά του, εὐαγγελιζόμενος τόν Χριστό σέ ὅποιο σημεῖο καί σέ ὅποιο ἀκροατήριο ἦταν δυνατό (στίς συναγωγές, στήν ἀγορά, κοντά στούς εἰδωλολατρικούς ναούς κ.λπ.). Μετά τό κήρυγμα καί τήν κατήχηση εἶναι πιθανό νά βάπτισε ὁποιους ἦταν ἔτοιμοι καί ὅπωςδῆποτε ὅλοι μαζί θά προσέφεραν τό μυστήριό τῆς Θείας Εὐχαριστίας δοξάζοντας τό ὄνομα τοῦ Ἁγίου Θεοῦ.

Μόλις ἔφθασαν οἱ πρεσβύτεροι ἀπό τήν Ἐφεσο ἀμέσως ξεκίνησε νά τούς ὁμιλεῖ καί νά τούς διδάσκει προετοιμάζοντάς τους γιά τά βάσανα πού τόν περίμεναν καί λεγοντάς τους ὅτι δέν θά τόν ξαναδοῦν. Γονατίζοντας ὅλοι μαζί μέ πρῶτον τόν Ἀπόστολο προσευχήθηκαν θερμά στόν Κύριο. Μεγάλη ἦταν ἡ συγκίνηση καί ὁ πόνος τους, ἐπειδή τούς εἶπε ὅτι δέν θά τόν ἔβλεπαν ποτέ ξανά στό μέλλον. Πέρασαν ὅλη τή νύκτα μέ κήρυγμα καί προσευχή καί μέ τό πρῶτο ξημέρωμα τόν προέπεμψαν στό πλοῖο. Μάλιστα, ὁ Εὐαγγελιστής Λουκᾶς, ὁ ὁποῖος ἦταν πιθανότατα αὐτόπτης μάρτυρας, περιγράφει μέ πολύ ζωντανό τρόπο τή σκηνή: *«ἰκανὸς δὲ κλαυθμὸς ἐγένετο πάντων καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ Παύλου κατεφίλουν αὐτόν, ὀδυνώμενοι μάλιστα ἐπὶ τῷ λόγῳ ὃ εἶρήκει, ὅτι οὐκέτι μέλλουσιν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ θεωρεῖν.»* (Πρ. 20:37-38). Ὁ Εὐαγγελιστής ξαναζωντανεῖ ἐνώπιόν μας τή σκηνή, πού ἐκτυλίχθηκε στό λιμάνι τῆ στιγμῆ τοῦ τελευταίου ἀποχαιρετισμοῦ κι ἐνῶ τό πλοῖο ἦταν ἤδη ἔτοιμο νά ἀναχωρήσει.

Κατά τούς ὑπολογισμούς μας ὁ ἀποχαιρετισμός ἔγινε στό λιμάνι τῆς Μιλήτου τά ξημερώματα τῆς 3ης Μαΐου. Σύμφωνα μέ τή συνήθειά του, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δίδαξε τούς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφέσου ἀπό τό μεσημέρι τῆς 2ας Μαΐου, πού ἔφθασαν στή Μίλητο, μέχρι τά ξημερώματα τῆς 3ης, ὅταν ἀποχαιρετίσθηκαν μπροστά στό πλοῖο.

βασή σέ μεγάλο ὑψόμετρο, καί τό μισό ἐνῶ εἶχε πέσει ἡ νύκτα, δίχως νά διστάσουν. Πόσα χιλιόμετρα θά μπορούσε νά διανύσει μία ομάδα ἀπεσταλμένων σέ μία ἡμέρα; Πιθανότατα, ἀκόμη καί τά τριπλάσια, ὅπως ὑποψιάζομαστε γιά τόν Ἀπόστολο Παῦλο, τούς συνεργάτες καί τούς ἀπεσταλμένους του.

Ἡ στάση στό νησί τῆς Κῶ

Ὁ ἐπόμενος σταθμός μετά τή Μίλητο ἦταν τό νησί τῆς Κῶ. Ἡ Κῶς ἦταν σημαντικότερη κατά τήν ἀρχαιότητα μέ μεγάλο, ἀσφαλές καί ἄριστα ὀργανωμένο λιμάνι, μέ πολλά καί σπουδαῖα προϊόντα, μέ κορυφαῖα ἀνάμεσά τους τά κρασιά της, πού ἔφθαναν σέ ὁλόκληρο τόν ἑλληνικό καί τόν ρωμαϊκό κόσμο, μέ ἀνεπτυγμένο ἐμπόριο, μέ πολυτελῆ ἀγορά, μέ πλούσιες κατοικίες, πολλούς εἰδωλοατρικούς βωμούς καί ναούς κ.λπ. Ἐπιπλέον, διέθετε τό περίφημο καί ξακουστό Ἀσκληπιεῖο, πού ἦταν «παγκόσμιο» ἱατρικό κέντρο, καθώς καί ἀκμάζουσα ἰουδαϊκή κοινότητα μέ βαθιές ρίζες αἰώνων στό νησί.

Γι' αὐτό τό σπουδαῖο γεγονός μαθαίνουμε ἀπό τίς Πράξεις Ἀποστόλων πού στόν πρῶτο στίχο τοῦ 21ου κεφαλαίου γράφουν: **«εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς τήν Κῶ»** δηλαδή **«ἀφοῦ ἀνοιχτήκαμε στό πέλαγος, προχωρήσαμε γρήγορα καί φτάσαμε στήν Κῶ»** (Πράξεων 21:1). Ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ἔχει ἰδιαίτερη ἀξία, καθώς καί αὐτός, ὅπως φαίνεται ἀπό τό ὅτι στό κείμενό του χρησιμοποιεῖ α' πληθυντικό πρόσωπο (ή διήγηση περιλαμβάνεται στά «ἡμεῖς ἐδάφια») ἦταν παρών στό ταξίδι καί ἀποβιβάσθηκε καί αὐτός στό νησί τῆς Κῶ.

Ἡ συνοδεία ξεκίνησε ἀπό τή Μίλητο νωρίς τό πρωί, ἴσως γύρω στίς 5.30 μέ 6.00, τῆς 3ης Μαΐου κι ἔτσι θά ἔφθασε στήν Κῶ λίγες ὥρες μετά, ἴσως γύρω στίς 10.00 μέ 11.00 π.μ. Ἡ ἀπόσταση Μίλητος-Κῶς εἶναι λίγο περισσότερο ἀπό 50 χιλιόμετρα. Ἔτσι, θά ἀποβιβάσθηκε στό νησί **πρὶν τό μεσημέρι τῆς Τετάρτης 3 Μαΐου τοῦ 57 μ.Χ.**¹¹

Δέν γνωρίζουμε ποῦ ἀκριβῶς ἀποβιβάσθηκαν, ἀλλά εἶναι ἐξαιρετικά ἀπίθανο νά ἄραξε τό πλοῖο ὁπουδήποτε ἄλλοῦ ἐκτός τοῦ λιμένος τῆς πόλεως τῆς Κῶ, καθώς σέ αὐτόν ὑπῆρχε ἀσφάλεια γιά τό πλοῖο, δυνατότητα νά ξεφορτώσουν καί νά φορτώσουν ἐμπορεύματα καί, φυσικά, νά ἀποβιβάσουν τούς ἐπιβάτες τους. Τά πλοῖα μέ τά ὁποῖα μετακινούνταν ὁ Ἀπόστολος ἦταν ἐμπορικά. Τότε δέν ὑπῆρχαν πλοῖα πού μετέφεραν ἀποκλειστικά ἐπιβάτες ὅπως γίνεται

11. Σέ ἄλλες περιπτώσεις, σέ μία ἡμέρα, ἔκαναν θαλάσσιο ταξίδι 115 χιλιομέτρων (π.χ. Κῶς-Ρόδος).

σήμερα. Μέ την αποβίβαση θά έντυπωσιάσθηκαν από τόν πλοῦτο, τήν πολυτέλεια καί τό μέγεθος τῶν κτισμάτων πού ὑπῆρχαν στήν περιοχή τοῦ λιμανιοῦ: ἀποθήκες, καταστήματα, δημόσια κτήρια, ναοί κ.λπ.

Σέ πολύ μικρή ἀπόσταση ἦταν ὁ περίφημος Πλάτανος τοῦ Ἰπποκράτη, στόν χῶρο πού καί ὁ μέγας ἰατρός δίδασκε τούς μαθητές του. Σύμφωνα μέ τοπική παράδοση ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στάθηκε κάτω ἀπό τά κλαδιά καί τήν πλούσια σκιά τους καί μίλησε στούς συγκεντρωμένους κατοίκους τοῦ νησιοῦ.

Ὅπως γνωρίζουμε ἀπό ἄλλες περιπτώσεις, ὅταν πήγαινε σέ κάποιον τόπο γιά πρώτη φορά, γιά πρακτικούς λόγους, γιά νά ἐξασφαλίσει ἀκροατήριο πού εἶχε μία ἐπαφή καί στοιχειώδη γνώση αὐτῶν πού θά ἔλεγε, ἀλλά κυρίως γιά νά εὐαγγελιστεῖ τόν Μεσσία Χριστό σέ αὐτούς πού τόν περίμεναν ἀπό αἰῶνες καί στούς ὁποίους τόν εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, πήγαινε στή Συναγωγή. Βέβαια, στίς συναγωγές δίδασκε συνήθως τά Σάββατα, καθῶς τότε συγκεντρώνονταν ὅλα τά μέλη μιᾶς ἰουδαϊκῆς κοινότητος. Εἶναι ἀδύνατο, ὅμως, νά μαθεύτηκε ἀνάμεσα στούς Ἰουδαίους τῆς Κῶ ὅτι ἔφθασε κάποιος σοφός συμπατριώτης τους, πού ἦταν διδάσκαλος τοῦ Νόμου, καί νά μὴν ἔσπευσαν νά τόν συναντήσουν καί νά ἀκούσουν τόν λόγο του σύσσωμοι. Ἐξάλλου, πολλοί ἀπό αὐτούς θά ἐργάζονταν στό λιμάνι καί γύρω ἀπό αὐτό, καθῶς στήν πλειονότητά τους ἦταν ἔμποροι, ἀργυραμοιβοί, τεχνίτες, πλοιοκτῆτες καί ναυλωτές πλοίων. Δέν γνωρίζουμε ἐάν πῆγε στή συναγωγή ἢ ἐάν οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Κῶ τόν ἄκουσαν κάτω ἀπό τόν Πλάτανο, πού ἐξάλλου βρισκόταν πολύ κοντά στό λιμάνι.

Κάποιοι πού δέν γνωρίζει τόν ζῆλο τοῦ Ἀποστόλου γιά τήν ἱεραποστολή μπορεῖ νά ἀναρωτηθεῖ καί νά πεῖ: «Στήν Κῶ ἔμεινε λίγες ὥρες. Πότε πρόλαβε νά ἀποβιβασθεῖ, νά ξεκουρασθεῖ, νά φάει κάτι, νά συναντηθεῖ μέ τούς Ἰουδαίους, νά διδάξει κ.ἄ.»

Ὅπως διαπιστώσαμε στίς προηγούμενες στάσεις του, καί μάλιστα σέ περιπτώσεις πού ἔφθανε σέ ἕναν τόπο ἀργά τό βράδυ, προλάβαινε καί ἔκανε πολλά πράγματα. Πολύ ἀπλᾶ δέν ξεκουραζόταν ποτέ, δέν κοιμόταν παρά ἐλάχιστα καί, μᾶλλον, μόνο κατά τήν ὥρα πού τό πλοῖο ταξίδευε στή θάλασσα. Προφανῶς, ἀναπαύονταν σέ κάποια ἄκρη τοῦ καταστρώματος. Στό ταξίδι πρὸς τήν Κῶ θά ἀνα-

παύθηκε από τό ξεκίνημα από τήν Ἔφεσο, γύρω στίς 5.30-6.00 τό πρωί, μέχρι τήν ἄφιξη στήν Κῶ πέντε-ἕξι ὥρες μετά. Ἔτσι, μόλις αποβιβάσθηκε ἦταν ἕτοιμος νά ἀρχίσει τό ἔργο του, τό ὁποῖο ὅπως πολύ καλά γνώριζε δέν χωροῦσε ἀναβολή.

Μετά τή συνάντηση καί τή διδασκαλία κάτω ἀπό τόν Πλάτανο μέ τούς Ἰουδαίους, καί τούς ἄλλους κατοίκους τῆς Κῶ πού ἔσπευσαν νά τόν ἀκούσουν, πιθανότατα θά περπάτησε στήν πόλη, ὅπως ἔκανε στήν Ἀθήνα, ἴσως θαυμάζοντας καί στό νησί τήν εὐσέβεια τῶν κατοίκων συναντώντας πολλούς ναούς τῶν εἰδώλων καί βωμούς τῶν ἀρχαίων θεῶν. Ἐπειτα θά ἐπισκέφθηκε κατοικίες μελῶν τῆς Ἐκκλη-

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διδάσκει στήν Κῶ.

σίας, για να γνωρίσει όσους περισσότερους Χριστιανούς μπορούσε και με τα σοφά λόγια του να τους στηρίξει στην πίστη. Προς το βράδυ, θά συγκεντρώθηκαν στο κτήριο που χρησιμοποιούσαν για τη λατρεία, ή στο εύρύχωρο σπίτι κάποιου εύπορου μέλους της χριστιανικής κοινότητας και εκεί, όπως έπραττε και άλλου, θά προσέφεραν, όλοι μαζί, το μυστήριο της Θείας Εύχαριστίας.

Δέν γνωρίζουμε με βεβαιότητα εάν υπήρχαν χριστιανοί στο νησί πρό της επίσκεψης του Άποστόλου. Με δεδομένη, όμως, τη θέση της Κω, με την ακμάζουσα ιουδαϊκή κοινότητα, με το σπουδαίο λιμάνι και την μεγάλη εμπορική κίνηση είναι εξαιρετικά άπιθανο να μην υπήρχαν χριστιανοί στο νησί. Επίσης, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τον ιεραποστολικό ζήλο των μελών της Έκκλησίας εκείνη την εποχή. Οι πιστοί θεωρούσαν ότι δέν έπιτρεπόταν να κρατήσουν μόνο για τους έαυτούς τους τον θησαυρό της πίστεως. Γι' αυτό, όπου και αν βρίσκονταν, με κίνδυνο της ζωής τους, με θάρρος και προσευχή πολλή, κήρυτταν τον Άναστημένο Χριστό.

Έτσι, ο Άπόστολος Παῦλος, θά βρήκε στο νησί μία εκκλησιαστική κοινότητα την οποία, με το κήρυγμα, την παρουσία του και τις βαπτίσεις των υποψηφίων πιστών που είχαν ολοκληρώσει την κατήχηση, ενίσχυσε. Διαφορετικά, δέν θά ήταν δυνατόν σε λίγες ώρες να προσελκύσει πιστούς, να τους κατηχήσει και να τους βαπτίσει, όπως υποθέτουμε ότι έκανε. Αυτό δέν μειώνει την αξία της επίσκεψής του. Αντιθέτως, ή ύπαρξη χριστιανών στο νησί του έδωσε τη δυνατότητα, να ξεκινήσει από κάποια βάση, επάνω σε αυτή να οικοδομήσει και να την επαυξήσει θεμελιώνοντας, επί της ουσίας, την τοπική εκκλησία. Όπως τονίζει σε κάθε ευκαιρία ο Έπίσκοπός μας, Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κώου και Νισύρου κ. Ναθαναήλ, «Ο Άπόστολος Παῦλος, μόλις πάτησε στα χώματα του νησιού μας άρχισε να μιλά για τον Χριστό και τη διδασκαλία Του, για τη Σταύρωση και την Άνάστασή Του και για την Έκκλησία. Κι άμέσως, οι άκροατές του ζήτησαν να δεχθούν το βάπτισμα και να γίνουν χριστιανοί».

Τό βράδυ που πέρασε στο νησί θά στερέωσε στην πίστη αυτούς που ήταν ήδη χριστιανοί, θά βάπτισε όσους ήταν έτοιμοι, θά κατήχησε πολλούς άλλους και θά τους έδειξε, ως ο μεγαλύτερος ιεραπόστολος της ιστορίας, την όδο της αγιότητας και της σωτηρίας.

Ἡ παράδοση στήν ὁποία ἤδη ἀναφερθήκαμε καί παρουσιάζει τόν Ἀπόστολο Παῦλο νά κηρύττει τόν Χριστό στή σκιά τοῦ Πλατάνου τοῦ Ἱπποκράτη, δείχνει μέ πόση χαρά δέχθηκαν οἱ κάτοικοι τῆς Κῶ τή διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου καί τήν ἔκαναν δική τους: ἀμέσως τόν συνέδεσαν μέ τόν μεγάλο μας πρόγονο, τόν Ἱπποκράτη, καί στίς καρδιές τους ἔδωσαν τή θέση τοῦ παλαιοῦ σοφοῦ ἱατροῦ στόν νέο, δυναμικό καί ἀπλό Ἀπόστολο τοῦ Χριστοῦ, τόν Παῦλο.

Ὁ Ἀπόστολος τήν ἐπομένη, 4 Μαΐου, ἀναχώρησε ἀπό τό νησί, ἀλλά οἱ Κῶοι δέν τόν ξέχασαν. Σύντομα ἔφτιαξαν πολλούς, μεγάλους, περίτεχνα διακοσμημένους χριστιανικούς ναούς γιά νά δοξάζουν τόν Χριστό. Κάποιοι ἀπό αὐτούς, ἦταν ὀνομαστοί σέ ὁλόκληρο τόν χριστιανικό κόσμο μέ ἐντυπωσιακό μέγεθος καί περίλαμπρη διακόσμηση μέ ψηφιδωτά. Μάλιστα, ἀπό τούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες σώζονται περισσότερες ἀπό τριάντα **βασιλικές** (δηλαδή ναοί πού ἦταν μακρόστενοι σύμφωνα μέ τήν τότε συνήθεια) καί περίπου δέκα **βαπτιστήρια**.

Ὡς ἔνδειξη εὐγνωμοσύνης ἀφιέρωσαν κάποιους ἀπό αὐτούς τούς ναούς στόν Ἀπόστολο Παῦλο πού τούς εἶχε διδάξει τόν ἀληθινό Θεό καί τούς εἶχε ὁδηγήσει στή σωτηρία. Στήν Κῶ σώζονται τρεῖς σημαντικοί ναοί ἀπό τά πρῶτα χρόνια τοῦ χριστιανισμοῦ ἀφιερωμένοι σέ αὐτόν.

Ὁ πρῶτος εἶναι μεγάλη τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική (μέ διαστάσεις 23 ἐπὶ 18 μέτρα), πού **βρίσκεται κοντά στήν πόλη τῆς Κῶ, δίπλα στή θάλασσα στήν περιοχή τοῦ Σκανδαρίου**. Τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κῶ ἔκτισαν στήν ἀκρογιαλία ναό γιά νά τούς θυμίζει τήν διά θαλάσσης ἄφιξη τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν στό νησί καί στήν πόλη τους. Τό μνημεῖο ἀνασκάφηκε τό 1935 ἀπό Ἰταλούς ἀρχαιολόγους. Ὅπως ἔδειξε ἡ ἀρχαιολογική ἔρευνα ὁ ναός οἰκοδομήθηκε στή θέση ἀρχαιότερου κτηρίου, ἀρχιτεκτονικά μέλη τοῦ ὁποίου ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ στήν κατασκευή του. Στή δυτική πλευρά ἔχει ὀρθογώνιο νάρθηκα. Στό ἀνατολικό τμήμα τοῦ βορείου κλίτους ὑπάρχει βαπτιστήριο μέ κτιστή, καλυμμένη ἐσωτερικά μέ λευκό μάρμαρο, κολυμβήθρα, ἡ ὁποία ἔχει σχῆμα σταυροῦ. Ὅπως οἱ περισσότερες βασιλικές τῆς Κῶ χτίστηκε μετά τόν σεισμό τοῦ 469 μ.Χ. καί καταστράφηκε πιθανότατα κατὰ τόν σεισμό τοῦ 554 μ.Χ. Ὑπολείμματά της διακρίνονται σήμερα κοντά στόν Ἱερό Ναό Ἀγί-

ου Γεωργίου του Τροπαιοφόρου Νέας Άλικαρνασσοῦ. Μέρος τοῦ νοτίου κλίτους της βρίσκεται κάτω ἀπό παρακείμενο ἀνεμόμυλο.

Ἡ ἄλλη βρίσκεται περίπου 50 μέτρα νοτίως τοῦ ἐπαρχιακοῦ δρόμου πού πηγαίνει **ἀπό τήν πόλη τῆς Κῶ στήν κωμόπολη τοῦ Ζηπαρίου**. Ἦρθε στό φῶς τό 1935 μετά ἀπό ἀνασκαφές τῶν Ἰταλῶν. Ἀποτελεῖ τμήμα μεγάλου συγκροτήματος, τοῦ τέλους τοῦ 5ου μ.Χ. αἰῶνα, καί καταστράφηκε καί αὐτή ἀπό σεισμό στά μέσα τοῦ 6ου αἰῶνα. Στά νοτιοανατολικά τοῦ μνημεῖου σώζεται τό **τετράγωνο βαπτιστήριο**, οἱ τοῖχοι τοῦ ὁποῖου διατηροῦνται σέ μεγάλο ὕψος καί διακρίνεται ἀκόμη ἡ θολωτή διαμόρφωση τῆς στέγης. Στό κέντρο του ὑπάρχει χτιστή κολυμβήθρα, σέ σχῆμα σταυροῦ, μέ σκαλοπάτια ἀπό τά ὁποῖα οἱ προσερχόμενοι πρός τό Βάπτισμα κατέβαιναν σέ αὐτή. Τό δάπεδο εἶναι στρωμένο μέ λευκές μαρμάρινες πλάκες. Ὁλόκληρη ἡ βασιλική καλύπτεται ἀπό ἄριστες ψηφιδωτές παραστάσεις, ὅπως συμβαίνει σέ ὅλες σχεδόν τίς παλαιοχριστιανικές βασιλικές πού σώζονται στήν Κῶ.

Τό 2008 τό μνημεῖο ἐντάχθηκε στό δίκτυο ἐορτασμῶν πού διοργάνωσε τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, γιά τή συμπλήρωση 2.000 χρόνων ἀπό τή γέννηση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, καί ἡ Ἱερά Μητρόπολις Κῶ καί Νισύρου πραγματοποίησε σέ αὐτό λατρευτικές ἐκδηλώσεις.

Ἡ τρίτη παλαιοχριστιανική Βασιλική πού, κατά τήν παράδοση, τιμᾶται στό ὄνομα τοῦ Ἀποστόλου, βρίσκεται στήν **περιοχή τοῦ Καπαμᾶ κοντά στό Κοιμητήριο Ζηπαρίου**. Καί αὐτή κτίστηκε ἀνάμεσα στούς σεισμούς τοῦ 469 καί τοῦ 554. Τῇ βασιλικῇ, αὐτή πού διαθέτει τρία κλίτη, ἀποκάλυψαν τό 1936 οἱ Ἰταλοί. Ἔχει γύρω της πολλά ἄλλα κτίσματα, τό σημαντικότερο ἀπό τά ὁποῖα ἦταν τό ἐξωτερικά τετράγωνο καί ἐσωτερικά κυκλικό (διατηρούμενο σέ ἱκανοποιητικό βαθμό) βαπτιστήριο μέ ἐντυπωσιακή χτιστή σταυροειδή κολυμβήθρα, στήν ὁποία οἱ προσερχόμενοι κατέβαιναν ἀπό στενά σκαλοπάτια. Καί σέ αὐτό τό μνημεῖο διατηροῦνται πολύ σημαντικά ψηφιδωτά.

Καθώς ἡ παράδοση γιά τό πέρασμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου δέν παύει νά συγκινεῖ καί νά ἐμπνέει τούς κατοίκους τοῦ νησιοῦ στήν Κῶ ὑπάρχουν καί δύο σύγχρονοι ναοί πού φέρουν τό ὄνομα του.

Ὁ ἕνας, βρίσκεται στήν **πόλη τῆς Κῶ** δίπλα στό λιμάνι ὅπου ἀποβιβάσθηκε ὁ Ἀπόστολος. Ἡ θεμελίωσή του ἐγίνε τό 1960 ἀπό

τόν Μητροπολίτη Κώου Έμμανουήλ. Στην ανέγερση του ναού συνέβαλε καθοριστικά ή Ίερά Μητρόπολις και πολλοί πιστοί με τη συνεισφορά τους. Είναι βασιλική με τρία κλίτη, χωρίς τρούλλο, και έχει πολύ όμορφη άγιογράφιση. Τά τελευταία χρόνια ή Χάρη του Θεού έφερε στό νησί τεμάχιο του Ίεροϋ Λειψάνου του Αγίου Αποστόλου, τό όποιο **ένσωματώθηκε στην Ίερά Εικόνα του**, ή όποία βρίσκεται σέ αυτόν τόν Ναό. Κάθε χρόνο, μετά τόν Πανηγυρικό Έσπερινό της έορτής, πραγματοποιείται λιτάνευση της Εικόνας του Αποστόλου στους δρόμους της Ένορίας με τη συμμετοχή πλήθους πιστών. Η πομπή φθάνει μέχρι τό λιμάνι και, επαναλαμβάνεται, τρόπον τινά, ή επίσκεψη και τό πέραςμα του Αποστόλου από την πόλη μας, όπως έγινε κατά την επίσκεψή του. Έπειδή ή πόλη της Κω ήταν στό ίδιο σημείο και κατά την αρχαιότητα, είναι κυριολεκτικά σαν νά περιέρχεται, με την ευρύτερη έννοια καθώς τότε δέν υπήρχε ή όμώνυμη συνοικία, τά ίδια σημεία.

Στόν Ίερό Ναό λειτουργούν κατηχητικά σχολεία και γίνονται διάφορες έκδηλώσεις και όμιλίες, πολλές από τίς όποιες αναφέρονται στό πέραςμα του Αποστόλου από τό νησί και με τίς όποιες ή Ίερά Μητρόπολις Κώου και Νισύρου προσπαθεί νά γνωρίσει στους σημερινούς κατοίκους, όσο καλύτερα γίνεται, τόν μεγάλο Απόστολο, τόν φωτιστή του Κω και θεμελιωτή της τοπικής Έκκλησίας.

Ο δεύτερος σύγχρονος ναός του Αποστόλου βρίσκεται στην **περιοχή Δινοπότης**, στόν χώρο του παλαιού στρατοπέδου «Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος» 282 ΜΚ/ΤΕ και οικόδομήθηκε από τους Ίταλούς στό πλαίσιο της δημιουργίας πρότυπου άγροτικού οικισμού. Έχει έμβαδό 400 τ.μ. Ακολουθώντας τη δυτική πρακτική τό ιερό βήμα του είναι στραμμένο προς τη Δύση και όχι προς την Ανατολή, όπως γίνεται στους όρθόδοξους ναούς. Έχει τρία κλίτη και επίπεδη στέγη. Μετά την Ένσωμάτωση της Δωδεκανήσου, τό 1948, ό Ίερός Ναός έγινε Όρθόδοξος και αποδόθηκε στη λατρεία. Από τό 1982, με Αρχιερατική Πράξη, έγινε Ένοριακός και καλύπτει τίς λατρευτικές ανάγκες των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής. Τά τελευταία χρόνια έχει ανακαινιστεί ριζικά και έχει στολιστεί με άγιογραφίες και ψηφιδωτά. Άριστερά από τόν ναό υπάρχει μεγάλη αίθουσα, στην όποία πραγματοποιούνται πολλές έκδηλώσεις, και δεξιά του προσφάτως ανακαινισμένη κατοικία ιερέως.

Τό 2013 στόν αὐλαιο χῶρο του οἰκοδομήθηκε μέ φροντίδα καί μέριμνα ἀπό τόν τότε Πρωτοσύγκελλο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κώου καί Νισύρου καί νῦν Μητροπολίτη Σύμης Τήλου Χάλκης καί Καστελλορίζου κ. Χρυσόστομο (Πίτση) **Βαπτιστήριο ἐνηλίκων**, σύμφωνα μέ τό σχέδιο τῶν **παλαιοχριστιανικῶν βαπτιστηρίων τῆς Κῶ**, ὥστε νά καλυφθοῦν ἐπαρκῶς οἱ αὐξημένες ἀνάγκες βαπτίσεως ἐνηλίκων τῆς ἐποχῆς μας.

Μετά τήν τέλεση τοῦ Ἑσπερινοῦ στό προαύλιο τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πραγματοποιεῖται μεγάλο παραδοσιακό πανηγύρι μέ τή συμμετοχή πλήθους πιστῶν, οἱ ὅποιοι μέ τίς ἐκδηλώσεις τιμῆς, καί μέ τή διασκέδασή τους στό πανηγύρι, δείχνουν τήν ἀγάπη καί τόν σεβασμό τους πρὸς τόν Ἀπόστολο.

Τό ταξίδι μετά τήν Κῶ

Τήν ἐπομένη ἡμέρα ἀπό τήν ἄφιξη τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καί τῶν συνεργατῶν του στήν Κῶ, ὅπως διαβάσαμε στό χωρίο Πράξεων 21:1, ἡ ἱεραποστολική ομάδα ἄφησε τό νησί καί μετά ἀπό ἓνα ἡμερήσιο θαλασσινό ταξίδι στό ὁποῖο καλύφθηκε ἡ ἀπόσταση τῶν 115 χιλιομέτρων, πού ἀπεῖχαν τά δύο νησιά, ἔφθασε ἀργά τό ἀπόγευμα τῆς Πέμπτης 5 Μαΐου στή Ρόδο καί, προφανῶς τήν ἐπομένη, καθὼς τό κείμενο δέν κάνει τήν παραμικρή νύξη γιά μεγαλύτερη παραμονή στή Ρόδο, στά Πάταρα τῆς Λυκίας, μία σημαντική πόλη καί σπουδαῖο λιμάνι, πού ἀπεῖχε περίπου 100 χιλιόμετρα.

Οὔτε ἐκεῖ, ὅμως, ἔμειναν πολύ. Βρῆκαν ἄλλο πλοῖο, πού θά ταξίδευε πρὸς τήν ἀνατολική ἀκτὴ τῆς Μεσογείου καί χωρίς καθυστέρηση ξεκίνησαν γιά τή Φοινίκη. Κινήθηκαν νοτιοανατολικά καί ἄφησαν τήν Κύπρο στά ἀριστερά τους, χωρίς νά σταματήσουν οὔτε σέ αὐτή, παρά τό γεγονός ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἶχε πολλούς δεσμούς μέ τό συγκεκριμένο νησί.

Μετά ἀπό θαλάσσιο ταξίδι 630 χιλιομέτρων κατέπλευσαν στό λιμάνι τῆς Τύρου, πού ἦταν σημαντικός ἐμπορικός σταθμός καί στό ὁποῖο κατέληγε μεγάλο μέρος τοῦ ἐμπορίου ἀνατολῆς καί δύσης. Στάθηκαν σέ αὐτό τό λιμάνι, ἂν καί ἦταν ἀρκετά βόρεια, διότι τό πλοῖο ἔπρεπε νά ξεφορτώσει τό φορτίο του.

Ἐκεῖ, προφανῶς λόγω τοῦ ὅτι ὑπολόγιζε ὅτι θά ἔφθανε ἐγκαίρως

στόν προορισμό του, συναντήθηκε με τούς χριστιανούς και παρέμεινε στην πόλη επτά ημέρες. Μάλιστα οι χριστιανοί της Τύρου, φωτισμένοι από τό Άγιο Πνεῦμα ἔλεγαν στόν Ἀπόστολο νά μήν ἀνεβεῖ στην Ἱερουσαλήμ (Πρ. 21:4)

Ἄν ὑπολογίσουμε τή διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ ἀπό τά Πάταρα στην Τύρο σέ τέσσερις μέ πέντε ἡμέρες πλεύσεως σέ ἀνοιχτή θάλασσα (ἦταν τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ ταξιδιοῦ χωρίς νά προσεγγίσουν σέ στεριά καί νά πιάσουν λιμάνι) πρέπει νά ἔφθασαν στίς 10 Μαΐου στην Τύρο. Ἐκεῖ παρέμειναν μέχρι τίς 16 τοῦ ἰδίου μηνός. Στίς 17 Μαΐου ἐπιβιβάσθηκαν καί πάλι στό πλοῖο. Οἱ χριστιανοί τῆς πόλεως τούς ξεπροβόδισαν ὅλοι μαζί μέχρι τήν ἀκτή, ὅπου γονάτισαν, προσευχήθηκαν στόν Κύριο καί, ἀμέσως μετά, οἱ ταξιδιωτές ἐπιβιβάσθηκαν στό πλοῖο γιά νά συνεχίσουν τό ταξίδι τους.

Ὁ ἐπόμενος σταθμός ἦταν ἡ πόλη Πτολεμαῖδα, ἕνα σημαντικό λιμάνι βόρεια τοῦ Καρμήλου, τό ὁποῖο ἀπεῖχε περίπου 45 χιλιόμετρα ἀπό τήν Τύρο. Ἡ Πτολεμαῖδα, πού λεγόταν καί Ἄκκο, εἶναι ἡ περίφημη Ἄκκρα, στην ὁποία ἀποβιβάζονταν οἱ σταυροφόροι ὅταν ἔφθαναν στην Παλαιστίνη. Ἐκεῖ ἄφησαν τό πλοῖο καί τή θάλασσα. Τό τελευταῖο τμήμα τοῦ ταξιδιοῦ θά γινόταν ἀπό τήν ξηρά.

Στήν Πτολεμαῖδα παρέμειναν μόνο μία ἡμέρα καί συναντήθηκαν μέ τούς ἀδελφούς. Τήν ἐπομένη (πού κατὰ τούς ὑπολογισμούς μας ἦταν ἡ 18η Μαΐου) συνέχισαν τό ταξίδι τους καί, τήν ἴδια ἡμέρα, ἔφθασαν στην Καισάρεια τήν Παραθαλασσία, πού ἀπεῖχε περίπου 50 χιλιόμετρα. Ἦταν σημαντική πόλη. Ἐκεῖ εἶχε τήν ἔδρα του ὁ διοικητής τῆς Παλαιστίνης μέ τή ρωμαϊκή φρουρά. Τήν πόλη αὐτή εἶχε οἰκοδομήσει ὁ Ἡρώδης ὁ Μέγας τήν εἶχε στολίσει μέ θαυμάσια, πολυτελῆ, μέ πλούσια διακόσμηση δημόσια κτήρια καί τήν εἶχε ἀφιερώσει στόν Ὁκταβιανό Αὐγουστο ὀνομάζοντάς τήν Καισάρεια. Λεγόταν Παραθαλασσία λόγω τοῦ ὅτι εἶχε κτισθεῖ στην ἀκτή τῆς Μεσογείου. Ἔτσι διακρινόταν ἀπό τήν ἄλλη Καισάρεια τήν λεγόμενη τοῦ Φιλίππου, πού βρισκόταν στό Βόρειο Ἰσραήλ.

Στήν πόλη κατέλυσαν στό σπίτι τοῦ Φιλίππου, ὁ ὁποῖος ἦταν ἕνας ἀπό τούς ἐπτά διακόνους, καί εἶχε τέσσερις θυγατέρες πού διέθεταν τό χάρισμα τῆς προφητείας (Πρ. 21:9).

Στήν Καισάρεια παρέμειναν ἀρκετές ἡμέρες καί τούς ἐπισκέφθηκε ἀπό τήν Ἰουδαία ἕνας προφήτης πού λεγόταν Ἀγαβος. Αὐτός

προφήτευσε ότι ο Απόστολος Παῦλος, μόλις φθάσει στην Ἱερουσαλήμ, θά συλληφθεῖ καί δέσμιος θά παραδοθεῖ στά χέρια τῶν ἐθνικῶν (Πρ. 21:11). Οἱ μαθητές ὅταν τό ἄκουσαν τόν παρακαλοῦσαν νά μήν πάει στήν Ἱερουσαλήμ. Ὁ Απόστολος, ὅμως, ἀρνήθηκε νά συναινέσει στίς παρακλήσεις τους καί τούς εἶπε ὅτι ἦταν ἔτοιμος ὄχι μόνο νά δεθεῖ, ἀλλά καί νά πεθάνει στήν Ἱερουσαλήμ γιά τό ὄνομα τοῦ Κυρίου. Οἱ χριστιανοί τότε εἶπαν **«Τοῦ Κυρίου τό θέλημα γινέσθω»**, δηλαδή, «Ἄς γίνει τό θέλημα τοῦ Κυρίου».

Ἡ ἀπόσταση ἀπό τήν Ἱερουσαλήμ ἦταν περίπου 110 χιλιόμετρα. Ἐκτιμοῦμε ὅτι γιά νά καλυφθεῖ αὕτη ἡ ἀπόσταση θά ἀπαιτήθηκαν δύο ἡμέρες καί κάτι. Ἡ περιοχή ἦταν πολύ δύσβατη, ἄνυδρη καί ἐντελῶς ἀπαράκλητη. Μάλιστα, τά τελευταῖα χιλιόμετρα ἔπρεπε νά γίνουν σέ πολύ ἀνηφορικό ἔδαφος καθώς ἡ Ἱερουσαλήμ ἦταν κτισμένη σέ ὑψόμετρο 750 μέτρων περίπου.

Ἡ παραμονή τους στήν Καισάρεια μπορεῖ νά προσδιορισθεῖ σέ ἕξι μέ ὀκτώ ἡμέρες (18-23/25 Μαΐου), διότι ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τό χωρίο Πρ. 21:10 ἐκεῖ ἔμειναν ἀρκετές ἡμέρες. Ἄν σέ αὐτές προσθέσουμε τήν ὁδοιπορία καί τήν ἀνάβαση στήν Ἱερουσαλήμ, ἀνάμεσα στίς 25 μέ 27 τοῦ μηνός μπορούμε νά προσδιορίσουμε τήν ἀφίξή τους σέ αὐτήν τήν πόλη στίς 27 Μαΐου, δηλαδή δύο ἡμέρες πρίν ἀπό τήν Πεντηκοστή.

Βέβαια, ἂν καί μετά ἀπό τό κοπιῶδες καί ταχύτατο ταξίδι πού περιγράψαμε, μᾶλλον πρόλαβαν τήν Πεντηκοστή (29 Μαΐου), στήν πραγματικότητα δέν μπορούμε νά εἴμαστε σίγουροι γι' αὐτό, διότι ὁ Εὐαγγελιστής Λουκᾶς δέν κάνει κάποια σχετική ἀναφορά. Ἀντιθέτως, ἀναφέρεται στή χαρά μέ τήν ὁποία τούς ὑποδέχθηκαν οἱ ἀδελφοί πού κατοικοῦσαν στήν πόλη (Πρ. 21:17) κι ἀμέσως μετά περιγράφει τήν προτροπή νά κάνει ἀγνισμό κατὰ τήν τάξη τῶν Ναζιραίων (21:18-26)

Πρίν ὀλοκληρωθεῖ τό τάμα καί συμπληρωθοῦν οἱ ἑπτὰ ἡμέρες, μετά ἀπό τίς ὁποῖες θά ἔκανε θυσία, φανατισμένοι Ἰουδαῖοι ἀπό τήν ἐπαρχία τῆς Ἀσίας, οἱ ὁποῖοι ἴσως γνώριζαν τό τεράστιο ἔργο πού εἶχε ἐπιτελέσει ἐκεῖ, ξεσηκώθηκαν καί φωνάζοντας τόν ἔπιασαν καί τόν ἔβγαλαν ἔξω ἀπό τόν Ναό. Στήν συνέχεια ἐνεπλάκησαν στό ἐπεισόδιο ὁ ρωμαῖος διοικητής καί ἡ φρουρά του καί ὁ Απόστολος ζήτησε νά μιλήσει στούς συγκεντρωμένους. Πράγματι, ὁ διοικητής

τοῦ τό ἐπέτρεψε καί ὁ Ἀπόστολος στράφηκε πρὸς τό πλῆθος ἀνα-
φερόμενος πρῶτα στήν ἰουδαϊκή καταγωγή του, γιά τήν ὁποία ἦταν
πολύ ὑπερήφανος, καί στή συνέχεια στό ὄραμα πού τόν ὁδήγησε
στίς τάξεις τοῦ χριστιανισμοῦ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἀπό τήν παραπάνω ἀναλυτική παρουσίαση ἀντιλαμβανόμαστε
πολλά γιά τόν χαρακτήρα καί τή μορφή τοῦ Ἀποστόλου, καθώς καί
γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἀσκοῦσε τό ἔργο του. Ἦταν ἀκούρα-
στος καί ἀνυποχώρητος στήν προσπάθεια νά κηρύξει τό Εὐαγγέλιο
τῆς Ἀληθείας. Ὅχι μόνο δέν σταματοῦσε μπροστά σέ κανένα ἐμπό-
διο, ἀλλά συνδύαζε, μέ ἀστείρευτη ἐνεργητικότητα καί ἀκατάβλητη
μαχητικότητα, ταχύτητα καί ἱεραποστολική δράση. Τό ταξίδι γιά
τά δεδομένα τῆς ἐποχῆς προχωροῦσε μέ ἱλιγγιώδεις ρυθμούς. Ἐπὶ
μῆνες δέν ἀναπαύονταν ποτέ. Ταξίδευε τήν ἡμέρα καί κήρυττε τίς
νύκτες, ὅταν καί ὅπου τό πλοῖο σταματοῦσε.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, μετά τό πέρασμά του ἀπό τήν Κῶ καί
τήν ὀλοκλήρωση καί τῆς τρίτης Ἀποστολικῆς Περιοδείας του, δέν
σταμάτησε νά ἐργάζεται γιά νά γνωρίσουν καί ἄλλοι τόν Χριστό.
Ἄν καί ἦταν ἤδη περίπου πενήντα ἐτῶν, δηλαδή σέ προχωρημένη
ἡλικία γιά τήν ἐποχή, καί ἀντιμετώπιζε προβλήματα ὑγείας, συνέ-
χισε, μέ πολλές δυσκολίες, νά πηγαίνει ἀπό τόπο σέ τόπο γιά νά
διαδώσει τόν λόγο τοῦ Θεοῦ. Ἔκανε καί ἄλλα ἱεραποστολικά ταξί-
δια, πῆγε στή Ρώμη, ὅπου φυλακίστηκε γιά δύο χρόνια, καί φαίνε-
ται ὅτι ἔφτασε μέχρι τή μακρινή Ἰσπανία πού τότε ἦταν ἐπαρχία
τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Μετά ἀπό πολλά βάσανα πού πέρασε γιά τόν Χριστό, τήν ἐπο-
χή πού αὐτοκράτορας ἦταν ὁ Νέρωνας, ὁ ὁποῖος ὁδήγησε πολλούς
χριστιανούς στό μαρτύριο καί τούς θανάτωνε μέ φοβερὰ βασανι-
στήρια, μαρτύρησε στή Ρώμη μέ ἀποκεφαλισμό γύρω στό 66 μ.Χ.

Ὁ προσδιορισμός τῆς χρονικῆς στιγμῆς κατά τήν ὁποία ἀποβι-
βάσθηκε στήν Κῶ εἶναι ἰδιαιτέρως σημαντικός διότι τό ταξίδι εἶναι
πλέον περισσότερο ἀπτό καί πιό συγκεκριμένο. Ἡ ἐπίσκεψή του
στό νησί μας δέν ἔγινε κάποτε -σέ μία ἀπροσδιόριστη χρονικά στιγ-
μή- ἀλλά, χάρι στήν ἀγάπη τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ γιά τήν ἱστο-

ρική ακρίβεια καί χάρη στή λεπτομερή καταγραφή τῶν γεγονότων εἵμαστε σέ θέση νά τήν προσδιορίσουμε μέ πολύ μεγάλη ακρίβεια.

Τό σημαντικότερο βέβαια, εἶναι ὅτι μελετώντας τό πρόγραμμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου διαπιστώσαμε -ὄχι δίχως ἔκπληξη- ὅτι διήνυε κάθε ἡμέρα πολύ μεγαλύτερες ἀποστάσεις ἀπό τόν ἀποδεκτό στή διεθνή βιβλιογραφία μέσο ὄρο. Αὐτό ὁδηγεῖ στό συμπέρασμα ὅτι δέν ἔφθασε στήν Κω ἀργά τό βράδυ, ἀλλά τό πρωί, πρίν ἀπό τό μεσημέρι. Ἔτσι, κάνοντας (ὅπως πάντα ἐξάλλου) σωστή διαχείριση τοῦ χρόνου πού εἶχε στή διάθεσή του (περίπου 9 ὥρες ἡμέρας καί 9 ὥρες νύκτας μέχρι τήν ἀναχώρησή του) εἶχε τή δυνατότητα νά περιηγηθεῖ στήν πόλη, νά κηρύξει στή σκιά τοῦ Πλατάνου, νά συναντήσῃ τοὺς συμπατριῶτες του καί νά τοὺς μιλήσῃ γιά τόν Ἀναστημένο Μεσσία, νά βαπτίσει νέους χριστιανούς, νά ἐπικοινωνήσῃ μέ τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας, νά προσευχηθεῖ μαζί τους καί νά τελέσουν ὅλοι μαζί τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Δρ ΙΩΑΝΝΗΣ ΗΛ. ΒΟΛΑΝΑΚΗΣ
Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων Ε.Τ.

ΠΕΝΗΝΤΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ
ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ
ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΥΜΗΣ (1742-1867)

*Ἀφιερώνεται εἰς τὴν ἱεράν μνήμην
τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Ῥόδου
Καλλινίκου τοῦ Βερροιαίου (1758-1792)¹*

«Ἀνθρώποις γίνεσθαι ὁκόσα θέλουσιν, οὐκ ἄμεινον»²

Ἦτοι:

*«Δέν εἶναι καί τό πῖό φρόνιμο νά πραγματοποιιοῦνται
ὅλες οἱ ἐπιθυμίες τοῦ ἀνθρώπου».*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Γενικές παρατηρήσεις

Ἡ Ἱερά Μονή τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου ἢ Πανορμιώ-
τη ἢ Πανερμιώτη, ὅπως ἀναφέρεται παλαιότερα σέ ἐπιγραφές καί

1. Ἀποκάλυψις ιδ', 13: «*Μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπ' ἄρτι. ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν. Τὰ γὰρ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν.*»

2. Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος, Προσωκρατικός φιλόσοφος, ὁ ἐπονομαζόμενος καί Σκοτεινός (Ἔφεσος, περίπου 544-484 π.Χ.)

ἔγγραφα, εὐρίσκεται στή νότια πλευρά ενός φυσικοῦ ὄρμου, ὁ ὁποῖος ἀπό τήν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα φέρει τήν ὀνομασία Πάνορμον³.

Ὑπό τήν ὀνομασία Πάνορμον ἢ Πάνορμος ἀπαντοῦν πολλές ἀρχαῖες πόλεις καί λιμάνια, μεταξύ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονται καί οἱ ἑξῆς:

1) Λιμάνι στήν Ἐρυθρά Θάλασσα, τό ὁποῖο ἀναφέρεται ἀπό τόν ἱστορικό Διόδωρο τόν Σικελιώτη.

2) Λιμάνι τῆς Ἀττικῆς, στή Λαυρεωτική (σημερινό Μαντρί).

3) Λιμάνι τῆς Ἀχαΐας (σημερινό Ἅγιος Βασίλειος καί Τεκές).

4) Λιμάνι τῆς Χαονίας τῆς Ἠπείρου (σημερινό Χιμάρα).

5) Λιμάνι τῆς Ἰωνίας στήν Ἐφεσο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

6) Παράλια πόλη τῆς Κρήτης, ἡ ὁποία εὐρίσκετο μεταξύ Ἀπολλωνίας καί Ἡρακλείου.

7) Πόλη τῆς Κρήτης, τήν ὁποία ὁ Πλίνιος ὁ Πρεσβύτερος ταυτίζει μέ τό Παντομάτριον.

8) Λιμάνι τῆς Μαρμαρικῆς (σύγχρονος αἰγυπτιακός οἰκισμός τοῦ Ἄλ Σαλούμ).

9) Πόλη τῆς Κυζίκου [σημερινή τουρκική ὀνομασία Μπάντιρμα (Bandırma)].

10) Λιμάνι τῆς Σάμου.

11) Μεγάλη πόλη τῆς Σικελίας.

12) Πόλη τῆς Χαλκιδικῆς (σημερινή Ἱερισσός)⁴.

Ἀριστερά, ὡς πρός τόν εἰσερχόμενο στόν ὄρμο μέ πλοῖο καί στή θέση ὅπου εὐρίσκεται παλαιός ἀνεμόμυλος, ὑπάρχουν ὄστρακα, τά

3. Πάνορμον, τό: Πρόκειται γιά ἀρχαῖο τοπωνύμιο καί σημαίνει: ὄρμος ἀσφαλῆς σέ ὅλους τοὺς ἀνέμους καί ἀπαντᾷ σέ ἀρκετές περιοχές τῆς Ἑλλάδος. Ἐνδεικτικά ἀναφέρεται, ὅτι ἀνατολικά τῆς πόλεως τοῦ Ρεθύμνου Κρήτης, ἀριστερά τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Ρεθύμνου-Ἡρακλείου καί ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Κρητικοῦ Πελάγους, κεῖται ὁ σημερινός οἰκισμός Πάνορμον Μυλοποτάμου. Αὐτός εὐρίσκεται στήν ἴδια θέση μέ τήν ὁμώνυμο ἀρχαία πόλη τῆς Κρήτης, ἡ ὁποία ἤκμασε ἰδιαίτερα κατά τήν ἀρχαιότητα καί τοὺς παλαιοχριστιανικούς χρόνους. Στό Πάνορμον τοῦ Μυλοποτάμου ἀνεσκάφη μία τρίκλιτη, ξυλόστεγη βασιλική τοῦ ἀπλοῦ ἐλληνιστικοῦ τύπου, τοῦ 5ου αἰ., τά δάπεδα τῆς ὁποίας ἐκαλύπτοντο μέ ψηφιδωτά, τμήματα τῶν ὁποίων διατηροῦνται κατά χώραν. Κ. Καλοκύρης, *Βασιλική Πανόρμου* 1948, σ. 180-193. Ἰ. Βολανάκης, *Βαπτιστήρια* 1976, σ. 136-137.

4. Ἐγκυκλοπαιδεία ΝΕΑ ΔΟΜΗ, τ. 21 (Ἀθήνα, ἄν. χρ. ἐκδ.), σ. 286.

όποια προέρχονται από διάφορες εποχές, πού καλύπτουν μακρά χρονική περίοδο, ή οποία αρχίζει από την Προϊστορική Έποχή και φθάνει μέχρι σήμερα. Αυτό αποτελεί απόδειξη, ότι ή περιοχή αυτή, ή οποία είναι ιδιαίτερα ευνοημένη από τή φύση, προσείλκυσε από πολύ ένωρίς τήν προσοχή τών ανθρώπων και κατοικείται συνεχώς από τά προϊστορικά χρόνια μέχρι σήμερα.

2. Σύντομη ιστορική επισκόπηση

Αναφορικά μέ τήν ίδρυση και τά πρώτα χρόνια λειτουργίας τής Μονής του Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης, οί γνωστές μέχρι σήμερα πηγές δέν παρέχουν σχετικές τεκμηριωμένες πληροφορίες. Σύμφωνα μέ τήν υπάρχουσα στή δυτική έξωτερική όψη του Καθολικού τής Μονής κτητορική επιγραφή, τό μέχρι σήμερα διατηρούμενο Καθολικό ανηγέρθη έκ θεμελίων και οί εργασίες ολοκληρώθηκαν στίς 23 Μαΐου του έτους 1783⁵.

Τό άρίστης ποιότητας και διατηρήσεως ξυλόγλυπτο είκονοστάσιο (τέμπλο) του Καθολικού ολοκληρώθηκε τό έτος 1788⁶. Από τήν ίδια περίοδο προέρχονται και οί περισσότερες Δεσποτικές εικόνες αυτού.

Η άγιογράφηση του Καθολικού ολοκληρώθηκε τόν Ιούλιο του έτους 1792 και είναι έργο τών Συμαίων Άγιογράφων Νεοφύτου Ιερομονάχου και Κυριακού⁷.

Η παλαιά και θαυματουργός εικόνα του Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου είναι έπαργυρωμένη⁸. Σύμφωνα μέ τήν επί τής έπαργυρώσεως διατηρούμενη επιγραφή, ή έπαργύρωση ολοκληρώθηκε στίς 19 Μαρτίου 1724⁹. Δεύτερη επιγραφή επί τής έπαργυρώσεως του Πανορμίτου αναφέρει ότι αυτή άνεκαινίσθη τό έτος 1740¹⁰.

Από όλα αυτά εξάγεται τό συμπέρασμα, ότι ή Μονή του Πανορμίτου ιδρύθηκε και λειτουργούσε ως άνδρῶα Μονή ήδη πρίν τό έτος

5. Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 60-61.

6. Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 83-92.

7. Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 65-66.

8. Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 68-82.

9. Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 73.

10. Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 78-79.

1724. Μάλιστα τό γεγονός, ὅτι κατά τό ἔτος 1783 ἡ Μονή εἶναι σέ θέση νά ἀνεγείρει ἐκ θεμελίων τό μέχρι σήμερα διατηρούμενο Καθολικόν, νά προβεῖ στήν παραγγελία καί κατασκευή τοῦ ξυλογλύπτου εἰκονοστασίου (τέμπλου) καί νά φροντίσει γιά τήν ἀγιογράφηση τοῦ Καθολικοῦ, ὅλα αὐτά προϋποθέτουν μεγάλη ἀκμή αὐτῆς.

Θεωρεῖται βέβαιο, ὅτι ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης ὑφίστατο πολύ πρὶν τίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰῶνα καί εὐρίσκετο σέ λειτουργία ἀπό μακροῦ χρόνου, διέθετε ἱκανό ἀριθμό Μοναχῶν καί πλούσια οἰκονομικά μέσα, ὥστε νά εἶναι σέ θέση νά ἐκπονήσει καί νά ὁλοκληρώσει ἕνα εὐρύτατο, ὑψηλῆς ποιότητος καί πολυδάπανο οἰκοδομικό πρόγραμμα καί μάλιστα σέ σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα.

3. Τά χειρόγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης

Στό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης φυλάσσονται διάφορα παλαιά χειρόγραφα, μεταξύ τῶν ὁποίων καί πολυάριθμα ἔγγραφα, τά ὁποῖα διατηροῦνται σέ σχετικά καλή κατάσταση.

Περί τά μέσα τῆς δεκαετίας 1950-1960 καί πιθανῶς κατά τά ἔτη 1957-1958, ὁ πρῶν Μητροπολίτης Ἡλείας Ἀντώνιος Πολίτης¹¹, παλαιός γνωστός, πνευματικός πατέρας καί φίλος τοῦ τότε Μητροπολίτου Ῥόδου Σπυρίδωνος Συνοδινοῦ τοῦ Κεφαλλήνος¹², στή Μητρόπολη τοῦ ὁποῖου ὑπήγετο τότε καί ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης, ἐπισκέφθηκε τή Μονή αὐτή, ὅπου καί διέμεινε, φιλοξενούμενος γιά ὀρισμένο χρονικό διάστημα.

Ὁ πρῶν Ἡλείας Ἀντώνιος Πολίτης, ἄνδρας ὑψηλοῦ ἠθικοῦ ἀναστήματος, λόγιος καί μέ πολλά ἐνδιαφέροντα, διαθέτοντας ἀρκετό ἐλεύθερο χρόνο ὡς σχολάζων Μητροπολίτης, κατά τό διάστημα τῆς παραμονῆς του στή Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης, ἀντιλήφθηκε τή μεγάλη ἱστορική καί ἀπό ἄλλες πλευρές σημαντική ἀξία τῶν ἐγγράφων αὐτῶν τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καί ἀσχολήθηκε

11. Ἀντώνιος Πολίτης: [*Σύρος, 15-6-1890, †Ἀθήναι 13-11-1963], Μητροπολίτης Ἡλείας 1922-1945.

12. Σπυρίδων Συνοδινός: [*Ληξούριον Κεφαλληνίας 23-12-1907, †Ῥόδος 29-04-1988], Μητροπολίτης Ῥόδου: 22-4-1951 ἕως 29-4-1988.

μέ τη συλλογή, ταξινόμηση καί ἀρίθμηση αὐτῶν (Κατάλογος Ἀντωνίου Πολίτη)¹³.

Κατά τὰ ἔτη 2015-2017 ἡ Μονή Πανορμίτου ἀνέθεσε στήν κ. Μαρία Γκούμα, σύζυγο τοῦ κ. Γεωργίου Πετρόπουλου, Θεολόγου, νῦν Γραμματέα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σύμης καί στενοῦ συνεργάτη τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, νά καταγράψει καί νά ψηφιοποιήσει τὰ χειρόγραφα αὐτά, πρᾶγμα πού ἐκείνη ἔφερε μέ ἐπιτυχία σέ πέρας.

Κατά τό ἔτος 2015 ὁ γράφων ἐπισκέφθηκε τή Μονή Πανορμίτου Σύμης, φιλοξενήθηκε γιά ὀρισμένο χρονικό διάστημα σέ αὐτήν καί σέ συνεργασία μέ τήν κ. Μαρία Γκούμα, ἡ ὁποία ἡσχολεῖτο τότε μέ τήν ψηφιοποίηση τῶν ἐγγράφων τῆς Μονῆς, προέβη σέ μία πρώτη μελέτη καί μεταγραφή ὀρισμένων ἀπό αὐτά τὰ ἐγγράφα.

Κατά τούς πρώτους μῆνες τοῦ ἔτους 2022 ἐξεδόθησαν οἱ τόμοι ΚΕ΄, ΚΣΤ΄ καί ΚΖ΄ τοῦ περιοδικοῦ «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τό ὁποῖον ἐκδίδεται ἀπό τίς Μητροπόλεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῆς Δωδεκανήσου καί στούς ὁποίους περιλαμβάνονται σχετικές ἐργασίες τοῦ γράφοντος, ἀφορῶσες στή δημοσίευση ὀρισμένων χειρογράφων τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς Νισύρου.

Ἀκολούθως ὁ Μητροπολίτης Σύμης, Τήλου, Χάλκης καί Καστελλορίζου κ.κ. Χρυσόστομος Β΄ (Πίτσης), ἐπηρεασμένος προφανῶς ἀπό τήν ὑπό τοῦ γράφοντος δημοσίευση τῶν ἐγγράφων τῆς Σπηλιανῆς Νισύρου, ἐπικοινωνήσε τηλεφωνικῶς μέ τόν γράφοντα καί τοῦ ἐπρότεινε νά ἀσχοληθεῖ μέ τή μελέτη καί δημοσίευση τῶν χειρογράφων αὐτῶν.

Στή συνέχεια ὁ γράφων μετέβη στή Σύμη καί στίς 26-5-2022 συνήντησε τόν ὡς ἄνω Μητροπολίτη κ.κ. Χρυσόστομο, συνεργάστηκε μαζί του καί ἐκεῖνος ἐνεχείρησε στόν γράφοντα σέ ἠλεκτρο-

13. Ὁ Μητροπολίτης πρῶην Ἡλείας Ἀντώνιος Πολίτης κατά τό ἔτος 1958 ἐπισκέφθηκε τήν Κρήτη καί τήν Ἐκκλησιαστική Σχολή τῆς Ἁγίας Τριάδος Ἀκρωτηρίου Χανίων Κρήτης καί ὁμίλησε πρὸς τοὺς σπουδαστές της, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦταν τότε καί ὁ γράφων. Ὁ Μητροπολίτης Ἀντώνιος ἦταν ἄνθρωπος ὑψηλοῦ ἀναστήματος, εὐθυτενής, ἀδύνατος, ἀσκητικός, σοβαρός, διαθέτοντας εὐρύτατη ἀνθρωπιστική καί θεολογική μόρφωση, χαρισματικός ὁμιλητής, κουρασμένος καί ταλαιπωρημένος ἀπὸ τή ζωή καί τίς ποικίλες ἀντιξοότητες πού κατά τή διάρκεια τοῦ βίου του συνήντησε, ὅμως παρὰ ταῦτα παρέμενε αἰσιόδοξος καί δημιουργικός.

νική μορφή όρισμένα από τά χειρόγραφα τής Μονής του Πανορμίτου (περίπου έκατό), προκειμένου νά τά μελετήσει καί νά προβεί στην έκδοση αυτών.

Ό γράφων στή συνέχεια από 26-5 έως 6-6-2022 επισκέφθηκε τή Μονή του Πανορμίτου καί φιλοξενήθηκε σέ αυτήν, όπου μέ τήν εύλογία καί τή συνεργασία του Καθηγουμένου τής Μονής αυτής, Αρχιμανδρίτου π. Άντωνίου Πατρού, άσχολήθηκε μέ τό έργον τής προετοιμασίας, τής μελέτης καί τής έκδόσεως των έν λόγω χειρογράφων¹⁴.

Η παρούσα μελέτη άποτελεί τήν πρώτη προσπάθεια παρουσιάσεως όρισμένων έκ των άνεκδότων αυτών χειρογράφων του Αρχείου τής Μονής του Πανορμίτου¹⁵ καί Θεού θέλοντος πρόκειται νά

14. Ό γράφων έπιθυμεί νά έκφράσει καί από τή θέση αυτή τίς θερμές του εύχαριστίες προς όλους εκείνους, οί όποιοι κατά διαφόρους τρόπους του συμπαρεστάθησαν, τόν έβοήθησαν καί συνέβαλαν ούσιαστικά στην ολοκλήρωση τής παρούσης μελέτης. Ειδικότερα εύχαριστώ τους εξής: 1) Τόν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ρόδου κ.κ. Κύριλλον (Κογεράκη), ό όποιος ένέκρινε τή δημοσίευση τής μετά χείρας έργασίας στό περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», πού έκδίδουν οί Μητροπόλεις του Οικουμενικού Θρόνου τής Δωδεκανήσου, 2) τόν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σύμης, Τήλου, Χάλκης καί Καστελλορίζου κ.κ. Χρυσόστομον Β' (Πίτση), ό όποιος έμπιστεύθηκε τόν γράφοντα καί του άνέθεσε τή μελέτη καί τή δημοσίευση των χειρογράφων αυτών, 3) τόν Πανοσιολογιώτατον Αρχιμανδρίτην κ. Αντώνιον Πατρόν, Καθηγούμενον τής Ίερās Μονής Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης, παλαιόν φίλον καί συμπαραστάτην, καθώς καί τό προσωπικό τής Μονής του Πανορμίτου, γιά τή φιλόφρονα ύποδοχή καί τήν έπανελημμένη φιλοξενία του γράφοντος στή Μονή του Πανορμίτου, 4) τόν Γραμματέα τής Ίερās Μητροπόλεως Σύμης, Τήλου, Χάλκης καί Καστελλορίζου κ.κ. Γεώργιον Πετρόπουλον, παλαιόν φίλον, γιά τή συμπαράσταση καί βοήθειά του, 5) τήν κ. Μαρία Γκούμα, γιά τήν άρίστη έργασία τήν όποία έπετέλεσε, μέ τήν ψηφιοποίηση καί μεταφορά σέ ήλεκτρονική μορφή των χειρογράφων του Πανορμίτου, γεγονός, τό όποιο διευκόλυνε τά μέγιστα τόν γράφοντα, 6) τους κατά καιρούς Φύλακες Αρχαιοτήτων Σύμης, γιά τήν πολύπλευρη καί πολύτιμη βοήθειά των, 7) τους φιλοπρόδους καί φιλόξενους κατοίκους τής νήσου Σύμης, γιά τή φιλόφρονα ύποδοχή καί τίς πληροφορίες των καί τέλος 8) τή φιλίστορα, φιλότεχνο καί φιλόμουσο σύζυγόν μου καί συνεργάτιδα, Δρ Μαρία Gehlhoff-Βολανάκη, Ίατρό, τά παιδιά μας Ήλία καί Χριστίνα καί τίς έγγονές μας Άντιγόνη καί Νεφέλη Θ. Άρβανίτη, γιά τήν ήθική συμπαράσταση, κατανόηση καί πολύπλευρη βοήθειά των.

15. Ό γράφων κατά τήν έρευνα, τή μεταγραφή, τή μελέτη, τόν σχολιασμό καί τήν προετοιμασία τής δημοσιεύσεως των χειρογράφων αυτών, άλλα καί κατά τή διάρκεια τής προετοιμασίας άλλων διαφορετικού περιεχομένου έργασιών καί με-

συνεχισθεῖ καί νά δοῦν καί ἄλλες σχετικές ἐργασίες κατά τό ἀμέσως προσεχές μέλλον τό φῶς τῆς δημοσιότητας.

Τά παλαιά χειρόγραφα γενικῶς καί στή συγκεκριμένη περίπτωση τά χειρόγραφα, τά ὁποῖα διεσώθησαν καί φυλάσσονται στό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης, περιέχουν πολύτιμες πληροφορίες, ἀφορώσες σέ πρόσωπα, γεγονότα, πράγματα κ.λπ., πού τεκμηριώνουν τήν διά τῶν αἰώνων Ἱστορία τῆς Μονῆς αὐτῆς καί φωτίζουν πολλές πλευρές τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τῆς Σύμης κατά τούς τελευταίους αἰῶνες καί εἰδικότερα κατά τήν ἐποχή, πού ἡ Σύμη καί τά λοιπά νησιά τῶν Νοτίων Σποράδων ἤ τῆς Δωδεκανήσου ἐτέλουν ὑπό τή Διοίκηση τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (1522-1912).

Ἡ δημοσίευση τῶν χειρογράφων αὐτῶν, ἀφ' ἑνός μέν φέρει στό φῶς τῆς δημοσιότητος καί καθιστᾷ κοινόν κτῆμα πηγαῖο ὑλικό πρώτης γραμμῆς, στό ὁποῖο περιλαμβάνονται ποικίλες πολύτιμες πληροφορίες, οἱ ὁποῖες συχνά ἐπιβεβαιώνουν παλαιότερες πληροφορίες, ἀνασκευάζουν ὀρισμένες ὑπάρχουσες ἀπόψεις καί συμπληρώνουν ἄλλες, ἀφ' ἑτέρου δέ τεκμηριώνουν καί προβάλλουν τό πλούσιο, πολύπλευρο καί πολύ σημαντικό πνευματικό, παιδευτικό, κοινωνικό, φιλανθρωπικό καί πολιτιστικό ἔργο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, τό ὁποῖο συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

λετῶν του, ἔχει πάντοτε κατά νοῦν καί λαμβάνει σοβαρῶς ὑπόψη του τά ἐπόμενα βαθυστόχαστα, βαθυνούστατα καί πολύ σοφά λόγια, ἥτοι: α) Ξενοφῶντος *Ἀπομνημονεύματα*, βιβλίον 2ον, κεφ. 8, §5: «Οὐ πάνυ γε ράδιόν ἐστιν εὐρεῖν ἔργον ἐφ' ᾧ οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι. Χαλεπὸν γάρ οὕτω τι ποιῆσαι ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα, μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν». β) Θεοδωρήτου Κύρου, *Ἑρμηνεία εἰς τὸν Προφήτην Μαλαχίαν*, κεφ. 4: «Εἰ δέ τι τῶν προφητικῶν ῥητῶν τὴν ἡμετέραν ὑπερέβη κατάληψιν, συγγνώμῃ τῇ τῆς φύσεως ἀσθενείᾳ καὶ τὸ λείπον προσθεῖναι, τὸν δὲ σκοπὸν ἐπαινέσαι καὶ προσευχὰς ἀντιδοῦναι τοῖς πόνοις».

ΚΥΡΙΩΣ ΜΕΡΟΣ

ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

I. ΕΜΜΑΡΤΥΡΟΝ ΓΡΑΜΜΑ ΠΕΝΤΕ (5,00) ΓΡΟΣΙΩΝ, ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ, ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΝΙΚΗΤΑ ΜΑΡΚΟΝΗ: 2-12-1742 [Αρχείο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-001]

1) Περίληψη

Ἡ Εἰρήνη, θυγατέρα τοῦ παπᾶ Νικήτα Μαρκονῆ, ἐδανείσθηκε ἀπό τήν ἑξαδέλφην της Δούκισσα, κόρη τοῦ Νικήτα Περούλη, τό ποσόν τῶν πέντε γροσίων καί ὑπόσχεται νά τῆς τό ἐπιστρέψει ὅστε-
ρα ἀπό τήν παρέλευση ενός ἔτους.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/ † Τό παρόν διαλαμβάνει, ὅτι ἐγώ, ἡ Ε(ι)ρήνη 2/τοῦ πα(πᾶ)
Νικήτα Μαρκονῆ, ἔλαβα ἀπού 3/τήν ἑξαδέλφην μου, τήν Δούκισσα
τοῦ Νική4/τα Περούλη¹⁶, γρόσια 5,00¹⁷, ἤγουν πέντε, 5/σίγουρα, νά
τά εὐχαριστῶ¹⁸ τόν ἐρχόμενον(ν) 6/χρόνον.

Δι' ὃ ἔγραψα τό παρόν ἐμ(μ)άρτυρ7/ον γράμμα εἰς ἀσφάλειαν.
8/1742, Δεκεμβρίου 2.

9/ »

10/ »

11/ »

12/ † Ἱερομόναχος Νικόλαος ἔγραψα».

16. Περούλη: Στή Νίσυρο τόν 19ο αἰ. ὑπάρχει οἰκογένεια Περουλ(λ)ῆ. Ζ. Τσιρ-
πανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 428, 690, 811 καί 1309.

17. Γρόσιον: νόμισμα εὐρείας κυκλοφορίας κατά τή διάρκεια τῆς Ὀθωμανικῆς
Αὐτοκρατορίας. 1 γρόσι = 40 παράδες, 1 παράς = 3 ἄσπρα, 1 γρόσι = 120 ἄσπρα.
Κυκλοφοροῦσαν ποικίλων εἰδῶν γρόσια, ἥτοι: γρόσια σίγουρα = μή ἑλλιποβαρῆ,
ξίκικα = ἑλλιποβαρῆ, κ.λπ. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1418.

18. «Νά τά εὐχαριστῶ» ἢ «νά τά εὐχαριστήσω»: ἔκφραση τυπική, ἡ ὁποία ἐπα-
ναλαμβάνεται συχνά σέ παρόμοια ἔγγραφα. Σημαίνει, νά ἐπιστρέψω τά δανεισθέν-
τα χρήματα στόν πιστωτή μου εὐχαρίστως.

≈ Φύλλο 2ν:

«1/Έγώ, Ειρήνη τοῦ 2/παπᾶ Νικήτα, μαρ3/τυρεῖ».

3) Παρατηρήσεις

1) Τό δάνειο αὐτό δίδεται χωρίς νά καταβληθεῖ σχετικός τόκος, διαφορετικά θά ἐγίνετο μνεία αὐτοῦ.

2) Τό ἔγγραφο εἶναι λιτό καί περιεκτικό.

3) Συντάκτης τοῦ ἐγγράφου εἶναι ὁ Ἱερομόναχος Νικόλαος.

4) Τό ἔγγραφο ὑπογράφεται ἀπό τήν Εἰρήνη, θυγατέρα τοῦ παπᾶ Νικήτα Μαρκονῆ, ἡ ὁποία ἔλαβε τό σχετικό δάνειο.

II. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΣΑΡΑΝΤΑ ΓΡΟΣΙΩΝ (40,00)

ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑ ΠΑΠΑ ΑΠΟΣΤΟΛΗ: 3-04-1743

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-002]

1) Περίληψη

Ὁ Νικόλας, υἱός τοῦ παπᾶ Ἀποστόλη, ἔλαβε παρά τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὡς δάνειον, τό ποσόν τῶν σαράντα γροσίων, μέ μηνιαῖον τόκον 2% καί ὑπόσχεται νά τό ἐπιστρέψει, ὅταν ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς ἢ κάποιος ἄλλος ἤθελε τά ζητήσει.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1ρ:

«1/† Ὁμολογῶ ἐγώ, ὁ Νικόλας τοῦ παπ(ᾶ) Ἀποστόλη¹⁹, 2/ὅτι ἔλαβα παρά τοῦ (Ἡ)γουμένου τοῦ Πανερμιώτη γρ(όσια) 40,00, λέ3/γω [τεσσαράκοντα γρ(όσια)], ἅτινα πρὸς 2% 4/τόν καθέκαστον

19. Δέν εἶναι βέβαιον ἐάν στά μέσα τοῦ 18ου αἰ. (1743) εἶχαν ἤδη καθιερωθεῖ τά ἐπώνυμα καί μάλιστα νά εἶναι ὑποχρεωτικά καί νά ἰσχύουν γενικῶς γιά ὅλους. Σέ χωριά τῆς Κρήτης καί σήμερα συνηθίζεται, ἂν καί ἕκαστος κάτοικος φυσικά φέρει ὄνομα βαπτιστικό, ἐπώνυμο καί πατρώνυμο, στήν καθημερινή πράξη νά ἀναφέρεται μέ τό βαπτιστικό του ὄνομα καί τό ὄνομα τοῦ πατέρα του, π.χ.: Ὁ Νίκος τοῦ Κώστα, ὁ Ἀριστείδης τοῦ Σταμάτη, ὁ Γιάννης τοῦ Ἡλία κ.λπ. ἡ ἐνίοτε καί τῆς μητέρας του, π.χ. ὁ Γιώργης τῆς Καλλιῶς, ἡ Ἀλεξάνδρα τῆς Παρασκιῶς κ.λπ. Ἀκόμη συχνότερα ἴσως κάποιος ἀναφέρεται μέ τό παρωνύμιό του (παρατσούκλι), πού σχεδόν ὅλοι φέρουν, π.χ.: ὁ Κατσᾶς, ὁ Κουφός, ὁ Κουφογιώργης, ὁ Μποζοργᾶτος, ὁ Παρλές, ὁ Πασᾶς, ὁ Περδίκης, ὁ Σκαρβέλης κ.λπ.

μῆνα τόκον καί 5/εἰς ὅποιον κατά τό τέλος ἐκάστου μῆνα ἤθελε τά ζητήσει, 6/ὑπόσχομαι, νά τά εὐχαριστῶ ἀπροφασίστως.

7/Διό ἔγινε καί τό παρόν καί ἔστω εἰς ἀσφάλειαν.

8/1743, Ἀπριλίου 3, ἐν Σύμῃ.

9/Νικόλας, υἱός τοῦ παπ(ᾶ) Ἀποστόλη, ἔλαβα τά ἄνωθεν 10/καί ἔγραψα ὑπό τῆς ἰδίας χειρός μου».

≈ Φύλλο 2ν:

«1/Ὁμολογον».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου εἶναι σέ θέση νά δανεῖζει χρήματα μέ τόκο, ἀφ' ἐνός μέν διά νά διευκολύνει πρόσωπα, τά ὅποια ἀντιμετωπίζουν οἰκονομικά προβλήματα, ἀφ' ἐτέρου δέ προκειμένου νά αὐξήσει τά χρήματα, τά ὅποια διαθέτει.

2) Ὁ Νικόλας, υἱός τοῦ παπᾶ Ἀποστόλη, τό ἐπώνυμο τοῦ ὁποίου δέν ἀναφέρεται, εὐρισκόμενος σέ ἀνάγκη, δανεῖζεται ἀπό τόν Ἡγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου τό ποσόν τῶν 40,00 γροσίων μέ μηνιαῖον τόκον 2%.

3) Ὁ συμπεφωνημένος μηνιαίος τόκος 2% ἀντιστοιχεῖ πρὸς 24% τό ἔτος, πού γιά τά σημερινά δεδομένα θεωρεῖται ὑπερβολικός. Ὅμως δέν πρέπει νά λησμονεῖται, ὅτι ἄνθρωποι εὐρισκόμενοι τότε σέ μεγάλη ἀνάγκη, ἐδανείζοντο μέ ἐτήσιον τόκον ἀκόμη καί 30%, ὅπως φαίνεται ἀπό ἄλλα ἔγγραφα, τά ὅποια σώζονται στό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

4) Σέ ὀρεινά χωριά τοῦ Ρεθύμνου τῆς Κρήτης, σύμφωνα μέ σωζόμενα ἔγγραφα, στά τέλη τοῦ 19ου καί στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ἀπαντοῦν περιπτώσεις δανεισμοῦ μέ ἐπιτόκιον ὀλίγων μηνῶν, ὕψους 50%. Εἰδικότερα πτωχές καί συνήθως πολυμελεῖς οἰκογένειες κατά τούς θερινούς μῆνες ἔμεναν ἄνευ ἐλαιολάδου. Τότε ἐκεῖνες ἐδανείζοντο ἐλαιολάδο «τρικούρουπον»²⁰, ἥτοι ἐλάμβαναν κατά τούς θερινούς μῆνες δύο κουρούπια καί τό φθινόπωρο, κατά τή νέα ἐσοδεῖα, ἐπέστρεφαν τρία κουρούπια ἐλαιολάδον²¹.

20. Κουρούπι, τό: πῆλινον δοχεῖον μέ δύο λαβές, ὁμοιο πρὸς μικρό πιθάρι, χωρητικότητας 15-17 ὀκάδων ἐλαιολάδου.

21. Ἰ. Βολανάκης, *Χειρόγραφο Μαθηματάριο* 2018, σ. 70-71.

III. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΙΕΡΩΝ ΣΚΕΥΩΝ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΙΜΑΛΦΩΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΑ ΤΗΣ ΝΕΡΑΣ: 27-08-1776

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-003α]

1) Περίληψη

Φαίνεται ότι ύστερα από την προηγηθείσα παραίτηση και την έκλογή νέου Ήγουμένου στο Μοναστήρι του Σωτήρα της Νεράς, ο νέος Ήγούμενος παραλαμβάνει τα διάφορα ιερά σκεύη, τιμαλφή και εκκλησιαστικά βιβλία από τόν πρώην Ήγούμενο και συντάσσεται τό παρόν έγγραφο, τό όποϊον επέχει θέση Πρωτοκόλλου παραδόσεως και παραλαβής.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/1776, Αύγούστου 27.

2/Ίδου τά ιερατικά, όμοῦ κ(αί) εκκλησιαστικά τοῦ Μονα(στηρίου)
<τοῦ Σωτήρα> τῆς 3/Νεράς²², πού μοῦ δείχνει ό πρώην Ήγούμενος:

4/01: Δισκοπότηρον άσημένιον

5/01: Λαβίδα άσημένιαν

6/07: Κανδήλια άσημένια

7/01: Θυματόν άσημένιον

22. Μοναστήρι του Σωτήρα της Νεράς: Πρόκειται για τή Μονή της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος ή Μεγάλου Σωτήρη, ή όποία από του έτους 1819 υπεβιάσθη σε Μετόχιον και υπάγεται μέχρι σήμερα στη Μονή του Πανορμίτου. Η Αγία Μαρίνα της Νεράς κείται ΒΑ της Μονής του Πανορμίτου της Σύμης και σε απόσταση περίπου 14 χλμ. από αυτήν, δεξιά του άμαξιτου δρόμου Γιαλού/Χωριού – Μονής Πανορμίτου (Οικογένεια Καστρουνή). Ο ναός αυτός φέρει γραπτόν διάκοσμο. Ί. Βολανάκης, *Τοιχογραφημένοι ναοί Δωδεκανήσου*, Β' 2014, σ. 101-102. Αναφορικά με την έτυμολογία του όνόματος «Μοναστήρι της Νεράς», υπάρχουν διάφορες έκδοχές.

1) Πιθανώς σχετίζεται με τό όνομα της οικογενείας του κτήτορος ή τών κητόρων.

2) Ίσως σχετίζεται με τό «Νεράϊδα» (άρχαϊες «Νηρηΐδαι», νύμφες τών δασών και τών πηγών). Πάντως νά σχετίζεται με τό νερό θεωρείται άπίθανο, διότι πηγή νερού σε αυτό, όπως συμβαίνει ως επί τό πλείστον και σε όλόκληρη τή Σύμη, δέν υπάρχει. Υπάρχουν όμως ύδατοδεξαμενές και φρέατα για τή συλλογή κυρίως τών όμβρίων ύδάτων από τίς στέγες τών οίκοδομημάτων της Μονής αυτής.

- 8/01: Μανουάλιον προύτζινον
9/01: Μίαν κανδήλα άσημένα μεγάλη
10/01: Μίαν κανδήλα άσημένα μεγάλη
11/01: [----] άσημένιον
12/05: [----]κομμάτια άσημένα
13/[01: Μίαν] καθέκλα μεγάλη
14/[01: Μίαν καθέκλα] μικρή
15/01: Έγκόλπιον Αγίου Γεωργίου
16/01: Βραχιόλι άσημένιον
17/01: Φελόνιον κ(αί) έγκόλπιον
18/½ Βέργα μαλαματένια
19/02: Δακτυλίδια μαλαματένια

[Άρχεϊο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-003β]

- 1/02: Πεντηκοστώρια
2/01: Τυπικόν
3/23: Μηναΐα
4/01: Τριώδιον
5/02: [Ευχολόγια]: Μικρόν καί μεγάλον
6/01: Άνθολόγιον
7/02: Ωρολόγια, μεγάλα κ(αί) μικρά
8/08: [-----]
9/01: Τετραβάγγελον
10/01: Παρακλητική
11/01: Νόμον²³
12/01: Θεοτοκάριον
13/01: Είρμολόγιον
14/02: Τεμάχια Ίερά Άντιμήνσια
15/04: Τέξερη
16/01: Σουφραδάκι μπακιρένιον
17/02: Σαχάνια (= Σαγάνια)
18/04: Τηγάνια
19/02: Ταβάν
20/04: Μπεροστιές (= Πυροστιές)».

23. Νόμον: Πρόκειται πιθανώς για Νομοκάνονα ή τό Πηδάλιον.

3) Παρατηρήσεις

1) Τό κείμενο έμφανίζει πολλά όρθογραφικά σφάλματα, γεγονός που άποδεικνύει ότι ό συντάκτης καί γραφέας αύτου είχε τύχει πλημμελούς παιδείας. Τά σφάλματα αυτά διορθώνονται σιωπηρώς.

2) Άπό τό έγγραφο αύτό συνάγεται τό συμπέρασμα, ότι ή Μονή αύτή άπεκαλείτο παλαιότερα «Μοναστήριον του Σωτήρα της Νερᾶς». Ταυτίζεται μέ τόν Μεγάλο Σωτήρη.

3) Τό Μοναστήρι του Σωτήρα της Νερᾶς ήταν αρκετά πλούσιο, όπως συμπεραίνεται από τόν Κατάλογο αύτό των ιερών σκευών, τιμαλφών καί έκκλησιαστικών βιβλίων, τά όποια διέθετε.

4) Στο έγγραφο αύτό δέν αναφέρεται τό όνομα του Προηγούμενου της Μονής του Σωτήρα της Νερᾶς, ούτε τό όνομα του νέου Ήγουμένου αύτης, όπως κανονικά θά άνέμενε κανείς νά συμβαίνει σέ ένα επίσημο Πρωτόκολλον παραδόσεως καί παραλαβής. Επίσης άπουσιάζουν από τό έγγραφο αύτό σχετικές ύπογραφές του παραδίδοντος καί του παραλαμβάνοντος.

Φαίνεται, ότι οι άνθρωποι τότε δέν έδιναν τόση μεγάλη σημασία στους τύπους, αλλά στήν ουσία καί έτρεφαν μεγαλύτερη έμπιστοσύνη μεταξύ των.

IV. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΞΗΚΟΝΤΑ (60,00) ΓΡΟΣΙΩΝ

ΜΙΧΑΗΛΗ ΦΑΝΕΝΟΥ: 23-11-1785

[Άρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-004]

1) Περίληψη

Ό Μιχαήλης Φανενός, παλαιός Έπίτροπος της Έκκλησίας του οικισμού των Φανών της νήσου Ρόδου, λαμβάνει από τόν τότε Μητροπολίτην Ρόδου Καλλίνικον ως δάνειον, τό ποσόν των έξήντα γροσίων. Τό κεφάλαιον αύτό προέρχεται από την Έκκλησία των Φανών καί ό δανειζόμενος Μιχαήλης Φανενός υπόσχεται νά τό επιστρέψει στην Έκκλησία των Φανών κατά τόν προσεχή Αύγουστο (Αύγουστος 1786).

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διά τοῦ παρόντος ὁμολογῶ, ἐγώ, ὁ Μιχαήλης Φανενός²⁴, 2/παλαιός Ἐπίτροπος τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἔλαβον διὰ χρεί3/αν μου, παρά τοῦ Πανιερωτάτου Δεσπότη μου κύρ Καλλι4/νίκου γρόσι(α) 60,00: λέγω ἐξήκοντα, ἄσπρα τῆς Ἐκκλη5/σίας Φανενῆς, ἅτινα καί ὑπόσχομαι, νά τά εὐχαριστή6/σω ἐρχόμενος ὁ Αὐγούστος. Ὅθεν ἔγινε καί τό παρόν 7/εἰς ἔνδειξιν καί ἀσφάλειαν, μετά τῶν κάτωθεν ἀξιοπίστ(ων) 8/μαρτύρων: [Ἔτος ἀπό] Χρ(ιστοῦ): ,αψπε', Νοεμ-βρίου κγ'.

9/Μιχαήλης Φανενός, ὁ παλαιός Ἐπίτροπος τῆς Ἐκκλησί(ας) ἔλαβον 10/τά ἄνωθεν ἄσπρα καί ὑπόσχομαι.

≈ Φύλλο 2v:

«1/[αψπε']: Νοέμβρης [κγ'], 2/ἄσπρα τῆς Ἐκκλησί(ας) 3/τοῦ χωρίου Φάνες».

Σημείωση στά Τουρκικά.

3) Παρατηρήσεις

1) Στό Ὁμόλογον αὐτό δέν ἀναφέρεται ἡ ὑποχρέωση τοῦ ὀφειλέτου πρὸς καταβολή τόκου. Ἀπό ὅτι φαίνεται, τά δανεισθέντα χρήματα ὀφείλε ὁ Μιχαήλης Φανενός νά τά ἐπιστρέφει ἄτοκα, ἐπειδὴ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν προσέφερε ἀμισθί τίς ὑπηρεσίες του στήν Ἐκκλησία τῶν Φανῶν ὡς Ἐπίτροπος αὐτῆς, γεγονός τό ὁποῖο ἀναφέρεται καί ὑπογραμμίζεται στό Ὁμόλογον αὐτό.

2) Ὁ ἀναφερόμενος Μητροπολίτης Ρόδου Καλλίνικος ὁ Βερροιαῖος διετέλεσε Μητροπολίτης Ρόδου ἀπό τό 1758 ἕως τό 1792.

3) Μιχαήλης, ὁ: ἐξελληνισμένος τύπος τοῦ ἐβραϊκοῦ ὀνόματος Μιχαήλ. Στήν Κρήτη λέγεται καί Μιχαήλος ἢ Μιχάλης.

4) Ὁ Μιχαήλης Φανενός ἔλαβε προφανῶς τό ἐπώνυμο «Φανενός», ἐπειδὴ κατήγετο ἀπό τίς Φάνες τῆς Ρόδου, ὅπου καί ὑπηρέτησε τήν τοπική Ἐκκλησία ὡς Ἐπίτροπος αὐτῆς.

24. Φάνες: Παράλιος οἰκισμός τῆς νήσου Ρόδου καί ἔδρα ὁμώνυμης Κοινότητος (ἔκτασις 12 τ. χλμ., ὑψόμ. 30,00 μ., κάτοικοι 903). Ἐγκυκλοπαιδεία ΝΕΑ ΔΟΜΗ, τ. 27 (Ἀθήνα ἀν. χρ. ἐκδ.), σ. 327.

V. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΟΓΔΟΗΚΟΝΤΑ ΤΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ**(83,30) ΓΡΟΣΙΩΝ, ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΦΕΪΖΗ: 31-08-1808**

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-005]

1) Περίληψη

Ὁ Κώστας Φεΐζης, υἱός τοῦ Μιχάλη τῆς Πουλιούδενας, λαμβάνει ὡς δάνειον ἀπὸ τὸν Διακομιχάλη Μαστροκώστα τὸ ποσὸν τῶν 83,30 γροσιῶν, μέ τήν ὑπόσχεση νά τοῦ τὰ ἐπιστρέφει μετὰ 61 ἡμέρες, ἥτοι περίπου μετὰ παρέλευση δύο μηνῶν.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διά τῆς παρούσης μου Ὁμολογίας κ(αί) μαρτυρι²/κοῦ Γράμματος, φανερώνω κ(αί) ὁμολογῶ, ἐγὼ 3/ὁ Κώστας Φεΐζης, τοῦ Μιχάλη <τῆς> Πουλιούδενας, Συ⁴/μιακός, ὅτι πῶς ἔλαβα κ(αί) χρεωστῶ τοῦ Δια⁵/κομιχάλη τοῦ Μαστροκώστα, γρόσια 83,00 6/κ(αί) 0,30, λέγω: ὀδόντα τρία μαϊδιά²⁵, <κ(αί)> τριάντα, 7/τά ὅποια εἶναι κεφάλαιον καθαρὸν σί⁸/γουρα τῆς στεργιᾶς, νά τοῦ τὰ εὐχαρι⁹/στήσω, εἰς διορία(ν) ἡμέρες 61, χωρὶς 10/λόγον ἐναντιότητος κ(αί) διὰ βεβαίωσιν τῆς 11/ἀληθείας ἔδωσα τήν παροῦσαν μου Ὁμο¹²/λογίαν εἰς χεῖρας τοῦ κ(αί) γράφονται κ(αί) οἱ 13/ῥηθέντες παρόντες μάρτυρες.

14/1808, Αὐγούστου 31.

15/Ἐγώ, ὁ Κώστας Φεΐζης, Συμιακός, ἔλαβα 16/τά ἄνωθεν κ(αί) ὑπόσχομαι.

17/ »

18/» Διά [τό ἀγράμματον], γραφόμεθα διὰ τοῦ Κώστα 19/Φεΐζῃ.

≈ Φύλλο 2v:

«1/Ὁμολογον, 2/1808, Ὁκτωβρίου 13, 3/[Κώστα Φεΐζῃ, τοῦ Μιχάλη Πουλιούδενας], Συμιακοῦ».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Κώστας Φεΐζης, υἱός τοῦ Μιχάλη τῆς Πολιούδενας, Συμιακός, δανείζεται ἀπὸ τὸν Διακομιχάλη Μαστροκώστα τὸ ποσὸν τῶν

25. Μαϊδιά, τά: χρήματα. Ὁ ὅρος αὐτός χρησιμοποιεῖται μέχρι καὶ σήμερα στὰ Δωδεκάνησα.

83,30 γροσίων, μέ την υπόσχεση νά τοῦ τό ἐπιστρέψει μετά 61 ἡμέρες, πιθανῶς ἄτοκο, διότι ἐάν ἦταν τό δάνειον ἔντοκον, τότε θά ἀνεγράφετο στό Ὅμολογον τό ὕψος τοῦ σχετικοῦ τόκου. Εἶναι ὅμως ἐνδεχόμενο τό δάνειο νά εἶναι ἔντοκο καί ἀπλῶς ἔχει συνυπολογισθεῖ στό ποσόν ἐπιστροφῆς καί ὁ τόκος τῶν δύο μηνῶν.

2) Τό ἐπώνυμον «Φειῖζης» προέρχεται πιθανῶς, λόγω καταγωγῆς αὐτοῦ ἢ κάποιου ἀπό τούς προγόνους των ἀπό τήν Ἔφεσον – τουρκικά Efes. Ἐφειῖζης = Ἐφέσιος, καταγόμενος ἀπό τήν Ἔφεσον.

3) Τό ὄνομα τοῦ δανειστοῦ «Διακομιχάλης», προέρχεται ἀπό τό γεγονός, ὅτι αὐτός ἐμαθήτευσε σέ κάποιο Δάσκαλο ἢ στό Ἀλληλοδιδασκτικό Σχολεῖο ἢ σέ κάποια Μονή, ἔμαθε στοιχειωδῶς γράμματα, τά λεγόμενα «Κολλυβογράμματα», ἥτοι γραφή καί ἀνάγνωση καί ἀκολούθως ἐχειροθετήθηκε ἀπό τόν Μητροπολίτη τῆς περιοχῆς σέ Ἀναγνώστη καί Ὑποδιάκονο, μέ ἀποτέλεσμα νά μπορεῖ νά ψάλει στήν Ἐκκλησία καί νά ἀναγινώσκει τόν Ἀπόστολο.

4) Ἐξ αἰτίας τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, ἐκεῖνος ἔφερε ἔκτοτε τήν ὅλως τιμητική προσωνυμία «Διακο-», ἡ ὁποία προετάσσετο τοῦ βαπτιστικοῦ του ὀνόματος. Διά τοῦ τρόπου αὐτοῦ προέκυψαν ἀργότερα καί τά ἐπώνυμα: «Διακο-Ἀναστάσης, Διακο-Ἀνδρέας, Διακο-Γεώργιος, Διακο-Δημήτριος, Διακο-Ἰωάννης, Διακο-Κωνσταντῖνος, Διακο-Μιχάλης, Διακο-Νικόλας, Χατζῆ-Διάκος» κ.λπ., καθώς καί τά: «Διακάκης, Διακίδης, Διάκου» κ.λπ., πολλά ἀπό τά ὁποῖα διατηροῦνται καί εἶναι σέ χρήση ἕως σήμερα.

VI. ΕΞΟΦΛΗΤΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΑΥΡΟΥ ΡΟΔΙΟΥ: 4-05-1811

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-006]

1) Περίληψη

Ὁ Σταυρῆς (Σταῦρος) Ρόδιος ἔλαβεν ἐπί πληρωμῇ ἀπό τόν Προηγούμενο τῆς Μονῆς Πανορμίτου Σύμης Ἀγιολαυρίτη, εἴκοσι τεμάχια πατατῶν, οἱ ὁποῖες ἀνήκαν στόν τότε Ἡγούμενο τῆς Μονῆς καί πρὸς πίστωση αὐτοῦ ἐδόθηκε τό παρόν ἐξοφλητικόν ἔγγραφον.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διά τοῦ παρόντος ἐξοφλητικοῦ Γράμματος φανεροῦται, ὅτι ἔλαβεν ὁ Σταυρῆς Ῥόδιος, 2/παρά τοῦ Ἀγίου Προηγούμενου Ἀγιο-

λαυρίτη²⁶, πατάτες είκοσι, οί όποίες είναι τοῦ Ἁγίου 3/Ἀρχιμανδρίτη κ(αί) Ἡγουμένου τοῦ Πανερμιώτη²⁷ κ(αί) διά βεβαίωσιν, ὅτι τίς ἔλα4/βεν, ἔδωσεν τό παρόν εἰς χεῖρας τοῦ Ἁγίου Προηγούμενου, πρὸς ἀθώωσίν του κ(αί) ἔστω 5/εἰς ἐνδειξιν ἀληθείας: 1811, Μαΐου 4, ἐν Σύμῃ.

6/Σταυρῆς Ῥόδιος ἔλαβα τίς ἄνωθεν πατάτες.

7/Ἱερομόναχος παπᾶ Γεώργης».

≈ Φύλλο 2ν:

«1/Ἀπόδειξις 2/πληρωμῆς 3/Σταυρῇ Ῥοδίου».

3) Παρατηρήσεις

1) Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι οἱ πατάτες ἀποτελοῦσαν στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. σπάνιον εἶδος. Ὁ Σταυρῆς Ῥόδιος ἔρχεται ἀπό τή Ῥόδο στή Μονή τοῦ Πανορμίτου καί λαμβάνει εἴκοσι τεμάχια πατατῶν, προφανῶς γιά νά τίς φυτεύσει. Αὐτές ἀνῆκαν στόν τότε Ἡγούμενο τῆς Μονῆς καί διά τήν παραλαβή καί ἐξόφληση τῆς ποσότητος αὐτῆς, συντάσσεται ἰδιαίτερον ἔγγραφον.

2) Ὡς εἶναι γνωστό, ἡ πατάτα ἢ γεώμηλον, ἡ ἐπίσημος βοτανολογική ὀνομασία τοῦ ὁποίου εἶναι: Σολανόν τό κονδυλῶδες (*Solanum tuberosum*)²⁸, ἦλθε ἀπό τήν Ἀμερική, ὕστερα ἀπό τήν ἀνακάλυψη αὐτῆς ἀπό τόν Χριστόφορο Κολόμβο (1492 μ.Χ.). Ἀρχικά οἱ πατάτες ἀντιμετωπίσθησαν μέ ἀρκετές ἐπιφυλάξεις ἐκ μέρους τῶν κατοίκων τῆς Εὐρώπης καί εἰδικότερα τῆς Ἑλλάδος²⁹, ἕως ὅτου ἡ

26. Ἀγιολαυρίτης: Ἦτοι ὁ Προηγούμενος, τοῦ ὁποίου τό ὄνομα δέν ἀναφέρεται, εἶχε διατελέσει Μοναχός στή Μονή τῆς Ἀγίας Λαύρας, πιθανῶς τῆς Πελοποννήσου ἢ στή Μονή τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους (Ἄθωνος).

27. Ἡγούμενος στή Μονή τοῦ Πανορμίτου κατά τή χρονική αὐτή περίοδο ἦταν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος Β΄ Κακκακίος (1794-1838). Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 148-149.

28. Γ. Χριστόπουλος, *Φυτολογία* 1990, σ. 238-239.

29. Κυκλοφορεῖ εὐρύτατα τό ἀνέκδοτο, ὅτι ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας (1828-1831) φρόντισε νά μεταφερθοῦν στό Ναύπλιο μέ πλοῖο πατάτες καί νά διαμοιρασθοῦν στούς κατοίκους, προκειμένου ἐκεῖνοι νά ἐνημερωθοῦν καί νά ἀρχίσουν νά ἀσχολοῦνται μέ τήν καλλιέργεια, τήν παραγωγή καί τήν κατανάλωση τοῦ νέου αὐτοῦ προϊόντος. Ὅμως ὁ λαός ἀντέδρασε καί διεδόθη ἡ φήμη, ὅτι ὁποῖος καταναλώσει πατάτες, θά χάσει τήν ἐλληνική του ταυτότητα καί θά «φραγκέψει». Ὅταν ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἐνημερώθηκε σχε-

πατάτα ἔγινε εἶδος πρώτης ἀνάγκης καί ἑξακολουθεῖ νά παραμένει ἕως σήμερα.

3) Γραφέας τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ εἶναι ὁ Ἱερομόναχος παπᾶ Γεώργης, ὁ ὁποῖος διέθετε καλή σχολική παιδεία. Τό ἔγγραφο εἶναι γραμμένο μέ μεγάλη ἐπιμέλεια, λιτό, εὐανάγνωστο καί χωρίς ὀρθογραφικά ἢ ἄλλα σφάλματα.

VII. ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΞΑΚΟΣΙΩΝ (600,00) ΤΑΛΑΡΩΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΝΟΥΤΣΗ: 23-03-1813

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-007]

1) Περίληψη

Ὁ Καπετάν Δημήτρης Πανούτσης, ὁ ὁποῖος εἶναι καπετάνιος σέ πλοῖο μέ ραγιαδική σημαία, ἔλαβε ἀπό τόν Ἱγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης, 600,00 τάλαρα, μέ ἐτήσιον τόκον 10%, τά ὁποῖα ὀφείλει νά ἐπιστρέψει στή Μονή, δίνοντας αὐτά στόν Ἀναγνώστη, Ἐπίτροπον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στήν Ὑδρα. Πρός βεβαίωση τοῦ δανείου αὐτοῦ συντάσσεται καί ὑπογράφεται τό παρόν ἔγγραφο.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/1813, Μαρτ(ίου) 23, Σύμη.

2/Διά τῆς παρούσης Ὁμολογίας καί καθολικῆς ἀποδείξεως φανερώνω, ὁ κά3/τωθεν ὑπογεγραμμένος καπετάν Δημήτρης Πανούτσης, ὅτι ἔλαβεν ἀπό τὰς χεῖρας 4/τοῦ Ἁγίου Καθηγουμένου Νεο-

τικά καί γνωρίζοντας καλῶς τήν ψυχολογία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔδωσε ἐντολή νά φυλάγονται ἀπό ἀστυνομικούς οἱ πατάτες καί νά ἀπαγορευθεῖ δῆθεν ἡ λήψη αὐτῶν. Τοῦτο εἶχε ὡς συνέπεια, ὡς ἦταν ἀναμενόμενο, οἱ πατάτες νά γίνουν ἀνάρπαστες. Ἐκτοτε καί βαθμιαία οἱ Ἕλληνες συνήθισαν στήν καλλιέργεια, παραγωγή καί κατανάλωση τῆς πατάτας. Σημειωτέον, ὅτι τό ἴδιο ἀνέκδοτο κυκλοφορεῖ καί γιά τόν Φρειδερίκο-Γουλιέλμο Α΄, βασιλέα τῆς Πρωσίας [*1688 - †1740, βασιλεὺς: 1713-1740]. Ἐγκυκλοπαιδεία ΝΕΑ ΔΟΜΗ, τ. 28 (Ἀθήνα, ἀν. χρ. ἐκδ.), σ. 124. Ἀνεξάρτητα, ἐάν αὐτό τό ἀνέκδοτο ἔχει ἱστορική βάση ἢ στερεῖται αὐτῆς, ὅμως ὑποδηλώνει, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι ἀρχικά τοῦλάχιστον, ἦσαν ἐπιφυλακτικοί ἐναντί τῆς πατάτας, ὅπως συνήθως συμβαίνει, οἱ ἄνθρωποι νά εἶναι ἐπιφυλακτικοί πρὸς ὅτιδήποτε νέον καί ἀγνωστο σέ αὐτούς.

φύτου³⁰ τοῦ Ἁγίου Πανερμιώτη, τάλαρα³¹ ἑξακόσια, 5/τά ὅποια ἔλαβεν ἀρίζικα³², μαρίτιμα τῆς θαλάσσης, ν(ούμερο): 600,00, νά τά σπερκουλάρει³³ μέσα 6/εἰς τήν μαρτιγάνα³⁴, ὅπου καπετανεύει μέ παντιέρα ραγιαδική³⁵, ἀπ' ἐδῶ ἕως 7/τήν Ὑδρα κ(αί) διά τήν ἄνωθεν σούμα³⁶, νά τοῦ πληρώνη πρὸς διάφορον δέκα τά 8/ἐκατόν, ν(ούμερο): 10%³⁷ κ(αί) πηγαινόμενος [-----] κατευόδιον εἰς Ὑδραν, ὑπό9/σχεταί νά πληρώνη εἰς τόν Ἐπίτροπον τοῦ Μοναστηρίου(ου) κύρ Ἀναγνώ10/στη π(απᾶ) Μανώλη, εἰς διορίαν ἡμέρες εἴκοσι μίαν κ(αί) διά τό βέβαιον 11/τῆς ἀληθείας ὑπογράφει ἰδιοχείρως του, ἵνα ἔχη τό κύρος.

12/Δημήτρης Πανούτσης ἔλαβα τά ἄνωθεν κ(αί) βεβαιώνω.

13/Ἀντώνιος Χρυσολούρης ἔγραφα τό παρόν κ(αί) μαρτυρῶ».

≈ Φύλλο 2ν:

«1/Ὁμολογία, 2/Καπετάν Δημητρίου Πανούτση, 3/37».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου, ὅπως καί ἡ Μονή τῆς Παναγίας τῆς Σπηλιανῆς Νισύρου, τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος Τήλου κ.λπ. κατά τήν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας (1522-1912) λειτουργοῦσαν ἐν μέρει καί ὡς Χρηματοπιστωτικά Ἰδρύματα. Διέθεταν κεφάλαια καί ἐδάνειζαν διάφορα ποσά σέ ἰδιῶτες μέ τόκο, προκειμένου, ἀφ'

30. Πρόκειται γιά τόν Νεόφυτον Β' Κακκακίον (1794-1838). Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 148-149.

31. Τάλαρον ἢ τάλιον, τό: ἀργυρό ὀθωμανικό νόμισμα, ἶσον πρὸς 20 γρόσια. Ἐπίσης ὑπῆρχαν: τάλιο αὐστριακό (Μεγάλης Θηρεσίας), τάλιο τουρκικό = μετζίτι. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1512. Τάλιο ἀργυρό ὀθωμανικό: 230 γρόσια = 1/5 τῆς Ὄθωμανικῆς Λίρας ἢ εἰκοσάρι. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1467. Μετζίτι, τό: νόμισμα, τό ὁποῖο ἐκόπη ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Ἀβδούλ Μετζίτ (Abdülmejid, 1839-1861) καί ἔφερε τήν εἰκόνα του.

32. Ἀρίζικα: Χωρίς ριζικό, ἀσφαλῆ. Σέ ἄλλα παρόμοια ἔγγραφα ἀναφέρεται «σίγουρα» ἢ «σίγουρα τῆς στεριάς» ἢ «σίγουρα τῆς στεριάς καί τῆς θάλασσας».

33. Σπεκουλάρει: Νά τά χρησιμοποιοῦντα ἐπενδύοντάς τα, μέ ἀπώτερο σκοπὸ τήν εξασφάλιση σχετικοῦ κέρδους. Βέβαια ἡ ἐπένδυση σέ ὀρισμένες περιπτώσεις μπορεῖ νά εἶναι καί ζημιογόνος.

34. Μαρτιγάνα: Εἶδος πλοίου.

35. Καί τότε καί τώρα εἶναι σημαντικό, μέ ποιά σημαία ταξιδεύει ἓνα πλοῖο.

36. Σούμα: Ποσόν.

37. Ὁ τόκος 10% θεωρεῖται λογικός γιά τήν ἐποχὴ ἐκείνη.

ένός μὲν νά διευκολύνουν ἀνθρώπους, πιεζόμενους ἀπὸ οἰκονομικὲς ἀνάγκες, ἀφ' ἑτέρου δέ διὰ νά αὐξήσουν τὰ κεφάλαιά των καὶ νά ἐνισχύσουν αὐτὲς οἰκονομικά.

2) Τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν κυκλοφοροῦσαν μὲ διάφορες σημαῖες. Συνήθως ἐπελέγετο ἡ σημαία, ἡ ὁποία παρεῖχε περισσότερα πλεονεκτήματα. Τό ἴδιο περίπου ἐξακολουθεῖ νά ἰσχύει καὶ μέχρι σήμερα.

3) Ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου Σύμης εἶχε Ἐπίτροπόν της στήν Ὑδρα, τόν Ἀναγνώστη παπᾶ-Μανώλη, ὁ ὁποῖος ἐνεργοῦσε ἐξ ὀνόματος αὐτῆς καὶ ἐξυπηρετοῦσε τὰ συμφέροντά της. Προφανῶς τό ἴδιο θά συνέβαινε καὶ σέ ἄλλες περιοχὲς τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

VIII. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΙΚΟΣΙΤΕΣΣΑΡΩΝ (24,00) ΓΡΟΣΙΩΝ

ΜΙΧΑΗΛ ΦΟΥΚΑ: 8-04-1813

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-008]

1) Περίληψη

Ὁ Μιχάλης Φουκάς ἔλαβε ὡς δάνειο ἀπὸ τόν Καλλίνικο Φασουλάρη τό ποσόν τῶν 24,00 γροσίων, ἐντόκως καὶ ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο ὑπόσχεται νά τό ἐπιστρέψει, μαζί μὲ τόν συμφωνηθέντα τόκο.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Ὁμολογῶ ἐγώ, ὅτι ἔλα2/βα ἀπὸ τόν Καλλίνικον Φασουλάρη³⁸ γρόσια 3/μέ τό διάφορον μαζί, χρονιάρικα, 4/εἴκοσι τέσσαρα, νούμερον 24,00, ἐρχό5/μενος - τελειώνοντας ὁ χρόνος, ὑπόσχο6/μαι νά τά εὐχαριστῶ, χωρὶς τινός ἐναντι7/ότητος.

Ὅθεν κ(αί) διὰ τό βέβαιον τῆς ἀληθεί8/ας ἔγραφα κ(αί) τό παρόν ἰδιοχείρως μου 9/κ(αί) εἰς ἀπόδειξιν.

10/1813, Ἀπριλί(ου) 8.

11/Μιχάλης Φουκάς ἔλαβα <τά ἄνωθεν> καὶ ἔγραφα».

38. Στή Νίσυρο ἀπαντᾷ ἡ Οἰκογένεια Φασουλάρη ἢ Βασουλάρη καὶ ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα τοῦ 19ου αἰ. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 173, 705, 1048 καὶ 1518.

≈ Φύλλο 2ν:

«1/Όμολογον, 2/Μιχαήλ Φουκᾶ, 3/26, 4/1813, Ἀπριλ(ίου) 8».

3) Παρατηρήσεις

1) Μιχάλης Φουκᾶς: α) Μιχαήλ: Ὄνομα ἐβραϊκό, θεωνυμικό, τό ὁποῖο σημαίνει: «τίς ἐστίν ὁ Θεός;» ἢ «Τίς ἐστίν οὕτως μέγας, ὡς ὁ Θεός;» Ἐπίσης θεωνυμικά εἶναι καί τὰ ἐπόμενα ἐβραϊκά ὀνόματα: Γαβριήλ, Δανιήλ, Ἰεζεκιήλ, Μισαήλ, Ναθαναήλ, Οὐριήλ, Ῥαγουήλ, Ῥαφαήλ, Σαλαθαήλ κ.λπ. β) Τό ἐπώνυμον Φουκᾶς, προέρχεται προφανῶς ἀπό τό Φωκᾶς³⁹ καί ἀπαντᾷ καί στή Νίσυρο κατά τόν 19ον αἰ.⁴⁰ Παλαιότερα ὁ Ἅγιος Φωκᾶς ἐθεωρεῖτο ὁ προστάτης τῶν θαλασσινῶν. Ἀργότερα ἀντικατέστησε αὐτόν ὁ Ἅγιος Νικόλαος, Ἀρχιεπίσκοπος Μύρων τῆς Λυκίας. Στή Δωδεκάνησο διατηροῦνται ὀρισμένα παλαιά, ἐρειπωμένα ναῦδρια, ἀφιερωμένα στόν Ἅγιο Φωκᾶ. Σέ αὐτά τό: «Ἅγιος Φωκᾶς» διατηρεῖται ὡς τοπωνύμιον. Ἐνδεικτικά ἀναφέρονται τά νησιά: Κάρπαθος, Κῶς καί Ρόδος.

2) Καλλίνικος Φασουλάρης: Πρόκειται προφανῶς γιά Μοναχό ἢ Ἱερομόναχο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης, ὁ ὁποῖος ἔλκει τήν καταγωγή του ἀπό τή Νίσυρο.

3) Τό δάνειο χορηγεῖται μέ ἀνάλογο τόκο, ὁ ὁποῖος ὅμως δέν μνημονεύεται στό Ὅμολογο αὐτό.

4) Τό Ὅμολογο αὐτό φαίνεται νά ἐγράφη ἰδιοχείρως ἀπό τόν Μιχαήλ Φουκᾶ.

ΙΧ. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΞΗΚΟΝΤΑ (60,00) ΓΡΟΣΙΩΝ

ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΙΩΣΗΦ, ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΟΝΗΣ

ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ: 18-10-1815

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-009]

1) Περίληψη

Ὁ Ἱερομόναχος Ἰωσήφ, Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, πιθανῶς τοῦ Κυλινδριώτη, ἔλαβε ἀπό τόν Ἀπόστολο Κιομή

39. Ἀρχικά ὁ Ἅγιος Φωκᾶς ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ προστάτης τῶν θαλασσινῶν. Ἀργότερα τή θέση του ἔλαβε ὁ Ἅγιος Νικόλαος, Ἀρχιεπίσκοπος Μύρων τῆς Λυκίας καί θαυματουργός (περίπου 260-340 μ.Χ.).

40. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1130, 1155, 1236, 1261, 1289 καί 1293.

δάνειον 60,00 γροσίων, μέ τόκον καί υπόσχεται νά τό ἐπιστρέψει ὕστερα ἀπό τήν παρέλευση ενός ἔτους. Πρός ἀσφάλειαν τοῦ δανειστοῦ ἐγράφη τό παρόν Ὁμόλογον, ὑπεγράφει ἐκ μέρους τοῦ δανειζομένου καί ἐδόθη στόν δανειστή.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Εἰς τό παρόν ὁμολογῶ, ἐγώ, Ἰωσήφ Ἱερομόναχος, Συμαῖος, Ἡγούμενος τοῦ Ἀγίου 3/Γεωργίου, ὅτι ἔλαβα παρὰ τοῦ κύρ Ἀπο4/στόλη Κιομή, τόν ἀριθμόν γρόσια ἐξῆν5/τα, διά νουμέρου: 60,00, μέ τόν τόκον του, 6/εἰς διόριση χρόνου ενός ὁλοκλήρου, τελει7/ωθέντος δέ τοῦ διορισμένου <χρόνου>, υπόσχομαι, 8/<νά> εὐχαριστήσω αὐτά, χωρίς λόγου σκληροῦ 9/κ(αί) ἐναντίου προφάσεως.

Ὅθεν κ(αί) διά 10/τό ἀληθές ἔγραψα κ(αί) τό παρόν Ὁμολογῆ11/τικόν μου Γράμμα κ(αί) ἔδωσα εἰς χεῖρας 12/αὐτοῦ πρὸς ἀσφάλειάν του.

13/1815, Ὁκτωβρίου 18.

14/Ἰωσήφ Ἱερομόναχος ἔλαβα τά ἄνωθεν 15/κ(αί) υπόσχομαι».

≈ Φύλλο 2v:

«1/Ὁμόλογον, 2/Ἰωσήφ Ἱερομόναχος, 3/18. Ὁκτωβρίου 1815».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἱερομόναχος Ἰωσήφ, Ἡγούμενος Ἀγίου Γεωργίου: Τό Μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ὅπου ἦταν Ἡγούμενος ὁ Ἰωσήφ, θά ἦταν προφανῶς στή Σύμη, περί τοῦ ὁποίου ὁμως δέν ἀναφέρονται περισσότερες πληροφορίες. Πιθανῶς ἐπρόκειτο γιά τή Μονή τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Κυλινδριώτου, τό Καθολικόν τοῦ ὁποίου διατηρεῖται ἀκέραιο μέχρι σήμερα καί πού φέρει τοιχογραφίες, οἱ ὁποῖες προέρχονται ἀπό δύο διαφορετικές περιόδους.

2) Ἀποστόλης Κιομῆς: Πιθανῶς κάτοικος τῆς Σύμης, περί τοῦ ὁποίου δέν ἀναφέρονται περισσότερα.

3) Δέν ἀναφέρεται ποῖον ἦταν τό ὕψος τοῦ τόκου, ὁ ὁποῖος συμφωνήθηκε μεταξύ δανειστοῦ καί δανειζομένου. Συνήθως ἐκυμαίνετο ἀπό 10 ἕως 30% ἐτησίως, ἀνάλογα μέ τήν περίσταση.

4) Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ φράση, ἡ ὁποία ἀναγράφεται λίγο πρὶν τό τέλος τοῦ Ὁμολόγου αὐτοῦ: «Υπόσχομαι νά εὐχαριστήσω (= ἐπι-

στρέψω) αυτά –έννοείται τά 60,00 γρόσια– χωρίς λόγου σκληροῦ καί ἐναντίου προφάσεως». Ἀπό αὐτή τή φράση μπορούμε νά συμπεράνουμε, ὅτι ἡ ἐπιστροφή τῶν δανεισθέντων χρημάτων δέν ἐγένετο πάντα ἄνευ διαφόρων προβλημάτων, δυσκολιῶν καί προφάσεων.

X. ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΕΚΑΤΟΝ (100,00) ΓΡΟΣΙΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑΚΟ- ΑΝΤΩΝΗ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ ΣΤΕΦΑΝΗ: 10-01-1815

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-010]

1) Περίληψη

Ὁ Διακο-Ἀντώνης, υἱός τοῦ Χατζῆ-Μιχάλη Στεφανῆ, ἔλαβε ἐκ μέρους τοῦ Σταμάτη Γεωργαρίου ὡς δάνειον 100,00 γρόσια, μέ ἐτήσιον τόκον 16% καί ὑπόσχεται νά τά ἐπιστρέψει, ὅταν ὁ δανειστής τοῦ τά ζητήσει.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Ἐλαβον δι' ἀνάγκην <μου>, παρά τοῦ κύρ Σταμάτη Γεωργαρίου, γρόσια 2/τόν ἀριθμόν ἑκατόν, ν(ούμερο) 100,00, τά ὅποια τά ἔλαβα 3/σίγουρα τῆς στεριάς, χρονιάτικα, πρὸς δέκα ἔξι τά 4/ἑκατόν (16%) <τόκον>, τόν καθ' ἑκάστον χρόνον, ὑποχρεούμε5/νος νά τά εὐχαριστῶ εἰς ὅποιον τελειωθέντα χρόνον, 6/ἤθελε τά ζητήσει. Διό καί δέδωκα τό παρόν ιδιόχειρόν μου 7/εἰς χεῖρας αὐτοῦ, εἰς τήν τῆς ἀληθείας ἔνδειξιν.

8/1815, 10 Νοεμβρίου.

9/Διακο-Ἀντώνης Χ(ατζῆ)-Μιχάλη Στεφανῆ ἔλαβον καί 10/ιδιοχείρως ἔγραψα».

≈ Φύλλο 2v:

«1/Ἀπόδειξις 2/πληρωμῆς, 3/Διακο-Ἀντώνη 4/Διακο-Χατζῆ-Μιχάλη».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Διακο-Ἀντώνης, Διακο-Χατζῆ-Μιχάλη υἱός, Στεφανῆ ἀντιμετωπίζοντας οἰκονομικά προβλήματα δανείζεται 100,00 γρόσια ἀπό τόν Σταμάτη Γεωργαρίου μέ ἐτήσιον τόκον 16%, τό ὕψος τοῦ ὁποίου ἔθεωρεῖτο λογικό γιά τήν ἐποχή ἐκείνη (ἀρχές 19ου αἰ.).

2) Ἄν καί δέν εἴμεθα πάντοτε σέ θέση νά γνωρίζουμε τήν ἀγοραστική ἀξία τοῦ γροσίου καί προφανῶς τότε, ὅπως καί πάντοτε ὑπῆρχαν πληθωριστικές τάσεις, ὅμως τό γρόσιον κατά τήν ἐποχή τῆς Ὑθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν νόμισμα εὐρείας κυκλοφορίας καί ἀξιόπιστο. Ἐνα ἡμερομίσθιο στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἱ. ἐκυμαίνετο περίπου στά 3 γρόσια.

3) Παράλληλα πρὸς τό γρόσιον κυκλοφοροῦσαν καί ἄλλα νομίσματα, τά ὁποῖα ἐξεδίδοντο ἀπὸ τήν Ὑθωμανική Αὐτοκρατορία (Μαχμουντιγιέδες, Λίρες, χρυσά καί ἀσημένια νομίσματα κ.λπ.), ἀλλά καί νομίσματα εὐρωπαϊκῶν χωρῶν (Βενετικά Δουκάτα, Ναπολεόνια⁴¹ κ.λπ.).

XI. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΤΕΤΡΑΚΟΣΙΩΝ ΕΞΗΚΟΝΤΑ (460,00)

ΓΡΟΣΙΩΝ ΧΑΤΖΗ-ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΙΧΑΛΗ ΤΖΙΛΗ: 30-03-1816

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-011]

1) Περίληψη

Ὁ Χατζῆ-Ἰωάννης, υἱὸς τοῦ Μιχάλη Τζίλη, ἔλαβε ὡς δάνειον ἐκ μέρους τοῦ Διακο-Μιχάλη, υἱοῦ Παπᾶ-Παντελῆ, τό ποσόν τῶν 460,00 γροσίων, ἔντοκα καί ὑπόσχεται νά τά ἐπιστρέψει κατὰ τό ἐπόμενον ἔτος.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Ὁμολογῶ ἐγώ, ὁ Χατζῆ-Ἰω(άννης) Μιχάλη Τζίλη, ὅτι ἔλα2/βα παρά τοῦ Διακο-Μιχάλη Παπᾶ-Πα(ν)τελῆ, διὰ 3/γρόσια τετρα-
κόσα ἐξῆντα, λέγω νούμερο 460,00, 4/τά ὁποῖα ἔλαβα σίγουρα,
χροινιάτικα, ἐνός ἔτους, 5/μαζί καί ὁ συμπεφωνημένος αὐτῶν τόκος,
<καί> ὑπόσχο6/μαι νά τά εὐχαριστήσω εἰς τόν ἐρχόμενον χρόνον.
Διό 7/ἔγινε καί τό παρόν, εἰς ἀπόδειξιν καί ἀσφάλειαν.

8/1816, Μαΐου 30.

9/Ὁ γράφας Χατζῆ-Ἰω(άννης) Μιχάλη Τζίλη, ἰδιοχείρως μου 10/
ἔλαβα τά ἄνωθεν καί ὑπόσχομαι».

41. Ναπολέονια: νομίσματα εὐρείας κυκλοφορίας, κομμένα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος Βοναπάρτη (1769-1821), στά ὁποῖα ἀπεικονίζετο ἡ μορφή του.

≈ Φύλλο 2ν:

«1/Όμ(όλογον) Χ(ατζή)-Ίωάννου [Μιχάλη Τζίλη], 2/1816, Μαΐου [30]».

3) Παρατηρήσεις

1) Ό Χατζή-Ίωάννης Μιχάλη Τζίλη, αντιμετωπίζοντας προφανώς οικονομικές δυσκολίες, δανείζεται από τόν Διακο-Μιχάλη, υιό Παπᾶ-Παντελῆ τό ποσόν τῶν 460,00 γροσίων, μέ τόκο, τό ὕψος τοῦ ὁποίου δέν ἀναφέρεται.

2) Ό δανεισθείς ὑπόσχεται, νά ἐπιστρέψει τό κεφάλαιο αὐτό, μαζί μέ τούς τόκους, ὕστερα ἀπό τήν παρέλευση ἑνός ἔτους. Κατά πόσον οἱ δανειζόμενοι ἦσαν πάντοτε συνεπεῖς ἔναντι τῶν δανειστῶν των, δέν γνωρίζουμε.

3) Ό δανεισθείς ἔλαβε ἰδιοχείρως τά ὡς ἄνω γρόσια καί ὑπόσχεται τήν ἐπιστροφήν των κατά τόν προσδιορισθέντα χρόνο.

4) Τό πρόθημα «Χατζῆς» (= ἱεραπόδημος, προσκυνητής) στό βαπτιστικό ὄνομα τοῦ δανειζομένου, ὑποδηλώνει, ὅτι ἐκεῖνος εἶχε ἐπισκεφθεῖ τήν Παλαιστίνη, ἥτοι τούς Ἁγίους Τόπους τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπρόκειτο γιά ἕνα λίαν τιμητικό τίτλο καί ἕνα εἶδος θρησκευτικῆς ἀριστοκρατίας. Χατζῆδες ὀνομάζοντο καί οἱ Μουσουλμάνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπεσκέπτοντο τούς Ἁγίους Τόπους τοῦ Ἰσλάμ (Μέκκα καί Μεδίνα).

5) Ἐπειδή τά ταξίδια κατά τίς παλαιότερες ἐποχές ἦσαν πολυδάπανα, δύσκολα καί ἐπικίνδυνα, ὀλιγάριθμοι μόνο πιστοί –Μουσουλμάνοι καί Χριστιανοί– κατόρθωναν νά μεταβοῦν στούς Ἁγίους Τόπους τῆς θρησκείας των καί νά ἀποκτήσουν τόν τιμητικό τίτλο τοῦ «Χατζῆ». Μάλιστα ὀρισμένοι ἀπό αὐτούς, προτοῦ ἀναχωρήσουν ἀπό τίς ἰδιαιτέρες πατρίδες των, προέβαιναν στή σύνταξη τῆς Διαθήκης των, σκεπτόμενοι, ὅτι πιθανῶς νά μήν κατόρθωναν νά ἐπιστρέψουν ποτέ σέ αὐτές. Ὑπολογίζεται, ὅτι ἰδιαίτερα ἀπό τούς Μουσουλμάνους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦσαν νά μεταβοῦν στή Μέκκα, περίπου τό 1/3 δέν ἐπέστρεφε ποτέ στήν ἰδιαίτερη πατρίδα του. Παρά ταῦτα πολυάριθμοι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τό ἀποτολμοῦσαν.

**XII. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΚΑΙ ΠΕΝΤΕ (35,00) ΓΡΟΣΙΩΝ
ΒΑΣΙΛΗ ΦΡΑΓΚΕΣΚΟΥ: 10-08-1816**

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-012]

1) Περίληψη

Ὁ Βασίλης, υἱός τοῦ Φραγκέσκου (Φραγκίσκου) ἔλαβε ἀπό τόν Μαστραντώνη, υἱόν τοῦ Βασίλη Ταπράκη, τό ποσόν τῶν 35,00 γροσίων καί ὑπόσχεται νά τά ἐπιστρέψει ἐν καιρῷ, χωρίς δυσκολίες.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διά τῆς παρούσης μου Ὁμολογίας κ(αί) Καθολικῆς 2/Ἀποδείξεως, ὁμολογῶ ἐγώ, ὁ Βασίλης τοῦ Φραγκέ3/σκου υἱός, τό ὅτι ἔλαβα ἀπό τόν Μαστραντώνη 4/τοῦ Βασίλη Ταπράκη τόν υἱόν, γρόσια τόν 5/ριθμόν τριάντα πέντε, νούμερο λέγω: 35,00, 6/τά ὅποια ἄσπρα τά ἔλαβα διά χρεῖαν κ(αί) 7/ἀνάγκην μου κ(αί) εἶναι σίγουρα, λέ(γ)ω καθαρά 8/κ(αί) εἶμαι ὑπόχρεος, νά τά εὐχαριστήσω, δι9/χως ἐναντιότητα. Κ(αί) διά τό βέβαιον τῆς 10/ἀληθείας ἔδωσα τήν παροῦσαν μου Ὁμο11/λογίαν εἰς χεῖρας τοῦ Μαστραντώνη κ(αί) γρά12/φονται κ(αί) ἀξιόπιστοι μάρτυρες.

1816 Αὐγούστου 10.

13/Ἐγώ Βασίλης τοῦ Φραγκέσκου ἔλαβα <τά ἄνωθεν γρόσια> κ(αί) ὑπόσχο14/μαι.

15/Διακο-Φώτιος ἔγραψα καί μαρτυρῶ».

≈ Φύλλο 2v:

«1/30 2/Ὁμ(όλογον) Βασίλη τοῦ Φραγ3/κέσκου».

3) Παρατηρήσεις

1) Φαίνεται ὅτι στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. στή Σύμη τῆς Δωδεκανήσου καί ὄχι μόνον, δέν εἶχαν ἀκόμη καθιερωθεῖ τά ἐπώνυμα. Συνήθως ἐλέγετο: «ὁ Βασίλης, τοῦ Φραγκέσκου», ἦτοι τό βαπτιστικό ὄνομα τοῦ πατέρα ἐπεῖχε θέση ἐπωνύμου. Διά τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐσηματίσθησαν κατὰ κανόνα ἀργότερα καί τά ἴδια τά ἐπώνυμα. Τό πατρώνυμο ἀπέβη καί ἐπίσημο ἐπώνυμο. Ἐπίσης στήν ἀρχαιότητα συνηθίζετο νά ἐπιτάσσεται τοῦ κυρίου ὀνόματος, τό ὄνομα

τοῦ πατέρα τοῦ φέροντος αὐτό, π.χ.: «Σωκράτης Σωφρονίσκου»⁴² καί ἀκολουθοῦσε τό ὄνομα τοῦ Δήμου, στόν ὅποιον ἀνήκε.

2) Ὡς πρός τήν προέλευση τοῦ ὀνόματος «Φραγκίσκος», –καθώς καί τοῦ ὁμωνύμου ἐπωνύμου– τό ὅποιον ἀπαντᾷ συχνότατα ἀπό τῶν μέσων περίπου τοῦ 13ου αἰ. καί ἐξῆς, τόσον στίς διάφορες εὐρωπαϊκές χώρες, ὅσον καί στίς ἐλληνικές περιοχές, ἀξίζει νά ἀναφερθοῦν τά ἐπόμενα: α) Ὁ Φραγκίσκος τῆς Ἀσσιζης [*Ἀσσίζη 1182 – †Ἀσσίζη/Πορτσιούνκολα 1226], μέγας Ἅγιος τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐξαιρετική πνευματική καί ἠθική προσωπικότητα, διακριθεῖσα παγκοσμίως, ποιητική φύση καί ἴσως ὁ πλέον εὐαίσθητος ἄνθρωπος, πού ἔζησε ποτέ. Ἦταν υἱός τοῦ πλούσιου Ἰταλοῦ ἐμπόρου τῆς Ἀσσιζης (Ἰταλία) Πιέτρο Μπερναντόνε καί τῆς Γαλλίδας κεράς Πίκας. Βαπτίσθηκε λίγο μετά τή γέννησή του καί ἔλαβε τό ὄνομα Ἰωάννης (Giovanni). β) Ἀπό τή μητέρα του κερά Πίκα ἔμαθε τά Γαλλικά, ὡς δεύτερη μητρική γλώσσα –παράλληλα πρός τά Ἰταλικά– καί τά παιδιά τῆς γειτονιάς του τόν ἄκουαν μικρό νά μιλάει, ἰδίᾳ μέ τή μητέρα του κερά Πίκα καί Γαλλικά καί τόν ἀποκαλοῦσαν «Φραγκίσκο», ἥτοι «τό Γαλλάκι», ἔτσι ὁ Ἰωάννης ἀπέκτησε καί δεύτερο ὄνομα τό «Φραγκίσκος» καί τελικά ἔμεινε στήν Ἱστορία ὡς «Φραγκίσκος τῆς Ἀσσιζης». γ) Ἡ μεγάλη ἀκτινοβολία τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου εἶχε ὡς συνέπεια ἐκεῖνος νά ἀπολαμβάνει μεγάλης ἐκτιμῆσεως διαχριστιανικῶς καί παγκοσμίως καί ὅλα αὐτά συνετέλεσαν, ὥστε τό ὄνομα «Φραγκίσκος» νά ἐξαπλωθεῖ καί νά δοθεῖ ὡς βαπτιστικό ὄνομα σέ χιλιάδες παιδιά, πρᾶγμα πού συνεχίζεται μέχρι σήμερα. δ) Ὁ Ἅγιος Φραγκίσκος πίστευε ὅτι ἔχει ἐνωθεῖ μυστικά μέ τόν Θεό καί ἔχει ταυτισθεῖ μέ Ἐκεῖνον. Καί ἐφόσον ὁ Θεός εἶναι πανταχοῦ παρών καί εὐρίσκεται μέσα σέ ὅλα τά ὄντα, ἔμψυχα καί ἄψυχα, τότε καί ὁ ἴδιος ὁ Φραγκίσκος ὑπάρχει καί ζεῖ μέσα σέ ὅλα τά ὄντα, ἔμψυχα καί ἄψυχα.

3) Ἀναφορικά μέ τό ὄνομα τοῦ δανειστοῦ «Μαστραντώνης» καί

42. Στό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο τῆς Κῶ ἐκτίθεται ἄγαλμα τῆς θεᾶς Δήμητρας, στή βάση τοῦ ὁποίου διατηρεῖται ἐγχάρακτη, μεγαλογράμματη, τρίστιχη, ἀφιερωματική ἐπιγραφή, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἐξῆς: «ΜΕΛΑΓΚΡΙΔΑΣ /ΧΑΡΜΥΛΟΥ /ΔΑΜΑΤΡΙ». Ἦτοι, τοῦ κυρίου ὀνόματος ἔπεται τό ὄνομα τοῦ πατέρα καί αὐτό ἐπέχει τρόπον τινα θέση ἐπιθέτου. Ἰ. Βολανάκης, *Ἡμερολόγιο Χειρόγραφο* ἀρ. 175 (2022), σ. 36.

αυτό σχετίζεται προφανώς με τό ἐπάγγελμά του. Μέχρι καί σήμερα εἶναι συνήθης καί χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ὁ ὅρος «Μάστορας», ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπό τό λατινικό ἐπίθετο «magnus», ἥτοι «μέγας, μέγας», ἀπό ὅπου προῆλθε καί τό «Magister», Μάεστρος κ.λπ.

4) Στό Ὁμολόγο αὐτό δέν ἀναφέρεται ἐάν τό δάνειο τῶν 35,00 γροσίων εἶναι ἔντοκο ἢ ἄτοκο. Πιθανότερο φαίνεται τό τελευταῖο, διότι ἐάν θά ἦταν ἔντοκο, τότε θά ἀνεγράφετο σέ αὐτό τό ὕψος τοῦ τόκου, πού εἶχε συμφωνηθεῖ. Ἐξάλλου τό ποσόν τοῦ δανείου εἶναι μικρό καί πιθανῶς ὁ δανεισθεὶς ἔκανε μία φιλική ἐξυπηρέτηση πρὸς τόν δανειζόμενο, μὴ προσδοκώντας κέρδος ἀπὸ σχετικό τόκο.

XIII. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ (50,00) ΓΡΟΣΙΩΝ

ΤΟΥ ΛΕΝΤΗ ΓΟΥΝΑΡΗ: 14-03-1818

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-013]

1) Περίληψη

Ὁ Λεντῆς Γούναρης ἔλαβε ὡς δάνειον ἄνευ τόκου, ἐκ μέρους τοῦ Ἑγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης Νεοφύτου Β' Κακκακιοῦ, τό ποσόν τῶν 50,00 γροσίων καί ὑπόσχεται νά τοῦ τό ἐπιστρέψει, ὕστερα ἀπὸ τὴν παρέλευση ἐνός ἔτους.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διὰ τῆς παρούσης μου ὁμολογῶ, ἐγώ, ὁ Λεντῆς⁴³ Γούναρης⁴⁴, ὅτι ἔλαβον πα2/ρά τοῦ Καθηγουμένου τοῦ Πανερμιώτη κύρ Νεοφύτου⁴⁵ γρόσια 50,00, ἥτοι πε3/νῆντα, σίγουρα, ἄνευ τόκου, διὰ ἓναν χρόνον ὀλόκληρον καί τελειωθέν4/τος τοῦ χρόνου, ὑπόσχομαι διὰ τὴν τούτων ἀπροφάσιστον ἐκπλήρωσιν 5/εἰς αὐτόν. Ὅθεν ἔγινε ἡ παροῦσα μου κ(αί) ἐδόθη εἰς χεῖρας 6/αὐτοῦ. 1818, Μαρτίου 14, ἐν Σύμῃ.

43. Λεντῆς: Ἐτυμολογικά τό ὄνομα πιθανῶς σχετίζεται μέ τό Λέων, Λεοντῆς, Λεντῆς. Σήμερα ἀπαντᾷ στήν Κάρπαθο καί Ρόδο ὡς ἐπώνυμο.

44. Γούναρης: Ἀπαντᾷ καί σήμερα ὡς ἐπώνυμο σέ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐτυμολογικά σχετίζεται προφανῶς πρὸς τό «γούνα, ἦ». Γούναρης = αὐτός πού φέρει ἔνδυμα μέ γούνα.

45. Ἑγούμενος Νεόφυτος Β' Κακκακίος: 1794-1838. Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 148-149.

7/Ο ειρημένος Λεντῆς <Γούναρης> ἔλαβα τὰ ἄνωθεν.

8/Ο Ῥόδου Ἐπίτροπος πα(π)ᾶ Φώτιος μαρτυρῶ.

9/Ἀγαπητός Χ(ατζῆ) - Νικήτα, Δι(δάσκαλος) μαρτυρῶ.

10/Χατζῆ - Νικήτας Κλαδάκης μαρτυρῶ.

11/Ο τῆς παρούσης γραφεύς Φασουλάρης Νεόφυτος, 12/μαρτυρῶ.

13/Χ(ατζῆ) - Ἀγαπητός Κλαδάκης».

≈ Φύλλο 2ν:

«1/Ὁμολογον τοῦ Λεντῆ 2/Γούναρη».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου ἔχει τήν εὐχέρεια καί τή θέληση νά δανεῖζει καί μάλιστα στήν περίπτωση αὐτή ἄνευ τόκου, χρήματα σέ ιδιωτές, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται σέ ἀνάγκη. Τό γεγονός, ὅτι ἡ Μονή δέν ζητεῖ ἀπό τόν Λεντῆ Γούναρη τόκον, σημαίνει, εἴτε ὅτι ὁ δανειζόμενος εὐρίσκεται σέ ἔσχατη ἀνάγκη, εἴτε πιθανότερο, ὅτι ἔχει ιδιαίτερη σχέση πρός τή Μονή τοῦ Πανορμίτου, πρός τήν ὁποία ἔχει προσφέρει κατά τό παρελθόν διάφορες ὑπηρεσίες καί ἡ Μονή ὡς ἀνταμοιβή τόν δανεῖζει ἄνευ τόκου.

2) Ὡς μάρτυρες ὑπογράφουν διάφοροι, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ὁ Ἐπίτροπος τοῦ Μητροπολίτου Ῥόδου παπᾶ Φώτιος.

3) Γραφέας τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ εἶναι ὁ Νεόφυτος Φασουλάρης, προφανῶς Ἱερομόναχος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὁ ὁποῖος χειρίζεται ἄριστα τήν ἑλληνική γλῶσσα. Τό κείμενο εἶναι γραμμένο μέ ιδιαίτερη ἐπιμέλεια, εἶναι εὐανάγνωστο, λιτό, σαφές καί χωρίς συντακτικά ἢ γραμματικά λάθη.

XIV. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΚΑΤΟΝ (100,00) ΓΡΟΣΙΩΝ

ΔΙΑΚΟ-ΑΓΑΠΗΤΟΥ, ΔΙΑΚΟ-ΓΕΩΡΓΑΚΙΟΥ: 5-03-1819

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-014]

1) Περίληψη

Ὁ Διακο-Ἀγαπητός Διακο-Γεωργακίου ἐδανείσθηκε, ἀπό κοινοῦ μέ τόν Γεώργη τοῦ Παπᾶ, ὁ ὁποῖος εἶναι κάτοχος ἐνός καϊκιοῦ, τό ποσόν τῶν 100,00 γροσίων ἀπό τόν Σταμάτη Γεωργαρίου, μέ ἐτήσιον τόκον 30% καί ὑπόσχεται, ὅταν παρέλθει ὁ σχετικός χρόνος,

όποτε ό πιστωτής ζητήσει τά χρήματά του, νά τοῦ τά ἐπιστρέψει, μαζί μέ τόν τόκον των.

2) *Κείμενο*

≈ Φύλλο 1γ:

«1/Έδανείσθη ό κάτωθεν υπογεγραμμένος παρά τοῦ κυρίου 2/ Σταμάτη Γεωργαρίου, τόν ἀριθμόν γρόσια ἑκατόν, 3/ν(σήμερον) 100,00, τά όποῖα τά ἔλαβα χρονιάτικα, περίκου4/λα⁴⁶ μέ τοῦ Γεώργη τοῦ Παπᾶ τό καίκιον, πρός τριάντα 5/τά ἑκατόν (30%) τόν κα-θέκαστον χρόνον κ(αί) εἰς όποῖον 6/τελειωθέντα χρόνον θέλη μοῦ τά ζητήση, ὑπόσχομαι, νά 7/τά εὐχαριστήσω. Δι' ό ἔγινε καί τό παρόν κ(αί) ἔστω 8/εἰς ἔνδειξιν.

9/Διακο-Ἀγαπητός, Διακο-Γεωργακίου ἔλαβα τά ἄνω10/θεν κ(αί) ὑπόσχομαι, ὡς ἔγραψα».

≈ Φύλλο 2ν:

«1/Όμ(όλογον) τοῦ Διακο-Ἀγαπητοῦ 2/τοῦ Διακο-Γεωργακίου, 3/1819, Μαρτίου 5».

3) *Παρατηρήσεις*

1) Ό ἐτήσιος τόκος 30% εἶναι ἀρκετά ὑψηλός, ιδιαίτερα συγκρι-νόμενος μέ τόν σχεδόν μηδενικό τόκο, πού χορηγοῦν σήμερα οἱ Τρά-πεζες καί τά ἄλλα Χρηματοπιστωτικά Ἰδρύματα στούς καταθέτες.

2) Τό ότι, τόσο στό ὄνομα τοῦ δανειζόμενου Ἀγαπητοῦ, ὅσο καί στό ἐπώνυμο τοῦ πατέρα του προτάσσεται τό «Διακο-», σημαίνει, ότι καί οἱ δύο των ἐγνώριζαν γραφή καί ἀνάγνωση καί ὡς ἐκ τούτου εἶχαν χειροθετηθεῖ ἀπό τόν Μητροπολίτη Ρόδου Ἀναγνώστες, δυνάμενοι νά ἀναγινώσκουν τόν Ἀπόστολο στούς ναούς καί νά ψάλλουν.

XV. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ (30,00) ΓΡΟΣΙΩΝ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΙΑΚΟ-ΓΙΑΝΝΑΚΗ: 25-03-1818

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-015]

1) *Περίληψη*

Ό Νικόλαος Διακο-Γιαννάκης ἔλαβε ὡς δάνειον, ἐκ μέρους τοῦ Συγκέλλου, τοῦ όποίου τό ὄνομα καί τό ἐπώνυμο δέν ἀναφέρονται,

46. Πέρίκουλα: ἀπό κοινού.

τό ποσόν τῶν 30,00 γροσίων, μέ τόκον 2% μηνιαίως καί ὑπόσχεται νά τοῦ τά ἐπιστρέψει, ὅταν πιστωτής τοῦ τά ζητήσει.

2) *Κείμενο*

≈ Φύλλο 1r:

«1/Ὁ ὑποκάτωθεν ὑπογεγραμμένος <δηλῶ>, ὅτι ἔλαβα ἀ2/πὸ τόν Σύγκελλον γρόσια τριάντα, νούμερον γρ(όσια) 30,00, 3/τά ὅποια ἔλαβα σίγουρα, μηνιάτικα πρὸς 2% τόκον τόν 4/μῆνα κ(αί) εἰς ὅποιον μῆνα θέλῃ τά ζητήσει, ὑπόσχο5/μαι νά τά εὐχαριστῶ, χωρίς καμμίαν πρό6/φασιν κ(αί) ἔστω <τό παρόν> εἰς ἀσφάλειαν.

7/1818, Μαρτίου 25.

8/Νικόλαος Διακο-Γιαννάκης ἔλαβα κ(αί) ἔγραψα 9/διά χειρὸς μου».

≈ Φύλλο 2v:

«1/60, 2/Ὁμ(όλογον) τοῦ Νικολάου 3/Διακο-Γιαννά4/κη».

3) *Παρατηρήσεις*

1) Ἡ φράση στήν ἀρχή τοῦ Ὁμολόγου: «ὁ ὑποκάτωθεν ὑπογεγραμμένος» εἶναι πλεονασμός. Θά ἀρκοῦσε: «ὁ ὑπογεγραμμένος».

2) Ὁ Σύγκελλος ἢ Πρωτοσύγκελλος εἶναι τίτλος ἐκκλησιαστικός, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖται καί μέχρι σήμερα. Σύγκελλος κατὰ λέξη σημαίνει ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος διαμένει στό ἴδιον Κελλίον μέ κάποιον ἄλλο. Δι' αὐτοῦ δηλοῦται ὁ στενός συνεργάτης τοῦ Μητροπολίτου, ὁ ὁποῖος σέ ἀπουσία του ἢ ὅταν κωλύεται ὁ Μητροπολίτης, τόν ἀναπληρώνει.

3) Ὁ μηνιαίος τόκος πρὸς 2% θεωρεῖται σήμερα πολύ ὑψηλός, διότι ἀνέρχεται σέ 24% ἐτησίως, ὅμως φαίνεται ὅτι κατὰ τήν ἐποχή ἐκείνη συνηθίζετο. Μάλιστα σέ ἄλλα Ὁμόλογα, τά ὅποια σώζονται στή Μονή τοῦ Πανορμίτου ἀναφέρεται ἐνίοτε ἐτήσιος τόκος πρὸς 30%.

XVI. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΞΗΚΟΝΤΑ (60,00) ΓΡΟΣΙΩΝ

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΑΛΙΜΑΧΑ: 2-07-1818

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-016α]

1) *Περίληψη*

Ὁ Μακάριος Καλιμαχᾶς, Ἱερομόναχος ἢ Μοναχός, ἔλαβε ἀπό τόν Ἀντώνιον Ἀναγνώστου ὡς δάνειο τό ποσόν τῶν 60,00 γροσίων,

έντοκα, τά όποία ύπόσχεται νά πληρώσει, όποτεδήποτε ό πιστωτής αὐτοῦ ἤθελε τά ζητήσει.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διά τῆς παρούσης μου Όμολογίας κ(αί) καθαῶς Ἀποδείξεως, όμολογῶ κ(αί) φανε²ρώνω ἐγώ, ό Μακάριος Καλιμαχᾶς, ότι ἔλαβα παρά τοῦ Ἀντωνίου Ἀναγνώ³στου δανεικῶς, τόν ἀριθμόν γρόσια ἐξῆντα, ἥτοι ν(ούμερο): γρ(όσια) 60,00, ἅτινα ύπόσχο⁴μαι πληρῶσαι αὐτά εἰς πρώτην του ἀναζήτησιν, μετά τοῦ διαφόρου αὐτῶν.

5/Όθεν κ(αί) διά τό βέβαιον τῆς ἀληθείας ἐγένετο ἡ παροῦσα μου Όμολογία κ(αί) 6/ἐδόθη εἰς χεῖρας του. 1818, Ἰουλίου 2.

7/Κἀγώ Μακάριος ύπόσχομαι τά ἄνωθεν.

8/Κἀγώ Ἀναστάσιος Ἀνδριανοπολίτης μάρτυς».

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-016β]

«1/Μακαρίου, 2/Γρ(ά)μ(μ)α. 3/Όμόλογον 4/Μακ(αρίου) Καλιμα⁵χᾶ».

3) Παρατηρήσεις

1) Ό Μακάριος Καλιμαχᾶς Ἱερομόναχος ἢ Μοναχός, ἦταν πιθανῶς ἀδελφός τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ἢ ἄλλης Μονῆς τῆς νήσου Σύμης καί εύρισκόμενος σέ ἀνάγκη δανείσθηκε τό ποσόν τῶν 60,00 γροσίων ἀπό τόν Ἀντώνιον Ἀναγνώστου, μέ τόκον, τό ὕψος τοῦ όποίου δέν ἀναγράφεται. Όμως ό σχετικός συμφωνηθείς τόκος περιλαμβάνεται στό τελικό ποσόν, τό όποῖον ό Μακάριος Καλιμαχᾶς όφείλει νά πληρώσει στόν πιστωτή του.

2) Τό ἐπώνυμον Καλιμαχᾶς καί Καλιμάχης ἀπαντᾷ καί σέ ἄλλα ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς.

3) Στό τέλος τοῦ Όμολόγου αὐτοῦ ὑπογράφει ὡς μάρτυρας ό Ἀναστάσιος Ἀνδριανοπολίτης, ἥτοι ἐκεῖνος όπού κατήγετο ἀπό τήν Ἀδριανούπολη τῆς Θράκης.

XVII. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΚΑΤΟΝ (100,00) ΓΡΟΣΙΩΝ

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΤΑΜΣΗ: 11-12-1818

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-017]

1) Περίληψη

Ὁ Εὐστάθιος Ἐμμανουήλ Ταμσῆς, Σάμιος, ἔλαβε ἀπὸ τὸν Ἡγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης Νεόφυτον Β΄ Κακκακίον ὡς δάνειον ἄτοκον, τὸ ποσὸν τῶν ἑκατὸν γροσίων, τὰ ὅποια ὀφείλει νὰ ἐπιστρέψει ὕστερα ἀπὸ τὴν παρέλευση 61 ἡμερῶν.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Ἐλαβα ἐγώ, <ὁ> Εὐστάθιος Ἐμ(μ)ανουήλ Ταμ2/σῆ υἱός, Σάμιος, παρὰ τοῦ Ἁγίου Καθηγου3/μένου τοῦ Ἁγίου Παναρμιώτη, διὰ χρεῖαν μου 4/καὶ ἀνάγκην μου, γρόσια ἑκατόν, ν(οῦμερον): 100,00, τὰ ὁ5/ποῖα ἄσπρα τὰ ἔλαβα μέ διορίαν ἡμέρας 6/ἐξῆντα μίαν, ν(οῦμερο) 61, παρελθούσης δέ τῆς 7/διορίας, νὰ ἔχω νὰ τὰ τοῦ εὐχαριστήσω, χω8/ρίς τινός προφάσεως.

Καὶ διὰ τὸ ἀληθές, ἔδω9/σα τὸ παρόν διὰ τῶν χειρῶν μου, ἵνα 10/ἔχῃ τὸ κῦρος κ(αί) τὴν ἰσχύν, ἐν παντί τόπω 11/δικαιοσύνης, εἰς ἀσφάλειαν.

1818 Δεκεμ12/βρίου 4.

13/Ὁ γράψας Εὐστάθιος Ἐμ(μ)ανουήλ, ἰδιοχείρως μου 14/ἔλαβα τὰ ἄνωθεν κ(αί) ὑπόσχομαι».

≈ Φύλλο 2v:

«1/Ὁμολογία τοῦ Στάθη Μανώλη Ταμσῆ».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Εὐστάθιος Ἐμμανουήλ Ταμσῆς, Σάμιος, δανείζεται ἀπὸ τὸν Ἡγούμενον τοῦ Πανορμίτου τὸ ποσὸν τῶν 100,00 γροσίων, τὰ ὅποια ὀφείλει νὰ ἐπιστρέψει ὕστερα ἀπὸ τὴν παρέλευση 61 ἡμερῶν.

2) Εἶναι ἀξιοσημείωτο, τὸ ὅτι δέν ἀναφέρεται ἡ ὑποχρέωση καταβολῆς ὀρισμένου τόκου. Ἔτσι μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε, ὅτι τὸ δάνειο αὐτὸ ἦταν ἄτοκο. Πιθανῶς ὁ δανειζόμενος Σαμιώτης νὰ προσέφερε διάφορες ἐξυπηρετήσεις στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου καὶ ὁ Ἡγούμενος αὐτῆς ἤθελε διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ νὰ τὸν διευκολύ-

νει καί τοῦ ἐχορήγησε τό δάνειο αὐτό ἄνευ σχετικοῦ τόκου, ὅπως ἦταν σύνηθες.

**ΧVIII. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΟΣΩΝ ΚΑΤΑΒΛΗΘΕΝΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΤΟΝ ΧΑΤΖΗ ΝΙΚΗΤΑ
ΚΛΑΔΑΚΗ: 20-03-1820, 1821 ΚΑΙ 27-01-1831**

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-019α,
Κατάλογος Ἄντ. Πολίτου, ἀρ. 19α]

1) Περίληψη

Πρόκειται γιά κατάλογο, στόν ὁποῖο περιλαμβάνεται τό συνολικό ποσόν τῶν χρημάτων, καθώς καί διάφορα ἄλλα ἐπί πλέον, τά ὁποῖα ἔδωσε ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Πανορμίτου στόν Χατζῆ-Νικήτα Κλαδάκη. Φαίνεται ὅτι ὁ Χατζῆ-Νικήτας ἔχει ἤδη ἀποβιώσει καί ὁ Ἡγούμενος λογαριάζεται στίς 27-01-1831 μέ τά παιδιά του, πού εἶναι καί κληρονόμοι του καί πρός πίστωση αὐτοῦ συντάσσεται τό παρόν ἔγγραφο.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/1820: Μαρτίου 20.

2/Καῖμές⁴⁷ τῶν ὅσων ἔδωσα τῷ Χ(ατζῆ) Νικήτα [Κλαδάκη].

3/Διά τά πελτά⁴⁸ ναῦλον, γρόσια 350,00,

4/ἔτι εἰς αὐτάς τάς ἡμέρας μετρητά 325,00,

5/[Σύνολον]: 675,00.

6/1821.

7/Διά τήν ἀπόφασιν, ὅπου ἔκαμαν κάτω 8/καί μοι ἔγραψεν νά τῷ εὔρεθῶ τό μέλει: 9/Πρῶτον εἰς μετρητά τάληρα 500,00 = ὄρα,

10/τ(άληρα): 20: ἔστωσαν 3.750,00

11/Εἰς Βενέτικα 50 - πρός 16, ἔστωσαν 800,00

12/Ἐτι διά τήν Κυράν 200,00

47. Kaime: Κατάλογος.

48. Πελτά, τά: περδές ἢ περτές <περσικό perde = ὁ γνωστός μπερντές = πα-
ραπέτασμα, πού καλύπτει κάτι>. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1487.

13/Ἔτι τοῦ ἰδίου 72,00

14/[Σύνολον]: 5.497,00

15/Εἰς λάδι ὀκ(άδες) 66 πρὸς 94 τὴν ὀκᾶν 155,40.

16/Ἀπὸ τὴν Ῥόδον, ὅπου ἐπῆγα, ἐδικά μου διὰ 17/χρεῖαν του 180,00

18/Εἰς σιταροκρίθαρων 50,00

19/Ἔτι τῆς γυναικὸς του ἄνωθεν, ὅπου τοῦ ἔδωσα 50,00

20/[Σύνολον]: 5.932,40.

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-019β]

≈ Φύλλο 2ν:

«1/1831, Ἰανουαρίου 27.

2/Δι' ἐνθύμησιν ἐπαρῶρησάσεν ὁ Μιχάλης τὰ Κατάστιχα τοῦ πατριοῦ του 3/κ(αί) εὐρέθηκε νά δίδῃ ὁ Ἡγούμενος εἰς τὸν Χ(ατζῆ) Νικήτα [Κλαδάκη] γρόσια 13.852,00. 4/κ(αί) νά λαμβάνῃ ὁ Ἡγούμενος γρ(όσια) 13.863,00, πλὴν τῶν σανιδιῶν 5/κ(αί) <τοῦ> Ἀλμυροῦ, τὰ ὅποια δέν εἶχον καταγραφὴν τοῦ κόστους των. 6/Νά ἀφαιρεθοῦν ὅμως κ(αί) τοῦ καβέ⁴⁹ παράδες ἀπὸ τό δευτέρ⁵⁰, τὰ 7/ὅποια ἐπέρασαν εἰς τὴν χῶραν.

8/Τεσκερές⁵¹ Χ(ατζῆ) Νικήτα Κλαδά9/κη, μεταξύ τοῦ Ἡγουμένου 10/τοῦ Πανερμιώτου, ἀρ(ιθμός) 177».

3) Παρατηρήσεις

1) Στὸ ἔγγραφο αὐτὸ ἀναφέρονται δοσοληψίες μεταξύ τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καὶ τοῦ ἐμπόρου Χατζῆ-Νικήτα Κλαδάκη, πού ἀνέρχονται στὸ ποσὸν τῶν 13.863 γροσίων, ποσὸν ἐξαιρετικὰ ὑψηλὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἐάν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι τότε τό ἡμερομίσθιο ἐκυμαίνετο περίπου στὰ τρία γρόσια καὶ ὅτι κατὰ τό ἔτος 1788 ἡ Μονὴ Πανορμίτου ἐπλήρωσε στὸν ξυλογλύπτη Μαστρο-Δράκο

49. Kahve: Καφές.

50. Δευτέριον ἢ δευτέρι ἢ τεφτέρι ἢ τεφτέρια: κατάστιχον, σημειωματάριον, πιστωτικὰ «βιβλία» τοῦ καταστήματος. Ἐτυμολογικῶς ἀπὸ τό: «Διφθέρα». Στὰ τουρκικὰ ἐγίνε «τεφτέρι» καὶ ὡς «ἀντιδάνειον» προσελήφθη στὰ Ἑλληνικά.

51. Teskere: Συμφωνητικόν.

ἀπό τὴν Κῶ, τό ποσόν τῶν 1.500 γροσίων γιά τὴν κατασκευὴ τοῦ ξυλογλύπτου εἰκονοστασίου (τέμπλου) τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς⁵².

2) Ἀπὸ τὰ παραπάνω συνάγεται ὅτι κατὰ τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα ἡ Μονὴ Πανορμίτου εὐρίσκεται σέ μεγάλη ἀκμή, πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ καὶ εἶναι σέ θέση νὰ διαθέτει μεγάλα ποσὰ γιά τίς λειτουργικὲς καὶ ἄλλες ἀνάγκες αὐτῆς.

XIX. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ (50,00) ΓΡΟΣΙΩΝ ΑΝΝΗΣ

ΧΑΤΖΗ ΒΑΣΙΛΗ ΜΠΙΡΝΑ: 20-04-1820

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-018]

1) Περίληψη

Ἡ Ἄννα τοῦ Χαζῆ-Βασίλη Μπιρνᾶ ἔλαβε ἀπὸ τὸν Ἡγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης Νεόφυτον Β' Κακκακίον, στίς 20-04-1820 ὡς δάνειον, τό ποσόν τῶν 50,00 γροσίων, εἶχε δέ λάβει ἐπίσης ἀπὸ τὸν προαναφερθέντα Ἡγούμενον κατὰ τὴν 1-12-1819 δανεικὰ ἀκόμη 25,00 γρόσια, ἥτοι συνολικὰ ἐδανείσθη 75,00 γρόσια. Αὐτὰ τὰ ἔλαβε μέ ἐτήσιον τόκον 20% καὶ ὀφείλει νὰ τὰ ἐπιστρέψει, ὅποτε ὁ πιστωτὴς τῆς τὰ ζητήσῃ.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διὰ τῆς παρούσης μου Ὁμολογίας, ὁμολογῶ ἡ ὑποκάτωθεν ὑπογεγραμμένη, 2/ὅτι ἔλαβον ἀπὸ τὸν Ἅγιον Καθηγούμενον Νεόφυτον⁵³, τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ Πα3/νερμιώτου, γρόσια 50,00, ν(οῦμερον) 50,00, τὰ ὅποια τὰ ἔλαβα σίγουρα⁵⁴, μηνιάτικα⁵⁵, πρὸς 4/εἴκοσι τὰ ἑκατὸν καὶ εἰς ὅποιον μῆνα τελειωθέντα μοῦ τὰ ζητήσῃ, ὑπόσχο5/μαι, νὰ τὰ εὐχαριστήσω ἀπροφασίστως.

52. Γ. Πετρόπουλος, *Μονὴ Πανορμίτου* 2020, σ. 83-85.

53. Πρόκειται γιά τὸν Ἡγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Νεόφυτον Β' Κακκακίον (1794-1838). Γ. Πετρόπουλος, *Μονὴ Πανορμίτου* 2020, σ. 148-149.

54. Σίγουρα: ἥτοι μὴ ἐλλιποβαρῆ. Ἐπίσης κυκλοφοροῦσαν καὶ «γρόσια ξίκικα», ἥτοι ἐλλιποβαρῆ. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1418.

55. Μηνιάτικα: ἀνὰ ἕκαστο τέλος τοῦ μηνός, θά μπορούσαν νὰ ζητηθοῦν καὶ νὰ ἐπιστραφοῦν στὸν πιστωτή.

Διό ἔγινε τό παρόν καί ἐδόθη 6/εἰς χεῖρας του, εἰς ἔνδειξιν ἀληθείας.

1820 Ἀπριλίου 20.

7/Ἄννα τοῦ Χαζή Βασίλη Μπιρνᾶ, ἔλαβα τά ἄνωθεν καί ὑπόσχομαι.

8/Υἱός αὐτῆς μάρτυς καί γραφεύς, ὁ Ἰωάννης.

9/Ἐλαβα καί ἕτερα γρόσια 25,00, εἰς τά 1819, Δεκεμβρίου α'.

10/Διά τά ἄνωθεν ἔβαλα καί ἀμάχι⁵⁶ τόν σταυρόν, τόν μαλαματένιον».

≈ Φύλλο 2ν:

«1/6 2/Ὁμ(όλογον) Ἄννης τοῦ Χ(αζή) Β(ασίλη) Μπιρνᾶ».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Ἄννα Χαζή-Βασίλη Μπιρνᾶ ἐδανίσθη ἀπό τόν Ἡγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Νεόφυτον Β' Κακκακίον καί σέ δύο δόσεις, συνολικά τό ποσόν τῶν 75,00 γροσίων, μέ ἐτήσιον τόκον 20% καί ὀφείλει νά τά ἐπιστρέψει σέ πρώτη ζήτηση.

2) Ὁ ἐτήσιος τόκος 20% μέ τά σημερινά δεδομένα θεωρεῖται ἀρκετά ὑψηλός, ἐάν ληφθεῖ ὑπόψη, ὅτι οἱ Τράπεζες καί τά ἄλλα Πιστωτικά Ἰδρύματα δέν παρέχουν τόκους στούς ιδιώτες καταθέτες, ἢ ὁ παρεχόμενος τόκος εἶναι ἀπό ἐλάχιστος ἕως σχεδόν μηδενικός. Ὅμως δανείζουν ιδιώτες μέ τόκον πού κυμαίνεται ἀπό 5-10%.

3) Ἡ Ἄννα Χαζή-Βασίλη Μπιρνᾶ βάζει ὡς ἐνέχυρο ἓνα χρυσό σταυρό. Σέ περίπτωση ἀδυναμίας αὐτῆς νά ἐξοφλήσει τό δανεισθέν ποσό, ὁ πιστωτής κρατάει τόν σταυρό.

4) Ὁ υἱός τῆς Ἄννης, Ἰωάννης, ὑπογράφει ὡς μάρτυς καί ὁ γραφέας τοῦ Ὁμολόγου αὐτοῦ. Τό κείμενο εἶναι γραμμένο μέ μεγάλη ἐπιμέλεια, λιτό, σαφές καί σχεδόν χωρίς λάθος. Συνεπῶς ὁ Ἰωάννης εἶχε τύχει καλῆς σχολικῆς παιδείας καί ἦταν ἄριστος χειριστής τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, πρᾶγμα ὃχι σύνηθες γιά τήν ἐποχή του.

56. Ἀμάχι: ἐνέχυρον.

**XX. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΚΑΙ ΕΞΙ (56,00) ΓΡΟΣΙΩΝ
ΜΑΝΩΛΗ ΡΕΪΖΗ: 19-10-1825**

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-020α]

1) Περίληψη

Ὁ Μανώλης Ρεΐζης ἔλαβε ἀπὸ τὸν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Νεόφυτον Β΄ Κακκακίον, ὡς δάνειον τό ποσὸν τῶν 56,00 γροσίων, μέ μηνιαῖον τόκον 2% καὶ ὑπόσχεται, ὅτι θὰ τὰ ἐπιστρέψει, ὅταν ὁ πιστωτὴς του τὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ αὐτόν.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/1825, Ὁκτωβρίου 19.

2/Τὴν σήμερον φανερώνω ἐγὼ, ὁ Μανώλης, Ρεΐζ/ζη 3/υἱός, Τριαντενός⁵⁷, ὅτι ἔλαβα 4/ἀπὸ τὸν Ἡγούμενον τοῦ Πανερμιώτου Νεόφυτον,⁵⁸ 5/δι' ἀνάγκην τοῦ καϊκιοῦ, ὅπως πληρώσω διὰ τό κα6/ράβι κ(αί) θέλω πληρώσῃ ὑμῖν καὶ διὰ τὴν 7/ἀπάνω τάξην, γρόσια 56,00, σίγουρα, πρὸς δύο τὰ ἑκατόν (2%) ἀνά 8/πάντα μῆνα, εἰς τὸν καιρὸν του λήγον9/τα.

Καὶ διὰ βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας ἔγινε 10/τό παρόν κ(αί) ἐδόθη εἰς χεῖρας τοῦ ἄνωθεν.

11/Εγὼ, Μανώλης Ρεΐζης, ὑπόσχομαι τὰ ἄνωθεν».

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης: F1-020β]

«1/[Αριθμός]: 572, 2/Ὁμ(όλογον) Μανώλη Ρεΐζη».

3) Παρατηρήσεις

1) Τό ἐγγραφοῦν αὐτό ἐγράφη πιθανῶς ἰδιοχείρως ἀπὸ τὸν Μανώλη Ρεΐζη καὶ φανερώνει ὅτι ὁ γραφέας αὐτοῦ ἐγνώριζε στοιχειωδῶς γραφὴ καὶ ἀνάγνωσις. Αὐτό εἶναι κακογραμμένο καὶ λίαν δυσανάγνωστο καὶ ἐμφανίζει πολλὰ συντακτικά καὶ ὀρθογραφικά σφάλματα.

57. Τριαντενός: Κάτοικος Τριαντῶν (σημ. Ἰαλυσσοῦ) Ρόδου. Τριάντα: Παράλιος οἰκισμὸς τῆς νήσου Ρόδου καὶ ἔδρα ὁμώνυμης Κοινότητος (ἐκτ. 17 τ. χλμ., κάτοικοι 7.219). Ἐγκυκλοπαιδεία ΝΕΑ ΔΟΜΗ, τ. 27 (Ἀθήνα, ἄν. χρ. ἐκδ.), σ. 136.

58. Ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος Β΄ Κακκακίος, Ἡγούμενος Μονῆς Πανορμίτου (1794-1838).

2) Άκριβῶς γιὰ τοὺς παραπάνω λόγους τὸ ἔγγραφο αὐτὸ κέκτηται ἰδιαίτερης ἀξίας καὶ σημασίας, διότι φανερώνει, ὅτι ἡ παιδεία ἀποτελοῦσε κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴν κτῆμα πολὺ λίγων προσώπων καὶ ὅτι οἱ περισσότεροι Χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι, οἱ ὁποῖοι διαβιοῦσαν στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἦσαν ἀναλφάβητοι. Τὸ ἴδιο περὶ-που συνέβαινε καὶ μέ τοὺς Ὀθωμανοὺς Μουσουλμάνους.

3) Συνεφωνήθη μεταξύ τῶν συμβαλλομένων ἡ καταβολὴ μηνιαίου τόκου 2%, ὁ ὁποῖος ἐτήσιως ἀνέρχεται στὰ 24%, τόκος πού τοῦ-λάχιστον μέ τὰ σημερινὰ δεδομένα, θεωρεῖται ὑπερβολικὰ ὑψηλός. Ὅμως κατὰ τὸ πρῶτο τέταρτον τοῦ 19ου αἰ., ὁπότε ἔλαβε χώρα τὸ δάνειο αὐτό, ἐθεωρεῖτο συνήθης. Σέ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ Πανορμίτου ἀναφέρεται καὶ τόκος 30% ἀνά ἔτος.

XXI. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΚΑΤΟΝ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΚΑΙ ΤΕΣΣΑΡΩΝ (144,00) ΓΡΟΣΙΩΝ ΧΑΤΖΗ-ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΖΙΛΗ: 21-03-1826

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-021]

1) Περίληψη

Ὁ Χατζῆ-Ἰωάννης Τζίλης ἔλαβε ἐκ μέρους τοῦ Σταμάτη Ζάγκου-ρη δάνειον, τὸ ὁποῖον μαζί μέ τόν συμφωνηθέντα τόκον ἀνέρχεται στό ποσόν τῶν 144,00 γροσίων καὶ τὸ ὁποῖον ποσόν ὀφείλει μετὰ τὴν παρέλευση ἐνός ἔτους νά ἐπιστρέψει ὁ δανεισθεὶς στόν πιστω-τὴν του.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διὰ τῆς παρούσης μου ὁμολογῶ, ὁ κάτωθεν γεγραμμένος Χ(ατζῆ)-Ἰωάννης 2/Τζίλης, ὅτι ἔλαβα παρὰ τοῦ Σταμάτη Ζάγκου-ρη γρ(όσια) 144,00, ἥτοι: 3/ἐκατὸν σαράντα τέσσαρα, σίγουρα, χρονιάτικα, ἐν οἷς ἔστι 4/κ(αί) ὁ συμπεφωνημένος αὐτῶν τόκος κ(αί) εἰς ὅποιον τελειωθέντα 5/χρόνον ἤθελε μοῦ τὰ ζητήση, ἔχω νά τοῦ εὐχαριστῶ κ(αί) διὰ τὸ 6/βέβαιον τῆς ἀληθείας ἔγινε τὸ παρόν κ(αί) ἐδόθη εἰς χεῖρας τοῦ ῥη7/θέντος Σταμάτη, εἰς ἔνδειξιν: 1826, Μαρ-τίου 21.

8/Χατζῆ Ἰω(άννης) Μιχάλη Τζίλης ἔλαβα τὰ ἄνωθεν 9/κ(αί) ὑπό-σχομαι.

10/Παρθένιος Ἱερομόναχος.

11/Χ(ατζή) - Παυλῆς ὁ γραφεύς».

≈ Φύλλο 2ν:

«1/Ὁμ(όλογον) Ἰωάννου 2/τοῦ Τζίλη 3/63».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Χατζή-Ἰωάννης Τζίλης γιά προσωπική του ἀνάγκη ἔλαβε ἀπό τόν Σταμάτη Ζάγκουρη ἔντοκο δάνειο, τό ἀκριβές ὕψος τοῦ ὁποίου δέν ἀναφέρεται, οὔτε ὁ συμπεφωνημένος τόκος. Ἐκεῖνος ὀφείλει νά ἐπιστρέψει συνολικά, ἤτοι κεφάλαιο σύν τόκο, 144,00 γρόσια, ὕστερα ἀπό τήν παρέλευση ενός ἔτους ἀπό τήν ἡμέρα τῆς χορηγήσεως τοῦ δανείου αὐτοῦ.

2) Ὡς μάρτυρας ὑπογράφει ὁ Ἱερομόναχος Παρθένιος, πιθανῶς ἀδελφός τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ἢ ἄλλης Μονῆς τῆς νήσου Σύμης.

3) Ὡς γραφέας τοῦ Ὁμολόγου αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁ Χατζή-Παυλῆς, ὁ ὁποῖος φαίνεται νά ἔχει τύχει καλῆς παιδείας. Τό κείμενο τοῦ Ὁμολόγου αὐτοῦ εἶναι γραμμένο μέ ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια, ἄρτιο, σαφές, εὐανάγνωστο καί σχεδόν χωρίς συντακτικά ἢ ὀρθογραφικά ἀβλεπτήματα.

XXII. ΣΥΜΦΩΝΗΤΙΚΟΝ ΜΕΤΑΞΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΡΕΪΖΗ ΧΑΤΖΗ ΚΟΥΜΠΑΡΗ ΚΑΙ ΝΕΟΦΥΤΟΥ, ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ: 15-05-1827

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-022α,
Κατάλογος Ἀντ. Πολίτου, ἀρ. 22α]

1) Περίληψη

Ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Ἱερομόναχος Νεόφυτος⁵⁹ συμφωνεῖ μετά τοῦ Καλυμνίου Νομικοῦ Ρεΐζη Χατζή Κουμπάρη, νά πωλήσει ἡ Μονή στόν Καλύμνιο μίαν σκάφη (εἶδος πλοίου), ἔναντι 700,00 γροσίων, μέ τόν ὅρο τό 1/3 τῆς σκάφης αὐτῆς θά ἀνήκει στή Μονή Πανορμίτου καί τά 2/3 στόν Καλύμνιον. Ὁ Νομικός Ρεΐζης

59. Πρόκειται γιά τόν Ἀρχιμανδρίτη Νεόφυτον Β' Κακκακίον, Ἡγούμενον τῆς Μονῆς Πανορμίτου κατά τά ἔτη 1794-1838. Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 148-149.

Χατζή-Κουμπάρης μένει χρεώστης του ποσού των 400,00 γροσίων στη Μονή του Πανορμίτου, για τα όποια όφειλει να καταβάλει μηνιαίο τόκο 2%. Προς πίστωση των ανωτέρω συντάσσεται το παρόν έγγραφο.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διά της παρούσης μου Ἀποδείξεως φανερώνω ἐγώ, ὁ Νομικός Ρεῖζης Κου2/μπάρης, Καλυμνιώτης, ὅτι ἐσυμφώνησα μέ τόν Ἅγιον Καθηγούμενον 3/τοῦ Πανερμιώτη κύρ Νεόφυτον, διά τήν σκάφην του, τοῦ Μοναστηρίου, 4/ὅπου κρατῶ, νά τήν ἀγοράσω.

Ὅθεν καί ἐσυμφωνήσαμεν οἱ δυ5/ό μας, εἰς τήν ἀγοράν της, διά γρόσ(ια) ἐπτακόσια: Ν(ούμερο): 700,00 καί 6/νά εἶναι τό ἕν τρίτον τῆς σκάφης τοῦ Μοναστηρίου, τά δέ δύο μερί7/δια ἐδικά μου.

Λοιπόν, κατά τήν συμφωνίαν μας ἔμεινα 8/χρεώστης εἰς τό Ἱερόν τοῦτο Μοναστήριον τοῦ Πανερμιώτη διά γρόσια 9/400,00, σίγουρα μηνιαῖα πρὸς δύο γρόσ(ια) εἰς τά ἑκατόν τόκον 10/κατ' ἔτος καί μετά τήν ἀποπλήρωσιν αὐτοῦ, νά ἔχωμεν 11/διά πάντα τήν σκάφην αὐτήν τοῦ Μοναστηρίου μαζί, πρὸς ἄνε12/σιν τοῦ Μοναστηρίου.

Διά τοῦτο ἔγινε καί τό παρόν ἀποδεικτι13/κόν, διά βεβαίωσίν μας. 1827, Μαΐου 15, Σύμης.

14/Νομικός Χ(ατζή) Κουμπάρης, ὑπόσχομαι εἰς τά ἄνωθεν.

15/Ὁ τοῦ Πανερμιώτη Ἱεροδιάκονος καί Γραφεύς Ἰλαρίων, ὑπο16/βεβαιῶ»⁶⁰.

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου, ἔγγραφο: F1-022β]

«1/Συμφωνητικόν τοῦ Ἡλία Ζωγράφου, 2/Καλυμνιώτη».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου ἐπιδίδεται σέ διάφορες δραστηριότητες, προκειμένου νά αὐξήσει τά ἔσοδά της, μεταξύ τῶν ὁποίων καί στήν κατοχή καί ἐκμετάλλευση διαφόρων τύπων πλοίων. Στήν περίπτωση αὐτή, ἡ Μονή ἔχει στήν ἰδιοκτησία της μία σκάφη –τύ-

60. Ὑποβεβαιῶ: τό ὀρθόν, σύμφωνα μέ τή σημερινή χρήση τοῦ ὅρου, θά ἦταν «ἐπιβεβαιῶ».

πος πλοίου της εποχής-, την οποία χρησιμοποιεί για λογαριασμό της Μονής ο Καλύμνιος Νομικός Ρεϊζης Χατζή-Κουμπάρης.

2) Ο Ήγούμενος της Μονής Πανορμίτου Ίερομόναχος Νεόφυτος θεωρεί σκόπιμο, να πωλήσει τὰ 2/3 τοῦ πλοίου αὐτοῦ στὸν Καλύμνιο Καπετάνιο καὶ ἡ Μονὴ νὰ κρατήσῃ στὴν ιδιοκτησία της τὸ 1/3. Κατὰ ἀνάλογο τρόπο θὰ διανέμονται καὶ τὰ ἀναμενόμενα ἔσοδα ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ πλοίου.

3) Ο Καλύμνιος ἀγοραστής τῶν 2/3 τοῦ πλοίου αὐτοῦ ἔμεινε χρεώστης στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου 400,00 γροσίων, γιὰ τὰ ὅποια συνεφωνήθηκε νὰ καταβάλλει μηνιαίως τόκον 2%, ἥτοι περίπου 24% ἐτησίως. Ὁ τόκος αὐτός γιὰ τὰ σημερινὰ δεδομένα, ὅπου οἱ τόκοι, ὅσον ἀφορᾷ τοῦλάχιστον τούς ιδιώτες καταθέτες, ἔχουν σχεδὸν μηδενισθεῖ, θεωρεῖται πολὺ ὑψηλός.

4) Πρὸς πίστωση τῶν ἀνωτέρω συντάσσεται καὶ τὸ παρόν συμφωνητικόν.

5) Συντάκτης καὶ γραφέας τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ εἶναι ὁ Ίεροδιάκονος τῆς Μονῆς Ἰλαρίων, ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ ἔχει τύχει καλῆς παιδείας. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ εἶναι γραμμένο μὲ ιδιαίτερη ἐπιμέλεια, εἶναι εὐανάγνωστο, λιτό, κατανοητὸ καὶ χωρὶς ὀρθογραφικὰ ἢ ἄλλα σφάλματα.

XXIII. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΠΤΑΚΟΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ

(770,00) ΓΡΟΣΙΩΝ ΗΛΙΑ ΡΕΪΖΗ: 1-12-1828

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-023,

Κατάλογος Ἀντ. Πολίτου, ἀρ. 23]

1) Περίληψη

Ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου Σύμης, ἡ ὁποία ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τὸν Ήγούμενον αὐτῆς Νεόφυτον καὶ ὁ Ἡλίας Ρεϊζης εἶναι συνιδιοκτῆτες ἑνὸς καϊκιοῦ, ἕκαστος κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ κάνουν σχετικὸ Λογαριασμό. Καὶ ὡς πρὸς τὰ παλαιότερα κλείνουν τίς δοσοληψίες των. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὰ τρέχοντα ἔσοδα ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ καϊκιοῦ, ὁ Ἡλίας Ρεϊζης μένει χρεώστης στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου τοῦ ποσοῦ τῶν 770,00 γροσίων. Γιὰ τὸ χρέος αὐτὸ ὀφείλει νὰ καταβάλλει ἐτήσιον τόκον 30%. Τὸ παρόν ἔγγραφον συνετάχθη πρὸς βεβαίωση τῶν ἀνωτέρω.

2) *Κείμενο*

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διά τῆς παρούσης μου ἐν Χ(ριστ)ῷ Ἀποδείξεως, φανερώνω ἐγώ, ὁ Ἡλίας Ρεῖ2/ζης, ὅτι εἰς τό 1828 ἔτος, κατὰ τήν πρώτην Δεκεμβρίου, ἐθεω3/ρήσαμεν τόν ἀναμεταξύ μας Λογαριασμόν, ὅπου εἴχαμεν καί ὁ 4/μέν παλαιός Λογαριασμός μου, ὅλον τόν ἐτελειώσαμεν καλῶς.

5/Λοιπόν εἰς τό κέρδος τοῦ καϊκιοῦ, ὅπου ἀναμεταξύ ἡμῶν ἔχου6/μεν οἱ δύο μέ τό Μοναστήρι, κατὰ τό ἡμισυ ὁ καθείς, ἔμει7/να χρεώστης εἰς τόν Ἡγούμενον τοῦ Πανερμιώτη κύρ Νεόφυτον, 8/εἰς γρ(όσια) 770,00, λέγω ἑπτακόσια ἑβδομήντα, ἅτινα κρατῶ 9/διαχρονικά πρὸς τριάντα γρ(όσια) εἰς τὰ ἑκατὸν τόκον, σίγουρα, 10/ὅπου πληρουμένης τῆς συμφωνίας μας, νά τὰ εὐχαριστῶ 11/προφασίστως, μέ τόν διορισμένον τόκον τους. Ὅθεν ἔγινε καί τό 12/παρόν μας Ἀποδεικτικόν καί ἐδόθη εἰς χεῖρας του.

13/1828, Δεκεμβρίου) α', εἰς τόν Πανερμιώτην.

14/Ἡλίας Μανόλης Ζωγράφου ἔλα15/βον τὰ ἄνωθεν καί ὑπόσχομαι.

16/Ἰω(άννης) τοῦ Διάκου, τοῦ Τρούλλη υἱός, παρόν, 17/μάρτυς.

18/Ὁ τοῦ παρόντος γραφεύς, 19/παπᾶ Κωνσταντῖνος Καντώνης, 20/Συμαῖος».

≈ Φύλλο 2v:

«1/Ὁμολογον Καλυμνιώτου, 2/Ἡλία Ζωγράφου, 3/<ἀριθμός> 21».

3) *Παρατηρήσεις*

1) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης ἐπιδίδεται σέ διάφορες δραστηριότητες, ὁρισμένες ἀπό τίς ὁποῖες εἶναι κερδοφόρες. Μεταξύ αὐτῶν εἶναι καί ἡ κατοχή ἐξ ὀλοκλήρου ἢ ἀπό κοινοῦ μέ ἄλλους διαφόρων τύπων πλοίων, ἀπό τὰ ὁποῖα λαμβάνει ἔσοδα.

2) Ἡ Μονή ἔχει ἀπό κοινοῦ μετά τοῦ Ἡλίας Ρεῖζης ἓνα καῖκι, ἕκαστος κατέχει τό ἡμισυ αὐτοῦ, τό διακινεῖ ὁ Ἡλίας Ρεῖζης καί μοιράζεται τὰ ἔσοδα μετά τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

3) Ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Νεόφυτος καί ὁ Ἡλίας Ρεῖζης λογαριάζονται καί ὁ τελευταῖος μένει ὀφειλέτης πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου τοῦ ποσοῦ τῶν 770,00 γροσίων. Αὐτά ὀφείλει νά ἐπιστρέψει ἐν καιρῷ, μέ τόκον 30% ἐτησίως.

4) Στο τέλος υπογράφεται τό ἔγγραφον ἀπό τόν ὀφειλέτη καί παρευρισκόμενους μάρτυρες. Γραφέας τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ εἶναι ὁ παπᾶ Κωνσταντῖνος Καντώνης, ὁ ὁποῖος υπογράφει καί ὡς μάρτυρας. Ὁ Γραφέας φαίνεται νά εἶναι κάτοχος καλῆς παιδείας.

**XXIV. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΙΚΟΣΙ ΚΑΙ ΤΕΣΣΑΡΩΝ (24,00) ΓΡΟΣΙΩΝ,
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΙΖΩΤΟΥ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑ: 11-06-1831**
[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-024,
Κατάλογος Ἀντ. Πολίτου, ἀρ. 24]

1) Περίληψη

Ὁ Ἰωάννης Νικολάου Καστελλοριζώτης, ἔλαβε ἀπό τή γυναικαδέλφη του Ἑλενίτζα Μαμαλίγκα, τό ποσόν τῶν 24,00 γροσίων, ὡς δάνειον καί ὑπόσχεται νά τό ἐπιστρέψει ἐν καιρῷ. Πρός πίστωση αὐτῶν συνετάχθη τό παρόν Ὅμολογον.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1:

«1/Μέ τό παρόν ὁμολογεῖ ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος Ἰωάννης Καστελλοριζώτης⁶¹, <τοῦ> Νικόλα 2/υἱός, ὅτι ἔλαβε παρά τῆς Ἑλενίτζας Μαμαλίγκα⁶², γυναικαδέλφης του, διά χρεῖαν κ(αί) ἀνά3/γκην του γρόσια εἰκοσιτέσσαρα, Νούμερο: 24,00, τά ὅποια εἶναι κεφάλαιον καθαρόν κ(αί) ὑπό4/σχεται νά τά εὐχαριστήσῃ, εἰς πρώτην ἀναζήτησιν, ἄνευ προφάσεως κ(αί) ἀντι5/λογίας.

Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν ἔδωκε τό παρόν εἰς χεῖρας τῆς, ἵνα ἔχῃ τό κύρος ἐν 6/παντί καιρῷ. 1831, Ἰουνίου 11, Ῥόδος.

7/Ἰωάννης Νικολά(ου) Καστελλοριζώτης ἔλαβε τά ἄνωθεν κ(αί) ὑπόσχεται κ(αί) μή γινώσκων 8/νά γράψῃ, ποιεῖ τό σημεῖον τοῦ σταυροῦ: +

9/Σκευοφύλαξ παπᾶ Ἰωάννης μάρτυς.

10/Νοτάριος παπᾶ Νικόλαος γραφεύς καί μάρτυς».

61. Καστελλοριζώτης: καταγόμενος ἀπό τή νῆσο Μεγίστη (Καστελλόριζο). Καί σήμερα ὑπάρχει στή Ρόδο καί ἄλλοῦ τό ἐπώνυμο «Καστελλοριζός» ἢ «Καστελλοριζιός».

62. Σημειώτεον, ὅτι τό ἐπώνυμο Μαμαλίγκα διατηρεῖται μέχρι σήμερα στή Σύμη καί στή Ρόδο.

Άνω καί ἀριστερά τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ διατηρεῖται ἡ σημείωση:

«1/Ὁμολογον, 2/1831, 3/Ἰουνίου 11, Ὁμολογον. 4/Ν(ιχόλαος)
Καστελλοριζώτης, 5/Ἀριθμός: 6/118».

3) Παρατηρήσεις

1) Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι ἀκόμη καί γιά τό σχετικά μικρό ποσό τῶν 24,00 γροσίων κρίνεται σκόπιμο νά συνταχθεῖ τό παρόν Ὁμολογον. Τό ἡμερομίσθιον κατά τήν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνήρχετο περίπου στά τρία γρόσια.

2) Τό δάνειον τῶν 24,00 γροσίων ἔλαβε ὁ Ἰωάννης Καστελλοριζώτης ἀπό τή γυναικαδέλφη αὐτοῦ ἄνευ τόκου, διαφορετικά αὐτό θά ἐσημειώνετο ἐπὶ τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ. Ἐπρόκειτο γιά φιλική διευκόλυνση καί ἐξυπηρέτηση.

3) Συντάκτης καί γραφέας τοῦ Ὁμολόγου αὐτοῦ εἶναι ὁ Νοτάριος παπᾶ Νικόλαος, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται ἐπίσης καί ὡς μάρτυς. Ὁ Γραφέας ἦταν κάτοχος καλῆς σχολικῆς παιδείας.

XXV. ΚΑΤΑΣΤΙΧΟΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ

ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ: ΑΠΟ 14-09-1832 ΕΩΣ 15-12-1842

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-025α,
Κατάλογος Ἄντ. Πολίτου, ἀρ. 25]

1) Περίληψη

Πρόκειται γιά Κατάστιχον, στό ὁποῖο περιλαμβάνονται κυρίως λογιστικοῦ χαρακτήρα οἰκονομικά στοιχεῖα, ἀφορῶντα σέ μία χρονική περίοδο πού ἐκτείνεται ἀπό τό ἔτος 1832 ἕως τό ἔτος 1842. Γίνεται εἰδικότερα λόγος γιά δοσοληψίες μεταξύ διαφόρων προσώπων, ὀρισμένα ἀπό τά ὁποῖα δέν εὐρίσκοντο πλέον στή ζωή καί ἔτσι γίνεται ἓνα εἶδος ἀπολογισμοῦ καί ἰσολογισμοῦ οἰκονομικῶν μεγεθῶν, μεταξύ διαφόρων προσώπων, ὀρισμένα ἀπό τά ὁποῖα συνδέονται μέ στενοὺς βαθμούς συγγενείας.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/αὐλβ' (= 1832), Σεπτε(μ)βρίου ιδ'.

2/Μοί ἔδωκαν οἱ θεῖοι μου διά κέρδος των, ἰδικά των γρ(όσια):
1.200,00

3/αωλγ' (= 1833), 'Ιουνίου γ'.

4/'Ετι μοι ἔδωκαν διά κέρδος των, ἰδικά των γρ(όσια): 2.110,00

5/[Σύνολον]: 3.310,00

6/1840, Ἀπριλίω.

7/'Εδωκα εἰς τόν Μιχαήλ, τόν ἀνεψιόν μου, διά τά πράγματα ταῦτα:

8/Μαχμουντιγιέδες⁶³ 24 γρ(όσια): 840,00

9/Ρουσούτια⁶⁴ 76 γρ(όσια): 2.052,00

10/Μετζίτια⁶⁵ 12 γρ(όσια): 588,00

11/Λίρες⁶⁶ 5 γρ(όσια): 125,00

12/Μετζίτια 17 γρ(όσια): 833,00

13/Λίρας $\frac{1}{2}$ γρ(όσια): 52,20

14/Λίρας $\frac{1}{4}$ γρ(όσια): 26,10

15/Φο(υ)ντούκια⁶⁷ 9 γρ(όσια) 72,00

16/Μνούρια 2 γρ(όσια): 48,00

17/Πολιτικόν⁶⁸ $\frac{1}{2}$ γρ(όσια): 12,20

18/[Σύνολον]: γρ(όσια): 4.649,30

19/Εἰκοσάρια νέα 20 γρ(όσια): 400,00

20/[Σύνολον]: γρ(όσια): 5.049,10

63. Μαχμουντιγιές, ὁ: χρυσό ὀθωμανικό νόμισμα, τό ὅποῖον ἐκόπηκε ἐπὶ Σουλτάνου Μαχμούτ Β' (1808-1839), (τουρκ. mahmudiye). Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1466.

64. Ρουσούτια: Ρουσ(σ)ούτιον ἢ ρωσσούτιον ἢ ρωσσώτιον: χρυσό νόμισμα, διπλό καί μισό αὐτοτελῶς. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1497.

65. Μετζίτια, τά: ὀθωμανικό νόμισμα, τό ὅποῖο ἐκόπηκε ἐπὶ Σουλτάνου Ἀβδούλ Μετζίτ (Abdülmeçid, 1839-1861). Τάληρο ἀργυρό 20 γροσίων = $\frac{1}{5}$ τῆς ὀθωμανικῆς λίρας ἢ εἰκοσάρι (τουρκ. meci diye). Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1467.

66. Λίρα: ἀγγλική, βενετική, ἰταλική, ὀθωμανική. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1459.

67. Φο(υ)ντούκιον, τό: παλαιό ὀθωμανικό νόμισμα, (τουρκ. findik ἢ findikli). Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1520.

68. Πολίτικον, τό: ἢ πολίτιον ἢ σταμπόλιον ἢ βασιλικόν, παλαιό ὀθωμανικό νόμισμα, μισό ἢ $\frac{1}{4}$ ἢ αὐτοτελῶς, (τουρκ. zer-i mahbub ἢ ζερμακούπι ἢ ζερμαχμπιές). Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1492.

21/Έτι μισά 2 γρόσια: 20,00

22/Έτι δεκάριον $\frac{1}{4}$ γρόσια: 4,00

23/Έτι τριάρια 2 γρόσια: 6,00

24/[Σύνολον]: γρόσια: 5.102,10*

25/Τά ἄνω τοῦ 1832 γρόσια: 1.200,00

26/κ(αί) τοῦ 1833 γρόσια: 2.110,00

27/[Σύνολον]: γρόσια: 8.142,10

*[Κάτω περιθώριο ἐγγράφου, σημείωση]:

28/Ἀντώνιος, υἱός τοῦ π(α)π(ᾱ) Ἀντωνίου μαρτυρῶ, ὅτι 29/ἔλαβε τά ἄνω: 5.102,10 γρόσια ὁ μακαρίτης, διὰ χειρός μου».

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-025β]

«1/1840, Φεβρουαρίου 26.

2/Έτι παρέδωκα εἰς τόν ἀνεψιόν μου Μιχάλην, διὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἰωάννου,

3/αὐτά:

4/8 $\frac{1}{2}$ εἰκοσάρια γρόσια: 102,20

5/1 Βενέτικον γρόσια: 50,00

6/8 ἀεινηλιά ὀλόκληρα γρόσια: 680,00

7/Έτερον βαρύτατον μέσα εἰς χαρτί γρόσια: 85,00

8/28 εἰκοσιπεντάρια [-----] ὀλόκληρα γρόσια): 700,00

9/2 πολίτικα γρόσια: 56,00

10/[Σύνολον:] γρόσια: 1.783,20

11/1840, Νοεμβρίου 7

12/Τοῦ ἔδωσα ἔτι εἰκοσάρια νέα 37 $\frac{1}{2}$ γρόσια: 750,00

13/1840, Νοεμβρίου 22

14/Τῷ ἔστειλα μέ τόν Σάββαν, υἱόν Γεωργίου Φωτεινοῦ γρόσια: 1000,00

15/[Σύνολον] γρόσια 3.533,20

16/Κύριλλος, Ἡγούμενος τοῦ Μιχαήλη ἔλαβα παρά τοῦ Διδασκάλου τά ἄνω 1.783,20 γρόσια κ(αί) τά παρέδωσα εἰς χεῖρας τοῦ μακαρίτου Μιχαήλ ἀνεψιοῦ του.

19/Κάγώ, ό Σάββας Γεωργίου Φωτεινού έλαβα τά άνω χίλια γρόσια 20/κ(αί) τά παρέδωσα εις τόν μακαρίτην άνεψιόν του».

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-025γ]

«1/1834, κατά μήνα Όκτώβριον.

2/Έδωκα εις τόν άδελφόν μου, ένώ άνεχώρει από Κωνσταντινούπολιν, 3/δικά του είκοσάρια παλαιά 50,00.

4/1836, Άπριλίου 24 <έδωκα εις τόν άδελφόν μου είκοσάρια παλαιά> 50,00.

5/Έτι τῷ έστειλα, ένώ ήτο εις τήν Ρώμην, τά έξοδα, όπου έκαμεν, 6/εις τήν αγοράν των εις χρύσωσιν τοῦ τέμπλου τής Αγίας Τριάδος, 7/συμποσούμενα γρόσια 1.860,00, 8/<όλογράφως>: χίλια οκτακόσια έξήντα. 9/Τά έπλήρωσα εις χειρας τοῦ Έγουμένου Έεροθέου 10/[-----].

11/Έστειλα εις τόν άδελφόν μου, διά τοῦ Γεώργη Παπα, εις αγοράν διαφόρων 12/πραγμάτ(ων), διά νά πωληθῶσι γρόσια: 4.401,14.

13/Έτι διά πράγματα χρειώδη εις τό σπίτι γρόσια: 349,00.

14/[Σύνολον]: γρόσια: 6.610,14.

15/1838, Μαΐου 15.

16/Έτι έστειλα διά τάς παραγγελίας τής Παναγί(ας) γρ(όσια): 110,00

17/κ(αί) διά ιδικά μου έξοδα γρ(όσια): 95,10

18/[Σύνολον] γρ(όσια): 6.815,24.

19/1839, Μαΐου 29.

20/Έξόδιασα εις αγοράν διαφόρων πραγμάτων κ(αί)

21/τά έφερα ό αυτός γρόσια: 1.991,26

22/[Σύνολον] γρόσια: 8.807,10

23/1842, Δεκεμβρίου 15.

24/Έστειλα καί από τήν Κωνσταντινούπολιν δι' αυτόν,

25/τόν ίδιον τόν άδελφιδούν ήμῶν, διάφορα πράγματα, γρόσια: 3.581,00

26/[Σύνολον] γρόσια: 12.388,10

27/Τά ἄνω 100 εἰκοσάρια γρόσια: 2.000,00

28/Τά ὀπισθεν γρόσια: 8.412,00

29/[Σύνολον] γρόσια: 22.800,20

30/γρόσια: 3.533,20

31/[Σύνολον] γρόσια: 26.334,000

32/Ἀκόμη ὁ Ἱερόθεος λαβὼν παρέδωκε ταῦτα 33/πάντα τῷ ἀνεψιῷ μου».

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-025δ]

«1/Μέ τό νά ἐχρώμην δι' Ὁμολογίαν 2/εἰς τόν κύριον Ἰω(άννην) 3/γρόσια τριακόσια, 4/ν(ούμερο): 300,00, διὰ Ὁμολογίαν εἰς αὐτούς, 5/εἰς τόν Μιχαήλ.

6/Ὁ Νοτάριος, παπᾶ Μιχαήλ, 7/υἱός Μανουήλ».

3) Παρατηρήσεις

1) Πρόκειται γιά Κατάστιχον, στό ὁποῖο καταγράφονται διάφορα λογιστικά στοιχεῖα, τά ὁποῖα ἀφοροῦν τά οἰκονομικά πρόσωπων, ὀρισμένα ἀπό τά ὁποῖα τότε δέν εὑρίσκοντο ἐν ζωῇ.

2) Ἡ πρώτη ἐντύπωση, τήν ὁποία θά μπορούσε νά σχηματίσει κάποιος μελετώντας τά κείμενα αὐτά, πιθανῶς ἐφάνερωνε ὅτι ἀπό ἱστορικῆς πλευρᾶς τά στοιχεῖα, τά ὁποῖα περιέχονται σέ αὐτά δέν παρουσιάζουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον.

3) Ὅμως σέ αὐτά τά κείμενα ἀναφέρονται μεταξύ ἄλλων καί πολύτιμες πληροφορίες, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν σέ διάφορα πρόσωπα, ἀξιώματα, φορεῖς, πράγματα, γεγονότα, χρονολογίες, οἰκονομικές δραστηριότητες, εἶδη προϊόντων, τιμές ἀγαθῶν, κέντρα ἐμπορίου, σχέσεις κατοίκων τῆς Σύμης μέ τήν Κωνσταντινούπολη, τή Δυτική Μικρά Ἀσία, τή Ρώμη κ.λπ.

4) Τελείως ἐνδεικτικά σημειώνεται, ὅτι στά ἔγγραφα αὐτά ἀναφέρονται μεταξύ ἄλλων καί τά ἑξῆς: α) Ὁ Κύριλλος, Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Μιχαήλη. β) Ὁ Ἱερόθεος, Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου. γ) Ὁ Ἀντώνιος, υἱός τοῦ παπᾶ Ἀντωνίου, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει ὡς μάρτυρας. Ἐπίσης ὁ Σάββας, υἱός Γεωργίου Φωτεινοῦ, ὁ ὁποῖος μεταφέρει χρήματα γιά λογαριασμό

ἄλλου προσώπου. δ) Σημειώνεται ὅτι διάφορα πράγματα ἡγοράσθησαν στήν Κωνσταντινούπολη καί ἀπό ἐκεῖ ἐστάλησαν στή Σύμη. ε) Πληροφορούμεθα, ὅτι τά ὑλικά γιά τήν ἐπιχρύσωση τοῦ εἰκονοστασίου (τέμπλου) τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος στό χωριό τῆς Σύμης, παρηγγέλθησαν στή Ρώμη τῆς Ἰταλίας καί ἡγοράσθησαν σέ αὐτήν κατά τό ἔτος 1836, ἀκολούθως δέ αὐτά ἐστάλησαν στή Σύμη. Τό κόστος τῶν ὑλικῶν αὐτῶν συνολικά ἀνήρχετο στό ποσόν τῶν 1860,00 γροσίων, τά ὁποῖα ἐδόθησαν ἀρχικά στά χέρια τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου Ἱεροθέου στίς 23-02-1838. στ) Γίνεται λόγος γιά νομίσματα, τά ὁποῖα κυκλοφοροῦσαν κατά τήν περίοδο 1832-1842 στίς περιοχές τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καί ἡ ἀγοραστική ἀξία αὐτῶν.

5) Συντάκτης καί γραφέας τῶν κειμένων αὐτῶν τοῦ Καταστίχου ἦταν ὁ Νοτάριος παπᾶ Μιχαήλ, υἱός Μανουήλ.

**XXVI. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΛΥΜΝΙΩΤΗ ΙΩΑΝΝΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ,
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ: ΧΑΤΖΗ-ΜΑΝΩΛΗ ΓΙΑΝΝΑ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΟΝ
ΠΟΛΥΒΙΟΥ: 28-09-1836**

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-026,
Κατάλογος Ἀντ. Πολίτου, ἀρ. 26]

1) Περίληψη

Ἡ ἐπιστολή αὐτή ἐστάλη ἀπό τό Ντενιζλί (Denizli), πόλη ἡ ὁποία εὑρίσκεται πλησίον στά ἐρείπια τῆς Ἱεραπόλεως (Pamukkale) καθώς καί τῆς Λαοδίκειας, ἀρχαίας πρωτεύουσας τῆς Φρυγίας καί εἶναι γραμμένη ἀπό ἄτομο τό ὁποῖο ἐγνώριζε στοιχειωδῶς νά γράφει καί νά διαβάζει ἐλληνικά. Ἀποστολέας της εἶναι ὁ Καλυμνιώτης Ἰωάννης Ζωγράφος καί παραλήπτες οἱ: 1) Χατζῆ-Μανώλης Γιαννᾶς καί 2) Γεώργιος Πολυβίου, κάτοικοι τῆς νήσου Κῶ. Αὐτή ἀναφέρεται σέ θέματα οἰκονομικῆς φύσεως καί εἰδικότερα ὁ ἀποστολέας τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ἔστειλε διάφορα εἶδη πρός τούς παραλήπτες της, ἐκεῖνοι τοῦ ἔχουν στείλει ἤδη προκαταβολικά καί ἔναντι τοῦ τελικοῦ ποσοῦ ἑκατόν γρόσια καί ὑπολείπονται νά τοῦ στείλουν ἀκόμη 167,00 γρόσια, τά ὁποῖα παρακαλεῖ νά τοῦ ἀποσταλοῦν μέ τόν Ὁμάρ.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Τῷ τιμωτάτῳ κ(αί) εὐγενεστάτῳ κυρίῳ κύρ Χ(ατζῆ) - Μανώλη
2/Γιαννᾶ,

Κῶς.

Σᾶς χαιρετῶ κατὰ πολλά κ(αί) ἀκριβῶς σᾶς χαιρετῶ κ(αί)
ἀσπάζομαι τὴν δεξιάν σας.

4/1836, Σεπτεμβρίου 28.

5/Τώρα σᾶς φανερώνω ἀδελφικῶς μου: Ἔλαβα 6/τό γράμμα σας
κ(αί) <τά> 100,00 γρόσια, πού ἐστεῖ7/λατε, κλούβα, τὰ μπαγάζια τὰ
ἔστειλα μέ τόν Ὁμάρ, 1,20 τό κοιλόν ἀπό τό Κελ8/λί κ(αί) 5 τὰ λε-
μονοπορτάκαλα, 9/τώρα σᾶς φανερώνω τὴν τιμή: 10/20 τό κοιλό, 1
πήχυ τό φάρδος: 9 γρό11/σια, εἴκοσι πήχεις [γρόσια]: 180,00

12/κ(αί) 5 οὐγ(γιές) κοιλὰ 13 C 6 π(ήχεις) 0,67 C

13/ἔκαμαν γρόσια: 247,00

14/[μεῖον] γρόσια: 100,00

15/('Υπόλοιπον, σύνολον] γρόσια: 147,00

16/Ἐστεῖλατε γρόσια 100,00, 17/ἀπόμειναν ἑκατὸν σαράντα 18/
ἐπτὰ καὶ μισό καὶ ἀκόμη μία 19/Λίρα: νί: 2, μεγάλα πογκάσι20/α
πού σοῦ <ἔ>στειλα: γρόσια 19,00 21/Σύνολον γρόσια: 166,00.

22/Ἐκαμαν ὅλα γρόσια τόσα [166,50], 23/νά μοῦ τὰ στείλεις
μέ τόν Ὁμάρ, τὴν Πέμπτην 24/χωρίς ἄλλο. Τό κομόσιον μου καμ-
μιά 25/λίρα καὶ τό γυαλί, δηλαδή μέ τόν Ὁμάρ».

[Προσθήκη, ἀριστερό περιθώριο ἐγγράφου, σημείωση, γραφή
βαίνουσα καθέτως]:

«26/[Κατοστά]ρι νέτο, νά γιομίσετε κ(αί) νά τό στείλετε, ὅχι
ἄλλο κ(αί) κα27/λὴ ἀντάμωση, νά τό ἔχει ὁ Ἅγιος Θεός.

Ἐγώ, ὁ Καλυμνιώτης σας, <Ἰωάννης> Ζωγράφ28/φος, <σᾶς> χαι-
ρετῶ».

≈ Φύλλο 2v:

«1/1836,

2/Τό παρόν γράμμα νά δοθεῖ τῷ Χ(ατζῆ) 3/Μανώλη Γιαννᾶ κ(αί)
τῷ Πο4/λύβιου Γεωργίῳ.

Ἐξ Ἰω(άννου) <Ζωγράφου>, Δενιζλί».

3) Παρατηρήσεις

1) Τό κείμενο τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς παρουσιάζει μεγάλο ἐνδιαφέρον, ἀπό διάφορες πλευρές θεωρούμενον. Πρόκειται γιά ἐπιστολή γραμμένη ἀπό ἄτομο, τό ὁποῖο ἐγνώριζε ἐντελῶς στοιχειωδῶς νά γράφει καί νά διαβάζει, γι' αὐτό καί εἶναι κακογραμμένη καί δυσανάγνωστη. Ἐπίσης ἐμφανίζει πολλά συντακτικά καί ὀρθογραφικά σφάλματα καί σέ ὀρισμένα σημεῖα παραμένει δυσνόητη.

2) Τό ὅλον πνεῦμα τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς χαρακτηρίζεται ἀπό φιλικά αἰσθήματα, ἐγκαρδιότητα, ἀμοιβαία ἐκτίμηση, ἀμεσότητα καί ἐμπιστοσύνη μεταξύ ἀποστολέα καί παραληπτῶν αὐτῆς.

3) Ὁ Καλὺνιος Ἰωάννης Ζωγράφος βρίσκεται στό μακρινό Ντενιζλί τῆς Τουρκίας, νότια τῆς Ἱερὰπόλεως (Pamukkale) τῆς Τουρκίας, προφανῶς γιά ἐργασία.

4) Στήν περιοχή τοῦ Denizli τῆς σημερινῆς Τουρκίας ἔκειτο κατά τήν ἀρχαιότητα ἡ πόλη τῆς Λαοδίκειας, ἡ ὁποία ἀναφέρεται στήν Ἐπιστολή τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «Πρός Κολοσσαεῖς»⁶⁹ καί στήν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννου⁷⁰.

5) Στά Τουρκικά: Deniz = θάλασσα. Kara Deniz = Μαύρη Θάλασσα. Akdeniz = Λευκή Θάλασσα, ἥτοι Μεσόγειος Θάλασσα. Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἀποκαλοῦσαν τή Μεσόγειο Θάλασσα «ἡ Μεγάλη Πράσινη».

XXVII. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΚΑΤΟΝ ΚΑΙ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ (150,00) ΓΡΟΣΙΩΝ ΧΑΤΖΗ-ΚΩΝΣΤΑΝΤΗ ΠΑΣΑΡΗ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑ-ΔΑΜΙΑΝΟΥ: 24-04-1838

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-027]

1) Περίληψη

Ὁ Χατζῆ-Κωνσταντῆς Πασάρης καί ὁ ἀνεψιός του Γεώργιος Παπαῶ-Δαμιανοῦ ἔλαβαν ἀπό τόν Μαστρονικόλα Λεβάκη δανεικά 150,00 γρόσια, μέ τόκον 20% ἐτησίως, τά ὁποῖα ὑπόσχονται νά ἐπιστρέψουν στόν πιστωτήν των, ὅταν ἐκεῖνος τά ζητήσῃ.

69. Προς Κολοσσαεῖς β', 1· δ', 13 καί 15-16.

70. Ἀποκάλυψις α', 11 καί γ', 14.

2) *Κείμενο*

≈ Φύλλο 1r:

«1/Ελάβαμεν ἡμεῖς, ὁ Χ(ατζῆ) - Κωνσταντῆς Πασάρης κ(αί) ὁ ἀ2/νεψιός μου, ὁ Γεώργιος πα(πᾶ) Δαμιανοῦ, παρὰ τοῦ 3/κυρίου Μαστρονικόλα Λεβάνη γρόσια 4/ἐκατὸν πενήντα, ν(ούμερο): 150,00, τὰ ὁποῖ5/α τὰ ἔλαβα σίγουρα τῆς γῆς 6/πρὸς εἴκοσι τὰ ἐκατὸν (20%) 7/τόν καθέκαστον χρόνον <τόκον> κ(αί) ὑποσχόμα8/στε, νά τοῦ τὰ εὐχαριστήσομεν χωρὶς 9/καμμίαν ἐναντιότητα κ(αί) ἀντιλογίαν.

10/Δι' ἀσφάλειαν τοῦ ἐδώσαμεν τό παρόν μας 11/εἰς χεῖρας του.

12/24. Ἀπριλίου 1838, Καστελλόριζο.

13/Χριστόδουλος Παπᾶζης, μάρτυρας.

14/Χ(ατζῆ) - Κωνσταντῆς <Πασάρης> ὑπόσχομαι.

15/Γεώργιος παπᾶ Δαμιανοῦ ὑπόσχομαι».

≈ Φύλλο 2v:

«1/Χ(ατζῆ) - Κωνσταντῆς Πασάρης, 2/Ὁμόλογον, γρ(όσια) 150,000, 3/Μαραθοῦντα παπ(ᾶ) Μιχαήλ, 4/Νικόλαος, ἐκ Νισύρου, 5/[----]Θοῦ».

3) *Παρατηρήσεις*

1) Γρόσια σίγουρα τῆς γῆς: Σέ ἄλλα ἔγγραφα ἀναφέρεται: «σίγουρα τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης», ἥτοι γνήσια. Ἀπὸ τῆ φράση αὐτὴ συμπεραίνεται, ὅτι θὰ κυκλοφοροῦσαν καὶ γρόσια μὴ γνήσια ἢ ἐλλιποβαρῆ.

2) Νά τὰ εὐχαριστήσομεν: Τυπικὴ φράση, ἡ ὁποία ἐπαναλαμβάνεται σχεδὸν πάντοτε στὰ σχετικὰ Ὁμόλογα, πού σημαίνει: «Νά ἐπιστρέψομε στὸν πιστωτὴ τὰ δανεισθέντα χρήματα, μετὰ τοῦ τόκου των, μὲ εὐχαρίστηση».

3) Χωρὶς καμμίαν ἐναντιότητα καὶ ἀντιλογία: Καὶ ἡ φράση αὐτὴ ἐπαναλαμβάνεται συχνότατα, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἐπιστροφή τῶν δανεισθέντων χρημάτων δέν ἐγένετο πάντα χωρὶς προβλήματα καὶ προφάσεις.

4) Μεταξὺ τοῦ πιστωτοῦ καὶ τοῦ δανειζομένου συνεφωνήθη ἐτήσιος τόκος 20%, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα θεωρεῖται πολὺ ὑψηλός. Ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη (1838) ὁ τόκος αὐτός ἦταν συνήθης. Ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης πληροφοροῦμεθα, ὅτι σέ ὀρισμένες περιπτώσεις συνεφωνεῖτο τόκος ὕψους 30% ἐτησίως ἢ καὶ ὑψηλότερος.

**XXVIII. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΩΝ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ
(540,00) ΓΡΟΣΙΩΝ, ΤΟΥ ΜΑΣΤΡΟ-ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ:
10-02-1839**

[Άρχαιο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-28α]

1) Περίληψη

Ὁ Μαστρο-Γεώργιος Κρητικός ἐργάσθηκε στή Μονή τοῦ Πανορμίτου καί λογαριάσθηκε μετὰ τῶν νεοδιορισθέντων Ἐφόρων τῆς Μονῆς αὐτῆς καί εὐρέθηκε ὅτι ἡ Μονή ὀφείλει νά τοῦ καταβάλλει διά τὰ ἡμερομίσθιά του τό ποσόν τῶν 540,00 γροσίων. Πρός τοῦτο τοῦ δόθηκε καί τό παρόν Ὁμόλογον δι' ἀσφάλειαν.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διά τῶν νεοσυστηθέντων Ἐφόρων λογα2/ριασθεῖς ὁ κύριος Μαστρο-Γεώργιος Κρητικός, 3/διά ἡμερομίσθιά του <ἔλαβεν ἤδη γρόσια> 180,00 κ(αί) ἕτερα γρόσια 4/160,00, μένει νά λαμβάνει ἀπό τό Ἱερόν 5/Μοναστήριον τοῦ Πανορμιώτου γρό(σια) 540,00, 6/ἀριθ(μός) πεντακόσια τεσσαράκοντα.

Ὅ7/θεν κ(αί) εἰς ἔνδειξιν δίδοται τό παρόν 8/εἰς χεῖρας του, δι' ἀσφάλειαν.

9/1839, Φεβρουαρίου 10.

10/Ἀπό τό Μοναστήρι τοῦ Πανορμιώτου.

11/Ἰωάννης Φωτιάδης, ὁ τοῦ Πανορμιώτου Ἡγούμενος.

12/Ἐμμανουήλ Θεοδοσιάδης, Ῥόδιος, γραφεύς».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἀπό παλαιότερα συνηθίζεται καί αὐτό συνεχίζεται μέχρι σήμερα, νά διορίζονται διάφορα ἄτομα ἀπό τή Σύμη, τά ὅποια ἀπαρτίζουν τήν Ἐφορεία τῆς Μονῆς. Τά ἄτομα αὐτά ἐναλλάσσονται κατά χρονικά διαστήματα. Ἡ Ἐφορεία, μαζί μέ τόν Ἡγούμενο, σέ συνεργασία μετὰ τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου, ἀποτελοῦν τό ἀνώτατο ὄργανο, τό ὁποῖο ἀποφασίζει γιά ὅλα τὰ θέματα, τά σχετικά πού ἀφοροῦν τή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

2) Πολυάριθμα ἄτομα, συνήθως καταγόμενα ἀπό τή Σύμη, ἐργάζονταν κατά τό παρελθόν καί ἐξακολουθοῦν νά ἐργάζονται μέχρι

καί σήμερα στη Μονή τοῦ Πανορμίτου καί νά προσφέρουν τίς ὑπηρεσίες των.

3) Ἐνα ἀπό τά ἄτομα αὐτά ἦταν καί ὁ Μαστρο-Γεώργιος Κρητικός, ὁ ὁποῖος γιά μεγάλο χρονικό διάστημα προσέφερε τίς ὑπηρεσίες του στη Μονή τοῦ Πανορμίτου, λογαριάσθηκε μέ τούς νεοδιορισθέντες Ἐφόρους τῆς Μονῆς αὐτῆς καί εὐρέθηκε νά τοῦ ὀφείλονται γιά τίς προσφερθεῖσες ὑπηρεσίες 540,00 γρόσια, τά ὁποῖα πρόκειται νά τοῦ πληρώσει ἡ Μονή. Πρός ἀσφάλειάν τοῦ ἐξεδόθη τό παρόν Ὁμόλογον καί δόθηκε σέ ἐκεῖνον.

4) Ἡγούμενος τῆς Μονῆς ἦταν τότε ὁ Ἰωάννης-Ἱερόθεος Φωτιάδης (1839-1860)⁷¹. Γραφέας τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ ἦταν ὁ Ἐμμανουήλ Θεοδοσιάδης, ὁ Ρόδιος, ἄριστος χειριστής τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, καλλιγράφος καί καθαρογράφος.

XXIX. ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΑ ΤΗΣ ΝΕΡΑΣ:

25-01-1839

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-038]

1) Περίληψη

Τό ἔγγραφο αὐτό ἀναφέρεται σέ δύο θέματα, ἦτοι: α) Στή δωρεά πρὸς τὴ Μονή τοῦ Σωτήρα τῆς Νεράς (Μεγάλος Σωτήρης) ἐνός ἀγροῦ μέ ἐλαιόδενδρα, ὁ ὁποῖος κεῖται στή θέση Ἐμποριός τῆς Σύμης, πλησίον τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ Χατζῆ-Διάκου, ἐκ μέρους τῆς παπαδιᾶς τοῦ παπᾶ Γεώργη Σμ[υρλῆ;], β) Παρατίθενται ὀρισμένα λογιστικά στοιχεῖα, μέ ἔσοδα καί ἔξοδα τῆς Μονῆς.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1ν:

«1/Ἀφιέρωμα εἰς τόν Σωτήρα τῆς Νεράς, 2/[παρά] τῆς Εἰρήνης, ἦτοι παπαδιᾶς παπᾶ Γεώργη Σμ[υρλῆ;], χωράφι μέ ἐλαίας εἰς τόν Ἐμποριόν, πλησίον Χ(ατζῆ)-3/Διάκου [-----].

[Σημειώσεις Λογιστικῶν στοιχείων]:

4/Ἐστάλησαν γρ(όσια) 500,00

5/134,00 -

71. Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 148.

6/[Υπόλοιπον, σύνολον, γρόσια]: 366,00
7/10,00 +

8/[Σύνολον]: 376,00
9/Εἰς τὴν Ῥόδον γρόσια 500,00
10/Ἔτερα εἴκοσι καὶ εἴκοσι γρόσια 40,00
11/καὶ δέκα γρόσια 10,00 +

12/[Σύνολον γρόσια]: 550,00
13/Καὶ εἰς τὴν Κῶ γρόσια 20,00
14/Καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν γρόσια 70,00
15/Καὶ ἕτερα γρόσια 400,20
16/Καὶ ἕτερα γρόσια 8,00 +

17/[Σύνολον γρόσια]: 2.883,00
18/444,1/4 +

19/[Σύνολον γρόσια]: 3.327, 1/4
20/[Μεῖον γρόσια]: 118,00

21/[Τελικόν σύνολον γρόσια]: 3.209,34

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F 1-038 (συνέχεια τοῦ προηγουμένου)]

22/‹Εδόθησαν› εἰς τὸν Μαστρο-Κωνσταντῆ Γεώργιον γρόσια 25,00

23/‹Εδόθησαν› εἰς τὸν Γεωργούδη γρόσια 30,00».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Μονὴ τοῦ Σωτῆρα τῆς Νερᾶς πρόκειται γιὰ τὸν σημερινό Μεγάλον Σωτήρη, Μετόχιον τῆς Μονῆς Πανορμίτου.

2) Κατὰ τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα ἡ Μονὴ τοῦ Σωτῆρα τῆς Νερᾶς εὐρίσκεται ἀκόμη σὲ ἀκμὴ καὶ δέχεται δωρεές ἀπὸ διάφορα πρόσωπα. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι καὶ ἡ πρεσβυτέρα Εἰρήνη, σύζυγος τοῦ παπᾶ Γεώργη Σμ[υρλῆ;], ἡ ὁποία δωρίζει ἕνα ἀγρόκτημά της μέλαιόδενδρα, κείμενο στὴ θέσῃ Ἐμποριός Σύμης.

XXX. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΔΙΑΚΟΣΙΩΝ (200,00) ΓΡΟΣΙΩΝ

ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΝΙΜΟΡΑΚΙΩΤΗ: 10-02-1839

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-29α, δ]

1) Περίληψη

Ἡ Εἰρήνη Νιμορακιώτη ἐργάσθηκε ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἓνα (21) συνεχῇ ἔτη στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ λογαριάσθηκε μέ τῇ νεοδιορισθεῖσα Ἐφορεία τῆς Μονῆς καὶ εὐρέθη, ὅτι ἡ Μονὴ τῆς ὀφείλει γιὰ ὅλες τίς ἐκδουλεύσεις της, διακόσια γρόσια. Πρὸς ἀσφάλειάν της ἐκδόθηκε καὶ τό παρόν Ὁμολόγον καὶ δόθηκε σέ αὐτήν.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διὰ τῶν νεοσυστηθέντων Ἐπιτρόπων λογαριασ2/Θεῖσα ἡ Εἰρήνη Νιμορακιώτη⁷², διὰ χρόνους 3/εἴκοσι καὶ ἓνα, ἀρ(ι)θ(μός): 21, μένει νὰ λαμβά4/νῃ δι' ὅλας τὰς ἐκδουλεύσεις ἀπὸ τό 5/Ἱερὸν Μοναστήριον τοῦ Πανορμιώτου γρ(όσια) 6/διακόσια, ἀρ(ι)θ(μός) 200,00.

Δι' ὃ καὶ πρὸς ἀσ7/φάλειάν της δίδεται τό παρόν ἀποδεικ8/τικόν, εἰς ἔνδειξιν.

1839, Φεβρουαρίου 10, 9/ἀπὸ τό Μοναστήρι.

10/Ἰωάννης Φωτιάδης, ὁ τοῦ Πανορμιώτου Ἡγούμενος.

11/Νικόλαος Μιχαηλίδης Καστρουνῆς, γραφεύς».

≈ Φύλλο 2v:

«1/Κατεχωρίθησαν 2/εἰς τὸν κώδικα [τῆς Μονῆς] 3/τά παρόντα».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Εἰρήνη Νιμορακιώτη, προφανῶς καταγόμενη ἀπὸ τὴ Σύμη, ἐργάσθηκε ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἓνα συνεχῇ ἔτη στὴ Μονὴ καὶ πρόκειται νὰ λάβει τελικὰ γιὰ τίς προσφερθεῖσες ὑπηρεσίες της, 200,00 γρόσια. Τό ποσό αὐτό μέ τὰ σημερινὰ κριτήρια θεωρεῖται μικρό. Ὅμως θὰ πρέπει νὰ ληφθεῖ ὑπόψη, ὅτι τότε ἡ ἐργασία στοίχιζε λιγότερο ἀπὸ ὅτι σήμερα.

72. Τὰ ἐπώνυμα «Νιμορακιώτης» καὶ «Νιμορακιωτάκης», τὰ ὅποια διατηροῦνται στὴ Σύμη καὶ στὴ Ρόδο μέχρι καὶ σήμερα, ὑποδηλοῦν προφανῶς, ὅτι κάποιος πρόγονος τῆς οἰκογενείας κατήγετο ἢ διέμενε στὴ νησί «Νιμοράκι».

2) Ἐπίσης θεωρεῖται δεδομένο, ὅτι ἡ Εἰρήνη Νιμορακιώτη ἔμενε δωρεάν σέ οἶκημα ἢ Κελλί τῆς Μονῆς, προφανῶς σιτίζετο δωρεάν καί ἴσως νά τῆς χορηγεῖτο κατά διαστήματα κάποιο ἐπίδομα, γιά τά εἶδη τοῦ ρουχισμοῦ της.

3) Τί εἶδους ὑπηρεσίες ἀκριβῶς προσέφερε ἡ Εἰρήνη Νιμορακιώτη στή Μονή τοῦ Πανορμίτου δέν γνωρίζουμε. Μποροῦμε ὅμως εὐλόγα νά ὑποθέσουμε, ὅτι προσέφερε ὅλες τίς ὑπηρεσίες, πού εἶναι σέ θέση νά ἐκτελέσει μία γυναίκα: καθαριότητα, μαγείρεμα, βοήθεια σέ ἐργασίες γεωργικές, ράψιμο, πλέξιμο, περιποίηση ἀσθενῶν καί ἡλικιωμένων Μοναχῶν καί ἐργαζομένων στή Μονή κ.λπ.

4) Γραφέας τοῦ Ὁμολόγου αὐτοῦ εἶναι ὁ Νικόλαος Μιχαηλίδης Καστρουνῆς, ἄριστος γνώστης καί χειριστής τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, καλλιγράφος καί καθαρογράφος.

XXXI. ΟΜΟΛΟΓΟΝ 200,00 ΓΡΟΣΙΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ:

10-02-1839

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-030]

1) Περίληψη

Ὁ Βασίλειος Παλαιός ἐργάστηκε ἐπὶ πέντε ἔτη στή Μονή τοῦ Πανορμίτου καί τώρα κάνει λογαριασμό μετὰ τῶν νεοδιορισθέντων Ἐπιτρόπων τῆς Μονῆς καί βεβαιώνεται, ὅτι ἐκεῖνος ἔχει νά λαμβάνει ἀπό τή Μονή 200,00 γρόσια, γιά ὅλες του τίς ὑπηρεσίες, τίς ὁποῖες κατά τό ὥς ἄνω χρονικό διάστημα προσέφερε στή Μονή αὐτή. Καί διά τήν ἀσφάλειά του λαμβάνει τό Ὁμολόγο αὐτό.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Διά τῶν νεοσυστηθέντων Ἐπιτρόπων, λογαριασ2/θéis ὁ κύριος Βασίλειος Παλαιός⁷³, διά χρόνους 3/πέντε, ἀρ(ι)θ(μός): 5, μένει νά λαμβάνει δι' ὅ4/λους του τούς κόπους, ἀπό τό Ἱερὸν Μοναστήριον 5/τοῦ Πανορμιώτου⁷⁴ γρ(όσια) 200,00, ἀρ(ι)θ(μός) διακόσια.

73. Τό ἐπώνυμον «Παλαιός» διατηρεῖται μέχρι σήμερα στή Σύμη καί στή Ρόδο.

74. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο, ὅτι γιά τή Μονή τοῦ Πανορμίτου στά παλαιά ἔγγραφα αὐτῆς ἀπαντοῦν οἱ τύποι: «Πανερμιώτης» καί «Πανορμιώτης». Τό «Πανερμιώτης» πιθανῶς νά συνδέεται ἐτυμολογικῶς μέ τό «πᾶν» καί «ἐρημος», ἐπειδὴ ἡ

6/“Οθεν κ(αί) πρὸς ἔνδειξιν δίδοται αὐτῷ τό πα7ρόν ἀποδεικτικόν, δι’ ἀσφάλειαν.

8/1839, Φεβρουαρίου 10.

9/Ἀπό τό Μοναστήρι.

10/Ἰωάννης Φωτιάδης⁷⁵, ὁ τοῦ Πανορμιώτου Ἡγούμενος.

11/Νικόλαος Μιχαηλίδης Καστρουνῆς⁷⁶, γραφεύς».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἀπό τό ἔγγραφο αὐτό συνάγεται, ὅτι διάφορα πρόσωπα –ἄνδρες καί γυναῖκες– τὰ ὁποῖα ἐπὶ σειράν ἐτῶν ἐργάζοντο σέ διάφορους τομεῖς τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, διὰ τίς προσφερόμενες ὑπηρεσίες των, ἡ ἀμοιβή τήν ὁποία ἐλάμβαναν τελικά σέ χρῆμα ἀπό τή Μονή, ἦταν σχετικά χαμηλή.

2) Ὅμως θά πρέπει νά λάβομε ὑπόψη μας, ὅτι ὑπό τίς κρατοῦσες τότε συνθῆκες, τὰ ἐργατικά χέρια περισσεύαν καί γενικά ἡ ἐργασία ἦταν φθηνή. Προφανῶς ἡ Μονή παρεῖχε στούς ἐργαζομένους σέ αὐτήν, πλὴν τῆς συνεχοῦς ἀπασχόλησης καί τῶν χρημάτων καί ἄλλες διευκολύνσεις, ὅπως: στέγη, σίτιση, ρουχισμό καί διάφορες ἄλλες παροχές, ὑλικές καί πνευματικές.

3) Πιθανῶς νά ἀνέμενε κανεῖς, ὅτι οἱ σέ χρῆμα παροχές τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου πρὸς τοὺς ἐργαζομένους σέ αὐτήν, θά διεκπεραιώνονταν ταχέως καί χωρὶς προσκόμματα καί δυσκολίες. Ὅμως ἀπὸ τὰ σωζόμενα σχετικά ἔγγραφα συνάγεται, ὅτι ἡ Μονή ἦταν συνήθως φειδωλή στὶς σέ χρῆμα παροχές της πρὸς τοὺς ἐργαζομένους σέ αὐτήν.

Μονή εὐρίσκετο σέ μέρος ἀπόμερον καί ἐρημικό. Τό «Πανορμίτης» φαίνεται νά εἶναι μεταγενέστερο, τό ὁποῖον εἶναι καί ὀρθότερον, ἐπεὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχαία ὀνομασία τῆς περιοχῆς «Πάνορμον, τό», ἥτοι: «ὄρμος, ἀσφαλὴς εἰς ὅλους τοὺς ἀνέμους».

75. Πρόκειται προφανῶς γιὰ τόν Ἡγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἱερόθεον Α΄ Φωτιάδην (1839-1860), ὁ ὁποῖος ὑπογράφει ὡς Ἰωάννης καί ὄχι ὡς Ἱερόθεος, ὅπως θά ἀνεμένετο.

76. Καστρουνῆς: Τό ἐπώνυμο αὐτό διατηρεῖται μέχρι σήμερα στή Σύμη καί τή Ρόδο. Ἐτυμολογικά συνδέεται μέ τό Κάστρο = φρούριο. Καστρουνῆς: Ἐκεῖνος πού ζεῖ ἐντός τοῦ Κάστρου, ἥτοι ἐντός τῆς ὀχυρωμένης πολιτείας, σέ σχέση μέ ἐκεῖνον πού ζεῖ ἐκτός τοῦ Κάστρου, στοὺς ἀνοχύρωτους οἰκισμοὺς ἢ στήν ὕπαιθρο, στοὺς ἀγρούς. Πρβλ. καί τό «ἀγροΐκος».

4) Ἡ Μονή κατέβαλλε τὰ ὀφειλόμενα στοὺς ἐργαζομένους σέ αὐτήν κατὰ διαστήματα. Συνήθως μέρος τῶν ὀφειλομένων χρημάτων κατεβάλλετο σέ μετρητὰ καὶ μέρος αὐτῶν κατεβάλλετο σέ εἶδος, ὅπως: κρέας, προφανῶς ἀπὸ τὰ ποίμνια τῆς Μονῆς, ψάρια, τὰ ὅποια ἀλιεύοντο ἀπὸ Μοναχούς καὶ συνεργάτες τῆς Μονῆς κ.λπ. Ἐπίσης ἐτελοῦντο Λειτουργίες καὶ μνημόσυνα στή μνήμη παλαιῶν συνεργατῶν τῆς Μονῆς, ὑπελογίζοντο ὀρισμένα ποσὰ σέ γρόσια ὡς κόστος αὐτῶν καὶ ἀφαιροῦντο ἀπὸ τό ποσόν, πού ὀφείλε νὰ καταβάλλει ἡ Μονή πρὸς τὴν Οἰκογένειά των. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο, ὅτι ὀρισμένοι ἐργαζόμενοι, δικαιούχοι χρηματικῶν ἀμοιβῶν, ἕνα μέρος ἀπὸ αὐτές προσέφεραν ἐθελοντικά ὡς δῶρο πρὸς τὴ Μονή.

5) Θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ὑποθέσουμε, ὅτι ὀρισμένος ἀριθμὸς ἐκ τῶν ἐργαζομένων στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, θὰ προσέφερε ἀμισθί τίς ὑπηρεσίες του σέ αὐτήν, ἔχοντας ἐξασφαλίσαι ἀπασχόληση γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα ἢ καὶ ἰσοβίως καὶ ἀπολαμβάνοντας τίς παροχές τῆς Μονῆς, ὅπως: στέγη, τροφή, ἐνδύματα, ἡσυχία, ψυχικὴ ἡρεμία καὶ γαλήνη κ.λπ., πράγματα ὅχι αὐτονόητα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Παρόμοιες περιπτώσεις ἀπαντοῦν καὶ σέ ἀρχαῖα Ἱερά τῶν προχριστιανικῶν χρόνων. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρεται τό Ἀρτεμίσιον τῆς Ἐφέσου, ὅπου μέγας ἀριθμὸς ἀνθρώπων ζοῦσε καὶ ἐργάζετο σέ αὐτό, ἔχοντας ἐξασφαλίσαι ἰσοβίως στέγασιν, σίτισιν, ἐνδύματα, ἀσφάλεια καὶ ἡρεμία.

6) Ἐκεῖ ὅπου ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης ἐμφανίζεται ἐξαιρετικὰ γενναιοδωρὴ καὶ χορηγεῖ μεγάλα γιὰ τὴν ἐποχὴ ποσὰ, εἶναι ὅσον ἀφορᾷ στὰ θέματα τῆς ἐκπαίδευσης τῶν νέων τῆς Σύμης. Οἱ κατὰ καιροὺς Ἡγούμενοι τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου γνώριζαν καλῶς, πόσο σημαντικὴ εἶναι ἡ παιδεία γιὰ τοὺς νέους τῆς Σύμης. Στὴ Σύμη καὶ μέ τὴ μέριμνα καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν σχετικῶν δαπανῶν ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Κοινότητος, λειτουργοῦσε Ἀλληλοδιδακτικὸ Σχολεῖο, στό ὁποῖο οἱ νέοι τῆς Σύμης μάθαιναν γραφὴ καὶ ἀνάγνωσιν καὶ ὀρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς διεκρίνοντο στὸν τομέα τῆς ἐκπαίδευσης ἄλλων νέων τῆς Σύμης.

7) Ἄν καὶ τὰ ὑπὸ μελέτη, ἔρευνα καὶ δημοσίευση ἔγγραφα εἶναι ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον οἰκονομικοῦ περιεχομένου, ὅμως μᾶς προσφέρουν πολὺτιμες πληροφορίες, πού ἄπτονται πολλῶν τομῶν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων τῆς τότε ἐποχῆς. Ἐκτός ἀπὸ τὴ συμβολὴ στή

γνώση της οικονομίας της τότε εποχής, σπουδαία είναι και η κοινωνιολογική των διάσταση και σημασία.

8) Επίσης θά πρέπει να υπογραμμισθεί, ότι πρόκειται για έγγραφα πρωτότυπα και αξιόπιστα, τα οποία ερρύθμιζαν τις σχέσεις της Μονής του Πανορμίτου προς τους ζώντες και εργαζομένους σέ αυτήν, προς τους επισκέπτες και προσκυνητές της Μονής, καθώς και προς τους κατοίκους της Σύμης και της Δωδεκανήσου γενικότερα και ως εκ τούτου φωτίζουν πολλές πτυχές της ζωής και της Ιστορίας των ανθρώπων, οι οποίοι έζησαν στίς περιοχές αυτές κατά την εποχήν της Τουρκοκρατίας (1522-1912).

XXXII. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΤΕΤΡΑΚΟΣΙΩΝ (400,00) ΓΡΟΣΙΩΝ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ – ΟΦΕΙΛΗ ΠΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΧΑΤΖΗ-ΑΝΤΩΝΑ: 10-02-1839

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-042]

1) Περίληψη

Ο Γεώργιος Χατζή-Αντωνᾶ, προφανῶς Συμιακός, εργάσθηκε επί δέκα συνεχῆ ἔτη στή Μονή τοῦ Πανορμίτου. Ακολούθως λογαριάσθηκε μετὰ τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Μονῆς καί εὑρέθη ὅτι ἡ Μονή ὀφείλει νά τοῦ καταβάλλει δι' ὅλες τίς ἐκδουλεύσεις, πού τῆς προσέφερε, τό ποσόν τῶν τετρακοσίων γροσίων. Ἀργότερα ἐκεῖνος ἔλαβε 370,00 γρόσια καί τά ὑπόλοιπα 30,00 δώρησε ἐθελουσίως στή Μονή.

2) Κείμενο

«1/Διά τῶν νεοσυστηθέντων Ἐπιτρόπων λογαριασμοίς ὁ κύριος Γεώργιος Χ(ατζή)-Ἀντωνᾶ, διά χρό3/νους 10, ἀρ(ιθμός) δέκα, εὑρέθη, νά λαμβάνη δι' ὅ4/λας του τάς ἐκδουλεύσεις γρ(όσια) 400,00, ἀρ(ιθμός) τε5/τρακόσια, ἀπό τό Ἱερόν Μοναστήριον τοῦ 6/Πανορμιώτου.

Δι' ὃ καί πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ Γεωργίου <Χ(ατζή)-Ἀντωνᾶ>, 7/δίδοται τό παρόν ἀποδεικτικόν, εἰς 8/ἐνδειξιν.

1839, Φεβρουαρίου 10, 9/ἀπό τό Μοναστήριον.

10/Ἰωάννης, ὁ τοῦ Πανορμιώτου Ἡγούμενος.

11/Νικόλαος Μιχαηλίδης Καστρουνῆς, γραφεύς.

12/1842, Νοεμβρίου 16: Ἀπέλαβεν γρ(όσια) 370,00, <ἦτοι>: τρι-

ακόσια 13/έβδομήκοντα, ἐχαρίσθησαν δέ κ(αί) παρ' αὐτοῦ 30,00, <ἦτοι> τριάκον14/τα κ(αί) οὕτως ἐγένετο ἐντελῶς ἐξόφλησις τῶν 400,00, τετρακο15/σίων [γροσίων]».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ ἕνας Συμιακός, ὁ Γεώργιος Χατζῆ-Ἀντωνᾶς, ἔρχεται στόν Πανορμίτη, ὕστερα προφανῶς ἀπό σχετική συνεννόηση μέ τόν Ὑγούμενο καί τούς Πατέρες τῆς Μονῆς αὐτῆς, ὅπου μένει καί ἐργάζεται ἐπί δέκα συνεχῇ ἔτη. Ποία ἦταν ἡ ἐργασία τήν ὁποία ἔκανε δέν ἀναφέρεται στό παρόν ἔγγραφο. Πιθανῶς νά ἔκανε ὁτιδήποτε ἦταν σέ θέση νά κάνει: γεωργο-κτηνοτροφικές ἐργασίες –οἱ Μονές κατά τήν ἐποχή αὐτή ἀσχολοῦνται συστηματικά μεταξύ ἄλλων καί μέ τή γεωργία καί τήν κτηνοτροφία–, φροντίδα μελισσῶν, ἐνασχόληση μέ τήν ἀλιεία, τήν καθαριότητα, περιποίηση ἡλικιωμένων καί ἀσθενούντων Πατέρων κ.λπ.

2) Κατά τήν περίοδο αὐτή ἡ Μονή θά τοῦ προσέφερε ἐκτός ἀπό μόνιμη ἀπασχόληση, στέγη, τροφή, ἐνδύματα, στοργή καί ἀγάπη, ἡσυχία καί ἡρεμία κ.λπ., ἀγαθά, ὄχι αὐτονόητα γιά τήν τότε, καθῶς καί γιά τή σημερινή ἐποχή.

3) Ὑστερα ἀπό τήν παρέλευση δεκαετίας, γιά λόγους πού δέν ἀναφέρονται στό ἔγγραφο αὐτό, πιθανῶς διότι εὔρε ἄλλη ἐργασία ἢ διότι ἀπεφάσισε νά δημιουργήσῃ οἰκογένεια, ὁ Γεώργιος Χατζῆ-Ἀντωνᾶς ἀποφασίζει νά ἐγκαταλείψῃ τήν ἐργασία του στή Μονή τοῦ Πανορμίτου καί νά ἀσχοληθεῖ μέ κάτι ἄλλο. Ἡ Μονή τότε ἔκρινε ὀρθόν καί πρέπον, νά τόν ἀμείψῃ μέ 400,00 γρόσια. Ἐκεῖνος λαμβάνει 370,00 γρόσια μετρητά καί ὑπόλοιπα 30,00 ἐθελουσίως δωρίζει στή Μονή. Τό ἀνωτέρω περιστατικό δέν ἀποτελεῖ προφανῶς τό μοναδικό καί ἐξαίρεση τοῦ κανόνα. Αὐτές ἦσαν οἱ συνθῆκες καί οἱ προϋποθέσεις πολυαρίθμων ἐργαζομένων τῆς τότε ἐποχῆς.

4) Ἐπί πλέον θά πρέπει νά ἀναφερθεῖ, ὅτι κατά κανόνα αὐτός ἦταν καί τρόπος τῆς ἀπασχόλησης, τῆς ἐργασίας καί τῆς ζωῆς τῶν Μοναχῶν καί τῶν ἄλλων ἐργαζομένων στίς Μονές. Ἐκαστος εἶχε «τό διακόνημά του», ὅπως ὀνομάζεται στίς Μονές ἡ ἐργασία ἢ ἡ ὑπηρεσία, τήν ὁποία ἕκαστος ἔχει ἀναλάβῃ νά ἐκτελεῖ, ὑπῆρχε κοινή προσευχή στό Καθολικό τῆς Μονῆς, κοινή τράπεζα, ἐργασία καί ἀνάπαυση.

XXXIII. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΚΑΤΟΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ (150,00)

ΓΡΟΣΙΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΖΑΝΝΗ: 9-03-1839

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-031]

1) Περίληψη

Ὁ Εὐάγγελος, υἱὸς τῆς Μαρίας Ζαννῆ, ἀντιμετωπίζοντας οἰκονομικά προβλήματα, δανείσθηκε τό ποσόν τῶν 150,00 γροσίων ἀπὸ τῇ Μαρίᾳ τοῦ Καραβόλια, μέ τόκον 20% ἐτησίως καί πρὸς τοῦτο ἐξεδόθη τό παρόν Ὁμόλογον, τό ὁποῖον ἐδόθη στήν πιστώτρια πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῆς.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Ὁμολογῶ ἐγώ, ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος, ὅτι ἔλαβα ἀπὸ τὴν 2/Μαρίαν τοῦ Καραβόλια⁷⁷ γρ(όσια) 150,00, λέγω ἑκατόν πενήντα, 3/τά ὅποια τά ἔλαβα σίγουρα, χρονιάτικα καί πρὸς εἴκοσι τά 4/ἑκατόν τὸν καθέκαστον χρόνον κ(αί) περατωθέντος 5/τοῦ χρόνου ὑπόσχομαι, νά τά εὐχαριστῶ, χωρίς τινός προβ/φάσεως κ(αί) ἀντιλογίας. Ὅθεν ἔγινε τό παρόν κ(αί) ἐδόθη 7/εἰς χεῖρας τῆς.

1839, Μαρτίου 9, Εὐάγγελος, υἱὸς Μαρί8/ας Ζαννῆ, ἔλαβα τά ἄνωθεν κ(αί) ὑπόσχομαι κ(αί) ἰδιοχεί9/ρως ἔγραψα».

≈ Φύλλο 2v:

«1/Ὁμόλογον τοῦ Βαγγέλη Ζαννῆ, 2/γρ(όσια) 150,00, 3/1839, 4/ἄρ(ι)θ(μός) 6 + 50».

3) Παρατηρήσεις

1) Ποία ἦταν ἀκριβῶς ἡ ἀγοραστική ἀξία τοῦ γροσίου κατὰ τό ἔτος 1839, ὅποτε συνετάχθη τό παρόν Ὁμόλογον, ἀτυχῶς δέν γνωρίζουμε ἐπακριβῶς. Ὅμως ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου τῆς περιόδου αὐτῆς γνωρίζουμε τίς τιμές ὀρισμένων ἀγαθῶν καί εἰδικότερα τροφίμων καί ὅτι τό ἡμερομίσθιο ἀνῆρχετο περίπου στά 2-3 γρόσια. Εἰδικότερα τὸν Μάρτιο τοῦ 1839 μία ὁκά κρέας ἐστοίχζε 0,72 γρόσια.

77. Τό ἐπώνυμον «Καραβόλιας» διατηρεῖται στά Δωδεκάνησα μέχρι σήμερα. Σημειωτέον, ὅτι στήν τοπική διάλεκτο τῆς Δωδεκανήσου «καράβολας, ὁ», σημαίνει σαλιγκάρι, χοχλῖος, κατὰ τό κρητικόν ἰδίωμα, ἀπὸ τό ἀρχαῖον «κοχλίας».

2) Ἐπίσης, ἄνδρας, ὁ Βασίλειος Παλαιός, ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε ἐπὶ πέντε ἔτη στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, στό τέλος καί γιά τό σύνολο τῶν προσφερθεισῶν ὑπηρεσιῶν του, ἐθεωρήθη δίκαιον ἐκ μέρους τῆς Ἐφορείας τῆς Μονῆς, νά τοῦ χορηγηθεῖ τό ποσόν τῶν 200,00 γροσίων, ἥτοι 40,00 γρόσια διὰ ἕνα ἕκαστον ἔτος ἐργασίας.

3) Γυναίκα, ἡ Εἰρήνη Νιμορακιώτη, ἡ ὁποία ἐπὶ εἴκοσι καί ἕνα ἔτη (21) προσέφερε τίς ὑπηρεσίες στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, στό τέλος ἡ Ἐφορεία τῆς Μονῆς ἔκρινε εὐλογον, γιά τό σύνολο τῶν ὑπηρεσιῶν, τίς ὁποῖες ἐκείνη προσέφερε στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, νά τῆς χορηγηθεῖ τό ποσόν τῶν 200,00 γροσίων.

4) Ὅμως πλὴν τῶν σέ χρήμα ἀμοιβῶν τῶν ἐργαζομένων τότε στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, θά πρέπει νά συνυπολογίσει κανεῖς καί τίς διάφορες ἄλλες παροχές ἐκ μέρους τῆς Μονῆς πρὸς αὐτούς, πρᾶγμα πού ἐν μέρει συμβαίνει καί σήμερα, ἥτοι: δωρεάν στέγαση, σίτιση, ἐνδύματα, ἐξασφάλιση συνεχοῦς ἐργασίας, στοργή, ἀγάπη, φροντίδα ἡλικιωμένων, ψυχική ἡρεμία κ.λπ., ἀγαθά, ὅχι αὐτονόητα τότε καί σήμερα.

XXXIV. ΕΞΟΦΛΗΤΙΚΟΝ ΜΑΣΤΡΟ-ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ:

30-04-1839

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-28β]

1) Περίληψη

Ὁ Μαστρο-Γεώργιος Κρητικός ἐργάσθηκε στή Μονή τοῦ Πανορμίτου καί ἀμείφθηκε κατὰ διαστήματα μέ τό νά λάβει ὀρισμένα χρηματικά ποσά, τά ὁποῖα τοῦ κατεβλήθησαν σέ μετρητά. Στό τέλος λογαριάσθηκε μέ τούς Ἐφόρους τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καί διεπιστώθη ὅτι ἡ Μονή ὀφείλει νά τοῦ καταβάλλει ἀκόμη γιά τά ἡμερομίσθιά του 540,00 γρόσια (βλ. Ἔγγραφον ἀρ. XXVIII/10-02-1839). Πρὸς ἐξόφληση τῆς ὀφειλῆς τῆς αὐτῆς ἡ Μονή Πανορμίτου τοῦ χορήγησε κατὰ διαστήματα διάφορα ποσά σέ μετρητά καί διάφορα σέ εἶδος, στὸν ἴδιο ἢ σέ μέλη τῆς οἰκογενείας του. Ἔτσι ἡ Μονή ἐξόφλησε τό πρὸς τόν Μαστρο-Γεώργιον Κρητικόν χρέος αὐτῆς καί πλέον δέν τοῦ ὀφείλει οὐδέν.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Σύμη, 1839, Ἀπριλίου 30.

2/Ἐλαβον ἀπό τὰ ὀπισθεν γρ(όσια) 50,00, 3/ἀπό τόν Ἡγούμενον τοῦ Πανερμιώτη. 4/Εἰς τό αὐτό ἔτος [1839] Νοε(μ)βρίου 11, ἔλαβον ἔτι 5/μετρητά καί εἰς ὀψάρια γρ(όσια) 26,00.

6/Ἐτι ἔλαβον διὰ ἓνα κοιλόν⁷⁸ σιτάρι <γρόσια> 15,00.

7/Τῇ 15 Ἀπριλίου [1839] ἐπῆρεν ὁ πατέρας <μου> 8/ἀπό τόν Πανερμιώτη γρ(όσια) 35,00.

9/Ἐτερα κρέας ὀκάδες 5⁷⁹, 10/γρόσια 7,20⁸⁰.

11/Τῇ 8. Ὀκτωβρίου [1839] ἔλαβε, διὰ τοῦ Διδασκάλου, <γρόσια> 10,00.

12/Ἐτι διὰ τοῦ ἀνεψιοῦ μας <γρόσια> 25,00.

13/[Σύνολον γρόσια]: 411,20

14/Τῇ ιδ' Νοεμβρίου [1839] ἔλαβεν⁸¹ ἔτι [γρόσια]: 128,20

15/[Τελικόν σύνολον γρόσια]: 540,00

3) Παρατηρήσεις

1) Ὅπως συνάγεται ἀπό τό ἔγγραφο αὐτό, ἀλλά καί ἀπό ἄλλα σχετικά ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου τῆς Μονῆς Πανορμίτου, ἂν καί ἡ Μονή εἶχε ἀνθηρά οἰκονομικά, ὅμως ὁ τρόπος ἐξοφλήσεως τῶν χρεῶν πρὸς τοὺς ἐργαζομένους σέ αὐτὴν φαίνεται ὅτι ἦταν ἀρκετά φειδωλός.

78. Κοιλόν: Κοιλόν Κωνσταντινουπόλεως, ὡς μονάδα ζύγισης καί ὡς μέτρον καλλιεργήσιμης ἔκτασης γῆς. 1 κοιλόν = 24 ὀκάδες = 8 καφίζια. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1446 καί 1478. Συνεπῶς μία ὀκά σιτάρι ἐτιμᾶτο πρὸς 0,625 γρόσια.

79. Ὀκά: Μονάδα ζύγισης. 1 ὀκά = 400 δράμια = 1282 γραμμάρια. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1478.

80. Συνεπῶς τό κρέας κατὰ τόν Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1839 κόστιζε 0,72 γρόσια ἢ ὀκά. Βέβαια δέν γίνεται λόγος γιὰ τί εἶδους κρέας ἐπρόκειτο. Μποροῦμε ὅμως νά υποθέσουμε, ὅτι ἐπρόκειτο μᾶλλον γιὰ κρέας αἴγας ἢ προβάτου, ἐπεὶδὴ ἡ Μονή Πανορμίτου εἶχε πάντοτε καί συνεχίζει νά ἔχει αἰγοπρόβατα, γιὰ γάλα καί κρέας.

81. Ἐννοεῖται, ὅτι ὁ Μαστρο-Γεώργιος Κρητικός ἔλαβε σέ μετρητά ἀπὸ τὴ Μονή τοῦ Πανορμίτου τό ὑπόλοιπο τῶν ὀφειλομένων σέ αὐτόν χρημάτων καί ἔτσι ἐξοφλήθηκε.

2) Συνήθως καταβάλλονται έκ μέρους τῆς Μονῆς ὀρισμένα ποσά σέ μετρητά, ἐνῶ ἄλλα καταβάλλονται κατὰ διαστήματα σέ εἶδος καί κατὰ προτίμηση σέ τρόφιμα ἢ παροχή ὑπηρεσιῶν ἐκ μέρους τῆς Μονῆς (π.χ. τέλεση Λειτουργιῶν, Μνημοσύνων κ.λπ.).

3) Ἀπό τό ἔγγραφο αὐτό συνάγεται μεταξύ ἄλλων καί τό συμπέρασμα, ὅτι κατὰ τό ἔτος 1839 μία ὁκά σιτάρι ἐτιμᾶτο πρὸς 0,625 γρόσια, ἐνῶ μία ὁκά κρέας –πιθανῶς ἀπὸ αἶγα ἢ πρόβατο– ἐτιμᾶτο πρὸς 0,72 γρόσια.

4) Στό τέλος καί κατὰ τὴν 14-11-1839, ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου ἐξόφλησε τὸν Μαστρο-Γεώργιο Κρητικό, καταβάλλοντας σέ αὐτόν σέ μετρητά τό ὑπολειπόμενο ποσὸν τῶν 128,20 γροσίων.

**XXXV. ΑΠΑΝΤΑΧΟΥΣΑ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΙΕΡΟΘΕΟΥ,
ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΥΜΗΣ:
17-07-1839**

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-032α]

1) Περίληψη

Ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος Α΄ (Ἰωάννης Φωτιάδης, 1839-1860) ἐξαπολύει αὐτὴν τὴν ἀπανταχοῦσα, ὅπως συνήθως ὀνομάζεται, διὰ τῆς ὁποίας παρακαλοῦνται καί προτρέπονται οἱ Χριστιανοὶ νὰ βοηθήσουν, ὅπως ἕκαστος δύναται, τὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου, ἡ ὁποία ἀντιμετώπιζε τότε σοβαρὰ οἰκονομικὰ προβλήματα. Μὲ τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ εἶναι ἐφοδιασμένος ὁ Ἱερομόναχος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Μακάριος, ὁ ὁποῖος θὰ συνάγει καί ὅλα τὰ ἀφιερώματα τῶν Χριστιανῶν καί στή συνέχεια θὰ τὰ μεταφέρει στή Μονὴ τοῦ Πανορμίτου.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

[Ἄνωθεν καί μέσον ἐγγράφου: κυκλικὴ σφραγίδα – ἐπιγραφή:
«ΣΦΡΑΓΙΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ»].

«1/Τιμιώτατοι, εὐλογημένοι Χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῖν ἀγαπητά κ(αί) περιπόθη2/τα, εὐχόμενοι ὑποχρέως, ὑμᾶς ἀσπαζόμεθα, παρακαλοῦντες τὴν φιλτάτην ἡμῶν τιμιό3/τητά σας, εἰς τό νὰ συντρέξετε προθύμως, ὡς ζηλωταὶ διάπυροι τῆς Ἱερᾶς τοῦ Παμμε-

γίστου 4/Ταξιάρχου Μονῆς Πανορμίτου, εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἱκανήν, ὅσον κ(αί) ὅπως δύνηται 5/καθεὶς ἐξ ὑμῶν νά βοηθήσῃ, ὥστε νά δυνηθῶμεν κ(αί) τὰ καθημερινά ἔξοδα νά 6/ἐκβάλωμεν⁸² κ(αί) μερίδα τινά τοῦ ἐπιρριμμένου ἡμῖν βαρυτάτου χρέους νά ἐκπληρώσωμεν⁸³, 7/ἀνακουφισθέντες ὀλίγον ἐκ τοῦ βάρους, τὰ ὅποια ἐλπίζομεν ὅτι θέλουσιν ἐκτελεσθῇ, 8/πρῶτον μὲν, διὰ τῆς θερμῆς προστασίας τοῦ Ἀρχαγγέλου, δεύτερον δέ, διὰ τῆς ἰδικῆς 9/σας χριστιανικῆς συνδρομῆς κ(αί) βοηθείας εἰς τὴν Ἱερὰν αὐτοῦ Μονήν, γινώσκοντες 10/τες ἀκριβῶς, τὸν ὅποιον ἔχετε πρὸς αὐτὴν ζῆλον διακαῇ κ(αί) διάπυρον, διὰ τὰ 11/ποῖα κ(αί) πέμπεται παρ' ἡμῶν ὁ ἡμέτερος ἐν Χριστῷ ἀδελφός ἐν Ἱερομονάχοις, 12/Πανοσιώτατος κύριος Μακάριος, τίμιος κ(αί) πιστός κ(αί) πρόθυμος εἰς τὴν 13/δούλευσιν τῆς Ἀγίας ἡμῶν Μονῆς, εἰς τὸν ὅποιον ἐγχειρίζετε πᾶν ἀφιέρωμά σας, 14/ἀνυπόπτως⁸⁴, πιστεύοντες, ὅτι θέλει τὰ ἐπιδώσῃ ἡμῖν σῶα κ(αί) ἀνελλιπῇ, χωρὶς νά κρατήσῃ παρ' αὐτῶν τίποτα.

Ἡ δέ τοῦ Θεοῦ χάρις κ(αί) ἄπειρον ἔ16/λεος, διὰ τῶν θερμῶν πρεσβειῶν τοῦ Παμμεγίστου Ταξιάρχου Μιχαήλ, εἴη 17/μετά πάντων ὑμῶν.

18/1839, Ἰουλίου ιζ'.

19/Σύμῃθεν, ἐκ τῆς ἐν τῷ Πανόρμῳ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου 20/Μιχαήλ.

21/Ἱερόθεος, ὁ Ἠγούμενος κ(αί) οἱ σύν ἐμοί 22/Πατέρες 23/κ(αί) Ἀδελφοί, 24/διάπυροι πρὸς Θεόν εὐχέται».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου παλαιότερα φαίνεται νά εἶχε μεγάλη οἰκονομική ἀνεση. Τοῦτο προκύπτει μεταξύ ἄλλων, ἀπό τό ὅτι

82. Ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου παλαιότερα, ὅπως καί τώρα, προκειμένου νά ἐξασφαλισθῇ ἡ εὐρυθμὴ λειτουργία της, ἀπαιτοῦνται καθημερινά πολλά ἔξοδα.

83. Πῶς προέκυψε αὐτό τό χρέος, πόσον ἦταν τό ὕψος του, πρὸς πόσους, ποίους καί πότε ὀφείλε νά καταβάλλει χρήματα ἡ Μονή, δέν γνωρίζουμε καί οὔτε ἀναφέρεται κάτι σχετικό στὰ διατηρούμενα στό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς ἐγγράφα, καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν νά γνωρίζει ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ γράφων.

84. Ἀνυπόπτως: ἄνευ οὐδεμίας ὑποψίας. Ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου θεωρεῖ ἐαυτὴν ὑποχρεωμένη νά υπογραμμίσῃ, ὅτι ὁ Ἱερομόναχος Μακάριος εἶναι πρόσωπο ἀξιοπύστο καί συνεπῶς οἱ Χριστιανοὶ πού ἔχουν διάθεση νά βοηθήσουν τὴ Μονή, θά πρέπει νά τὸν ἐμπιστεύονται ἀπολύτως.

είχε τή δυνατότητα νά συλλαμβάνει καί νά ύλοποιεῖ μεγάλόπνοα, μεγαλεπίβολα καί πολυδάπανα οἰκοδομικά προγράμματα, νά μπορεῖ νά ἀμείβει τούς ἐργαζομένους σέ αὐτήν, νά δύναται νά δανεῖζει μέ τόκο ἢ καί ἄνευ τόκου διάφορα πρόσωπα, νά προσφέρει φιλοξενία στούς προσκυνητές, νά βοηθεῖ τούς ἐνδεεῖς καί τούς χειμαζομένους, νά καλύπτει τά καθημερινά λειτουργικά της ἔξοδα καί γενικῶς νά λειτουργεῖ μέ μεγάλη ἄνεση.

2) Ὅμως φαίνεται, ὅτι κατά τήν ἐποχή αὐτή (1839), ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου γιά πολλούς καί διαφόρους λόγους ἀντιμετώπιζε πολλά καί σοβαρά οἰκονομικά προβλήματα. Ὁ Ἡγούμενος αὐτῆς Ἱερόθεος Α΄ Φωτιάδης ἀποφασίζει, νά ἀποστείλει τήν ἐπιστολή αὐτή πρὸς τούς εὐσεβεῖς Χριστιανούς, προτρέποντας αὐτούς νά βοηθήσουν τή Μονή. Ἀρμόδιος γιά τή συλλογή τῶν προσφορῶν ὀρίζεται ὁ Ἱερομόναχος Μακάριος. Στήν ἐπιστολή αὐτή μεταξύ ἄλλων γίνεται λόγος καί γιά μεγάλο χρέος, τό ὁποῖο κατεδυνάστευε τή Μονή, χωρίς ὅμως νά γίνεται λόγος διά τό πῶς προέκυψε τό χρέος αὐτό.

3) Πιθανῶς μέρος τοῦ χρέους, τό ὁποῖο βάρυνε κατά τήν ἐποχή αὐτή τή Μονή τοῦ Πανορμίτου προήρχετο ἀπό τό γεγονός, ὅτι ἡ Μονή σταθμίζουσα τίς ὑπάρχουσες ἀνάγκες τῶν νέων τῆς ἐποχῆς, χορηγοῦσε μέ μεγάλη γενναιοφροσύνη σημαντικά ποσά, προκειμένου νά μπορεῖ νά λειτουργεῖ μέ ἄνεση τό Ἀλληλοδιδασκτικό Σχολεῖο τῆς Σύμης.

4) Ἡ ἐπιστολή εἶναι γραμμένη μέ ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια, ὁ γραφέας αὐτῆς εἶναι ἄριστος γνώστης καί χειριστής τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, τό κείμενο εἶναι καθαρογραμμένο καί εὐανάγνωστο καί δέν παρατηροῦνται συντακτικά ἢ ὀρθογραφικά ἀβλεπτήματα.

XXXVI. ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΝ ΤΗΣ ΣΙΝΩΠΗΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ: 1839

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-032β]

1) Περίληψη

Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης ἀντιμετωπίζει κατά τήν ἐποχή αὐτή (1839) σοβαρά οἰκονομικά προβλήματα καί πιέζεται ἀπό ἐπαχθές χρέος, τό ὁποῖο ἐπερρίφθη σέ αὐτήν. Τότε ἐκείνη καθιστᾷ τόν

Χατζή-Δημήτριο, πιθανώς έμπορο, έγκατεστημένο στην πόλη της Σινώπης του Πόντου⁸⁵, Έπίτροπο αυτής και τόν έξουσιοδοτεί να συγκεντρώνει πάσης φύσεως αφιερώματα χάριν της Μονής του Πανορμίτου και να τά αποστέλλει σε αυτήν.

Παράλληλα ή Μονή του Πανορμίτου συντάσσει και αποστέλλει έπιστολή της προς τόν τότε Μητροπολίτη της Σινώπης και τόν παρακαλεί, άφ' ενός μέν να στηρίζει ήθικά και να συμβουλεύει τόν Έπίτροπο αυτής Χατζή-Δημήτριο, όπως έπιτελεί τό έργον του κατά τόν καλύτερο δυνατό και άποδοτικότερο τρόπο, άφ' ετέρου δέ ό Μητροπολίτης, μέ τό κύρος, τό όποιο διαθέτει, να προτρέψει τούς αυτόθι διαβιούντας Χριστιανούς, όπως βοηθήσουν οικονομικά και ένισχύσουν τή Μονή του Πανορμίτου, προσφέροντας ότι και όσον δύναται έκαστος. Τό κείμενο αυτό αποτελεί πιθανώς αντίγραφο ή σχέδιο της έπιστολής, ή όποία έπρόκειτο να σταλεί στον τότε Μητροπολίτη της Σινώπης. Έάν τελικά έστάλη παρόμοια έπιστολή δέν γνωρίζουμε.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

〈Πρός τόν Σεβασμώτατον Μητροπολίτην της Σινώπης〉.

«1/Τήν Ύμετέραν Θεοπρόβλητον κ(αί) πανσέβαστον ήμϊν Πανιε-

85. Από τή Σινώπη του Πόντου κατήγετο, ως γνωστόν, ό κυνικός φιλόσοφος Διογένης ό Σινωπεύς (*Σινώπη Πόντου, περί τό 370 π.Χ., †Κόρινθος, περί τό 300 π.Χ.), ό διασημότερος εκπρόσωπος των Κυνικών, ιδρυτής της Σχολής των οποίων υπήρξε ό φιλόσοφος Άντισθένης. Σχετικά μέ τόν Διογένη διατηρούνται και κυκλοφορούν μέχρι και σήμερα μεταξύ του λαού μας πολλά ανέκδοτα, τά όποια έκφράζουν τή φιλοσοφία των κυνικών και ειδικότερα τή φιλοσοφία του Διογένους. Ό Διογένης, σύμφωνα μέ τήν υπάρχουσα παράδοση, κυκλοφορούσε φορώντας έναν άπλό χιτώνα, κρατώντας ένα φανάρι και ζώντας μέσα σε ένα πιθάρι. Διά του άπλου αυτού τρόπου της ζωής του, ήθελε να δείξει τήν αγάπη του προς τήν έλευθερία και τήν ανεξαρτησία και τήν άπόλυτη άποχή του από κάθε άλλοιωτική εξάρτηση από τά υλικά αγαθά και γενικά από κάθε είδους εξάρτηση. Σήμερα στην είσοδο του λιμένα της Σινώπης έχει στηθεί άγαλμα του Διογένους του Σινωπέως. Ασφαλώς, εάν θά ήταν δυνατόν να αναστηθεί ό Διογένης και να αντικρίσει τό άγαλμά του στο λιμάνι της πόλεως εκείνης, όπου έγεννήθη και έζησε τά πρώτα χρόνια της ζωής του, ή έκπληξή του θά ήταν μεγάλη, διότι άδιαμφισβήτητα τέτοιου είδους τιμές και δόξες ούδέποτε εκείνος διενοήθη ή έπεδίωξε ή άνέμενε κατά τόν επίγειο βίο του.

ρό2/τητα γονυπετῶς προσκυνοῦντες, ἀσπαζόμεθα πανευ3/λαβῶς τὴν ἁγίαν αὐτῆς δεξιάν.

4/Ἐπειδὴ, Πανιερώτατε Δέσποτα!, ἡ ἐν τῇ νήσῳ Σύμη κατὰ τὸν Πάνορμον 5/λιμένα ἁγία κ(αί) ἱερά τοῦ Παμμεγίστου Ταξιάρχου Μιχαήλ, τοῦ ἐπιλεγο6/μένου Πανορμίτου Μονῆ, κατέστησεν Ἐπίτροπον αὐτῆς ἐν τῇ πόλῃ Σινώπῃ⁸⁶, τὸν τι7/μώτατον κύριον Χ(ατζῆ) - Δημήτριον, εἰς τό παραλαμβάνειν κ(αί) ἐξαπο8/στέλλειν ἐνταῦθα τὰ παρά τῶν αὐτόθι Χριστιανῶν ἀφιερούμενα εἰς αὐτήν 9/χρήματα κ(αί) κτήματα παντός εἶδους καὶ πάσης ὕλης, τὴν παρακαλοῦμεν θερμῶς, οἱ ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ δοῦλοι 10/της, ταπεινῶς, ἵνα προσστατεύσῃ τὴν αὐτοῦ τιμότητα, ὁδηγοῦσα αὐτόν πατρικῶς, 11/εἰς τό συμφέρον τῆς ἁγίας Μονῆς κ(αί) προτρέπουσα τοὺς αὐτόθι Χριστιαν12/νοὺς εἰς βοήθειαν τῆς πτωχῆς ταύτης κ(αί) χειμαζομένης Μονῆς τοῦ Ἀρχαγγέ13/λου, ἵνα δυνηθῇ ἀνακουφισθεῖσα ὀλίγον ἐκ τοῦ ἐπιβόρμμένου αὐτῇ 14/βάρους τοῦ χρέους, ἡ δὲ πανίερος καὶ θεοπειθής αὐτῆς εὐχή κ(αί) 15/εὐλογία, εἴη ἡμῖν ἀρωγὴ κατ' ἄμφω καὶ σωτήριος».

3) Παρατηρήσεις

1) Στὴ Σινώπη τοῦ Πόντου ὑπάρχει κατὰ τό ἔτος 1839 Ἑλληνική, Ὁρθόδοξος Χριστιανική Κοινότητα, ἡ ὁποία φαίνεται νὰ εἶναι πολυάριθμος καὶ οἰκονομικά ἰσχυρή. Ἐπίσης στὴ Σινώπη ὑπάρχει Χριστιανός Ὁρθόδοξος Μητροπολίτης, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου, ζητώντας τὴν ἠθικὴ ὑποστήριξη καὶ βοήθειά του.

86. Σινώπη: Πόλη τῆς Τουρκίας (κάτοικοι περίπου 20.000), πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου Ἐπαρχίας (ἔκταση 5657 τ. χλμ., κάτοικοι 26.600), στὴ στενὴ χερσόνησο Μπόζτεπε, 300 χλμ. ΒΑ τῆς Ἀγκύρας, σπουδαῖο ἐμπορικὸ καὶ ἀλιευτικὸ λιμάνι στὸν Εὐξείνιο Πόντο (Μαύρη Θάλασσα). Ἡ Σινώπη ἰδρύθηκε τό ἔτος 630 π.Χ. ὡς ἀποικία τῶν Μιλησίων καὶ ἐγνώρισε μεγάλη ἀκμή, ἐξαιτίας τοῦ ἐμπορικοῦ της λιμένος καὶ τοῦ πολυάριθμου στόλου της. Ἦκμασε κυρίως κατὰ τὴν κλασσικὴ ἐποχὴ καὶ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Κατὰ τό ἔτος 70 π.Χ. τὴν πόλιν κατέλαβε ὁ Ρωμαῖος Στρατηγὸς Λούκουλλος (Lucullus) καὶ ὑπὸ τὸν Καίσαρα ἐγίνε ρωμαϊκὴ ἀποικία μέ τό ὄνομα Julia Felix. Ἀπὸ τό ἔτος 1951 μέχρι σήμερα διεξάγονται ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφές, κατὰ τίς ὁποῖες ἀπεκαλύφθη μεγάλο μέρος τῆς ἀρχαίας πόλεως. Μεταξύ ἄλλων ἦλθε στό φῶς καὶ ἕνας ἀρχαϊκὸς ναός, πού δέν εἶναι γνωστόν σέ ποιά θεότητα ἦταν ἀφιερωμένος. Βλ. Ἐγκυκλοπαιδεία ΝΕΑ ΔΟΜΗ, τ. 25 (Ἀθήνα, ἄν. χρ. ἐκδ.), σ. 110.

2) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου διορίζει τὸν ἐγκατεστημένο στῆ Σινώπη Χατζῆ-Δημήτριον, ὡς Ἐπίτροπον αὐτῆς καὶ τοῦ ἀναθέτει νά συγκεντρώνει τίς πάσης φύσεως προσφορές τῶν Σινωπέων, χάριν τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης.

3) Κατὰ πόσον οἱ Χριστιανοὶ τῆς Σινώπης βοήθησαν οἰκονομικά τῇ Μονῇ τοῦ Πανορμίτου δέν γνωρίζουμε. Θά πρέπει ὅμως νά ὑποθέσουμε βασίμως, ὅτι ἐκεῖνοι βοήθησαν καὶ ἐνίσχυσαν αὐτὴν οἰκονομικά, στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ.

4) Στῇ Σινώπη καὶ στίς περιοχές τοῦ Πόντου γενικότερα ζοῦσαν μέχρι τίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα πολυάριθμοι Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, οἱ ὅποιοι λόγῳ τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν πού δημιουργήθησαν, ἀναγκάσθησαν νά ἐγκαταλείψουν τίς ἐστίες των καὶ νά ἔλθουν στήν Ἑλλάδα ὡς πρόσφυγες. Οἱ τελευταῖοι ἀπό αὐτοὺς ἐγκατέλειψαν τῇ Σινώπη καὶ τίς γύρω περιοχές ὕστερα ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ 1922-1924.

XXXVII. ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΕΓΓΡΑΦΟΥ ΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΧΑΤΖΗ-ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΩΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΤΗ ΣΙΝΩΠΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ: 1839.

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-032γ]

1) Περίληψη

Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης διὰ τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ καθιστᾷ τὸν κύριον Χατζῆ-Δημήτριον, μόνιμον κάτοικο τῆς πόλεως Σινώπης τοῦ Πόντου, Ἐπίτροπον αὐτῆς καὶ ἀρμόδιον γιὰ τὴ συλλογὴ τῶν ἀφιερωμάτων τῶν Χριστιανῶν τῆς πόλεως αὐτῆς, τὰ ὅποια ἐκεῖνος θά συγκεντρώσει καὶ στῇ συνέχεια θά ἀποστείλει στήν ὡς ἄνω Μονήν.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Ἡ ἐν τῇ νήσῳ Σύμη, εἰς τὸν Πάνορμον λιμένα, ἀγία κ(αί) ιερὰ τοῦ Παμ2/μεγίστου Ταξιάρχου Μιχαήλ, τοῦ ἐπιλεγομένου Πανορμίτου, Μονή, καθίστησιν Ἐπί3/τροπον ἑαυτῆς, <ἐν τῇ πόλει τῆς Σινώπης τοῦ Πόντου>, τὸν ἐπιφέροντα τό παρόν γράμμα κύριον Χ(ατζῆ) - Δη4/μήτριον.

Παρακαλοῦνται, λοιπόν, ὅσοι ἐκ τῶν εὐσεβῶν καί) Ὁρθοδόξων, 5/χριστιανικῶς φερόμενοι πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον, 6/ἀφιεροῦσιν εἰς τὴν ἀγίαν αὐτοῦ Μονὴν χρήματα καί) κτήματα παντός εἶδους 7/καί) πάσης ὕλης, ἵνα ἐγχειρίζωσι τῷ εἰρημένῳ Κυρίῳ Χ(ατζῆ)-Δημητρίῳ, 8/μηδεμίαν ὑποψίαν τῆς αὐτοῦ τιμότητος ἔχοντες, 9/ὅστις, ὢν ἀνὴρ εὐσεβής καί) πιστός τῆς ἱερᾶς ταύτης 10/Μονῆς, θέλη ἐξαποστέλλειν εἰς αὐτήν, εἰς μνημόσυνον αἰώνιον, 11/τῶν ἐγχειρούντων.

Ἡ δέ τοῦ Θεοῦ χάρις καί) τὸ ἄπειρον ἔλεος, διὰ τῶν Θερ12/μῶν ἱκεσιῶν, προστασιῶν καί) πρεσβειῶν πρὸς Κύριον, τοῦ Παμμεγίστου Ταξιάρχου Μι13/χαήλ, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν».

≈ Φύλλο 2ν:

«1/1839».

3) Παρατηρήσεις

1) Τό ἔγγραφο αὐτό ἀποτελεῖ σχέδιο ἢ πρόχειρο ἢ ἀντίγραφο τοῦ ἐγγράφου, τὸ ὁποῖο ἐγράφη τελικά καί ἀπεστάλη πρὸς τὸν κύριον Χατζῆ-Δημήτριον στὴ Σινώπη, καθιστώντας αὐτὸν Ἐπίτροπον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης καί ἐντεταλμένο γιὰ τὴ συλλογὴ τῶν σχετικῶν δωρεῶν πρὸς τὴ Μονή. Ἐνεκα τοῦ λόγου αὐτοῦ καί δέν φέρει τὴν ὑπογραφή τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς, ὁ ὁποῖος τότε ἦταν ὁ Ἱερόθεος Α΄ (Ἰωάννης Φωτιάδης, 1839-1860).

2) Ὁ Χατζῆ-Δημήτριος, τοῦ ὁποῖου τὸ ἐπώνυμο δέν ἀναφέρεται στὸ ἔγγραφο αὐτό, θά πρέπει νὰ ἦταν προσωπικότητα εὐρύτερα γνωστὴ στοὺς Χριστιανούς κατοίκους τῆς μακρινῆς πόλεως τῆς Σινώπης καί νὰ ἀπελάμβανε τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

3) Τό ἔγγραφο αὐτό, ἂν καί εἶναι πρόχειρο ἢ ἀντίγραφο, εἶναι σχετικὰ ἐπιμελημένο, καθαρογραμμένο καί εὐανάγνωστο, φέρει δέ διάφορες προσθήκες καί σημειώσεις μεταξύ τῶν στίχων αὐτοῦ.

4) Τονίζεται σέ αὐτό, ὅτι ὁ κύριος Χατζῆ-Δημήτριος εἶναι ἄνδρας εὐσεβής, τίμιος καί ἐμπιστος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καί ὅ,τι συλλέξει θά τὸ ἀποστείλει στὴ συνέχεια ἀκέραιο στὴ Μονή αὐτή.

**XXXVIII. ΑΠΑΝΤΑΧΟΥΣΑ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΦΩΤΙΑΔΟΥ, ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ
ΣΥΜΗΣ: 19-01-1840**

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-033]

1) Περίληψη

Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης φαίνεται, ὅτι κατά τήν περίοδο αὐτή (Ἰανουάριος 1840), ἀντιμετωπίζει σοβαρά οἰκονομικά προβλήματα καί πιέζεται μέ βαρύτατο χρέος. Πῶς προέκυψε αὐτό δέν γνωρίζουμε. Οἱ Πατέρες καί ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Ἱερόθεος Α΄ (Ἰωάννης Φωτιάδης), συντάσσουν τήν «Ἀπανταχοῦσα» αὐτή, ὅπως συνήθως ὀνομάζετο, τήν ὁποία καί ἀπευθύνουν πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ εὐσεβεῖς Χριστιανούς, προτρέποντες αὐτούς νά συνδράμουν στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ τῇ Μονῇ. Τήν ἐπιστολή αὐτή τήν ἐγχειρίζουν στόν Ἱεροδιάκονο Χαρίτωνα καί στόν Κύριο Μιχαήλ Φωτιάδη, κατά σάρκα ἀδελφό τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, προκειμένου ἐκεῖνοι νά βγοῦν σέ περιοδεία καί νά συνάξουν παντός εἶδους βοηθήματα, πρὸς ἀνακούφιση τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ἀπό τά οἰκονομικά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

[Ἄνω καί στό μέσον τοῦ περιθωρίου ὑπάρχει ἀποτύπωμα τῆς σφραγίδος τῆς Μονῆς Πανορμίτου. Στό κέντρο αὐτῆς παρίσταται σέ προτομή ὁ Ταξιάρχης Μιχαήλ Πανορμίτης καί στό περιθώριο αὐτῆς διατηρεῖται ἡ ἐπιγραφή: «СΦΡΑΓΙΣ ΙΕΡΑС ΜΟΝΗС ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ»].

«1/Τιμώτατοι, εὐλογημένοι Χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά κ(αί) περιπόθητα!

2/Πατρικῶς εὐχόμενοι, σᾶς ἀσπαζόμεθα, παρακαλοῦντες τήν φιλότατην ἡμῶν τιμό3/τητά σας, εἰς τό νά προστρέξετε προθύμως, ὡς ζηλωταί διάπυροι τῆς ἀγίας κ(αί) ἱερᾶς τοῦ 4/Παμμεγίστου Ταξιάρχου Μιχαήλ τοῦ Πανορμιώτου Μονῆς, εἰς βοήθειαν αὐτῆς ἰκα5/νῇ, ὅσον κ(αί) ὅπως δύναται καθείς ἐξ ὑμῶν νά βοηθήσῃ, ὥστε νά δυνηθῶμεν ὅπωςοῦν 6/κ(αί) τά καθημερινά πολλά κ(αί) μεγάλα

ἐξοδα νά ἐκβάλλωμεν κ(αί) μέρος τοῦ ἐπιρριμμένου 7/ἡμῖν βαρυτά-
του χρέους νά ἐκπληρῶμεν, ἀνακουφιζόμενοι κατ' ὀλίγον ἐκ τοῦ
βάρους, 8/τά ὅποια ἐλπίζομεν, ὅτι θέλουσιν ἐκτελεσθῇ, πρῶτον
μέν διά τῆς θερμῆς προστασίας 9/τοῦ Ἀρχαγγέλου, δεύτερον δέ
διά τῆς ἰδικῆς σας χριστιανικῆς συνδρομῆς 10/κ(αί) βοηθείας, γι-
νώσκοντες ἀκριβῶς τόν ὁποῖον ἔχετε πρὸς αὐτῶν 11/τόν ζῆλον διηνεκῇ
κ(αί) διάπυρον, διά τά ὅποια κ(αί) ἐκπέμπονται παρ' ἡμῶν ἀν12/
δρες τίμοι κ(αί) σεμνοί, ὁ ἡμέτερος ἐν Ἱεροδιακόνοις Ὁσιολογιώ-
τατος Κύριος Χα13/ρίτων καί ὁ Κύριος Μιχαήλ, εἰς τοὺς ὁποίους
ἐγχειρίζετε πᾶν ἀφιέρωμά σας ἀνυπο14/ψιάστως⁸⁷, πιστεύοντες ὅτι
θέλουσι τά ἐπιδώση ἡμῖν ὅλα σῶα κ(αί) ἀνελλιπῇ, χωρὶς νά 15/κρα-
τήσωσι παρ' αὐτοῖς τίποτε.

Ἡ δέ τοῦ Θεοῦ χάρις κ(αί) τό ἄπειρον ἔλεος, διά τῶν 16/θερμῶν
παρόρησιν κ(αί) ἰκεσιῶν τοῦ Παμμεγίστου Ταξιάρχου Μιχαήλ, εἴη
μετά πάν17/των ὑμῶν!

,αωμ', Ἰανουαρίου ιθ'.

18/Σύμῃθεν, ἐκ τῆς ἐν τῷ Πανόρμῳ Μονῆς ἱερᾶς τοῦ Ταξιάρχου
Μιχαήλ.

19/Διάπυροι πρὸς Θεόν εὐχέται ὑπὲρ ὑμῶν.

20/Οἱ ἐν τῇ Μονῇ Πατέρες, μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτῶν Ἰωάννου».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἦταν σύνηθες κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, Ἱερές Μο-
νές, Ναοὶ καὶ διάφορα ἄλλα Ἐκκλησιαστικὰ Ἰδρύματα, νά ἀπευθύνον-
ται πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς Χριστιανούς καὶ νά ζητοῦν τὴ βοήθειά των.

2) Εἰδικότερα Μονές τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἔστελναν Μοναχοὺς των
σέ διάφορες περιοχές, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐφοδιασμένοι μὲ σχετικές Ἐπι-
στολές, ἔφεραν μαζί των εἴτε σταυροὺς, οἱ ὅποιοι περιεῖχαν τεμάχια
Τιμίου ξύλου ἢ Ἁγία Λεῖψανα καὶ συνεκέντρωναν χρήματα γιὰ τίς
Μονές των. Τό αὐτό ἐπραξε καὶ στήν περίπτωση αὐτῇ ἡ Μονή τοῦ
Πανορμίτου Σύμης. Συνήθως οἱ εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ ἀντεπεκρίνον-

87. Ὁ Ἡγούμενος καὶ οἱ Πατέρες τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου θεωροῦν ὑπο-
χρέωσή των, νά υπογραμμίσουν, ὅτι οἱ ἐντεταλμένοι γιὰ τὴ συλλογὴ τῶν πάσης
φύσεως εἰσφορῶν ὑπὲρ τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, εἶναι πρόσωπα σοβαρά, τί-
μια καὶ ὑπεράνω πάσης ὑποψίας.

το στίς ἐκκλήσεις αὐτές τῶν Μονῶν καί ἄλλων Ἱδρυμάτων καί προσέφεραν στό μέτρον τοῦ δυνατοῦ τή βοήθειά των.

3) Πολλές φορές τά οἰκονομικά προβλήματα τῶν Μονῶν προήρχοντο, εἴτε ἀπό φυσικές καταστροφές (σεισμούς, πλημμύρες, πυρκαϊές κ.λπ.), εἴτε συνεπεία ἐμπολέμων συρράξεων, εἴτε ἀπό βαρύτατη φορολογία, ἡ ὁποία ἐπεβάλλετο ὑπό τῆς Ὁθωμανικῆς Διοικήσεως στίς Μονές, εἴτε –πολύ σπάνια– καί ἀπό τήν ὄχι καλή διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν τῶν Μονῶν.

4) Ποῖα ἦσαν τά ἀποτελέσματα τῆς Ἀπανταχοῦσας αὐτῆς τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου δέν γνωρίζουμε. Ὅμως, ἐπειδή οἱ Χριστιανοί τότε καί πάντοτε καί ὅπως συμβαίνει καί σήμερα, ἔτρεφαν ἀπέραντο σεβασμό πρὸς τόν Ταξιάρχη Μιχαήλ Πανορμίτη καί τή Μονή του, οἱ κινήσεις αὐτές εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τή συγκέντρωση προσφορῶν καί τήν οἰκονομική ἀνακούφιση τῶν Μονῶν καί ἄλλων εὐαγῶν Ἱδρυμάτων.

5) Τό κείμενο τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς εἶναι γραμμένο μέ ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια, ἡ γραφή εἶναι κανονική, ἡ γλώσσα λιτή καί ἐκφραστική καί τό κείμενο χωρίς συντακτικά καί γραμματικά ἀβλεπτήματα. Πιθανῶς γραφέας τοῦ κειμένου αὐτοῦ ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος Κοντογιάννης, ὁ ὁποῖος ἦταν κάτοχος καλῆς παιδείας καί ἐχειρίζετο ἄριστα τήν ἐλληνική γλώσσα.

XXXIX. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΠΤΑΚΟΣΙΩΝ (700,00) ΓΡΟΣΙΩΝ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ – ΟΦΕΙΛΗ ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΙΑΚΟ-ΙΩΑΝΝΟΥ: 29-03-1840

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-034]

1) Περίληψη

Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης ἀντιμετώπιζε κατά τήν ἐποχή ἐκείνη (ἔτος 1840) σοβαρά οἰκονομικά προβλήματα. Ὡς ἐκ τούτου καί «δι' ἀνάγκην καί χρεῖαν τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Μοναστηρίου», ὅπως ἐπὶ λέξει ἀναφέρεται στό σχετικό Ὁμόλογο, ἀποφασίζει καί δανείζεται ἀπό τόν Κύριο Ἰωάννη Διακο-Ἰωάννου τό ποσόν τῶν 700,00 γροσίων, μέ μηνιαῖον τόκον 2%, ἥτοι 24% ἐτησίως, προκειμένου νά καλύψει λειτουργικά της καί ἄλλα ἔξοδα.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Δι' ανάγκην καί χρείαν τοῦ 2/Ἱεροῦ ἡμῶν Μοναστηρίου τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ 3/Πανερμιώτου, ἔδωκεν ὁ Κύριος Ἰωάννης 4/Διακο-Ἰωάννου γρ(όσια) ἑπτακόσια: 700,00, 5/τά ὅποια ἐννοοῦνται σίγουρα, μηνιάτι6/κα, πρὸς δύο γρ(όσια) τὰ ἑκατόν (2%) τὸν καθέκα-στον 7/μῆνα τόκον καί εἰς ἐνδειξιν ἐδόθη 8/τό παρὸν εἰς χεῖρας του.

9/Ἐν Σύμῃ, τὴν 29. Μαρτίου 1840.

10/Ἰωάννης Φωτιάδης Μαρκονῆς, ὁ ἐπὶ τῆς Μονῆς, 11/ὑποβεβαιῶ⁸⁸ τὰ ἄνω.

12/X(ατζῆ) - Βασίλειος Ῥιζόπουλος, μάρτυς.

13/Γεώργιος Ἀγγελος καί) Ῥεφορος τοῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου 14/μαρτυρῶ.

15/Ὁ γραφεύς καί) μάρτυς Κ(ωνσταντῖνος) Κοντογιάννης».

≈ Φύλλο 2v:

«1/Ὁμολογία τοῦ Μοναστηρίου, 2/διὰ γρ(όσια 700,00».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἐνῶ κατὰ τό παρελθόν τὰ οἰκονομικά τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ἦσαν ἀνθηρά καί ἦταν σέ θέση, νά χορηγεῖ δάνεια σέ διάφορα πρόσωπα, εἴτε μέ τόκον, εἴτε καί σέ ὀρισμένες περιπτώσεις ἄνευ τόκου, προκειμένου νά διευκολύνει ὀρισμένους, μετὰ τῶν ὁποίων διατηροῦσε φιλικές καί προφανῶς καί ἐπαγγελματικές σχέσεις, στήν ἐποχή αὐτή (1840) ἀντιμετωπίζει μεγάλα οἰκονομικά προβλήματα, βαρύνεται μέ χρέος καί ἡ ἴδια προσφεύγει στόν ἰδιώτη Ἰωάννη Διακο-Ἰωάννου καί δανείζεται ἀπό ἐκεῖνον 700,00 γρ(όσια μέ μηνιαῖον τόκον 2%, ἥτοι ἐτήσιον τόκον 24%.

2) Τό Ὁμολόγο αὐτό, τό ὅποιο δίδει ἡ Μονή στόν πιστωτή τῆς Ἰωάννη Διακο-Ἰωάννου, ὑπογράφεται ἀπό τόν Ἡγούμενον αὐτῆς Ἰωάννη Φωτιάδη Μαρκονῆ καί περισσότερους μάρτυρες.

3) Γραφέας τοῦ Ὁμολόγου αὐτοῦ εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος Κοντογιάννης, ὁ ὁποῖος ἀποδεικνύεται ἄριστος χειριστής τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Τό Ὁμολόγο εἶναι καλογραμμένο, εὐανάγνωστο καί δέν ἐμφανίζει λάθη.

88. Ὑποβεβαιῶ: ὀρθότερον θά ἦταν «ἐπιβεβαιῶ».

XL. ΕΞΟΦΛΗΤΙΚΟΝ ΕΙΡΗΝΗΣ ΝΙΜΟΡΑΚΙΩΤΗ: 15-02-1841.

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-29β, γ]

1) Περίληψη

Ἡ Εἰρήνη Νιμορακιώτη ἐργάσθηκε ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἓνα (21) ἔτη στή Μονή τοῦ Πανορμίτου καί στό τέλος ἔγινε σχετικός λογαριασμός. Ἡ Ἐφορεία τῆς Μονῆς ἔκρινε εὐλογον, ὅπως καταβληθεῖ ἀπό τό Μοναστήρι σέ ἐκείνη, ἔναντι τῶν ὑπηρεσιῶν πού προσέφερε, τό ποσόν τῶν 200,00 γροσίων (βλ. Ἔγγραφον ἀρ. XXX/10-02-1839). Ἡ Μονή κατέβαλε κατὰ διαστήματα διάφορα ποσά σέ ἐκείνη σέ μετρητά, τά ὁποῖα συμποσοῦνται στά 120,00 γρόσια. Στή συνέχεια καί μετὰ τήν κοίμηση αὐτῆς, ὁ Μητροπολίτης τῆς Ρόδου Ἰάκωβος ὁ Πάτριος (1839-1856) ἐτέλεσε Λειτουργίαν εἰς μνημόσυνόν της καί ἔλαβε 55,00 γρόσια. Ὑπελείποντο 25,00 γρόσια, προκειμένου νά ἐξοφληθεῖ ἐκ μέρους τῆς Μονῆς ὁ σχετικός Λογαριασμός, τά ὁποῖα οἱ συγγενεῖς τῆς Εἰρήνης Νιμορακιώτη δώρησαν στή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/1841, Φεβρουαρίου 15.

2/Ἐλαβεν ἡ Εἰρήνη Νιμορακιώτη ἐκ τῶν 3/ὅπισθεν γρόσια: 20,00

4/Μαΐου 1 [1841, ἔλαβεν γρόσια]: 20,00

5/Ἐλαβεν ἔτι 6/Ἰουνίου 24 [1841] δι' ἓν μανδήλιον [γρόσια]: 10,00

7/1841 8/Δεκεμβρίου 31 ἔλαβεν ἡ Ἀνθί9/πη τοῦ Χατζῆ [γρόσια]: 30,00

10/[Σύνολον, γρόσια]: 80,00

11/1842, Ἰουνίου 12, ἀπέλαβεν ἔτι [γρόσια]: 10,00

12/[1842] Ἰουλίου 26 13/ἐδόθησαν εἰς τόν Ἀρχιερέα διὰ Λειτουργίαν εἰς μνημόσυνόν της [γρόσια]: 55,00

14/[Σύνολον, γρόσια]: 145,00

15/Διὰ χειρός Μελετίου [ἐδόθησαν γρόσια]: 30,00

16/Ἀφέθησαν καί εἰς τό Μοναστήριον [γρόσια]: 25,00

17/[Τελικόν σύνολον]: γρ(όσια): 200,00».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Εἰρήνη Νιμορακιώτη, μία ἀπλή γυναίκα τῆς Σύμης, προφανῶς ἄγαμη, ἔζησε καί ἐργάσθηκε ἐπὶ εἴκοσι καί ἓνα ἔτη στή Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης (περίπου 1817-1838). Ἐκεῖ εἶχε ἐξασφαλισμένη μόνιμη ἐργασία, στέγη, τροφή, ἐνδύματα, στοργή, ἀγάπη, ἡσυχία κ.λπ.

2) Σέ μεγάλη ἡλικία ἐκείνη ἔπαυσε νά ἐργάζεται καί ἐφησύχαζε, εἴτε στή Μονή, εἴτε πλησίον τῆς οἰκογένειάς της στή Σύμη. Περί τά τέλη τοῦ 1842 ἡ Εἰρήνη Νιμορακιώτη ἐκοιμήθη.

3) Τό ὅτι ὁ τότε Μητροπολίτης Ρόδου Ἰάκωβος ὁ Πάτμιος ἔλαβε τό ποσόν τῶν 55,00 γροσίων, ἐπειδὴ ἐτέλεσε τή Θεία Λειτουργία εἰς μνημόσυνον ἐκείνης, πιθανῶς μέ τά σημερινά δεδομένα νά θεωρηθεῖ ὡς ὑπερβολή. Θά μπορούσε νά λειτουργήσει καί νά τελέσει τό μνημόσυνο αὐτῆς δωρεάν, λόγω τῆς μεγάλης προσφορᾶς της στή Μονή τοῦ Πανορμίτου. Ὅμως θά πρέπει νά ληφθεῖ ὑπόψη, ὅτι τότε οἱ Ἀρχιερεῖς καί ὁ κλῆρος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας γενικῶς, δέν εἶχαν ἄλλα εἰσοδήματα, ἐκτός ἀπό τά λεγόμενα τυχηρά.

4) Εἰδικά ἡ Μητρόπολη Ρόδου, ὅπως συνάγεται καί ἀπό ἄλλα ἔγγραφα, τόσον τῆς Μονῆς τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς Νισύρου, ὅσον καί τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης, ἀντιμετώπιζε πολλά οἰκονομικά προβλήματα. Ἐκείνη ἐχρειάζετο πόρους, γιά τήν εὐρυθμὴ λειτουργία τῆς Μητροπόλεως, τή συντήρηση καί τήν ἀξιοπρεπή διαβίωση τοῦ Μητροπολίτου, τήν ἐκτέλεση κοινωνικοῦ ἔργου, τήν προσφορά δώρων σέ ἀνώτερους Ὑπαλλήλους τῆς Ὁθωμανικῆς Διοικήσεως κ.λπ.

5) Τό γεγονός, ὅτι ἀπό τό συνολικό ποσό τῶν 200,00 γροσίων, τό ὁποῖο ἀπεφάσισε ἡ Ἐφορεία τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, νά χορηγηθεῖ στήν Εἰρήνη Νιμορακιώτη, γιά τίς ὑπηρεσίες πού προσέφερε, ἐργαζόμενη ἐπὶ 21 ἔτη σέ αὐτή, ἐκείνη ἔλαβε τελικά μόνον 120,00 γρόσια, εἶναι ἀξιοπαρατήρητον.

6) Ἀπό τό ὑπολειπόμενο ποσόν τῶν 80,00 γροσίων, τὰ 55,00 γρόσια ἐδόθησαν στόν Μητροπολίτη Ρόδου Ἰάκωβο τόν Πάτμιο, ἐπει-

δὴ ἐκεῖνος ἐτέλεσε Λειτουργία εἰς μνημόσυνο τῆς Εἰρήνης Νιμορακιώτῃ καὶ τὰ ὑπολειπόμενα 25,00 οἱ συγγενεῖς τῆς ἀποθανούσης θεώρησαν σκόπιμο, νὰ δωρίσουν στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου.

7) Αὐτὸ φανερώνει, μεταξύ ἄλλων, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Σύμης πάντοτε κατὰ τὸ παρελθόν καὶ αὐτὸ εὐτυχῶς συνεχίζεται καὶ μέχρι σήμερα, τρέφουν ἀπέραντη ἀγάπη καὶ σεβασμὸ πρὸς τὸν Ταξιάρχῃ Μιχαὴλ Πανορμίτῃ καὶ τῇ Μονῇ του καὶ ἐμπράκτως ἀποδεικνύουν αὐτά.

8) Ὁ Ταξιάρχης Μιχαὴλ Πανορμίτης καὶ ἡ Μονὴ του, μεταξύ ἄλλων ἀποτελοῦν σύμβολα ἐνός κώδικα θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ἀξιῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητος καὶ λειτουργεῖ ὡς συνδετικός ἵστός, προκειμένου νὰ ἐξασφαλίζεται καὶ νὰ διατηρεῖται ἡ ἐνότητα τῆς κοινωνίας. Συγχρόνως τὰ ἄτομα, ἐνῶ αἰσθάνονται ὅτι ἀποτελοῦν ἓνα σῶμα, ὡς ἀνήκοντα στὴ μία καὶ ἀδιαίρετο Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ὅμως διατηροῦν τὴν ἰδιοπροσωπία των καὶ τὴν ταυτότητα αὐτῶν.

**ΧΛΙ. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΤΕΤΡΑΚΟΣΙΩΝ ΕΝΕΝΗΚΟΝΤΑ ΟΚΤΩ ΚΑΙ
ΕΙΚΟΣΙ (498,20) ΓΡΟΣΙΩΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ,
ΟΦΕΙΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΣΤΡΟ-ΝΙΚΟΛΟΝ
ΖΗΣΙΜΟΠΟΥΛΟΝ: 16-06-1841**

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-036]

1) Περίληψη

Ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου εἶχε μίαν ὀφειλὴ πρὸς τὸν Μαστρο-Νικολὸν Ζησιμόπουλον, συνολικοῦ ὕψους 498,20 γροσιῶν, σύμφωνα μέ Λογαριασμό πού ἐκεῖνος παρουσίασε στὴ Μονή. Στίς 23 Φεβρουαρίου 1842 ἐκεῖνος ἔλαβε ἀπὸ τὴ Μονὴ ἑναντι τοῦ Λογαριασμοῦ αὐτοῦ 200,00 γρόσια. Τὰ ὑπόλοιπα ὀφείλει νὰ καταβάλλει ἐν καιρῷ ἡ Μονὴ πρὸς αὐτόν.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/1841, Ἰουνίου ιστ'.

2/Ἐχει νὰ λαμβάνῃ ὁ Μαστρο-Νικολὸς Ζησιμόπουλος, ὁ ἀρχι3/

γριποτής⁸⁹ από τό Μοναστήριον τοῦ Πανορμιώ4/του, διά Λογαριασμόν, ὅπου μᾶς ἔδειξε, 5/γρόσια 498,20, ἥτοι, τετρακόσια ἐν6/νενήκοντα ὀκτώ καί μισόν.

7/1842, Φεβρουαρίου 23.

8/Ἐλαβεν ἐκ τῶν ἄνωθεν ὁ αὐτός γρ(όσια) 200,00: Δια9/κόσια».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Μονή Πανορμίτου εἶχε μία παλαιά ὀφειλή πρὸς τὸν Μαστρο-Νικολόν Ζησιμόπουλον, ὕψους 498,20, προφανῶς κεφάλαιο + τόκοι. Ἡ Μονή κατέβαλε στὸν πιστωτὴ της ἔναντι τοῦ Λογαριασμοῦ αὐτοῦ τό ποσὸν τῶν 200,00 γροσίων, ἐνῶ τό ὑπόλοιπο ποσὸν ἐπρόκειτο νά τοῦ καταβληθεῖ ἀργότερα.

2) Ὁ πιστωτὴς ἀναφέρεται ὡς «Ἀρχιγριπωτής», ἥτοι ὁ ἔχων τὴν εὐθύνη τῆς ομάδας κατὰ τό ψάρεμα μέ γρίπο. Ἀπὸ αὐτό συνάγεται, ὅτι ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου ἐξασκοῦσε συστηματικὰ τὴν ἀλιεία καὶ αὕτὴ ἀποτελοῦσε ἓνα μέσον, τό ὁποῖο συνέβαλε σημαντικὰ στὴν αὔξηση τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῆς Μονῆς.

3) Μέ τὴν ἀλιεία, ἀφ' ἐνός μὲν ἡ Μονή ἐξασφάλιζε ψάρια γιὰ τοὺς Μοναχοὺς καὶ τοὺς ἐργαζομένους σέ αὐτὴν καὶ ἀφ' ἐτέρου σέ πολλές περιπτώσεις, ὅπως συνάγεται ἀπὸ ἔγγραφο τοῦ Ἀρχείου τῆς Μονῆς, ἀντὶ χρημάτων προσέφερε στοὺς ἐργαζομένους σέ αὐτὴν ψάρια.

4) Ἐπὶ πλέον τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ψαριῶν διατίθετο στό ἐμπόριο.

XLII. ΕΓΓΡΑΦΟΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΗΜΑΡΧΟΥΣ ΤΗΣ ΣΥΜΗΣ: 12-09-1841

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-037α-β]

1) Περίληψη

Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου ἀπὸ παλαιὰ ἐλαιόδενδρα ἰδιοκτησίας της, τὰ ὁποῖα ἔκειντο πλησίον ἀγροκτήματος ἰδιοκτησίας τῆς Μα-

89. Γρίπος: 1) Ἀλιευτικὸ μέσο παρόμοιο μέ τὴν τράτα, πού ρίχνεται σέ μεγάλη ἔκταση σέ λίμνες καὶ θάλασσες καὶ σύρεται ἀπὸ τὴν στεργιά. 2) Κατὰ συνεκδοχὴ ἡ βάρκα μαζί μέ τὴν ἀλιευτικὴ συσκευή τοῦ γρίπου. 3) Ἀρχιγριπωτής: Ἐκεῖνος πού εἶναι ὑπεύθυνος τῆς ομάδας κατὰ τό ψάρεμα μέ γρίπο.

ρίας, τῆς ὁποίας δέν ἀναφέρεται τό ἐπώνυμον, συνέλεξε ἐλαιόκαρπο. Ὅμως ἡ Μαρία ἰσχυρίζετο, ὅτι τά ἐλαιόδενδρα αὐτά ἀνήκαν σέ ἐκείνην καί συνεπῶς κακῶς ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου συνέλεξε τόν ἐλαιόκαρπο καί ἐζήτησε ἀπό τόν Δῆμο τῆς Σύμης νά ἐπέμβει καί ὁ συλλεγείς ἐλαιόκαρπος νά τῆς ἀποδοθεῖ. Οἱ Δήμαρχοι τῆς Σύμης, χωρίς νά ἀκούσουν προηγουμένως καί τή Μονή τοῦ Πανορμίτου, ὅπως θά ὀφείλαν⁹⁰, ἀπεφάσισαν νά ἀποδοθεῖ στήν περί οὗ ὁ λόγος Μαρία, ὁ ὑπό τῆς Μονῆς συλλεγείς ἐλαιόκαρπος. Ἀκολουθῶς ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου συνέταξε τή διαμαρτυρία αὐτή, τήν ὁποία ἀπέστειλε πρὸς τόν Δῆμο τῆς Νισύρου. Τό ἀποτέλεσμα τῆς διαμάχης αὐτῆς ἀτυχῶς δέν μᾶς εἶναι γνωστόν.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Ἐντιμότατοι Κύριοι Δήμαρχοι!

Διά τήν μαρτυρίαν ἀνθρώπων τοῦ 2/Μοναστηρίου <τοῦ Πανορμίτου> παλαιῶν, εἶναι ἐλαῖαι τοῦ Μοναστηρίου, οὐχί 3/μόνον αἱ κείμεναι ἔξω τοῦ χωραφίου τῆς Μαρίας, μέ4/σα εἰς λάκκον κ(αί) κρημνόν, ἀλλά κ(αί) ἄλλαι. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων 5/τοῦ Μοναστηρίου, ζῶντες εἰσέτι κ(αί) νῦν, μαρτυροῦσιν 6/ἐν φόβῳ Θεοῦ τοῦτο.

Ἡ δέ Μαρία, ἐάν ἔχη Προικο7/σύμφωνον, καθὼς ἀκούομεν, διαλαμβάνει μόνον τό 8/χωράφιον ἐν Καρηνιά⁹¹, μέ ἐλαίας, χωρίς ἀρ[-----]9/μά [-----κ(αί) πρό]δηλον, παλαιάς τινάς (κείμενο δυσανάγνωστο λόγῳ φθορᾶς τοῦ ἐγγράφου).

Ἀποροῦμεν, λοιπόν, πῶς ὑμεῖς κρί10/νετε πολλάκις δίκαιον, νά ἀποδοθῇ εἰς τήν Μαρίαν ὁ συλ11/λεχθεὶς ἀπό τὰς ἐλαίας τοῦ Μοναστηρίου καρπός, ὡς 12/ἂν συνελέχθῃ ἀπό τὰς ἰδικάς της, χωρίς νά ἀκούσητε κ(αί) 13/τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐγκαθιδρυσάντων αὐτάς, κρίνοντας ἡμᾶς ὡς 14/ἀνοήτους κ(αί) ἀκρίτους ἢ πονηροὺς ἢ φιλοδίκους, συνάγον15/τας, ὅθεν οὐκ ἐσπεύραμεν.

Καί σᾶς εὐχαριστοῦμεν διά τήν προ16/σταγὴν τῆς βιαίας ἀποδόσεως τοῦ συλλεγέντος ὀλίγου καρποῦ, 17/μ' ὅλον ὅτι κ(αί) ἂν ἀδί-

90. Πρβλ. τό ἀρχαῖον γνωμικόν: «Μηδενὶ δίκην δικάσης, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσης», δηλ. Νά μὴν κρίνεις προτοῦ ἀκούσεις τὰ ἐπιχειρήματα καί τῶν δύο πλευρῶν (Φωκυλίδης ὁ Μιλήσιος, 5ος αἰὼν π.Χ.).

91. Καρηνιά: τοπωνύμιον.

κως ἦτο συνειλεγμένος <ὁ καρπὸς αὐτός>, ἔπρεπε νά 18/παραβλεφθῇ διὰ πολλά αἵτια.

Ἐκ τοῦ Μοναστηρίου <τοῦ Πανορμίτου>.

19/1841, Σεπτεμβρίου 12».

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-037β]

≈ Φύλλο 2ν:

«1/1841, Σεπτε(μ)βρί(ου) 12, 2/πρός τούς Σοφολογιωτάτους Διδασκάλους 3/Κύριον Ἰωάννην κ(αί) Μιχαῆλον 4/Φωτιάδη, 5/εἰς Πανερμιώτην».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἀποτελοῦσε παλαιότερα καί συνεχίζει νά ἀποτελεῖ καί μέχρι σήμερα συχνό φαινόμενο, ἡ διαμφισβήτηση τῆς ιδιοκτησίας, μεταξύ Ἱερῶν Μονῶν, ιδιωτῶν καί δημοσίων φορέων. Τοῦτο συνέβαινε συχνά καί μέ τή Μονή τοῦ Πανορμίτου τῆς Σύμης. Στίς περιπτώσεις αὐτές ἡ Μονή ἐφρόντιζε, ὡς ὀφείλε, νά προστατεύει τίς ιδιοκτησίες της ἔναντι ἀμφισβητήσεως αὐτῶν καί πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦσε ὅλα τὰ προσφερόμενα μέσα. Τό ἴδιο συνέβη καί στήν περίπτωση τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ.

2) Φαίνεται, ὅτι κατά τήν ἐποχή αὐτή (ἔτος 1841), στή Σύμη ὑπῆρχαν τοῦλάχιστον δύο Δήμαρχοι, ἐπειδή ἡ διαμαρτυρία αὐτή ἀπευθύνεται πρὸς τούς Δημάρχους (πληθυντικός). Αὐτοί εἶχαν πολλές ἀρμοδιότητες, ἀπό ὅτι δέ φαίνεται ἀπό τό ἔγγραφο αὐτό, μεταξύ ἄλλων, εἶχαν καί ἀρμοδιότητες δικαστικές.

3) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου φαίνεται ὅτι στή δικαστική αὐτή διαμάχη μετά τῆς Μαρίας, ἀναφορικά μέ τό θέμα τῆς ιδιοκτησίας τῶν ἐλαιοδένδρων, δέν διέθετε τίτλους ιδιοκτησίας. Ὅμως πρὸς ἀπόδειξη, ὅτι τὰ ἐλαιόδενδρα αὐτά ἀποτελοῦν ιδιοκτησία τῆς Μονῆς, ἐπικαλεῖται τή μαρτυρία παλαιῶν ἀνθρώπων τῆς Μονῆς, οἱ ὅποιοι «ἐν φόβῳ Θεοῦ» μαρτυροῦν, ὅτι αὐτά ἀνήκουν στή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

4) Ὡς τελικό ἐπιχείρημα ἀναφέρει ἡ Μονή καί τό ἐπόμενο: Καί ἂν ἀκόμη ἤθελε ὑποτεθεῖ –πρᾶγμα πού δέν συμβαίνει– ὅτι ὁ συλλεχθεὶς ἐλαιόκαρπος κακῶς συνελέχθη, διότι τὰ ἐλαιόδενδρα αὐτά δέν ἀνήκαν στή Μονή, ὅμως γιά πολλούς καί διαφόρους λόγους

δέν θά ἔπρεπε ὁ Δῆμος τῆς Σύμης νά ἀποφασίσει καί μάλιστα ἀκρίτως, ὁ συλλεχθεὶς ἐλαιόκαρπος νά ἀποδοθεῖ στή Μαρία.

5) Τό τελευταῖο ἐπιχείρημα εἶναι καλύτερα κατανοητό, ἐάν ληφθεῖ ὑπόψη, ὅπως φαίνεται καί ἀπό ἄλλα ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, πόσα προσέφερε ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου γενικῶς στή Σύμη καί στοὺς Συμιακοὺς καί ὅλως ἰδιαίτερα στό θέμα τῆς παιδείας.

6) Ἡ Μονή συνεχίζει μέχρι σήμερα τὴν πολὺπλευρὴ καί πλούσια προσφορὰ τῆς πρὸς τοὺς κατοικοὺς τῆς Σύμης καί ὄχι μόνον. Σημειωτέον, ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος, περίπου τριάντα (30) οἰκογένειες τῆς Σύμης συντηροῦνται ἀπὸ τὴ Μονή τοῦ Πανορμίτου, ἐπειδὴ μέλη τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἔχουν μόνιμη καί συνεχῆ ἀπασχόληση καί ἐργασία στή Μονή.

7) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου συντηρεῖ Ξενώνα ἡλικιωμένων, παρέχει καθημερινῶς φιλοξενία σέ μεγάλο ἀριθμὸ προσκυνητῶν, ἐνισχύει οἰκονομικά μαθητές καί σπουδαστές στίς σπουδές των, βοηθεῖ ἄπορες οἰκογένειες κ.λπ.

XLIII. ΧΡΗΜΑΤΙΚΑ ΠΟΣΑ ΔΟΘΕΝΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΟΝΗ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΛΛΗΛΟΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΣΥΜΗΣ: ΑΠΟ 19-03-1842 ΕΩΣ 1849 [Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-038β]

1) Περίληψη

Ὅπως εἶναι γενικῶς γνωστό, ἀλλὰ καί τεκμηριώνεται ἀσφαλέστατα ἀπὸ σωζόμενα παλαιὰ ἔγγραφα, ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἐκκλησία καί εἰδικότερα οἱ Μονές αὐτῆς, κατὰ τοὺς δύσκολους χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, ἐφρόντιζαν γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν νέων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Καί τοῦτο, διότι ἐπίστευαν ἀκραδάντως, ὅτι, ἀφ' ἑνός μὲν ἡ μόρφωση ἀποτελεῖ πολὺτιμο ἐφόδιον γιὰ τὸν ἄνθρωπο γενικῶς, διότι τὸν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν ἄγνοια, τὴν προκατάληψη καί τίς προλήψεις⁹² καί ἀφ' ἑτέρου, ὅτι τό Γένος ἔπρεπε πρῶτα νά

92. Ὁ μεγάλος Κρητικὸς διανοούμενος, συγγραφέας καί ποιητὴς Νίκος Καζαντζάκης (*Ἡράκλειο Κρήτης 1883, †Freiburg Γερμανίας 1957), συχνὰ ἀναφέρει στὰ ἔργα του καί ὑπογραμμίζει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἀφοῦ κατορθώσει καί ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴ δουλεία τῶν Τούρκων, ἔχει χρέος νά ἀγωνισθεῖ νά ἐλευθερωθεῖ καί ἀπὸ

φωτισθεῖ καί κατόπιν νά εἶναι σέ θέση νά ἀγωνισθεῖ, γιά νά ἐλευθερωθεῖ ἀπό τόν Ὄθωμανικό ζυγό⁹³. Στό ἐγγραφο αὐτό σημειώνονται λεπτομερῶς, ἡμερομηνίες καί τά ποσά, τά ὅποια ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης διέθεσε σέ διάστημα ὀλίγων μόνον ἐτῶν (1842-1849), διά τήν λειτουργία τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ Σχολείου τῆς Σύμης.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/1842, Μαρτίου 19:

Εἰς τό Ἀλληλοδιδασκτικόν Σχολεῖον, διά τοῦ Ἰωάννου Πολεμικοῦ, γρ(όσια): 110,00

2/Ἔτερα διά τοῦ Ἰωάννου Διακο-Ἰωάννου, γρ(όσια): 100,00 +

3/[Σύνολον, γρόσια]: 210,00

4/1843:

5/Διά τοῦ Σαλαχούρη, εἰς Σχολεῖον, γρόσια: 210,00

6/400,00

7/Διά τοῦ Κώστα καί τοῦ Σταμάτη Μιχαλακιοῦ, γρόσια: 480,00

8/1845, Σεπτεμβρίου 13:

Ἔτι, διά τῆς Δημαρχίας, διά τό Σχολεῖον, γρόσια: 280,00

Ἔτι γρόσια 1.220,00

9/1846:

Διά τοῦ Σαλαχούρη, ὡς φαίνεται εἰς τό τέλος τοῦ Λογαριασμοῦ, γρόσια: 200,00

10/1846, Ἰουλίου 8

Εἰς τούς Ἐφόρους τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ Σχολείου, γρόσια: 814,20

11/[Σύνολον, γρόσια]: 8.420,00

12/1846, Αὐγούστου 3:

τόν «μέσα Τοῦρκο», ἥτοι τήν ἀπαιδευσία, τήν ἄγνοια, τίς προλήψεις, τίς προκαταλήψεις, τόν ἐγωϊσμό κ.λπ. καί αὐτό ἐπιτυγχάνεται μέ τήν παιδεία.

93. Τήν ἀποψη αὕτη ἐκπροσωποῦσαν πολλοί Ἕλληνες διανοούμενοι καί Διδάσκαλοι τοῦ Γένους, μεταξύ τῶν ὁποίων ἐξέχουσα θέση κατεῖχε καί ὁ κορυφαῖος Διδάσκαλος τοῦ Γένους καί ἓνας ἀπό τούς μεγαλύτερους πνευματικούς ἡγέτες τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς (*Σμύρνη 1748, †Παρίσι 1835).

Εἰς τὴν Δημαρχίαν, διὰ τό Σχολεῖον, γρόσια: 150,00
 13/1846, Νοεμβρίου 20:
 Διὰ τοῦ Δήμου <Σύμης>, διὰ τό Σχολεῖον, γρόσια: 500,00
 14/1847, Δεκεμβρίου 10.
 Ὑἑτι διὰ Γ(εωργίου) Σταράκη, γρόσια: 7.220,00
 15/Ὑἑτι, γρόσια: 880,00
 16/1848, Νοεμβρίῳ:
 Ὑἑτι διὰ τοῦ αὐτοῦ [Γεωργίου Σταράκη], γρόσια: 1000,00
 17/1849, Αὐγούστου 15:
 Διὰ τοῦ αὐτοῦ [Γεωργίου Σταράκη], ἔτι γρόσια: 500,00
 18/1849, Αὐγούστου 26
 Ὑἑτι γρόσια: 500,00

19/[Σύνολον, γρόσια]: 71.000,00
 20/1849, Νοεμβρίου 15:
 Ὑἑτι διὰ τοῦ Πέτρου μας [Κλαδάκη], γρόσια: 500,00

21/[Σύνολον, γρόσια]: 76.009,00

≈ [Φύλλο 1r: Στό δεξιό περιθώριο τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ καί καθε-
 τως, ὑπάρχει ἡ ἐξῆς σημείωσις]:

«1/Ἀφιερώματα εἰς τόν Σωτήρη τῆς Νερᾶς, εἰσοδήματα κ(αί) ὡς
 ἡγορασθέντα,
 2/παρά τῆς θυγατρὸς Ἰωάννου Κορασάνη, ἐπώλησε δύο ἀμπε-
 λότοπους, τόν ἓνα πλησίον <κείμενον>».

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-039β]

«1/Πέτρος Κλαδάκης, 2/10 Ἀπριλ(ίου) 1842».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ σημασία τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ εἶναι πολὺ μεγάλη, διότι τεκ-
 μηριώνει ἀπόλυτα καί ἀδιαμφισβήτητα, ἐκεῖνο πού ὅλοι γνωρίζου-
 με, ὅτι ἡ Ἐκκλησία καί τὰ διάφορα Ἰδρύματα αὐτῆς καί εἰδικότερα
 οἱ Μονές, ἐστάθησαν οἱ σταθεροὶ συμπαραστάτες καί χορηγοὶ τῆς
 ἐκπαίδευσης τῶν νέων τοῦ ἐλληνικοῦ Ὑἑθνους. Ἐκεῖνοι ἐφρόντιζαν,
 ὄχι μόνον νά ιδρύουν Σχολεῖα, ἀλλὰ καί νά χορηγοῦν τὰ ἀπαιτού-
 μενα χρήματα γιὰ τὴν εὐρυθμὴ λειτουργίαν των, ὅπως ἦσαν μεταξύ

άλλων: ή έξασφάλιση καταλλήλου οικήματος, ή στοιχειώδης επίπλωση αὐτοῦ, ή άγορά βιβλίων, ή έξεύρεση διδασκάλων, ή άμοιβή αὐτῶν κ.λπ.

2) Ὁ συνήθης τύπος τοῦ Σχολείου τῆς στοιχειώδους Ἐκπαιδύσεως κατά τήν έποχή τῆς Τουρκοκρατίας ἦταν εκείνος τοῦ λεγομένου «Ἀλληλοδιδασκτικοῦ Σχολείου». Ὑπῆρχε συνήθως μία αἴθουσα καί ἕνας διδάσκαλος (μονοθέσια Σχολεῖα) ή τό πολύ δύο Διδάσκαλοι (διθέσια Σχολεῖα)⁹⁴, γιά πολυάριθμα παιδιά, π.χ. 40-80 ή καί περισσότερα. Ὅταν ὁ Διδάσκαλος ἐδίδασκε σέ ὀρισμένη τάξη, τίς ὑπολοιπες τάξεις ἐδίδασκαν μαθητές άνωτέρων τάξεων, πού διεκρίνοντο γιά τήν ἐπιμέλειάν των.

3) Ἡ Ἐκκλησία, σέ άγαστή συνεργασία μέ τήν τοπική Κοινότητα, ἐφρόντιζε γιά τήν ἴδρυση, στελέχωση καί λειτουργία Σχολείων Στοιχειώδους καί Μέσης Ἐκπαιδύσεως. Ὑπῆρχαν ἐπίσης Σχολές, ὅπως εκείνη τῆς Ἀγίας Μαρίνας στή Σύμη, ή Πατριάδα στήν Πάτμο, ή Σχολή τοῦ Θεοφίλου Καῖρη στήν Ἄνδρο, ή Σχολή τοῦ Ἀγίου Πνεύματος στόν Κισσό Ἀγίου Βασιλείου Ρεθύμνης Κρήτης καί άλλες, οἱ ὁποῖες παρείχαν στούς σπουδαστές των μόρφωση άνωτέρου καί άνωτάτου ἐπιπέδου.

4) Στήν Κωνσταντινούπολη, στή Σμύρνη, στίς Κυδωνίες, στό Ἅγιον Ὅρος καί άλλαχοῦ λειτουργοῦσαν Σχολεῖα, στά ὁποῖα ἐδίδασαν ἐπιφανεῖς Διδάσκαλοι καί στίς ὁποῖες ἐφοίτησαν ἄτομα, πού διεκρίθησαν ὡς προσωπικότητες, πού προσέφεραν τεραστίας σημασίας ὑπηρεσίες στήν Ἐκκλησία καί τό Γένος.

5) Ὅρισμένοι, κρίνοντας μέ τά σημερινά μέτρα σχετικά μέ τίς άρχές, οἱ ὁποῖες πρέπει νά διέπουν τήν ἐκπαίδευση καί τά ἐκπαιδευτικά προγράμματα, ἐστιάζουν στά άσθενῆ σημεῖα καί στίς ἑλλείψεις τῆς Ἐκπαίδευσης τῆς τότε έποχῆς, καθῶς καί στήν αὐστηρότητα τῶν Διδασκάλων καί τῆς άγωγῆς γενικότερα.

94. Ὁ Κρητικός διανοούμενος, δημοσιογράφος, συγγραφέας καί μεγάλος χιουμορίστας Ἰωάννης Κονδυλάκης (*Βιάννος 1862, †Ἡράκλειο Κρήτης 1920), στά βιβλία του καί ειδικότερα στά ἐπόμενα: 1) *Ὁ Πατούχας*, 1982 καί 2) *Ὅταν ἦμουν Δάσκαλος*, 1916, μέ μεγάλη εἰλικρίνεια, ακρίβεια καί παραστατικότητα, αλλά καί καυστικό χιούμορ, περιγράφει τόν τρόπον λειτουργίας τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων καί ειδικότερα τῶν λεγομένων «Ἀλληλοδιδασκτικῶν», κατά τό δεύτερο μισό τοῦ 19ου αἰ., τόσο στήν Κρήτη, ὅσο καί στίς άλλες περιοχές τῆς Ἑλλάδος.

6) Όμως λαμβανομένων υπόψη τῶν προϋποθέσεων, οἱ ὁποῖες ἐπικρατοῦσαν τότε, τὰ Σχολεῖα αὐτά προσέφεραν ἀναμφιβόλως τεραστίας σημασίας ὑπηρεσίες, πού δέν μποροῦν νά ἀμαυρώσουν οἱ διαπιστούμενες ἐλλείψεις καί τὰ ἀσθενῆ σημεῖα τοῦ ὅλου συστήματος, τὰ ὁποῖα ἦταν φυσικά καί ἀναμενόμενα.

**XLIV. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΙΧΑΗΛ ΦΩΤΙΑΔΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΑΔΕΛΦΟΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΙΩΑΝΝΗΝ,
ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ: 5-10-1842**
[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-040α]

1) *Περίληψη*

Ὁ Μιχαήλ Φωτιάδης, ἀδελφός ἐξ αἵματος τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἱεροθέου Α΄ (Ἰωάννου Φωτιάδου), λίαν πεπαιδευμένος, εὐρίσκεται στήν Κωνσταντινούπολη, ἀπό ὅπου στέλνει τήν ἐπιστολή αὐτή πρὸς τόν ἀδελφόν του, στή Σύμη. Πρόκειται γιά συστατική ἐπιστολή, διά τῆς ὁποίας ὁ Μιχαήλ συνιστᾷ ἐκθύμως στόν ἀδελφό του Ἱεροθεο, ἕναν στενό του φίλο καί φίλο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὁ ὁποῖος εἶναι καί ὁ κομιστής τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς, τόν Καπουκεχαγιά⁹⁵ τῆς Ρόδου, Τσελεπῆ Γεωργάκη Λαμπίτινους, πού πρόκειται νά ἐπισκεφθεῖ τή Μονή τοῦ Πανορμίτου. Ὁ φέρων τήν ἐπιστολή αὐτή εἶναι ἄνθρωπος πολύ σημαντικός, κατέχει ἀνώτερο ἀξίωμα στήν Ὀθωμανική Διοίκηση καί δύναται, ἐπειδὴ εἶναι εὐνοϊκῶς διατεθειμένος σέ σχέση πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου, ἀλλά καί ἐκ τῆς ὑψηλῆς θέσεως τήν ὁποία

95. Καπουκεχαγιάς = Ἀπό τήν τουρκική λέξη *kâhya* πού σημαίνει διαχειριστής, οἰκονόμος καί τελικά ἀξιωματοῦχος στήν Ὑψηλή Πύλη. Ἀξίωμα πού ἔφεραν διάφοροι ἀντιπρόσωποι περιοχῶν πού ἀνήκαν ἢ σχετίζονταν ἄμεσα μέ τήν Ὀθωμανική αὐτοκρατορία, στήν Ὑψηλή Πύλη. Καθῆκον τους ἦταν νά ἀναφέρουν στήν τουρκική κυβέρνηση καί νά συζητοῦν μαζί της θέματα πού ἀφοροῦσαν τήν ἴδια καί τό μέρος πού ἀντιπροσώπευαν. Ἀρχικά τέτοιους ἀντιπροσώπους στήν Ὑψηλή Πύλη διατηροῦσαν οἱ ἡγεμονίες τῆς Βλαχίας, τῆς Μολδαβίας καί τῆς Τρανσυλβανίας. Καπουκεχαγιαδες, διοριζόμενους ἀπό τήν τουρκική κυβέρνηση, διατηροῦσαν καί τὰ πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως, Ἱεροσολύμων, Ἀρμενίων κ.ἄ. Ἀργότερα τέτοιους ἐκπροσώπους εἶχαν ἡ Αἴγυπτος, ἡ Βουλγαρία, ἡ Σάμος, ἡ Χίος, ἡ Ρόδος.

κατέχει, νά προσφέρει σπουδαῖες ὑπηρεσίες σέ θέματα σχετικά μέ τή Μονή αὐτή.

2) *Κείμενο*

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-040β]

«1/Τῷ Σοφολογιωτάτῳ Κυρίῳ Ἰωάννῃ Φωτιάδῃ, Συμαίῳ, 2/τῷ ἐπί τῆς Ἀγίας καί Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου 3/Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου.

4/Εἰς τό Μοναστήριον, 5/εἰς τήν Σύμην».

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-040α]:

«Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1842, Ὀκτωβρίου 5».

«1/Σᾶς προσκυνῶ,

2/καί Σᾶς παρακαλῶ, νά ὑποδεχθῆτε ὡς ἐμέ καί προθύμως νά περιποιηθῆτε τόν ἐπιφερόμενον τό 3/παρόν μου Ἀποδεικτικόν πρός Ὑμᾶς, τῆς ἐφετῆς Ὑμῶν ὑγιείας μου δι' εὐχῶν σας καί τῆς πρός Θεόν 4/παρόρησίας τῶν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν Μιχαήλ καί Γαβριήλ.

Ἐπειδή κοντά, ὅπου μοι ἐφάνη 5/φίλος ἐμοῦ καί τοῦ Μοναστηρίου ὑπερασπιστής, ἐλπίζω, κατά τάς ὑποσχέσεις τῆς εὐγενίας του, ὅτι θέβ/λη μᾶς βοηθήσῃ καί εἰς τό ἐξῆς πρός ὑπεράσπισιν τῆς διαφυλάξεως καί ἀνεγέρσεως τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν 7/Μονῆς, διά τῆς ἐπιστασίας του, εἰς τε τήν ἐξωτερικήν καί ἐκκλησιαστικήν ἐξουσίαν, ἔχων περί αὐτῆς 8/ἐλευθέραν τήν παρόρησίαν.

Ἐτι δέ λαβὼν νεωστί, εἰς τό νά εἶναι Καπουκεχαγιᾶς τῆς Ῥόδου, 9/ὀνομάζεται δέ Τσελεπῇ Γεωργάκης Λαμπίτινους. Ὑποχρέωσε με πρός τούτοις καί ἐν ᾧ ἀποδειχθεῖς 10/πρός τήν εὐγένειάν του, ὡς φίλος, τρίς καί τετράκις κατά τῶν οἰκείων αὐτοῦ.

Ὅθεν καί διά ταῦτα 11/χρεωστῇ τό Μοναστήριόν μας, νά τοῦ δείξῃ τήν πρέπουσαν ἀμοιβήν καί ὑποχρέωσιν, ὡς δύναται.

12/Ὑγιαίνετε ἐν Κυρίῳ. 1842, Ὀκτωβρίου 5.

13/Ἀπό Κωνσταντινουπόλεως.

14/Ὁ Ὑμέτερος ἀδελφός

15/Μ(ιχαήλ) Φωτιάδης, Συμαῖος».

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-040β]

[Ἀποστολεύς συστατικῆς ἐπιστολῆς]:

«1/Μιχαήλ Φω2/τιάδης, πρός 3/τόν Ἠγούμενον. 4/Ἐν Κωνσταντινουπόλει 5/1842, Ὀκτωβρίου 5».

3) Παρατηρήσεις

1) Είναι αξιοσημείωτο τό ὅλο ὕφος τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς, διά τῆς ὁποίας ἐκφράζεται ὁ βαθύτατος σεβασμός τοῦ Μιχαήλ Φωτιάδη πρὸς τὸν ἀδελφόν του Ἰωάννην, Ἡγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης. Ὁ Μιχαήλ προσφωνεῖ τὸν ἀδελφόν του καὶ ἀπευθύνεται πρὸς αὐτόν, χρησιμοποιώντας πάντοτε πληθυντικὸν εὐγενείας.

2) Ὁ ἐπιφέρων τὴν ἐπιστολήν αὐτήν, εἶναι ὁ Καπουκεχαγιᾶς τῆς Ρόδου καὶ ὀνομάζεται Τσελεπῆς Γεωργάκης Λαμπίτινους. Εἶναι ἓνας ἐξαιρετικὸς καὶ εὐγενὴς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος κατέχει ἀνώτερον ἀξίωμα στὴν Ὁθωμανικὴ Διοίκηση καὶ διάκειται εὐνοϊκὰ πρὸς τὴ Μονὴ Πανορμίτου. Ὡς ἐκ τούτου ἐκεῖνος δύναται νὰ βοηθήσῃ καὶ νὰ προσφέρει μεγάλης σημασίας ὑπηρεσίες στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου.

3) Διὰ τοὺς παραπάνω λόγους, ὁ Μιχαήλ παρακαλεῖ θερμῶς τὸν ἀδελφὸ του Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἱερόθεο Α΄ (Ἰωάννη Φωτιάδη) καὶ τὸν προτρέπει, νὰ δεχθῇ τὸν κομιστὴν τῆς ἐπιστολῆς, ὡς ἐάν ἦταν ὁ ἴδιος ὁ ἀδελφός του, νὰ τὸν τιμήσῃ καὶ νὰ τὸν περιποιηθῇ ἀναλόγως, τόσον τὸν ἴδιον, ὅσον καὶ τοὺς οἰκείους αὐτοῦ.

XLV. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΓΕΡΜΑΝΟΥ Δ΄, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΙΧΑΗΛ ΦΩΤΙΑΔΗΝ: 14-04-1843

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-043α]

1) Περίληψη

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανός Δ΄, ἀπευθύνει αὐτὴ τὴν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Μιχαήλ Φωτιάδην, ἀδελφόν ἐξ αἵματος τοῦ Ἰωάννου Φωτιάδου, Ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, μαζί μέ ἐσώκλειστον πατριαρχικὴν ἐπιστολήν τοῦ ἰδίου Πατριάρχου, ἡ ὁποία ἀπευθύνεται πρὸς τὸν τότε Μητροπολίτην Ρόδου Ἰάκωβον τὸν Πάτμιον. Ὁ Πατριάρχης ἐντέλλεται τὸν Μιχαήλ Φωτιάδη, ἀφοῦ λάβῃ τὴν ἐπιστολήν αὐτή, νὰ μεταβεῖ μόνος του στὴ Ρόδον καὶ νὰ ἐπιδώσῃ στὸν Μητροπολίτην Ρόδου τὴν ἐσώκλειστον ἐπιστολήν, πού ἀπευθύνεται πρὸς ἐκεῖνον. Στὴ συνέχεια ὁ Μητροπολίτης Ρόδου ὀφείλει νὰ ἔλθῃ στὴ Σύμη καὶ νὰ ἐκτελέσῃ, ὅσα στὴν πατριαρχικὴ ἐπιστολή αὐτὴ ἐντέλλονται, τὰ ὁποῖα διατάσσει ἡ Ἐκκλησία καὶ εἶναι πρὸς τό συμφέρον αὐτῆς καὶ τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Πανορμίτου Σύμης.

2) *Κείμενο*

≈ Φύλλο 1r:

[Τίτλος έγγραφου]:

«1/Γερμανός⁹⁶, ἐλέω Θεοῦ 2/Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καί 3/Οἰκουμενικός Πατριάρχης»⁹⁷.

[Κυρίως κείμενο ἐπιστολῆς]:

«4/† Ἐλλογιμώτατε Κύρ Μιχαήλ Φωτιάδῃ, ὁ διατρίβων ἐν τῷ κατὰ τὴν Σύμην 5/Ἱερῷ Μοναστηρίῳ τοῦ Πανορμίτου, τέκνον ἐν Κυρίῳ ἡμῖν ἀγαπητόν, 6/χάρις εἴη σοι τῇ ἐλλογιμότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ. Ἡ Ἐκκλησία, 7/θέλουσα νά πραγματοποιηθῶσι, ὅσα προδιέταξε περὶ τῆς ὑποθέ8/σεως καὶ τῆς ἡγουμενικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ αὐταδέλφου σου, κύρ 9/Ἰωάννου, ἐν τῷ μνημονευθέντι Ἱερῷ Μοναστηρίῳ, διευθύνει πρὸς τὴν 10/Ἐλλογιμότητά σου τὴν παροῦσαν πατριαρχικὴν ἡμῶν ἐπιστολήν, 11/δὲ ἥς καὶ ἐντελλόμεθα ἐκκλησιαστικῶς, ὅπως, ἅμα τῷ λαβεῖν 12/ταύτην, ἀπέλθῃς μόνος εἰς Ῥόδον καὶ προσκαλέσῃς τὸν ἀγα13/πητόν ἡμῖν ἐν Χ(ριστ)ῷ συναδελφόν⁹⁸, Ἅγιον Ῥόδου κύρ Ἰάκωβον⁹⁹14/, ἐγχειρίζων τὴν πρὸς τὴν Ἱερότητά του ἀποστελομένην ἐμπερίκλει15/στον πατριαρχικὴν ἡμῶν ἐπιστολήν, καθ' ἣν καὶ μεταβάς εἰς 16/Σύμην, θέλῃ πραγματοποιήσῃ τὰ προεντεταλμένα ἐκκλησια17/στικῶς, κατὰ τὴν διάληψιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκείνων Γραμ18/μάτων, πρὸς ὠφέλειαν τοῦ Ἱεροῦ Καταγωγίου.

96. Γερμανός Δ', Οἰκουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως: 1842-1845 καὶ 1852-1853. Β. Στεφανίδης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 1959, σ. 798.

97. Ἀποτέλεσμα τῆς διὰ τοῦ 28ου Κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (Νίκαια Χαλκηδόνος, 451 μ.Χ.) ἐπελθούσης μεταβολῆς ἦταν, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀπέκτησε τὸν τίτλον «Οἰκουμενικός». Πρῶτος ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιος (471-489) ἐδέχθη νά προσφωνεῖται διὰ τοῦ τίτλου αὐτοῦ. Β. Στεφανίδης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 1959, σ. 290 κ.ἐξ.

98. Συναδελφός: ὁ ὅρος αὐτός χρησιμοποιεῖται μέχρι σήμερα στὴν Κρήτη. «Συναδελφοί» καὶ «συναδέλφια» ἀποκαλοῦνται, ὅσοι ἔχουν κοινόν ἀνάδοχον, οἱ ὅποιοι θεωροῦνται πνευματικοὶ ἀδελφοί. Πρβλ. καὶ τό ἐν χρήσει σήμερα: «συνάδελφος».

99. Ἰάκωβος ὁ Πάτριος: Μητρ. Ῥόδου κατὰ τὴν περίοδον 1839-1856. Ἄνθρωπος πολὺ μορφωμένος καὶ καλλιεργημένος, ἡπιος τὸν χαρακτήρα, σοβαρός, διαθέτων μεγάλην πείρα καὶ πολὺ ἀποτελεσματικός. Διατηροῦνται πολυάριθμες ἐπιστολές του, οἱ ὅποιες ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς ἐκάστοτε Ἰγουμενοὺς τῆς Μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Σπηλιανῆς Νισύρου καὶ ρυθμίζουν διάφορες ἐκκλησιαστικὲς ὑποθέσεις.

Ἡ δέ τοῦ Θεοῦ χά19/ρις καί τό ἄπειρον ἔλεος εἶη μετά τῆς Ἐλλογιμότητός σου.

,αωμγ', 20/Ἀπριλίῳ ιδ'.

21/† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χ(ριστ)ῷ εὐχέτης σου».

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-043β]

[Ἀποστολεύς ἐπιστολῆς]:

«1/Γερμανός Πατριάρχης 2/ἐν Κωνσταντινουπόλει. 3/Πατριαρχικά 4/Ἐπιστολαί, 5/1843, Ἀπριλίου 14 6/180».

[Ἀποδέκτης ἐπιστολῆς]:

«1/Τῷ ἔλλογιμωτάτῳ κύρ Μιχαήλ Φωτιάδῃ, τῷ διατρίβοντι ἐν 2/τῷ κατὰ τήν Σύμην Ἱερῷ Μοναστηρίῳ τοῦ Πανορμίτου, τέκ3/νῳ ἐν Κυρίῳ ἡμῖν ἀγαπητόν».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ πατριαρχική αὐτή ἐπιστολή ἐνέχει μεγάλη σημασία διά πολλούς λόγους. Μεταξύ ἄλλων φανερώνει, ὅτι ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου ἐθεωρεῖτο σπουδαῖο θρησκευτικό κέντρο καί μέ θέματα, σχετικά πρός αὐτήν, ἀσχολεῖται ὁ ἴδιος ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καί μεριμνᾷ διά τή διευθέτηση αὐτῶν.

2) Φαίνεται ὅτι, ἂν καί ἤδη ἀπό ἱκανοῦ χρόνου προῖσταται τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ὁ Ἰωάννης Φωτιάδης, ἀδελφός τοῦ Μιχαήλ Φωτιάδου, ἀποδέκτης τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς, ὅμως τό θέμα τῆς Ἡγουμενίας τῆς Μονῆς αὐτῆς δέν ἐθεωρεῖτο, ὅτι εἶχε διευθετηθεῖ ὀριστικά καί τελεσίδικα.

3) Πιθανῶς ὑπῆρχαν ἀντιδράσεις, προερχόμενες ἀπό διαφόρους κύκλους καί διά ποικίλους λόγους, οἱ ὅποιοι δέν μᾶς εἶναι γνωστοί καί μόνο ὑποθέσεις μπορούμε νά κάνουμε. Ἴσως νά ἀντιδροῦσε ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Ἰάκωβος ὁ Πάτμιος ἢ ἄλλοι παράγοντες ἐκκλησιαστικοί ἢ καί ἐξωεκκλησιαστικοί.

4) Ἀπό τό ὅλον περιεχόμενο καί πνεῦμα τῆς πατριαρχικῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς συνάγεται, ὅτι ἡ Ἐκκλησία καί δι' αὐτῆς ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἔχουν ἤδη λάβει τίς ἀποφάσεις των καί ἐπιθυμοῦν νά τίς πραγματοποιήσουν, γιά τό συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας γενικότερα καί τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου εἰδικότερα.

5) Ὁ Πατριάρχης ἔχει ἤδη δώσει σχετικές ἐντολές καί τώρα, μέ τήν ἐσώκλειστο ἐπιστολή του, τήν ὁποία ἀπευθύνει πρός τόν Μητροπο-

λίτη της Ρόδου Ἰάκωβο τόν Πάτμιο, εἶναι ἀποφασισμένοι, ὅπως τό θέμα τῆς Ἡγουμενίας τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου διευθετηθεῖ ὀριστικά καί τελεσίδικα καί μάλιστα, ὑπέρ τοῦ Ἰωάννου Φωτιάδου.

6) Καθόσον εἶναι δυνατόν νά γνωρίζουμε, τελικά, ὡς ἦταν φυσικό καί ἀναμενόμενο, ἐπεκράτησε ἡ ἀπόφαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου κατεστάθη καί παρέμεινε ὁ Ἱερόθεος Α΄ (Ἰωάννης Φωτιάδης, 1839-1860).

**XLVI. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΦΑΒΟΡΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΝ Α΄:
14-06-1860**

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο: F1-035α]

1) Περίληψη

Ἡ Εὐγενία Φαβορή, εἶναι μόνιμος κάτοικος τῆς Ἀλεξανδρείας τῆς Αἰγύπτου καί προφανῶς γνωστή στόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Μακάριο Α΄. Ἐκείνη μέ γνωστό της πρόσωπο τοῦ στέλνει τήν ἐπιστολή αὐτή καί τόν εὐχαριστεῖ, διότι, ἀφ' ἐνός μέν ἐκεῖνος εἶχε τήν εὐγενή καλοσύνη νά τῆς στείλει μίαν εἰκόνα τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου, ἀφ' ἑτέρου δέ τῆς ἔστειλε ποσότητα βουτύρου, ἐκ μέρους τοῦ Νικήτα Γ. Πατινιώτη. Ἐπίσης μέ τό ἴδιο πρόσωπο πού μετέφερε τήν ἐπιστολή αὐτή, ἡ Εὐγενία Φαβορή στέλνει στόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου τό ποσόν τῶν 44,00 γροσίων, μαζί μέ κατάλογο ὀνομάτων –ζώντων καί κεκοιμημένων– τῆς οἰκογενείας της καί τόν παρακαλεῖ, ὅπως κατά τήν τέλεση τῆς Θείας Λειτουργίας μνημονεύονται ὅλα τά ἀποσταλέντα ὀνόματα. Ἀκόμη ἡ Εὐγενία Φαβορή παρακαλεῖ τόν Ἡγούμενο νά τή συμπεριλαμβάνει στίς προσευχές του. Ἐπίσης τοῦ γνωρίζει, ὅτι ἐκείνη εὐλαβεῖται μεγάλως τόν Ταξιάρχη Μιχαήλ Πανορμίτη, τιμᾷ καί θυμιατίζει τήν εἰκόνα του, ἐνώπιον τῆς ὁποίας συνηθίζει νά προσεύχεται τακτικά.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Εἰς Λερά¹⁰⁰, Ἀλεξάνδρεια <Αἰγύπτου>, τῇ 14. Ἰουνίου 1860.

100. Εἰς Λερά: Πιθανῶς νά ἐννοεῖ «εἰς Λέρον», ὅπου ἴσως νά εὐρίσκετο τότε

2/Σεβαστέ Ἡγούμενε¹⁰¹, ἀσπάζομαι τὴν 3/δεξιάν σας.

4/Μέ μεγάλην <μου> χαράν ἔλαβον τό σεβαστόν σας Γράμμα 5/ καί ἐχάρην ἄκρως διὰ τὴν καλήν ὑγιείαν σας, 6/καθώς καί ἐγώ καλῶς ὑγιαίνω.

Μέ εὐχαριστή7/σατε κατὰ πολλά, στέλνοντας <μου> τό ἅγιον εἰκόνισμα¹⁰² 8/καί σᾶς εὐχαριστῶ πολύ, καθώς καί τό 9/βούτυρον ἀπό τόν κύριον Νικήτα Γ. Πατινιώτη¹⁰³ 10/καί εἶμαι πολύ εὐχαριστημένη.

Μέ τόν ἴδιον 11/ἄνθρωπον σᾶς στέλνω 44,00 γρόσια, τά ὁποῖα 12/παρακαλῶ, νά λειτουργήτε ὅλα τά ὀνόματα¹⁰⁴ 13/καί θέλω σᾶς μένει ὑποχρεωμένη. Ἀκόμη 14/θέλω νά σᾶς παρακαλέσω, Σεβαστέ Ἡγούμενε, 15/νά μᾶς ἔχης πάντοτε εἰς τὴν προσευχήν 16/σου. Τό ἅγιον εἰκόνισμα¹⁰⁵ τό ἀγιάζω¹⁰⁶ πάντοτε 17/καί προσεύχομαι εἰς αὐτό.

Ἀσπάζομαι τὴν δεξιάν σας 18/καί μένω.

Εὐγενία Φαβορή».

γιά λίγο ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Μακάριος Α' (1860-1866). Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 148.

101. Πρόκειται γιά τόν Ἡγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Μακάριον Α' (1860-1866).

102. Ἅγιον εἰκόνισμα: Προφανῶς ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Μακάριος Α' ἔστειλε εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου πρὸς τὴ γνωστή του Εὐγενία Φαβορή, μόνιμο κάτοικο τῆς Ἀλεξάνδρειας τῆς Αἰγύπτου.

103. Νικήτας Γ(εωργίου) Πατινιώτης. Προφανῶς κοινός γνωστός καί φίλος τοῦ Ἡγουμένου καί τῆς Εὐγενίας Φαβορή. Πατινιώτης ἦτοι Πάτμιος, ὡς καταγόμενος ἀπὸ τὴ νῆσο Πάτμο, ἢ ὁποῖα σέ παλαιὰ ἔγγραφα ἀναφέρεται καί ὡς «Πάτινος».

104. Ἡ ἀποστολέας τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς Εὐγενία Φαβορή, στέλνει μαζί μέ αὐτὴ καί Κατάλογο ὀνομάτων μελῶν τῆς Οἰκογενείας της, ζώντων καί κεκοιμημένων, καθώς καί 44,00 γρόσια καί παρακαλεῖ τόν Ἡγούμενον τοῦ Πανορμίτου Μακάριον Α', κατὰ τὴν τέλεση τῶν διαφόρων Λειτουργιῶν, νά μνημονεύονται τά ὀνόματα αὐτά.

105. Ἅγιον εἰκόνισμα: Ἐννοεῖται καί πάλιν εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου, ἀντίγραφον τῆς ἐφέστιας εἰκόνας του, πού εὑρίσκεται στό Καθολικόν τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης.

106. Ἀγιάζω τό εἰκόνισμα: τό σέβομαι καί τό τιμῶ, τό θυμιατίζω, ἀνάβω καντήλι καί κερὶ δίπλα του καί προσεύχομαι σέ αὐτό.

≈ Φύλλο 2ν:

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο: F1-035β]

«1/Πρός τόν σεβαστόν 2/Μακάριον, Ἡγούμενον, 3/Σύμη. 4/14.
Ἰουνίου 1860, ἀπό Ἀλεξάνδρεια 5/Εὐγενία Φαβορή».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Εὐγενία Φαβορή, εἶναι Ἑλληνίδα Χριστιανή Ὁρθόδοξος, ἡ ὁποία μένει μαζί μέ τήν Οἰκογένειά της μόνιμα στήν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου, ὅπου τότε καί μέχρι τά μέσα περίπου τοῦ 20οῦ αἰώ-
να ὑπῆρχε ἀκμάζουσα ἑλληνική Κοινότητα.

2) Ἡ Εὐγενία Φαβορή γνωρίζεται προσωπικῶς μέ τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Μακάριο Α΄ καί ἄλλους κατοίκους τῆς νήσου Σύ-
μης, ἐπικοινωνεῖ μαζί του, ἀνταλλάσσουν διάφορα δῶρα καί ἐκείνη τόν παρακαλεῖ, ἀφ' ἐνός μέν νά μνημονεύονται τά ὀνόματα τῶν μελῶν τῆς Οἰκογενείας της κατά τήν τέλεση τῶν Λειτουργιῶν στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, ἀφ' ἐτέρου δέ νά τά συμπεριλαμβάνει στίς προσωπικές του προσευχές. Αὐτό ὑποδηλώνει ὅτι μεταξύ των ὑπῆρχε στενή φιλική σχέση καί ἀμοιβαία ἐκτίμηση.

3) Ὅπως διαπιστώνεται ἀπό τά σωζόμενα παλαιά ἔγγραφα στό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, ἐγκα-
τεστημένοι μόνιμα στήν Κωνσταντινούπολη, τήν Ἀδριανούπολη τῆς Θράκης, τή Σινώπη τοῦ Πόντου, τή Σμύρνη καί ἄλλες περιοχές τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τήν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου καί ἀλλαχοῦ δι-
ατηροῦν στενές σχέσεις μέ τή Μονή αὐτή, ἔτσι ἐκείνη ἀποβαίνει παγχριστιανικό καί πανορθόδοξο προσκύνημα.

4) Γιά σήμερα δέ, μπορεῖ νά λεχθεῖ, ὅτι μέ τή διασπορά τῶν Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν στίς πέντε ἡπείρους τῆς Οἰκου-
μένης καί μέ τήν ἐπίσκεψη τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ἀπό χιλιά-
δες ἄλλοδαπούς ἐτησίως, προερχομένους ἀπό ὅλη τήν ὑφήλιο καί ἀνήκοντες σέ διάφορες θρησκείες καί πολιτισμούς, ἡ Μονή ἔχει ἀποβεῖ ὄχι μόνο πανορθόδοξο, καί παγχριστιανικό, ἀλλά καί παγ-
κόσμιο θρησκευτικό, πνευματικό καί πολιτιστικό κέντρο.

**XLVII. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΠΑΡΑΛΑΒΗΣ-ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ ΟΠΛΙΣΜΟΥ
ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΑΡΑΚΛΑ, ΑΠΟ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗ
ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ: 3-05-1862 ΚΑΙ 20-01-1869**

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, έγγραφο μή ψηφιοποιημένο.
Κατάλογος Άντ. Πολίτου, άρ. 199]

1) Περίληψη

Ο Ιωάννης Φαράκλας παρέλαβε στις 3-05-1862 διάφορα όπλα από τη Μονή του Πανορμίτου, για την ασφάλειά του και μέρος αυτών επέστρεψε στη Μονή στις 20-01-1869.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Συνενέσει του Καθηγουμένου κ(αί) των Έφόρων της Ίερᾶς του Πανορ2/μίτου Μονῆς, ό κάτωθι ύποφαινόμενος, έλαβον όπλα εκ της Μονῆς, 3/τρια κανονάκια, δύο ζευγάρια πιστόλια, τρία μαχαίρια κ(αί) πέντε 4/τρομπούνια¹⁰⁷, διά ασφάλειάν μου κ(αί) έν καιρῷ πάλιν, νά τά έπι5/στρέψω εις την Μονήν. Τῇ Τρίτῃ Μαΐου 1862, εκ της Μονῆς 6/του Πανορμίτου. Κ(αί) ένα τουφέκι.

7/Ιωάννης J.h. Φαράκλας.

8/Έκ των άνωθεν όπλων παρέδωκεν, ό ρηθείς Ιωάννης Φαράκλας 9/τά κάτωθεν: έν κανόνιον, τρία τρομπούνια, τέσσαρα πιστόλια κ(αί) 10/δύο μαχαίρια.

11/Έν Πανόρμω Σύμης, τῇ 20 Ίανουαρίου 1869.

12/Ιωάννης J.h. Φαράκλας».

3) Παρατηρήσεις

1) Είηαι άξιοσημείωτο, ότι ό Ιωάννης Φαράκλας άπευθύνθηκε στη Μονή του Πανορμίτου, ζήτησε και έλαβε διάφορα είδη όπλων, προκειμένου νά αισθάνεται ό ίδιος ασφαλής. Συνεπώς ή Μονή διέθετε παρομοίου είδους όπλα και διέθετε αυτά όπου υπήρχε άνάγκη.

107. Τρομπούνιον, τό: Ίταλικό trombone. Ζ. Τσιρπανλής, Νίσυρος 2018, σ. 1516. Πρόκειται για χάλκινο πνευστό όργανο, τό όποίο άποτελείται από κυλινδρικό σωλήνα, ό όποίος καταλήγει σέ εύρύ άνοιγμα και τό ένα του τμήμα μπορεί ό εκτελεστής νά τό έπιμηκύνει ή νά τό βραχύνει.

2) Δέν γίνεται λόγος στο έγγραφο αυτό ή ιδιότητα του Ἰωάννου Φαράκλα. Πιθανῶς νά ἦταν ἐμπεριστευμένος μέ τήν ἀσφάλεια ιδιοκτησίας τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ἢ πλοίου αὐτῆς.

**XLVIII. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΑΦΑΤΗ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΝ Α΄: 26-10-1862**
[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο μή ψηφιοποιημένο.
Κατάλογος Ἀντ. Πολίτου, ἀρ. 197]

1) *Περίληψη*

Ὁ Ἰωάννης Καλαφάτης στέλνει μέ κάποιον γνωστόν του, τό ὄνομα τοῦ ὁποίου δέν ἀναφέρεται, τή σύντομη αὐτή ἐπιστολή πρὸς τόν Ἡγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Μακάριον Α΄¹⁰⁸, μαζί μέ τρεῖς ὁκάδες κερί, μέ τήν παράκληση νά μνημονεύονται στήν Πρόθεση τά ὀνόματα, τόσον τοῦ ἰδίου καί τῶν τέκνων του, ὅσον καί τῶν τεθνεώτων συγγενῶν αὐτοῦ.

2) *Κείμενο*

≈ Φύλλο 1r:

«1/1862, Ὀκτωβρίου 26.

2/Πρὸς τόν Πανοσιώτατον Ἅγιον Καθηγού3/μενον Πανερμιώτη, προσκυνῶ.

4/Παρακαλῶ λοιπόν, νά δεχθῆτε μέ τόν 5/ἐπιφέροντα τό παρόν μας ὀλίγον κερί, 6/διὰ τό Μοναστήριον, ὁκ(άδας) 3, διὰ νά μνη7/μονεύετε τά ὀνόματά μας κ(αί) τόν 8/Ἰωάν(ν)νην Δεσποίνης κ(αί) τῶν τέκνων, 9/τῶν τεθνεώτων, δηλαδή τῶν ἀποθαμένων 10/κ(αί) τόν υἱόν Ῥήτζας κ11/(αί) συγγενῶν κ(αί) φίλων.

12/Ἰωάν(νης) Καλαφάτης γράφω κ(αί) σᾶς 13/προσκυνῶ».

≈ Φύλλο 2v:

«1/Ὀκτωβρίου 26, 1862 2/Ἰωάννης Καλαφάτης».

3) *Παρατηρήσεις*

1) Ἦταν σύνηθες παλαιότερα καί συνεχίζεται μέχρι σήμερα, οἱ πιστοί νά προσφέρουν σέ Μονές καί ἐνοριακοὺς ναοὺς διάφορα

108. Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 148 καί 151.

δῶρα –πρόσφορα, ἐλαιόλαδο, κρασί, κερὶ κ.λπ.–, μέ τήν παράκληση νά μνημονεύονται ὑπό τοῦ ἱερέως στήν Πρόθεση τὰ ὀνόματα τῆς οἰκογενείας, τόσον τῶν ζώντων, ὅσον καί τῶν τεθνεώτων.

2) Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου κατὰ τήν περίοδο αὕτη ἦταν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μακάριος Α΄ (1860-1866), ὁ ὁποῖος ἦταν καί ὁ παραλήπτης τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς καί τοῦ κερικοῦ.

3) Ὁ ἀποστολέας τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς Ἰωάννης Καλαφάτης ἀναφέρεται σέ αὐτήν καί ὡς «Ἰωάννης Δεσποίνης», ἀπό τό ὄνομα τῆς μητέρας του Δέσποινας (προσδιορισμός μητρωνυμικός)¹⁰⁹.

XLIX. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΧΑΤΖΗ-ΣΤΡΑΤΗ ΧΑΤΖΗ-ΕΦΡΑΙΜ ΚΑΙ ΧΑΤΖΗ ΔΙΑΚΟ-ΜΑΝΟΛΟΓΛΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΝ Α΄: 5-03-1864

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο μὴ ψηφιοποιημένο. Κατάλογος Ἀντ. Πολίτου, ἀρ. 201]

1) Περίληψη

Οἱ κάτωθι: Χατζῆ-Στρατῆς Χατζῆ-Ἐφραίμ καί Χατζῆ-Διακο-Μανόλογλου, οἱ ὁποῖοι διαμένουν στήν Ἀττάλεια τῆς ΝΑ Μικρᾶς Ἀσίας (σημερινῆς Τουρκίας), ἀποστέλλουν μέ τόν Πλοίαρχο Γεώργιο Γιανναρά, Συμιακό, τήν ἐπιστολή αὐτή πρὸς τόν Ἡγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Μακάριο Α΄ (1860-1866) καί μαζί μέ αὐτήν συναποστέλλουν καί 65,00 γρόσια, ὡς ἀφιέρωμα στή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/1864, Μαρτίου 5, Ἀττάλεια.

2/Πανοσιολογιώτατον Ἅγιον Μακάριον, Καθηγούμενον 3/τῆς Πανορμίτου Μονῆς.

109. Κατά κανόνα τὰ πρόσωπα προσδιορίζονται ἀπό τό βαπτιστικό ὄνομα τοῦ πατέρα των (προσδιορισμός πατρωνυμικός), π.χ.: Ὁ Γιώργης τοῦ Ἀριστείδη, ὁ Ἀριστείδης τοῦ Σταμάτη, ὁ Σταῦρος τοῦ Γιώργη κ.λπ. Ὅμως σέ ὀρισμένες περιπτώσεις τὰ πρόσωπα προσδιορίζονται καί ἀπό τό βαπτιστικό ὄνομα τῆς μητέρας των (μητρωνυμικός προσδιορισμός), π.χ. ἡ Ἀλεξάνδρα τῆς Παρασκευῆς, ὁ Γιώργης τῆς Καλλιῶς, ὁ Γιάννης τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ Στέφανος τῆς Καλλιστῆς κ.λπ.

4/Εἰς Σύμην.

5/Ἡ εἰς τὴν Ἡγουμενίαν ἐγκαθίδρυσίς σας, μᾶς ἔκαμεν, 6/νά μὴ λησμονήσωμεν τὴν Ἱερὰν Μονήν. Ἦτον καλόν, 7/ἐάν ἐφθάνατε ἔτι ζώντων, τῶν Μακαρίτων Ἡ8/γουμένων, ἵνα ζώσῃ φωνῇ μνησθῇτε τῶν ἀπαν9/νταχοῦ ὀνομάτων, τῶν σχέσιν ἐχόντων μέ τὴν 10/Μονήν, ἐάν αὐτομολῇτε ὠραιωτικὴν φωνήν.

11/Οἶκοθεν μὴ καὶ ζητήσωμεν, ἐκ τῶν ὠραίων 12/τῶν τῆς Μονῆς κ(αί) ἥσυχοι τε φωνῆς ἰδανικῆς, 13/ζητήσωμεν μόνον εὐλογίαν.

14/Λάβετε ἤδη παρὰ τοῦ Πλοιάρχου Γεωργίου Γιανναρᾶ 15/γρόσια Ἀτταλείας, λογαριαζομένης τῆς Ὁθωμανικῆς Λίρας πρὸς γρόσια ἑκατόν: 100,00.

16/[Γρόσια]: 40,00, Ἀφιέρωμα Ἰωάννου

17/[Γρόσια]: 25,00 Ἀφιέρωμα Ἀναστασίου

18 [Σύνολον Γρόσια]: 65,000

19/κ(αί) εἰδοποιήσετέ μας διὰ τὴν παραλαβήν. Ταῦτα κ(αί) 20/ἀσπαζόμενοι τὴν δεξιάν σας, μένομεν 21/δοῦλοι (σας) διηνεκῶς.

22/Χ(ατζῆ) - Στρατῆς Χ(ατζῆ) Ἐφραίμ.

23/Χ(ατζῆ) - Διακο - Μανόλογλου».

≈ Φύλλο 2ν:

«1/Χ(ατζῆ) - Εὐστρατίου

2/Χ(ατζῆ) - Ἐφραίμ

3/Πρὸς τὸν Πανοσιολογίω4/τατον Κύριον Μακάριον, Καθηγούμενον 5/τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πανορμίτου. 6/Εἰς Σύμην».

3) Παρατηρήσεις

1) Οἱ ἀποστολεῖς τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς πρὸς τὸν Ἡγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Μακάριον Α΄, ἡ ὁποία συνοδεύεται καὶ μέ τό ποσόν τῶν 65,00 γροσίων, ὡς ἀφιέρωμα στήν ἰδίαν Μονή, διαμένουν καὶ ἐργάζονται στήν Ἀττάλεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πρᾶγμα σύνηθες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη.

2) Ἡ Ἀττάλεια, ἡ ὁποία σέ παλαιὰ ἔγγραφα ἀναφέρεται ὡς «Ταλιάνι», εἶναι παράλια πόλη τῆς ΝΑ Μ. Ἀσίας καὶ διαθέτει λιμάνι. Σέ αὐτὴν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα ζοῦσαν καὶ ἐργάζοντο πολυάριθμοι Ἕλληνες Χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ Συμιακοί. Ὑπῆρχε Ἑλληνικὴ Κοινότητα, Χριστιανικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μέ

Ἐφημέριον καί Ἑλληνικό Σχολεῖο, ὅπου φοιτοῦσαν τά παιδιά τῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Ὑστερα ἀπό τά γεγονότα τοῦ 1922 ἐγκατέλειψαν τήν Ἀττάλεια οἱ τελευταῖοι Ἕλληνες Χριστιανοί Ὁρθόδοξοι.

3) Ὁ Συμιακός Πλοίαρχος Γεώργιος Γιανναράς, κομιστής τῆς ἐπιστολῆς καί τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ πού τή συνοδεύει, φαίνεται ὅτι μέ τό πλοῖο του ἐκτελεῖ συχνά δρομολόγια μεταξύ Σύμης καί Ἀττάλειας, μεταφέροντας πρόσωπα καί διάφορα ἀγαθά.

4) Οἱ: (α) Χατζῆ-Στρατῆς Χατζῆ-Ἐφραίμ καί (β) Χατζῆ-Διακο-Μανόλογλου κατάγονται προφανῶς ἀπό τή Σύμη καί δέν λησμονοῦν τή Μονή τοῦ Πανορμίτου καί τόν Ἡγούμενο αὐτῆς.

L. ΚΑΤΑΣΤΙΧΟΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΜΟΝΗΣ

ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΥΜΗΣ: 20-11-1867

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἔγγραφο μὴ ψηφιοποιημένο.
Κατάλογος Ἄντ. Πολίτου, ἀρ. 206]

1) Περίληψη

Στό μακροσκελές αὐτό Κατάστιχο –περιλαμβάνει δεκαπέντε σελίδες– καταγράφονται τά ἀκίνητα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης, τόσον τά ἀφιερωθέντα σέ αὐτήν, ὅσον καί τά ὑπό τῆς Μονῆς ἀγορασθέντα. Τό Κατάστιχον αὐτό ἀποτελεῖ ἀντίγραφον ἀπό τόν Κώδικα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου. Ἐδῶ παρατίθεται ἐνδεικτικά, τόσον ἡ ἀρχή, ὅσον καί τό τέλος τοῦ κειμένου τοῦ Καταστίχου αὐτοῦ, μέ τήν προοπτική μελλοντικά νά ἐκδοθεῖ ὁλόκληρο τό κείμενον αὐτοῦ.

2) Κείμενο

≈ Φύλλο 1r:

«1/Ἰδιαιτέρα σημείωσις πρόχειρος, 2/τῶν ἀκινήτων τῶν τῇ Μονῇ 3/ἀνηκόντων εἰς διάφορα μέρη 4/τῆς νήσου, ἀφιερωθέντων τε 5/καί) ἀγορασθέντων, κατὰ τό ἀν6/ντίγραφον τοῦ Κώδικος ἐγγρά7/φων τοῦ Πανερμιώτου.

8/Ἐκ τῆς Μονῆς, 9/τῇ 20. Νοεμβρίου 1867.

10/Ἀρ(ι)θ(μός) Α'.

11/Εἰς τὴν Ἀντοτήν¹¹⁰ ἀφιερωτικόν. 12/Ὁ Γεώργιος, υἱὸς τοῦ Μιχάλη Πήλι¹¹³/λου ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Πανερμιώτην 15/τά τοῦ Κιχαμῆ¹¹¹ κ(αί) εἰς ἕτερον 16/ἀπό πάνω ἀπό τὸν Πανερμιώτην.

17/Πωλητήριον εἰς τὸν Πανστορικόν¹¹². 18/Ἡ Σεβαστή τοῦ Νικολίτζη, τῆς Μαρί¹¹⁹/ας τοῦ Φλώρου ἓνα μεράδι 20/εἰς τὸν Πανερμιώτην, πλησίον τῆς 21/Κούμενας κ(αί) ἓνα Πλατώ¹¹³, πλησίον 22/τοῦ παπᾶ Νικήτα, νά τό μοιράζουν 23/μέ τὸν Πανερμιώτην.

24/Δ. Ἀφιερωτικά

25/Ὁ Μιχάλης Καλαφατᾶς, ἰδίῳ θελή²⁶/ματι ἀφιερώνει εἰς τό Δαφνί¹¹⁴ δύο 27/Πλατιά κ(αί) ἓναν γύρον, πλησίον 28/τοῦ π(α)π(ᾶ) Ἰωάννου Ξανθοῦ κ(αί) εἰς τὴν 29/Φανερωμένην¹¹⁵ δύο γύρους, πλησίον 30/εἰς τοῦ Μανασσῆ κ(αί) ὅτι ἄλλο πρᾶγ³¹/μα ἤθελεν εὐρεθῆ εἰς αὐτά τά 32/μέρη.

33/7. Φ. Ἀφιερωτικόν εἰς τὴν Φανερωμένην.

34/Ὅτι ὁ Χ(ατζῆ)-Νικήτας Κλαδάκης κ(αί) 35/ἡ γυνή αὐτοῦ Χαζήδενα, ἀφιερώνουν 36/ἓνα Πλατύ εἰς τὴν Φανερωμένην.

≈ Φύλλο 2ν:

37/κοντά τοῦ Νικολακίου τῆς [-----] 38/νης (;).

39/Ἀφιερωτικόν εἰς τὴν Φανερωμένην.

40/Φ. Δ. Ἡ Ἄννα, θυγάτηρ π(α)πᾶ Νικήτα 41/Κοσμᾶ, ἀφιερώνει ἓνα Πλα⁴²/τύ εἰς τὴν Φανερωμένην, κοντά 43/εἰς τοῦ Νικολακίου τῆς [-----]νης.

44/Πωλητήριον εἰς τό Δαφνί.

[σελίδα 15]:

68/Ἡ Σεβαστή, θυγάτηρ Γεωργίου Μαλλιαροῦ 69/παραδίδει ἐν πηγάδι, διὰ νά ποτί⁷⁰/ζουν τά ζῶα τῆς Μονῆς, πλησί⁷¹/ον τῆς

110. Ἀντοτή, ἡ: τοπωνύμιον.

111. Τά τοῦ Κιχαμῆ: τοπωνύμιον.

112. Πανστορικός, ὁ: τοπωνύμιον.

113. Πλατώ, τό: ἐπίπεδη ἐπιφάνεια γῆς.

114. Δαφνί, τό: ἀπό τό δαφνίον, τό: τοπωνύμιον.

115. Φανερωμένη, ἡ: τοπωνύμιον. Πιθανῶς στή θέση ἐκείνη ἢ ἐκεῖ πλησίον ἔκειτο ναῦδριον τῆς Παναγίας Φανερωμένης, ἀπό τό ὁποῖον ἔλαβε τό ὄνομα καί ἡ περιοχή. Ὁ γράφων ἔχει συγκεντρώσει κατάλογον ἐπιθέτων τῆς Παναγίας, ὁ ὁποῖος μέχρι σήμερα περιλαμβάνει ὑπέρ τά τριακόσια (300) ἐπίθετα αὐτῆς καί ὁ ὁποῖος συνεχῶς αὐξάνεται. Τό γεγονός αὐτό ὑποδηλοῖ, πόσον ἀγαπητό εἶναι τό πρόσωπο τῆς Παναγίας μεταξύ τῶν Χριστιανῶν.

Ἐννης τοῦ Σαρρῆ καί) πάλιν 72/νά μένη ὑπό τήν ιδιοκτησίαν 73/ τῆς ιδίας».

3) Παρατηρήσεις

1) Στόν Κώδικα ἐγγράφων τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου σημαίνουσα θέση ἔχει Κατάστιχον, στό ὁποῖο περιλαμβάνονται τά ἀκίνητα ἐκεῖνα, τά ὁποῖα ἀνήκουν στή Μονή αὐτή, τόσο τά δωρηθέντα ἀπό ιδιώτες, ὅσο καί τά ὑπό τῆς Μονῆς κατά καιρούς ἀγορασθέντα.

2) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου ἢ Πανορμιώτη ἢ Πανερμιώτη, ὅπως συνήθως μνημονεύεται στά ἔγγραφα, ἦταν καί συνεχίζει νά εἶναι κάτοχος μεγάλης ἀκίνητης περιουσίας, τήν ὁποίαν ἐκμεταλλεύεται, μέ σκοπόν νά αὐξήσει τά εἰσοδήματά της, προκειμένου νά εἶναι σέ θέση νά καλύπτει τά λειτουργικά της ἔξοδα, νά συντηρεῖ καί νά ἐπεκτείνει τά οἰκοδομήματα αὐτῆς, νά χρηματοδοτεῖ δραστηριότητες κοινωνικῆς προνοίας, νά ἐπενδύει τά κεφάλαιά της κ.λπ.

3) Οἱ Ἑγούμενοι τῆς Μονῆς κατά κανόνα ἦσαν καί εἶναι ἄνδρες εὐφυεῖς, δυναμικοί καί πολύ δραστήριοι καί μπορεῖ μέν νά μήν διέθεταν πάντοτε εὐρεία σχολική παιδεία, ὅμως ἦσαν ἄνθρωποι μέ ὁράματα, συνελάμβαναν ἔργα μακρᾶς πνοῆς καί εὗρισκαν τά μέσα καί τούς τρόπους νά τά πραγματοποιοῦν.

4) Ἄν καί οἱ συνθήκες ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας δέν ἦσαν πάντοτε εὐνοϊκές, ὅμως οἱ Ἑγούμενοι τῆς Μονῆς καί οἱ Μοναχοί αὐτῆς γενικά, διέθεταν ἐξαιρετική εὐφυΐα, εὐστροφία, εὐελιξία καί διπλωματία, ὥστε κατά κανόνα, νά κατορθώνουν νά ὑλοποιοῦν τά ὁράματά των καί νά ἐπιτυγχάνουν τούς στόχους, τούς ὁποίους ἔθεταν.

5) Στό ἔγγραφο αὐτό ἀναφέρονται ὀνομαστικά διάφορα πρόσωπα, τοπωνύμια, τεχνικοί ὅροι κ.λπ., καί αὐτό ἀποτελεῖ καί ἀπό τῆς πλευρᾶς αὐτῆς θεωρούμενο, πλούσια πηγὴ ἱστορικῶν καί ἄλλων πληροφοριῶν.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἡ ἔρευνα, ἡ μεταγραφή, ἡ μελέτη σέ βάθος, ἡ προσπάθεια οὐσιαστικῆς κατανοήσεως, ἀξιολογήσεως, σχολιασμοῦ καί παρουσιάσεως ὀρισμένου ἀριθμοῦ ἀπό τά πολυάριθμα χειρόγραφα ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας (1522-1912), τά ὁποῖα διατηροῦνται καί φυλάσσονται στό Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου Σύμης τῆς Δωδεκανήσου, μᾶς ὁδηγοῦν μεταξύ ἄλλων καί στά ἀκόλουθα συμπεράσματα:

Α) Γενικές παρατηρήσεις

1. Σύμφωνα μέ ὀρισμένους διανοουμένους, φιλοσόφους, ἱστορικούς τοῦ πολιτισμοῦ, ψυχολόγους καί αἰσθητικούς, δέν ὑπάρχουν ἐξ ἀντικειμένου πρόσωπα, πράγματα καί γεγονότα ἐνδιαφέροντα ἢ ἀδιάφορα, ὠραῖα ἢ ἄσχημα, εὐχάριστα ἢ δυσάρεστα κ.λπ., διότι οἱ ἔννοιες: ὠραῖο – ἄσχημο, εὐχάριστο – δυσάρεστο, ἐνδιαφέρον – ἀδιάφορο ἀποτελοῦν ἀξίες καί ποιότητες, οἱ ὁποῖες ἀποδίδονται ἀπό τόν καλλιεργημένο καί ἐνσυνείδητο ἄνθρωπο σέ αὐτά. Ὅταν ἀγαπᾶμε κάτι, τό βρίσκομαι ὠραῖο, εὐχάριστο, ἐνδιαφέρον κ.λπ. καί ἀντιθέτως, ὅτι δέν ἀγαπᾶμε, αὐτό μᾶς εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορο καί ξένο.

2. Ἐπίσης μεγάλη εἶναι ἡ ἀξία καί ἡ σημασία τῶν διαφόρων συμβόλων, προκειμένου νά διατηρηθεῖ ἡ ἐνότητα τῆς κοινωνίας καί νά μή διαλυθεῖ. Διότι τά σύμβολα γενικῶς –θρησκευτικά, πολιτικά, καλλιτεχνικά, αἰσθητικά κ.λπ.– κωδικοποιοῦν καί ἐκπροσωποῦν ἓνα σύνολο θρησκευτικῶν, πολιτικῶν, ἠθικῶν, ἀνθρωπιστικῶν καί ἄλλων κανόνων, διατάξεων, συμπεριφορῶν καί τρόπων ζωῆς, πού ἀποτελοῦν ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιά τήν ἐξασφάλιση τῆς ἐνότητος καί τῆς συνοχῆς τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν.

3. Ὁ μέγας προσωκρατικός φιλόσοφος Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος ἢ Σκοτεινός, διά τό δυσνόητον τῶν βαθυστόχαστων ἀποφθεγμάτων [*Ἐφεσος, περίπου 544, † 484 π.Χ.], ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς συγχρόνους καί πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ὅλων τῶν ἐποχῶν γενικῶς, συνήθιζε νά λέγει: «Ἐὰν μὴ ἔλπηται, ἀνέλπιστον οὐκ ἐξευρή-

σει, *ἀνεξερεύνητον ἐὼν καὶ ἄπορον*», ἤτοι, σέ ἐλεύθερη ἀπόδοση: «Ἐάν καί ἐφόσον στή ζωή σας δέν ἐλπίζετε, δέν πιστεύετε καί δέν ἀγωνίζεσθε μέ ὅλες σας τίς δυνάμεις, διά νά ἐπιτύχετε τήν πραγμα- τοποίηση ἑνός ὁράματος, ἑνός ἰδανικοῦ ἢ ἑνός πράγματος, τότε νά εἴσθε ἀπολύτως βέβαιοι, ὅτι αὐτό δέν πρόκειται ποτέ νά γίνει».

4. Σύμφωνα μέ τόν ἀρχαῖο Ἑλληνα ἱστορικό Θουκυδίδη τόν Ἀθηναῖον: «Ἄνδρες γάρ πόλις, οὐ τείχη, οὐδὲ νῆες ἀνδρῶν κεναί». Τό οὐσιαστικό νόημα τῆς φράσεως αὐτῆς, μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ σέ ἐλεύθερη μετάφραση ὡς ἐξῆς: «Μία Πολιτεία, ἕνα Κράτος καί μία Κοινωνία, δέν τά ἀποτελοῦν καί δέν τά ἀπαρτίζουν τά τείχη, ἡ ἀκρόπολη, τά πάσης φύσεως καί προορισμοῦ οἰκοδομήματα καί ὑλικά ἀγαθά της, οὔτε τά πλοῖα της, ἐνόσω εἶναι ἄδεια ἀπό πλη- ρώματα, ἀλλά τήν Πολιτεία τήν ἀπαρτίζουν τό ἔμψυχο προσωπικό της καί γενικά οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν, ζοῦν, ἐργάζονται καί δραστηριοποιοῦνται σέ αὐτήν».

5. Κατά τόν Γάλλο φιλόσοφο καί συγγραφέα Ἀλμπέρ Καμύ (Albert Camus, Βραβεῖον Νομπέλ Λογοτεχνίας 1957), γιά νά γνωρίσουμε καλά μία πόλη, θά πρέπει πρωτίστως νά ἐρευνήσουμε καί νά μάθουμε, πῶς γεννῶνται σέ αὐτήν οἱ ἄνθρωποι, πῶς ἐργάζονται, πῶς ζοῦν, πῶς ἐρωτεύονται καί πῶς πεθαίνουν. Συνεπῶς, γιά νά γνωρίσουμε σέ βά-θος μία Πολιτεία, θά πρέπει νά γνωρίσουμε τή ζωή καί ὅλες τίς δρα-στηριότητες τῶν ἀνθρώπων, πού τήν κατοικοῦν καί τήν ἀπαρτίζουν.

6. Ἐπίσης εἶναι ἀδιαμφισβήτητο, ὅτι τό παρόν εἶναι ἀπόρροια καί ἀποτέλεσμα τοῦ παρελθόντος καί συγχρόνως τό παρόν προε-τοιμάζει καί κυοφορεῖ τό μέλλον. Ζοῦμε τό παρόν, ἀλλά ὀφείλουμε νά ἐρευνοῦμε καί νά γνωρίζουμε σέ βάθος τό παρελθόν καί νά ὁρα-ματιζόμεθα καί νά προετοιμάζουμε τό μέλλον. Παρελθόν, παρόν καί μέλλον ἀποτελοῦν μία συνεχῆ καί ἀδιάσπαστη ἐνότητα καί μόνον γιά λόγους συστηματικούς τά διακρίνομε καί τά διαχωρίζομε.

7. Κατά τόν Ἀριστοτέλη τόν Σταγειρίτη, γιά νά συλλάβουμε, νά κατανοήσουμε, νά ἐρμηνεύσουμε καί νά ἀποθησαυρίσουμε στή μνή-μη μας ἕνα ὁποιοδήποτε γεγονός, μικρό ἢ μεγάλο, σημαντικό ἢ ἀσήμαντο, εἶναι ἀναγκαῖο νά τό ὀρίσουμε σύμφωνα μέ τέσσερις προϋποθέσεις: 1) τοπικά: πού ἐγίνε; 2) χρονικά: πότε ἔλαβε χώραν; 3) τροπικά: πῶς συνέβη; Καί 4) αἰτιολογικά: Διατί συνέβη; Ἀπό αὐτά

σημαντικότερο θεωρείται τό τελευταῖο, ἤτοι, τό διατί; ἀλλά ὅμως διά νά φθάσουμε στό διατί, θά πρέπει νά ἔχουν προηγηθοῦν τά τρία πρῶτα, τά ὁποῖα ἀνεφέρθησαν. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο, ὅτι ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος θεωροῦσε σημαντικότερο ἀπό τά τέσσερα προαναφερθέντα, τόν τοπικό προσδιορισμό ἑνός γεγονότος ἢ συμβάντος, δηλ. τό πού ἔλαβε χώραν αὐτό;

8. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι, ἀλλά καί οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διέκριναν τά αἰσθητά ἀπό τά νοητά καί ὅτι μέ τά αἰσθητά δέν ἐννοοῦσαν μόνον πράγματα, τά ὁποῖα γίνονται μέ τήν παρουσία των ἀντικείμενα στίς αἰσθήσεις μας, ἀλλά καί τίς παραστάσεις –τά «φαντάσματα» τοῦ Ἀριστοτέλους τοῦ Σταγειρίτου– πού πηγάζουν ἀπό τήν αἰσθητηριακή ἀντίληψη καί ἀναφέρονται σέ ἀπόντα πράγματα. Ὑπεστήριζαν καί ὑπεγράμμιζαν, ὅτι τά νοητά εἶναι τά ἀντικείμενα τῆς Λογικῆς, τά αἰσθητά τῆς αἰσθητικῆς ἐπιστήμης.

9. Ἐπίσης διετύπωσαν τήν ἄποψη, ὅτι δέν εἶναι ἡ μεγαλύτερη ὀπτική ἀκρίβεια, ἐκείνη, ἡ ὁποία δίδει στά ἀντικείμενα καί στά πράγματα τήν αἰσθητική ἀξία των, ἀλλά ἡ νέα στάση πού παίρνει τό ἐγώ μας ἀπέναντί των, ἡ κίνηση πού δίνουμε στό πνεῦμα μας πρὸς τή διεύθυνση αὐτῆς τῆς νέας ἀξίας τῶν πραγμάτων.

10. Ἐπίσης ἀπό πολλοὺς ὑπεστηρίχθη καί ὑποστηρίζεται ἡ ἄποψη, ὅτι πηγὴ τῆς τέχνης, τῆς αἰσθητικῆς καί τοῦ πολιτισμοῦ γενικότερα εἶναι ἡ θρησκεία. Καί πρὸς ἐπίρρωση τῆς γνώμης των αὐτῆς, ἀναφέρουν μεταξύ ἄλλων τὴ γέννηση τῆς Τραγωδίας καί γενικῶς τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ δράματος ἀπό τά θρησκευτικὰ δρώμενα, τά ὁποῖα ἐλάμβαναν χώρα κατὰ τίς ἐορτές τοῦ θεοῦ Διονύσου.

11. Στά ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέροντα ἐκεῖνα συγγράμματα, τά ὁποῖα παλαιότερα ἀπεδίδοντο στόν Διονύσιο τόν Ἀρεοπαγίτη (1ος αἰ. μ.Χ.) καί ἐφέροντο ὑπὸ τό ὄνομά του, ἐνῶ ἀπό τήν Ἀναγέννηση (14ος αἰ.) καί μετὰ διαπιστώθηκε, ὅτι πρόκειται γιὰ ἔργα τοῦ 5ου αἰ. μ.Χ. καί στά ὁποῖα διαπιστώνονται ἔντονες ἐπιρροές καί ἐπιδράσεις ἀπό τήν πλατωνική καί κυρίως τὴ Νεοπλατωνική φιλοσοφία (Πλωτῖνος, Πορφύριος κ.λπ.), γίνεται λόγος γιὰ τήν ὑπαρξὴ αὐλῶν, πνευματικῶν ὄντων, τῶν Ἀγγέλων, οἱ ὁποῖοι δημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου καί τοῦ ἀνθρώπου. Μάλιστα γίνεται διάκριση αὐτῶν σέ ἐννέα Τάγματα, ἤτοι: Θρόνοι,

Χερουβείμ, Σεραφεΐμ, Κυριότητες, Δυνάμεις, Ἐξουσίαι, Ἀρχαί, Ἀρχάγγελοι, Ἄγγελοι.

12. Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μεταξύ αὐτῶν συγκαταλέγονται καί οἱ Ταξιάρχαι Μιχαήλ καί Γαβριήλ. Στόν Παμμέγιστο Ταξιάρχη Μιχαήλ εἶναι, ὡς γνωστόν, ἀφιερωμένη καί ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου τῆς Σύμης τῆς Δωδεκανήσου, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε καί ἀποτελεῖ σπουδαῖο πανορθόδοξο καί παγγριστηνικό θρησκευτικό, πνευματικό, παιδευτικό καί πολιτιστικό κέντρο καί προσκύνημα καί θά μπορούσε νά χαρακτηριθεῖ πνευματικό καί πολιτιστικό κέντρο μέ παγκόσμιο χαρακτήρα καί οἰκουμένη ἐμβέλεια, μεταξύ ἄλλων καί λόγω τοῦ ὅτι τήν ἐπισκέπτεται μεγάλος ἀριθμός προσκυνητῶν, ἐντοπίων καί ἀλλοδαπῶν, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπό ὅλα τά πλάτη καί τά μήκη τῆς Οἰκουμένης.

13. Στό Ἀρχεῖο τῆς παλαιᾶς καί ἱστορικῆς αὐτῆς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου τῆς Σύμης διατηροῦνται καί φυλάσσονται πολυάριθμα παλαιά χειρόγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας (1522-1912), ὁρισμένα ἀπό τά ὁποῖα μελετήθησαν, ἀξιολογήθησαν, σχολιάσθησαν καί παρουσιάζονται στή μετά χεῖρας μελέτη.

Β) Εἰδικές παρατηρήσεις

1. Ὑπῆρχαν κατά τό παρελθόν καί ὑπάρχουν καί σήμερα ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀποδέχονται μόνον τήν ὕπαρξη τοῦ ὕλικου σύμπαντος καί γενικῶς μόνο ὅσα εἶναι δυνατόν νά ἀντιλαμβανόμεθα μέ τίς αἰσθήσεις μας, ἀρνούμενοι καί ἀπορρίπτοντες κάθε τι αὔλο, πνευματικό καί ὑπερβατικό, τό ὁποῖο δέν γίνεται ἀντιληπτό μέ τίς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου [Πρβλ. τόν Ἀγγλο ὕλιστή φιλόσοφο Thomas Hobbes (1588-1679), ὁ ὁποῖος ἐπίστευε μόνο στήν ὕπαρξη τοῦ ὕλικου κόσμου καί ἀπέρριπτε κάθε μεταφυσική πραγματικότητα].

2. Ἡ Χριστιανική Ἐκκλησία γενικῶς, ἀλλά καί ἄλλες θρησκείες, ἀποδέχονται τήν ὕπαρξη αὔλων καί πνευματικῶν ὄντων, πού μεσολαβοῦν μεταξύ τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἀνθρώπων. Τόσο στήν Παλαιά, ὅσο καί στήν Καινή Διαθήκη γίνεται συχνότατα ἀναφορά στήν ὕπαρξη τῶν Ἀγγέλων, οἱ ὁποῖοι μεταξύ ἄλλων μεσολαβοῦν μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων καί μεταφέρουν τίς βουλές καί τά θελήματα τοῦ Θεοῦ στούς ἀνθρώπους.

3. Ἦδη κατά τὰ πρῶτα χριστιανικά χρόνια ἐτιμῶντο οἱ Ἄγγελοι καί εἰδικότερα στίς περιοχές τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπό ὅπου ὡς φαίνεται διεδόθη ἡ τιμή αὐτῶν καί στά γειτονικά νησιά τοῦ Αἰγαίου καί εἰδικότερα στή Σύμη. Μάλιστα σέ ὀρισμένες περιοχές τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἡ τιμή τῶν Ἀγγέλων ἀπέβη ὑπερβολική, ὥστε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος νά ἀναγκασθεῖ νά ἀσκήσει κριτική σέ αὐτήν, τονίζοντας ὅτι προτεραιότητα πρέπει νά ἔχει ἡ τιμή τῆς κεφαλῆς τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία κεφαλή εἶναι ὁ Χριστός (Πρός Κολοσσαεῖς β', 18).

4. Στή Σύμη υπάρχουν σήμερα ἑννέα συνολικά Μονές καί ναοί, ἀφιερωμένοι στούς Ἀγγέλους, ὅσα εἶναι καί τὰ ἀγγελικά Τάγματα. Σημειωτέον, ὅτι ὁ ἀριθμός ἑννέα (9) ἔχει μεγάλη σημασία, τόσο στούς ἀρχαίους Ἑλληνες (ἑννέα Μοῦσαι), ὅσον καί στή διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος καί τῶν νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων Πλωτίνου καί Πορφυρίου (Ἑννεάδες τοῦ Πλωτίνου) κ.λπ., πού ἐπηρέασαν ἄμεσα ἢ ἔμμεσα τή χριστιανική διδασκαλία καί ιδιαίτερα τή Μεταφυσική.

5. Ἡ μελέτη καί ἡ παρουσίαση ὀρισμένων παλαιῶν καί ἀνεκδότην ἐγγράφων ἀπό τό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπό τήν ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας (1522-1912), μᾶς προσφέρει πολλές καί ποικίλες πολύτιμες πληροφορίες, σχετικές πρός τή ζωή, τή δράση, τήν προσφορά καί τήν ἱστορία τῆς Μονῆς αὐτῆς.

6. Αὐτές οἱ νέες πληροφορίες, ἄλλοτε ἐπιβεβαιώνουν παλαιότερες γνώμες καί ἀπόψεις, ἄλλοτε μᾶς ἀναγκάζουν νά ἀναθεωρήσουμε ὀρισμένες ἀπό αὐτές καί ἄλλοτε συμπληρώνουν υπάρχοντα κενά καί ἐλλείψεις, σχετικά μέ τήν ἱστορία τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

7. Ἡ μελέτη καί ἡ παρουσίαση τῶν χειρογράφων αὐτῶν προβάλλει καί ἀναδεικνύει μεταξύ ἄλλων καί τή μεγάλη συμβολή τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στήν Ἐκπαίδευση. Ἐνῶ οἱ Ἑγούμενοι καί οἱ ἔχοντες γενικά τήν εὐθύνη τῆς διαχείρισης τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῆς Μονῆς χαρακτηρίζονται κατά κανόνα ἀπό πνεῦμα συντήρησης καί οἰκονομίας καί εἶναι πάρα πολύ φειδωλοί στό θέμα τῶν δαπανῶν, ἀκόμη καί στήν περίπτωση τῆς καταβολῆς τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἐργαζομένων σέ αὐτήν ἢ στήν ἐξόφληση οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων τῆς Μονῆς ἔναντι τρίτων, ἐκεῖ πού φαίνονται νά εἶναι ἐξαιρετικά γενναιόδωροι, εἶναι στά θέματα πού σχετίζονται μέ τήν Ἐκπαίδευση.

8. Στή Σύμη λειτουργοῦσε τό λεγόμενο «Ἀλληλοδιδασκτικό Σχο-

λεϊο», στό όποιο φοιτοῦσαν καί μάθαιναν γράμματα τά παιδιά καί οἱ νέοι τῆς νήσου αὐτῆς. Ἀπό τά σωζόμενα ἔγγραφα διαφαίνονται τά μεγάλα ποσά στό νόμισμα τῆς ἐποχῆς (γρόσια), τά όποια ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου διέθετε γιά τή λειτουργία τοῦ Σχολείου αὐτοῦ.

9. Εἰδικότερα σύμφωνα μέ ἓνα καί μόνο ἔγγραφο (άρ. XLIII) καί μέσα σέ σχετικά μικρό χρονικό διάστημα (1842-1849), ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου διέθεσε τό ὑπέρογκο γιά τήν ἐποχή αὐτή ποσό τῶν περὶ 76.009,00 γροσίων, γιά τή λειτουργία τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ Σχολείου τῆς Σύμης.

10. Τό γεγονός τῆς διαθέσεως ὑπό τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου πόρων γιά τήν Ἑκπαίδευση ἀποκτᾷ ἀκόμη μεγαλύτερη σημασία, ἐάν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι δέν ὑπῆρχε ἐκ μέρους τοῦ Κράτους πρόνοια γιά τήν ἴδρυση Σχολείων καί τή μόρφωση τῶν παιδιῶν τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν. Ἐνδιαφέρον πρὸς τοῦτο ἔδειχνε ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί ἡ Κοινότητα τῆς Σύμης. Ἀμφότεροι οἱ φορεῖς αὐτοὶ σέ ἀγαστή συνεργασία μεταξύ των καί μέ σύμπνοια ἐφρόντιζαν γιά τήν ἐξασφάλιση τῶν προϋποθέσεων ἐκείνων, προκειμένου νά εἶναι δυνατή ἡ λειτουργία τοῦ Σχολείου καί ἡ φοίτηση σέ αὐτό τῶν παιδιῶν καί τῶν νέων τῆς Σύμης.

11. Ἐπὶ πλέον θά πρέπει νά ἀναφερθεῖ καί νά ὑπογραμμισθεῖ τό γεγονός, ὅτι σέ πολλές περιπτώσεις συνέβαινε, ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου νά ἀντιμετωπίζει σοβαρά οἰκονομικά προβλήματα, νά βαρύνεται ἀπό ἐπαχθῆ χρέη καί νά εἶναι ἀναγκασμένη νά καταφεύγει σέ ιδιώτες καί νά δανεῖζεται χρήματα μέ ὑψηλό γιά τήν τότε ἐποχή καί γιά σήμερα τόκο, ὅμως καί τότε δέν παρέλειπε νά ἐπιχορηγεῖ τήν Ἑκπαίδευση καί νά συμβάλλει διά τοῦ τρόπου αὐτοῦ γιά τή συνέχιση τῆς ὁμαλῆς λειτουργίας τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ Σχολείου τῆς Σύμης.

12. Ἀδικοῦν ὀρισμένοι κατάφορα τήν Ἐκκλησία, τόν κλῆρο καί τοὺς Διδασκάλους τῶν παρελθουσῶν ἐποχῶν, ἐστιάζοντας τήν κριτική των σέ τυχόν διαπιστούμενα ἀτοπήματα, ἀσθενῆ σημεῖα, ἀνθρώπινες ἀδυναμίες, ἐλλείψεις, λάθη κ.λπ., τά όποια ἦσαν καί εἶναι ἀνθρώπινα καί ἀναμενόμενα, μάλιστα σέ ἐποχές δύσκολες, ὅπως συνέβαινε κατὰ κανόνα κατὰ τό παρελθόν.

13. Εἶναι ἀδιαμφισβήτητο καί ἀποδεικνύεται περίτρανα ἀπό τά ὑπάρχοντα ἀντικειμενικά καί ἀξιόπιστα στοιχεῖα, τά όποια περιέχον-

ται μεταξύ άλλων και στά σωζόμενα στο Αρχείο της Μονής του Πανορμίτου παλαιά έγγραφα, ότι η προσφορά της Έκκλησίας γενικώς και της Μονής του Πανορμίτου ειδικότερα, σε πολλά θέματα και ειδικά στο θέμα της Εκπαίδευσης, υπήρξε πάρα πολύ σημαντική.

14. Μέ τη λειτουργία των Έλληνικών Σχολείων κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας, οι νέοι του Γένους μάθαιναν γραφή και ανάγνωση, πληροφορούντο για την ένδοξη ιστορία των προγόνων των και γενικά έφωτιζοντο. Ο φωτισμός αυτός γενικώς αποτελούσε την καλύτερη προϋπόθεση και προετοιμασία των Ελλήνων, για να είναι σε θέση να αγωνισθούν για την απελευθέρωση των Ελλήνων Χριστιανών από τον όθωμανικό ζυγό, πράγμα που τελικά επέτυχαν, ύστερα από πολλούς αγώνες, μεγάλες θυσίες και μακρύ χρονικό διάστημα.

15. Είναι αξιοσημείωτο, ότι η Μονή του Πανορμίτου συνδέεται και με τους Έλληνες Ορθόδοξους Χριστιανούς, οι οποίοι κατοικούν στη μακρινή Σινώπη του Πόντου. Η Μονή διόρισε Επίτροπό της στη Σινώπη, τον εγκατεστημένον εκεί Χατζή-Δημήτριον και τον όρισε αρμόδιον, προκειμένου να συγκεντρώνει τις πάσης φύσεως εισφορές των κατοικούντων στην πόλη αυτή και στη γύρω περιοχή Χριστιανών και στη συνέχεια να τις αποστέλλει στη Μονή του Πανορμίτου.

16. Όπως αποδεικνύεται μεταξύ άλλων και από τό περιεχόμενο των σωζομένων στο Αρχείο της Μονής του Πανορμίτου έγγραφων, η Μονή αυτή κατά τους τελευταίους αιώνες της εποχής της Τουρκοκρατίας διατηρεί σχέσεις με τά πλέον σημαντικά κέντρα της τότε εποχής, όπως ήσαν: η Κωνσταντινούπολη, η Αδριανούπολη της Θράκης, η Σινώπη Πόντου, η Σμύρνη, η Έφεσος, τό Denizli (πλησίον Λαοδίκειας Μικρᾶς Ἀσίας), η Ἀττάλεια, η Ἀλεξάνδρεια της Αιγύπτου, η Ρώμη κ.λπ. και έτσι στην πράξη αποβαίνει θρησκευτικό, πνευματικό και πολιτιστικό κέντρο μέ εὐρύτατη ἐμβέλεια.

17. Από όλα αυτά, τά όποία ἀνεφέρθησαν παραπάνω, ἐξάγεται ἀβίαστα τό συμπέρασμα, ότι η μελέτη, η ανάδειξη και η παρουσίαση των παλαιών εκείνων εγγράφων του Αρχείου της Μονής του Πανορμίτου της Σύμης είναι πολύ σημαντική υπόθεση και θά πρέπει να συνεχισθεί, διότι διά του τρόπου αυτού φωτίζονται πολλές πτυχές της Ιστορίας της Μονής, της Σύμης, της Δωδεκανήσου και της Ελλάδος γενικότερα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

- Ι. Βολανάκης, Βαπτιστήρια 1976: Ι. Βολανάκης, *Τά παλαιοχριστιανικά βαπτιστήρια της Ελλάδος*, Αθήναι 1976.
- Ι. Βολανάκης, Ήγγραφα Σπηλιανῆς 2005: Ι. Βολανάκης, “Ανέκδοτα ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς Νισύρου”. Περιοδικόν «ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ», τ. 16 (Ἀθήνα 2005), σ. 257-288.
- Ι. Βολανάκης, Ήγγραφα Σπηλιανῆς 2007: Ι. Βολανάκης, “Πενῆντα ἀνέκδοτα ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς Νισύρου: 1780-1837”. Περιοδικόν «ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ», τ. 17 (Ἀθήνα 2007), σ. 90-150.
- Ι. Βολανάκης, Τοιχογραφημένοι ναοὶ Δωδεκανήσου, Β΄ 2014: Ι. Βολανάκης, “Τοιχογραφημένοι ναοὶ τῆς Δωδεκανήσου. Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν μνημείων τῆς Δωδεκανήσου”. Ἑνότητα Β΄. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», περίοδος Α΄, ἔτος ΣΤ΄, τεύχος ΙΒ΄ (Ἰούλιος -Δεκέμβριος 2014), σ. 19-214.
- Ι. Βολανάκης, Ήγγραφα Σύμης καὶ Τήλου 2017: Ι. Βολανάκης, “Ανέκδοτα ἔγγραφα τοῦ 19ου αἰῶνα ἀπὸ τίς νήσους Σύμη καὶ Τήλο”. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΑΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ», σύγγραμμα περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Δωδεκανησιακῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, τ. 12 (Ἀθήναι 2017), σ. 85-118.
- Ι. Βολανάκης, Χειρόγραφο Μαθηματάριο 2018: Ι. Βολανάκης, *Χειρόγραφο Μαθηματάριο, τοῦ Ἀνδρέα Γ. Φωτάκη, μαθητῆ Α΄ τάξης (Σχολικὸ ἔτος 1870-1871) στὴ Σχολὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Κισσοῦ Ρεθύμνου* (Ρέθυμνο 2018), Πολιτιστικὸς Σύλλογος Ἀποδούλου.
- Ι. Βολανάκης, Ήγγραφα Σπηλιανῆς 2020: Ι. Βολανάκης, “Σαρανταπέντε ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Σπηλιανῆς Νισύρου τῆς Δωδεκανήσου: 1805-1852”. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τ. ΚΕ΄ (Ἀθήναι 2020), σ. 369-496.
- Ι. Βολανάκης, Ήγγραφα Σπηλιανῆς 2021: Ι. Βολανάκης, “Ἐξῆντα ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Σπηλιανῆς Νισύρου τῆς Δωδεκανήσου: 1837-1846”. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τ. ΚΣΤ΄ (Ἀθήναι 2021), σ. 103-234.
- Ι. Βολανάκης, Ήγγραφα Σπηλιανῆς 2021: Ι. Βολανάκης, “Πενηνταπέντε ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Σπηλιανῆς Νισύρου τῆς Δωδεκανήσου: 1835-1856”. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τ. ΚΖ΄ (Ἀθήναι 2021), σ. 19-160.
- Ι. Βολανάκης, Ταξίδι στὴν Κρήτη τὸ 1817, 2022: Ι. Βολανάκης, (μεταφρ.), Franz W. Sieber, *Ταξίδι στὴ νῆσο Κρήτη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀρχιεπελάγου κατὰ τὸ ἔτος 1817*, Ἀθήνα 2022.

- Ι. Βολανάκης, Έγγραφα Σπηλιανής 2022: Ι. Βολανάκης, “Σαράντα έγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Σπηλιανῆς Νισύρου τῆς Δωδεκανήσου: 1842-1872”. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τ. ΚΗ' (Ἀθῆναι 2022), σ. 181-290.
- Διονύσιος, Ἑρμηνεία 1909: Διονύσιος ὁ ἐκ Φουρνᾶ, *Ἑρμηνεία τῆς Ζωγραφικῆς Τέχνης*, ὑπὸ Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Πετρούπολις 1909.
- ΘΗΕ: Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαιδεία, ἔκδοσις Ἀθ. Μαρτίνου, τόμοι 1-12 (Ἀθῆναι 1962-1968).
- Κ. Καλοκύρης, Βασιλικὴ Πανόρμου 1948: Κ. Δ. Καλοκύρης, “Μία σημαντικὴ ἀρχαιολογικὴ ἀνακάλυψις. Παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ ἐν Πανόρμῳ Μυλοποτάμου Κρήτης”, ΚΧ 2, 1948, 380-393.
- Σ. Κουκιάρης, Θαύματα-Ἐμφανίσεις 1989: Σ. Κουκιάρης, *Τὰ θαύματα-ἐμφανίσεις τῶν Ἀγγέλων καὶ Ἀρχαγγέλων στὴν Βυζαντινὴ Τέχνη τῶν Βαλκανίων*, Ἀθήνα-Γιάννινα 1989.
- Ἐμμ. Κωνσταντινίδης, 1967: Ἐμμ. Κωνσταντινίδης, “Ρόδου Μητρόπολις”, ΘΗΕ, τ. 10 (1967), στ. 817-820.
- ΚΧ: Κρητικὰ Χρονικά.
- Χρ. Παπαχριστοδούλου, Ἱστορία Ρόδου 1972: Χρ. Παπαχριστοδούλου, *Ἱστορία τῆς Ρόδου. Ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἕως τὴν ἐνσωμάτωσιν τῆς Δωδεκανήσου* (1948), Ἀθήνα 1972.
- Εὐ. Παπανοῦτσος, Αἰσθητικὴ Β' 2003: Εὐ. Π. Παπανοῦτσος, *Αἰσθητικὴ Β'*, Ἀθήνα 2003.
- Γ. Πετρόπουλος, Μονὴ Πανορμίτου 2020: Γ. Β. Πετρόπουλος, *Ἱστορικὸ καὶ θαύματα τοῦ Πανορμίτη*, Σύμη 2020.
- Β. Στεφανίδης, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία 1959: Β. Στεφανίδης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον*, Ἀθῆναι 1959.
- Γ. Σωτηρίου, Ἀρχαιολογία 1942: Γ. Α. Σωτηρίου, *Χριστιανικὴ καὶ Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία*, Ἀθῆναι 1942.
- Τσιρπανλῆς, Νίσυρος 2018: Ζ. Τσιρπανλῆς, *Γαμήλιες συμπεριφορὲς στὸ Αἶγαῖο. Τὸ παράδειγμα τῆς Νισύρου (19ος αἰ.)*, Ἀθήνα 2018.
- Δ. Χαβιαρᾶς, Μοναστήρια Σύμης 1962: Δ. Ν. Χαβιαρᾶς, *Τὰ Μοναστήρια τῆς νήσου Σύμης*, Ἀθῆναι 1962.
- Γ. Χριστόπουλος, Φυτολογία 1990: Γ. Χριστόπουλος (ἐπιμέλεια), *Φυτολογία*, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1990.
- Β. Altaner, Patrologie 1966: Β. Altaner – Α. Stuiber, *Patrologie. Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter*, Freiburg – Basel – Wien 1966.
- Ε. Μιονι, Παλαιογραφία 1977: Ε. Μιονι, *Εἰσαγωγή στὴν Ἑλληνικὴ Παλαιογραφία*, μετάφρασις Ν. Μ. Παναγιωτάκη, Ἀθήνα 1977.
- Fr. Nietzsche, Werke: Fr. Nietzsche, *Werke*, Kroener-Leipzig, Band I ff.
- Ρ. Scruton, Σπινόζα 2020: Ρ. Scruton, *Εἰσαγωγή στὸν Σπινόζα*, Ἀθήνα 2020.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ

Μαθηματικός

Χοράρχης - Πρωτοψάλτης Ι.Μ.Ν. Ρόδου

ΜΑ Βυζαντινῆς Μουσικολογίας

ΦΩΤΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

(ΤΕΛΗ 19ου-ΑΡΧΕΣ 20ου αἰ.).

ΕΝΑΣ ΣΠΟΥΔΑΙΟΣ ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΚΑΙ

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ*

*Στόν λατρεμένο μου παπποῦ, Μουλιάτη Νικόλαο
Στήν ἀγαπημένη μου μητέρα, Μουλιάτη Καλλιόπη
Στόν ἀείμνηστο Δάσκαλό μου, Θεουλάκη Ἐμμανουήλ*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τά μαθήματα τοῦ Μεταπτυχιακοῦ Προγράμματος κατέστησαν ἱκανά νά δώσουν τά ἐφόδια καί τίς γνώσεις γιά τή σύνταξη τῆς Διπλωματικῆς ἐργασίας. Ἐπιπλέον, κατά τή διάρκεια τῶν μαθημάτων, οἱ ἄρτια καταρτισμένοι καθηγητές καί μουσικοί ἐπιστήμονες, Μαρία Ἀλεξάνδρου καί Ἐμμανουήλ Γιαννόπουλος, ἔδωσαν τίς ἀπαραίτητες κατευθύνσεις γιά τήν ἀναζήτηση τοῦ θέματος. Ἔτσι, προέ-

* Ἡ παρούσα διπλωματική ἐργασία ὑποβλήθηκε στή Σχολή Καλῶν Τεχνῶν, Τμῆμα Μουσικῶν Σπουδῶν καί στή Θεολογική Σχολή, Τμῆμα Θεολογίας τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στά πλαίσια τοῦ Διατμηματικοῦ Προγράμματος Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν μέ τίτλο: «Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ Ἐπιστήμη καί καλλιτεχνικὴ δημιουργία».

κυψε πώς βασικοί στόχοι για τη σύνταξη της διπλωματικής εργασίας θα πρέπει να είναι ταυτόχρονα τόσο η πρωτοτυπία του θέματος όσο και η παρουσίαση στοιχείων και χειρογράφων που δεν είναι γνώριμα στον Βυζαντινό Μουσικολογικό κόσμο. Έπομένως, μέσα από μία λεπτομερή και επίπονη μελέτη, έχοντας οδηγό τις σαφείς υποδείξεις του κ. Γιαννόπουλου, επιτεύχθηκε η ολοκλήρωση της εργασίας με κύριο στόχο τα μουσικά χειρόγραφα και τις θεωρητικές σημειώσεις. Στο σημείο αυτό να ευχαριστήσουμε και τους καθηγητές από το Τμήμα Θεολογίας, τον κ. Παναγιώτη Σκαλτσή και την κ. Άννα Κόλτσιου-Νικήτα για τις πολύτιμες γνώσεις που μās μεταλαμπάδευσαν.

Συγκεκριμένα, άφεταιρία της αναζήτησης ήταν ο τόπος καταγωγής μου, τό νησί της Ρόδου, με άπώτερο σκοπό να άναδειχθεί ο άγνωστος χειρόγραφος μουσικός του πλοΰτος. Έπειτα λοιπόν, από μία τηλεφωνική μας επικοινωνία ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ.κ. Κύριλλος Κογεράκης μου γνωστοποίησε πώς υπάρχει ένα αρχείο στο εκκλησιαστικό μουσείο της Αρχαγγέλου, όπου εκεί υπάρχουν πολλαπλά χειρόγραφα, μουσικά και μή. Έτσι, με τη σύμφωνη άδεια της Μητρόπολης Ρόδου και τις οδηγίες του συντηρητή έργων τέχνης, αρχαιοτήτων και μουσειολόγου, κ. Νικολάου Σησαμάκη, πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις στο μουσείο. Εκεί, με την επίβλεψη της αρχιφύλακα, κ. Τσαμπίκας Άφαντενοΰ, υπήρχε δυνατότητα πρόσβασης στα εκκλησιαστικά αρχεία και φωτογράφισης αυτών. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να εκφράσω την εκτίμηση και τις ευχαριστίες μου στο προσωπικό του μουσείου για την άμέριστη βοήθεια και καθοδήγησή τους.

Πιο συγκεκριμένα, τό αρχείο που φυλασσόταν στο εκκλησιαστικό μουσείο Αρχαγγέλου Ρόδου ανήκε στον Φώτιο Παπαδόπουλο. Ό Φώτιος Παπαδόπουλος, μουσικοδιδάσκαλος με έξαιρετικό θεωρητικό έργο, υπήρξε μία από τις πιο εξέχουσες μουσικές προσωπικότητες της εποχής του. Η εργασία περιλαμβάνει ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα του κ. Φωτίου Παπαδοπούλου, με κάποιες πρόσθετες πληροφορίες για να σκιαγραφήσουμε τό μουσικό και κοινωνικό του πρόσωπο.

Άξίζει να σημειωθεί πώς υπήρχαν μόνο δύο μουσικά χειρόγραφα του Φωτίου Παπαδοπούλου, έως ότου έρθουν στο φως τα συγκεκρι-

κριμένα χειρόγραφα. Τό μοναδικό ἔργο πού ἔχει ἐκδοθεῖ ὑπό τόν Φώτιο Παπαδόπουλο εἶναι οἱ «Στοιχειώδεις γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας» ἀπό τό ὁποῖο ἐκδόθηκε τό πρῶτο τεῦχος ἀπό τά τρία τεύχη πού εἶχε γράψει. Συγκεκριμένα, ἦταν τό σύγγραμμα πού συντάχθηκε μέ βάση τό Πατριαρχικό ἀναλυτικό πρόγραμμα καί χρησιμοποιήθηκε ἀπό τήν Σχολή τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου. Ἐπομένως, τά συγκεκριμένα χειρόγραφα ἀποτελοῦν βασική πηγή ἀντλήσης πληροφοριῶν τόσο γιά τή δράση ὅσο καί γιά τό ἔργο τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου.

Πιο ἀναλυτικά, τά χειρόγραφα δέν εἶναι μόνο μουσικά. Τό σύνολο τῶν σελίδων εἶναι τεράστιο καί ταυτόχρονα σημαντικό ὡς πρός τόν ἀριθμό καί τό περιεχόμενο. Συγκεκριμένα, ὁ ἀριθμός ἀνέρχεται περίπου στίς δύομισι χιλιάδες (2500) σελίδες καί εἶναι ἀρχειοθετημένος μέ τυχαία σειρά σέ δέκα (10) φακέλους ἀπό τήν Ἀρχαιολογία. Στήν πλειονότητά τους πρόκειται γιά ψαλτικά μουσικά χειρόγραφα, περιλαμβάνοντας καταγραφές, ἀπόψεις καί προβληματισμούς γιά τό θεωρητικό κομμάτι τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς καθώς καί ἐπιστολές, Προγράμματα Σπουδῶν καί ἄλλες σημειώσεις. Ἐπιπλέον, ὑπάρχει συλλογή βιβλίων ὅπως καί μουσικά χειρόγραφα πού καταγράφουν παραδοσιακά τραγούδια.

Ὅσον ἀφορᾷ στά παραδοσιακά τραγούδια δέν καταγράφηκαν τόσο λόγῳ τοῦ μεγέθους ὅσο καί τῆς ἔλλειψης γνώσης τοῦ ἀντικειμένου. Ἐπιγραμματικά, πρόκειται γιά τραγούδια (περίπου τριακόσιες σελίδες στόν ἀριθμό) πού ἀναφέρονται κυρίως στήν ἀγάπη, στήν ἔκφραση τῶν συναισθημάτων ἀλλά καί σέ ἄλλες παρόμοιες καταστάσεις. Τά περισσότερα λοιπόν ἀπό αὐτά τά τραγούδια εἶναι γραμμένα στήν ἑλληνική καί κάποια ἄλλα στή γαλλική καί στήν τουρκική γλώσσα καί μελοποιημένα σέ ἤχο Α΄, πλάγιο Α΄ καί πλάγιο Δ΄.

Εἶναι ἄξιο λόγου νά ἀναφερθεῖ ὅτι στά ἐν λόγῳ χειρόγραφα ἀποτυπώνεται ἡ δημιουργικότητα, ἡ φαντασία ἀλλά καί τό ἰδιαίτερα ἐκπαιδευμένο χέρι τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου. Πρόκειται λοιπόν γιά ἐξαιρετικά ὁργανωμένες σημειώσεις στό μεγαλύτερο ποσοστό τους, γιά σχεδιαγράμματα καί πίνακες σχεδιασμένους μέ ἀκρίβεια. Ἀκόμη, στό ἀρχεῖο βρέθηκαν διάφορες σελίδες ὅπου περιεῖχαν στίχους καί τό τυπικό Ἀκολουθιῶν, πιθανότατα γιά πρακτικούς λόγους. Ἐπιπλέον, λόγῳ τῆς ἔλλειψης χαρτιοῦ, σημειώσεις ὑπάρχουν

ἀκόμη καί σέ χαρτιά κηδεῶν τοῦ Πατριαρχείου, σέ ὁδηγίες λήψης φαρμάκων καί τά ὅμοια. Στό ἀρχεῖο του, συναντήσαμε διάφορες σελίδες ὅπου εἶχαν τούς στίχους καί τό τυπικό Ἀκολουθιῶν, μᾶλλον γιά πρακτικούς λόγους.

Στό σημεῖο αὐτό θά ἤθελα νά εὐχαριστήσω τήν κ. Ἰωάννα Κλιάρη, παλαιά μου καθηγήτρια Θρησκευτικῶν στό Λύκειο καί πλέον Ὑπεύθυνη Ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων καί δράσεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν, ἡ ὁποία μέ ἔφερε σέ ἐπαφή μέ τήν κ. Ἰωάννα Ζαῖρη, Ὑπεύθυνη τῆς Βιβλιοθήκης. Ἔτσι, μέ τή βοήθεια τῆς κ. Ἰωάννας βρέθηκε στά ἀρχεῖα τοῦ Ἰδρύματος τό βιβλίο τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου, τό ὁποῖο καί μοῦ ἀπεστάλη σέ ἠλεκτρονική μορφή. Ὅμως ἀπό τό συγκεκριμένο ἀρχεῖο ἔλειπαν κάποιες σελίδες, συγκεκριμένα ἡ σελίδα δύο (2) ἕως καί ἡ σελίδα πέντε (5). Παρόλα αὐτά, τό συγκεκριμένο θεωρητικό βιβλίο τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου ἔχει στήν προσωπική του συλλογή ὁ Ἀρχων Μαΐστωρ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, κ. Γεώργιος Χατζηθεοδώρου μέ ιδιαίτερη ἀγάπη καί πάθος γιά τή μουσικολογική ἔρευνα κάτι πού διαφαίνεται μέσα ἀπό τό πολύτιμο καί τεράστιο ἔργο του. Ἔτσι, σέ ἕνα ταξίδι μου στό νησί τῆς Καλύμνου λόγῳ διπλωματικῶν ἐξετάσεων, ὁ κ. Γιώργος μοῦ ἔδωσε τήν ἄδεια νά φωτογραφήσω ὁλόκληρο τό θεωρητικό σύγγραμμα.

Ἐπίσης ιδιαίτερες εὐχαριστίες θά ἤθελα νά ἀποδώσω στόν κ. Χατζόπουλο Ἀντώνιο τόσο γιά τήν τηλεφωνική συνομιλία καί τή βοήθεια πού μοῦ παρεῖχε, ὅσο καί τίς πολύτιμες πληροφορίες πού ἀντλήσα γιά τόν Φώτιο Παπαδόπουλο καί τή Σχολή τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συλλόγου ἀπό τή Διδακτορική του Διατριβή «*Ἡ Ἐκκλησιαστική Παιδεία στήν Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατά τόν 19ο καί 20ό αἰώνα*». Τέλος, θά ἤθελα νά εὐχαριστήσω τόν Παναγιώτη Χουβαρδᾶ, ὅπου μέσα ἀπό τήν ἀξιέπαινη προσπάθεια καί ἔρευνα τῆς Διδακτορικῆς του Διατριβῆς μέ τίτλο «*Ἡ Ψαλτική ζωή στήν εὐρύτερη περιοχή τῆς Θεσσαλονίκης κατά τόν 19ο καί 20ό αἰώνα, μέσα ἀπό ἱστορικές πηγές*», (ὑπό ἐκπόνηση διδακτορική ἐργασία, Ἰόνιο Πανεπιστήμιο), μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία τῆς πρόσβασης σέ πολύτιμες πληροφορίες γιά τό ἔργο καί τή ζωή τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Φώτιος Παπαδόπουλος είναι μία εξέχουσα μουσική προσωπικότητα. Υπήρξε ένας από τους πρωτεργάτες της Μουσικής Σχολής του Έκκλησιαστικού Μουσικού Συλλόγου που λειτούργησε από τό 1898 μέχρι τό 1925¹ στην Κωνσταντινούπολη. Ένας από τους κύριους στόχους της Σχολής ήταν ή προσπάθεια καθιέρωσης καί ανάδειξης της Νέας Μεθόδου. Έτσι, σέ αυτή όλη τήν προσπάθεια ό Φώτιος Παπαδόπουλος υπήρξε βασικός υποστηρικτής περισσότερο σέ θεωρητικό επίπεδο αλλά καί μουσικής συνθέσεως.

Ιστορικά σημειώνεται πώς εκείνη τήν περίοδο τό Όθωμανικό κράτος προβαίνει σέ εύνοϊκές μεταρρυθμίσεις πού είχαν ως αποτέλεσμα τήν ίδρυση Συλλόγων συντελώντας στήν άνθηση της μουσικής παιδείας αλλά καί εύρύτερα των τεχνών². Ο Φώτιος Παπαδόπουλος είναι ό μοναδικός μέχρι στιγμής, από όσα δείχνουν οι έρευνες, πού συνοπτικά παρουσιάζει τή δράση των Πατριαρχικών Σχολών της Έκκλησιαστικής Μουσικής καί των Μουσικών Συλλόγων της Πόλης³.

Η Έκκλησιαστική Μουσική καί γενικότερα ή μουσική παράδοση είναι πολιτιστικά στοιχεία των Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως. Για τόν λόγο αυτό στό αναλυτικό πρόγραμμα των έλληνικών σχολείων ή Έκκλησιαστική Μουσική Έκπαίδευση διδάσκεται συστηματικά. Όλη αυτή ή προσπάθεια έποπτεύεται καί καθοδηγείται από

Φώτιος Παπαδόπουλος.

Πηγή: Χατζόπουλος Αντώνιος, *Η Έκκλησιαστική μουσική παιδεία στην εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως κατά τόν 19ο καί 20ό αιώνα*, Διδακτορική Διατριβή, Άλεξανδρούπολη 2000, σελ. 464.

1. Χατζόπουλος 2000, *Η Έκκλησιαστική μουσική παιδεία στην εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως κατά τόν 19ο καί 20ό αιώνα*, σελ. 8.

2. Χατζόπουλος 2000, *Η Έκκλησιαστική μουσική παιδεία στην εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως κατά τόν 19ο καί 20ό αιώνα*, σελ. 8-9.

3. Γεώργιος Παπαδόπουλος, *Συμβολαί εις τήν Ιστορίαν της παρ' ήμιν Έκκλησιαστικής μουσικής*, Έν Άθήναις, 1890 καί Γεώργιος Παπαδόπουλος, *Ιστορική Έπισκόπησις της Βυζαντινής Έκκλησιαστικής Μουσικής*, Έν Άθήναις, 1904.

τό Οικουμενικό Πατριαρχείο μέσα από σημαντικές αποφάσεις, παρεμβάσεις και εκδόσεις βιβλίων.

Ο Φώτιος Παπαδόπουλος κάτω από αυτές τις συνθήκες βρίσκει γόνιμο έδαφος για να δραστηριοποιηθεί. Πρόκειται λοιπόν για έναν άνθρωπο λόγιο, εύφυη, χαρισματικό, πολυμήχανο, ο οποίος διετέλεσε σημαντικό ρόλο στο θεωρητικό κομμάτι αλλά και έπειτα στο μουσικό. Συμπερασματικά, είναι ένας άρτια καταρτισμένος Μουσικοδιδάσκαλος της Σχολής που εργάστηκε δίπλα σε όνόματα που άφησαν τό στίγμα τους στη Βυζαντινή Μουσική, αφήνοντας παρακαταθήκη πληθώρα επιστολών, έγγραφων και συνθέσεων.

Στό πρώτο (Α') κεφάλαιο της παρούσας εργασίας παρατίθενται τα βιογραφικά στοιχεία του Φωτίου Παπαδοπούλου.

Στή συνέχεια, στο δεύτερο (Β') κεφάλαιο παρουσιάζονται:

- ή αναλυτική καταλογογράφηση και καταγραφή των μουσικών χειρογράφων και συνθέσεων,
- διάφορες αντιγραφές,
- τμήμα Έκκλησιαστικής θεωρίας, σημειώσεων, υπομνημάτων, επιστολών και άλλων εγγράφων και προγραμμάτων,
- κατάλογος βιβλίων που παραχωρήθηκε από τό Έκκλησιαστικό Μουσείο Αρχαγγέλου Ρόδου.

Στό τρίτο (Γ') κεφάλαιο παρουσιάζονται διάφορες χαρακτηριστικές συνθέσεις και πραγματοποιείται μουσικολογική προσέγγιση και σύγκριση σε αυτές τις συνθέσεις, αντιγραφή σε παρασημαντική και σε πεντάγραμμο. Έπιπλέον, γίνεται παρουσίαση του θεωρητικού έγχειριδίου που είχε εκδώσει καθώς και σχολιασμός του βιβλίου και των σημειώσεων που βρέθηκαν στο αρχείο.

Τέλος, γίνεται μιά σκιαγράφηση της προσωπικότητας του Φωτίου Παπαδοπούλου καθώς και μιά αποτίμηση του έργου και της προσφοράς του στη Βυζαντινή και Παραδοσιακή μουσική.

Κεφάλαιο Α΄

Βιογραφία

Ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος κατά πᾶσα πιθανότητα γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη. Ὑπῆρξε μία σπουδαία ἀλλά μᾶλλον λανθάνουσα μουσική μορφή μέ πολυποίκιλο ἔργο, γι' αὐτό ἀναμφίβολα θεωρεῖται διαπρεπῆς Μουσικοδιδάσκαλος, ὅπως ἀποδείχθηκε ἀπό τά χειρόγραφα του. Δέν ὑπάρχουν στοιχεῖα γιά τήν ἡμερομηνία γεννήσεως καί θανάτου του.

Τό ὄνομα «Φώτιος Παπαδόπουλος» ἀναφέρεται σέ καταλόγους συνδρομητῶν μουσικῶν καί ἄλλων ἐκδόσεων. Ἡ πρώτη του ἐμφάνιση ἔγινε τό 1866⁴, πού ἴσως νά πρόκειται γιά κάποιον συγγενή ἢ συνονόματό του. Αὐτό ἀποδίδεται στό γεγονός ὅτι, σέ ἀναμνηστική φωτογραφία τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου τό 1903, ἀπεικονίζεται στήν πρώτη σειρά, πρῶτος ἀπό ἀριστερά, δίπλα στούς ὑπόλοιπους διδάσκοντες τῆς Σχολῆς, Νηλέα Καμαράδο, Γεώργιο Παπαδόπουλο, Ἰάκωβο Ναυπλιώτη καί Πολυχρόνιο Γ. Παχειδίη⁵. Στή συγκεκριμένη λοιπόν φωτογραφία, ἡ μορφή του ἀπεικονίζει ἕναν ἄνδρα μέ μαῦρα γένια σέ ἡλικία ἀπό τριάντα πέντε (35) ἕως περίπου σαράντα (40) ἐτῶν. Ἐπομένως, ἴσως μαθηματικά, ἀπορρίπτεται ἡ ἡμερομηνία γέννησής του πρίν ἀπό τό 1855, ἐκτός καί ἂν ὑπῆρξε συνδρομητής κατά τά μαθητικά του χρόνια. Δεύτερη καί πιό πιθανή ὡς πρὸς τό πρόσωπό του ἐμφάνιση, πραγματοποιεῖται εἴκοσι χρόνια μετὰ, τό 1884⁶.

Διετέλεσε γύρω στά 1894 καί γιά τρία περίπου χρόνια⁷ Πρωτοψάλτης τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἀλεξανδρούπολης (τότε Δεδεάγας). Ἐπίσης, φέρεται νά ἦταν ψάλτης στή Μητρόπολη Γάνου καί Χώρας καί τόν Ἅγιο Δημήτριο Ταταούλων⁸. Ἐπειτα, γύρω στό 1903

4. Ἀντ. Λαμπαδάριος, *Νέον Ἀναστασιματάριον*, σελ. 376. Πρβλ. Θ. Ἀριστοκλῆς, *Βιογραφία Κωνσταντίου Α΄*, σελ. 487.

5. Χατζόπουλος 2000, *Ἡ Ἐκκλησιαστική μουσική παιδεία στήν ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατά τόν 19ο καί 20ό αἰῶνα*, σελ. 457, εἰκ. 29.

6. Γεώργιος Ραιδεστηνός, *Μεγάλη Ἑβδομάς*, σελ. 439.

7. Ἰάκωβος Ναυπλιώτης, *Φόρμιγξ*, σελ. 263. Πρβλ. Χατζόπουλος 2000, σελ. 166, σημ. 581.

8. Χατζόπουλος 2000, σελ. 166, σημ. 580.

διακόνησε ως Πρωτοψάλτης στο Άγιοταφικό Μετόχι στο Φανάρι⁹ καθώς και ως πρωτοψάλτης και πάλι τό 1906 στον Άγιο Νικόλαο Γαλατᾶ¹⁰. Δίδαξε στην Πατριαρχική Μουσική Σχολή τό 1899 και μαθητής του υπῆρξε τό 1900 ὁ Θεοδόσιος Γεωργιάδης, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος¹¹.

Τήν περίοδο 1901-1916, δίδαξε στην Ἐκκλησιαστική Μουσική Σχολή τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου πού στεγαζόταν στή Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή στο Φανάρι¹². Ὅπως προαναφέρθηκε, τό 1903 ἀπεικονίζεται σέ μία ἀναμνηστική φωτογραφία μέ τούς ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς, ἐνῶ τό 1905 συμπεριλαμβάνεται στό διδακτικό προσωπικό τῆς Σχολῆς, μαζί μέ τούς Ἰάκωβο Ναυπλιώτη, Κωνσταντῖνο Κλάββα καί Πολυχρόνιο Γ. Παχειδῆ¹³. Ἐναν χρόνο ἀργότερα, τό 1906, συμπεριλαμβάνεται καί πάλι μέ τούς ἴδιους διδάσκοντες¹⁴. Τό 1914 διετέλεσε καθηγητής θεωρίας καί πράξης στήν Α΄ τάξη τῆς Σχολῆς¹⁵ καί τό 1916 ἐμφανίζεται ὡς καθηγητής στήν Γ΄ τάξη τῆς Σχολῆς στο Ἀναλυτικό Πρόγραμμα τῆς Σχολῆς, τό ὁποῖο βρέθηκε ἀνάμεσα στά χειρόγραφα.

Ἐπιπρόσθετα, ἐκτός ἀπό βασικός καθηγητής ἀνέπτυξε ἰδιαίτερη δράση καί ὡς μέλος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου. Σημαντική υπῆρξε καί ἡ συμβολή του στήν τακτοποίηση τοῦ ἀρχείου καί τό ταμεῖο τοῦ Συλλόγου¹⁶. Τό 1903 ἀναφέρεται πώς υπηρέτησε ὡς μέλος τοῦ συμβουλίου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου μέ ἀντιπρόεδρο τόν Γ. Ι. Παπαδόπουλο¹⁷, ἐνῶ τό 1906 ἦταν μέλος τῆς ἐπιτροπῆς γιά τό περιοδικό τοῦ Συλλόγου¹⁸.

Συνεχίζοντας, τό 1907 διετέλεσε εἰσπράκτορας τοῦ Ἐκκλησιαστι-

9. Εὐστράτιος Παπαδόπουλος, *Ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Μουσικῇ*, σελ. 101. Πρβλ. Χατζόπουλος 2001, σελ. 167.

10. *Φόρμιγξ Β, Β, 10, 31* Αὐγούστου 1906, σελ. 4.

11. Θεοδόσιος Γεωργιάδης, *Νέα Μοῦσα*, σελ. 78.

12. Θεοδόσιος Γεωργιάδης, *Νέα Μοῦσα*, σελ. 78.

13. *Φόρμιγξ Β, Α, 5, 15* Μαΐου 1905, σελ. 4. *Φόρμιγξ Β, Α, 13-14, 15-30* Σεπτεμβρίου 1905, σελ. 4.

14. *Φόρμιγξ Β, Β, 10, 31* Αὐγούστου 1906, σελ. 4.

15. *Μουσική 33* (1914), σελ. 230. *Μουσική 34* (1914), σελ. 246.

16. Χατζόπουλος 2000, σελ. 167, σημ. σελ. 585.

17. *Φόρμιγξ Β, Β, 7-8, 15-31* Ἰουλίου 1906, σελ. 8.

18. *Φόρμιγξ Β, Β, 7-8, 15-31* Ἰουλίου 1906, σελ. 8.

κοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου γιά τή συλλογή τῶν συνδρομῶν ἀπό τίς ἐνορίες τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀργότερα, τό 1914 ἐκλέχτηκε στό προεδρεῖο τοῦ Συλλόγου καί παράλληλα στήν ιδιαίτερη θέση τοῦ Βιβλιοφύλακα¹⁹. Ἐπιπλέον, τήν ἴδια χρονιά ἐξελέγη μέλος τῆς εἰδικῆς τεχνικῆς ἐπιτροπῆς, πού σχηματίστηκε «ἐξ ὀφφικίου» ἀπό τόν τότε Οἰκουμενικό Πατριάρχη Ἰωακείμ Γ' μέ πρόεδρο καί εἰσηγητή τόν Γ. Παπαδόπουλο. Στόχος του ἦταν νά γνωμοδοτήσει γιά τό ἔργο τοῦ μουσικολόγου Σ. Σταματιάδη, σχετικά μέ τήν ἐναρμόνιση τῶν ἐκκλησιαστικῶν μουσικῶν μελῶν χωρίς τήν ἀλλοίωση καί τήν παραμόρφωσή τους²⁰.

Ἰδιαίτερης σημασίας στάθηκε τό γεγονός ὅτι ὑπῆρξε μέλος τῆς 12μελοῦς ἐπιτροπῆς, πού συγκλήθηκε ἀπό τόν Ἐκκλησιαστικό Μουσικό Σύλλογο μέ πρωτοβουλία τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Ε', ἔτσι ὥστε νά συμπληρώσει καί νά διορθώσει τυχόν σφάλματα, ἀπορίες ἢ παραλείψεις τοῦ ἔργου τῆς Πατριαρχικῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἔτους 1881²¹.

Στή συνέχεια, τό 1898 ὑπέβαλε πρὸς ἔγκριση τό μουσικό του ἔργο «Ὁρφεύς», τό ὁποῖο παρά τίς θετικές εἰσηγήσεις τῶν Νηλέα Καμαράδου καί Κωνσταντίνου Ψάχου, τελικά ἀπορρίφθηκε τό 1901 ἀπό τήν Πατριαρχική Κεντρική Ἐκπαιδευτική Ἐπιτροπή²². Στό ἀρχεῖο μας ὑπάρχουν διαθέσιμες πρόχειρες σημειώσεις ἀλλά καί χειρόγραφα τεύχη αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Τό 1900 ἐκδόθηκε τό σημαντικό θεωρητικό ἔργο του «Στοιχειώδεις γνώσεις». Πρόκειται γιά ἓνα ἐγχειρίδιο πού ἀποτελοῦσε τό βασικό διδακτικό θεωρητικό βοήθημα στή σχολή τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου²³.

Ὡστόσο, μέχρι τήν εὑρεση τοῦ ἐν λόγῳ ὑλικοῦ δέν ὑπῆρχαν ἀρκετά μουσικά χειρόγραφα τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου. Ἐνα ἀπό αὐτά ἦταν τά λειτουργικά του σέ πλ. α' τά ὁποῖα συνέθεσε τόν Ἰούνιο τοῦ 1896²⁴. Ἐπίσης μερικά μουσικά χειρόγραφα του, βρέθηκαν

19. *Μουσική* 30 (1914), σελ. 175.

20. *Μουσική* 30 (1914), σελ. 175, σημ. 1. Πρβλ. Χατζόπουλος 2001, σελ. 103, σημ. 132.

21. *Μουσική* 35 (1914), σελ. 263.

22. Χατζόπουλος 2000, σελ. 166-167, σημ. 583.

23. Χατζόπουλος 2000, σελ. 167.

24. Χατζόπουλος 2000, σελ. 463, εἰκ. 35 καί σελ. 298-305 ἀρχεῖο 21.

στό ἀρχεῖο τοῦ Συνέσιου Τρυφωνίση ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε μαθητής του στή σχολή καί διάδοχός του στό Ἀγιοταφικό Μετόχι, ὅπως γιά παράδειγμα τό δοξαστικό τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς²⁵.

Τό 1919 ἐξέφρασε τήν ἐπιθυμία νά χειροτονηθεῖ ιερέας στήν Κωνσταντινούπολη, ὅμως τελικά ἡ αἴτησή του ἀπορρίφθηκε ἀπό τήν Πατριαρχική Κεντρική Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή μέ τήν αἰτιολογία τῆς «Μή ὑπαρξης Πατριάρχου»²⁶. Ἐπειτα ἀπό μερικά χρόνια, χειροτονήθηκε καί διορίστηκε στόν Ἅγιο Μηνᾶ Ὑψωμαθείων. Ἐγκαταστάθηκε στήν Ἑλλάδα χωρίς ἄδεια, μέ ἀποτέλεσμα, ὅταν ἐπέστρεψε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1928, ἡ ἐνορία του νά τόν ἔχει ἀντικαταστήσει²⁷. Ἐπίσης, ὑπηρέτησε ὡς ιερέας στόν Ἱερό Ναό Παναγούδας στή Θεσσαλονίκη²⁸. Πιθανότατα ἕνας λόγος πού ἕνας τόσο χαρισματικός ἄνθρωπος ἐπέλεξε τόν δρόμο τῆς ιερωσύνης σέ προχωρημένη ἡλικία ἴσως νά ἦταν βιοποριστικός. Ἄλλωστε, κάτι τέτοιο ἦταν σύνηθες, ἀφοῦ ὑπῆρχαν ἀρκετά ὅμοια παραδείγματα Κωνσταντινουπολιτῶν Πρωτοψαλτῶν πού ἀκολούθησαν τόν δρόμο τῆς ιερωσύνης.

Ὡστόσο, ἐντύπωση ἀλλά καί ἐρωτηματικά προκαλεῖ τό γεγονός πῶς μιά σημαντική προσωπικότητα Κωνσταντινουπολίτη Πρωτοψάλτη, μουσικοδιδασκάλου, συνθέτη, ἐκδότη θεωρητικοῦ ἐγχειριδίου, ὑπεύθυνου σέ καίριες θέσεις τοῦ Συλλόγου καί σέ ἐπιτροπές δέν ἄφησε ὑλικό πού νά ἀντικατοπτρίζει τό μέγεθός του. Ἀντίθετα βέβαια, ἐκείνη τήν ἐποχή ἡ ψαλτική ζωὴ τῆς Πόλης εἶχε Πρωτοψάλτες πού ἄφησαν σημαντικό ἔργο τόσο σέ μουσικό ὅσο καί διδακτικό ἐπίπεδο, μέ τούς ὁποίους ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος συνεργάστηκε ἐπαγγελματικά καί ἀνέπτυξε φιλίες. Τέλος, δέν βρέθηκαν ἀποδείξεις πού νά μαρτυροῦν τή συγγενική του σχέση μέ τούς Εὐστράτιο καί Γεώργιο Παπαδόπουλο, πέραν ἀπό τίς φιλικές πού πιθανῶς ὑφίστανται.

25. Χατζόπουλος 2000, σελ. 464, εἰκ. 36 καί σελ. 306 ἀρχεῖο 22.

26. Χατζόπουλος 2000, σελ. 167, σημ. 587-588.

27. Χατζόπουλος 2000, σελ. 167, σημ. 589.

28. Γεωργιάδης, *Νέα Μοῦσα*, 78. Οἰκονόμου, *Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ ψαλμωδία*, τ. 2, σελ. 265.

Κεφάλαιο Β΄

Αναλυτική καταλογογράφηση του ανέκδοτου ψαλτικού και θεωρητικού αρχείου του Φωτίου Παπαδοπούλου, του αποκειμένου στο έκκλησιαστικό μουσείο Αρχαγγέλου Ρόδου

Τό κεφάλαιο αυτό έχει διαιρεθεῖ σέ ἐπιμέρους ἐνότητες, ἀφοῦ ἀποτελεῖ τό μεγαλύτερο καί βασικότερο τμήμα τῆς Διπλωματικῆς ἐργασίας.

Στήν πρώτη ἐνότητα θά παρουσιαστεῖ ἡ καταγραφή τῶν μουσικῶν χειρογράφων τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου, πού περιέχουν προσωπικές συνθέσεις του. Τό ἀρχεῖο ξεκινάει μέ τίς Ἀκολουθίες Ἑσπερινοῦ, Ὁρθρου καί Θείας Λειτουργίας μέ τήν τυπική σειρά τῶν ὕμνων. Στή συνέχεια ἀκολουθεῖ τό Εἰρμολόγιον, τό ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπό τούς Κανόνες μέ τήν ἀκόλουθη σειρά: Παρακλητικῆς, Μηνολογίου, Τριωδίου, Μεγάλης Ἑβδομάδας καί Πεντηκοσταρίου. Ἐπειτα, ἔχουν σειρά οἱ συνθέσεις ἀπό Παραλειτουργικά Τελετῶν, Φῆμες, Ὠδές γιά τή Μεγαλειότητα τοῦ Σουλτάνου, Ὑμνος γιά τόν Ἰωάννη Δαμασκηνό κ.ἄ. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ πώς στό σημεῖο αὐτό ἀναφέρονται κάποια στοιχεῖα τῶν συνθέσεων, ὅπως ἡ «χρήση δίεσης», ἡ ὁποία συναντᾶται στόν Β΄ ἤχο καί τοποθετεῖται στόν Γ΄. Ἐπίσης, ὑπάρχει ὁλόκληρη ἀναφορά γιά τή χρήση τῆς δίεσης καί τῆς ὕφεσης στά χειρόγραφα τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου, ὁ ὁποῖος ἀναλύει τή θεωρητική διάσταση καί ἐξήγηση μέ παραδείγματα. Ἐπιπλέον, ὑπάρχουν μέλη πού ἀφοροῦν μόνο στή γραμμὴ τοῦ ἴσου. Τέλος, στά περισσότερα ἀρχεῖα καταγράφεται ἡ ἡμερομηνία πού γράφτηκαν.

Ἡ δεύτερη ἐνότητα περιλαμβάνει διάφορες ἀντιγραφές ἀπό μαθήματα μεγάλων Δασκάλων, ὅπως τοῦ Μπερεκέτη, τοῦ Μπαλάση, Κρατήματα καί ἄλλες συνθέσεις. Στήν τρίτη ἐνότητα παρουσιάζεται τό τμήμα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Θεωρίας, πού ὅμως δέν ὑπάρχουν ἰδιαίτεροι σχολιασμοί. Στό ἐπόμενο κεφάλαιο πού ἀκολουθεῖ ὑπάρχει μία παρουσίαση, ἀνάλυση καί σχολιασμός στή γενική εἰκόνα τῶν ἀρχείων, τά ὁποῖα ἀφοροῦν στό θεωρητικό κομμάτι. Ἡ τέταρτη καί τελευταία ἐνότητα περιλαμβάνει ὑπομνήματα, ἐπιστολές, σελίδες ἀνεξάρτητες μέ σχεδιαγράμματα καθὼς καί προγράμματα διαφόρων ἐκδηλώσεων καί ἄλλα ἔγγραφα.

1η Ενότητα

Ἀρχεῖο Φωτίου Παπαδοπούλου μέ χειρόγραφα συνθέσεών του

Ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ

Ἀνοίξαντός σου τὴν χεῖρα, ἦχος βαρύς, (ἄνευ, Δόξα σοι ὁ Θεός, ἀλληλούϊα, 20 Νοεμβρίου 1900).

Κύριε ἐκέκραξα, ἦχος α' (σημ. Ἑσπερινός τῆς Ἰνδίκτου).

Κύριε ἐκέκραξα, ἦχος α', ἀργοσύντομον στιχηραρικό μέλος, (24 Σεπτεμβρίου 1899).

Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου, ἦχος α', ἀργοσύντομον στιχηραρικό μέλος, (24 Σεπτεμβρίου 1899).

Κύριε ἐκέκραξα, ἦχος β', σύντομον στιχηραρικό μέλος.

Κύριε ἐκέκραξα, ἦχος βαρύς, (σημ. ἦχος πλάγιος τοῦ γ')

Κύριε ἐκέκραξα, ἦχος α', σύντομο μέλος.

Στιχολογία, ἦχος α'.

Τὰς ἐσπερινὰς ἡμῶν εὐχάς, ἦχος α', Ἀναστάσιμο στιχηρό τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς, σύντομον στιχηραρικό μέλος.

Κυκλώσατε λαοὶ Σιών, ἦχος α', Ἀναστάσιμο στιχηρό τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς, σύντομον στιχηραρικό μέλος.

Δεῦτε λαοὶ ὑμνήσωμεν, ἦχος α', Ἀναστάσιμο στιχηρό τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς, σύντομον στιχηραρικό μέλος.

Τοῦ λίθου σφραγισθέντος, ἦχος α', Ἀπολυτίκιον, (20 Ἰανουαρίου 1904).

Τῶν οὐρανίων ταγμάτων, ἦχος α', Αὐτόμελον, (19 Δεκεμβρίου 1915).

Πανεύφημοι Μάρτυρες ὑμᾶς οὐχ ἡ γῆ κατέκρυψεν, ἦχος α', Αὐτόμελον, (21 Δεκεμβρίου 1915).

Ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου

Κατεπλάγη Ἰωσήφ, ἦχος δ', Θεοτοκίον Αὐτόμελον, Καὶ νῦν, Κάθισμα.

Τὰς ἐσπερινὰς ἡμῶν εὐχάς, ἦχος α', Ἀναστάσιμο στιχηρό τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς, σύντομον στιχηραρικό μέλος.

Ν' Ψαλμός μετὰ τοῦ Πᾶσα Πνοή, ἦχος βαρύς ἐκ τοῦ Ζῶ, (σημ. Μέχρι τό Τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μόσχους μελοποιήθηκαν στίς 20 Μαρτίου τοῦ 1891, τό Δόξα, Καί νῦν, Ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς, μελοποιήθηκαν στίς 9 Φεβρουαρίου τό 1889 καί στό τέλος ὑπάρχουν Κύριε ἐλέησον σέ ἦχο βαρύ).

Πᾶσα πνοή, ἦχος β', σύντομο μέλος.

Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ἦχος β', σύντομο μέλος.

Δόξα Σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς, ἦχος πλ. δ', Δοξολογία, (σημ. μόνο αὐτός ὁ στίχος), σύντομο μέλος.

Δόξα Σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς, ἦχος πλ. δ', Δοξολογία, (σημ. μόνο αὐτός ὁ στίχος), ἀργοσύντομο μέλος.

Δόξα Σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς, ἦχος πλ. δ', Δοξολογία, (σημ. μόνο αὐτός ὁ στίχος, μέ σημείωση «σύντομο εἰρμολογικό μέλος» καί ἀπό κάτω ἀναφέρει ἀργόν εἰρμολογικόν μέλος ἀλλὰ δέν τό παραθέτει. Λογικά θά ἤθελε νά παραθέσει-συγκρίνει αὐτά τά δύο μέλη), σύντομο μέλος.

Ἀκολουθία τῆς Θείας Λειτουργίας

Κύριε, ἐλέησον,

Κύριε, ἐλέησον, ἦχος β', (χρήση δίεσης).

Κύριε, ἐλέησον, ἦχος δ', (9 Δεκεμβρίου 1987).

Κύριε, ἐλέησον, ἦχος πλ. α', (12 Ὀκτωβρίου 1907).

Κύριε, ἐλέησον, ἦχος πλ. α', (26 Σεπτεμβρίου 1907).

Κύριε, ἐλέησον, ἦχος πλ. α', (σημ. Ἔχει καί ἓνα Παράσχου Κύριε, ἄρα εἶναι λειτουργικά. Στήν ἀρχή τοῦ χειρογράφου γράφει, Κύριε, ἐλέησον, Παράσχου Κύριε, Σοὶ Κύριε, πού δέν βρέθηκε ἡ συνέχεια).

Κύριε, ἐλέησον, ἦχος βαρύς, (βρίσκονται σέ χειρόγραφο μετὰ ἀπὸ Ν' Ψαλμό μέ πιθανή ἡμερομηνία 9 Φεβρουαρίου 1889).

Κύριε, ἐλέησον, ἦχος βαρύς, (22 Ἰανουαρίου 1904).

Κύριε, ἐλέησον, Παράσχου, Κύριε, Σοί, Κύριε, ἦχος πλ. δ', (σημ. Σα-ρανταεκκλησιώτου Γ., 19 Ἰουλίου 1890).

Ἀντίφωνα

Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, ἦχος πλ. δ', στίχος ἀπὸ τὸν Ψαλμὸ κβ' (102),
Ἀκολουθία τῶν Τυπικῶν, μετὰ Δόξα. Καὶ νῦν.

Ταῖς πρεσβεΐαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς, ἦχος β', Ἐφύμνιον Α' Ἀντιφώνου (χρήση διέσεως).

Ταῖς πρεσβεΐαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς, ἦχος β', Ἐφύμνιον Α' Ἀντιφώνου.

Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς σοι ἀλληλουΐα, ἦχος β', Ἐφύμνιον Β' Ἀντιφώνου.

Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς σοι ἀλληλουΐα, ἦχος β', Ἐφύμνιον Β' Ἀντιφώνου, (Ἔτερο).

Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς σοι ἀλληλουΐα, ἦχος β', Ἐφύμνιον Β' Ἀντιφώνου (σημ. Μόνο ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, χρήση διέσεως).

Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἦχος β', (σημ. Μόνο τό Καὶ νῦν καὶ ἀπὸ τό ἀθάνατος ὑπάρχων μέχρι ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας καὶ τὸν θάνατον πατήσας, ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ἀλληλουΐα, χρήση διέσεως).

Εἰσοδικά

Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ, ἦχος β', Εἰσοδικόν, (χρήση διέσεως).

Ἐν Ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν, Κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραήλ, ἦχος β', Εἰσοδικόν Μεσοπεντηκοστῆς, (χρήση διέσεως).

Εἰσοδικόν (τό μέγα;), ἦχος β'.

Κοντάκια

Προστασία τῶν Χριστιανῶν, ἦχος δ', Αὐτόμελον, Κοντάκιον τῆς Κυριακῆς, (μόνο τά σημεῖα μὴ παρίδης ἀμαρτωλῶν δεήσεων φωνάς, ἀλλὰ πρόφθασον ὡς ἀγαθὴ εἰς τήν, ἡμῶν, χρήση διέσεως).

Μετὰ τῶν Ἀγίων ἀνάπαυσον, ἦχος δ', Κοντάκιον τῶν Κεκοιμημένων, (μόνο τά σημεῖα, τῶν δούλων σου, οὐ λύπη, οὐ στεναγμός, χρήση διέσεως).

- Ἰωακείμ καί Ἄννα ὀνειδισμοῦ ἀτεκνίας, ἦχος δ', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Γενέθλιον τῆς Θεοτόκου, (μόνο τά σημεῖα, τοῦ θανάτου, ἡλευθερώθησαν, ἐνοχῆς τῶν πταισμάτων, Θεοτόκον, καί, χρήση δίεσης).
- Ὁ ὑψωθείς ἐν τῷ Σταυρῷ ἐκουσίως, ἦχος δ', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Τιμίου Σταυροῦ, (μόνο τά σημεῖα τῷ Σταυρῷ ἐκουσίως, τοὺς οἰκτιρμούς σου δώρησαι, Χριστέ ὁ Θεός, κατὰ τῶν πολεμίων, ὄπλον εἰρήνης, χρήση δίεσης).
- Ὁ καθαρώτατος ναὸς τοῦ Σωτῆρος, ἦχος δ', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, (μόνο τά σημεῖα, ναὸς τοῦ Σωτῆρος, τὸ ἱερὸν θησαύρισμα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, σήμερον εἰσάγεται, ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, ἦν ἀνυμνοῦσιν Ἄγγελοι Θεοῦ· Αὕτη ὑπάρχει, χρήση δίεσης).
- Ἡ Παρθένος σήμερον, ἦχος γ', Κοντάκιον Χριστουγέννων, (μόνο τά σημεῖα Χόρευε ἡ οἰκουμένη, μετὰ Ἀγγέλων, χρήση δίεσης).
- Ἡ Παρθένος σήμερον, ἦχος γ', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Χριστουγέννων, (μόνο τά σημεῖα Ἄγγελοι μετὰ Ποιμένων, Θεός, χρήση δίεσης).
- Ἐν τοῖς ρείθροις σήμερον τοῦ Ἰορδάνου, ἦχος δ', Κοντάκιον Προ-εόρτιον Θεοφανείων, (μόνο τά σημεῖα, τῷ Ἰωάννῃ ἐκβοᾷ, σῶσαι γὰρ ἦκω, πρωτόπλαστον, χρήση δίεσης).
- Ἐπεφάνης σήμερον τῇ οἰκουμένῃ, ἦχος δ', Κοντάκιον Θεοφανείων, (μόνο τά σημεῖα ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς, Ἦλθες ἐφάνης, χρήση δίεσης).
- Ὁ μήτραν παρθενικὴν ἀγιάσας τῷ τόκῳ σου, ἦχος α', Κοντάκιον Ὑπαπαντῆς, (μέχρι προφθάσας καὶ νῦν καὶ τὸ πολίτευμα, καὶ κραταίωσον, χρήση δίεσης).
- Ἐπὶ τοῦ ὄρους μετεμορφώθης, ἦχος βαρύς, Αὐτόμελον, Κοντάκιον Μεταμορφώσεως, (τά σημεῖα, Ἐπὶ τοῦ ὄρους μετεμορφώθης, καὶ ὡς ἐχώρουν οἱ Μαθηταί, σὺ ὑπάρχεις ἀληθῶς, χρήση δίεσης).
- Τὴν ἐν πρεσβείαις ἀκοίμητον Θεοτόκον, ἦχος πλ. β', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, (τά σημεῖα, Τὴν ἐν πρεσβείαις ἀκοίμητον, τάφος καί, Μητέρα, πρὸς τὴν ζωὴν, ὁ μήτραν οἰκήσας, χρήση δίεσης).

- Φαρισαίου φύγωμεν ὑψηγορίαν, ἦχος δ', Κοντάκιον Τελώνου καὶ Φαρισαίου, (μόνο τὰ σημεῖα, ὕψος ῥημάτων ταπεινῶν Σῶτερ τοῦ κόσμου, χρήση δίεσης).
- Τῆς πατρῶας, δόξης σου, ἦχος δ', Κοντάκιον Ἀσώτου, (μόνο τὰ σημεῖα, ὅθεν σοι τὴν τοῦ Ἀσώτου, δέξαι με μετανοοῦντα, σου, χρήση δίεσης).
- Ὅταν ἔλθῃς ὁ Θεός, ἦχος α', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω, (μόνο τὰ σημεῖα, Ὅταν ἔλθῃς ὁ Θεός, ἐπὶ γῆς μετὰ δόξης, ποταμὸς δὲ τοῦ πυρὸς πρὸ τοῦ Βήματος ἔλκη, ἀνοίγωνται, τότε ῥῦσαί με, καὶ ἀξίωσον, ἐκ δεξιῶν σου μὲ στήναι, χρήση δίεσης).
- Τῆς σοφίας ὁδηγέ, ἦχος πλ. β', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς, (μόνο τὰ σημεῖα, Τῆς σοφίας ὁδηγέ, φρονήσεως χορηγέ, τῶν ἀφρόνων παιδευτά, καὶ πτωχῶν ὑπερασπιστά, καρδίαν μου, ὁ τοῦ Πατρός, χεῖλη μου, οὐ μὴ κωλύσω ἐν τῷ, Ἐλεῆμον, παραπεσόντα, χρήση δίεσης).
- Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ἦχος πλ. δ', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Ἀκαθίστου Ὑμνου, ἀργοσύντομο μέλος.
- Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ἦχος πλ. δ', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Ἀκαθίστου Ὑμνου, ἀργό μέλος.
- Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ἦχος πλ. δ', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Ἀκαθίστου Ὑμνου, (τὰ σημεῖα στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ἀναγράφω σοι, ἐλευθέρωσον, ἵνα κράζω σοι, ἀνύμφευτε, χρήση δίεσης).
- Ἡ πάντων χαρά, ἦχος β', Κοντάκιον Σάββατο τοῦ Λαζάρου, (μόνο τὰ σημεῖα Ἡ πάντων χαρά, ἡ ζωή, τοῦ Κόσμου ἡ ἀνάστασις, τοῖς ἐν γῇ πεφανέρωται, τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι, ἄφεσιν, χρήση δίεσης).
- Τῷ θρόνῳ ἐν οὐρανῷ, ἦχος πλ. β', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Κυριακὴ τῶν Βαΐων, (τὰ σημεῖα, Τῷ θρόνῳ ἐν οὐρανῷ, τῷ πῶλῳ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐποχούμενος Χριστέ ὁ Θεός, τῶν Ἀγγέλων τὴν αἵνεσιν, καὶ τῶν, προσεδέξω, Εὐλογημένος εἶ ὁ, ἀνακαλέσασθαι, χρήση δίεσης).

Τὰ ἄνω ζητῶν, ἦχος β', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Ὁρθρου Μεγάλης Τρίτης.

Τῆς ἐορτῆς τῆς νομικῆς μεσαζούσης, ἦχος πλ. δ', Αὐτόμελον Κοντάκιον Μεσοπεντηκοστῆς, (τά σημεῖα Τῆς ἐορτῆς τῆς νομικῆς μεσαζούσης, πρὸς τοὺς παρόντας ἔλεγε, χρήση δίεσης).

Τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πληρώσας οἰκονομίαν, ἦχος πλ. β', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Ἀναλήψεως, (χρήση δίεσης).

Ὅτε καταβάς τὰς γλώσσας συνέχεε, ἦχος πλ. δ', Αὐτόμελον, Κοντάκιον Πεντηκοστῆς, (μόνο Ὑψιστος, χρήση δίεσης).

Ὡς ἀπαρχὰς τῆς φύσεως, ἦχος πλ. δ', Κοντάκιον Κυριακῆ τῶν Ἁγίων Πάντων, (τά σημεῖα, θεοφόρους Μάρτυρας, πολυέλεε, χρήση δίεσης).

Τρισάγιος Ὑμνος

Τρισάγιος Ὑμνος, Ἅγιος ὁ Θεός, ἦχος β', Δύναμις, (Σύντομο).

Τρισάγιος Ὑμνος, Ἅγιος ὁ Θεός, Δύναμις, ἦχος β', Τοῦ Βήματος καὶ τὸ Συνειθισμένον, (χρήση δίεσης).

Τὸν Σταυρόν Σου Προσκυνοῦμεν, ἀντί Τρισαγίου

Τὸν Σταυρόν Σου Προσκυνοῦμεν, ἦχος β', Τοῦ Βήματος.

Τὸν Σταυρόν Σου Προσκυνοῦμεν, ἦχος β', Δύναμις τὴν ἐορτὴ τοῦ Σταυροῦ.

Τὸν Σταυρόν Σου Προσκυνοῦμεν, ἦχος β', (χρήση δίεσης).

Ὅσοι εἰς Χριστόν, ἀντί Τρισαγίου

Ὅσοι εἰς Χριστόν, ἦχος α', (Σβησμένο τό Δύναμις καὶ παραθέτει Τοῦ Βήματος).

Ὅσοι εἰς Χριστόν, ἦχος α', Δύναμις τῶν Δεσποτικῶν ἐορτῶν, (ἀναφορά στὴ ρυθμικὴ ἀγωγή πού πρέπει νὰ ἀκολουθηθεῖ).

Ὅσοι εἰς Χριστόν, ἦχος α', μετὰ Τοῦ Βήματος.

Ὅσοι εἰς Χριστόν, ἦχος α', μετὰ Τοῦ Βήματος, (ὅμοιο μέ τό προηγούμενο, πιθανὴ ἀντιγραφή, ἄγνωστη χρονολογία καὶ τῶν δύο).

Ὅσοι εἰς Χριστόν, ἦχος α', Δύναμις τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν, (24 Ἰουνίου 1896).

Ὅσοι εἰς Χριστόν, ἦχος α', Δύναμις, (σημ. ἀπό τό ἐβαπτίσθητε καί μετὰ, 16 Μαρτίου 1896).

Ὅσοι εἰς Χριστόν, ἦχος α', Δύναμις καί Τοῦ Βήματος, (χρήση διέσης).

Ὅσοι εἰς Χριστόν, ἦχος πλ. α', Εἰς δεσποτικάς ἑορτάς τοῦ βήματος, (29 Σεπτεμβρίου 1889).

Προκείμενα

Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι καὶ ψαλάτωσάν σοι, Ἀλαλάξατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ, Πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολῆς Παύλου τό Ἀνάγνωσμα, ἦχος δ', (σημ. λείπει τό Ἀποστολικό κείμενο).

Ἄγγελος πρωτοστάτης, σέ Κλιτόν, Α' Στάσις, (σημ. Μέχρι τῇ Θεοτόκῳ τὸ Χαῖρε).

Ἀλληλουϊάριον

Ἀλληλουϊάριον, ἦχος α', (σημ. δέν εἶναι ὁλόκληρο, ἀναφέρει γραμμὴ γιὰ τό Ἀλληλουϊάριον τοῦ α' Ἦχου).

Ἀλληλουϊάριον, ἦχος α', (9 Δεκεμβρίου 1898).

Ἀλληλουϊάριον, ἦχος β', (11 Μαΐου 1899).

Ἀλληλουϊάριον, ἦχος β', (δύο Ἀλληλούϊα ὡς παράδειγμα γιὰ χρήση διέσης).

Ἀλληλουϊάριον, ἦχος β', (10 Δεκεμβρίου 1898).

Ἀλληλουϊάριον, ἦχος δ', (10 Δεκεμβρίου 1898).

Ἀλληλουϊάριον, ἦχος δ', (18 Δεκεμβρίου 1898).

Ἀλληλουϊάριον, ἦχος πλ. α', (19 Δεκεμβρίου 1898).

Χερουβικά

Χερουβικόν, ἦχος α', Ἀργοσύντομον, (σημ. Δέν ἔχει στήν ἀρχή τό ποιητικό κείμενο καί ἀπό ἓνα σημεῖο φαίνεται τό Χερουβεῖμ

μυστικῶς εἰκονίζοντες, καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον..., χωρισμένο σὲ τρία μικρά χαρτάκια).

Χερουβικόν, ἦχος α', Ἀργοσύντομον, (σημ. Ἔχει στήν ἀρχή τό ποιητικό κείμενο, Οἱ τὰ Χερουβεῖμ μυστικῶς εἰκονίζοντες).

Χερουβικόν, ἦχος β', Ἀργοσύντομον, (σημ. μέχρι μυστικῶς εἰκονίζοντες).

Χερουβικόν, ἦχος β', Σύντομον, (Ἐξαιρετικά σύντομη σύνθεση).

Χερουβικόν, ἦχος δ', Σύντομον, (Ἐξαιρετικά σύντομη σύνθεση, μέχρι πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν).

Χερουβικόν, ἦχος δ', Ἀργόν, (σημ. μέχρι μυστικῶς εἰκονίζοντες).

Χερουβικόν, ἦχος βαρὺς ἐκ τοῦ Γα, Σύντομον, (Ἐξαιρετικά σύντομη σύνθεση).

Χερουβικόν, ἦχος βαρὺς, Ἀργοσύντομον, (17 Μαρτίου 1917).

Χερουβικόν, ἦχος πλ. δ', Ἀργόν, (σημ. μόνο τό Οἱ τὰ Χερουβεῖμ).

Ἀγαπήσω Σε, Κύριε

Ἀγαπήσω Σε, Κύριε, ἦχος β', Εἰς τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμόν, (Ἡ γραμμὴ τοῦ Ἰσου καὶ ἡ ρύθμιση εἰς πόδας ὑπὸ Φωτίου Παπαδοπούλου).

Ἀγαπήσω Σε, Κύριε, ἦχος βαρὺς, (χρήση διέσεως).

Ἀγαπήσω Σε, Κύριε, ἦχος βαρὺς.

Λειτουργικά

Λειτουργικά, ἦχος α', (σημ. μέχρι Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, Μάϊος 1901).

Λειτουργικά, ἦχος α', (σημ. μέχρι Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβῶθ, 14 Ὀκτωβρίου 1900).

Λειτουργικά, ἦχος πλ. α', Πεντάφωνος-Φρύγιος (σημ. μέχρι Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν).

Λειτουργικά, ἦχος πλ. α', Πεντάφωνος-Φρύγιος (σημ. μέχρι Ἀμήν, Ἀμήν).

Λειτουργικά, ἦχος βαρὺς ἐναρμόνιος, (Περιλαμβάνονται Κύριε, ἐλέη-

σον - Παράσχου Κύριε, στην 7η σελίδα τοποθετεί Κύριε, έλέησον - Παράσχου Κύριε, στή Ρωσική γλώσσα).

Λειτουργικά, ήχος βαρύς έναρμόνιος, (Συνέχεια του προηγούμενου τετραδίου, σελίδα 8 άνευ Κύριε, έλέησον - Παράσχου Κύριε, μέχρι τή σελίδα 11 όπου ύπάρχει συνέχεια μέ Πολυχρονισμό).

Λειτουργικά, ήχος βαρύς διατονικός, (Περιλαμβάνονται, Πατέρα, Υιόν καί Άγιον Πνεϋμα, Έλεον ειρήνης, θυσίαν αινέσεως, Καί μετά του πνεύματός σου).

Λειτουργικά, ήχος πλ. δ', (σημ. μέχρι, Άμήν, Άμήν).

Λειτουργικά, ήχος πλ. δ', (σημ. μέχρι, Σε ύμνοϋμεν, σε εύλογοϋμεν).

Λειτουργικά Θείας Λειτουργίας Μεγάλου Βασιλείου, ήχος β', (Άγιος, Άγιος, Άγιος Κύριος Σαβαώθ Άμήν, Άμήν. Σε ύμνοϋμεν, σε εύλογοϋμεν - Άγνωστη χρονολογία).

Λειτουργικά Θείας Λειτουργίας Μεγάλου Βασιλείου, ήχος β', (Άμήν, Άμήν. Σε ύμνοϋμεν, σε εύλογοϋμεν, μέχρι Σε ύμνοϋμεν, 4 Φεβρουαρίου 1916).

Λειτουργικά Θείας Λειτουργίας Μεγάλου Βασιλείου, ήχος β', (Άγιος, Άγιος, Άγιος Κύριος Σαβαώθ, μέχρι πλήρης ό ούρανός καί ή γή, συνοδεία δεύτερης γραμμής ισοκρατήματος).

Άξιόν έστιν

Άξιόν έστιν ως άληθώς, ήχος α', (13 Ίουλίου 1893).

Άξιόν έστιν ως άληθώς, ήχος α', Έτερον.

Άξιόν έστιν ως άληθώς, ήχος α', (σημ. μέχρι καί παναμώμητον, στην άρκτική μαρτυρία ένώ δείχνει έκ του Δι άρχεται από τόν Πα μέ ανάβαση τεσσάρων φωνών. Αναφέρει σε «άργό είρμολογικό», 26 Νοεμβρίου 1911).

Άξιόν έστιν ως άληθώς, ήχος β', Αρχαϊον Γρηγορίου Πρωτοψάλτου, (χρήση δίεσης).

Άξιόν έστιν ως άληθώς, ήχος β', (σημ. Έχει στίχους μέχρι την Θεοτόκον, επίσης αναφέρει τή μετρική).

Άξιόν έστιν ως άληθώς, ήχος β' έκ του Βου, (17 Όκτωβρίου 1900).

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἦχος β', (σημ. μέχρι καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν).

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἦχος β', [27-28 Αὐγούστου 1906, κατὰ παραγγελία φίλου Παύλου Μυστακίδου (;)].

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἦχος πλ. α' ἐναρμόνιος, (σημ. ἀναφέρει ὅτι αὐτό τό Ἄξιόν ἐστιν, νά γραφεῖ μετὰ τὰ Λειτουργικά τοῦ Γερασίμου Κανελλίδου σέ ἦχος πλ. α' ἐναρμόνιο).

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἦχος πλ. α' ἐκ τοῦ Κε, (21 Δεκεμβρίου 1903).

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἦχος πλ. α' ἐκ τοῦ Κε, (σέ χαρτί κηδείας).

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἦχος πλ. α' ἐκ τοῦ Κε, (τό ἴδιο μέ τό προηγούμενο ἀλλά μέ βάση τό Πα, 13 Νοεμβρίου 1900).

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἦχος πλ. α', Φρυγίος (Ἄτζέμ;)

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἦχος πλ. β' «Νενανώ», (17 Ὀκτωβρίου 1900).

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἦχος πλ. β' (13 Ἰουλίου 1893).

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἦχος βαρύς, (8 Σεπτεμβρίου 1906).

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἦχος βαρύς ἐκ τοῦ Γα, (σημ. μέχρι καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως).

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, ἦχος πλ. δ', (30 Ἰουλίου 1916).

Ὕμνοι Ἀπολύσεως

Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἦχος β', (χρήση διέσης).

Μνήσθητι, εὖσπλαχνε, καὶ ἡμῶν, ἦχος β', ἀντί τοῦ Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, (χρήση διέσης).

Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, ἦχος β', ἀντί τοῦ Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, (χρήση διέσης).

Εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος, ἦχος β', (χρήση διέσης).

Εἰς πολλὰ ἔτη

Εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα, ἦχος β', (χρήση διέσης).

Εἰς πολλὰ ἔτη, ἦχος β', (11 Ὀκτωβρίου 1906).

Εἰς πολλὰ ἔτη, ἦχος β' (17 Φεβρουαρίου 1893).

Τὸν Δεσπότην καὶ Ἀρχιερέα

Τὸν Δεσπότην καὶ Ἀρχιερέαν, ἦχος β', (χρήση δίεσης).

Τὸν Δεσπότην καὶ Ἀρχιερέαν, ἦχος β', (Ἀπρίλιος 1899).

Εἰρμολόγιον

Κανόνες Παρακλητικῆς

Σοῦ ἡ τροπαιοῦχος δεξιὰ, ἦχος α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή α', Ἀναστάσιμος Κανόνας, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Σοῦ ἡ τροπαιοῦχος δεξιὰ, ἦχος α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή α', Ἀναστάσιμος Κανόνας, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Δεῦτε πόμα πῖωμεν καινόν, ἦχος α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή γ', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος.

Ὡς ἐν ἡπείρῳ πεζεύσας ὁ Ἰσραήλ, ἦχος β', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή α', Ἀναστάσιμος Κανόνας, σύντομο μέλος.

Ὡς ἐν ἡπείρῳ πεζεύσας ὁ Ἰσραήλ, ἦχος β', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή α', Ἀναστάσιμος Κανόνας, ἀργοσύντομο μέλος.

Κανόνες Μηνολογίου

Τῷ συντρίψαντι πολέμους, ἦχος πλ. δ', Κανών β', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή α', Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος.

Ἐστερεώθη ἡ καρδιά μου ἐν Κυρίῳ, ἦχος πλ. δ', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή γ', Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος.

Τῷ συντρίψαντι πολέμους, ἦχος πλ. δ', Κανών β', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή α', Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος.

Χορευέτω πᾶσα κτίσις, ἦχος πλ. δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ συντρίψαντι πολέμους, ᾠδή α', Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος.

Ἡ Ἀγία τῶν Ἀγίων, ἦχος πλ. δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ συντρίψαντι πολέμους, ᾠδή α', Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος.

Τρία ἄναρχα δοξάζω, ἦχος πλ. δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ

συντρίψαντι πολέμους, ὥδή α', Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος.

Τῖς ἐώρακε παιδίον, ἦχος πλ. δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ συντρίψαντι πολέμους, ὥδή α', Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος.

Τῷ συντρίψαντι πολέμους, ἦχος πλ. δ', Κανών β', Ὁ Εἰρμός, ὥδή α', Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (Ἀγνωστη ἡμερομηνία).

Χορευέτω πᾶσα κτίσις, ἦχος πλ. δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ συντρίψαντι πολέμους, ὥδή α', Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (Ἀγνωστη ἡμερομηνία).

Ἡ Ἀγία τῶν Ἀγίων, ἦχος πλ. δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ συντρίψαντι πολέμους, ὥδή α', Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος (Ἀγνωστη ἡμερομηνία, σημ. μέχρι ἀνατραφῆναι ἐκ χειρὸς Ἀγγέλου).

Δεῦτε λαοί, ἦχος β', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ὥδή α', Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (Ἀγνωστη ἡμερομηνία).

Δεῦτε πιστοί, ἦχος β', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ὥδή α', Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (Ἀγνωστη ἡμερομηνία, σημ. μέχρι τὴν ἐξ ἀκάρπου σήμερον, ἐπιδημήσασαν).

Σταυρὸν χαράξας Μωσῆς, ἦχος πλ. δ', Ὁ Εἰρμός, ὥδή α', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, ἀργοσύντομο μέλος.

Εἰσακήκοα Κύριε, ἦχος πλ. δ', Ὁ Εἰρμός, ὥδή δ', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, ἀργοσύντομο μέλος, (27 Ἀπριλίου 1894).

Ὡ τρισμακάριστον ξύλον, ἦχος πλ. δ', Ὁ Εἰρμός, ὥδή ε', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, ἀργοσύντομο μέλος, (12 Μαΐου 1894).

Σταυρὸν χαράξας Μωσῆς, ἦχος πλ. δ', Ὁ Εἰρμός, ὥδή α', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Τὸν τύπον πάλαι Μωσῆς, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σταυρὸν χαράξας Μωσῆς, ὥδή α', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Ἀνέθηκε Μωϋσῆς, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σταυρὸν χαράξας Μωσῆς, ὥδή α', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐπέδειξεν οὐρανός, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Σταυρὸν χαρά-
ξας Μωσῆς, ὥδή α', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος,
(2 Δεκεμβρίου 1904).

Ράβδος εἰς τύπον τοῦ μυστηρίου παραλαμβάνεται, ἦχος πλ. δ', Ὁ
Εἰρμός, ὥδή γ', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δε-
κεμβρίου 1904).

Ὡς ἐπαφῆκε ῥαπιζομένη ὕδωρ ἀκρότομος, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ
εἱρμοῦ Ράβδος εἰς τύπον τοῦ μυστηρίου παραλαμβάνεται, ὥδή
γ', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου
1904).

Πλευρᾶς ἀχράντου λόγχῃ τρωθείσης, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ
Ράβδος εἰς τύπον τοῦ μυστηρίου παραλαμβάνεται, ὥδή γ',
Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Εἰσακήκοα Κύριε, ἦχος πλ. δ', Ὁ Εἰρμός, ὥδή δ', Ὑψωσις Τιμίου
Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Πικρογόνους μετέβαλε, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Εἰσακήκοα
Κύριε, ὥδή δ', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δε-
κεμβρίου 1904).

Ὁ βυθῷ κολπωσάμενος, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Εἰσακήκοα
Κύριε, ὥδή δ', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δε-
κεμβρίου 1904).

Τερῶς προστοιβάζεται, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Εἰσακήκοα
Κύριε, ὥδή δ', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δε-
κεμβρίου 1904).

Θαυμαστῶς ἐφαπλούμενος, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Εἰσακή-
κοα Κύριε, ὥδή δ', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος,
(2 Δεκεμβρίου 1904).

Ἦ τρισμακάριστον ξύλον, ἦχος πλ. δ', Ὁ Εἰρμός, ὥδή ε', Ὑψωσις
Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Σὲ τὸ αἰοίδιμον ξύλον, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Ἦ τρισμακά-
ριστον ξύλον, ὥδή ε', Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέ-
λος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐποχθονίων δυνάμεις, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Ἦ τρισμακά-

ριστον ξύλον, ὥδῃ ε΄, Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Μαρμαρυγαῖς ἀκηράτοις, ἦχος πλ. δ΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὡ τρισμακάριστον ξύλον, ὥδῃ ε΄, Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Νοτίου θηρὸς ἐν σπλάγχνοις, ἦχος πλ. δ΄, Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ στ΄, Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Ὁ γήρα καμφθεῖς, ἦχος πλ. δ΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Νοτίου θηρὸς ἐν σπλάγχνοις, ὥδῃ στ΄, Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Νεαζούσαις θεῖς παλάμας, ἦχος πλ. δ΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Νοτίου θηρὸς ἐν σπλάγχνοις, ὥδῃ στ΄, Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐκνοον πρόσταγμα τυράννου δυσσεβοῦς, ἦχος πλ. δ΄, Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ ζ΄, Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Εὐλου γευσάμενος ὁ πρῶτος ἐν βροτοῖς, ἦχος πλ. δ΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐκνοον πρόσταγμα τυράννου δυσσεβοῦς, ὥδῃ ζ΄, Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐλυσε πρόσταγμα Θεοῦ παρακοή, ἦχος πλ. δ΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐκνοον πρόσταγμα τυράννου δυσσεβοῦς, ὥδῃ ζ΄, Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Ράβδου προσπτύσσεται τὸ ἄκρον, ἦχος πλ. δ΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐκνοον πρόσταγμα τυράννου δυσσεβοῦς, ὥδῃ ζ΄, Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Εὐλογεῖτε Παῖδες, ἦχος πλ. δ΄, Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ η΄, Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Ὑψουμένου ξύλου, ἦχος πλ. δ΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Εὐλογεῖτε Παῖδες, ὥδῃ η΄, Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

Οἱ τῇ θεῖᾳ ψήφῳ, ἦχος πλ. δ΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Εὐλογεῖτε Παῖδες, ὥδῃ η΄, Ὑψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).

- Μυστικῶς εἶ Θεοτόκε Παράδεισος, ἦχος πλ. δ', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή θ',
 "Υψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ἀγαλλέσθω τὰ δρυμοῦ ξύλα σύμπαντα, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ
 εἰρμοῦ Μυστικῶς εἶ Θεοτόκε Παράδεισος, ᾠδή θ', "Υψωσις Τι-
 μίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ἰερὸν ἡγέρθη κέρας θεόφροσι, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Μυ-
 στικῶς εἶ Θεοτόκε Παράδεισος, ᾠδή θ', "Υψωσις Τιμίου Σταυ-
 ροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).*
- 'Ο διὰ βρώσεως τοῦ ξύλου, ἦχος πλ. δ', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή θ', β' εἰρμός,
 "Υψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).*
- Μὴ τὴν πικρίαν τὴν τοῦ ξύλου, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ β' εἰρμοῦ 'Ο
 διὰ βρώσεως τοῦ ξύλου, ᾠδή θ', "Υψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύν-
 τομο μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ἀδιαλείπτως βαπτομένους, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ β' εἰρμοῦ 'Ο διὰ
 βρώσεως τοῦ ξύλου, ᾠδή θ', "Υψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο
 μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).*
- "Ἵνα τὸν τύπον ὑποδείξης, ἦχος πλ. δ', στίχος τοῦ β' εἰρμοῦ 'Ο διὰ
 βρώσεως τοῦ ξύλου, ᾠδή θ', "Υψωσις Τιμίου Σταυροῦ, σύντομο
 μέλος, (2 Δεκεμβρίου 1904).*
- Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε, ἦχος α', Κανὼν α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή α',
 Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ῥεύσαντα ἐκ παραβάσεως, ἦχος α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
 Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε, ᾠδή α', Χριστουγέννων, σύντομο
 μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ἰδὼν ὁ Κτίστης ὀλλύμενον, ἦχος α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
 Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε, ᾠδή α', Χριστουγέννων, σύντομο
 μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).*
- Σοφία λόγος καὶ δύναμις, ἦχος α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
 Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε, ᾠδή α', Χριστουγέννων, σύντομο
 μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).*
- Τῷ πρὸ τῶν αἰώνων, ἦχος α', Κανὼν α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή γ', Χριστου-
 γέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).*
- 'Ο τῆς ἐπιπνοίας, ἦχος α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ πρὸ τῶν*

αίωνων, δοξάσατε, ὡδή γ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Σύμμορφος πηλίνης, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Τῷ πρὸ τῶν αἰώνων, δοξάσατε, ὡδή γ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος*, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Βηθλεὲμ εὐφραίνου, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Τῷ πρὸ τῶν αἰώνων, δοξάσατε, ὡδή γ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος*, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Ράβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ὡδή δ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Ὅν πάλαι προεῖπεν Ἰακώβ, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Ράβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, ὡδή δ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος*, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Τοῦ Μάντεως πάλαι Βαλαάμ, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Ράβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, ὡδή δ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος*, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Ὡς πόκῳ γαστρὶ Παρθενική, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Ράβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, ὡδή δ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος*, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Θεὸς ὢν εἰρήνης, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ὡδή ε', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐν δούλοις τῷ Καίσαρος δόγματι, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Θεὸς ὢν εἰρήνης, ὡδή ε', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος*, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Ἰδοὺ ἡ Παρθένος, ὡς πάλαι φησίν, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Θεὸς ὢν εἰρήνης, ὡδή ε', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος*, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Σπλάγχχνων Ἰωνᾶν, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ὡδή στ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Ἦλθε σαρκωθείς, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Σπλάγχχνων Ἰωνᾶν, ὡδή στ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος*, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Νέον ἐξ Ἀδάμ, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Σπλάγχχνων*

Ἰωνᾶν, ὥδῃ στ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Οἱ Παῖδες εὐσεβεία, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ ζ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Ποιμένες ἀγραυλοῦντες, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οἱ Παῖδες εὐσεβεία, ὥδῃ ζ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐξαίφνης σὺν τῷ λόγῳ τοῦ Ἀγγέλου, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οἱ Παῖδες εὐσεβεία, ὥδῃ ζ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Ῥῆμα τί τοῦτο; εἶπον οἱ Ποιμένες, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οἱ Παῖδες εὐσεβεία, ὥδῃ ζ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Θαύματος ὑπερφυοῦς ἡ δροσοβόλος, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ η', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Ἔλκει Βαβυλῶνος ἡ θυγάτηρ παιδας, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Θαύματος ὑπερφυοῦς ἡ δροσοβόλος, ὥδῃ η', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Ὅργανα παρέκλινε τὸ πένθος ὥδῃς, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Θαύματος ὑπερφυοῦς ἡ δροσοβόλος, ὥδῃ η', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Σκῦλα Βαβυλῶν τῆς Βασιλίδος Σιών, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Θαύματος ὑπερφυοῦς ἡ δροσοβόλος, ὥδῃ η', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τὴν τιμιωτέραν..., Μυστήριον ξένον, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ θ' μετὰ στιχολογίας, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τὸν ἐκ τῆς Παρθένου..., Ἐξαίσιον δρόμον, ὁρῶντες οἱ Μάγοι, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Μυστήριον ξένον, ὥδῃ θ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τὸν ἐν τῷ Σπηλαίῳ..., Νηγεγὲς Μάγων λεγόντων, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Μυστήριον ξέ-

νον, ὡδή θ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Μεγάλυνον ψυχή μου, τῶν ὑπὸ τῶν Μάγων..., Ἦκρίβωσε χρόνον Ἡρώδης ἀστέρος, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Μυστήριον ξένον, ὡδή θ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (3 Δεκεμβρίου 1904).

Ἔσωσε λαόν, θαυματουργῶν Δεσπότης, ἦχος α', Κανών β', Ὁ Εἰρμός, ὡδή α', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Ἦνεγκε γαστήρ ἡγιασμένη Λόγον, ἦχος α', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἔσωσε λαόν, θαυματουργῶν Δεσπότης, ὡδή α', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐδειξεν ἀστήρ τὸν πρὸ ἡλίου Λόγον, ἦχος α', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἔσωσε λαόν, θαυματουργῶν Δεσπότης, ὡδή α', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Νεῦσον πρὸς ὕμνους οἰκετῶν Εὐεργέτα, ἦχος α', Κανών γ', Ὁ Εἰρμός, ὡδή α', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Νύμφης πανάγνου τὸν πανόλβιον τόκον, ἦχος α', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Νεῦσον πρὸς ὕμνους οἰκετῶν Εὐεργέτα, ὡδή γ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Ὑψους ἀνάσσων οὐρανῶν εὐσπλαγχνία, ἦχος α', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Νεῦσον πρὸς ὕμνους οἰκετῶν Εὐεργέτα, ὡδή γ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Γένους βροτείου τὴν ἀνάπλασιν πάλαι, ἦχος α', Κανών β', Ὁ Εἰρμός, ὡδή δ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Ἴσος προῆλθες τοῖς βροτοῖς ἐκουσίως, ἦχος α', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Γένους βροτείου τὴν ἀνάπλασιν πάλαι, ὡδή δ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Ἔθνη τὰ πρόσθεν τῇ φθορᾷ βεβυσμένα, ἦχος α', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Γένους βροτείου τὴν ἀνάπλασιν πάλαι, ὡδή δ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Ρίζης φυεῖσα τοῦ Ἰεσσαὶ Παρθένε, ἦχος α', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Γένους βροτείου τὴν ἀνάπλασιν πάλαι, ὡδή δ', Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐκ νυκτὸς ἔργων, ἐσκοτισμένης πλάνης, ἦχος α', Κανών β', Ὁ

- Εἰρμός, ὦδή ε΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἀπηνές ἔχθος, τὸ πρὸς αὐτὸν Δεσπότης, ἦχος α΄, Κανών β΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐκ νυκτὸς ἔργων, ἐσκοτισμένης πλάνης, ὦδή ε΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).
- Ὁ λαὸς εἶδεν, ὁ πρὶν ἡμαυρωμένος, ἦχος α΄, Κανών β΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐκ νυκτὸς ἔργων, ἐσκοτισμένης πλάνης, ὦδή ε΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).
- Ναίων Ἰωνᾶς, ἐν μυχοῖς θαλαττίοις, ἦχος α΄, Κανών β΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή στ΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).
- Ὅς ἦν ἐν ἀρχῇ, πρὸς Θεὸν Θεὸς Λόγος, ἦχος α΄, Κανών β΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ναίων Ἰωνᾶς, ἐν μυχοῖς θαλαττίοις, ὦδή στ΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἴκται δι' ἡμᾶς, Ἀβραὰμ ἐξ ὀσφύος, ἦχος α΄, Κανών β΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ναίων Ἰωνᾶς, ἐν μυχοῖς θαλαττίοις, ὦδή στ΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).
- Τῷ παντάνακτος ἐξεφαύλισαν πόθω, ἦχος α΄, Κανών β΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή ζ΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).
- Υπηρέτας μὲν ἐμμανῶς καταφλέγει, ἦχος α΄, Κανών β΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ παντάνακτος ἐξεφαύλισαν πόθω, ὦδή ζ΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἀρωγὲ Χριστέ, τὸν βροτοῖς ἐναντίον, ἦχος α΄, Κανών β΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ παντάνακτος ἐξεφαύλισαν πόθω, ὦδή ζ΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).
- Τὴν ἀγριωπὸν, ἀκρατῶς γαυρουμένην, ἦχος α΄, Κανών β΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ παντάνακτος ἐξεφαύλισαν πόθω, ὦδή ζ΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).
- Μήτηρ ἀφλέκτως εἰκονίζουσι Κόρης, ἦχος α΄, Κανών β΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή η΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).
- Λύμην φυγοῦσα τοῦ θεοῦσθαι τῇ πλάνῃ, ἦχος α΄, Κανών β΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Μήτηρ ἀφλέκτως εἰκονίζουσι Κόρης, ὦδή η΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἦκεις πλανῆτιν πρὸς νομὴν ἐπιστρέφων, ἦχος α΄, Κανών β΄, στίχος

τοῦ εἰρμοῦ *Μήτηραν ἀφλέκτως εἰκονίζουσι Κόρης, ὦδή η΄*, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Σήμερον ἡ Παρθένος, τίκτει τὸν Δεσπότην..., *Στέργειν μὲν ἡμᾶς*, ἦχος α΄, Κανών β΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή θ΄ μετὰ στιχολογίας, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Σήμερον ὁ Δεσπότης, τίκτεται ὡς βρέφος..., *Στέργειν μὲν ἡμᾶς*, ἦχος α΄, Κανών β΄, ὦδή θ΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Δόξα... *Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τῆς τρισυποστάτου...*, *Τύπους ἀφεγγεῖς καὶ σκιᾶς παρηγμένας*, ἦχος α΄, Κανών β΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Στέργειν μὲν ἡμᾶς, ὦδή θ΄*, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Καὶ νῦν... *Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τὴν λυτρωσαμένην...*, *Πόθου τετευχώς*, ἦχος α΄, Κανών β΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Στέργειν μὲν ἡμᾶς, ὦδή θ΄*, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος, (5 Δεκεμβρίου 1904).

Χριστὸς γεννᾶται, ἦχος α΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή α΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος.

Ἔσωσε λαόν, ἦχος γ΄, Κανών β΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή α΄, Χριστουγέννων, σύντομο μέλος.

Χριστὸς γεννᾶται, ἦχος α΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή α΄, Χριστουγέννων, ἀργοσύντομο μέλος.

Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τὴν τιμιωτέραν..., *Μυστήριον ξένον, ὁρῶ καὶ παράδοξον*, ἦχος α΄, Κανών α΄ Ὁ Εἰρμός, ὦδή θ΄, Χριστουγέννων, ἀργοσύντομο μέλος.

Βυθοῦ ἀνεκάλυψε πυθμένα, ἦχος β΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή α΄, Θεοφανείων, ἀργοσύντομο μέλος.

Ἰσχὺν ὁ διδούς, τοῖς Βασιλεῦσιν ἡμῶν Κύριος, ἦχος β΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή γ΄, Θεοφανείων, ἀργοσύντομο μέλος.

Ἀκήκοε Κύριε φωνῆς σου, ἦχος β΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή δ΄, Θεοφανείων, ἀργοσύντομο μέλος.

Χέρσον ἀβυσσοτόκον πέδον ἥλιος, ἦχος γ΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή α΄, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).

*Ῥανάτωσαν ὕδωρ νεφέλαι, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
Χέρσον ἀβυσσοτόκον πέδον ἥλιος, ᾠδή α', Ὑπαπαντῆς τῆς
Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).*

*Ἰσχύσατε χεῖρες Συμεών, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Χέρ-
σον ἀβυσσοτόκον πέδον ἥλιος, ᾠδή α', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεο-
τόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).*

*Συνέσει ταθέντες οὐρανοὶ εὐφράνθητε, ἦχος γ', Κανών α', στίχος
τοῦ εἰρμοῦ Χέρσον ἀβυσσοτόκον πέδον ἥλιος, ᾠδή α', Ὑπα-
παντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).*

*Τὸ στερέωμα, τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων, ἦχος γ', Κανών α', Ὁ Εἰρμός,
ᾠδή γ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμ-
βρίου 1904).*

*Ὁ πρωτότοκος ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, ἦχος γ', Κανών α', στίχος
τοῦ εἰρμοῦ Τὸ στερέωμα, τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων, ᾠδή γ',
Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου
1904).*

*Νηπιόφρονα, τὸν γεγονότα ἀπάτη, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ
εἰρμοῦ Τὸ στερέωμα, τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων, ᾠδή γ', Ὑπα-
παντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).*

*Γῆς ἀπόγονον, παλινδρομήσασαν ταύτη, ἦχος γ', Κανών α', στίχος
τοῦ εἰρμοῦ Τὸ στερέωμα, τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων, ᾠδή γ',
Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου
1904).*

*Ἐκάλυψεν οὐρανούς, ἦχος γ', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή δ', Ὑπα-
παντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).*

*Γηθόμενος Συμεών, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐκάλυψεν
οὐρανούς, ᾠδή δ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος,
(1 Δεκεμβρίου 1904).*

*Ἦν ἡλπισας Συμεών ἡλικιώτην βρεφῶν, ἦχος γ', Κανών α', στίχος
τοῦ εἰρμοῦ Ἐκάλυψεν οὐρανούς, ᾠδή δ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεο-
τόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).*

*Θεώμενος Συμεών Λόγον τὸν ἀναρχον, ἦχος γ', Κανών α', στίχος
τοῦ εἰρμοῦ Ἐκάλυψεν οὐρανούς, ᾠδή δ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεο-
τόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).*

Ὡς εἶδεν Ἡσαΐας συμβολικῶς, ἦχος γ', Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή ε',
Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου
1904).

Συνεῖς ὁ θεῖος Πρέσβυς, ἦχος γ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὡς
εἶδεν Ἡσαΐας συμβολικῶς, ᾠδή ε', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου,
σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).

Προκύψας ὁ Πρεσβύτες, ἦχος γ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὡς
εἶδεν Ἡσαΐας συμβολικῶς, ᾠδή ε', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου,
σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).

Ῥύπτεται Ἡσαΐας, ἦχος γ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὡς εἶδεν
Ἡσαΐας συμβολικῶς, ᾠδή ε', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύν-
τομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐβόησέ σοι, ἦχος γ', Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή στ', Ὑπαπαντῆς τῆς
Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).

Σιών σὺ λίθος, ἦχος γ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐβόησέ σοι,
ᾠδή στ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμ-
βρίου 1904).

Βεβαίως φέρων, ἦχος γ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐβόησέ σοι,
ᾠδή στ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμ-
βρίου 1904).

Υἱὸν Ὑψίστου, ἦχος γ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐβόησέ σοι,
ᾠδή στ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμ-
βρίου 1904).

Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα, ἦχος γ', Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή ζ',
Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου
1904).

Ἀδὰμ ἐμφανίσων ἄπειμι, ἦχος γ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ
τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα, ᾠδή ζ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου,
σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).

Γένος χοϊκὸν ῥυσόμενος Θεός, ἦχος γ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρ-
μοῦ Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα, ᾠδή ζ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεο-
τόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).

Καὶ σοῦ τὴν καρδίαν ἄφθορε, ἦχος γ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ

- Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα, ᾠδή ζ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἀστέκτω πυρὶ ἐνωθέντες, ἦχος γ', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή η', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).
- Λαὸς Ἰσραὴλ τὴν σὴν δόξαν, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀστέκτω πυρὶ ἐνωθέντες, ᾠδή η', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἰδοῦ, Συμεὼν ἀνεβόα, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀστέκτω πυρὶ ἐνωθέντες, ᾠδή η', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).
- Ζωὴ πεφυκῶς οὗτος ἔσται, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀστέκτω πυρὶ ἐνωθέντες, ᾠδή η', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).
- Θεοτόκε ἡ ἐλπίς, ἦχος γ', Κανών α', ᾠδή θ', Καὶ νῦν, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἐν νόμῳ, σκιᾶ καὶ γράμματι, ἦχος γ', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή θ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).
- Τοῖς πρὶν νεογνῶν τρυγόνων ζευγος, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐν νόμῳ, σκιᾶ καὶ γράμματι, ᾠδή θ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἀπέδωκάς μοι ἐβόα Συμεὼν, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐν νόμῳ, σκιᾶ καὶ γράμματι, ᾠδή θ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).
- Τεροπρεπῶς ἀνθρωμολογεῖτο, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐν νόμῳ, σκιᾶ καὶ γράμματι, ᾠδή θ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (1 Δεκεμβρίου 1904).
- Χέρσον ἀβυσσοτόκον πέδον ἥλιος, ἦχος γ', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή α', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).
- Ῥανάτῳσαν ὕδωρ νεφέλαι, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Χέρσον ἀβυσσοτόκον πέδον ἥλιος, ᾠδή α', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).

*Ίσχύσατε χεῖρες Συμεών, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Χέρ-
σον ἀβυσσοτόκον πέδον ἥλιος, ᾠδή α', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεο-
τόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).*

*Συνέσει ταθέντες οὐρανοὶ εὐφράνθητε, ἦχος γ', Κανών α', στίχος
τοῦ εἰρμοῦ Χέρσον ἀβυσσοτόκον πέδον ἥλιος, ᾠδή α', Ὑπα-
παντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).*

*Τὸ στερέωμα, τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων, ἦχος γ', Κανών α', Ὁ Εἰρμός,
ᾠδή γ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰου-
λίου 1904).*

*Ἐκάλυπεν οὐρανούς, ἡ ἀρετὴ σου Χριστέ, ἦχος γ', Κανών α', Ὁ
Εἰρμός, ᾠδή δ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος,
(17 Ἰουλίου 1904).*

*Γηθόμενος Συμεών, τῶν ἀπορρήτων μύστα, ἦχος γ', Κανών α', στί-
χος τοῦ εἰρμοῦ Ἐκάλυπεν οὐρανούς, ἡ ἀρετὴ σου Χριστέ, ᾠδή
δ', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου
1904).*

*Ἦν ἡλπισας Συμεὼν ἡλικιώτην βρεφῶν, ἦχος γ', Κανών α', στίχος
τοῦ εἰρμοῦ Ἐκάλυπεν οὐρανούς, ἡ ἀρετὴ σου Χριστέ, ᾠδή δ',
Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).*

*Θεώμενος Συμεὼν Λόγον τὸν ἀναρχον, ἦχος γ', Κανών α', στίχος
τοῦ εἰρμοῦ Ἐκάλυπεν οὐρανούς, ἡ ἀρετὴ σου Χριστέ, ᾠδή δ',
Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).*

*Ὡς εἶδεν Ἡσαΐας συμβολικῶς, ἦχος γ', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή
ε', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου
1904).*

*Συνεὶς ὁ θεὸς Πρέσβυς, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὡς
εἶδεν Ἡσαΐας συμβολικῶς, ᾠδή ε', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου,
σύντομο μέλος, (σημ. μέχρι χερσὶ Λόγον βλέπων), (17 Ἰουλίου
1904).*

*Προκύψας ὁ Πρεσβύτες, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὡς
εἶδεν Ἡσαΐας συμβολικῶς, ᾠδή ε', Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου,
σύντομο μέλος, (σημ. μέχρι τῆς ἀπειρογάμου καὶ Θεομήτο-
ρος), (17 Ἰουλίου 1904).*

Ῥύπτεται Ἡσαΐας, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὡς εἶδεν

- Ἡσαΐας συμβολικῶς, ὥδῃ ε΄, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).
- Ἐβόησέ σοι, ἰδὼν ὁ Πρέσβυς, ἦχος γ΄, Κανὼν α΄, Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ στ΄, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).
- Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα, ἦχος γ΄, Κανὼν α΄, Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ ζ΄, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).
- Ἀδὰμ ἐμφανίσων ἄπειμι, ἦχος γ΄, Κανὼν α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα, ὥδῃ ζ΄, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).
- Γένος χοϊκὸν ῥυσόμενος Θεός, ἦχος γ΄, Κανὼν α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα, ὥδῃ ζ΄, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).
- Καὶ σοῦ τὴν καρδίαν ἄφθορε, ἦχος γ΄, Κανὼν α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα, ὥδῃ ζ΄, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (σημ. μέχρι ρομφαία διελεύσεται), (17 Ἰουλίου 1904).
- Ἀστέκτω πυρὶ ἐνωθέντες, ἦχος γ΄, Κανὼν α΄, Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ η΄, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).
- Λαὸς Ἰσραὴλ τὴν σὴν δόξαν, ἦχος γ΄, Κανὼν α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα, ὥδῃ η΄, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (σημ. Δίνεται ἡ ἀρχὴ καὶ τό τέλος τοῦ ποιητικοῦ κειμένου, μόνο ἡ φράση πρὸ προσώπου τῆς θείας κιβωτοῦ νῦν χόρευε δίνεται μουσικά), (17 Ἰουλίου 1904).
- Ἰδού, Συμεὼν ἀνεβόα, ἦχος γ΄, Κανὼν α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα, ὥδῃ η΄, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (σημ. δίνεται μόνο ἡ ἀρχὴ τοῦ ποιητικοῦ κειμένου), (17 Ἰουλίου 1904).
- Ζωὴ πεφυκῶς οὗτος ἔσται, ἦχος γ΄, Κανὼν α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα, ὥδῃ η΄, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (σημ. δίνεται μόνο ἡ ἀρχὴ τοῦ ποιητικοῦ κειμένου), (17 Ἰουλίου 1904).
- Θεοτόκε ἡ ἐλπίς, πάντων τῶν Χριστιανῶν, ἦχος γ΄, Κανὼν α΄, στίχος ἀπὸ Ἀκατάληπτόν ἐστι, ὥδῃ θ΄ ἀπὸ τὰ Μεγαλυνάρια, Ὑπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).

*Ἐν νόμῳ, σκιᾷ καὶ γράμματι, ἦχος γ', Κανών α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή θ',
'Υπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).*

*Τοῖς πρὶν νεογνῶν τρυγόνων ζευγος, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ
εἰρμοῦ Ἐν νόμῳ, σκιᾷ καὶ γράμματι, ᾠδή θ', 'Υπαπαντῆς τῆς
Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).*

*Ἀπέδωκάς μοι ἐβόα Συμεών, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
'Ἐν νόμῳ, σκιᾷ καὶ γράμματι, ᾠδή θ', 'Υπαπαντῆς τῆς Θεοτό-
κου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).*

*Ἱεροπρεπῶς ἀνθωμολογεῖτο, ἦχος γ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
'Ἐν νόμῳ, σκιᾷ καὶ γράμματι, ᾠδή θ', 'Υπαπαντῆς τῆς Θεοτό-
κου, σύντομο μέλος, (17 Ἰουλίου 1904).*

*Ἐβόησέ σοι, ἰδὼν ὁ Πρέσβυς, ἦχος γ', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή στ', 'Υπαπαν-
τῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (σημ. Ἀπὸ τό τοῖς ὀφθαλ-
μοῖς τὸ σωτήριον μέχρι τὸ τέλος).*

*Θεοτόκε ἡ ἐλπίς, πάντων τῶν Χριστιανῶν, ἦχος γ', Κανών α', στί-
χος ἀπὸ Ἀκατάληπτόν ἐστι, ᾠδή θ' ἀπὸ τὰ Μεγαλυνάρια,
'Υπαπαντῆς τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (22 Ἰανουαρίου
1904).*

*Ἀνοίξω τὸ στόμα μου καὶ πληρωθήσεται Πνεύματος, ἦχος δ', Κα-
νών α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή α', Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, σύν-
τομο μέλος.*

*Ἀνοίξω τὸ στόμα μου καὶ πληρωθήσεται Πνεύματος, ἦχος δ', Κα-
νών α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή α', Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, σύν-
τομο μέλος, (2 Ἰουνίου 1916).*

*Ἀδέτω σοι Δέσποινα, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀνοίξω
τὸ στόμα μου καὶ πληρωθήσεται Πνεύματος, ᾠδή α', Εὐαγγε-
λισμοῦ τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος.*

*Τοὺς σοὺς ὕμνολόγους Θεοτόκε, ἦχος δ', Κανών α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή
γ', Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (2 Ἰουνίου
1916).*

*Τοὺς σοὺς ὕμνολόγους Θεοτόκε, ἦχος δ', Κανών α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή
γ', Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (3 Ἰουνίου
1916).*

Οὐκ ἐλάτρευσαν, τῇ κτίσει οἱ θεόφρονες, ἥχος β', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή ζ',
Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, σύντομον μέλος.

Ἀνοίξω τὸ στόμα μου καὶ πληρωθήσεται Πνεύματος, ἥχος δ', Καν-
ών α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή α', Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, ἀργο-
σύνητομο μέλος, (2 Ἰουνίου 1916).

Οὐκ ἔστι σοι ὁμοιος, ἥχος δ', Κανών α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή α', Ἀποστό-
λου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Τὸν κορυφαϊότατον, ἥχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οὐκ ἔστι
σοι ὁμοιος, ᾠδή α', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος,
(ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Σὲ ὁ προαιώνιος, ἥχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οὐκ ἔστι σοι
ὁμοιος, ᾠδή α', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη
ἡμερομηνία).

Οὐ σὰρξ οὐδὲ αἷμά σοι, ἥχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οὐκ
ἔστι σοι ὁμοιος, ᾠδή α', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος,
(ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Τὸ ὄρος τὸ ἅγιον, ἥχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οὐκ ἔστι
σοι ὁμοιος, ᾠδή α', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος,
(ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Οὐκ ἐν σοφίᾳ, ἥχος δ', Κανών α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή γ', Ἀποστόλου Πέ-
τρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Μακάριόν σε, τὸ γλυκύτατον στόμα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ἥχος δ',
Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οὐκ ἐν σοφίᾳ, ᾠδή γ', Ἀποστό-
λου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Ἐπὶ τὴν πέτραν, ἥχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οὐκ ἐν σο-
φίᾳ, ᾠδή γ', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη
ἡμερομηνία).

Ὡς ὑπέρτερος, ἥχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οὐκ ἐν σοφίᾳ,
ᾠδή γ', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερο-
μηνία).

Ἀπειρόγαμε, ἡ Θεὸν σαρκωθέντα κυήσασα, ἥχος δ', Κανών α', στί-
χος τοῦ εἰρμοῦ Οὐκ ἐν σοφίᾳ, ᾠδή γ', Θεοτοκίον, Ἀποστόλου
Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἦχος δ', Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή δ', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Βροτῶν ἀλιέα σε, ἦχος δ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ᾠδή δ', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Πρὸς σοῦ δυσωπούμενος, ἦχος δ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ᾠδή δ', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Χριστοῦ τὰ βασίλεια, ἦχος δ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ᾠδή δ', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Κυρία πανύμνητε Θεοκυῆτορ, ἦχος δ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ᾠδή δ', Θεοτοκίον, Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Ὁ κτησάμενος ἡμᾶς, ἦχος δ', Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή ε', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Τὴν ἐκ πόθου εἰληφώς, ἦχος δ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ κτησάμενος ἡμᾶς, ᾠδή ε', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Οὐ χρυσίον διὰ σέ, ἦχος δ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ κτησάμενος ἡμᾶς, ᾠδή ε', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Κατηρτίζοντο σφυρά, ἦχος δ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ κτησάμενος ἡμᾶς, ᾠδή ε', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Σεσωμάτῳται Θεός, ἦχος δ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ κτησάμενος ἡμᾶς, ᾠδή ε', Θεοτοκίον, Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Ἐν κήτει Χριστὲ τριημερεύσας, ἦχος δ', Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή στ', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Ὡς πάλαι Χριστὲ τῇ δεξιᾷ σου, ἦχος δ', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐν κήτει Χριστὲ τριημερεύσας, ᾠδή στ', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Ἀφῆκας ὦ Πέτρε τὰ μὴ ὄντα, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
Ἐν κήτει Χριστὲ τριημερεύσας, ὥδῃ στ', Ἀποστόλου Πέτρου,
σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Πειράζειν ἀφρόνως οἰηθέντας, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ,
Ἐν κήτει Χριστὲ τριημερεύσας, ὥδῃ στ', Ἀποστόλου Πέτρου,
σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Τὸν πάσης ἐπέκεινα οὐσίας, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
Ἐν κήτει Χριστὲ τριημερεύσας, ὥδῃ στ', Θεοτοκίον, Ἀποστό-
λου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Ὁ ἐν ἀρχῇ ἀναρχος Λόγος, ἦχος δ', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ ζ',
Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Τὸ συμπαθὲς θεία προνοία, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ
ἐν ἀρχῇ ἀναρχος Λόγος, ὥδῃ ζ', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο
μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Σοὶ ὁ Χριστὸς πρώτῳ κληθέντι, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
Ὁ ἐν ἀρχῇ ἀναρχος Λόγος, ὥδῃ ζ', Ἀποστόλου Πέτρου, σύν-
τομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Σοῦ τὸ τρισσὸν τῆς πρὸ τοῦ πάθους, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ
εἰρμοῦ Ὁ ἐν ἀρχῇ ἀναρχος Λόγος, ὥδῃ ζ', Ἀποστόλου Πέτρου,
σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Τῆς πρὸς Χριστὸν Πέτρε φιλίας, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ
εἰρμοῦ Ὁ ἐν ἀρχῇ ἀναρχος Λόγος, ὥδῃ ζ', Ἀποστόλου Πέτρου,
σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Τὴν ἐν γαστρὶ τὸν πρὸ αἰώνων, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
Ὁ ἐν ἀρχῇ ἀναρχος Λόγος, ὥδῃ ζ', Θεοτοκίον, Ἀποστόλου
Πέτρου, σύντομο μέλος, (ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Μακάριόν σε, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οὐκ ἐν σοφία,
ὥδῃ γ', Ἀποστόλου Πέτρου, σύντομο μέλος.

Χοροὶ Ἰσραὴλ, ἀνίκμοις ποσί, ἦχος δ', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ α',
Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Ῥήματα ζωῆς τοῖς φίλοις Χριστός, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ
εἰρμοῦ Χοροὶ Ἰσραὴλ, ἀνίκμοις ποσί, ὥδῃ α', Μεταμορφώσε-
ως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Ἰσχὺν τῶν ἐθνῶν κατέδεσθε, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ

- Χοροὶ Ἰσραήλ, ἀνίκμοις ποσί, ᾠδή α', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).*
- Σήμερον Χριστὸς ἐν ὄρει Θαβώρ, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Χοροὶ Ἰσραήλ, ἀνίκμοις ποσί, ᾠδή α', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).*
- Τόξον δυνατῶν ἠσθένησε, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή γ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ὅλον τὸν Ἀδὰμ φορέσας Χριστέ, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Τόξον δυνατῶν ἠσθένησε, ᾠδή γ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).*
- Στύλῳ πυριμόρφῳ καὶ νεφέλῃ πάλαι, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Τόξον δυνατῶν ἠσθένησε, ᾠδή γ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).*
- Εἰσακήκοα τὴν ἔνδοξον οἰκονομίαν σου Χριστέ ὁ Θεός, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή δ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).*
- Νόμον ἐν Σινᾷ τῷ γράμματι, διατυπούμενος, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Εἰσακήκοα τὴν ἔνδοξον οἰκονομίαν σου Χριστέ ὁ Θεός, ᾠδή δ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ἵνα πιστώσῃ τὴν ἔνδοξον, οἰκονομίαν σου, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Εἰσακήκοα τὴν ἔνδοξον οἰκονομίαν σου Χριστέ ὁ Θεός, ᾠδή δ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).*
- Συλλαλοῦντες παρειστήκεισαν δουλοπρεπῶς, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Εἰσακήκοα τὴν ἔνδοξον οἰκονομίαν σου Χριστέ ὁ Θεός, ᾠδή δ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).*
- Κατεμήνυον τὴν ἔξοδον, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Εἰσακήκοα τὴν ἔνδοξον οἰκονομίαν σου Χριστέ ὁ Θεός, ᾠδή δ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ὁ τοῦ φωτὸς διατμήξας τὸ πρωτόγονον χάος, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή ε', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).*

Προσενωπίω σοι ὦραι ὑπεκλίθησαν, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ τοῦ φωτὸς διατμήξας τὸ πρωτόγονον χάος, ὥδῃ ε', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Ἰδοὺ Σωτὴρ ἀνεβόων, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ τοῦ φωτὸς διατμήξας τὸ πρωτόγονον χάος, ὥδῃ ε', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Ἡ ἀναλλοίωτος φύσις, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ τοῦ φωτὸς διατμήξας τὸ πρωτόγονον χάος, ὥδῃ ε', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Σὲ τὸ ἀίτιον φέγγος, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ τοῦ φωτὸς διατμήξας τὸ πρωτόγονον χάος, ὥδῃ ε', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐν τῷ θλίβεσθαί με, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ στ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Λαμπηδόνος πλέον, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐν τῷ θλίβεσθαί με, ὥδῃ στ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Ἀνελθὼν ἐν ὄρει, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐν τῷ θλίβεσθαί με, ὥδῃ στ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Σὲ Θεὸν ἐπέγνων, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐν τῷ θλίβεσθαί με, ὥδῃ στ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Ἀβραμιαῖοι ποτέ, ἐν Βαβυλῶνι Παῖδες, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ὥδῃ ζ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Περιχυθέντες φωτί, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀβραμιαῖοι ποτέ, ἐν Βαβυλῶνι Παῖδες, ὥδῃ ζ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Λαίλαπι θείας ἡχῆς, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀβραμιαῖοι ποτέ, ἐν Βαβυλῶνι Παῖδες, ὥδῃ ζ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐν ἀπροσίτῳ φωτί, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀβραμιαῖοι

ποτέ, ἐν Βαβυλῶνι Παῖδες, ᾠδή ζ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Τῷ ἀρχηγῷ τῆς γῆς, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀβρα-
μαῖοι ποτέ, ἐν Βαβυλῶνι Παῖδες, ᾠδή ζ', Μεταμορφώσεως,
σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Οἱ ἐν Βαβυλῶνι Παῖδες, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή η', Με-
ταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Νεύματι τὸ πᾶν ὁ φέρων, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οἱ
ἐν Βαβυλῶνι Παῖδες, ᾠδή η', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέ-
λος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐν τῇ ἀπροσίτῳ δόξῃ, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οἱ ἐν
Βαβυλῶνι Παῖδες, ᾠδή η', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος,
(16 Δεκεμβρίου 1904).

Τεροπρεπῶς ἐστῶτες, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οἱ ἐν
Βαβυλῶνι Παῖδες, ᾠδή η', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος,
(16 Δεκεμβρίου 1904).

Διὰ τῆς ἐν γνώφῃ θείας ὁμφῆς, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
Οἱ ἐν Βαβυλῶνι Παῖδες, ᾠδή η', Μεταμορφώσεως, σύντομο
μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐκ φωτογενοῦς νεφέλης, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Οἱ
ἐν Βαβυλῶνι Παῖδες, ᾠδή η', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέ-
λος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Ὁ τόκος σου ἄφθορος ἐδείχθη, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή
θ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Σύντρομοι καινῇ φωτοχυσία, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
Ὁ τόκος σου ἄφθορος ἐδείχθη, ᾠδή θ', Μεταμορφώσεως, σύν-
τομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Ἦχος ἐκ νεφέλης ἀνεπέμπετο, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
Ὁ τόκος σου ἄφθορος ἐδείχθη, ᾠδή θ', Μεταμορφώσεως, σύν-
τομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Καινὰ κατιδόντες καὶ παράδοξα, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ
εἰρμοῦ Ὁ τόκος σου ἄφθορος ἐδείχθη, ᾠδή θ', Μεταμορφώ-
σεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).

Εἰκὼν ἀπαράλλακτε τοῦ ὄντος, ἦχος δ', Κανών α', στίχος τοῦ

- εἰρμού Ὁ τόκος σου ἄφθορος ἐδείχθη, ᾠδή θ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος, (16 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἦχος ἐκ νεφέλης ἀνεπέμπετο, ἦχος δ', ᾠδή στ', ἀπό τόν Εἰρμό Ὁ τόκος σου ἄφθορος ἐδείχθη, ᾠδή θ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος.
- Ὁ τόκος σου ἄφθορος ἐδείχθη, ἦχος δ', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή θ', Μεταμορφώσεως, σύντομο μέλος.
- Πεποικιλμένη τῇ θείᾳ δόξῃ, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή α', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἀμφεπονεῖτο αὐλῶν τάξις, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμού Πεποικιλμένη τῇ θείᾳ δόξῃ, ᾠδή α', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).
- Νικητικά μὲν βραβεῖα ἤρω, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμού Πεποικιλμένη τῇ θείᾳ δόξῃ, ᾠδή α', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἡ δημιουργική, καὶ συνεκτικὴ τῶν ἀπάντων, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή γ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).
- Γυναῖκά σε θνητὴν, ἀλλ' ὑπερφυῶς καὶ Μητέρα, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμού Ἡ δημιουργική, καὶ συνεκτικὴ τῶν ἀπάντων, ᾠδή γ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).
- Ὑπέφθασε χερσί, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμού Ἡ δημιουργική, καὶ συνεκτικὴ τῶν ἀπάντων, ᾠδή γ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).
- Ρῆσεις Προφητῶν καὶ αἰνίγματα, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή δ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἴδετε λαοὶ καὶ θαυμάσατε, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμού Ρῆσεις Προφητῶν καὶ αἰνίγματα, ᾠδή δ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).
- Ζωῆς αἰδίου καὶ κρείττονος, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμού

Ῥήσεις Προφητῶν καὶ αἰνίγματα, ᾠδή δ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐπήρθησαν πύλαι οὐράνιαι, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ῥήσεις Προφητῶν καὶ αἰνίγματα, ᾠδή δ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

Τὸ θεῖον καὶ ἄρρητον κάλλος, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή ε', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

Ὡς ἐπὶ νεφέλης Παρθένε, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τὸ θεῖον καὶ ἄρρητον κάλλος, ᾠδή ε', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

Σαλπίγγων θεόληπτοι γλῶσσαι, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τὸ θεῖον καὶ ἄρρητον κάλλος, ᾠδή ε', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

Ἄλιον ποντογενές, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή στ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

Νέμει σοι τὰ ὑπὲρ φύσιν, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἄλιον ποντογενές, ᾠδή στ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

Ὦντως σε ὡς φαεινὴν λυχνίαν, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἄλιον ποντογενές, ᾠδή στ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

Ἰταμῷ θυμῷ τε καὶ πυρί, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή ζ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

Θεοτεύκτους πλάκας Μωϋσῆς, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἰταμῷ θυμῷ τε καὶ πυρί, ᾠδή ζ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐν κυβάλοις χεῖλεσιν ἀγνοῖς, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἰταμῷ θυμῷ τε καὶ πυρί, ᾠδή ζ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

Ὁ θεόφρων ἠθροισται λαός, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἰταμῷ θυμῷ τε καὶ πυρί, ᾠδή ζ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

Φλόγα δροσίζουσαν Ὅσιους, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή η',

Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).

*Ῥήμασιν εἶχοντο τῆς θείας, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ
Φλόγα δροσίζουσαν Ὁσίους, ᾠδή η', Κοιμήσεως τῆς Θεοτό-
κου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).*

*Ὅπως ὑψώσασα τὰς χεῖρας, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ
Φλόγα δροσίζουσαν Ὁσίους, ᾠδή η', Κοιμήσεως τῆς Θεοτό-
κου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).*

*Αἱ γενεαὶ πᾶσαι..., Νενίκηνται τῆς φύσεως οἱ ὄροι, ἦχος α', Κανών
α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή θ' μετὰ στιχολογίας, Κοιμήσεως τῆς Θεο-
τόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).*

*Ἐξίσταντο Ἀγγέλων αἱ δυνάμεις, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ
εἱρμοῦ Νενίκηνται τῆς φύσεως οἱ ὄροι, ᾠδή θ', Κοιμήσεως τῆς
Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).*

*Συνέστειλε χορὸς τῶν Ἀποστόλων, ἦχος α', Κανών α', στίχος τοῦ
εἱρμοῦ Νενίκηνται τῆς φύσεως οἱ ὄροι, ᾠδή θ', Κοιμήσεως τῆς
Θεοτόκου, σύντομο μέλος, (9 Δεκεμβρίου 1904).*

*Πεποικιλμένη τῇ θεία δόξῃ, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή α',
Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀργοσύντομο μέλος.*

*Ἡ δημιουργικὴ καὶ συνεκτικὴ τῶν ἀπάντων, ἦχος α', Κανών α', Ὁ
Εἰρμός, ᾠδή γ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀργοσύντομο μέ-
λος.*

*Ῥήσεις Προφητῶν καὶ αἰνίγματα, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή
δ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀργοσύντομο μέλος.*

*Ῥήσεις Προφητῶν καὶ αἰνίγματα, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή
δ', Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀργοσύντομο μέλος.*

*Ἄλιον ποντογενές, ἦχος α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή στ', Κοιμήσε-
ως τῆς Θεοτόκου, ἀργοσύντομο μέλος.*

Κανόνες Τριωδίου

*Τὴν Μωσέως ᾠδὴν, ἦχος β', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή α', Κυριακὴ
τοῦ Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος.*

Τῆς νυκτὸς διελθούσης, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ ε΄, Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος.

Τὰ Χερουβὶμ μιμούμενοι, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ ζ΄, Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος.

Τὴν Μωσέως ᾠδὴν, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ α΄, Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος, (4 Φεβρουαρίου 1893).

Στερωθέντα μου τὸν νοῦν, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ γ΄, Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος, (4 Φεβρουαρίου 1893).

Τὴν ἐκ Παρθένου σου γέννησιν, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ δ΄, Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος, (4 Φεβρουαρίου 1893).

Τῆς νυκτὸς διελθούσης, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ ε΄, Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος, (4 Φεβρουαρίου 1893).

Βυθῶ ἀμαρτημάτων, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ στ΄, Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος, (4 Φεβρουαρίου 1893).

Τὰ Χερουβὶμ μιμούμενοι, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ ζ΄, Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος, (4 Φεβρουαρίου 1893).

Τὸν ἐν τῇ βάρῃ Μωσῆ, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ η΄, Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος, (4 Φεβρουαρίου 1893).

Τῶν γηγενῶν τίς ἤκουσε τοιοῦτον, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ θ΄, Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος, (4 Φεβρουαρίου 1893).

Τὴν Μωσέως ᾠδὴν, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ α΄, Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος, (Ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Τῆς νυκτὸς διελθούσης, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ ε΄, Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος, (27 Ἰανουαρίου 1893).

Τῆς νυκτὸς διελθούσης, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ ε΄, Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος, (Ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Τὰ Χερουβὶμ μιμούμενοι, ἦχος β΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ ζ΄, Ἀσώτου, ἀργοσύντομο μέλος, (Ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Ἀνοίξω τὸ στόμα μου καὶ πληρωθήσεται Πνεύματος, ἦχος δ', Ὁ
Εἰρμός, ᾠδὴ α', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος,
(3 Ὀκτωβρίου 1914).

Ἀνοίξω τὸ στόμα μου, ἦχος δ', Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ α', Κανὼν τοῦ Ἀκα-
θίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος.

Χριστοῦ βίβλον ἔμψυχον, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀνοίξω τὸ
στόμα μου, ᾠδὴ α', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο
μέλος.

Ἀδάμ ἐπανόρθωσις, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀνοίξω τὸ στόμα
μου, ᾠδὴ α', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος.

Ρόδον τὸ ἀμάραντον, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀνοίξω τὸ στόμα
μου, ᾠδὴ α', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος.

Ἀγνείας θησαύρισμα, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀνοίξω τὸ στόμα
μου, ᾠδὴ α', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος.

Ἀνοίξω τὸ στόμα μου, ἦχος δ', Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ α', Κανὼν τοῦ Ἀκα-
θίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Χριστοῦ βίβλον ἔμψυχον, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀνοίξω τὸ στό-
μα μου, ᾠδὴ α', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος,
(23 Δεκεμβρίου 1904).

Ἀδάμ ἐπανόρθωσις, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀνοίξω τὸ στόμα
μου, ᾠδὴ α', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος,
(23 Δεκεμβρίου 1904).

Ρόδον τὸ ἀμάραντον, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀνοίξω τὸ στόμα
μου, ᾠδὴ α', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος,
(23 Δεκεμβρίου 1904).

Ἀγνείας θησαύρισμα, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀνοίξω τὸ στόμα
μου, ᾠδὴ α', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος,
(23 Δεκεμβρίου 1904).

Τοὺς σοὺς ὑμνολόγους Θεοτόκε, ἦχος δ', Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ γ', Κανὼν
τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Στάχυν ἢ βλαστήσασα τὸν θεῖον, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τοὺς
σοὺς ὑμνολόγους Θεοτόκε, ᾠδὴ γ', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου
Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Δάμαλις τὸν μόσχον ἢ τεκοῦσα, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Τοὺς*
σοὺς ὑμνολόγους Θεοτόκε, ὦδὴ γ', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου
Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Ὅρθρος φαεινὸς χαῖρε ἢ μόνη, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Τοὺς*
σοὺς ὑμνολόγους Θεοτόκε, ὦδὴ γ', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου
Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Χαῖρε πύλη μόνη ἣν ὁ Λόγος, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Τοὺς σοὺς*
ὑμνολόγους Θεοτόκε, ὦδὴ γ', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου,
σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Ὁ καθήμενος ἐν δόξῃ ἐπὶ θρόνου Θεότητος, ἦχος δ', Ὁ Εἰρμός, ὦδὴ
δ', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμ-
βρίου 1904).

Ἐν φωναῖς ἁσμάτων πίστει, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ καθήμε-
νος ἐν δόξῃ ἐπὶ θρόνου Θεότητος, ὦδὴ δ', Κανὼν τοῦ Ἀκαθί-
στου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Πλαστήριον τοῦ κόσμου, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ καθήμενος
ἐν δόξῃ ἐπὶ θρόνου Θεότητος, ὦδὴ δ', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου
Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Οὐρανῶν ὑψηλότερα, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ καθήμενος ἐν
δόξῃ ἐπὶ θρόνου Θεότητος, ὦδὴ δ', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου
Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Νομοθέτην ἢ τεκοῦσα, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ καθήμενος ἐν
δόξῃ ἐπὶ θρόνου Θεότητος, ὦδὴ δ', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου
Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Σὲ τὴν πλέξασαν τῷ κόσμῳ, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ καθήμε-
νος ἐν δόξῃ ἐπὶ θρόνου Θεότητος, ὦδὴ δ', Κανὼν τοῦ Ἀκαθί-
στου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Ἐξέστη τὰ σύμπαντα, ἦχος δ', Ὁ Εἰρμός, ὦδὴ ε', Κανὼν τοῦ Ἀκα-
θίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Ὁδὸν ἢ κυήσασα, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐξέστη τὰ σύμπαντα,
ὦδὴ ε', Κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δε-
κεμβρίου 1904).

Ἰσχύς καὶ ὀχύρωμα, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐξέστη τὰ σύμπαν-

- τα, ὡδή ε', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).
- Πυρίμορφον ὄχημα*, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ *Ἐξέστη τὰ σύμπαντα*, ὡδή ε', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).
- Ῥωννύμενοι σθένει σου*, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ *Ἐξέστη τὰ σύμπαντα*, ὡδή ε', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).
- Εὐρύχωρον σκηνῶμα*, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ *Ἐξέστη τὰ σύμπαντα*, ὡδή ε', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).
- Τὴν θείαν ταύτην καὶ πάντιμον*, ἦχος δ', 'Ο Εἱρμός, ὡδή στ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).
- Παστὰς τοῦ Λόγου ἀμόλυντε*, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ *Τὴν θείαν ταύτην καὶ πάντιμον*, ὡδή στ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἐκ σοῦ ἡ δρόσος ἀπέσταξε*, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ *Τὴν θείαν ταύτην καὶ πάντιμον*, ὡδή στ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἰδοῦ σοι Χαῖρε κραυγάζομεν*, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ *Τὴν θείαν ταύτην καὶ πάντιμον*, ὡδή στ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).
- Χαρᾶς αἰτία χαρίτωσον*, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ *Τὴν θείαν ταύτην καὶ πάντιμον*, ὡδή στ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).
- Οὐκ ἐλάτρευσαν*, ἦχος δ', 'Ο Εἱρμός, ὡδή ζ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἀνυμνοῦμέν σε*, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ *Οὐκ ἐλάτρευσαν*, ὡδή ζ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἰατῆρα, τῶν ἀνθρώπων ἡ κυήσασα χαῖρε Θεόνυμφε*, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἱρμοῦ *Οὐκ ἐλάτρευσαν*, ὡδή ζ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).
- Ῥητορεύουσα, οὐ σθένει γλῶσσα Δέσποινα*, ἦχος δ', στίχος τοῦ

είρμου *Οὐκ ἐλάτρευσαν, ᾠδή ζ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).*

Εὐφημεῖ σε, μακαρίζοντα τὰ πέρατα, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἵρμου Οὐκ ἐλάτρευσαν, ᾠδή ζ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Ἰκετεύομεν οἱ δοῦλοί σου καὶ κλίνομεν, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἵρμου Οὐκ ἐλάτρευσαν, ᾠδή ζ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ, ἦχος δ', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή η', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Νηδυῖ τὸν Λόγον ὑπεδέξω, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἵρμου Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ, ᾠδή η', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Μωσῆς κατενόησεν ἐν βάτῳ, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἵρμου Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ, ᾠδή η', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Οἱ πρῶν ἀπάτῃ γυμνωθέντες, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἵρμου Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ, ᾠδή η', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Νεκροὶ διὰ σοῦ ζωοποιοῦνται, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἵρμου Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ, ᾠδή η', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Ἡ κόσμῳ τεκοῦσα σωτηρίαν, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἵρμου Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ, ᾠδή η', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Ἄπας γηγενής, ἦχος δ', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή θ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Ἵνα σοι πιστοί, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἵρμου Ἄπας γηγενής, ᾠδή θ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

ἽΩφθης φωτισμός, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἵρμου Ἄπας γηγενής, ᾠδή θ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Στῶμεν εὐλαβῶς, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἵρμου Ἄπας γηγενής, ᾠδή θ',

Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Ἡ περιστέρα, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἄπας γηγενής, ὡδή θ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Φεῖσαι ὁ Θεός, ἦχος δ', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἄπας γηγενής, ὡδή θ', Κανών τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, σύντομο μέλος, (23 Δεκεμβρίου 1904).

Νάουσαν ἀκρότομον, ἦχος δ', Καν. α', ὡδή α', Κυριακή τῶν Βαΐων, ἀργοσύνητομο μέλος, (σημ. μέχρι Ἰσραηλῆτις λαός).

Κανόνες Πεντηκοσταρίου

Ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνθῶμεν Λαοί, ἦχος α', Ὁ Εἰρμός, ὡδή α', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις, καὶ ὁψόμεθα, ἦχος α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνθῶμεν Λαοί, ὡδή α', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως εὐφραινέσθωσαν, ἦχος α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνθῶμεν Λαοί, ὡδή α', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Δεῦτε πόμα πῖωμεν καινόν, ἦχος α', Ὁ Εἰρμός, ὡδή γ', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός, ἦχος α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Δεῦτε πόμα πῖωμεν καινόν, ὡδή γ', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Χθὲς συνεθαπτόμην σοι Χριστέ, ἦχος α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Δεῦτε πόμα πῖωμεν καινόν, ὡδή γ', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς ὁ θεηγόρος Ἀββακούμ, Ὁ Εἰρμός, ὡδή δ', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Ἄρσεν μὲν, ὡς διανοῖξαν, ἦχος α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς ὁ θεηγόρος Ἀββακούμ, ὡδή δ', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Ὡς ἐνιαύσιος ἀμνός, ἦχος α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς ὁ θεηγόρος Ἀββακούμ, ᾠδὴ δ΄, Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Ὁ θεοπάτωρ μὲν Δαυῖδ, ἦχος α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς ὁ θεηγόρος Ἀββακούμ, ᾠδὴ δ΄, Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (σημ. μέχρι ὁ λαὸς δὲ τοῦ Θεοῦ ὁ ἅγιος, 26 Νοεμβρίου 1904).

Ὁρθρίσωμεν ὄρθρου βαθέος, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ ε΄, Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Τὴν ἄμετρόν σου εὐσπλαγχνίαν, ἦχος α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁρθρίσωμεν ὄρθρου βαθέος, ᾠδὴ ε΄, Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Προσέλθωμεν λαμπαδηφόροι, ἦχος α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁρθρίσωμεν ὄρθρου βαθέος, ᾠδὴ ε΄, Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Κατῆλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς, ἦχος α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ στ΄, Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Φυλάξας τὰ σήμαντρα σῶα Χριστέ, ἦχος α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Κατῆλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς, ᾠδὴ στ΄, Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Σωτέρ μου τὸ ζῶν τε καὶ ἄθυτον, ἦχος α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Κατῆλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς, ᾠδὴ στ΄, Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Ὁ Παῖδας ἐκ καμίνου ῥυσάμενος, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ ζ΄, Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Γυναῖκες μετὰ μύρων θεόφρονες, ἦχος α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ Παῖδας ἐκ καμίνου ῥυσάμενος, ᾠδὴ ζ΄, Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Θανάτου ἐορτάζομεν νέκρωσιν, ἦχος α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ Παῖδας ἐκ καμίνου ῥυσάμενος, ᾠδὴ ζ΄, Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Ὡς ὄντως ἱερὰ καὶ πανέορτος, ἦχος α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ Παῖδας ἐκ καμίνου ῥυσάμενος, ᾠδὴ ζ΄, Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Αὕτη ἡ κλητὴ καὶ ἀγία ἡμέρα, Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ η', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Δεῦτε τοῦ καινοῦ τῆς ἀμπέλου γεννήματος, ἦχος α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Αὕτη ἡ κλητὴ καὶ ἀγία ἡμέρα, ᾠδὴ η', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου Σιών καὶ ἴδε, ἦχος α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Αὕτη ἡ κλητὴ καὶ ἀγία ἡμέρα, ᾠδὴ η', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Πάτερ παντοκράτορ, καὶ Λόγε, καὶ Πνεῦμα, ἦχος α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Αὕτη ἡ κλητὴ καὶ ἀγία ἡμέρα, ᾠδὴ η', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (26 Νοεμβρίου 1904).

Φωτίζου, φωτίζου ἡ νέα Ἱερουσαλήμ, ἦχος α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ θ', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (σημ. ἄνευ στίχου, 26 Νοεμβρίου 1904).

Ὡ θείας! ὦ φίλης, ἦχος α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Φωτίζου, φωτίζου ἡ νέα Ἱερουσαλήμ, ᾠδὴ θ', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (σημ. ἄνευ στίχου, 26 Νοεμβρίου 1904).

Ὡ Πάσχα τὸ μέγα, ἦχος α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Φωτίζου, φωτίζου ἡ νέα Ἱερουσαλήμ, ᾠδὴ θ', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (σημ. ἄνευ στίχου, 26 Νοεμβρίου 1904).

Ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνθῶμεν Λαοί, ἦχος α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ α', Ἀναστάσεως, σύντομο μέλος, (Ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνθῶμεν Λαοί, ἦχος α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ α', Ἀναστάσεως, ἀργοσύντομο μέλος, (Ἄγνωστη ἡμερομηνία).

Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, ἦχος πλ. α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ α', Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ (Καταβασίες), σύντομο μέλος.

Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ, ἦχος πλ. α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ γ', Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ (Καταβασίες), σύντομο μέλος.

Εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν, ἦχος πλ. α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ δ', Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ (Καταβασίες), σύντομο μέλος.

Ὁρθρίζοντες βοῶμέν σοι Κύριε, ἦχος πλ. α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ ε', Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ (Καταβασίες), σύντομο μέλος.

Ἐκύκλωσέ με ἄβυσσος, ἦχος πλ. α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή στ', Κυριακή τοῦ
Τυφλοῦ (Καταβασίες), σύντομο μέλος.

Ὁ ἐν καμίνῳ πυρός, ἦχος πλ. α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή ζ', Κυριακή τοῦ Τυ-
φλοῦ (Καταβασίες), σύντομο μέλος.

Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, ἦχος πλ. α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή η', Κυρια-
κή τοῦ Τυφλοῦ (Καταβασίες), σύντομο μέλος.

Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν, ἦχος πλ. α', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή θ', Κυριακή τοῦ Τυ-
φλοῦ (Καταβασίες), σύντομο μέλος.

Θάλασσαν ἔπηξας, ἦχος πλ. δ', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή α', Β' Κανὼν τῆς
Μεσοπεντηκοστῆς.

Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θαλάσῃ λαόν, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', 'Ο
Εἰρμός, ᾠδή α', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.

Ἄσωμεν πάντες λαοὶ τῷ ἐπὶ ὤμων Χερουβὶμ ἀναληφθέντι, ἦχος πλ.
α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θα-
λάσῃ λαόν, ᾠδή α', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.

Τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων Χριστόν, ἦχος πλ. α', Κανὼν α',
στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θαλάσῃ λαόν, ᾠδή
α', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.

Τῷ ὀφθέντι Θεῷ, ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος
τοῦ εἰρμοῦ Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θαλάσῃ λαόν, ᾠδή α', Ἀνα-
λήψεως, σύντομο μέλος.

Ἄκραντε Μῆτερ Θεοῦ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Θεοτοκίον, στίχος
τοῦ εἰρμοῦ Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θαλάσῃ λαόν, ᾠδή α', Ἀνα-
λήψεως, σύντομο μέλος.

Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', 'Ο Εἰρμός,
ᾠδή γ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.

Ἀνῆλθες Ζωοδότα Χριστέ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ, ᾠδή γ', Ἀναλήψεως, σύν-
τομο μέλος.

Αἱ τάξεις τῶν Ἀγγέλων Σωτήρ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ
εἰρμοῦ Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ, ᾠδή γ', Ἀναλήψεως,
σύντομο μέλος.

Ἐξίσταντο Ἀγγέλων χοροί, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ

- Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ, ὡδή γ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων Χριστέ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ, ὡδή γ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ἰκέτευε ἀπαύστως Ἀγνή, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Θεοτοκίον, στίχος τοῦ εἱρμοῦ Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ, ὡδή γ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Εἰσακήκοα Κύριε τὴν ἀκοήν, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Ὁ Εἱρμός, ὡδή δ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Εἰσακήκοα Κύριε τὴν ἀκοήν, ὡδή δ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ὡς ἀνῆλθεν ὁ Σωτὴρ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Εἰσακήκοα Κύριε τὴν ἀκοήν, ὡδή δ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Αἱ τῶν Ἀγγέλων δυνάμεις, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Εἰσακήκοα Κύριε τὴν ἀκοήν, ὡδή δ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ἡ Παρθένος ἔτεκε, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Θεοτοκίον, στίχος τοῦ εἱρμοῦ Εἰσακήκοα Κύριε τὴν ἀκοήν, ὡδή δ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ὁρθρίζοντες βοῶμέν σοι, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Ὁ Εἱρμός, ὡδή ε', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Πληρώσας εὐφροσύνης τὰ σύμπαντα ἐλεῆμον, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Ὁρθρίζοντες βοῶμέν σοι, ὡδή ε', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ἀγγέλων αἱ δυνάμεις, αἰρόμενόν σε ἰδοῦσαι, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Ὁρθρίζοντες βοῶμέν σοι, ὡδή ε', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ἀπόστολοι ἰδόντες ὑψούμενον, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Ὁρθρίζοντες βοῶμέν σοι, ὡδή ε', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Παρθένον μετὰ τόκον ὑμνοῦμέν σε, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Θεοτο-

- κίον, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁρθρίζοντες βοῶμέν σοι, ὦδή ε΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ἐκύκλωσέ με ἄβυσσος, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή στ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ἐσκίρτησαν Ἀπόστολοι, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐκύκλωσέ με ἄβυσσος, ὦδή στ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ἐπέστησαν οἱ Ἄγγελοι, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐκύκλωσέ με ἄβυσσος, ὦδή στ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ὡς εἶδόν σε Σωτῆρ ἡμῶν, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐκύκλωσέ με ἄβυσσος, ὦδή στ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Βάτον σε ἀκατάφλεκτον, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, Θεοτοκίον, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἐκύκλωσέ με ἄβυσσος, ὦδή στ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ὁ ἐν καμίνῳ πυρός, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή ζ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ὁ ἐν νεφέλῃ φωτός, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ ἐν καμίνῳ πυρός, ὦδή ζ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ἐπὶ τῶν ὤμων Χριστέ, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ ἐν καμίνῳ πυρός, ὦδή ζ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ὁ ἀνελθὼν ἐν σαρκί, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ ἐν καμίνῳ πυρός, ὦδή ζ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Τὴν νεκρωθεῖσαν ἡμῶν, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ ἐν καμίνῳ πυρός, ὦδή ζ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Ὁ ἐκ Παρθένου τεχθεὶς, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, Θεοτοκίον, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ ἐν καμίνῳ πυρός, ὦδή ζ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ὦδή η΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Τὸν ἐν δυσὶ ταῖς οὐσίαις, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, ὦδή η΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.
- Τὸν ἐκ δουλείας τὴν κτίσιν, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, ὦδή η΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.

*Τὸν τῇ αὐτοῦ καταβάσει, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ
Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, ὡδή ἡ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέ-
λος.*

*Τῶν Χερουβὶμ ὑπερτέρα, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Θεοτοκίον, στίχος
τοῦ εἰρμοῦ Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, ὡδή ἡ', Ἀναλήψεως,
σύντομο μέλος.*

*Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον Μητέρα Θεοῦ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α',
Ὁ Εἰρμός, ὡδή θ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.*

*Σὲ τὸν λυτρωτὴν τοῦ κόσμου, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ
εἰρμοῦ Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον Μητέρα Θεοῦ, ὡδή θ',
Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.*

*Σοῦ τὴν θεωθεῖσαν σάρκα ὁρῶντες Χριστέ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α',
στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον Μητέρα Θεοῦ,
ὡδή θ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.*

*Σὲ τῶν ἀσωμάτων τάξεις Χριστέ ὁ Θεός, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στί-
χος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον Μητέρα Θεοῦ,
ὡδή θ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.*

*Σὲ τὸν καταβάντα ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στί-
χος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον Μητέρα Θεοῦ,
ὡδή θ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.*

*Χαῖρε Θεοτόκε Μήτηρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α',
Θεοτοκίον, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον
Μητέρα Θεοῦ, ὡδή θ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος.*

*Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θαλάσῃ λαόν, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Ὁ
Εἰρμός, ὡδή α', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου
1904).*

*Ἄσωμεν πάντες λαοὶ τῷ ἐπὶ ὣμων Χερουβὶμ ἀναληφθέντι, ἦχος πλ.
α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θα-
λάσῃ λαόν, ὡδή α', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρί-
ου 1904).*

*Τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων Χριστόν, ἦχος πλ. α', Κανὼν α',
στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θαλάσῃ λαόν, ὡδή
α', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*

Τῷ ὀφθέντι Θεῷ, ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος

- τοῦ εἰρμοῦ *Τῷ Σωτῆρι Θεῷ*, τῷ ἐν θαλάσῃ λαόν, ᾠδή α', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἄχραντε Μῆτερ Θεοῦ*, ἦχος πλ. α', Θεοτοκίον, Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Τῷ Σωτῆρι Θεῷ*, τῷ ἐν θαλάσῃ λαόν, ᾠδή α', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).
- Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ*, ἦχος πλ. α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή γ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἀνῆλθες Ζωοδότα Χριστέ*, ἦχος πλ. α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ*, ᾠδή γ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).
- Αἱ τάξεις τῶν Ἀγγέλων Σωτήρ*, ἦχος πλ. α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ*, ᾠδή γ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἐξίσταντο Ἀγγέλων χοροί*, ἦχος πλ. α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ*, ᾠδή γ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).
- Τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων Χριστέ*, ἦχος πλ. α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ*, ᾠδή γ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἰκέτευε ἀπαύστως Ἀγνή*, ἦχος πλ. α', Κανών α', Θεοτοκίον, στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Δυνάμει τοῦ Σταυροῦ σου Χριστέ*, ᾠδή γ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).
- Εἰσακήκοα Κύριε τὴν ἀκοήν*, ἦχος πλ. α', Κανών α', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή δ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ*, ἦχος πλ. α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Εἰσακήκοα Κύριε τὴν ἀκοήν*, ᾠδή δ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).
- Ὡς ἀνῆλθεν ὁ Σωτήρ*, ἦχος πλ. α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Εἰσακήκοα Κύριε τὴν ἀκοήν*, ᾠδή δ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).
- Αἱ τῶν Ἀγγέλων δυνάμεις*, ἦχος πλ. α', Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Εἰσακήκοα Κύριε τὴν ἀκοήν*, ᾠδή δ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).
- Ἦ Παρθένος ἔτεκε*, ἦχος πλ. α', Κανών α', Θεοτοκίον, στίχος τοῦ

- είρμου *Εἰσακήκοα Κύριε τὴν ἀκοήν, ᾠδή δ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ὁρθρίζοντες βοῶμέν σοι, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδή ε΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Πληρώσας εὐφροσύνης τὰ σύμπαντα ἐλεῆμον, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμου Ὁρθρίζοντες βοῶμέν σοι, ᾠδή ε΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ἀγγέλων αἱ δυνάμεις, αἰρόμενόν σε ἰδοῦσαι, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμου Ὁρθρίζοντες βοῶμέν σοι, ᾠδή ε΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ἀπόστολοι ἰδόντες ὑψούμενον, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμου Ὁρθρίζοντες βοῶμέν σοι, ᾠδή ε΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Παρθένον μετὰ τόκον ὑμνοῦμέν σε, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, Θεοτοκίον, στίχος τοῦ εἰρμου Ὁρθρίζοντες βοῶμέν σοι, ᾠδή ε΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ἐκύκλωσέ με ἄβυσσος, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδή στ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ἐσκίρτησαν Ἀπόστολοι, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμου Ἐκύκλωσέ με ἄβυσσος, ᾠδή στ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ἐπέστησαν οἱ Ἄγγελοι, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμου Ἐκύκλωσέ με ἄβυσσος, ᾠδή στ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ὡς εἶδόν σε Σωτὴρ ἡμῶν, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμου Ἐκύκλωσέ με ἄβυσσος, ᾠδή στ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ὁ ἐν καμίνῳ πυρός, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, Ὁ Εἰρμός, ᾠδή ζ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ὁ ἐν νεφελῇ φωτός, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμου Ὁ ἐν καμίνῳ πυρός, ᾠδή ζ΄, Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Ἐπὶ τῶν ὤμων Χριστέ, ἦχος πλ. α΄, Κανών α΄, στίχος τοῦ εἰρμου Ὁ*

έν καμίνῳ πυρός, ὥδή ζ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).

Ὁ ἀνελθὼν ἐν σαρκί, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ ἐν καμίνῳ πυρός, ὥδή ζ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).

Τὴν νεκρωθεῖσαν ἡμῶν, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ ἐν καμίνῳ πυρός, ὥδή ζ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).

Ὁ ἐκ Παρθένου τεχθεὶς, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Θεοτοκίον, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ὁ ἐν καμίνῳ πυρός, ὥδή ζ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).

Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ὥδή η', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).

Τὸν ἐν δυσὶ ταῖς οὐσίαις, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, ὥδή η', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).

Τὸν ἐκ δουλείας τὴν κτίσιν, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, ὥδή η', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).

Τὸν τῇ αὐτοῦ καταβάσει, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, ὥδή η', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).

Τῶν Χερουβὶμ ὑπερτέρα, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Θεοτοκίον, στίχος τοῦ εἰρμοῦ Τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, ὥδή η', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).

Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον Μητέρα Θεοῦ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ὥδή θ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).

Σὲ τὸν λυτρωτὴν τοῦ κόσμου, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον Μητέρα Θεοῦ, ὥδή θ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).

Σοῦ τὴν θεωθεῖσαν σάρκα ὀρῶντες Χριστέ, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον Μητέρα Θεοῦ, ὥδή θ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).

- Σὲ τῶν ἀσωμάτων τάξεις Χριστὲ ὁ Θεός, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον Μητέρα Θεοῦ, ὦδὴ θ', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (7 Δεκεμβρίου 1904).*
- Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θαλάσῃ λαόν, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ὦδὴ α', Ἀναλήψεως, σύντομο μέλος, (13 Μαΐου 1911).*
- Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θαλάσῃ λαόν, ἦχος πλ. α', Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ὦδὴ α', Ἀναλήψεως, ἀργοσύντομο μέλος, (σημ. Μέχρι τῷ ἐν θαλάσῃ λαόν, 13 Μαΐου 1911).*
- Πόντῳ ἐκάλυψε Φαραῶ σὺν ἄρμασιν, ἦχος βαρύς, Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ὦδὴ α', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).*
- Ἔργῳ, ὡς πάλαι τοῖς Μαθηταῖς ἐπηγγείλω, ἦχος βαρύς, Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Πόντῳ ἐκάλυψε Φαραῶ σὺν ἄρμασιν, ὦδὴ α', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).*
- Νόμῳ τὸ πάλαι προκηρυχθὲν καὶ Προφήταις, ἦχος βαρύς, Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Πόντῳ ἐκάλυψε Φαραῶ σὺν ἄρμασιν, ὦδὴ α', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).*
- Τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν τοῖς Μαθηταῖς, ἦχος βαρύς, Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ὦδὴ γ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).*
- Ἡ τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐπιδημήσασα δύναμις, ἦχος βαρύς, Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν τοῖς Μαθηταῖς, ὦδὴ γ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).*
- Κατανοῶν ὁ Προφήτης, ἦχος βαρύς, Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ὦδὴ δ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).*
- Ὁ ἐν Προφήταις λαλήσας, ἦχος βαρύς, Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Κατανοῶν ὁ Προφήτης, ὦδὴ δ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).*
- Σῆμα Θεότητος φέρον, ἦχος βαρύς, Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Κατανοῶν ὁ Προφήτης, ὦδὴ δ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).*
- Τὸ διὰ τὸν φόβον σου ληφθὲν Κύριε, ἦχος βαρύς, Κανὼν α', Ὁ Εἰρμός, ὦδὴ ε', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).*

Ἡ ἐπιφοιτήσασα ἰσχὺς σήμερον, ἦχος βαρὺς, Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Τὸ διὰ τὸν φόβον σου ληφθὲν Κύριε, ὦδὴ ε', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).

Ναυτιῶν τῷ σάλῳ, ἦχος βαρὺς, Κανὼν α', Ὁ Εἱρμός, ὦδὴ στ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).

Ἐκ τοῦ Πνεύματός σου, ἦχος βαρὺς, Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Ναυτιῶν τῷ σάλῳ, ὦδὴ στ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).

Οἱ ἐν καμίνῳ τοῦ πυρὸς ἐμβληθέντες ὅσοι Παῖδες, ἦχος βαρὺς, Κανὼν α', Ὁ Εἱρμός, ὦδὴ ζ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).

Ῥητορευόντων τὰ θεῖα μεγαλεῖα τῶν Ἀποστόλων, ἦχος βαρὺς, Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Οἱ ἐν καμίνῳ τοῦ πυρὸς ἐμβληθέντες ὅσοι Παῖδες, ὦδὴ ζ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).

Τὴν ἀδιαίρετον φύσιν ὀρθοδόξως θεολογοῦμεν, ἦχος βαρὺς, Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Οἱ ἐν καμίνῳ τοῦ πυρὸς ἐμβληθέντες ὅσοι Παῖδες, ὦδὴ ζ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).

Ἄφλεκτος πυρὶ ἐν Σινᾷ προσομιλοῦσα, ἦχος βαρὺς, Κανὼν α', Ὁ Εἱρμός, ὦδὴ η', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).

Ζωτικῆς ἐξ ὕψους βιαίας φερομένης, ἦχος βαρὺς, Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Ἄφλεκτος πυρὶ ἐν Σινᾷ προσομιλοῦσα, ὦδὴ η', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).

Οἱ μὴ θιγομένῳ προβαίνοντες ἐν ὄρει, ἦχος βαρὺς, Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Ἄφλεκτος πυρὶ ἐν Σινᾷ προσομιλοῦσα, ὦδὴ η', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).

Μὴ τῆς φθορᾶς διαπείρα κυφορήσασα, ἦχος βαρὺς, Κανὼν α', Ὁ Εἱρμός, ὦδὴ θ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).

Ἐπιπαφλάζοντος πάλαι πυρίνου ἄρματος, ἦχος βαρὺς, Κανὼν α', στίχος τοῦ εἱρμοῦ Μὴ τῆς φθορᾶς διαπείρα κυφορήσασα, ὦδὴ θ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).

- Νόμου τῶν φύσεων δίχα ξένον ἠκούετο, ἦχος βαρύς, Κανών α', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Μὴ τῆς φθορᾶς διαπεῖρα κυοφορήσασα, ᾠδή θ',* Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (25 Νοεμβρίου 1904).
- Θεῖω καλυφθεῖς ὁ βραδύγλωσσος γνόφω, ἦχος δ', Κανών β', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή α', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).
- Ἔφη τὸ σεπτὸν καὶ σεβάσμιον στόμα, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Θεῖω καλυφθεῖς ὁ βραδύγλωσσος γνόφω, ᾠδή α',* Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).
- Ὅρος βεβηκώς, ἀτρεκέστατος Λόγος, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Θεῖω καλυφθεῖς ὁ βραδύγλωσσος γνόφω, ᾠδή α',* Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).
- Ἐρρήξε γαστρὸς ἡτεκνωμένης πέδας, ἦχος δ', Κανών β', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή γ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).
- Ἄληπτός ἐστιν ἡ θεαρχικωτάτη, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Ἐρρήξε γαστρὸς ἡτεκνωμένης πέδας, ᾠδή γ',* Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).
- Ἦν ἐκπορευτὸν ἐξ ἀγεννήτου φάους, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Ἐρρήξε γαστρὸς ἡτεκνωμένης πέδας, ᾠδή γ',* Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).
- Ἄναξ ἀνάκτων, οἶος ἐξ οἴου μόνος, ἦχος δ', Κανών β', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή δ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).
- Λουτρὸν τὸ θεῖον τῆς παλιγγενεσίας, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Ἄναξ ἀνάκτων, οἶος ἐξ οἴου μόνος, ᾠδή δ',* Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).
- Κάμπει τὰ πάντα τῷ Παρακλήτῳ γόνυ, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Ἄναξ ἀνάκτων, οἶος ἐξ οἴου μόνος, ᾠδή δ',* Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).
- Τελεῖσθε πάντες τῇ θεαρχικωτάτῃ, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ *Ἄναξ ἀνάκτων, οἶος ἐξ οἴου μόνος, ᾠδή δ',* Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).
- Λυτήριον κάθαρσιν ἀμπλακημάτων, ἦχος δ', Κανών β', Ὁ Εἰρμός, ᾠδή ε', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Καθώς περ εὐδόκησεν αὐτεξουσίως, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Λυτήριον κάθαρσιν ἀμπλακημάτων, ᾠδή ε', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Ἰῆτο τὰς φρένας μὲν ἐξ ἁμαρτίας, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Λυτήριον κάθαρσιν ἀμπλακημάτων, ᾠδή ε', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Ἰλασμός ἡμῖν Χριστὲ καὶ σωτηρία, ἦχος δ', Κανών β', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή στ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Ἰμπερτόν ἡμῖν εὐθὲς ἐν τοῖς ἐγκάτοις, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἰλασμός ἡμῖν Χριστὲ καὶ σωτηρία, ᾠδή στ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Ὅρεκτόν ἀξίωμα τοῖς Ἀποστόλοις, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Ἰλασμός ἡμῖν Χριστὲ καὶ σωτηρία, ᾠδή στ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Σύμφωνον ἐθρόησεν ὀργάνων μέλος, ἦχος δ', Κανών β', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή ζ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Φωνὴν προφητόφθεγκτον ἡγνοηκότες, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σύμφωνον ἐθρόησεν ὀργάνων μέλος, ᾠδή ζ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Θέσπιν κατεβρόντησεν ὁ βλέπων ὅπα, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σύμφωνον ἐθρόησεν ὀργάνων μέλος, ᾠδή ζ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Τριττὴ μὲν εὐμοίρησεν ὥρων τὴν χάριν, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Σύμφωνον ἐθρόησεν ὀργάνων μέλος, ᾠδή ζ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα, ἦχος δ', Κανών β', 'Ο Εἰρμός, ᾠδή η', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Μνήμην ὁ Χριστὸς τῶν βροτοσώων ἐπῶν, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα, ᾠδή η', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Σωτηριωδῶς, αὐτοδεσπότης ἰόν, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα, ᾠδή η', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Ἦσε Προφητῶν πνευματέμφορον στόμα, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα, ᾠδὴ η', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (σημ. μέχρι ᾧ μέδων, ἐνδημίαν, 28 Νοεμβρίου 1904).

Χαίροις Ἀνασσα, μητροπάρθενον κλέος, ἦχος δ', Κανών β', Ὁ Εἰρμός, ᾠδὴ θ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Ὑδριν ἔοικε τὴν φυσίζων Κόρην, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Χαίροις Ἀνασσα, μητροπάρθενον κλέος, ᾠδὴ θ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Ὅσοις ἔπνευσεν ἡ θεόρρυθτος χάρις, ἦχος δ', Κανών β', στίχος τοῦ εἰρμοῦ Χαίροις Ἀνασσα, μητροπάρθενον κλέος, ᾠδὴ θ', Πεντηκοστῆς, σύντομο μέλος, (28 Νοεμβρίου 1904).

Στιχηράριον

Μηνολόγιον

Μήνας Ὀκτώβριος

20. Μνήμη τοῦ Ἀγίου Γερασίμου ἐν Κεφαλληνίᾳ

Σαλπίσσωμεν ἐν σάλπιγγι ᾠσμάτων, ἦχος πλ. α', Δοξαστικόν τῶν Αἰώνων (9 Ὀκτωβρίου 1910, ἡ γραμμὴ τοῦ ἴσου).

Τῶν Τρικάλων τὸν γόνον, ἦχος α', Ἀπολυτίκιον τοῦ Ὁσίου.

Σαλπίσσωμεν ἐν σάλπιγγι ᾠσμάτων, ἦχος πλ. α', Δοξαστικόν τῶν Αἰώνων (16 Ὀκτωβρίου 1909).

Γεράσιμε Ὅσιε, ἦχος πλ. β', Ἰδιόμελον Ν' Ψαλμοῦ.

Ποίοις, οἱ εὐσεβεῖς ἄσμασιν, ἦχος β', Ἔτερον στιχηρό Ἑσπερινοῦ.

Ποίοις, εὐφημιῶν στέμμασι, ἦχος β', Ἔτερον στιχηρό Ἑσπερινοῦ.

Ποίοις, ὕμνων κάλλεσιν, ἦχος β', Ἔτερον στιχηρό Ἑσπερινοῦ.

Δόξα καὶ νῦν τῶν Ἑσπερίων, Ὀκτώηχον:

Εὐχαρίστω πνεύματι, ἦχος α'.

Ἐπαπολαῦσαι ἐπισπεύσωμεν τοῦ νεοφανοῦς φωστῆρος, ἦχος πλ. α'.

Τὴν δὲ πάντιμον περικυκλοῦντες θήκην, ἦχος β'.

Τὸ θεοβράβευτον, καὶ πανσέβαστον σκῆνος θεώμενοι, ἦχος πλ. β΄.
Ἄρωμεν τοίνυν τὰς χεῖρας, ἦχος γ΄.

Δι' αὐτοῦ γὰρ πᾶσιν ἡμῖν πλουσίως εὐεργεσίαι νέμονται, ἦχος βαρύς.
Ζῶντα γὰρ καὶ μετὰ πότμον θησαυρὸν αὐτὸν κεκτήμεθα, ἦχος δ΄.
Διὸ Ὅσιε θεοφόρε, ἦχος πλ. δ΄.

Εἰς τοὺς αἰῶνας ἀγλαοφανῶς μακαρίζοντες, ἦχος α΄.

Σαλπίσσωμεν ἐν σάλπιγγι ἁσμάτων, ἦχος πλ. α΄, Δοξαστικὸν τῶν Αἰ-
νων (16 Ὀκτωβρίου 1906).

23. Μνήμη τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος καὶ Ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου

Αἶματι τοῦ μαρτυρίου, ἦχος πλ. β΄, Δοξαστικὸν τῶν ἑσπερίων.

Ὡς τοῦ Κυρίου μαθητής, ἦχος δ΄, Ἀπολυτίκιον.

Αἶματι τοῦ μαρτυρίου, ἦχος πλ. β΄, Δοξαστικὸν τῶν ἑσπερίων (1902).

26. Μνήμη τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλύ- του καὶ ἡ Ἀνάμνησις τοῦ γεγονότος σειсмоῦ

Παναγία Δέσποινα, ἦχος πλ. β΄, Καὶ νῦν, Θεοτοκίον, τῶν ἑσπερίων.

Φοβερὸς εἶ Κύριε, ἦχος πλ. β΄, ἀπόστιχο Ἰδιόμελο.

Παναγία Δέσποινα, ἦχος πλ. β΄, Καὶ νῦν, Θεοτοκίον, τῶν ἑσπερίων.

Μήνας Νοέμβριος

8. Ἡ σύναξις τῶν Ἀρχιστρατήγων Μιχαήλ καὶ Γαβριήλ, καὶ τῶν λοιπῶν Ἀσωμάτων Δυνάμεων

Ὅπου ἐπισκιάσῃ ἡ χάρις σου Ἀρχάγγελε, ἦχος πλ. α΄, Δόξα. Καὶ νῦν
τῶν Αἰνῶν.

Συγχαίρητε ἡμῖν, ἅπασαι αἱ τῶν Ἀγγέλων ταξιαρχίαι, ἦχος πλ. β΄,
Δοξαστικὸν τῶν ἑσπερίων.

Ὅπου ἐπισκιάσῃ ἡ χάρις σου Ἀρχάγγελε, ἦχος πλ. α΄, Δόξα. Καὶ νῦν
τῶν Αἰνῶν (σημ. μέχρι τὰ καθ' ἡμῶν κινούμενα ἀπόσβεσον).

21. Ἡ ἐν τῷ Ναῷ Εἰσοδος τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου

Μετὰ τὸ τεχθῆναί σε, ἦχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν τῶν ἐσπερίων.

Σήμερον τῷ Ναῷ προσάγεται, ἦχος πλ. β', Δόξα. Καὶ νῦν τῶν Αἰνῶν.

*Σήμερον τὰ στίφη τῶν Πιστῶν συνελθόντα, ἦχος πλ. β', Δόξα. Καὶ
νῦν Ἀποστίχων (σημ. μέχρι καὶ τὴν θεοπαίδα Παρθένον καὶ
Θεοτόκον, 19 Νοεμβρίου 1900).*

Μήνας Δεκέμβριος

**4. Μνήμη τῆς Ἀγίας Μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας, Μνήμη τοῦ Ὁσίου
Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ**

Πατρίδα, γένος, ὕπαρξιν, ἦχος πλ. β', Δοξαστικόν τῶν ἐσπερίων.

*Πατρίδα, γένος, ὕπαρξιν, ἦχος πλ. β', Δοξαστικόν τῶν ἐσπερίων,
(29 Νοεμβρίου 1914).*

**6. Μνήμη τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου, Ἀρχιεπισκόπου
Μύρων τῆς Λυκίας, τοῦ θαυματουργοῦ**

*Ἱεραρχῶν τὴν καλλονήν, ἦχος πλ. β', Δοξαστικόν τῶν ἐσπερίων,
(σημ. μέχρι ἁσματικοῖς ἐγκωμίοις).*

**24. Μνήμην ἐπιτελοῦμεν τῆς Ἀγίας Μεγαλομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ
καὶ Πανσόφου Αἰκατερίνης**

*Βίον ἄυλον ἐξησκημένη, ἦχος β', Δοξαστικόν τῶν Ἀποστίχων, (σημ.
μέχρι Αἰκατερίνα σεμνή).*

Μήνας Ἰανουάριος

**27. Ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ Λειψάνου τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάν-
νου τοῦ Χρυσοστόμου**

Πάτερ Χρυσόστομε, ἦχος δ', Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν.

Μήνας Μάρτιος

**25. Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου
Μαρίας**

Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ Κεφάλαιον, ἦχος δ', Ἀπολυτίκιον.

Μήνας Ἀπρίλιος

23. Μνήμη τοῦ Ἀγίου ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου

Ἀξίως τοῦ ὀνόματος, ἦχος πλ. β', Δόξα. Καὶ νῦν τῶν ἐσπερίων, (σημ. μέχρι ὑπὲρ εἰρήνης τοῦ κόσμου).

Ἀνέτειλε τὸ ἔαρ, ἦχος πλ. β', Δόξα. Καὶ νῦν τῶν Αἰνῶν.

Μήνας Ἰούνιος

11. Μνήμη τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων Βαρθολομαίου καὶ Βαρνάβα

Τοὺς τῆς εὐσεβείας ἀληθεῖς κήρυκας, ἦχος πλ. β', Δοξαστικόν τῶν ἐσπερίων, (σημ. Μέχρι καὶ μύστας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ).

21. Τό Γενέσιον τοῦ τιμίου ἐνδόξου Προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου

Σήμερον τοῦ φωτὸς ὁ λύχνος, ἦχος πλ. β', Δοξαστικόν τῶν ἐσπερίων.

Μήνας Ἰούλιος

11. Μνήμη τῆς Ἀγίας Μεγαλομάρτυρος καὶ πανευφήμου Εὐφημίας

Ἡ διηνηθισμένη ταῖς ἀρεταῖς, ἦχος πλ. β', Δοξαστικόν τῶν Ἀποστίχων, (10 Ἰουλίου 1899).

Μήνας Αὐγουστος

8. Μνήμη τοῦ Ἀγίου Αἰμιλιανοῦ, Ἐπισκόπου Κυζίκου

Τεραρχῶν τὸν ἀκράμονα, ἦχος β', Δοξαστικόν, (σημ. μέχρι τὴν μανίαν ἐλέγξας).

Τριώδιο

Μὴ προσευξώμεθα φαρισαϊκῶς, ἦχος α΄, Στιχηρό Ἑσπερινοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου.

Φαρισαῖος κενοδοξία νικώμενος, ἦχος α΄, Στιχηρό Ἑσπερινοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου.

Παντοκράτορ Κύριε, ἦχος πλ. δ΄, Δοξαστικόν τοῦ Ἑσπερινοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου.

Πάτερ ἀγαθέ, ἦχος πλ. β΄, Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν Ἀσώτου, (20 Ἰανουαρίου 1904).

Πάτερ ἀγαθέ, ἦχος πλ. β΄, Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν Ἀσώτου, (22 Ἰανουαρίου 1904).

Πάτερ ἀγαθέ, ἦχος πλ. β΄, Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν Ἀσώτου, (δίνει μόνο τό Δόξα Πατρὶ γιά τό συγκεκριμένο Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν).

Ἐφθασε καιρός, ἦχος πλ. β΄, Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν Τυροφάγου, (20 Φεβρουαρίου 1904).

Τῆς μετανοίας ἀνοιζόν μοι πύλας Ζωοδότα, ἦχος πλ. δ΄, μετά τόν Ν΄ ψαλμόν, ἀντί τοῦ Δόξα... Ταῖς τῶν Ἀποστόλων πρεσβείαις..., ψάλλεται τό ἀκόλουθο κατανυκτικό τροπάριο.

Τοῖς ἐν σκότει ἀμαρτημάτων πορευομένοις φῶς ἀνέτειλας Χριστέ, ἦχος πλ. β΄, Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν β΄ Νηστειῶν, (17 Φεβρουαρίου 1904).

Ψυχὴ μου, Ψυχὴ μου, ἦχος πλ. β΄, Κοντάκιον τοῦ Μεγάλου Κανόνος.

Μέγα καὶ παράδοξον θαῦμα, ἦχος β΄, Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν Λαζάρου.

Τὴν κοινὴν Ἀνάστασιν πρὸ τοῦ σοῦ Πάθους πιστούμενος, ἦχος α΄, Ἀπολυτίκιον Λαζάρου.

Σήμερον ἡ χάρις τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἡμᾶς συνήγαγε, ἦχος πλ. β΄, Στιχηρό Ἰδιόμελο, Δόξα. Καὶ νῦν, Κυριακὴ τῶν Βαΐων.

Μεγάλη Έβδομάδα

Έρχομενος ὁ Κύριος, ἦχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Δευτέρας.

Φθάσαντες πιστοί, ἦχος πλ. α', Στιχηρό Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Δευτέρας.

Κύριε, ἐρχόμενος πρὸς τὸ Πάθος, ἦχος πλ. α', Δόξα. Καὶ νῦν Στιχηρῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Δευτέρας.

Κύριε, πρὸς τὸ μυστήριον τὸ ἀπόρρητον τῆς σῆς οἰκονομίας, ἦχος πλ. α', Ἀπόστιχο Στιχηρό Ὁρθρου Μεγάλης Δευτέρας.

Κύριε, τὰ τελεώτατα φρονεῖν, ἦχος πλ. α' Ἀπόστιχο Στιχηρό Ὁρθρου Μεγάλης Δευτέρας.

Τῆς ξηρανθείσης συκῆς διὰ τὴν ἀκαρπίαν, ἦχος πλ. δ', Ἀπόστιχο Στιχηρό Ὁρθρου Μεγάλης Δευτέρας.

Δευτέραν Εὐὰν τὴν Αἰγυπτίαν, ἦχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν Ἀποστίχων Ὁρθρου Μεγάλης Δευτέρας.

Έρχομενος ὁ Κύριος, ἦχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Δευτέρας, (σημ. Μόνο τὸ μουσικὸ κείμενο ἀπὸ προσωπικῆ κρίση).

Έρχομενος ὁ Κύριος, ἦχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Δευτέρας, (12 Ἀπριλίου 1912).

Έν ταῖς λαμπρότησι τῶν Ἀγίων σου, ἦχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Τρίτης.

Ὁ τῇ ψυχῆς ῥαθυμία νυστάξας, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Τρίτης.

Τοῦ κρύψαντος τὸ τάλαντον, ἦχος δ', Δόξα. Καὶ νῦν Στιχηρῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Τρίτης.

Δεῦτε πιστοί, ἐπεργασώμεθα προθύμως τῷ Δεσπότῃ, ἦχος πλ. β', Ἀπόστιχο Στιχηρό Ὁρθρου Μεγάλης Τρίτης.

Ὅταν ἔλθῃς ἐν δόξῃ μετ' Ἀγγελικῶν Δυνάμεων, ἦχος πλ. β', Ἀπόστιχο Στιχηρό Ὁρθρου Μεγάλης Τρίτης.

Ὁ Νυμφίος ὁ κάλλει ὡραῖος, ἦχος πλ. β', Ἀπόστιχο Στιχηρό Ὁρθρου Μεγάλης Τρίτης.

- Ἰδοὺ σοι τὸ τάλαντον, ἥχος βαρύς, Δόξα. Καὶ νῦν Ἀποστίχων Ὁρθρου Μεγάλης Τρίτης.
- Σὲ τὸν τῆς Παρθένου Υἱόν, ἥχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Τετάρτης.
- Τὸ πολυτίμητον μύρον, ἥχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Τετάρτης.
- Ὅτε ἡ ἁμαρτωλός, ἥχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Τετάρτης.
- Ὡ τῆς Ἰούδα ἀθλιότητος, ἥχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Τετάρτης.
- Ἡ ἁμαρτωλὸς ἔδραμε πρὸς τὸ μύρον, ἥχος β', Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Τετάρτης.
- Ἡ βεβυθισμένη τῇ ἁμαρτίᾳ, ἥχος πλ. β', Καὶ νῦν τῶν Αἰνῶν Ὁρθρου Μεγάλης Τετάρτης.
- Σήμερον ὁ Χριστός, ἥχος πλ. β', Ἀπόστιχο Στιχηρό Ὁρθρου Μεγάλης Τετάρτης.
- Ἦπλωσεν ἡ Πόρνη, ἥχος πλ. β', Ἀπόστιχο Στιχηρό Ὁρθρου Μεγάλης Τετάρτης.
- Προσῆλθε Γυνὴ δυσώδης καὶ βεβορβορωμένη, ἥχος πλ. β', Ἀπόστιχο Στιχηρό Ὁρθρου Μεγάλης Τετάρτης.
- Ἡ ἀπεγνωσμένη διὰ τὸν βίον, ἥχος πλ. β', Ἀπόστιχο Στιχηρό Ὁρθρου Μεγάλης Τετάρτης.
- Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις, ἥχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν τῶν Ἀποστίχων Ὁρθρου Μεγάλης Τετάρτης, (σημ. μέχρι οἷστρος).
- Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ, ἥχος πλ. β', Α' στάση ἐγκωμίων Μεγάλης Παρασκευῆς.
- Ἄξιόν ἐστι, ἥχος πλ. β', Α' στάση ἐγκωμίων Μεγάλης Παρασκευῆς, (σημ. μέχρι τὰς χεῖρας ἐκτείναντα).

Πεντηκοστάριον

Αί Μυροφόροι γυναῖκες, τὸν τάφον σου καταλαβοῦσαι, ἦχος πλ. β', Δοξαστικόν τοῦ Ἑσπερινοῦ Μυροφόρων.

Ἐτέχθης ὡς αὐτὸς ἠθέλησας, ἦχος β', Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο Ἀναλήψεως, (σημ. μέχρι ἔπαθες σαρκί, ὁ Θεὸς ἡμῶν).

Ἐν τῇ Στοᾷ τοῦ Σολομῶντος, ἦχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν Ἀποστίχων τοῦ Ἑσπερινοῦ τοῦ Παραλύτου.

Ἐν τῇ Στοᾷ τοῦ Σολομῶντος, ἦχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν Ἀποστίχων τοῦ Ἑσπερινοῦ τοῦ Παραλύτου, (σημ. μέχρι δεσποτικῇ φωνῇ λέγει πρὸς αὐτὸν ἔχει τὰ λόγια καὶ μετὰ μόνο παρασημαντική).

Ἐν τῇ Στοᾷ τοῦ Σολομῶντος, ἦχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν Ἀποστίχων τοῦ Ἑσπερινοῦ τοῦ Παραλύτου, (ἔχει λόγια μόνο στήν πρώτη φράση Ἐν τῇ Στοᾷ τοῦ Σολομῶντος, μετὰ ἔχει παρασημαντική μέχρι τὸ τέλος τῆς σελίδας).

Κύριε, τὸν Παράλυτον, ἦχος πλ. δ', Δοξαστικόν Κυριακή τοῦ Παραλύτου, (σημ. Ὑπάρχουν δύο διαφορετικές μελωδικές γραμμές γιὰ τὴν ἀρχικὴ φράση, Κύριε, τὸν Παράλυτον).

Παρὰ τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ, ἦχος πλ. δ', Δοξαστικόν τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Σαμαρείτιδος.

Ἡ πηγὴ τῆς ζωαρχίας, ἦχος πλ. β', Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν τῆς Σαμαρείτιδος, (28 Ἀπριλίου 1906).

Ἡ πηγὴ τῆς ζωαρχίας, ἦχος πλ. β', Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν τῆς Σαμαρείτιδος, (σώζεται ἀπὸ τὰς γλυκεαῖς προσρήσεσι καὶ ὕστερα, 26 Ἀπριλίου 1906).

Ἡ πηγὴ τῆς ζωαρχίας, ἦχος πλ. β', Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν τῆς Σαμαρείτιδος, (21 Ἀπριλίου 1906).

Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας σου Χριστέ, ἦχος πλ. δ', Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν τοῦ Τυφλοῦ.

Δικαιοσύνης ἦλιε νοητέ, ἦχος πλ. δ', Δοξαστικόν τῶν Ἀποστίχων τοῦ Τυφλοῦ.

Ἐτέχθης ὡς αὐτὸς ἠθέλησας, ἦχος β', Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν Ἀναλήψεως, (σημ. μέχρι ἀνελήφθης ἐν δόξῃ).

- Ὁ βάθει σοφίας φιλανθρώπως πάντα οἰκονομῶν, ἦχος πλ. δ', Ἀπολυτίκιον Ψυχοσάββατου, (σημ. τὰ σημεῖα πάντα οἰκονομῶν, μόνε Δημιουργέ, τῶν δούλων σου, χρήση διέσης).
- Ἀγνοοῦντα τὰ ἔθνη Κύριε, ἦχος πλ. β', Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο Πεντηκοστῆς, (17 Μαΐου 1916).
- Κύριε, τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ ἐπιφοίτησις, ἦχος πλ. β', Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο Πεντηκοστῆς, (20 Μαΐου 1916).
- Βασιλεῦ οὐράνιε, ἦχος πλ. β', Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο Πεντηκοστῆς, (20 Μαΐου 1916).
- Γλῶσσαι ποτὲ συνεχύθησαν, ἦχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν Ἀποστίχων τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Πεντηκοστῆς (23 Μαΐου 1916).
- Εὐλογητὸς εἶ, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἦχος πλ. δ', Ἀπολυτίκιον Πεντηκοστῆς, (23 Μαΐου 1916).
- Ὅτε καταβάς τὰς γλώσσας συνέχεε, ἦχος πλ. δ', Κοντάκιον Πεντηκοστῆς, (23 Μαΐου 1916).
- Ὅτε τὸ Πνεῦμά σου κατέπεμψας Κύριε, ἦχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν τῆς Λιτῆς, (σημ. μέχρι τὸ τὰ θεῖα ἐρρήτορευον).
- Παράδοξα σήμερον εἶδον τὰ ἔθνη πάντα ἐν πόλει Δαυΐδ, ἦχος δ', Στιχηρό Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν τῆς Πεντηκοστῆς.
- Πεντηκοστὴν ἐορτάζομεν, ἦχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς, (9 Μαΐου 1916).
- Γλώσσαις ἀλλογενῶν, ἦχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς, (9 Μαΐου 1916).
- Πάντα χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἦχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς, (10 Μαΐου 1916).
- Ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑμνήσω σε τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς, (10 Μαΐου 1916).
- Ἐν ταῖς αὐλαῖς σου Κύριε, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς, (10 Μαΐου 1916).
- Τριάδα Ὁμοούσιον ὑμνολογήσωμεν, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς, (10 Μαΐου 1916).
- Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς, (10 Μαΐου 1916).

- Ἐν τοῖς Προφήταις ἀνήγγειλας ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς, (10 Μαΐου 1916).
- Δεῦτε λαοί, τὴν τρισυπόστατον Θεότητα προσκυνήσωμεν, ἦχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς, (16 Μαΐου 1916).
- Εὐλογητὸς εἶ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἦχος πλ. δ', Ἀπολυτίκιον Πεντηκοστῆς, (Ἄγνωστη ἡμερομηνία).
- Ἐν ταῖς αὐλαῖς σου Κύριε, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς, (15 Ἰουνίου 1899).
- Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς, (15 Ἰουνίου 1899).
- Ἐν τοῖς Προφήταις ἀνήγγειλας ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς, (15 Ἰουνίου 1899).
- Πεντηκοστὴν ἐορτάζομεν, ἦχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς.
- Γλώσσαις ἀλλογενῶν, ἦχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς.
- Πάντα χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἦχος α', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς.
- Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς.
- Ἐν τοῖς Προφήταις ἀνήγγειλας ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς.
- Ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑμνήσω σε τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς.
- Ἐν ταῖς αὐλαῖς σου Κύριε, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς.
- Τριάδα Ὁμοούσιον ὑμνολογήσωμεν, ἦχος β', Στιχηρό Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς.
- Δεῦτε λαοί, τὴν τρισυπόστατον Θεότητα προσκυνήσωμεν, ἦχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς,
- Ὅτε τὸ Πνεῦμά σου κατέπεμψας Κύριε, ἦχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν Λιτῆς τῆς Πεντηκοστῆς.

Ἀγνοοῦντα τὰ ἔθνη Κύριε, ἦχος πλ. β', Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο Πεντηκοστῆς.

Κύριε, τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ ἐπιφοίτησις, ἦχος πλ. β', Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο Πεντηκοστῆς.

Βασιλεῦ οὐράνιε, ἦχος πλ. β', Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο Πεντηκοστῆς.

Γλῶσσαι ποτὲ συνεχύθησαν, ἦχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν Ἀποστίχων τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Πεντηκοστῆς.

Εὐλογητὸς εἶ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἦχος πλ. δ', Ἀπολυτίκιον Πεντηκοστῆς.

Ὅτε καταβὰς τὰς γλώσσας συνέχεε, ἦχος πλ. δ', Κοντάκιον Πεντηκοστῆς.

Παράδοξα σήμερον εἶδον τὰ ἔθνη πάντα ἐν πόλει Δαυΐδ, ἦχος δ', Στιχηρό Ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν τῆς Πεντηκοστῆς.

Ὅτε τὸ Πνεῦμά σου κατέπεμψας Κύριε, ἦχος πλ. δ', Δόξα. Καὶ νῦν Λιτῆς τῆς Πεντηκοστῆς, (σημ. Μόνο τό κομμάτι διὸ καὶ ἡμεῖς βοῶμέν σοι· ὁ ἐπὶ γῆς ὀφθεῖς, καὶ ἐκ τῆς πλάνης σώσας ἡμᾶς, Κύριε, δόξα σοι, 23 Μαΐου 1916).

Νῦν εἰς σημεῖον τοῖς πᾶσιν, ἦχος γ', Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Ἁγίου Πνεύματος, (24 Μαΐου 1916).

Νῦν τὸ Παράκλητον Πνεῦμα, ἦχος γ', Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Ἁγίου Πνεύματος, (24 Μαΐου 1916).

Νῦν περιβάλλονται κράτος, ἦχος γ', Ἀπόστιχο Ἰδιόμελο Ἑσπερινοῦ Ἁγίου Πνεύματος, (24 Μαΐου 1916).

Παραλειτουργικά Τελετῶν

Πολυχρονισμοί

Πολυχρονισμός τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίου Δαμιανοῦ τοῦ Α', ἦχος β', (Ἄγνωστη χρονολογία).

Πολυχρονισμός τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίου Δαμιανοῦ τοῦ Α', ἦχος β', (21 Ὀκτωβρίου 1904).

Πολυχρονισμός Σουλτάνου Ἀμπντούλ Χαμίτ Β' (ἢ Ἀβδούλ Χάμιτ Β'), ἦχος πλ. α' - Φρύγιος (Ἄγνωστη χρονολογία).

- Πολυχρονισμός Οικουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ, ἦχος Βαρύς Ἑπτάφωνος, (12 Ὀκτωβρίου 1906).*
- Πολυχρονισμός Οικουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ, ἦχος Βαρύς Ἑπτάφωνος, (Ὅμοιο μέ τό προηγούμενο καί ἴδια ἡμερομηνία, 12 Ὀκτωβρίου 1906).*
- Πολυχρονισμός τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α΄, ἦχος Βαρύς Ἑπτάφωνος.*
- Πολυχρονισμός τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίου Δαμιανοῦ τοῦ Α΄, ἦχος πλ. δ΄, (1 Ἰανουαρίου 1907).*
- Πολυχρονισμός τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίου Δαμιανοῦ τοῦ Α΄, ἦχος πλ. δ΄, (Ἄγνωστη χρονολογία Α΄).*
- Πολυχρονισμός τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίου Δαμιανοῦ τοῦ Α΄, ἦχος πλ. δ΄, (Ἄγνωστη χρονολογία Β΄).*
- Πολυχρονισμός Σουλτάνου Μεχμέτ Ρεσάτ (Mehmet Reşat), ἦχος πλ. δ΄, (σημ. μέχρι ὡς καί τοῦ συμβούλους αὐτοῦ - Ἄγνωστη χρονολογία).*
- Πολυχρονισμός Σουλτάνου Μεχμέτ Ρεσάτ (Mehmet Reşat), ἦχος πλ. δ΄, (5 Ἰανουαρίου 1915).*
- Πολυχρονισμός Σουλτάνου, Μεχμέτ Ρεσάτ (Mehmet Reşat), ἦχος πλ. δ΄, (Σχεδόν ὅμοιο μέ τόν προηγούμενο - 5 Ἰανουαρίου 1915).*
- Πολυχρονισμός Σουλτάνου Μεχμέτ Ρεσάτ (Mehmet Reşat), ἦχος πλ. δ΄, (Ὅμοιο μέ τά προηγούμενα - Ἄγνωστη χρονολογία).*
- Πολυχρονισμός Σουλτάνου Μεχμέτ Ρεσάτ (Mehmet Reşat), ἦχος πλ. δ΄, (Σχεδόν ὅμοιο μέ τόν προηγούμενο - 25 Ἀπριλίου 1905).*
- Πολυχρονισμός Σουλτάνου Μεχμέτ Ρεσάτ (Mehmet Reşat), ἦχος πλ. δ΄, (Ὅμοιο μέ τά προηγούμενα - 16 Ἀπριλίου 1910).*
- Πολυχρονισμός Σουλτάνου Μεχμέτ Ρεσάτ (Mehmet Reşat), ἦχος πλ. δ΄, (Ὅμοιο μέ τά προηγούμενα - Ἄγνωστη χρονολογία).*
- Πολυχρονισμός Σουλτάνου Ἀβδούλ Χαμίτ, ἦχος πλ. δ΄ χρωματικός, (σημ. εἶναι γραμμένο στήν τούρκικη γλώσσα μέ ἑλληνικά γράμματα).*

Φῆμες

Φῆμη Μητροπολίτου, ἦχος β', (χρήση δίεσης).

Κωνσταντίνου τοῦ Σεβασμιωτάτου, ἦχος πλ. α', Φῆμη στόν Αὐτοκράτορα (Βασιλέα), Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο, (16 Ἰουνίου 1905).

Ῥδές εἰς τήν Μεγαλειότητα τοῦ Σουλτάνου

Οὐρανόθεν ἰσχὺν ἔχει, ἦχος πλ. β', ῶδὴ εἰς τήν Α. Α. Μεγαλειότητα τοῦ Σουλτάνου Ἀβδούλ Χαμίτ τοῦ Β'.

Καθὼς ὁ Φοῖβος, ἦχος βαρὺς, ῶδὴ εἰς τήν Α. Α. Μεγαλειότητα τοῦ Σουλτάνου Ἀβδούλ Χαμίτ τοῦ Β', ποίησις Κορνηλίας Πρεβεζιώτου, (27 Αὐγούστου 1899).

Στίχοι ἐκ τοῦ κ' ψαλμοῦ

Στίχοι τὴν εἰς ἐκ τοῦ κ' ψαλμοῦ, ψαλλόμενοι ἐν τῇ ἐπετείῳ ἐορτῇ τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α', ἦχος βαρὺς, (25 Ἀπριλίου 1909).

Στίχοι τὴν εἰς ἐκ τοῦ κ' ψαλμοῦ, ψαλλόμενοι ἐν τῇ ἐπετείῳ ἐορτῇ τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α', ἦχος βαρὺς, (Ἄγνωστη χρονολογία, λείπει ὁ στίχος Κύριε, Κύριε σῶσον τὸν Βασιλέα).

Ἐκ χειλέων τῶν Ἀγγέλων, Ὕμνος εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν

Ἐκ χειλέων τῶν Ἀγγέλων, ἦχος α', Ὕμνος εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, προστάτη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου, ποίηση τοῦ Χρ. Χατζηχρήστου, (Ὑπάρχουν προτάσεις γιὰ τὴν ἐρμηνεία σέ σημείωση στό τέλος τοῦ χειρογράφου).

Ἐκ χειλέων τῶν Ἀγγέλων, ἦχος α', Ὕμνος εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, προστάτη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου, ποίηση τοῦ Χρ. Χατζηχρήστου, (Μόνο παρασημαντικὴ ἄνευ στίχων).

Ἐκ χειλέων τῶν Ἀγγέλων, ἦχος α', Ὕμνος εἰς τόν Ἅγιον Ἰωάννην τόν Δαμασκηόν, προστάτη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου, ποίηση τοῦ Χρ. Χατζη-χρήστου, (σημειώνεται στό τέλος Ἐπωδή σέ ρυθμό τρίσημο, μόνο ἡ πρώτη στροφή καί τό χειρόγραφο ἦταν δυσανάγνωστο).

Ἐκ χειλέων τῶν Ἀγγέλων, ἦχος α', Ὕμνος εἰς τόν Ἅγιον Ἰωάννην τόν Δαμασκηόν, προστάτη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου, ποίηση τοῦ Χρ. Χατζη-χρήστου, (σημειώνεται στό τέλος Ἐπωδή σέ ρυθμό τρίσημο, ὅμοιο μέ τό προηγούμενο ἀλλά τό χειρόγραφο βρίσκεται σέ ἄψογη κατάσταση).

Ἐκ χειλέων τῶν Ἀγγέλων, ἦχος α', Ὕμνος εἰς τόν Ἅγιον Ἰωάννην τόν Δαμασκηόν, προστάτη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου, ποίηση τοῦ Χρ. Χατζη-χρήστου, (σημειώνεται στό τέλος Ἐπωδή σέ ρυθμό 4/4, μόνο ἡ πρώτη στροφή, κάπως διαφορετικό μέ τά προηγούμενα μέ ἡμερομηνία 28 Αὐγούστου 1900).

Ἐκ χειλέων τῶν Ἀγγέλων, ἦχος α', Ὕμνος εἰς τόν Ἅγιον Ἰωάννην τόν Δαμασκηόν, προστάτη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου, ποίηση τοῦ Χρ. Χατζηχρήστου, (σημ. μέχρι τῶν χρυσοῦν αὐτῶν, 26 Αὐγούστου 1900).

Ἐκ χειλέων τῶν Ἀγγέλων, ἦχος πλ. β', Ὕμνος εἰς τόν Ἅγιον Ἰωάννην τόν Δαμασκηόν, προστάτη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου, ποίηση τοῦ Χρ. Χατζη-χρήστου, (δέν σημειώνεται Ἐπωδή ἀλλά μόνο ἡμερομηνία 28 Αὐγούστου 1900).

Ἐκ χειλέων τῶν Ἀγγέλων, ἦχος πλ. β', Ὕμνος εἰς τόν Ἅγιον Ἰωάννην τόν Δαμασκηόν, προστάτη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου, ποίηση τοῦ Χρ. Χατζη-χρήστου, (σημ. μέχρι τῶν χρυσοῦν αὐτῶν, ἄνευ ἡμερομηνίας).

Περιστατικές ακολουθίες

Ἀκολουθία τοῦ Γάμου

Ἅγιοι Μάρτυρες, ἦχος βαρύς, (τά σημεία, Ἅγιοι, οἱ καλῶς ἀθλήσαντες, τὰς ψυχὰς ἡμῶν, χρήση δίεσης).

Δόξα σοι Χριστέ ὁ Θεός, ἦχος βαρύς, (τά σημεία, Δόξα σοι Χριστέ ὁ Θεός, ὁμοούσιος, χρήση δίεσης).

Λοιπά

Ἄξιος, Ἄξιος, ἦχος α', (χρήση δίεσης).

Μνήσθητι Κύριε, ὡς ἀγαθὸς τῶν δούλων σου, ἦχος β', Δόξα Νεκρώσιμον, (τά σημεία, τῶν δούλων σου, συγχώρησον, ἀναμάρτητος, ἀνάπαυσιν, χρήση δίεσης).

Δέησις πρὸς τὸν Θεόν, ἦχος β', Δός μου χεῖλη νά σέ ψάλω.

Κατεύνασον τὸν ἄστατον κλύδωνα, ἦχος πλ. δ', Καλοφωνικός Εἰρμός, (σημ. μόνο ἡ ἀρχή).

2η Ένότητα

Διάφορες Αντιγραφές

Δοξολογίες

Δοξολογία, ἦχος α', τετράφωνος ἐκ τοῦ Κε, Ἀδήλου μελοποιουῖ.

Δοξολογία, ἦχος γ', κύρ Πέτρου Μπερεκέτη.

Δοξολογία, ἦχος δ', κύρ Βαλασίου ὀργανική.

Δοξολογία, ἦχος πλ. β', κύρ Πέτρου Μπερεκέτη.

Δοξολογία, ἦχος βαρύς, κύρ Βαλασίου ιερέως.

Κρατήματα

Κρατήματα κατ' ἦχον ἐκ τοῦ ὡς τόν Βασιλέα, τό παρόν Ἰωάννου τοῦ Κλαδᾶ, ἦχος α'.

Κρατήματα κατ' ἦχον ἐκ τοῦ ὡς τόν Βασιλέα, τό παρόν κύρ Ἀγαλλιανοῦ, ἦχος β' ἐκ τοῦ Βου.

Κρατήματα κατ' ἦχον ἐκ τοῦ ὡς τόν Βασιλέα, τό παρόν κύρ Γερασίου, ἦχος γ'.

Κρατήματα κατ' ἦχον ἐκ τοῦ ὡς τόν Βασιλέα, τό παρόν κύρ Θεοφάνους Πατριάρχου τοῦ Καρύκη, ἦχος πλ. α'.

Κρατήματα κατ' ἦχον ἐκ τοῦ ὡς τόν Βασιλέα, τό παρόν Ἰωάννου μαῖστορος τοῦ Κουκουζέλη τό καλούμενον Παλατινόν, ἦχος πλ. β'.

Κρατήματα κατ' ἦχον ἐκ τοῦ ὡς τόν Βασιλέα, τό παρόν κύρ Πέτρου Βυζαντίου τοῦ Μπερεκέτη, ἦχος πλ. β'.

Κρατήματα κατ' ἦχον ἐκ τοῦ ὡς τόν Βασιλέα, τό παρόν κύρ Ἰωάννου τοῦ Κλαδᾶ, ἦχος βαρύς.

Λοιπά

Τιμιωτέρα, ἦχος α', Ὁκτάηχος κύρ Δαμιανοῦ τοῦ Βατοπεδινουῖ.

Προκείμενα ἑβδομάδος, δοχαί καλούμενα. Τονισθήσαν δέ κατὰ τήν παράδοσιν κύρ Πέτρου πρωτοψάλτου τοῦ Βυζαντίου.

3η Ένότητα

Τμήμα Ἐκκλησιαστικῆς Θεωρίας, Σημειώσεων, Ὑπομνημάτων, Ἐπιστολῶν καί ἄλλων ἐγγράφων

• 1ο Ἐγχειρίδιο

Τό ἐγχειρίδιο στό ὁποῖο καταγράφηκαν ἦταν ἓνα μικρό τετράδιο. Δυστυχῶς, ὅμως ἡ πρώτη σελίδα ἦταν δυσανάγνωστη. Γενικά στό σύνολό του, ὑπάρχουν ἀρκετές σελίδες πού λείπουν ἕως τή σελίδα μέ τόν ἀριθμό 103, πού φαίνεται νά εἶναι ἡ τελευταία μέ βάση τό ἀρχεῖο τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου. Ἀρκετές ἀπό αὐτές, ὅπως καί ἡ πρώτη σελίδα, εἶναι σέ κακή κατάσταση λόγω φθορᾶς τοῦ χρόνου καί πιθανῆς κακῆς μεταχείρισης.

Ἀναλυτικά, στήν πρώτη σελίδα διαφαίνεται πιθανότατα ὁ τίτλος ἢ κάποιο μικρό κείμενο καθὼς καί κάποια σημάδια, ὅπως: ἡ ἐναρμόνιος φθορά, ἡ χρωματική φθορά Νη τοῦ β' ἤχου, ἡ σπάθη, ὁ ζυγός, ἡ δίεση καί ἡ ὕφεση. Ἡ δεύτερη σελίδα ἀναφέρεται στίς διέσεις καί στίς ὑφέσεις. Ἐπίσης, ὑπάρχουν καί κάποιες προσθέσεις μέ τό νούμερο 8, τό ὁποῖο προστίθεται δώδεκα φορές, ἐνῶ στό τέλος τῆς σελίδας ἐμφανίζεται ἡ ἡμερομηνία 1895.

Συνεχίζοντας, στήν τρίτη σελίδα παρατίθεται ὁ πρόλογος τοῦ βιβλίου, ὅπως καταγράφεται στήν πρώτη γραμμὴ τοῦ κειμένου, τό ὁποῖο συνεχίζεται καί στήν ἐπόμενη σελίδα. Στή σελίδα πέντε (5) παρουσιάζονται τά περιεχόμενα τοῦ ἐγχειριδίου καί οἱ τρεῖς κατηγορίες τῶν σημαδιῶν: α) ποσοτικά, β) τροπικά, γ) χρονικά. Ἡ τρίτη κατηγορία συνεχίζει στή σελίδα ἕξι (6), ὅπου ἐκεῖ ἀναφέρεται καί ἡ τέταρτη καί τελευταία κατηγορία μέ τήν ὀνομασία τόνοι, πού περιλαμβάνει τή βαρεῖα καί τήν ὀξεία.

Ἐπειτα, στή σελίδα ἑπτὰ (7) γίνεται μία μικρὴ ἀναφορά στίς συμπλοκές χαρακτήρων. Στή σελίδα ὀχτώ (8) ὑπάρχει ὁ τίτλος «Μέρος Α', Κλίμαξ», ἐνῶ στή σελίδα ἐννιά (9) ἐμφανίζεται πιθανότατα ὁ τίτλος τοῦ ἐγχειριδίου, «Πίναξ Πρακτικῆς Μεθόδου πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς». Στήν ἴδια σελίδα περιλαμβάνεται καί τό Μέρος Β', ἀφοῦ πρῶτα εἶχε γράψει Α' διορθώνοντάς το πατώντας το ἀπό πάνω μέ τίτλο «Σημαδόφωνα» καί τά παρακάτω

α) φυσική διατονική κλίμακα, β) χαρακτηῖρες ποσότητος, γ) χαρακτηῖρες ποιότητος, δ) χρονικά καὶ ἄχρονα σημεία. Στό τέλος αὐτῆς τῆς σελίδας ἐμφανίζεται τό «Μέρος Γ'», «Ἦχοι» μέ πρώτη ὑποκατηγορία τούς διατονικούς ἤχους, ἐνῶ στή σελίδα δέκα (10) ἐμφανίζεται ἡ δεύτερη κατηγορία, οἱ ἐναρμόνιοι ἤχοι. Προχωρώντας στή σελίδα ἔντεκα (11), παρουσιάζονται οἱ χρωματικοί ἤχοι, ὅπου κάθε ἤχος παρουσιάζει τά ἐξῆς στοιχεῖα: κλίμακα, φθορές, δεσπόζοντες φθόγγοι, μουσικές καταλήξεις, γυμνάσματα, τά κυριότερα καί εὐκολότερα τροπάρια καί πρόλογοι τοῦ ἤχου αὐτοῦ σέ ὅλα τά εἶδη τῆς μελοποιῆας (στιχηραρικό, εἰρμολογικό καί παπαδικό). Στήν ἴδια σελίδα ὑπάρχει τό Μέρος Δ', ὅπου ἀναφέρεται στήν ὕφεση, στή δίεση καί τίς φθορές. Στήν ἐπόμενη σελίδα (12) ἐμφανίζονται ὡς Μέρος Α' τά σημαδόφωνα, ἄν καί στή σελίδα ἐννιά (9) παρουσιαζόταν ὡς Μέρος Β'.

Συνεχίζοντας στή σελίδα δεκαπέντε (15), παρουσιάζονται ἡ «Πρακτική μέθοδος πρός ἐκμάθηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς». Μέχρι τήν ἐμφάνιση τοῦ τρίτου τίτλου στή σελίδα εἴκοσι τρία (23) γιά τό Μέρος Α' «Φυσική διατονική κλίμακα, γυμνάσματα δώδεκα ἐξ αὐτῆς», ἀρκετές σελίδες λόγω φθορᾶς δέν εἶναι εὐανάγνωστες, μέ μοναδική σημείωση στή σελίδα εἴκοσι δύο (22), ὅπου ἀναγράφεται ἡ ἡμερομηνία 20 Φεβρουαρίου 1895. Ἐπίσης, στήν ἴδια σελίδα ἐμφανίζεται τό Μέρος Β' μέ τίτλο: «Γράμματα ἥτοι συμβολικά στοιχεῖα ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς κατά γύμνασμα κατάλληλον».

Στήν ἐπόμενη σελίδα ἐμφανίζεται τό Μέρος Γ' μέ τίτλο «ὕφεση, δίεση, φθορές», τό ὁποῖο ὅμως προηγουμένως εἶχε δηλωθεῖ ὡς Μέρος Δ'. Συνεχίζοντας στήν ἴδια σελίδα [σελίδα εἴκοσι τέσσερα (24)] Μέρος Δ', «Περί φθορῶν γενικῶς», Μέρος Ε', «Μουσικήν Ὁρθογραφία», Μέρος Στ', «Διάταξη μουσικῶν μαθημάτων ἀπλούστερων ἐπί τά δυσκολότερα, ἥτοι Εἰρμολογικοῦ, Στιχηραρικοῦ καί Παπαδικοῦ τοῦ α' ἤχου». Ὅμοίως βέβαια, ὑπάρχει γιά ὅλους τούς ἤχους ἀπό τή σελίδα εἴκοσι πέντε (25) ἕως τή σελίδα εἴκοσι ἑφτά (27). Στίς ἐπόμενες σελίδες παρουσιάζονται κάποιες σημειώσεις καί μελωδικές ἀσκήσεις γιά παραλλαγή μέ τήν ὀνομασία «γύμνασμα».

Φτάνοντας στή σελίδα τριάντα πέντε (35), παρουσιάζεται μία κλίμακα βασισμένη στά σημερινά εὐρωπαϊκά πρότυπα, δηλαδή βάση ἀποτελεῖ ὁ Πα μέ ὅλους τούς τόνους νά ἀντιστοιχοῦν στά δώδεκα

(12) μόρια καί τὰ ἡμιτόνια στά ἕξι (6) μόρια. Ἐκεῖ χαρακτηρίζεται ὡς διατονική κλίμακα, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀρχή καί ἡ βάση τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελωδίας.

Στήν ἐπόμενη σελίδα [τριάντα ἕξι (36)] ἀναγράφεται ὁ τίτλος «Περιεχόμενα», ὅπου ἀποτελεῖται ἀπό «κλίμακα διατονική μετὰ τῶν διαφόρων γυμνασμάτων». Ἔτσι στίς ἐπόμενες δέκα περίπου σελίδες, ἀναπτύσσονται τὰ ἑξῆς τρία μέρη: Α΄ ποσοτικά, Β΄ τροπικά καί Γ΄ χρονικά. Συνεχίζοντας στή σελίδα σαράντα ἕνα (41) παρατίθεται τό πρῶτο Γύμνασμα. Ἐπειτα, στή σελίδα σαράντα πέντε (45) καί σαράντα ἕξι (46) παρουσιάζονται τὰ πρῶτα ἀριθμημένα δέκα (10) σημάδια ποσότητος, ὅπου ὀρίζεται ὡς ἐνδέκατο (11ο) καί δωδέκατο (12ο) σημάδι ἡ ὕφεση καί ἡ δίεση ἀντίστοιχα, ἐνῶ ἀπό τό δέκατο τρίτο (13ο) ἕως καί τό δέκατο ἕκτο (16ο), τό ἀντικένωμα, ὁμαλόν, ἐνδόφωνων καί σύνδεσμος. Συνεχίζοντας, μέ τό δέκατο ἑβδομο σημάδι (17ο) ἀπεικονίζεται τό κλάσμα, ἐνῶ τό δέκατο ὄγδοο (18ο) ἀναφέρεται στήν ἐμφάνιση τῆς διπλῆς καί τῆς τριπλῆς. Προχωρώντας στό δέκατο ἕνατο (19ο) ἀπεικονίζεται τό γοργόν ἀλλά στό σημάδι δίπλα τοῦ γοργοῦ γράφονται τὰ σημάδια τοῦ δίγοργου καί τοῦ τρίγοργου. Στό εἰκοστό (20ό) σημάδι, ὅπου δέν εἶναι εὐανάγνωστο, παρουσιάζεται τό ἀργόν καί δίπλα τό ἡμιόλιον καί τό διάργον. Ἐπειτα, ἀναλύονται ὅλα αὐτά τὰ σημάδια μέ ἕνα «γύμνασμα», πού παρεμβάλλεται στή σελίδα πενήντα δύο (52).

Στή σελίδα πενήντα ἑπτὰ (57) γίνεται ἀναφορά στήν ὀξεία καί τή βαρεία μέ τίτλο «Τόνοι», ὅμως δέν ἔχουν συμπεριληφθεῖ στήν ἀρίθμηση τῶν σημαδιῶν. Στίς παρακάτω σελίδες, πενήντα ἐννιά (59) καί ἑξήντα (60) ἐμφανίζονται τὰ χρονικά καί ἄχρονα σημάδια, ἐνῶ στή σελίδα ἑξήντα πέντε (65) παρουσιάζονται οἱ «Παύσεις» μέ πρῶτο σημάδι τόν σταυρό καί στή συνέχεια ὅλες οἱ ὑπόλοιπες παύσεις.

Στή σελίδα ἑξήντα ἑπτὰ (67) παρουσιάζεται τό «Περί Ἦχων» μέ τήν παράθεση τῶν ἀντίστοιχων ὀνομάτων τους, πού συνεχίζεται καί στήν ἐπόμενη σελίδα μέ τόν τίτλο «Διάκρισις τῶν ἤχων», ὅπου ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς στοιχεῖα: ἀπήχημα, δεσπίζοντες φθόγγοι, κλίμακα καί καταλήξεις. Συνεχίζοντας παρακάτω στή σελίδα ἑβδομήντα (70) ἐμφανίζεται ἕνας σπάνιος καί ἀσυνήθιστος τίτλος, «Α΄ Πρωτότυποι Ἦχοι», μέ ἀφετηρία τόν α΄ ἦχο, ὅπου παρουσιάζεται καί στή σελίδα ἑβδομήντα τρία (73).

Στίς σελίδες έβδομηντα τέσσερα καί έβδομηντα πέντε (74 καί 75) ύπάρχει ή πρώτη σημείωση μέ κεφαλαία γράμματα φέροντας τόν τίτλο «ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΙΩΑΝΝΗ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ», άναφέροντας σέ παρένθεση πώς ή πηγή πιθανότατα εΐναι κάποιο θεωρητικό (τά γράμματα όμως στό σημείο αυτό δέν εΐναι εύανάγνωστα). Έπειτα, παρατίθεται ή κλίμακα του Β΄ ήχου μέ ύπολογισμό μορίων του κυρίου τετραχόρδου Δι-Νη, πού εΐναι 6-18-6 χαρακτηρίζοντάς την ως μία καθαρά εύρωπαϊκή προσέγγιση.

Συνεχίζοντας στή σελίδα έβδομηντα έφτά (77) παρουσιάζεται ό γ΄ ήχος. Στή σελίδα έβδομηντα έννιά (79) γίνεται άναφορά στόν δ΄ ήχο, όπου στήν κλίμακά του ύπάρχουν μόνο οί άριθμοί έξι (6) καί δώδεκα (12), κάτι πού δηλώνει εύρωπαϊκή προσέγγιση. Προχωρώντας στή σελίδα όγδόντα ένα (81) άναφέρεται ό πλ. α΄, ένω στή σελίδα όγδόντα τρία (83) ή κλίμακα του πλ. β΄ ήχου, ή όποία δέν διαφέρει άπό εκείνη του β΄ ήχου, άφοϋ τό κύριο τετράχορδο Πα-Δι έχει ύπολογισμό μορίων 6-18-6.

Παρακάτω, στήν άρχή τής σελίδας όγδόντα έξι (86) γίνεται άναφορά στόν βαρύ καί στή συνέχεια στόν πλ. δ΄ καί τήν κλίμακά του. Πρόκειται καί πάλι γιά εύρωπαϊκή προσέγγιση μέ τούς τόνους νά ισοδυναμούν μέ 12 μόρια καί τά ήμίτονα μέ 6 μόρια. Στή σελίδα όγδόντα έννιά (89) ύπάρχουν μικρές σημειώσεις γιά «παρατηρήσεις επί των ήχων» καί «περί έναλλαγής των ήχων», ένω στό τέλος τής σελίδας δίνεται πιθανότατα ή ήμερομηνία 14 Μαρτίου 1895.

Στή σελίδα ένενήντα (90) γίνεται άνάλυση γιά τήν «περί έναλλαγής ήχων», στή σελίδα ένενήντα τρία (93) «Περί μαρτυριών», τίτλος πού συναντιέται καί στή σελίδα ένενήντα τέσσερα (94).

Συνεχίζοντας μέ τή σελίδα ένενήντα όχτώ (98) ύπάρχουν τά «Συστήματα», ένω στήν έπόμενη σελίδα παρουσιάζεται μία κλίμακα, πιθανότατα του κατά διαπασών συστήματος, πού όμως δέν εΐναι τόσο καθαρή. Στήν έπομένη σελίδα, ένενήντα έννιά (99), άναφέρεται στό σύστημα του Τροχού, παραθέτοντας τήν κλίμακα μέ τό κύριο τετράχορδο Πα-Βου-Γα-Δι-Κε, πάλι σέ ύπολογισμό μορίων εύρωπαϊκής κλίμακας, 12-6-12-12. Έπιπλέον, στή σελίδα έκατό (100) παρουσιάζεται τό σύστημα κατά Τριφωνία ή Τετραχόρδου μέ τό κύριο τετράχορδο Νη-Πα-Βου-Γα μέ ύπολογισμό μορίων 12-12-6 όπως εΐχε όριστεί άπό τήν έπιτροπή του 1881 καί ισχύει μέχρι σή-

μερα. Τό συγκεκριμένο μέρος πιθανολογώντας γράφτηκε στις 28 (ίσως Ιουλίου) τοῦ 1895. Τέλος, στήν προτελευταία σελίδα, τήν ἐκαστόν δύο (102), ὑπάρχει ἕνα μουσικό γύμνασμα καί ἕνα μικρό τμήμα σημειώσεων. Ἡ ἡμερομηνία πού γράφτηκε τό συγκεκριμένο τμήμα εἶναι ἡ 1η Ὀκτωβρίου 1895.

Συμπερασματικά, τό συγκεκριμένο ἐγχειρίδιο ἦταν οὐσιαστικά ὁ πρόλογος ἢ οἱ πρόχειρες σημειώσεις ἑνός θεωρητικοῦ βιβλίου «Στοιχειώδεις γνώσεις», τό ὁποῖο ἐκδόθηκε τό 1900. Ἡ δομή τοῦ ἐγχειριδίου, ὁ τρόπος ἀνάπτυξης καί ἡ παρουσίαση τῶν κεφαλαίων καί παραγράφων εἶναι σέ μεγάλο ποσοστό ὅμοια.

● 2ο ἐγχειρίδιο

Τό 2ο ἐγχειρίδιο εἶναι διαιρεμένο σέ δύο μέρη καί γραμμένο σέ τετράγωνο χαρτί διαστάσεων 8 ἐκ. x 8 ἐκ. Μέ βάση τά ὑπάρχοντα χειρόγραφα, στήν πίσω ὀψη τοῦ πρώτου μέρους ἀναγράφεται πώς πρόκειται γιά ἀπόδειξη πληρωμῆς τῆς κοινότητος Ταταούλων μέχρι τή σελίδα πέντε (5). Τό δεύτερο μέρος ἔχει γραφτεῖ σέ γαλλικό ἡμερολόγιο διαστάσεων 6 ἐκ. x 10 ἐκ. Σύμφωνα, λοιπόν, μέ τό ἀρχεῖο ἡ πρώτη σελίδα εἶναι ἡ εἰκοστή πρώτη (21η) μέ ἡμερομηνία ἡμερολογίου 11 Ἰουλίου γνωστοποιώντας ἡμέρα γραφῆς τήν 30ή Ἰουλίου 1905.

Στήν πρώτη (1η) σελίδα ἀναφέρεται τό Κεφάλαιο Α', «Σύνταξις τῶν ποσοτικῶν χαρακτήρων ἀπλῶς εὐρισκομένων», περιλαμβάνοντας τό ἴσο, ἐνῶ στή σελίδα δύο (2) τό ὀλίγον, ἡ πεταστή καί τά κεντήματα. Συνεχίζοντας στή σελίδα 5, παρουσιάζεται τό Κεφάλαιο Β' μέ τίτλο «Σύνταξις τῶν σύνθετων ποσοτικῶν χαρακτήρων». Συμπερασματικά, τά συγκεκριμένα χειρόγραφα εἶναι σέ ἀναρχή σειρά, μέ ἐλλείψεις ἀρκετῶν σελίδων (ὅμοια μέ τό 1ο ἐγχειρίδιο) καί μέ βάση τήν ἔρευνα ὡς τελευταία φαίνεται ἡ σελίδα μέ τόν ἀριθμό ἐκαστόν δεκαεπτά (117).

● 3ο ἐγχειρίδιο

Τό τρίτο κατά σειρά ἐγχειρίδιο εἶναι πάλι γραμμένο σέ ἕνα μικρό τετράδιο καί θά μπορούσε νά χαρακτηριστεῖ ἀναρχο ὡς πρός τή δομή, παρόλο πού ἡ κατάστασή του εἶναι καλύτερη σέ σχέση μέ τά δύο προηγούμενα.

Αναλυτικά, στην πρώτη σελίδα περιέχονται μαθηματικές πράξεις και σβησμένες σημειώσεις, ενώ στη δεύτερη σελίδα «οί φθόγγοι τῆς φυσικῆς διατονικῆς κλίμακας», πού ἀνέρχεται ἀπό τόν Πα καί καταλήγει στὸν ἄνω Πα. Στὸ πρῶτο στάδιο οἱ τόνοι εἶχαν 12 μόρια καί τὰ ἡμιτόνια 6 μόρια, ἐνῶ στὸ δεύτερο στάδιο διορθώνονται ἀπὸ πάνω μέ τούς τόνους στά 9 μόρια καί τὰ ἡμιτόνια στά 7 μόρια. Προχωρώντας στὴν παρακάτω σελίδα, ὑπάρχει τὸ πρῶτο γύμνασμα, ἐνῶ στὴν ἀμέσως ἐπόμενη παρουσιάζεται τὸ Μάθημα τρία (3), χωρὶς νὰ ἔχουν προηγηθεῖ ἢ βρεθεῖ τὰ Μαθήματα ἓνα (1) καί δύο (2) (δὲν βρέθηκαν στὸ ἀρχεῖο τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου). Συνεχίζοντας παρατίθεται τὸ Μάθημα τέσσερα (4) μέ τὰ Γυμνάσματα τέσσερα (4) καί πέντε (5), ἀκολουθώντας τὸ Μάθημα πέντε (5) μέ τὰ Γυμνάσματα ἕξι (6) καί ἑπτὰ (7). Ὅσον ἀφορᾷ στά Μαθήματα πού ἀκολουθοῦν, 7, 8, 9, δὲν ὑπάρχει κάποιο Γύμνασμα.

Μελετώντας παρακάτω ὑπάρχει ὁ τίτλος «Πρακτικὴ μέθοδος πρὸς ἐκμάθησιν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» καί ἀπὸ κάτω ἀκριβῶς «Μέρος Α', Κλίμαξ, Χαρακτήρες ποσότητος, χαρακτηρισμοὶ ποιότητος καί ἐγχρονα καί ἄχρονα σημεία». Στὸ τέλος γίνεται ἀναφορά στὸ «Μάθημα α'», πού συνεχίζει καί στὴν ἐπόμενη σελίδα, ἡ ὁποία φέρει ὁμοιότητες μέ αὐτὲς τοῦ πρώτου ἐγχειριδίου.

Ὡς τελευταῖες φαίνεται νὰ εἶναι οἱ σελίδες τριάντα ὀχτώ (38) καί τριάντα ἐννιά (39), ἐνῶ στὸ κάτω μέρος ὑπάρχει ἓνα δεκαεννιά (19) ἀντεστραμμένο, ὡς παράδειγμα τῆς ἀναρχίας πού ἔχει τὸ συγκεκριμένο ἐγχειρίδιο. Ἐνῶ στὴν ἀρχή, παρουσιάζει τὸν α' ἥχο, στὴν ἐπόμενη σελίδα βρίσκουμε συμπλοκές χαρακτήρων, ἀναβάσεως καί καταβάσεως τὸ ὁποῖο μάλιστα ἔχει σβηστεῖ ἀπὸ πάνω. Στὶς ἐναπομείναντες τρεῖς σελίδες, συναντᾶμε καί ἄλλα παραδείγματα ἀπὸ συμπλοκές.

Τὸ συγκεκριμένο ἐγχειρίδιο, ὅπως καί τὸ πρῶτο, ἔχει τὴν ἴδια δομὴ μέ τὸ βιβλίο τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου καί φαίνεται πὼς εἶναι ὁ πρόδρομός του.

● 4ο ἐγχειρίδιο

Πρόκειται γιὰ ἓνα ἀκόμη ἐγχειρίδιο μέ τίτλο «Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ Σχολή, Σχέδιον Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος, ἐκπονηθέν δι' ἅπασας τὰς τάξεις τῆς Μουσικῆς Σχολῆς ὑπὸ Γ. Δ. Παχτίκου, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1908». Εἶχε μορφή τετραδίου μεγέθους Α4 καί

περιείχε τίς τάξεις Α', Β', Γ' και Δ', όπου ξεχωρίζει τό 4ο κεφάλαιο μέ τίτλο «Τά περί ρυθμοῦ».

— 1ο Τετράδιο

Εἶναι ἓνα ὀργανωμένο τετράδιο, ὅπου ἡ πρώτη σελίδα, πού γίνεται καί ἐξώφυλλο, τιτλοφορεῖται ὡς «Ἡ διδαχθεῖσα ὕλη ἐν τῇ Β' Τάξει τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς Σχολῆς κατά τό ἔτος 1906-1907». Στή συνέχεια δίνονται ὁδηγίες τόσο γιά τήν ὕλη, ὅσο καί γιά τόν τρόπο διδασκαλίας της μέ ἀναφορές στό Εἰρμολόγιον τοῦ Ἰωάννου Πρωτοψάλτου καί τό Δοξαστάριον τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου.

— 2ο Τετράδιο

Στήν πρώτη σελίδα τοῦ δεύτερου ὀργανωμένου τετραδίου, πού γίνεται καί ἐξώφυλλο, ὑπάρχει ἡ ἐνότητα «Τά παραδοθέντα μαθήματα τῆς Β'ας τάξεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου ἐν σχολικῷ ἔτει 1906-1907». Ἔτσι, τό τετράδιο αὐτό περιλαμβάνει τό Σύντομον Εἰρμολόγιον τοῦ Ἰωάννου Πρωτοψάλτου καί τό Δοξαστάριον τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου ὑπό Γεωργίου Βιολάκη, ὅπου στό καθένα ξεχωριστά δίνονται τά περιεχόμενα μέ διάφορα μαθήματα σέ ἀναρχή ἀρίθμηση.

Πιό συγκεκριμένα, στό Σύντομον Εἰρμολόγιον τοῦ Ἰωάννου Πρωτοψάλτου, ἐπιλέγονται σέ κάθε ἤχο εἰρμοί Κανόνων καί ἓνα προσόμοιο. Στόν α' ἤχο, παρατίθενται ὁ Ἀναστάσιμος τῶν Εἰσοδίων καί τό Προσόμοιο «Τῶν οὐρανίων ταγμάτων», κάτι πού ὁμοίως συμβαίνει καί στούς ἐπόμενους ἤχους. Ἀπό τήν ἄλλη, στό Δοξαστάριον τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου ὑπό Γεωργίου Βιολάκη, ὑπάρχουν ἀπό δύο ἕως τέσσερα Δοξαστικά σέ κάθε ἤχο, ὅπως γιά παράδειγμα στόν α' ἤχο, παρατίθεται ἡ Κοίμησης τῆς Θεοτόκου, ἡ Κυριακή τῆς Ἀπόκρεω καί τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνα, συνεχίζοντας μέ τήν ἴδια δομή σέ κάθε ἤχο. Τό Α' τεῦχος ἦταν αὐτό πού ἐξελίχθηκε καί ἐκδόθηκε, ἀποτελώντας τό μοναδικό σύγγραμμα. Τό Β' καί τό Γ' τεῦχος δέν ἐκδόθηκαν, ὅμως ὑπάρχουν στό ἀρχεῖο πού βρέθηκε.

— 3ο Τετράδιο

Εἶναι ἓνα ἔντυπο τετράδιο συνολικά τεσσάρων σελίδων σύνολο μέ τίτλο στήν πρώτη σελίδα «Ο ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΣ ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ», Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ε. ΣΟΥ-

ΜΑ καί Σας, 1903. Στίς σελίδες πού ἀκολουθοῦν ὑπάρχουν οἱ στίχοι ἀπό τίς ἐξῆς συνθέσεις:

1) ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΑΓΙΟΝ ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΟΝ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΝ (Ποίησης Χρ. Χατζηχρήστου).

2) ΩΔΗ ΕΙΣ ΤΗΝ Α. Α. ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΟΥΛΤΑΝΩΝ (Ι. Δ. Τανταλίδου).

3) ΠΑΙΑΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΣ (Ι. Δ. Τανταλίδου).

4) ΔΙΘΥΡΑΜΒΟΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΥΕΡΓΕΤΑΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ (Ι. Δ. Τανταλίδου).

Στό τέλος σημειώνεται ἡ ἀκριβής ἡμερομηνία 18 Μαΐου 1903.

— 4ο, 5ο καί 6ο Τετράδια

Πρόκειται γιά τετράδια σημερινῶν διαστάσεων Α4 ὅπου παρουσιάζεται σέ τρία τεύχη τό ἐξῆς: «Ὅρφεύς ἢ Στοιχειώδεις γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, πρὸς χρῆσιν τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῶν ἀστικῶν καί δημοτικῶν σχολῶν καί παντός φιλομούσου, εἰς τρία τεύχη, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν ἀστικῶν σχολῶν». Σέ κάποιο ἀπό αὐτά τά τεύχη δέν περιλαμβάνεται ἡ λέξη Ὅρφεύς ἐνῶ σέ κάποιο ἄλλο φαίνεται νά εἶναι σβησμένη, κάτι πού ἰσχύει καί μέ τό κείμενο, πρὸς χρῆσιν τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῶν ἀστικῶν καί δημοτικῶν σχολῶν καί παντός φιλομούσου.

Ἐπιπλέον, ὑπάρχει ἀκόμη ἓνα τέτοιο τετράδιο μέ διαφοροποιημένο τό ἐξώφυλλο, ὅπου ἀναγράφει: «Ὅρφεύς ἢ Στοιχεῖα Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, εἰς τεύχη τρία, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν Ἀστικῶν σχολῶν», Τεῦχος Β', πρὸς διδασκαλίαν ἐν τῇ Στ' τάξει. Ἐκεῖ λοιπόν κάτω δεξιὰ παρατίθεται ὁ ψαλμός ρλδ' *Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ὅτι ἀγαθὸς ὁ Κύριος, ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν.*

Συμπερασματικά, σέ αὐτά τά τετράδια, ὑπάρχει μία περισσότερο ὀργανωμένη χειρόγραφη ἔκδοση σέ σχέση μέ τά προηγούμενα ἐγχειρίδια τοῦ πρώτου ἔντυπου πονήματος τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου. Ἀπὸ ἐκεῖνα τά ἐγχειρίδια μέχρι αὐτά τά τετράδια πού καταγράφονται στό ἀρχεῖο τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου, γίνεται ἀντιληπτό πὼς ἡ δομὴ αὐτῶν εἶναι σχεδόν ὅμοια δίνοντας τὴν τελικὴ μορφή τοῦ βιβλίου.

— 7ο Τετράδιο

Εἶναι ἓνα τετράδιο μέ σημειώσεις τῶν εἴκοσι τεσσάρων (24) σελίδων συνολικά, ὅπου δέν ἔχει δοθεῖ κάποιος τίτλος ἢ κάποια ἡμερομηνία. Γίνεται ἀναφορά στά παλαιά χειρόγραφα, τά ὁποῖα περιέχουν μελωδίες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μέ τόν τρόπο πού καταγράφονται. Ὡστόσο παρουσιάζει δυσκολίες πού ἐστιάζονται τόσο στήν κατανόηση ὅσο καί στόν τρόπο ἀνάλυσης καί προσέγγισης αὐτῶν.

— 8ο Τετράδιο

Πρόκειται γιά ἓνα τετράδιο σέ διαστάσεις Α4 μέ τίτλο «Ὁ Ἱεροψάλτης, ἥτοι Πρακτική Μέθοδος πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελωδίας πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων καί παντός ὀρεγομένου» τῆς μουσικῆς, Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀν. Κωνσταντίνου 1894.

4η Ένότητα

Προγράμματα

- 1ο Πρόγραμμα

Σέ ένα έντυπο έγχειρίδιο παρουσιάζεται τό «Πρόγραμμα τῶν ἐτήσιων ἐξετάσεων τῆς Μουσικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου». Μέσα σέ αὐτό ὑπάρχει μιά σελίδα μέ τίτλο «Ἀναλυτικόν Πρόγραμμα τῶν διδασκέντων μαθημάτων ἐν τῇ Β΄ τάξει τῆς Μουσικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου κατά τό σχολικό ἔτος 1902-1903» μέ τά ἐξῆς περιεχόμενα: Α. Ἐκ τοῦ Δοξασταρίου τοῦ ἄρχοντος Πρωτοψάλτου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας Γεωργίου Βιολάκη. Σέ κάθε ἦχο παρατίθενται διάφορα δοξαστικά ὅμως ὑπάρχει μόνο ὁ α΄, β΄ καί γ΄ ἦχος. Δυστυχῶς, τό ὑπόλοιπο δέν ἔχει διασωθεῖ.

- 2ο Πρόγραμμα

Σέ ένα μικρό τετράδιο ἀπό τό πατριαρχικό τυπογραφεῖο διαστάσεων 10 ἐκ. x 7 ἐκ. ὑπάρχει ὁ τίτλος «ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ, ΤΩΝ ΕΝ Τῇ ΜΟΥΣΙΚῇ ΣΧΟΛῇ, ΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ, ΔΙΔΑΧΘΕΝΣΟΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ, ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1916-1917, ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ, 1916». Τό σχολικό ἔτος στό ὁποῖο ἀναφέρεται ἦταν τό 1915-1916 καί συντάχθηκε τό 1915, ὅμως φαίνεται νά εἶναι διορθωμένο μέ μολύβι ὅπως παρατίθεται. Ἐκεῖ περιλαμβάνεται ἡ Θεωρία τῆς Μουσικῆς καί τό Πρακτικόν Μέρος τῶν Τάξεων Α΄, Β΄, Γ΄ καί Δ΄ μαζί μέ ἕνα κεφάλαιο ἔχοντας τόν τίτλο ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΝ Τῇ Β΄ ΤΑΞΕΙ.

- Ὑπόμνημα

Τό ὑπόμνημα ὡς τίτλος ἀναφέρεται μέσα σέ ὅλα αὐτά τά ἀρχεῖα καί ἔχει γραφεῖ στίς 11 Σεπτεμβρίου 1905. Στό κάτω μέρος ὑπάρχει ἡ ἐνότητα μέ τίτλο «Τό ἐβδομαδιαῖο πρόγραμμα τῆς Α΄ καί Β΄ τάξης τῆς Σχολῆς» καί ἐπιπλέον παρατίθεται μιά εἰσαγωγή πού πιθανότατα δίνει προτάσεις γιά τήν ὕλη καί τόν τρόπο διδασκαλίας της. (Τελικά ὑπάρχει μόνο τό πρόγραμμα τῆς Β΄ τάξης).

● *Λοιπές Σελίδες*

1) Σελίδα στην οποία αναφέρεται: «Ἐξαμηνιαῖαι γραπταὶ ἐξετάσεις εἰς τὰ θρησκευτικὰ τοῦ Παντελῆ Γλύκα», μαθητοῦ τῆς Γ' τάξεως τῆς ἐν Δεδέαγατς (σημερινή Ἀλεξανδρούπολη), ἀστικῆς σχολῆς, 18 Ἰανουαρίου 1894.

2) Σελίδα στην οποία ὑπάρχει μία διατονική κλίμακα. Ὁ ὑπολογισμός μορίων εἶναι μέ εὐρωπαϊκὴ προσέγγιση, μέ 6 καὶ 12 μόρια ἀντίστοιχα. Ἄρχεται ἀπὸ τὸν Πα καὶ καταλήγει στὸν ἄνω Πα.

3) Σελίδα ἡ ὁποία ἄρχεται μέ τὰ νούμερα 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21. Ἀναφέρει «Παραδέχομαι ἐπτὰ εἶδη τόνων». Ἀκολουθεῖ ἀνάλυση τῶν τόνων, τὸ ὁποῖο γράφτηκε στίς 3 Φεβρουαρίου 1916.

Τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ 12 = 3, τμήματα τετάρτου.

Τὸ $\frac{1}{2}$ τοῦ 12 = 6, τμήματα ἡμιτονίου.

Τὰ $\frac{3}{4}$ τοῦ 12 = 9, τμήματα ἐλάσσων.

Τὸν τόνον 12, τμήματα τόνος.

Τὸ ὑπερμείζονα: 15, τμήματα μείζων.

Τὸ τριημιτόνιο 18: τμήματα ὑπερμείζων.

Τὸν μέγιστον 21: τμήματα μέγιστος (;).

Συνεχίζεται ἡ παρουσίαση τῶν διέσεων καὶ ὑφέσεων μέ ἡμερομηνία 9 Φεβρουαρίου 1915 ὡς ἐξῆς:

Δίεση ἡμιτονίου, πού ἀντιστοιχεῖ στή σημερινή ἀπλή δίεση.

Δίεση τετάρτου τοῦ τόνου, πού ἀντιστοιχεῖ στή σημερινή μονόγραμμη δίεση.

Δίεση $\frac{3}{4}$ τοῦ τόνου, πού ἀντιστοιχεῖ στή σημερινή δίγραμμη δίεση.

Ὑφεση ἡμιτονίου, πού ἀντιστοιχεῖ στή σημερινή ἀπλή ὕφεση.

Ὑφεση τετάρτου τοῦ τόνου, πού ἀντιστοιχεῖ στή σημερινή μονόγραμμη ὕφεση.

Ὑφεση $\frac{3}{4}$ τοῦ τόνου, πού ἀντιστοιχεῖ στή σημερινή δίγραμμη ὕφεση.

Στὸ τέλος τῆς σελίδας παρουσιάζονται οἱ Κλίμακες (τετράχορδα) τῶν ἐξῆς ἤχων:

Ἦχος α': Πα-Βου-Γα-Δι μέ ὑπολογισμό μορίων 9-9-12.

Ἦχος β': Δι-Κε-Ζω-Νη μέ ὑπολογισμό μορίων 9-12-9.

Ἦχος γ': Γα-Δι-Κε-Ζω μέ ὑπολογισμό μορίων 12-12-6.

Ἦχος πλ. β': Πα-Βου-Γα-Δι μέ υπολογισμό μορίων 6-21-3.

Ἦχος πλ. δ': Νη-Πα-Βου-Γα μέ υπολογισμό μορίων 12-9-9.

4) Σέ ἓνα μικρότερο ὀρθογώνιο χαρτάκι παρουσιάζονται τά μόρια στίς κλίμακες ὅλων τῶν ἤχων, πλήν τοῦ δ', ἐνῶ δέν ἔχουν γραφτεῖ τά μόρια γιά τόν πλάγιο τοῦ γ' καί πλάγιο τοῦ δ'.

5) Ἀποτύπωση σέ ἓνα μεγάλο χαρτόνι, μεγέθους Α3, ὅπως ὀνομάζεται σήμερα. Στό κάτω μέρος ἀναφέρεται «Διατονικά κλίμακες, Χρωματικά κλίμακες», συνεχίζοντας μέ τά ἐξῆς, «Διατονικόν γένος, εἶναι καί τό ἔχον εἰς τά τετράχορδα δύο τόνους καί ἓνα ἡμιτόνιο, ὥσπερ παρά τῆς μεταρρύθμισης τῆς Μουσικῆς εἰς ἓν ἐναρμόνιον». Παρουσιάζονται τέσσερις κλίμακες τῶν πλ. δ', α', πλ. β' καί β' ἤχων καί ἀπό τίς χροές τόν ζυγό καί τό κλιτόν. Τά μόρια χαρακτηρίζονται ὡς τμήματα, ἐνῶ ἀπουσιάζει ἡ ἡμερομηνία ἐκδοσης.

Ἡ πρώτη κλίμακα ἀνήκει στόν πλ. δ' μέ βάση τό Νη. Ὁ υπολογισμός μορίων τῆς κλίμακας στό βαρύ καί τό ὀξύ τετράχορδο Νη-Γα καί Δι-Νη τή σειρά 8-6-4 καί ὁ διαζευτικός Γα-Δι, 8 μόρια. Τό ἄθροισμα τῶν τετραχόρδων εἶναι 18 μόρια, ἐνῶ τό ἄθροισμα τῶν μορίων τῆς κλίμακας εἶναι 44, ὅπως καί τῶν υπόλοιπων ἤχων. Παρατηρεῖται ὅτι σέ κάθε διάστημα ἀφαιροῦνται 4 μόρια. Μείζων 12-4=8, Ἐλάσσων 10-4=6 καί Ἐλάχιστος 8-4=4. Πρώτη φορά ὑπάρχει μία ἀναλογία μέ τά μόρια, ὅπως παρουσιάστηκαν ἀπό τήν ἐπιτροπή τοῦ 1881 καί ὄχι ὅπως στά προηγούμενα χειρόγραφα, ὅπου ἀκολούθηθηκε μία εὐρωπαϊκή προσέγγιση.

Μέ τήν ἴδια λογική, ἡ δεύτερη κλίμακα εἶναι τοῦ α' ἤχου μέ βάση τόν Πα. Ὅλα τά μόρια εἶναι στή σημερινή ἀναλογία ἐλαττωμένα κατά 4 μόρια. Τό χαμηλό πεντάχορδο Πα-Βου-Γα-Δι-Κε μέ τμήματα 6-4-8-8 καί τό ὑψηλό τετράχορδο Κε-Ζω-Νη-Πα μέ τμήματα, 6-4-8.

Τρίτη κλίμακα εἶναι αὕτη τοῦ πλ. β', μέ τό κύριο τετράχορδο Πα-Βου-Γα-Δι νά ἔχει τά ἐξῆς τμήματα: 4-12-2. Τό ἴδιο ἔχει καί τό ὑψηλό τετράχορδο Κε-Ζω-Νη-Πα. Πρόκειται γιά μία προσέγγιση σέ ἀναλογία, ἡ ὁποία συναντᾶται γιά πρώτη φορά. Τά δύο μικρά διαστήματα Πα-Βου καί Γα-Δι μειώνονται κατά 2 μόρια σέ σχέση μέ τήν ἀντίστοιχη σημερινή. Πα-Βου, 4=6-2 καί Γα-Δι, 2=4-2, ἐνῶ στό ὑπερμείζων διάστημα Βου-Γα, 12=20-8 ἀφαιροῦνται 8 μόρια. Ὁ διαζευτικός τόνος Δι-Κε παραμένει 8 μόρια.

Ἐπειτα ἀκολουθεῖ ἡ κλίμακα τοῦ β' ἤχου. Τό κύριο τετράχορδο Δι-Κε-Ζω-Νη μέ τμήματα 4-10-4. Σέ αὐτήν τήν κλίμακα ἀφαιροῦνται 4 μόρια ἀπό κάθε διάστημα σέ σχέση μέ τή σημερινή κλίμακα τοῦ ἤχου, δηλαδή 4=8-4 καί 10=14-4. Ὁ διαζευτικός τόνος παραμένει 8 μόρια.

Στόν Ζυγό παρουσιάζεται τό πεντάχορδο Νη-Πα-Βου-Γα-Δι μέ 12-2-10-2. Σέ σχέση μέ τή σημερινή, μπορεῖ νά σημειωθεῖ πώς ἀπό τά δύο μεγάλα διαστήματα Νη-Πα καί Βου-Γα ἀφαιροῦνται 6 μόρια ἀντίστοιχα, Νη-Πα, 12=18-6 καί Βου-Γα, 10=16-6, ἐνῶ στά δύο μικρά διαστήματα ἀφαιροῦνται 2 μόρια, Πα-Βου, 2=4-2 καί Γα-Δι, 2=4-2.

Τέλος, στό Κλιτόν δίνεται πάλι τό ἴδιο τετράχορδο, Νη-Πα-Βου-Γα-Δι, 8-10-6-2. Θά μπορούσε νά χαρακτηριστεῖ ὁ ὑπολογισμός μορίων μέ μία ἀναλογία ἀφαίρεσης 1 πρὸς 2 πρὸς 3 στά διαστήματα Πα-Βου-Γα-Δι σέ σχέση μέ τήν ἀντίστοιχη σημερινή. Ἀφαιρεῖται δηλαδή κατὰ σειρά Πα-Βου, 10=14-4, Βου-Γα, 6=12-6 καί Γα-Δι, 2=4-2.

6) Σέ μία σελίδα μέ σχετικά μικρά ὀρθογώνια, ἀλλὰ ὄχι μιλιμετρέ, ἐμφανίζονται τέσσερις κλίμακες μέ ἡμερομηνία 10 Σεπτεμβρίου 1915. Σέ αὐτήν τήν παρουσίαση συναντᾶται ξανά ἡ εὐρωπαϊκὴ προσέγγιση καί ἄθροισμα κλίμακας 72 τμήματα, ὅπως χαρακτηρίζει τά μόρια.

Πρώτη κλίμακα μέ βάση τόν Νη τοῦ πλ. δ'. Οἱ τόνοι ἔχουν 12 μόρια καί τά ἡμιτόνια 6 μόρια. Δεύτερη κλίμακα μέ βάση τόν Πα τοῦ α' ἤχου. Τά τετράχορδα Πα-Βου-Γα-Δι καί Κε-Ζω-Νη-Πα ἔχουν 9-9-12 καί ὁ διαζευτικός τόνος Δι-Κε ἔχει 12 μόρια. Τρίτη κλίμακα τοῦ β' ἤχου ὅπου τό κύριο τετράχορδο Δι-Κε-Ζω-Νη ἔχει 9-12-9. Τελευταία κλίμακα, αὐτὴ τοῦ πλ. β', μέ τό κύριο τετράχορδο, Πα-Βου-Γα-Δι παρουσιάζεται μέ 6-21-3.

7) Σέ ἓνα χαρτί μεγέθους Α3, μέ κομμένο τό ἓνα τεταρτημόριο, δίνονται τέσσερις κλίμακες μέ τόν ἴδιο ὑπολογισμό μορίων πού εἶχε καί ἓνα προηγούμενο χαρτόνι ἴδιου μεγέθους, χωρίς ὅμως νά παρουσιάζονται τό Κλιτόν καί τό Ζυγόν. Μάλιστα ἐδῶ παρατίθεται ἡ σκέψη τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου γιὰ τή διαίρεση τῶν τμημάτων, ὅπως ἔχει ἀναφερθεῖ καί παραπάνω, ὅτι χαρακτηρίζει τά μόρια.

8) Σέ δύο σελίδες τετραδίου παρουσιάζονται κλίμακες πού ἀναφέρονται κατὰ πᾶσα πιθανότητα στά συστήματα τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς. Στίς δύο αὐτές σελίδες διακρίνεται ἡ μαθηματικὴ πράξη

τῆς κάθετης πρόσθεσης. Στὴ δεύτερη σελίδα ἀναγράφεται ἡ ἡμερομηνία 23 Φεβρουαρίου 1905.

Δίνονται στὴν πρώτη σελίδα:

Σύστημα τετραχόρδου μέ κλίμακα Νη-Νη μέ ὑπολογισμό μορίων: 12-12-6-12-12-6.

Σύστημα πενταχόρδου μέ κλίμακα Πα-Πα μέ ὑπολογισμό μορίων: 12-6-12-12-12-6-12.

Σύστημα τετραχόρδου σημειώνεται ἐρωτηματικό στό τέλος τῆς λέξης μέ κλίμακα Βου-Βου καί μέ ὑπολογισμό μορίων: 8-12-12-10-8-12-10.

Σύστημα ὀκταχόρδου μέ κλίμακα Γα-Γα μέ ὑπολογισμό μορίων: 12-12-12-6-12-12-6.

Σύστημα ὀκταχόρδου μέ κλίμακα Δι-Δι μέ ὑπολογισμό μορίων: 12-12-6-12-12-6-12.

Σύστημα ὀκταχόρδου μέ κλίμακα Κε-Κε μέ ὑπολογισμό μορίων: 12-6-12-12-6-12-12.

Σύστημα ὀκταχόρδου μέ κλίμακα Ζω-Ζω μέ ὑπολογισμό μορίων: 8-12-10-8-12-12-10.

Δίνονται στή δεύτερη σελίδα:

Παρουσιάζονται τέσσερις κλίμακες οἱ ὁποῖες δέν ἀναφέρεται ποῦ ἀντιστοιχοῦν. Πιθανότατα ἡ πρώτη εἶναι ἡ διατονική, ἡ δεύτερη εἶναι ἡ σκληρή χρωματική τοῦ πλ. β', ἀφοῦ τοποθετεῖται στὸν Πα ἡ ἀντίστοιχη χρωματική φθορά. Ἡ τρίτη εἶναι ἡ μαλακή χρωματική τοῦ β', ἀφοῦ τοποθετεῖται στὸν Νη ἡ ἀντίστοιχη χρωματική φθορά. Στὴν τελευταία σημειώνεται στὴν κορυφή μᾶλλον εὐρωπαϊκὴ λέξη.

Πρώτη κλίμακα Πα-Πα μέ ὑπολογισμό μορίων: 6-6-8-8-6-6-8.

Δεύτερη κλίμακα τοῦ πλ. β', Πα-Πα, μέ ὑπολογισμό μορίων: 4-12-4-8-4-12-4.

Τρίτη κλίμακα τοῦ β' ἥχου, Νη-Νη, μέ ὑπολογισμό μορίων: 4-10-6-8-4-10-6.

Τέταρτη κλίμακα Νη-Νη μέ ὑπολογισμό μορίων: 8-8-4-8-8-4.

9) Δεμένες σελίδες τρεῖς (3) στὸν ἀριθμό, ὅπου ἡ πρώτη τιτλοφορεῖται ὡς «Περὶ ὄρων».

10) Άνεξάρτητη σελίδα σέ σχήμα καταλόγου (8 έκ. x 25 έκ.) μέ τίτλο «Όνομασία τών χρόων φθορών». Έκεῖ ὑπάρχει μία παράγραφος, ὅπου ὀρίζει τίς χρόες, Σπάθη καί Κλιτόν, ἐνῶ στό τέλος παρατίθενται δύο κλίμακες.

Αναλυτικότερα, ἡ πρώτη κλίμακα ἀναφέρεται στή Σπάθη, ὅπου ἄρχεται ἀπό τόν φθόγγο Πα καί καταλήγει στόν ἄνω Πα. Τά διαστήματα Πα-Βου-Γα-Δι-Κε-Ζω-Νη-Πα εἶναι ἀντίστοιχα 10-8-11-3-4-12-12. Ἔτσι, παρατηρεῖται πῶς ὁ φθόγγος Κε ἔχει τό μαρτυρικό σημεῖο τοῦ Δευτέρου Ἦχου καί ὁ Δι τό μαρτυρικό σημεῖο τοῦ πλαγίου Δευτέρου. Τό δεύτερο βέβαια θεωρεῖται ὀρθό, σέ σχέση μέ τό πρῶτο, κάτι πού καταγράφεται καί στά περισσότερα Θεωρητικά. Ὅσον ἀφορᾷ στόν ὑπολογισμό μορίων, αὐτό πού ἰσχύει ἀπό τήν ἐπιτροπή τοῦ 1881 εἶναι πῶς τό Δι-Κε καί τό Κε-Ζω εἶναι καί τά δύο, 4 μόρια ἀντίστοιχα. Ἐπιπλέον, ἂν καί χρησιμοποιοῦνται τά διαστήματα τῆς ἐπιτροπῆς, τά τετράχορδα δέν ἔχουν ἄθροισμα 30 καί μέ ἀπλές μαθηματικές πράξεις οἱ ἀριθμοί δείχνουν μόνο τά μικρά διαστήματα. Ἄν δηλαδή τό Δι-Κε ἀπό 12 γίνει 3, αὐτό σημαίνει ὅτι χάνει 9 μόρια, συνεπῶς τό Γα-Δι θά πρέπει νά ἦταν $12+9=21$, ὅμως ἐδῶ το βρίσκουμε στά 11 μόρια. Τό Κε-Ζω ἀπό 10 μόρια γίνεται 4, ἄρα ἔχασε 6 μόρια, συνεπῶς τό Ζω-Νη θά πρέπει νά ἦταν $8+6=14$, ὅμως τό δηλώνει στά 12 μόρια.

Στή δεύτερη κλίμακα ἄρχεται ἀπό τόν Νη καί καταλήγει στόν ἄνω Νη, τοποθετώντας τό κλιτόν στόν φθόγγο Δι. Τά διαστήματα Νη-Πα-Βου-Γα-Δι-Κε-Ζω-Νη εἶναι ἀντίστοιχα 12-14-11-3-12-10-8. Ὅπως καί στήν πρώτη κλίμακα, ἔτσι καί σέ αὐτήν δηλώνονται οἱ ἔλξεις ἀλλά οἱ ἀριθμοί στεροῦνται μαθηματικῆς ἐπαλήθευσης. Τό διάστημα Γα-Δι ἔχει 3 μόρια, ἂν καί ἀπό τήν ἐπιτροπή τοῦ 1881 δηλώνεται στά 4 μόρια. Τό διάστημα αὐτό χάνει 9 μόρια, ἄρα τό Βου-Γα θά πρέπει νά ἔχει 12 μόρια καί τό Πα-Βου 14, ὅμως ἂν καί Πα-Βου ὑπάρχει σωστά στά 14 μόρια, τό Βου-Γα ἔχει 11 μόρια. Αὐτό σημαίνει πῶς τό τετράχορδο Πα-Δι ἀντί γιά 30 μόρια, ἔχει ἄθροισμα $14+11+3=28$ μόρια.

11) Σέ μία ἀνεξάρτητη σελίδα, πού ἦταν χωρισμένη στή μέση, ὑπῆρχε ἀρχικά ἡ χρήση ὡς «Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, Πιστοποιητικόν Θανάτου» κάνοντας πάνω ἀπό τήν ἔντυπη μορφή, μία

μικρή ανάλυση για τις χρωματικές φθορές και τον τρόπο που λειτουργούν στην κλίμακα.

12) Έντυπη σελίδα με διαστάσεις 35 εκ. x 18 εκ. με τίτλο «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ, ΤΩΝ ΕΝΙΑΥΣΙΩΝ ΓΡΑΠΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΦΟΡΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ, ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗΣ, ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1902-1903».

13) Σελίδα που αναφέρεται στην απαραίτητη γνώση της Έκκλησιαστικής Μουσικής, που πρέπει να έχουν όλοι οι χριστιανοί ορθόδοξοι. Στην αρχή είναι γραμμένο με κεφαλαία γράμματα «ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗΣ». Η συγκεκριμένη κοινοποίηση μαζί με το κείμενο που ακολουθεί, γράφτηκε στην πόλη Δεδέαγατς (σημερινή Άλεξανδρούπολη) στις 3 Ιουλίου του 1897, γνωστοποιώντας πως αναλαμβάνει την έναρξη μαθημάτων.

14) Σελίδα μικρών διαστάσεων 7 εκ. x 13 εκ., όπου παρουσιάζονται συγκριτικά οι τρεις κλίμακες, ή διατονική και οι δύο χρωματικές κατά τμήματα, όπως ονομάζονται τα μόρια, με βάση την επιτροπή του 1881.

15) Σελίδα διαστάσεων 17 εκ. x 8 εκ., όπου αναφέρεται το εξής: «Τά διδαχθέντα εν τη Β τάξει της Μουσικής Σχολής του Έκκλησιαστικού Μουσικού Συλλόγου κατά το σχολικόν έτος 1904-5», παραθέτοντας Μέρος Πρακτικόν και Μέρος Θεωρητικόν.

16) Σημειώσεις σε χαρτί καταλόγου, όπου τιτλοφορείται «εκ της αναγνώσεως της Φόρμιγγας». Α' φυλλάδιο σελίδες από 1 έως 12 και Β' φυλλάδιο σελίδα 13 και σημειώνεται το τέλος στη σελίδα 16.

17) Σε έναν αυτοσχέδιο πίνακα διαστάσεων 40 εκ. x 30 εκ. παρουσιάζονται τα είδη των διαστημάτων, μαθηματικές αναλογίες για τα τμήματα και για τα συστήματα. Με χάρακα φαίνεται να έχει χωριστεί εύθυ και αντίστροφα στην από κάτω γραμμή ανά 5, (δχι εκατοστά αλλά μόρια) με αφετηρία τό 0 και τέλος τό 180. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στα είδη: μείζων, έλάσσων, ήμιτόνιο. Οι αριθμητικές αναλογίες συνδυάζονται με τα συστήματα, αφού ο πίνακας από οργανωτικής άποψης είναι καλογραμμένος και έπεξηγηματικός με σημειώσεις στο δεξί τμήμα. Τα συστήματα που αναφέρονται είναι: οι κατά συνέχειαν τόνοι, αι διφωνίαι, αι τριφωνίαι, αι τετραφωνίαι,

αί πενταφωνίαί καί ἡ διαπασών. Εἶναι βέβαιον ὅτι ἀξίζει μελέτης καί ἔρευνας ἀπό μουσικῆς πλευρᾶς.

18) Ἐνα φυλλάδιον 2 σελίδων μέ περιεχόμενον «Ἡ κατά τό σχολικόν ἔτος 1904-1905 διδαχθεῖσα ὕλη». Ἔτσι, περιλαμβάνει μέλη ἀπό τοὺς Μουσικοὺς Πανδέκτες 1, 2, 3 καί 4 καί τό Δοξαστάριον. Στό τέλος, τῆς δευτέρας σελίδας σημειώνεται πῶς γράφτηκε στό Φανάρι στίς 4 Μαΐου τοῦ 1905.

Ἐπιστολές

Ἐπιστολή ἀπό τόν Κωνσταντῖνον Κλάββα, Α΄ Δομέστικο τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πρὸς ἄγνωστο παραλήπτη μέ προσφώνηση, «Μουσικολογιώτατε» καί ἡμερομηνία 7 Φεβρουαρίου 1907. Ἴσως νά ἀπευθύνεται στόν Φώτιο Παπαδόπουλον.

Ἐπιστολή ἀπό τόν Ἐκκλησιαστικό Μουσικό Σύλλογον καί τοὺς: Ἰάκωβον Ναυπλιώτη, Κωνσταντῖνον Κλάββα, καί Πολυχρόνιον Γ. Παχεῖδην, πρὸς τόν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Λέρου καί Καλύμνου Κύριον Κύριον Γερμανόν, Προέδρου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου. Ἡ ἐπιστολή αὕτη γράφτηκε στίς 10 Αὐγούστου τοῦ 1908.

Προγράμματα διαφορῶν ἐκδηλώσεων

«ΔΗΜΟΣΙΑ ΑΚΡΟΑΣΙΣ, ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ, ΕΝΗΡΜΟΝΙΣΜΕΝΗΣ, ΔΟΘΗΣΟΜΕΝΗ ΥΠΟ Σ. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΟΥ, Καθηγητοῦ τῶν Μαθηματικῶν, ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, τῇ Δευτέρᾳ, 11 Ἰουνίου καί ὥρα 5 μ.μ. ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ».

Κατάλογος Βιβλίων Φωτίου Παπαδοπούλου

Ὁ κατάλογος ἐπιμελήθηκε ἀπὸ τὴν κ. Τσαμπίκα Ἀφαντενοῦ γιὰ λογαριασμό τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσείου τῆς Ἀρχαγγέλου. Αὐτό τό ἐγχείρημα εἶχε σκοπὸ τὴν καταγραφή τῶν βιβλίων, τὰ ὅποια ὑπῆρχαν στὸ ὑλικό μαζί μέ τὰ προσωπικά ἀντικείμενα τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου πέρα ἀπὸ τὰ χειρόγραφα. Ἔτσι, παρατίθενται παρακάτω μέ τὴ σύμφωνη ἄδεια τοῦ Μουσείου καὶ τῆς κ. Ἀφαντενοῦ.

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ	ΧΡΟΝΟ- ΛΟΓΙΑ	ΣΕΛΙ- ΔΕΣ
1	ΙΕΡΟΨΑΛΤΟΥ ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ Β΄	1894	516
2	ΚΑΛΟΛΟΓΙΑ	1884	320
3	ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΚΥΡΙΑΚΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΟΥΣ ΕΟΡΤΑΣ	1886	167
4	ΜΕΛΕΤΑΙ	1887	335
5	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ	1859	296
6	ΑΡΜΟΝΙΑ	1848	172
7	ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ	1895	144
8	ALTGRIECHISCHE MUSUC	1874	134
9	ΕΒΡΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ	1844	364
10	ΠΑΝΘΕΚΤΗ ΙΕΡΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ Β΄	1861	664
11	ΠΑΝΘΕΚΤΗ ΙΕΡΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ Γ΄	1862	1-539 1-54
12	ΠΑΝΘΕΚΤΗ ΙΕΡΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ Δ΄	1862	621
13	ΠΑΝΘΕΚΤΗ ΙΕΡΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ Ε΄	1862	299
14	ΣΥΝΤΟΜΟΝ ΔΟΞΑΣΤΑΡΙΟΝ	1820	444
15	SOLFEGE	1890	96
16	ΛΟΓΟΙ Β΄	1887	222
17	ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ	MDCCCCXII	412
18	ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΙΕΡΕΩΣ	1858	268
19	ΔΟΞΑΣΤΑΡΙΟΝ	1879	306
20	ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ	1885	576
21	ΤΟ ΔΟΞΑΣΤΑΡΙΟΝ	1899	615

22	ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΓΝΗΣΙΑΣ ΠΡΟΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ	1829	814
23	MUSIQUE VOCALE	1864	320
24	ΜΟΥΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	1868	346
25	ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ	1860	1300
26	ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΗ	1885	750
27	TAMEION ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΣ	1824	579
28	ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ-ΙΑΤΡΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ	1847	Σ-σθ', 26-280
29	ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ-ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΤΩΝ ΙΑΤΡΩΝ	1848	265
30	ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ-ΕΓΚΟΛΠΙΩΝ ΤΩΝ ΙΑΤΡΩΝ	1848	73
31	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΙ Α΄	1900	91
32	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΙ Β΄	1900	186
33	ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ	1900	16
34	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΚΚ. ΑΛΗΘΕΙΑΣ Γ΄	1900	208
35	ΤΑ ΕΠΙ ΤΩ ΠΑΝΗΓΥΡΙΣΩ	1900	48
36	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΚΚ. ΑΛΗΘΕΙΑΣ Δ΄	1901	173
37	ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΡΜΟΝΙΑ		16
38	ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ	1902	47
39	ΤΕΡΠΑΝΔΟΣ	1881	64
40	ΠΛΟΥΣ ΑΠΟ ΕΥΡΩΠΗ ΕΙΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΝ	1884	48
41	ΦΗΜΗ		Ις
42	Ο ΝΕΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ		14
43	ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩ ΕΝ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	1915	15
44	Η ΑΦΙΞΗΣ	1864	7
45	Ο ΑΚΑΘΙΣΤΟΣ ΥΜΝΟΣ	1903	87
46	ΠΑΣΙ ΤΟΙΣ ΦΙΛΟΙΣ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ		93
47	ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ	1932	16
48	ΚΑΝΩΝ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ	1881	30

Κεφάλαιο Γ'

Μουσικολογική προσέγγιση του Ψαλτικού και Θεωρητικού έργου του Φωτίου Παπαδοπούλου

Στό τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο θά παρουσιαστούν έφτά συνθέσεις του Φωτίου Παπαδοπούλου. Θά ύπάρξει μία μουσικολογική προσέγγιση, ανάλυση και σύγκριση τών θέσεων μέ άλλες χαρακτηριστικές συνθέσεις από κλασικούς και όχι μόνο συνθέτες.

Οί συνθέσεις είναι παρακάτω:

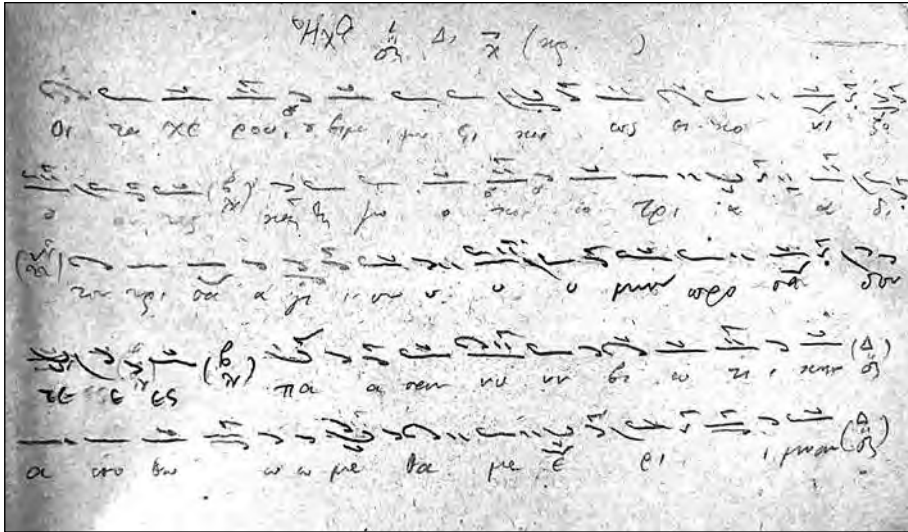
- A) Σύντομος Χερουβικός Ύμνος, ήχος δ' Άγια.
- B) *Σήμερον τῷ Ναῶ προσάγεται, Δοξαστικόν Αἰνων*, ήχος β' Ἡ ἐν τῷ Ναῶ Εἴσοδος τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.
- Γ) *Τοῦ λίθου σφραγισθέντος*, ήχος α', Ἀπολυτίκιο.
- Δ) *Ἀνοίξω τὸ στόμα μου*, Εἰρμός, ᾠδή α', Ἀκαθίστου Ὑμνου.
- Ε) Λειτουργικά, ήχος α'.
- Στ) Πολυχρονισμός Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ Ἰωακείμ, ήχος βαρύς.
- Ζ) *Ἄξιόν ἐστιν*, ήχος πλ. β' «Νενανώ».

Στήν παρουσίαση ύπάρχει:

- 1) Φωτογραφία τοῦ πρωτότυπου κειμένου.
- 2) Ἀνάλυση και σύγκριση τοῦ μέλους μέ άλλες συνθέσεις.
- 3) Πληκτρολόγηση τοῦ μέλους μέ τό πρόγραμμα, «μουσικά κείμενα» τοῦ Δημητρίου Παπαδοπούλου (<https://papline.gr>).
- 4) Μεταγραφή τοῦ μέλους σέ πεντάγραμμο τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, γραμμένη μέ τό πρόγραμμα Sibelius. Ἡ μεταγραφή βασίζεται στή διαστηματική διαφορά ανάμεσα στή βυζαντινή και τήν εὐρωπαϊκή μουσική μέ τρόπο συμβατικό, ὥστε, ἂν ἡ παραλλαγή δέν μπορεῖ νά αναγνωριστεῖ ἢ νά διαβαστεῖ, νά ύπάρχει ἡ ἐπιλογή τοῦ πενταγράμμου.
- 5) Δεύτερη μεταγραφή τοῦ μέλους σέ πεντάγραμμο τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, γραμμένη μέ τό πρόγραμμα Sibelius. Αὐτή τή φορά ἡ μεταγραφή βασίζεται στό βιβλίο τῆς κ. Μαρίας Ἀλεξάνδρου «Ἐξη-

γήσεις καὶ Μεταγραφές τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς». Στό συγκεκριμένο βιβλίο ὑπάρχουν ἀλλοιώσεις γιὰ ὅλες τίς περιπτώσεις τῶν διαστημάτων μέ στόχο τήν εὐστοχη ἀποτύπωσή τους.

Σύντομο Χερουβικό, ἦχος δ', Ἄγια

Ἡ ἐπιλογή τοῦ συγκεκριμένου Χερουβικοῦ Ὕμνου ἔγινε λόγω τῆς ιδιαιτερότητάς του ὡς πρὸς τήν ἑκταση. Μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου, οἱ θέσεις τοῦ Χερουβικοῦ Ὕμνου ἄλλαξαν καί προσαρμόστηκαν μέ τίς λειτουργικές ἀπαιτήσεις. Αὐτό, βέβαια, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νά γίνουν προσαρμογές καί συμπτώξεις.

Ὑπάρχουν δύο σκέψεις-περιπτώσεις γιὰ τή συγκεκριμένη μουσική σύνθεση. Ὁ πρῶτος λόγος εἶναι ὅτι μέ τόν τρόπο αὐτό ἐξυπηρετοῦνταν κάποιες ἀρκετά σύντομες λειτουργικές ἀνάγκες ἐνός ἱερέα. Ὁ δεύτερος, ἴσως καί ὁ πῖο πιθανός, λόγος εἶναι γιὰ καθαρά ἐκπαιδευτικό σκοπό, στοχεύοντας στήν ἐκμάθηση βασικῶν θέσεων στοὺς μαθητές.

Μέσα ἀπό αὐτή τήν ιδιαίτερη σύντομη μουσική σύνθεση, θά γίνει προσπάθεια σύγκρισης μέ κάποια Χερουβικά. Ἡ ἐπιλογή εἶναι τῶν Πέτρου Πελοποννησίου, Θ. Φωκαέως, Κ. Ψάχου καί Θρ. Στανίτσα. Ὁ Πέτρος ἐπελέγη ὡς ἓνας ἀπό τοὺς κλασικοὺς συνθέτες. Ὁ Θεόδωρος Φωκαέας, ὡς ἓνας ἀπό τοὺς συνθέτες, πού ἐπίσης με-

τείχαν της Πατριαρχικής παράδοσης. Ὁ Κωνσταντῖνος Ψάχος, ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς κορυφαίους σύγχρονους μουσικολόγους, ὁ ὁποῖος ξεκίνησε τὴν ἴδια περίπου περίοδο μὲ τὸν Φώτιο Παπαδόπουλο στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὸν Ἐκκλησιαστικό Μουσικό Σύλλογο πρὶν ἀναχωρήσει γιὰ τὴν Ἀθήνα. Τέλος, ὁ Θρασύβουλος Στανίτσας, ὡς Ἀρχων Πρωτοφάλτης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, πού ζεῖ καὶ δρᾷ τὴν ἐπόμενη περίοδο ἀπὸ τὸν Φώτιο. Μὲ βάση αὐτό τό ὕλικό θά γίνει σύγκριση τῆς ἐξέλιξης τῶν θέσεων, ἐρευνώντας τυχόν ὁμοιότητες καὶ διαφορές.

Ἐξέταση κατὰ μουσικὲς φράσεις

Οἱ τὰ Χερουβεῖμ:

Ἡ σύντομη γραμμὴ τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου, πού ὅμως εἶναι περιεκτικὴ ἀντικατοπτρίζοντας σέ 5 σημάδια τὴ συνήθη κίνηση. Ἀπὸ τὸν Πα, ὅπου ξεκινάει μὲ τρίφωνη κατάβαση, ἀνέρχεται καὶ ἐκτελεῖ ἐντελῆ κατάληξη στὸν Δι. Ἀντίστοιχα, τό ἴδιο κάνει ὁ Πέτρος, ὁ Φωκαέας, ὁ Στανίτσας καὶ ὁ Ψάχος στὰ Χερουβικά τους μὲ διαφορετικὲς μελωδικὲς κινήσεις ὁ καθένας τους μέχρι τὴν ἐντελῆ κατάληξη.

Μυστικῶς:

Στὴ συγκεκριμένη λέξη οἱ μελωδικὲς γραμμὲς τῶν Παπαδοπούλου καὶ Πέτρου εἶναι ἀκριβῶς ἴδιες. Ὁ Πέτρος δέν ἀναλύει μελωδικά τὴ λέξη, ἢ ὁποία συμπίπτει μὲ τὴν ἀπλή σύνθεση τοῦ Φωτίου. Τό μέλος ἀπὸ τό Δι ἀνεβαίνει μέχρι τό Ζω ὕφεση. Οἱ τρεῖς ὑπόλοιποι συνθέτες, ἐκτελοῦν μεγαλύτερη μελωδικὴ γραμμὴ. Ὁ Φωκαέας ἐκτελεῖ ἀτελῆ κατάληξη στὸν Πα, ὁ Ψάχος ἀτελῆ κατάληξη στὸν κάτω Δι καὶ ὁ Στανίτσας ἀτελῆ κατάληξη στὸν Νη.

Εἰκονίζοντες:

Στό συγκεκριμένο κομμάτι ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος ἐκτελεῖ κλασικὴ ἀτελῆ κατάληξη τοῦ τετάρτου ἤχου στὸν Βου μὲ ἄρωμα λεγέτου. Οἱ ὑπόλοιποι συνθέτες, Πέτρος, Φωκαέας, Ψάχος καὶ Στανίτσας ἐκτελοῦν τὴν κλασικὴ ἐντελῆ μελωδικὴ θέση τοῦ Ἁγία στὸν Δι μὲ διαφορετικὸ μελωδικό τρόπο μέχρι τὴν κατάληξη.

Καὶ τῇ ζωοποιῷ:

Σέ αὐτό τό κομμάτι, ὁ Φώτιος συμφωνεῖ μέ τούς ὑπόλοιπους. Ἐκτελεῖ ἀπλή ἐντελῇ κατάληξη στόν Δι, ἀπό τόν Πα μέχρι τόν Δι. Οἱ ὑπόλοιπες συνθέσεις, ἔχουν πάλι τήν ἴδια κλασική μελωδική θέση τοῦ Ἁγία στόν Δι, μέ διαφορετικό μελωδικό τρόπο μέχρι τήν ἐντελῇ κατάληξη.

Τριάδι:

Σέ αὐτή τή μελωδική γραμμῇ ὁ Φώτιος ἀνεβαίνει ἀπό τόν Δι στόν ἄνω Νη ἐκτελώντας ἀτελῇ κατάληξη. Στό πρῶτο μουσικό κομμάτι οἱ Πέτρος, Φωκαέας, Ψάχος καί Στανίτσας περιστρέφονται γύρω ἀπό τόν ἄνω Νη.

Ἐπομένως, ἐδῶ ὁ Παπαδόπουλος στοχεύει στήν παραδοσιακή κίνηση σταματώντας στόν ἄνω Νη. Στή συνέχεια, ὁ Πέτρος καί ὁ Στανίτσας κάνουν διατονική ἐντελῇ κατάληξη στόν Δι, ἐνῶ ὁ Φωκαέας καί ὁ Ψάχος χρωματική ἐντελῇ κατάληξη.

Τὸν τρισάγιον ὕμνον:

Ὁ Φώτιος ἀπό τόν ἄνω Νη πέφτει στόν Δι μέ μία ἀπλή καθοδική κίνηση, πρῶτα στόν Κε καί μετὰ στόν Δι. Ὁ Πέτρος ἐκτελεῖ ἀτελῇ κατάληξη στόν Πα μέ ἄρωμα ἤχου Α΄ καί τό «ὕμνον» στόν Βου μέ μία ἀπλή ἀνάβαση φωνῆς. Ὁ Φωκαέας περιστρέφεται γύρω ἀπό τόν Ζω καί καταλήγει στόν Δι. Ὁ Στανίτσας καί ὁ Ψάχος πραγματοποιοῦν ἐντελῇ κίνηση στόν Δι, ἀλλά τοποθετοῦν φθορά τοῦ Πα στόν Δι ἐκτελώντας Α΄ ἤχο.

Προσάδοντες:

Ἡ μελωδική κίνηση, πού ὁ Φώτιος ἀκολουθεῖ ἐδῶ, εἶναι ἡ ἴδια μέ τό σημεῖο «εἰκονίζοντες», δηλαδή ἀπό τόν Δι πραγματοποιεῖ ἀτελῇ κατάληξη στόν Βου μέ μία μελωδική κίνηση λεγέτου. Ὁ Φώτιος ἀκολουθεῖ τή γραμμῇ τῶν Πέτρου, Ψάχου καί Στανίτσα μέ αὐτή τήν κατάληξη, μέ τή μόνη διαφορὰ ὅτι ὁ Ψάχος τοποθετεῖ τή χρωματική φθορά τοῦ Β΄ ἤχου καταλήγοντας χρωματικά στόν Βου. Ὁ Φωκαέας εἶναι ὁ μόνος πού διαφέρει, ἀφοῦ κάνει ἐντελῇ κατάληξη στόν Δι μέ τή συνήθη θέση.

Πᾶσαν:

Ὁ Φώτιος ἀνεβαίνει στὸν Ζω καὶ καταλήγει στὸν Δι ἀπλά, χωρίς νά ὑπάρχουν ὁμοιότητες μέ τούς ὑπόλοιπους συνθέτες. Ὁ Πέτρος καὶ Φωκαέας ἐκτελοῦν ἀτελῆ κατάληξη στὸν Νη. Ὁ Ψάχος ἀνεβαίνει σέ Β' ἦχο στὸν Ζω καὶ μένει. Ὁ Στανίτσας ἀνεβαίνει στὸν Νη καὶ στή συνέχεια κατέρχεται στὸν Δι.

Τὴν βιωτικήν:

Σέ αὐτὴ τῇ μελωδικῇ θέσῃ ὁ Φώτιος ἀκολουθεῖ τούς ὑπόλοιπους, ἐκτός ἀπὸ τὸν Ψάχο πού διαφέρει, ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖ μίᾳ ἀπλή κίνηση καταλήγοντας στὸν Δι. Οἱ Πέτρος, Φωκαέας καὶ Στανίτσας πραγματοποιοῦν τὴν ἴδια σχεδόν μελωδική κίνηση τοῦ Ἁγία καταλήγοντας στὸν Δι. Ὁ Ψάχος ἐκτελεῖ ἀτελῆ κατάληξη στὸν Ζω.

Ἀποθώμεθα μέριμναν:

Στὴν τελικὴ γραμμὴ ὁ Φώτιος ἀνεβαίνει γιὰ πρώτη φορά σέ τόσο ψηλούς φθόγγους. Ἔτσι, λοιπόν, ἀνέρχεται μέχρι τὸν ἄνω Βου, στή συνέχεια κατεβαίνει καὶ καταλήγει στὸν Δι σέ μίᾳ συνήθη θέσῃ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, στὴν ἀρχὴ οἱ Πέτρος, Ψάχος καὶ Στανίτσας περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὸν Ζω καταλήγοντας στή συνέχεια μέ τὴν κλασικὴ θέσῃ τοῦ Ἁγία στὴν τελικὴ κατάληξη τοῦ Δι. Ὁ μοναδικὸς πού ἀκολουθεῖ τὴν ἀνοδικὴ θέσῃ εἶναι ὁ Φωκαέας, ἀφοῦ τό μέλος φτάνει μέχρι τὸν ἄνω Βου, κατεβαίνει στὸν Δι καὶ μέχρι τὴν τελικὴ κατάληξη ἐκτελεῖ τὴν ἴδια κλασικὴ θέσῃ τοῦ Ἁγία, πού εἶχαν ἀκολουθήσει καὶ οἱ ὑπόλοιποι τρεῖς συνθέτες.

Τελικὴ θεώρηση

Ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος πετυχαίνει τὸν στόχο του στή συγκεκριμένη σύνθεση, εἴτε αὐτός ἦταν γιὰ ἐκπαιδευτικὸ σκοπὸ εἴτε ἦταν γιὰ τὴν ἐκμάθηση τῶν βασικῶν θέσεων. Κάνοντας μίᾳ ἀπλή ἀντιπαραβολή, φαίνεται ὅτι προσεγγίζει περισσότερο τό μέλος τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου χωρίς αὐτό νά σημαίνει ὅτι ἔχει διαφορὲς μέτις ὑπόλοιπες συνθέσεις.

Πληκτρολόγηση σέ Παρασημαντική

Ἦχος Δ' Δι

Οι τα χερου ου βιμ μυ στι κω ω ως ει κο

ο νι ι ζο ο ντε ε ε ες και τη ζω ο ποι

οι ω τρι ι α α α α δι ι τον τρι σα α

γι ι ον υ υ υ υ μον προ ο σα α δο ο ντε

ε ε ες πα α α σαν νυ υν βι ω τι ι

κην α πο θω ω ω ω με θα α με ε ε ε

ρι ι ι ι μναν

Μεταγραφή μέλους στο πεντάγραμμο

Χερουβικὸν Ὑμνος Ἦχος Δ'. Ἄγια

Οἱ τὰ Χερουβείμ μυστικῶς

7 εἰκομένην ζωοποιῶν

13 τριάδα γινόντων

19 μόνον προσάδοσαν

25 την βικτήν ἀποθάμεν

32 μὲν ἡμῶν

39

46

Αναλυτική μεταγραφή μέλους στο πεντάγραμμο

Χερουβικὸν Ὑμνος Ἦχος Δ'. Ἀγία

Παπαδόπουλος

Οἱ τὰ Χε ρου_____ βείμ μυ στι κῶς_____

7
ει κο_____ νί_____ ζο_____

13
τες καὶ τῇ Ζω ο ποι_____ ῶ Τρι_____

19
ἀ_____ δι_____ τὸν Τρι σά_____ γι_____

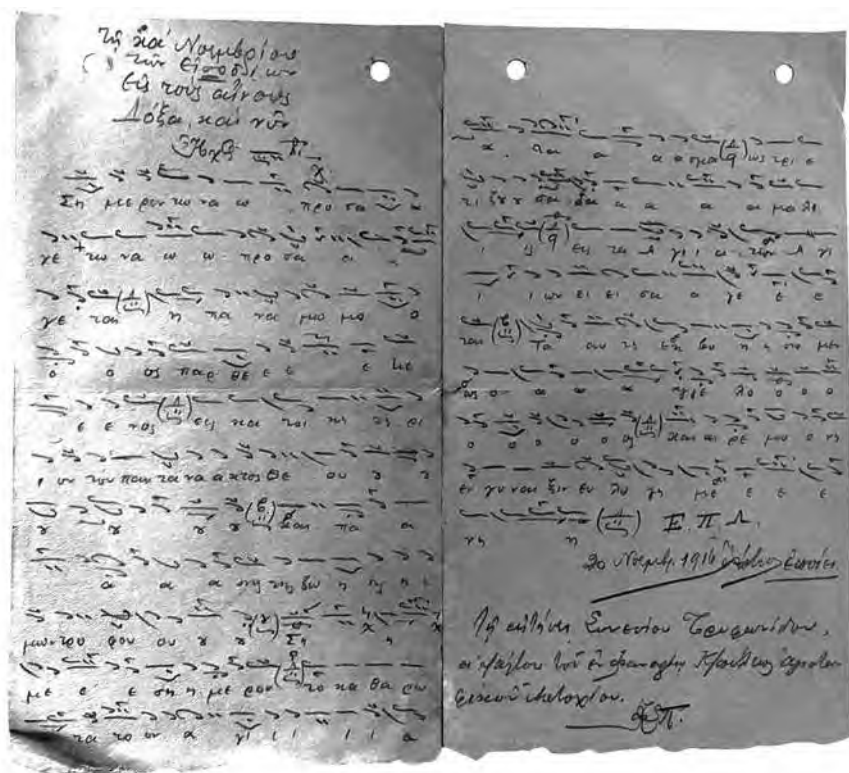
25
ον ὅ_____ μνον προ_____ σά_____

32
δο_____ ντε_____ ες πᾶ_____ σαν την_____

39
βι ω τι_____ κήν ἅ πο θῶ_____

46
με_____ θα_____ μέ_____ ρι_____ μναν

Δοξαστικόν Αΐνων
Ἡ ἐν τῷ Ναῷ Εἴσοδος τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου

Ἡ δεύτερη ἐπιλογή πραγματοποιήθηκε γιά δύο λόγους. Ἀφενός, ἔπρεπε νά γίνει διαλογή ἑνός διαφορετικοῦ εἶδους μελοποιΐας, γι' αὐτό ἐδῶ θά ἐξεταστεῖ τό Στιχηραρικό. Ἀφετέρου, τό συγκεκριμένο Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν ψάλλεται στήν ἐορτή τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ὅπου εἶναι καί ὁ Μητροπολιτικός ναός τῆς Ρόδου, ὅπου διακονῶ τά τελευταῖα χρόνια.

Πραγματοποιήθηκε λοιπόν μιά σύγκριση μουσικά, μέ τά δοξαστικά τῶν Πέτρου, Πρίγγου καί Στανίτσα. Ὁ Πέτρος θεωρεῖται, ὅπως καί στά Χερουβικά, ἀπό τίς κύριες πηγές. Ὁ Πρίγγος καί ἀργότερα ὁ Στανίτσας δραστηριοποιήθηκαν στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπως καί ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος. Μέ αὐτόν τόν τρόπο θά ἀποδειχθεῖ ἂν ὑπάρχουν ὁμοιότητες στίς μελωδικές γραμμές ἢ ἂν μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου ὁ Πρίγγος καί ὁ Στανίτσας διαφοροποιήθηκαν.

Ἐξέταση κατά μουσικές φράσεις

Σήμερον τῷ Ναῶ προσάγεται:

Στό πρώτο κομμάτι καί συγκεκριμένα στό πρώτο μέρος ὁ Φώτιος ἀκολουθεῖ μέχρι τό «Σήμερον» τή μελωδική γραμμή τοῦ Πέτρου, Πρίγγου καί Στανίτσα, οἱ ὅποιοι ἐκτελοῦν κλασική ἐντελῆ κατάληξη τοῦ Β΄ ἤχου. Ὅμως, στό δεύτερο μέρος ὁ Στανίτσας ἀκολουθεῖ τήν παλιολογία τῆς φράσης «τῷ Ναῶ προσάγεται», πού ἐκτελεῖ καί ὁ Φώτιος. Ἀπό τήν ἄλλη, ὁ Πέτρος καί Πρίγγος δέν ἀκολουθοῦν τή συγκεκριμένη μελωδική θέση.

Ἡ Πανάμωμος Παρθένος:

Στό δεύτερο κομμάτι στήν ἀρχή ὁ Φώτιος ἀκολουθεῖ τή μελωδική γραμμή τοῦ Πέτρου καί τοῦ Πρίγγου, ὅπου ἀπό τόν Κε κατεβαίνουν στόν Βου στή λέξη «πανάμωμος». Ὅμως, στό «Παρθένος» θέλησε νά πλατιάσει τή μουσική γραμμή πρὶν καταλήξει στόν Δι. Ὁ Στανίτσας διαφέρει ἀπό ὅλους, ἀφοῦ τοποθετεῖ στόν Δι τήν διατονική φθορά τοῦ Πα, ἐκτελώντας θέση τοῦ Α΄ ἤχου καί καταλήγοντας στόν Πα σέ τονικό ὕψος Δι.

Εἰς κατοικητήριον τοῦ παντάνακτος Θεοῦ:

Στήν ἀρχή καί σέ αὐτό τό κομμάτι ὁ Φώτιος θά ἀκολουθήσει τή μελωδική γραμμή τῶν Πέτρου, Πρίγγου καί Στανίτσα. Ἔτσι, ἀπό τόν Δι ἀνεβαίνουν μέχρι τόν Ζω μέ τούς Παπαδόπουλο, Πέτρο καί Πρίγγο νά κατεβαίνουν μέχρι τόν Βου, ἐνῶ ἀπό τήν ἄλλη ὁ Στανίτσας περιστρέφεται στό βασικό τετράχορδο τοῦ Β΄ ἤχου. Στήν κατάληξη, ἐνῶ οἱ Πέτρος, Πρίγγος καί Στανίτσας καταλήγουν στόν Δι, ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος διαφοροποιεῖται ἐκτελώντας ἀτελεῖα κατάληξη στόν Βου.

Καὶ πάσης τῆς ζωῆς ἡμῶν τροφῶ:

Τό συγκεκριμένο μουσικό κομμάτι εἶναι τό πρώτο, ὅπου οἱ τέσσερις (4) συνθέτες ἐκτελοῦν τήν ἴδια μουσική γραμμή. Στό «καὶ πάσης» μεταφέρουν τή σύνθεση ἀπό τό χρωματικό γένος στό διατονικό. Βέβαια, ὁ Παπαδόπουλος δέν τοποθετεῖ τή διατονική φθορά, ὅπως ὁ Πέτρος, ὁ Πρίγγος καί ὁ Στανίτσας, ἀλλὰ ἡ μουσική γραμμή πού ἐκτελεῖ εἶναι τοῦ ἤχου Δ΄ Ἁγία. Στό «τῆς ζωῆς ἡμῶν τρο-

φοῦ» ἔχει τοποθετηθεῖ ἡ χρωματική φθορά τοῦ Δι στόν Γα στήν προηγούμενη φράση, ἐκτελώντας ἀτελῆ κατάληξη στόν Πα σέ τονικό ὕψος Νη.

Σήμερον τὸ καθαρῶτατον ἀγίασμα:

Τό μέλος ἐπιστρέφει στόν Β΄ ἦχο σέ ὅλους τοὺς συνθέτες. Ὁ Πέτρος καί στή συνέχεια ὁ Πρίγγος τὸν ἀκολουθεῖ στήν ἀπλή μελωδική γραμμὴ τοῦ ἦχου. Ἀνεβαίνουν μέχρι τὸν Ζω, κατεβαίνουν στόν Δι καί κάνουν ἐντελῆ κατάληξη στόν Δι. Ὁ Φώτιος στό «Σήμερον» ξεκινάει ἀπὸ τὸν Δι καί ἀνεβαίνει μέχρι τὸν ἄνω Νη μέ ὑπόδειξη ἀργῆς χρονικῆς ἀγωγῆς γιὰ ἐρμηνευτικούς λόγους. Ἐπαναλαμβάνει τὴ λέξη «σήμερον» γιὰ ἄλλη μιά φορά καί καταλήγει στόν Δι. Ὁ Στανίτσας διατηρεῖ καί αὐτός στό «Σήμερον», ἐκτελεῖ μιά ἀπλή γραμμὴ καί καταλήγει στόν Δι. Στό «τὸ καθαρῶτατον ἀγίασμα», ὁ Παπαδόπουλος καί ὁ Στανίτσας τοποθετοῦν τὴ διατονικὴ φθορά τοῦ Πα στόν Δι συνεχίζοντας σέ γραμμὴ Α΄ ἦχου. Οἱ μελωδικές γραμμές πού ἀκολουθοῦν ἔχουν μικρὴ διαφορὰ, μέ τὸν Φώτιο νὰ εἶναι περισσότερο ἀναλυτικός.

Ὡς τριετίζουσα δάμαλις:

Γιὰ πρώτη φορά ὁ Πρίγγος καί ὁ Στανίτσας ἀκολουθοῦν τὴ μελωδική γραμμὴ τοῦ Πέτρου. Ἔτσι, λοιπόν, ἀπὸ τὸν Δι ἀνεβαίνουν μέχρι τὸν ἄνω Νη στίς δύο λέξεις καταλήγοντας στόν Δι. Ὁ Παπαδόπουλος ἐκτελεῖ τρίφωνη ἀνάβαση στόν Νη καί στή λέξη «δάμαλις», τὸ μέλος περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν Δι, κάνοντας χρῆση τῆς διέσης στόν Γα, γιὰ νὰ φανεῖ ἡ ἔλξη ἀπὸ τὸν Δι.

Εἰς τὰ Ἁγια τῶν Ἀγίων εἰσάγεται:

Ὁ Φώτιος καί ὁ Πρίγγος ἔχουν τὴν ἴδια μελωδική γραμμὴ μέ τὸν Πέτρο. Μία μικρὴ διαφοροποίηση εἶναι ὅτι ὁ Παπαδόπουλος θὰ χρησιμοποιοῦν ξανά τὴ διέση στόν Γα πρὶν ἀνέβει στόν Ζω καί στή συνέχεια κάνει μιά συνηθισμένη ἀτελῆ κατάληξη τοῦ Β΄ ἦχου στόν Βου. Ὁ Στανίτσας διαφέρει ἀπὸ τὸ σημεῖο «τῶν Ἀγίων εἰσάγεται», ἀφοῦ στόν Δι τοποθετεῖ τὴ διατονικὴ φθορά τοῦ Δι στόν Ζω καταλήγοντας στόν Νη, πού ἔχει τονικό ὕψος Βου.

Ταύτη ἐκβοήσωμεν:

Σέ αὐτὸ τὸ κομμάτι οἱ συνθέτες ἀκολουθοῦν τὴν ἴδια γραμμὴ,

πού παρέδωσε ο Πέτρος. Δίνουν περισσότερο βάρος στη λέξη «έκ-βοήσωμεν» ανεβαίνοντας μέχρι τον άνω Νη και κάνοντας έντελῃ κατάληξη στον Δι.

Ὡς ὁ Ἄγγελος:

Πάλι καί ἐδῶ ὅλοι ἀκολουθοῦν τή γραμμή τοῦ Πέτρου. Πρόκειται, λοιπόν, γιά μιὰ θέση κλασική πού τή συναντᾶμε στό τέλος πολλῶν Δοξαστικῶν. Κατεβαίνει μέχρι τόν Πα καί ἔπειτα ἀκολουθεῖ ἀνοδική κίνηση μέχρι τόν άνω Νη ἢ Πα, ἀλλά μουσικά έννοοῦν τήν ἴδια θέση, καταλήγοντας ἔπειτα στον Δι. Οἱ διαφορές στό σημεῖο αὐτό ἀφοροῦν στη χρήση τῶν φθορῶν γιά τή μουσική ἐξέλιξη. Πιό συγκεκριμένα, ὁ Πέτρος δέν ἀλλάζει κάτι καί κρατᾶει τόν Β' ἦχο. Ὁ Παπαδόπουλος τοποθετεῖ ἀρχικά στον Γα τή χρωματική φθορά τοῦ πλ. Β' τοῦ Δι, γιατί ζητάει τόν Πα χαμηλωμένο καί τόν Νη στη θέση του καί στην ἀνοδική κίνηση ἐπανέρχεται τοποθετώντας τή χρωματική φθορά τοῦ Β' ἤχου τοῦ Δι. Ὁ Πρίγγος καί ὁ Στανίτσας ἔχουν τήν ἴδια γνώμη γιά τήν ἀποτύπωση. Ὁ Στανίτσας μάλιστα κατά τήν κατάβαση κρατᾶει τόν Πα ψηλά καί τοποθετεῖ μιὰ ἀπλή δίεση. Στην ἀνάβαση καί οἱ δύο, τοποθετοῦν στον Δι τή χρωματική φθορά Πα τοῦ πλ. Β' ἤχου. Μέ αὐτό τόν τρόπο δηλώνουν ὅχι ἀλλαγὴ στό γένος ἢ στό ἀκουστικό μέρος, ἀλλά στό ὅτι ἡ συγκεκριμένη μελωδική θέση ἀνήκει στον πλ. Β' καί ὅχι στον Β' ἦχο.

Χαῖρε μόνη:

Στό προτελευταῖο κομμάτι ὁ Παπαδόπουλος καί ὁ Πρίγγος ἔχουν τήν ἴδια θέση μέ τόν Πέτρο. Δίνουν δηλαδή βάρος μέ χρόνο στίς δύο λέξεις μέ ἀνάβαση στον Ζω καί τίς δύο φορές καί καταλήγουν στον Δι. Ὁ Στανίτσας διαφέρει γιά τήν ἐρμηνευτική ἀποτύπωση τῶν δύο λέξεων ξεχωριστά. Πιό συγκεκριμένα, στη λέξη «χαῖρε» ανεβαίνει μέχρι τόν άνω Νη, ἀφοῦ ἔχει τοποθετήσει στον Δι τή διατονική φθορά τοῦ Πα καί ἐκτελεῖ μουσική γραμμὴ Α' ἤχου. Στη λέξη «μόνη», συνεχίζει νά ἀκολουθεῖ μελωδική γραμμὴ τοῦ Α' ἤχου καί στην έντελῃ κατάληξη λύνει καί ἐπιστρέφει στον Β' ἦχο.

Ἐν γυναιξίν εύλογημένη:

Στό τελευταῖο κομμάτι, γιά μιὰ φορά ἀκόμη, ἀκολουθοῦν ὅλοι μέ μικρές ἀλλαγές τή γραμμὴ τοῦ Πέτρου. Ἔτσι, ανεβαίνουν στον Δι

καί στή συνέχεια περιστρέφονται γύρω από τόν Δι καταλήγοντας ἐκεῖ. Ὅμως, ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος χρησιμοποιεῖ ξανά στήν ἴδια θέση καί δηλώνει, ὅπως καί στίς προηγούμενες, μονόγραμμη δίεση στόν Γα, δηλαδή ἔλξη πρὸς τόν Δι.

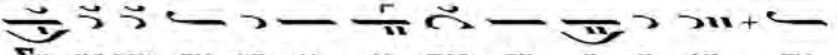
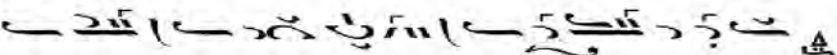
Τελική θεώρηση:

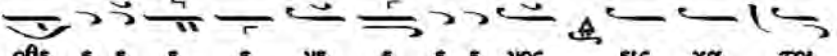
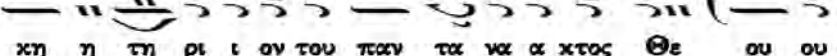
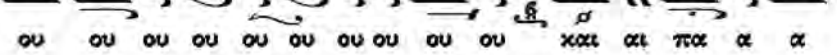
Στή σύνθεση αὐτή ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος, κατά μεγάλο ποσοστό, ἀκολουθεῖ τίς θέσεις τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου. Ὑπάρχουν, βέβαια, ἐλάχιστες θέσεις πού διαφοροποιεῖται ἀλλά τό κύριο σῶμα του εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπό τόν Πέτρο. Πρόκειται γιά σοβαρή, ὥριμη καί προσεγμένη σύνθεση, χωρίς τήν ὑπαρξη παρακινδυνευμένων μουσικῶν γραμμῶν.

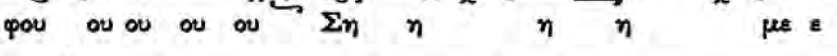
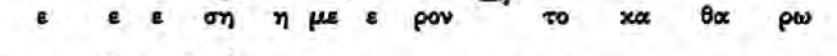
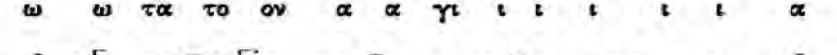
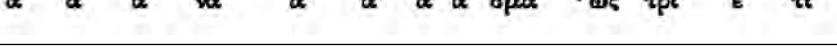
Ὁ Πρίγγος καί ὁ Στανίτσας ἀκολουθοῦν τίς συνθέσεις τοῦ Πέτρου καί τοῦ Φωτίου. Ὅμως, ὁ Στανίτσας ἔχει εἰσάγει περισσότερες προσωπικές μελωδικές γραμμές, τίς ὁποῖες συναντᾶμε καί σέ ἄλλα δοξαστικά.

Πληκτρολόγηση σέ Παρασημαντική

Ἦχος $\overline{\omega\alpha}$ $\overline{\Delta\iota}$. $\overline{\chi}$

 Ση με ρον τω να ω ω προ σα α α γε τω

 να ω ω προ σα α α α α γε ε ται

 η η πα να μω μο ο ο ο ο ο ο ος Πα

 ρθε ε ε ε ε νε ε ε ε νος εις κα τοι

 κη η τη ρι ι ον του παν τα να α κτος Θε ου ου

 ου ου ου ου ου ου ου ου ου ου και αι πα α α

 α α α α α α σης της ζω η ης η η μων τρο

 φου ου ου ου ου Ση η η η με ε

 ε ε ε ση η με ε ρον το κα θα ρω

 ω ω τα το ον α α γι ι ι ι ι ι α

 α α α να α α α α σμα $\overline{\eta}$ ως τρι ε τι

ζου ου σα α δα α α α α α α μα λι
 ι ι ις εις τα Α γι ι α τω ων Α α
 γι ι ι ι ων ει ει σα α α γε ε ε ε
 ε ται τα α αυ τη ε εκ βο ο η η σω ω
 μεν ως ο α α α α α α α γγε ε λο
 ο ο ο ο ο ο ο ο ο ος Χαι αι ρε ε
 μο ο ο νη εν γυ και ξιν ευ λο γη η με ε
 ε ε ε ε νη η η η

Μεταγραφή μέλους στο πεντάγραμμο

Σήμερον τῷ Ναῷ προσάγεται
Ἦχος β'

Σή με ρον τῷ Να ῶ — πρσ σά —

9 γε τῷ Να ῶ — πρσ σά — γε ται

18 ἦ Πα νά μω μος —

26 Παρ θέ — νος

34 εἰς κα τοι κη — τή — ρι — ον του πά ντα

42 νά κτος Θε οὔ —

51 καί — πα — σης τῆς ζω ῆς

59 ἦ μῶν τρσ φου. — Σή —

68 με — Σή με ρον τὸ κα θα ρώ — τα

2

76
τον _____ α _____ γι _____ α _____

84
_____ σμα _____ ως _____ τρι _____ ε _____ τι _____ ζου _____

90
σα _____ δα _____ μα _____ λια _____

97
εις _____ τὰ _____ Ἀ _____ γι _____ α _____ τῶν _____ Ἀ _____ γι _____

105
ων _____ εἰ _____ οἶα _____ γε _____ ται _____

112
Ταυ _____ τη _____ εκ _____ βο _____ η _____ σω _____ μεν _____

120
ὡς _____ ᾧ _____ Ἀγ _____ γε _____ λος _____

127

134
Χαῖ _____ θε _____ μό _____ νη _____ ἐν _____ γυ _____ ναι _____ ξιν _____ εἰ _____

141
λο _____ γη _____ μέ _____ νη _____

Αναλυτική μεταγραφή μέλους στο πεντάγραμμο

Σήμερον τῷ Ναῶ προσάγεται
Ἦχος β'

Ση με ρον τῷ Να ῶ — προ σά —

9 γε τῷ Να ῶ — προ σά — γε ται

18 ἡ Πα νά — μω — μος —

26 Παρ θέ — νος

34 εἰς κα τοι — κη — τῇ — ρι — ον του πα ντά

42 να — κτος Θε οὔ —

51 καί πᾶ — σης τῆς ζω ῆς

59 ἡ μῶν τρο — φού. — Σῆ —

68 με — Σῆ με ρον τό κα θα ρώ — τα

2

76

τον ἄ γί α

84

σμα ὡς τρι ε τί ζου

90

σα δα μα λισ

97

εἰς τὰ Ἀ γί α τῶν Ἀ γί

105

ων εἰ σά γε ται.

112

Ταῦ τη ἐκ βο ἡ σω μεν,

120

ὡς ὁ Ἀγ γε λος

127

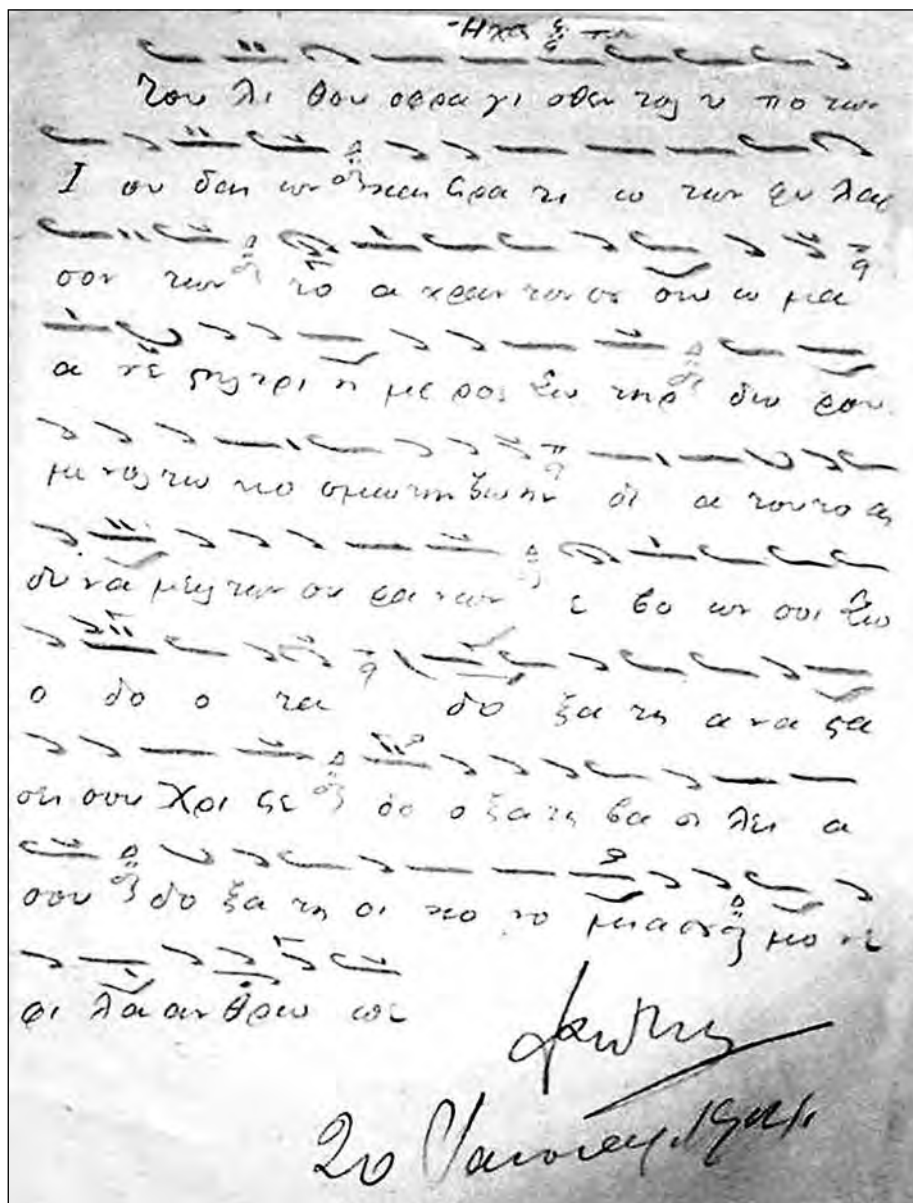
134

Χαῖ ρε μό νη ἐν γυ ναι ξιν εὐ

141

λα γη μέ νη.

Τοῦ λίθου σφραγισθέντος, ἦχος Α΄, Ἀπολυτίκιον

Ἡ τρίτη ἐπιλογή εἶναι τό Ἀπολυτίκιο τοῦ Α΄ ἤχου. Ἐνας ὕμνος πού ἔχει συχνή χρήση, αὐτός εἶναι καί ἕνας ἀπό τοὺς βασικούς λόγους γιὰ τὴν ἀνάλυση καὶ σύγκρισή του σέ σχέση μέ ἄλλους συνθέτες.

Ἡ σύγκριση θά γίνει μέ Ἀπολυτικά τῶν παρακάτω συνθετῶν: Πέτρου Πελοποννησίου, Ἰωάννου Πρωτοψάλτου, Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου μετενεχθέντα παρά Στεφάνου Λαμπαδαρίου καί τοῦ Κωνσταντίνου Πρίγγου. Οἱ τρεῖς πρῶτοι εἶναι κλασικοί συνθέτες πού ἐπηρέασαν ὅλους τούς μετέπειτα καί τόν Κωνσταντῖνο Πρίγγο πού διαδέχεται τόν Φώτιο Παπαδόπουλο.

Ἐξέταση κατά μουσικές φράσεις

Τοῦ λίθου σφραγισθέντος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων:

Στό πρῶτο κομμάτι τοῦ Ἀπολυτικίου παρατηρεῖται ὅτι οἱ συνθέσεις τῶν Κωνσταντίνου, Ἰωάννου καί Πρίγγου ἀνεβαίνουν στόν Δι, ἐνῶ ὁ Πέτρος καί ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος κινοῦνται ἀρχικά χαμηλά καί στή λέξη «σφραγισθέντος» ἀρχίζουν τήν ἀνάβαση στόν Δι. Ὅλοι πραγματοποιοῦν ἀτελεῖ κατάληξη στόν Δι.

καί στρατιωτῶν φυλασσόντων, τὸ ἄχραντόν σου Σῶμα:

Στό κομμάτι αὐτό ὅλοι οἱ συνθέτες χρησιμοποιοῦν τήν ἴδια μελωδική γραμμή. Κινοῦνται γύρω ἀπὸ τόν Δι καί σταματοῦν πάλι στόν Δι.

ἀνέστης τριήμερος Σωτήρ, δωρούμενος τῷ κόσμῳ τὴν ζωὴν:

Στή λέξη «ἀνέστης» ὁ Πέτρος, ὁ Κωνσταντῖνος καί ὁ Ἰωάννης ἐρμηνεύουν τή λέξη μέ ἀνάβαση τριῶν φωνῶν στόν ἄνω Νη, μέ τόν Πέτρο στή λέξη «δωρούμενος» νά ἀνεβαίνει ξανά μέχρι τόν Ζω, ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος καί ὁ Ἰωάννης κινοῦνται γύρω ἀπὸ τόν Δι. Ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος καί ὁ Κωνσταντῖνος Πρίγγος ξεκινοῦν ἀπὸ τόν Πα καί κινοῦνται γύρω ἀπὸ τόν Δι. Στό ὑπόλοιπο μέρος οἱ συνθέτες ἔχουν παρόμοιες μουσικές γραμμές.

διὰ τοῦτο αἱ Δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, ἐβόων σοί ζωοδότα:

Σέ αὐτό τό κομμάτι στή λέξη «Δυνάμεις» ὅλοι οἱ συνθέτες, ἐκτός ἀπὸ τόν Φώτιο Παπαδόπουλο πού κινεῖται γύρω ἀπὸ τόν Δι, ἀνεβαίνουν μέχρι τόν ἄνω Νη. Στή συνέχεια ὅλοι χρησιμοποιοῦν τήν ἴδια μελωδική γραμμή μέ μικρές διαφορές, ὅπως στή λέξη «ἐβόων», ὅπου ὁ Πέτρος καί ὁ Φώτιος κατεβαίνουν μέχρι τόν Πα, ὁ Κωνσταντῖνος καί ὁ Ἰωάννης στόν Νη, ἐνῶ ὁ Πρίγγος δέν ἐκτελεῖ μεγάλη κατάβαση.

Δόξα τῇ Ἀναστάσει σου Χριστέ:

Ἐδῶ ὅλοι οἱ συνθέτες χρησιμοποιοῦν τὴν ἴδια ἀκριβῶς μελωδική κίνηση μὲ ἀτελῆ κατάληξη στὸν Δι.

δόξα τῇ βασιλείᾳ σου:

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπάρχουν μικροδιαφορές σέ ὅτι ἀφορᾷ στὴν ἀνάβαση ἢ καὶ ὄχι στὸν Ζω. Ἀναλυτικότερα, ὁ Πέτρος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος κινοῦνται γύρω ἀπὸ τὸν Δι. Ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Πρίγγος ἀνεβαίνουν στὸν Ζω στὴ λέξη «*βασιλεία*», ἐνῶ ὁ Φώτιος ἐκτελεῖ τὴν ἀνάβαση στὴ λέξη «*δόξα*». Στὸ τέλος βέβαια ὅλοι καταλήγουν στὸν Δι.

δόξα τῇ οἰκονομίᾳ σου, μόνε φιλάνθρωπε:

Στὸ τελευταῖο κομμάτι ὑπάρχουν πάλι μικροδιαφορές γιὰ τὴν ἀνάβαση στὸν φθόγγο Ζω. Ὅλοι ἀνεβαίνουν στὸν Ζω στὴ λέξη «*οἰκονομία*» ἐκτός ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο Πρίγγο, πού τό πραγματοποιεῖ στὴ λέξη «*δόξα*».

Τελικὴ θεώρηση:

Εἶναι προφανές ὅτι οἱ συνθέτες δέν παρουσιάζουν μεταξύ τους ἰδιαίτερες διαφορές. Ἀδιαμφισβήτητα, τὰ μέλη τῶν Πέτρου Πελοποννησίου καὶ Κωνσταντῖνου Πρωτοψάλτου ὑπῆρξαν οἱ ὁδηγοὶ ὅλων. Ὁ κάθε συγγραφέας ἐπιλέγει σέ ποιές λέξεις καὶ φράσεις θά δώσει βάρος ἀνάλογα μὲ τὴν κίνηση τῆς μελωδικῆς γραμμῆς. Ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος φαίνεται πῶς εἶναι περισσότερο ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν Πέτρο Πελοποννήσιο καὶ ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους συνθέτες. Βέβαια, ἀρκετές ὁμοιότητες ἐμφανίζει καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πρίγγος πού ἔρχεται τελευταῖος ἀπὸ ὅλους.

Πληκτρολόγηση σέ Παρασημαντική

Ἦχος $\frac{4}{q}$ Πα

Του λι θου σφρα γι σθεν τος υ πο των Ι ου

δαι ων Δ και στρα τι ω των φυ λασ σο ον

των Δ το α χραν τον σου σω ω μα πq α νε στης τρι

η μερος Σω τηρ Δ δω ρου μενος τω κο σμω της ζω

ην πq δι α του το αι δυ να μεις των ου ρα νων Δ

ε βο ων σοι ζω ο δο ο τα πq δο ο ξα

τη α να στα σει σου Χρι στε Δ δο ο ξα τη βα σι

λει α σου Δ δο ξα τη οι κο νο μι α σου Δ μο

νε φι λα ανθρω ω πε πq

Μεταγραφή μέλους στο πεντάγραμμο

Τοῦ λίθου σφραγισθέντος Ἦχος Α'

27
Διά____ του το αί Δυ νά____ μεις τών

32
αύ ρα νών, έ βό ων Σοι Ζω ο δό____ τα.

38
Δό____ ξα τη Ά να στά σει Σου Χρι στέ.

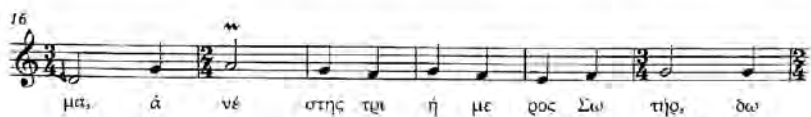
44
Δό____ ξα τη Βα σι λεί α Σου.

49
Δό ξα τη οί κο να μί α Σου, μό

54
νφ Φι λάν____ θρώ____ πφ.

Αναλυτική μεταγραφή μέλους στο πεντάγραμμο

Τοῦ λίθου σφραγισθέντος Ἦχος Α'

2

27

Δαύ τοῦ το αἶ Δυ νά μεις τῶν.

32

οὐ ρα νῶν, ἐ βό ων Σοι Ζω ο δο τα.

38

Δό ξα τῇ Ἀ να στά σει Σοι Χρι στέ.

44

Δο ξα τῇ Βα σι λεί α Σου.

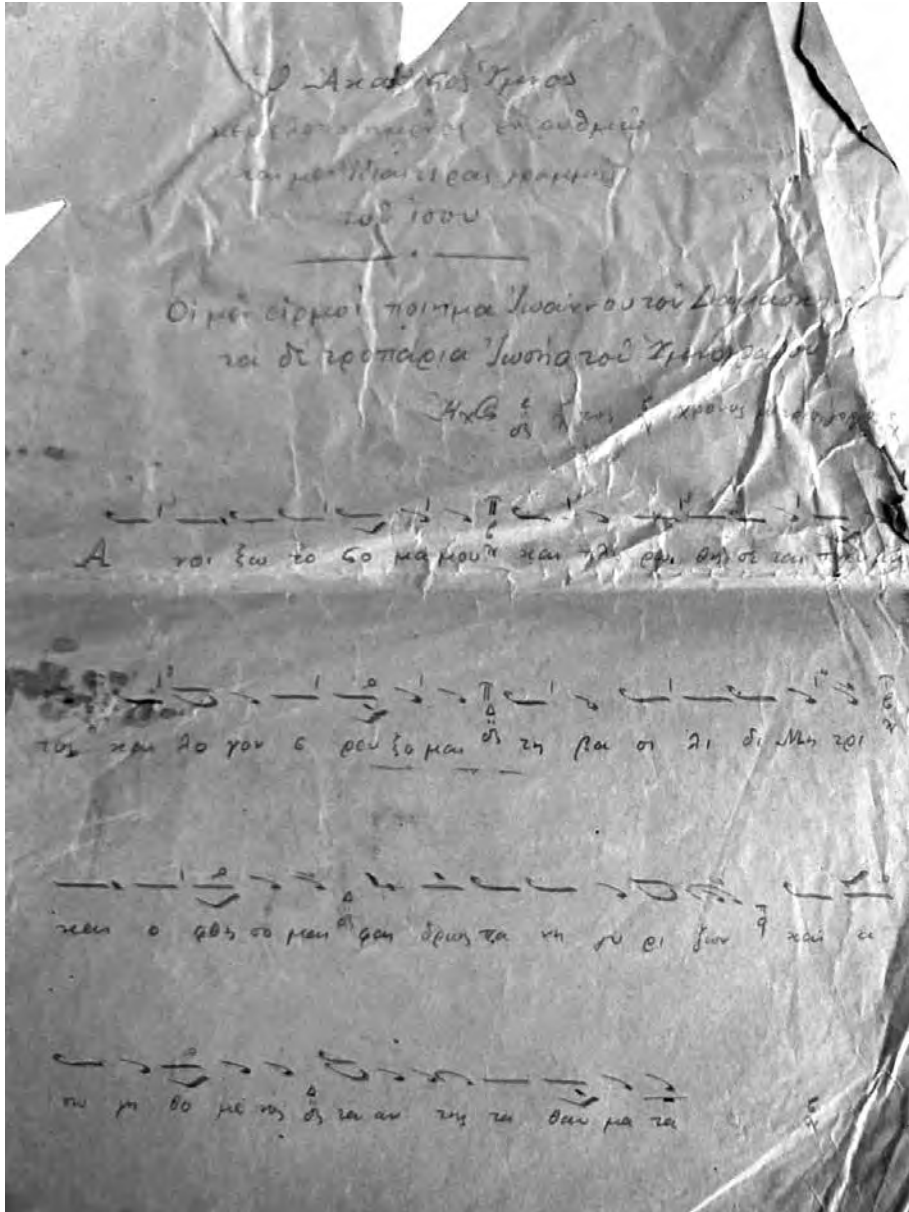
49

Δό ξα τῇ οἰ κο νο μί α Σου, μό.

54

νε Φι λάν θρω πε.

Ἀνοίξω τὸ στόμα μου, Εἰρμός, ᾠδή Α΄,
«Ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος»

Τέλος, έγινε επιλογή ενός μέλους από τό Είρμολογικό γένος τῆς Βυζαντινῆς Μελοδοποιᾶς. Συγκεκριμένα, ἐπιλέχθηκε ἕνας κανόνας πού θεωρεῖται ὁ πιό δημοφιλής, ἀφοῦ ψάλλεται ἐφτά μῆνες τόν χρόνο καί πρόσθετα στούς Χαιρετισμούς τῆς Θεοτόκου.

Ἔτσι, γιά τήν ἀνάλυση καί τή σύγκριση σέ σχέση μέ τή σύνθεση τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου ἐπιλέχθηκαν τά Εἰρμολόγια τῶν Πέτρου Βυζαντίου καί Ἰωάννου Πρωτοψάλτου. Βέβαια, στήν τελική θεώρηση γίνεται ἀναφορά στή σχέση πού ἔχει ἡ συγκεκριμένη σύνθεση μέ τίς σύγχρονες συνθέσεις.

Ἀνοίξω τὸ στόμα μου καὶ πληρωθήσεται Πνεύματος:

Στό πρῶτο κομμάτι ὁ Πέτρος Βυζάντιος καί ὁ Ἰωάννης Πρωτοψάλτης ἀκολουθοῦν τήν ἴδια μελωδική γραμμή. Ὁ Φώτιος διαφέρει ἐλάχιστα, ὅπως στή φράση «στόμα μου», πού δέν κατεβαίνει μέχρι τόν Νη.

καὶ λόγον ἐρεύξομαι, τῇ Βασιλίδι Μητρί:

Στό δεύτερο κομμάτι ὁ Πέτρος Βυζάντιος καί ὁ Ἰωάννης Πρωτοψάλτης στή λέξη «λόγον» ἐκτελοῦν ἀνάβαση. Ὁ Πέτρος μέχρι τόν Ζω, ὁ Ἰωάννης στόν Νη καί καταλήγουν στόν Βου. Ἀντιθέτως, ὁ Φώτιος δέν δίνει βάρος στή λέξη «λόγον», ἀλλά ἀνεβαίνει στόν Ζω στή λέξη «ἐρεύξομαι». Ὡστόσο, ὅλοι καταλήγουν μέ ἐντελῇ κατάληξη στόν Βου.

καὶ ὀφθήσομαι, φαιδρῶς πανηγυρίζων:

Στό κομμάτι αὐτό ὁ Φώτιος προσεγγίζει τή θέση τοῦ Πέτρου Βυζαντίου. Ἀνεβαίνει μέχρι τόν Ζω στή λέξη «ὀφθήσομαι», ἀλλά ἡ φράση «φαιδρῶς πανηγυρίζων» εἶναι ἀκριβῶς ὅμοια μέ τήν κατάβαση στόν Νη καί μετά ἀνάβαση στόν Γα μέ ἀτελῇ κατάληξη στόν Πα. Ὅμως, ὁ Ἰωάννης Πρωτοψάλτης δέν ἀκολουθεῖ αὐτή τή μελωδική κίνηση, ἀλλά μόνο τήν ἀτελῇ κατάληξη στόν Πα.

καὶ ἄσω γηθόμενος, ταύτης τὰ θαύματα:

Στό τελευταῖο κομμάτι ὁ Φώτιος ἀντιγράφει ξανά τή θέση τοῦ Πέτρου Βυζαντίου. Ἀνεβαίνει, δηλαδή, στόν φθόγγο Ζω στή φράση «ἄσω γηθόμενος», ἂν καί δέν συνεχίζει μέχρι τόν Νη ὅπως ὁ Πέτρος. Ὁ Ἰωάννης ἀνέρχεται μέχρι τόν ἄνω Νη καί στή συνέχεια, ὅπως καί

οί υπόλοιποι, καταλήγει στον Βου μέ την ίδια σχεδόν μελωδική γραμμή.

Τελική θεώρηση:

Στό Είρμολογικό γένος ο Φώτιος Παπαδόπουλος δέν διαφοροποιεῖται ἀπό τούς κλασικούς συνθέτες. Ὑπάρχουν μικρές ἀλλαγές, γιά παράδειγμα ὡς πρὸς τὸν τονισμό τῶν λέξεων ἢ μερικῶν ἀναβάσεων καί καταβάσεων, οἱ ὁποῖες ὅμως δέν μεταμορφώνουν τή σύνθεση σέ σχέση μέ τίς κλασικές. Ὁ Πέτρος Βυζάντιος καί ὁ Ἰωάννης Πρωτοψάλτης ἀποτελοῦν τή βάση τῆς σύνθεσης τῶν συγκεκριμένων ὕμνων καί ἀκολουθοῦν οἱ υπόλοιποι, ὅπως ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος.

Ὡστόσο, ἀξίζει νά τονιστεῖ τό γεγονός πὺς ἡ σύνθεση τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου εἶναι κοντά στίς σύγχρονες συνθέσεις πού ἀκολούθησαν τὸν 20ό αἰῶνα.

Πληκτρολόγηση σέ Παρασημαντική

Ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος
μελοποιημένος ἐν ρυθμῷ καὶ μετ' ἰδιαιτέρας
γραμμῆς τοῦ ἴσου

Οἱ μὲν εἰρμοὶ ποίημα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ,
τὰ δὲ τροπάρια Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου

Ἦχος $\frac{4}{\Delta}$ λ

$\frac{6}{\lambda}$

$\frac{6}{\lambda}$
 Α νοι ξω το στο μα μου $\frac{6}{\lambda}$ και πλη ρω θη
 $\frac{6}{\lambda}$
 σε ται πνευ μα τος $\frac{6}{\lambda}$ και λο γον ε ρευ ξο μαι $\frac{6}{\lambda}$
 $\frac{6}{\lambda}$
 τη βα σι λι δι Μη τρι $\frac{6}{\lambda}$ και ο φθη σομαι $\frac{6}{\lambda}$
 $\frac{6}{\lambda}$
 φαι δρως πα νη γυ ρι ζων $\frac{6}{\lambda}$ και α σω γη θο με
 $\frac{6}{\lambda}$
 νος $\frac{6}{\lambda}$ τα αυ της τα θαυ μα τα $\frac{6}{\lambda}$

Μεταγραφή μέλους στο πεντάγραμμο

Ανοίξω τὸ στόμα μου

The musical score is written in a single melodic line on a five-line staff. The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 3/4. The melody consists of quarter and eighth notes, with some rests. The lyrics are in Greek and are written below the staff, aligned with the notes. The score is divided into six systems, each starting with a measure number (1, 5, 9, 13, 17, 21). The final measure of the sixth system ends with a double bar line.

1
Α νοί ξω τὸ στό μα μου, καί πλη ρω

5
θή σε ται πνεύ μα τος καί λό γον ε

9
ρευ ξο μαι, τῇ βα σι λί δι Μη

13
τοί καὶ ὁψ θῇ σο μαι, φαι

17
δράς πα νη γυ ρί ζων καὶ ἃ σω γη

21
θό με νος ταῦ — της τὰ θαῦ μα τά.

Αναλυτική μεταγραφή μέλους στο πεντάγραμμο

Ανοίξω τὸ στόμα μου

Λ νοί ξω τὸ στό μα μου, καὶ πλη ρω

5
θη σε ται πνεύ μα τος καὶ λό γον ἐ

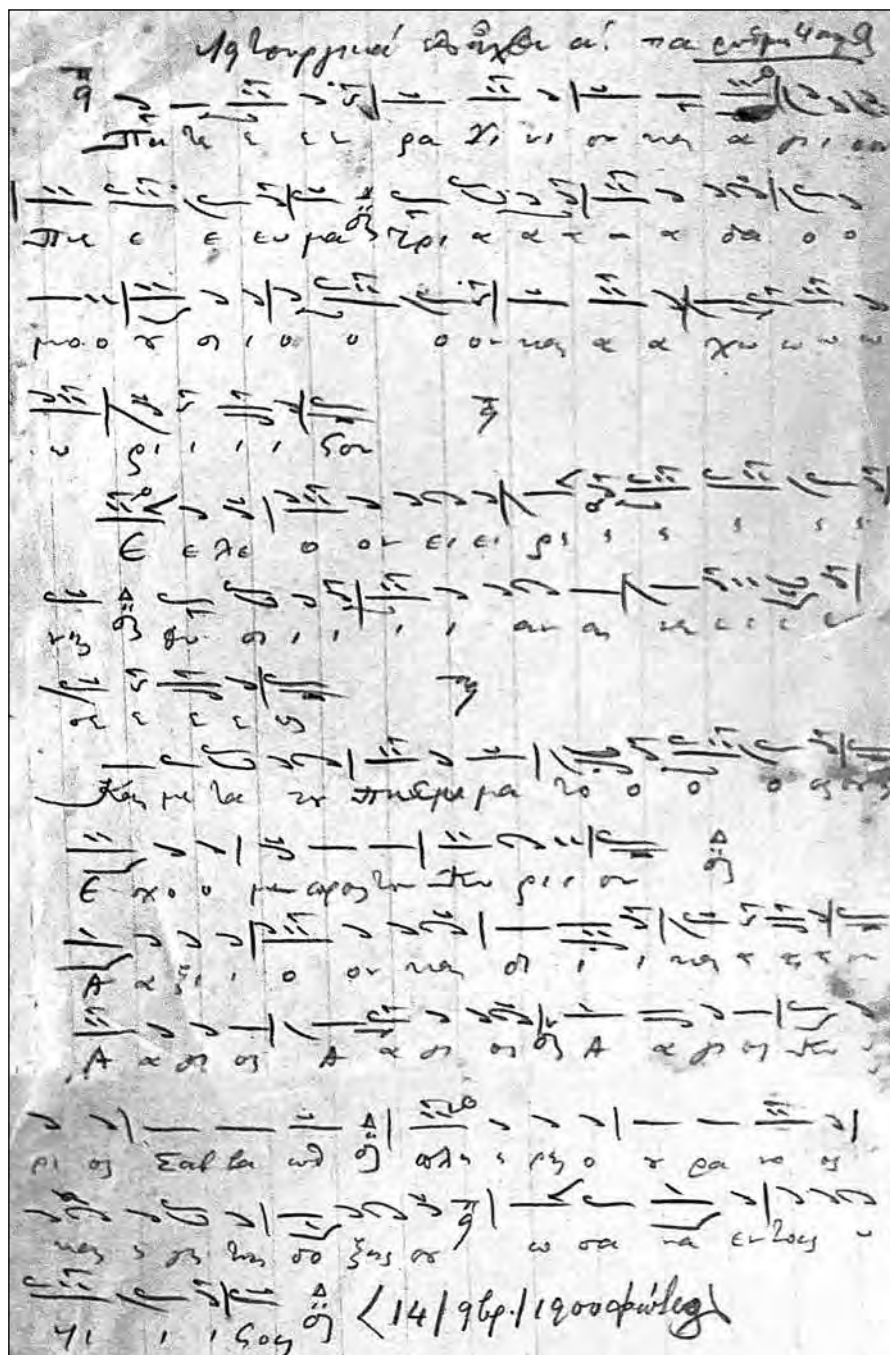
9
ρεύ ξο μαι, τῇ βα σι λί δι Μη

13
τρί καὶ ὀφ θή σο μαι, φαι

17
δρῶς πα νη γυ ρί ζων καὶ ἄ σω γη

21
θά με νος ταύ____ της τὰ θαύ μα τα.

Λειτουργικά, ήχος Α΄

Τά συγκεκριμένα Λειτουργικά ἐπιλέχθηκαν, καθώς εἶναι πρωτότυπα σέ σχέση μέ τά προηγούμενα τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου καί διαφέρουν ἀπό Λειτουργικά ἄλλων συνθετῶν τῆς ἴδιας καί μεταγενέστερης ἐποχῆς, ὅπως τοῦ Βασιλείου Νικολαΐδη, τοῦ Κωνσταντίνου Πρίγγου καί ἄλλων. Ἀναλυτικότερα, αὐτά τά Λειτουργικά ἔχουν ἰδιαίτερες θέσεις, καταλήξεις πού δέν εἶναι συνηθισμένες, ἀλλά ταυτόχρονα ἡ μελωδία εἶναι παραδοσιακή, γλυκιά καί «μυρίζει» θυμίαμα. Στήν ἐν λόγω σύνθεση χρησιμοποιοῦνται τό ἀπόδεσμα στίς καταλήξεις, σημάδια τά ὅποια καταργήθηκαν ἀπό τήν ἐπιτροπή τοῦ 1814.

Ἡ σύνθεση ὑπογράφεται ἀπό τόν Φώτιο Παπαδόπουλο μέ ἡμερομηνία 14 Φεβρουαρίου 1900. Στό τελευταῖο κομμάτι «Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος...» τό μέλος δέν ἔχει ὀλοκληρωθεῖ καί σταματάει μέ τή φράση «Ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις».

Ἐξέταση κατὰ μουσικές φράσεις

Πατέρα, Υἱόν καί Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καί ἀχώριστον:

Στό πρῶτο μέρος τό μέλος κινεῖται γύρω ἀπό τή βάση. Στή συνέχεια, στή λέξη «Υἱόν» ἀρχίζει νά ἀνεβαίνει στόν Γα καί ὕστερα μέχρι τόν Ζω ὅπου καταλήγει στόν Δι στή λέξη «Πνεῦμα». Μέχρι τό τέλος κινεῖται ἀπό τόν Πα μέχρι τόν Δι μέ τήν ἰδιαιτερότητα νά χρησιμοποιεῖται ὁ φθόγγος Νη μέ κινήσεις πού συναντᾶμε περισσότερο σέ στιχηραρικά μέλη. Στόν τελευταῖο φθόγγο Πα χρησιμοποιεῖται τό καταργηθέν σημάδι ἐπέγεσμα ἢ ἀπόδεσμα.

Ἦλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως:

Τό μέλος ξεκινάει νά κινεῖται στό ὑψηλό τετράχορδο, ὅμως στή συνέχεια θά κατέβει μέχρι τόν Νη ὅπως καί στό προηγούμενο κομμάτι. Στή λέξη «εἰρήνης» χρησιμοποιεῖται ἡ δίεση στόν Γα, ὅταν τό μέλος κινεῖται γύρω ἀπό τόν Δι. Αὐτό ἀξίζει νά τό ἀναφέρουμε, καθώς στά χειρόγραφα ὑπάρχει κεφάλαιο «περί χρήσις τῆς δίεσης». Μέχρι τό τέλος ἡ μελωδική κίνηση εἶναι ξανά ἀπό μέλη πού συναντᾶμε στό στιχηραρικό εἶδος. Ὅπως καί στό προηγούμενο, ἔτσι καί ἐδῶ γίνεται χρήση τοῦ ἐπεγέρματος.

Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου:

Ὅπως καὶ στά σύγχρονα Λειτουργικά, ἔτσι καὶ ἐδῶ ὑπάρχει ἀλλοίωση στό νόημα, ἀφοῦ τό σωστό εἶναι νά εἰπωθεῖ ὁλόκληρη ἡ φράση χωρίς νά ὑπάρχει παύση καί κόψιμο σέ δύο κομμάτια *Καὶ μετὰ - τοῦ πνεύματός σου*. Ἄξιο ἀναφορᾶς εἶναι ὅτι τό μέλος κινεῖται γύρω ἀπό τόν Πα χωρίς νά ξεφεύγει διαστηματικά καί ἡ κατάληξη γίνεται στόν φθόγγο Βου, κάτι πού δέν ὑπάρχει σέ μέλη τοῦ Α' ἤχου ἀφοῦ δέν εἶναι δεσπόζων φθόγγος. Ἐπίσης, συνεχίζει νά ὑπάρχει στό τέλος τό ἐπέγερμα.

Ἔχομεν πρὸς τὸν Κύριον:

Ἡ μελωδική γραμμὴ στό συγκεκριμένο κομμάτι εἶναι ἀπλή, ἡ μοναδική πού συναντιέται σέ ἄλλα Λειτουργικά. Τό μέλος κινεῖται στό χαμηλό τετράχορδο καί καταλήγει στόν Δι.

Ἄξιον καὶ δίκαιον:

Τό μέλος κινεῖται στόν ἄνω Νη γιὰ νά τονιστεῖ ἡ λέξη «Ἄξιον», ἐνῶ στή συνέχεια κατέρχεται μέχρι τή βάση καταλήγοντας ἐκεῖ μέ κλασικὴ μελωδικὴ κίνηση.

Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος Κύριος Σαβαώθ·

πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου.

Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις· [εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος

ἐν ὀνόματι Κυρίου. Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις]:

Στὴν ἀρχὴ καὶ στό δεύτερο «Ἄγιος» τό μέλος κατέρχεται μέχρι τόν φθόγγο Νη, κάτι πού ὅπως φαίνεται καί προηγουμένως χρησιμοποιοῖται ἀρκετά. Στὴ συνέχεια τό μέλος πηγαίνει στόν Δι. Στὴ φράση «πλήρης ὁ οὐρανὸς» τοποθετεῖται ἡ ἐναρμόνιος φθορὰ στόν Ζω. Ἐνῶ τό μέλος κινεῖται πάνω ἀπό τόν Ζω, δέν ἀναιρεῖται ἀλλὰ λύνεται ὕστερα, ὅταν κατεβαίνει μέχρι τόν φθόγγο Δι καταλήγοντας στή συνέχεια στή βάση τῆς φράσης «τῆς δόξης σου».

Στό χειρόγραφο αὐτό τό μέλος σταματᾷ στή φράση «Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις». Γιὰ πρώτη φορά τό μέλος ἀνέρχεται μέχρι τόν ἄνω Πα καί ἔπειτα ἐκτελεῖται ἀτελὴς κατάληξη στόν φθόγγο Δι.

Τελική θεώρηση

Στά συγκεκριμένα Λειτουργικά ο Παπαδόπουλος διαφέρει από τις γνωστές συνθέσεις σε ποικίλα σημεία. Καταρχάς γίνονται περάσματα και καταλήξεις στον φθόγγο Νη, έπειτα υπάρχει κατάληξη σε μή δεσπόζων φθόγγο τον Βου. Τέλος, χρησιμοποιούνται στοιχεΐα από τό θεωρητικό του μέρος μέ τή δΐεση στον φθόγγο Γα. Αναμφισβήτητα, λοιπόν, ή σύνθεση αυτή του Φωτίου Παπαδοπούλου μπορεί νά χαρακτηριστεί ιδιαίτερη και άξια αναφοράς λόγω αυτής τής ιδιαιτερότητας.

Πληκτρολόγηση σέ Παρασημαντική

Λειτουργικά

Ἦχος $\frac{4}{4}$ Πα⁹

Πά τε ε ε ε ρα Υι ον και Α γι ον
 Πνε ε ε ευ μα Δ Τρι α α α α α δα
 ο ο μο ο ου σι ι ο ο ο ον και α α
 χω ω ω ω ω ρι ι ι ι στον π ⁹
 Ε ε λε ο ον ει ει ρη η η η η η
 νης Δ θυ σι ι ι ι ι αν αι νε ε ε ε
 ε σε ε ε ε ως π ⁹
 Και με τα του Πνε ευ μα το ο ο ο ος
 σου λ ⁶

Ε χο ο μεν προς τον Κυ ρι ι ον Δ

Α α ξι ι ο ον και δι ι ι και αι αι αι

ον π
 η

Α α γι ος Α α γι ος Δ Α α γι ος

Κυ υ ρι ος Σαβ βα ωθ Δ πλη η ρης ο ου ρα

νο ος και η γη της δο ξης σου π
 η ω σαν να

εν τοις υ ψι ι ι στοις Δ

Μεταγραφή μέλους σέ πεντάγραμμο

Λειτουργικά

Ἦχος α' ροθμός 4σημος

Πα τέ ρα, Υι όν, καί Ά γι όν Πνεύ
6 μα, Τρι ά δα ό μο ού σι
10 ον καί ά χώ ρι στον.
Ε λε όν ει ρη νης θυ σι
5 αν αι νε σε ις.
9 Καί με τά του πνεύ μα τος σου
13 Ε χα μεν προς τον Κυ ρι όν
17 Ά ξι όν καί δι και όν

Α — γι ος, ᾱ — γι ος, ᾱ — γι ος, Κύ — ρι ος
 5
 Σαβ βα ὠθ, πλή — ρης ὁ οὐ ρα νός — καὶ ἡ γῆ τῆς
 9
 δό — ξης σου Ὡ σαν νά ἐν τοῖς — ὁ ψί — στοις

Αναλυτική μεταγραφή μέλους στο πεντάγραμμο

Λειτουργικά

Ήχος α' ρυθμός 4σημος

Πα τέ ρα, Υι όν, και Ά γι ον Πνεύ
6 μα, Τρι ά δα ό μο ύ σι
10 ον και ά χώ ρι στον,

Ἐλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως

Καί μετὰ τοῦ πνεύματος σου

Ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον

Ἄξιον καὶ δίκαιον

Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαββαώθ

1 Ἀ — γι ος, ἁ — γι ος, ἁ — γι ος, Κύ — ρι ος.

5 Σαβ βα ὠθ, πλὴ — ρης ὁ οὐ ρα νός — καὶ ἡ γῆ τῆς

9 δό — ξης σου Ὡ σαν νά ἐν τοῖς ὕ ψι — στοῖς

Πολυχρονισμός Οικουμενικοῦ Πατριάρχου, ἦχος βαρύς

Λα = Δι Πολυχρονισμός
Οἰκουμένης Πατριάρχου.

Ἦχος = $\bar{\alpha} \bar{\epsilon} \bar{\zeta} \bar{\eta}$

Πολυ χρο νι ον ποι ον ον
Κυ ρι ος ο θε ος τον πα να ρ
ω τα τον δ βα σε βα σμι ω τα τον
μων αυ θεν η η δε σο ο τον δ τον δι
που με νι πο ον πατρι α αρ χην Κυ
ρι ον Κυ ρι ον Ι ω α κειν Κυ υ ρι ε
ρυ λατ καν τον εγ πο λα α ε ε ε ε
εγ πο λα α ε ε ε εγ πο λα
α α ε ε ε ε ε ε ε ε

12 Ὀκτωβρίου 1906.

Γιόργος

Ὁ Πολυχρονισμός αὐτός ἔχει τὴν ὑπογραφή τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου μέ τὴν ἡμερομηνία 12 Ὀκτωβρίου 1906. Ἡ ἐπιλογή αὐτὴ ἔγινε λόγῳ τῆς ἰδιαιτερότητος αὐτῆς τῆς σύνθεσης, πού ἦταν ὁ ἥχος. Δέν ὑπάρχει Πολυχρονισμός τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ σέ ἥχο Βαρύ. Ὁ κλασικός εἶναι ὁ Β', ἐνῶ ὑπάρχουν καί σέ πλ. Δ' καί πλ. Α'.

Ἡ σύνθεση εἶναι ἐξαιρετική καί πλούσια ἀπὸ μουσικῆς ἀποψῆς. Ἡ μελωδική κίνηση ἀποδεικνύει γιὰ ἄλλη μία φόρα ὅτι ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος εἶχε μουσική εὐφυΐα. Ἐπίσης, γίνεται ἀντιληπτό πὺς ὑπάρχει ἐνδεχόμενο ἐπιρροῆς ἀπὸ τὴν κοσμική μουσική, πολιτική καί ὀθωμανική. Μάλιστα ἐπάνω δεξιά, προτείνεται ἡ τονικότητα γιὰ τὴν ὀρθὴ ἀπόδοση τοῦ κειμένου, μέ σημείωση μέ τό La=Δι, δηλαδή ὑπάρχει μία προσέγγιση σέ σχέση μέ τὴν εὐρωπαϊκὴ μουσική. Τέλος, τό κείμενο δέν ἔχει ἀλλαγές σέ σχέση μέ τό σημερινό. Ἡ ἐκλογή ἔγινε, καθὼς ὁ Πολυχρονισμός δέν ἀποτελεῖ μέλος τοῦ λειτουργικοῦ μέρους, ἀλλὰ ἀναφέρεται στὸν ἐκάστοτε Οἰκουμενικὸ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως, γεγονός πού χρήζει περαιτέρω προσοχῆς καί μελέτης.

Ἐξέταση κατὰ μουσικὲς φράσεις

Πολυχρόνιον ποιῆσαι Κύριος ὁ Θεός:

Ἡ ἀρχὴ γίνεται στὸν ἄνω Ζω μέ βάση τὴ μαρτυρία καί ἐκεῖ κινεῖται τό μέλος μέ κλασικὴ θέση τοῦ Βαρέως ἤχου καί στίς δύο καταλήξεις, σέ «ποιῆσαι» καί «Θεός».

τὸν Παναγιώτατον καὶ σεβασμιώτατον ἡμῶν, αὐθέντην καὶ Δεσπότην:

Στὴ φράση «τὸν Παναγιώτατον» κινεῖται πρὸς τὸν Δι μέ χρῶμα τοῦ Ἁγία σέ ἥχο Δ'. Στὴ συνέχεια ἀνεβαίνει, καί κινεῖται γύρω ἀπὸ τὸν Ζω. Στό τελευταῖο κομμάτι τοποθετεῖται ἡ χρωματικὴ φθορὰ Δι τοῦ πλ. Β' στὸν ἄνω Πα καί στήν κατάβαση στὸν φθόγγο Κε τοποθετεῖται ἡ διατονικὴ φθορὰ. Τό μέλος μυρίζει ξανά Ἁγία καί καταλήγει στὸν φθόγγο Πα.

τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, Κύριον, Κύριον, Ἰωακείμ, Κύριε φύλαττε αὐτόν:

Στό πρῶτο μέρος κινεῖται χαμηλά στό τετράχορδο ἀρχικά Πα-Δι καί στὴ συνέχεια καταλήγει στὴ βάση του. Στό δεύτερο μέρος

«Κύριον, Κύριον, Ἰωακείμ» τό μέλος ἐπιστρέφει στόν ἄνω Ζω καί κινεῖται γύρω ἀπό αὐτόν. Στό τρίτο καί τελευταῖο μέρος ἀνεβαίνει μέχρι τόν ἄνω Πα, ἐνῶ στή συνέχεια πάλι μετατρέπεται σέ Ἄγια καί καταλήγει στόν Δι.

εἰς πολλὰ ἔτη, εἰς πολλὰ ἔτη, εἰς πολλὰ ἔτη:

Στό πρῶτο «εἰς πολλὰ ἔτη» ἀπό τόν Δι τό μέλος κατέρχεται στόν φθόγγο Πα καί περίπου μέ τήν ἴδια μουσική γραμμή κατεβαίνει στή βάση του καί στό δεύτερο «εἰς πολλὰ ἔτη». Στό τρίτο καί τελευταῖο «εἰς πολλὰ ἔτη» τό μέλος ἀνεβαίνει στόν ἄνω Ζω καί ἡ μουσική του πορεία φτάνει μέχρι τόν ἄνω Γα, ὥσπου γίνεται ἡ τελική κατάληξη στόν ἄνω Ζω.

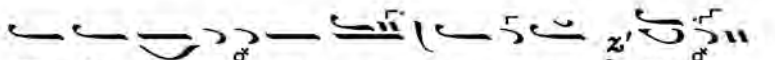
Τελική θεώρηση

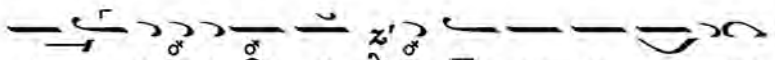
Ἀδιαμφισβήτητα ἀποτελεῖ μιά πλούσια σύνθεση ἀπό μουσικῆς πλευρᾶς. Οἱ μελωδικές γραμμές του θυμίζουν μέλη πού ψάλλονται σέ Βαρύ ἐπτάφωνο σέ συνδυασμό μέ τόν ἐνδεχόμενο ἐπηρεασμό ἀπό κοσμική μουσική, ὅπως ἔχει προαναφερθεῖ. Ἡ ποικιλία τῶν θέσεων, ἡ χρήση ὅλης τῆς κλίμακας, καί ὄχι μόνο ἀφοῦ ἀνεβαίνει μέχρι τόν ἄνω Γα, ἡ ἐναλλαγή ἀπό ἦχο σέ ἦχο καί ἀπό γένος σέ γένος, εἶναι δείγματα τῆς μουσικῆς εὐφυΐας τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου.

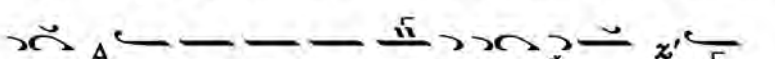
Πληκτρολόγηση σέ Παρασημαντική

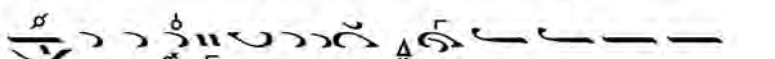
Πολυχρονισμός Οικουμενικοῦ Πατριάρχῃ

Ἦχος

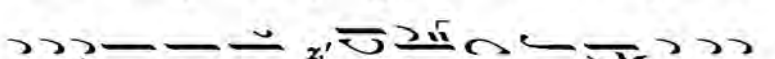

 Πο λυ χρο νι ον ποι η η η σαι Κυ υ υ

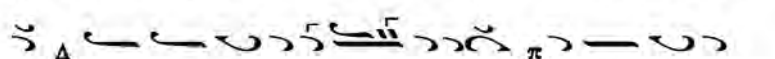

 υ υ ρι ος ο Θε ος τον Πα να γι ω τα

 τον και σε βα σμι ω τα τον η μων αυ

 θεν την και δε ε σπο ο την τον Οι κου με νι

 κο ον Πα τρι α αρ χην Κυ υ υ ρι ον Κυ

 ρι ον Ι ω α χειμ Κυ υ ρι ε φυ λατ τε αυ

 τον εις πολ λα α α ε ε τη εις πολ λα α

 ε ε ε τη εις πολ λα α α α α ε

 ε ε ε ε ε ε ε ε τη

Μεταγραφή μέλους σέ πεντάγραμμο

Πολυχρονισμός Οικουμενικοῦ Πατριάρχῃ

Ἦχος Βαρύς. Ἐπτάφωνος

Πολυ χρό νι ον ποι ῆσαι Κύ ρι ος

8
ὁ Θε ος τὸν πα να γι ῶ τα τον

14
καί Σε βα σμι ῶ τα τον ἡ μῶν αὐ θε ντην

20
καί Δε σπό την τὸν οἰ κου μι νι κόν

26
Πά τρι αχ χην Κύ ρι ον Κύ ρι

32
ον ἰ ῶ α κεῖμ Κύ ρι ε φύ λατ

38
τε αὐ τόν, εἰς πολ λά ἔ τη,

44
εἰς πολ λά ἔ τη, εἰς πολ λά ἔ τη,

50
ἔ τη.

Αναλυτική μεταγραφή μέλους στο πεντάγραμμο

Πολυχρονισμός Οικουμενικού Πατριάρχη

Ήχος Βαρύς Ἑπτάφωνος

Μουσική μεταγραφή μελωδίας (Πεντάγραμμο) για το τραγούδι «Πολυχρονισμός Οικουμενικού Πατριάρχη».

Ήχος Βαρύς Ἑπτάφωνος.

8

14

20

26

32

38

44

50

Πο λυ χρο νι ον ποι ή σαι Κύ ρι ος

ό Θε ός τόν πα να γι ώ τα τον

καί Σε βα σμι ώ τα τον ή μών αὐ θε ντην

καί Δε σπό την τόν οί κου με νι κόν

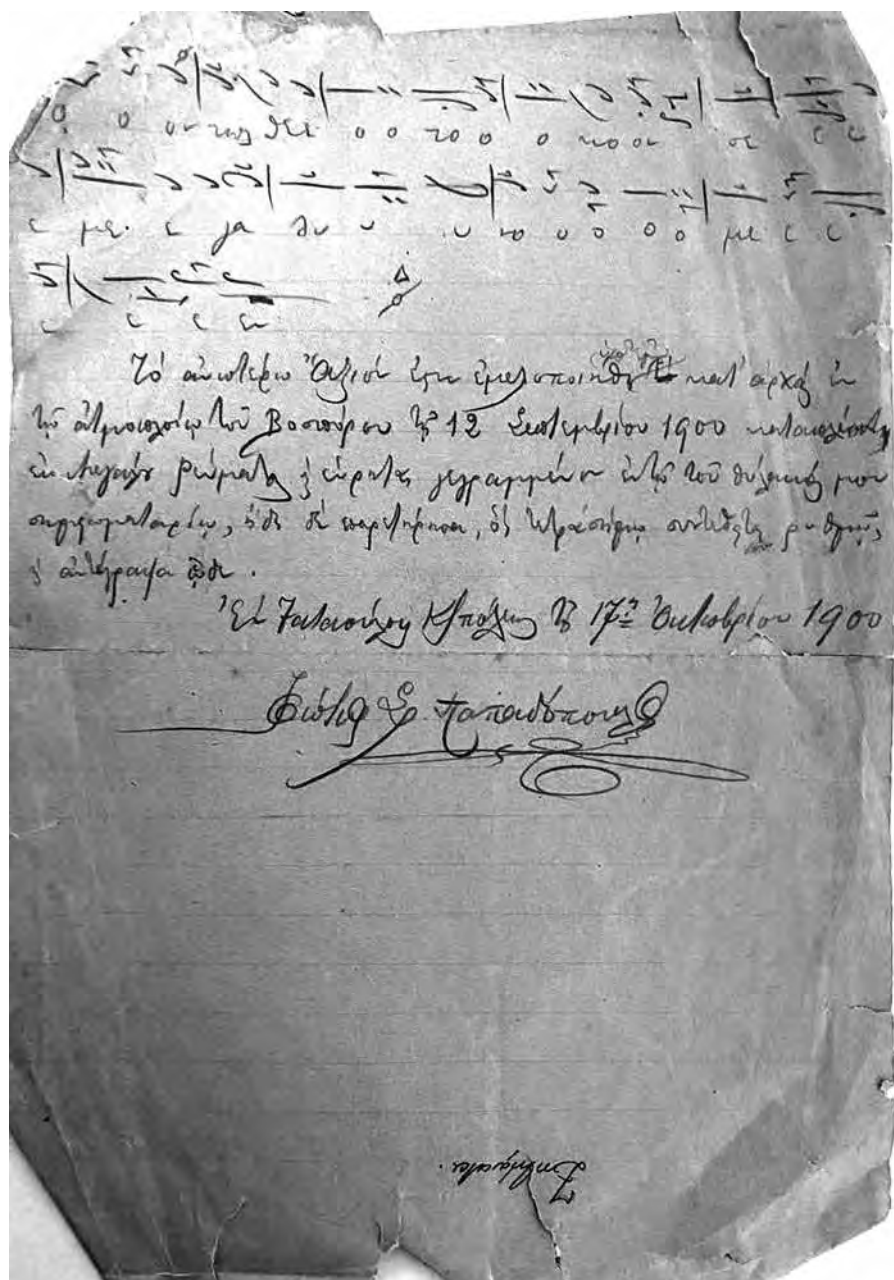
Πά τρι αε χην Κύ ρι ον Κύ ρι

ον Ι ω α κείμ Κύ ρί ε φύ λατ

τε αὐ τόν, εἰς πολ λά ἔ τη,

εἰς πολ λά ἔ τη, εἰς πολ λά

ἔ τη.

Ἡ σύνθεση αὐτῆ τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου εἶναι ἀκόμα μία ἀπόδειξη τῆς μουσικῆς του εὐφυΐας. Οἱ θέσεις καί οἱ μελωδικές κινήσεις πού χρησιμοποιοῦνται δίνουν ἓνα μυσταγωγικό μουσικό ἀποτέλεσμα.

Ἡ σύνθεση πραγματοποιεῖται στό παρακλάδι τοῦ πλ. Β' ἤχου, τό Νενανώ. Στό συγκεκριμένο παρακλάδι δέν ὑπάρχουν μέχρι σήμερα ἀρκετές παρόμοιες συνθέσεις. Ἐπιπλέον, στό ἐν λόγω παρακλάδι δέν βρίσκουμε ἰδιαίτερες ὁμοιότητες σέ σχέση μέ ἄλλες συνθέσεις παρά μόνο σέ θέσεις τοῦ βασικοῦ ἢ ἐπτάφωνου τοῦ πλ. Β'. Ἐπομένως, δέν τίθεται θέμα σύγκρισης τοῦ μέλους μέ ἄλλες συνθέσεις παρά μόνο σύντομης μουσικῆς ἀνάλυσής του.

Ἐξέταση κατὰ μουσικές φράσεις

Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σε τὴν Θεοτόκον:

Τό μέλος ξεκινάει ἀπό τὴν κορυφή τοῦ τετραχόρδου καί βάση τοῦ Νενανώ Δι. Ἡ μελωδική κίνηση μοιάζει ἀρκετά μέ συνθέσεις τοῦ πλ. Β'. Τά περισσότερα μέλη στή λέξη «μακαρίζειν» ἐκτελοῦν ἀνοδική πορεία, ἀνεβαίνοντας μέχρι τόν Ζω καί στή συνέχεια πραγματοποιεῖται ἀτελῆ κατάληξη στόν φθόγγο Γα. Στό τελευταῖο κομμάτι ἐκτελεῖται ἀτελῆς κατάληξη στόν Δι σέ μία μουσική φράση πού συναντιέται ἀρκετές φορές στή σύνθεση αὐτή.

τὴν ἀιμακάριστον καὶ παναμώμητον καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν:

Στίς φράσεις «τὴν ἀιμακάριστον», «καὶ παναμώμητον» ἡ μελωδική κίνηση ἐπιστρέφει στό διατονικό γένος μέ χρώμα Ἄγια. Στό τελευταῖο κομμάτι ἐπανερχεται στόν πλ. Β' ἐκτελώντας ἐντελῆ κατάληξη στόν φθόγγο Πα.

Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβείμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ:

Σέ αὐτό τό κομμάτι οἱ θέσεις μοιάζουν ἀρκετά μέ τὴν προηγούμενη φράση. Στό πρῶτο κομμάτι περιστρέφεται γύρω ἀπό τόν Δι. Στὴν πρώτη ἀνοδο στή λέξη «ἐνδοξοτέραν» μεταβαίνει στό διατονικό γένος μέ τὴ μόνη διαφορά πὺς θά σταματήσει στόν φθόγγο Κε καί ὅχι στόν φθόγγο Δι. Στό τελευταῖο κομμάτι λύνεται ἡ διατονική φθορά καταλήγοντας χρωματικά στή βάση.

τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν:

Στὴν ἀρχὴ τὸ μέλος κινεῖται μέχρι τὸν Δι μέ τῇ θέσει, πού ὅπως φαίνεται ἀρέσει στὸν Φώτιο Παπαδόπουλο. Στὸ δεύτερο κομμάτι τὸ μέλος κατέρχεται μέχρι τῇ βάση καὶ στὴ λέξη «τεκοῦσαν» τὸ μέλος ἀλλάζει γένος, καὶ μέ τῇ διατονικῇ φθορὰ πού τοποθετεῖται, ἐκτελεῖ ἀνοδική πορεία καὶ ἐπιστρέφει στὸν Δι. Στὸ τέλος, τοποθετεῖται ἡ χρωματικὴ φθορὰ τοῦ πλ. Β' ἐκτελώντας ἀτελῆ κατάληξη στὸν Δι μέ τὴν ἀγαπημένη μελωδικὴ κίνηση τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου.

τὴν ὄντως Θεοτόκον, σὲ μεγαλύνομεν:

Στὴν ἀρχὴ τοποθετεῖται ἡ διατονικὴ φθορὰ τοῦ Κε δουλεύοντας διατονικά. Γίνεται ἐπιστροφή ἀπὸ τὴν ἄνοδο καὶ στὸν Δι τοποθετεῖται ἡ διατονικὴ φθορὰ τοῦ Δι, ἐκτελώντας γιὰ ἀκόμα μία φορά ἀτελῆ κατάληξη στὸν φθόγγο Γα. Στὸ τελευταῖο κομμάτι τοῦ μέλους κινεῖται χρωματικά πραγματοποιώντας τελικὴ κατάληξη στὸν φθόγγο Δι.

Τελικὴ θεώρηση

Ἡ σύνθεση αὐτὴ καταδεικνύεται ἀριστουργηματικὴ. Οἱ μελωδικές κινήσεις πού χρησιμοποιοῦνται σὲ συνδυασμὸ μέ τίς θέσεις πού ἐπαναλαμβάνονται δημιουργοῦν ἓνα ἀρκετὰ ὁμορφο μέλος μέ ὑψηλὸ ἐπίπεδο καλαισθησίας.

Πληκτρολόγηση σέ Παρασημαντική

λ π

Α ξι ον ε σσι ιν ω ως α λη η θω ω

ως μα κα ρι ι ζει ει ει ν σε την Θε ο

το ο ο κον την α ει μα α κα ρι ι στο ο

ον και πα να α μω ω μη η τον και μη τε

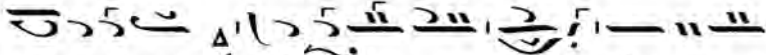
ερα του ου Θε ε ε ου ου η η η μων

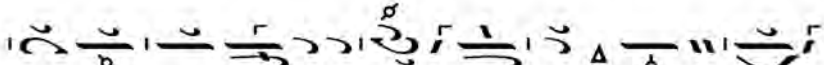
Την Τι μι ω τε ε ε ραν τω ω ω ω ω ν

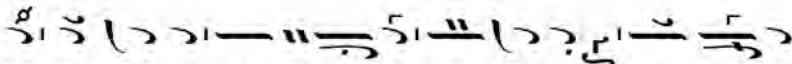
Χε ε ρου ου βι ι ι μ και εν δο ξο ο

τε ε ε ε ε ραν α συ γκρι ι ι τως τω

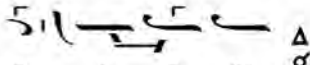
ων σε ρα α φει ει μ την α α δι α φθο ο

 ο ο ο ρως Θε ε ε ε ο ον λο ο ο

 γον τε κου ου ου ου ου ου ου σαν τη ην ο ο

 ον τως Θε ε ο ο το ο ο κο ον σε ε ε

 ε με ε γα λυ υ υ νο ο ο ο ο με ε ε

 ε ε ε εν

Μεταγραφή μέλους σέ πεντάγραμμο

Ἄξιον ἐστίν

Ἦχος πλάγιος τοῦ β' Νενανῶ

1 Ἀ ξι ον ε στί ———— ὡς ———— ἁλ η ———— θῶς, ———— μα κα

5 ρί ———— ζειν ———— ιτι τήν Θε ο ———— τό ————

9 κον, τήν ἁ ει μα ———— κά ρι ———— στον ———— καί

13 πα να ———— μώ ———— μη ———— τον, καί Μη τέ ———— ρα

17 τοῦ Θε ———— οὔ ———— ἡ ———— μών. Τήν τι μι ὦ τέ ————

21 ———— ραν τῶν ———— Χε ———— ρου ———— βείμ ———— καί ἐν

2

25

δο ξο τέ θαν ἅ σθ γκρι

29

τως τῶν Σε ῥα φείμ, τὴν ἅ δι

33

α φθό ῥως Θε ὄν

37

λό γαν τε κοῦ

41

σαν, τὴν ἅ ντως Θε ο τό

45

κόν τε μέ γα λυ

49

νο μέν

Αναλυτική μεταγραφή μέλους στο πεντάγραμμο

Ἄξιον ἔστιν

Ἦχος πλάγιος τοῦ β' Νεανῶ

Ἄξιον ἔστιν ἁλὶ θῶς, μακάριζεν σε τὴν Θεοτόκον, καὶ παρὰ πάντων Χερσὶν καὶ ἐν

2

25

δα ξο τε ραν α συ γκρι

29

τας των Σε ρα φειμι την α δι

33

α οθο ρως, Θε ον

37

Λο γον τε κου

41

σαν, την ο ντως Θε ο τό

45

κον σε με γα λυ

49

νο μεν

Παρουσίαση τοῦ Θεωρητικοῦ ἔργου Φωτίου Παπαδοπούλου

«Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας»

Τό μοναδικό ἔργο πού ἔχει ἐκδοθεῖ ἀπό τόν Φώτιο Παπαδόπουλο εἶναι οἱ «Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας» τό 1900, τό ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπό ἐξήντα τέσσερις (64) σελίδες.

Στή σελίδα τρία (3) τό πόνημα ἀφιερώνεται στίς τρεῖς κόρες του, Δέσποινα, Καλλιόπη, Ἐλευθερία καί τόν γιό του Ἀντώνιο. Στή σελίδα πέντε (5) ἀναφέρεται ὁ ὀρισμός τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας καί ἀκριβῶς ἀπό κάτω παρουσιάζεται τό Κεφάλαιον Α΄, μέ τόν ὀρισμό τῆς «Κλίμακας». Στή συνέχεια, στή σελίδα ὀχτώ (8), ὑπάρχει τό Κεφάλαιον Β΄, πού ἀναφέρεται στούς «Ποσοτικούς χαρακτήρες» καί ὑπάρχουν μελωδικές ἀσκήσεις μέ τόν ὄρο, γύμνασμα, πέντε σέ σύνολο. Προχωρώντας στή σελίδα δεκατέσσερα (14) ὑπάρχει τό Κεφάλαιον Γ΄, μέ τίτλο «Σύνθεσις τῶν ποσοτικῶν χαρακτήρων», ἐνῶ στή σελίδα εἴκοσι καί εἴκοσι δύο (20, 22) παρουσιάζονται τά Κεφάλαια Δ΄ καί Ε΄ μέ τίτλο «Χρονικά» καί «Ἄχρονα» ἀντίστοιχα.

Στίς ἐπόμενες σελίδες τριάντα καί τριάντα ἕνα (30, 31) ἀκολουθεῖ τό Κεφάλαιον Ζ΄ καί τό Κεφάλαιον Η΄ μέ τό ὄνομα «Ὑστερόχρονα» καί «Χρονική ἀγωγή». Στήν ἐπόμενη σελίδα, τριάντα δύο (32), παρουσιάζεται τό Κεφάλαιον Θ΄ τά «Τροπικά», ἐνῶ στή σελίδα τριάντα ἕξι (36) τό Κεφάλαιον Ι΄, «Παύσεις». Ἐπειτα, ἀκολουθοῦν τό Κεφάλαιον ΙΑ΄, στή σελίδα τριάντα ὀχτώ (38), μέ τίτλο «Φθορικά» καί τό τελευταῖο, Κεφάλαιον ΙΒ΄, μέ τίτλο «Παραλλαγή καί Μέλος».

Στίς ἐπόμενες σελίδες, ἀπό τή σαράντα δύο (42) ἕως τήν ἐξήντα ἕνα (61), παρατίθενται τά «Μαθήματα πρός ἄσκησιν». Τό περιεχόμενο τῶν ὕμνων εἶναι ἀπό ὅλα τά εἶδη μελοποιῶς, Ἀπολυτίκια, Προσόμοια, Κανόνες, Στιχηρά καί ἀργές Καταβασίες καί ὅλα τά μέλη εἶναι σέ Α΄ ἦχο. Στίς τελευταῖες σελίδες, ἐξήντα δύο καί ἐξήντα τρία (62, 63) ὑπάρχουν τά κεφάλαια «Παροραμάτων Διόρθωσις» καί «Πίναξ τῶν περιεχομένων». Ἔτσι, τό κλείσιμο γίνεται μέ τά κεφάλαια «Προσεχῶς ἐκδίδονται» μέ ἀναφορά στά Τεύχη Β΄ καί Γ΄, αἱ «Ἐκκλησιαστικά Μελωδία» καί τό «Μελπήτωρ», πού πρόκειται γιά συλλογή μέ παραδοσιακά τραγούδια.

Σχολιασμός-Συσχέτιση Θεωρητικού μέ τὰ χειρόγραφα τοῦ ἀρχείου

Φαίνεται ξεκάθαρα ὅτι μέσα στά χειρόγραφα καί εἰδικά στά «Τετράδια 4-5-6» ὑπάρχουν πρόχειρες σημειώσεις καί ἓνα εἶδος παρασκευῆς γιά τή συγγραφή τοῦ βιβλίου. Παρόλο πού δέν ἀκολουθεῖ πιστά τὰ κεφάλαια, ὥστόσο ἡ δομή, ἡ θεωρία, οἱ μελωδικές ἀσκήσεις, τὰ γυμνάσματα καί ὁ τρόπος παρουσίας καθιστοῦν σαφές πώς πρόκειται γιά πρόδρομο τοῦ βιβλίου.

Ἡ δομή τοῦ βιβλίου ἀκολουθεῖ ὅτι εἶχε ἀποφασιστεῖ ἀπό τίς ἐπιτροπές τοῦ 1814 καί τοῦ 1881. Ἐπιπλέον, δέν δείχνει νά ἀπομακρύνεται ἀλλά οὔτε νά εἰσάγει νέα στοιχεῖα, ἐρωτήματα ἢ ἀμφισβητήσεις. Ὅμως, στίς χειρόγραφες σημειώσεις πού βρέθηκαν στό ἀρχεῖο ὑπάρχει ἓνας μέγας ἀριθμός σελίδων, ὅπου καταγράφεται ἀριθμητικά τοῦλάχιστον μία εὐρωπαϊκή προσέγγιση. Χρησιμοποιοῦνται λοιπόν, τὰ συγκεκριμένα διαστήματα, 6, 12 καί 18 μόρια ἢ τμήματα ἀντίστοιχα.

Ἄξιο ἀναφορᾶς εἶναι πώς μέσα στίς σημειώσεις ὑπάρχει ἓνα τμήμα μέ τόν τίτλο «Χρήση δίεσης καί ὕφεσης». Κλασικό παράδειγμα πού παρουσιάζεται μέ ἀρκετά μέλη εἶναι στόν Β' ἥχο ἡ δίεση πού τοποθετεῖται στόν Γα. Ὁ Φώτιος θέλει νά δείξει τήν ἔλξη αὐτή καί γι' αὐτό ἀκολουθοῦν πολλά παραδείγματα.

Ἀδιαμφισβήτητα ἡ μελέτη τῶν χειρόγραφων σημειώσεων τοῦ Παπαδοπούλου, πού ἀνέρχονται πάνω ἀπό τριακόσιες σελίδες (300), ἀποτελεῖ σημαντική καί ἀνεξάντλητη πηγή ποικίλων πληροφοριῶν. Ὁ Φώτιος καί μέσα ἀπό αὐτό τό ἀρχεῖο καταδεικνύεται πώς εἶναι ἓνας ἀπό τούς καλύτερους θεωρητικούς Μουσικοδιδασκάλους. Ἄλλωστε δέν εἶναι τυχαῖο πώς εἶναι ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου πού ἀκολουθοῦσε ὁ Ἐκκλησιαστικός Μουσικός Σύλλογος γιά ὅλες τίς τάξεις τῆς Σχολῆς.

Σύγκριση Μουσικής Έπιτροπής 1881 - Σύγγραμμα και χειρόγραφες σημειώσεις Φωτίου Παπαδοπούλου

Ο Φώτιος Παπαδόπουλος υπήρξε ένας σημαντικός παράγοντας στο θεωρητικό κομμάτι της Σχολής του Έκκλησιαστικού Συλλόγου, αφού όπως έχει προαναφερθεί, το σύγγραμμά του ήταν το βασικό έγχειρίδιο.

Με μία πρώτη παρατήρηση στα βιβλία και στις σημειώσεις του Φωτίου Παπαδοπούλου αποδεικνύεται πως δεν υπάρχουν αρκετές ομοιότητες σε ό,τι αφορά στην κατανομή και στη σειρά στα περιεχόμενα. Προφανώς, βέβαια, θα γίνει και μία περαιτέρω σύγκριση στα βασικότερα κεφάλαια.

Στην αρχή τοποθετείται ο όρισμός της Έκκλησιαστικής μελωδίας²⁹ σε ένα γενικό πλαίσιο από τον Φώτιο, ενώ η έπιτροπή στο Γ' κεφάλαιο αναφέρεται στο *περί έκφράσεως*³⁰.

Στο σύγγραμμα του Φωτίου Παπαδοπούλου στο Α' Κεφάλαιο παρουσιάζεται η κλίμακα και στη συνέχεια αναλύονται τα είδη των διαστημάτων³¹. Το ίδιο συμβαίνει και στο έγχειρίδιο της Έπιτροπής του 1881³². Η διαφορά έγκειται στην αριθμητική παρουσίαση των διαστημάτων, όπου δίνεται υπολογισμός μορίων την τριάδα 12-10-8 στο σύγγραμμα, ενώ παράλληλα στις χειρόγραφες συνθέσεις υπάρχουν 12-12-6 και 8-6-4, ενώ από την έπιτροπή 6-5-4 αντίστοιχα.

Όσον αφορά στους χαρακτήρες, η έπιτροπή διαθέτει ξεχωριστό Κεφάλαιο τό Δ'³³ ενώ στη συνέχεια παρουσιάζονται οι ποσοτικοί

29. Φώτιος Παπαδόπουλος, *Στοιχειώδεις Γνώσεις Έκκλησιαστικής Μελωδίας* εις τρία τεύχη, συνταχθέντα επί τη βάσει του Πατριαρχικού αναλυτικού προγράμματος των άστικων σχολων, Κωνσταντινούπολη 1900, σελ. 5.

30. Στοιχειώδης Διδασκαλία της Έκκλησιαστικής Μουσικής, έκπονηθείσα επί τη βάσει του Ψαλτηρίου υπό της Μουσικής Έπιτροπής του Οικουμενικού Πατριαρχείου εν έτει 1883, Κωνσταντινούπολη 1888, σελ. 34-35.

31. Φώτιος Παπαδόπουλος, *Στοιχειώδεις Γνώσεις Έκκλησιαστικής Μελωδίας* εις τρία τεύχη, συνταχθέντα επί τη βάσει του Πατριαρχικού αναλυτικού προγράμματος των άστικων σχολων, Κωνσταντινούπολη 1900, σελ. 5, 6, 7.

32. Στοιχειώδης Διδασκαλία της Έκκλησιαστικής Μουσικής, έκπονηθείσα επί τη βάσει του Ψαλτηρίου υπό της Μουσικής Έπιτροπής του Οικουμενικού Πατριαρχείου εν έτει 1883, Κωνσταντινούπολη 1888, σελ. 31, 32, 33.

33. Στοιχειώδης Διδασκαλία της Έκκλησιαστικής Μουσικής, έκπονηθείσα επί

χαρακτήρες στο Ε' Κεφάλαιο³⁴. Ο Φώτιος παραθέτει τούς ποσοτικούς χαρακτήρες στο Β' Κεφάλαιο³⁵. Η ανάλυση πού γίνεται για κάθε χαρακτήρα είναι σχεδόν όμοια με αυτόν της επιτροπής, με τη μόνη διαφορά ότι παρατίθενται από τόν Φώτιο στή συνέχεια μουσικά γυμνάσματα για εξάσκηση.

Γιά τούς σύνθετους χαρακτήρες υπάρχουν ξεχωριστά Κεφάλαια άμέσως μετά τούς ποσοτικούς χαρακτήρες καί στά δύο βιβλία. Αύτά τοποθετούνται από τόν Φώτιο στο Γ' Κεφάλαιο³⁶, ένω από τήν επιτροπή στο ΣΤ' Κεφάλαιο³⁷.

Στό σημείο αυτό ό Φώτιος είναι περισσότερο αναλυτικός, χρησιμοποιώντας ξανά μουσικά γυμνάσματα για πρακτικούς καί εκπαιδευτικούς λόγους.

Αναλύοντας τούς χρονικούς χαρακτήρες παρατηρούνται κάποιες διαφορές.

Πιό συγκεκριμένα, από τήν επιτροπή σάν χαρακτήρες χρόνου όρίζονται ή άπλή, τό κλάσμα, τό γοργόν καί τό άργόν³⁸ στο Ζ' Κεφάλαιο. Από τήν άλλη, ό Φώτιος χωρίζει τούς χαρακτήρες χρόνου σέ τρία Κεφάλαια: στο Κεφάλαιο Ε' τά «Χρονικά»³⁹, στο Κεφάλαιο ΣΤ'

τῇ βάσει τοῦ Ψαλτηρίου ὑπό τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ἔτει 1883, Κωνσταντινούπολη 1888, σελ. 35.

34. Στοιχειώδης Διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, ἐκπονηθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ψαλτηρίου ὑπό τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ἔτει 1883, Κωνσταντινούπολη 1888, σελ. 35, 36.

35. Φώτιος Παπαδόπουλος, Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας εἰς τρία τεύχη, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν ἀστικῶν σχολῶν, Κωνσταντινούπολη 1900, σελ. 8-13.

36. Φώτιος Παπαδόπουλος, Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας εἰς τρία τεύχη, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν ἀστικῶν σχολῶν, Κωνσταντινούπολη 1900, σελ. 14-20.

37. Στοιχειώδης Διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, ἐκπονηθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ψαλτηρίου ὑπό τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ἔτει 1883, Κωνσταντινούπολη 1888, σελ. 37, 38.

38. Στοιχειώδης Διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, ἐκπονηθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ψαλτηρίου ὑπό τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ἔτει 1883, Κωνσταντινούπολη 1888, σελ. 38-41.

39. Φώτιος Παπαδόπουλος, Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας εἰς τρία τεύχη, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν ἀστικῶν σχολῶν, Κωνσταντινούπολη 1900, σελ. 20-21.

τά «Ἄχρονα»⁴⁰ καί στό Κεφάλαιο Ζ' τά «Ὑστερόχρονα»⁴¹. Ἀναλυτικότερα, στά χρονικά περιλαμβάνονται τό κλάσμα, ἡ ἀπλή, ἡ διπλή καί ἡ τριπλή, στά ἄχρονα τό γοργόν καί τό δίγοργον καί στά ὕστερόχρονα τό ἀργό, τό διάργον καί τό ἡμιόλιον.

Ἀναφορικά μέ τή χρονική ἀγωγή, ἡ τοποθέτηση ἀπό τόν Φώτιο γίνεται στό τέλος τῶν χρονικῶν χαρακτήρων στό Η' Κεφάλαιο⁴², ἐνῶ ἀπό τήν ἐπιτροπή γίνεται στήν ἀρχή στό Β' Κεφάλαιο⁴³. Ὁ Φώτιος, λοιπόν, παραθέτει τόν ὀρισμό καί τούς χαρακτήρες μέ σχολιασμό, ἐνῶ ἡ ἐπιτροπή, ἄνευ σημαδίων, ἀναλύει πόσες κρούσεις ἀντιστοιχοῦν σέ κάθε χρονική ἀγωγή.

Συνεχίζοντας στούς ποιοτικούς χαρακτήρες ὑπάρχουν διαφορές ὅσον ἀφορᾷ στά σημάδια. Ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος χρησιμοποιεῖ ὡς «τροπικά» τό ἀντικένωμα, τόν σύνδεσμο, τό ὁμαλόν καί τό ἐνδοφωνον στό Κεφάλαιο Θ'⁴⁴. Ἀπό τήν ἄλλη, ἡ ἐπιτροπή⁴⁵ ἔχει τή βαρεία, τό ἀντικένωμα, τό ὁμαλόν, τό ψηφιστόν, τόν σύνδεσμο καί τό ἐνδόφωνον. Γίνεται ἀνάλυση τῶν ποιοτικῶν χαρακτήρων στά πρότυπα τῆς ἐπιτροπῆς καθώς καί παρουσίαση τῶν μουσικῶν γυμνασμάτων ξανά ἀπό τόν Φώτιο. Ἐπιπλέον, ὁ Φώτιος Παπαδόπουλος

40. Φώτιος Παπαδόπουλος, *Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας εἰς τρία τεύχη, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν ἀστικῶν σχολῶν*, Κωνσταντινούπολη 1900, σελ. 22-29.

41. Φώτιος Παπαδόπουλος, *Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας εἰς τρία τεύχη, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν ἀστικῶν σχολῶν*, Κωνσταντινούπολη 1900, σελ. 30.

42. Φώτιος Παπαδόπουλος, *Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας εἰς τρία τεύχη, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν ἀστικῶν σχολῶν*, Κωνσταντινούπολη 1900, σελ. 31.

43. *Στοιχειώδης Διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, ἐκπονηθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ψαλτηρίου ὑπὸ τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ἔτει 1883*, Κωνσταντινούπολη 1888, σελ. 34.

44. Φώτιος Παπαδόπουλος, *Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας εἰς τρία τεύχη, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν ἀστικῶν σχολῶν*, Κωνσταντινούπολη 1900, σελ. 32-36.

45. *Στοιχειώδης Διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, ἐκπονηθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ψαλτηρίου ὑπὸ τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ἔτει 1883*, Κωνσταντινούπολη 1888, σελ. 41-43.

παραθέτει ξεχωριστό Κεφάλαιο για τις παύσεις⁴⁶, τό Ι', πού κάτι πα-
ρόμοιο δέν υπάρχει στην έπιτροπή.

Στή συνέχεια, στό σύγγραμμα τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου υπάρ-
χει τό Κεφάλαιον ΙΑ' τά «φθορικά» πού ἀναφέρεται στην ὕφεση καί
στή δίεση⁴⁷. Ἡ έπιτροπή διαθέτει τό ἴδιο στό Κεφάλαιο Θ', μέ τίτλο
«περί ὑφέσεων καί διέσεων»⁴⁸. Αὐτές οἱ δύο παρουσιάσεις διαφέρουν,
καθώς ἀπό τήν έπιτροπή γίνεται ἀνάλυση γιά τόν χωρισμό καί τόν
προσδιορισμό τους μέ βάση τά έκτημόρια. Ἀξίζει νά τονιστεῖ πώς
ὅσον ἀφορᾷ στό θέμα «χρήση δίεσης καί ὕφεσης», γίνεται ἀνάλυση
στis χειρόγραφες σημειώσεις τοῦ Φωτίου. Συγκεκριμένα, ἡ ἀνάλυση
δέν γίνεται τόσο σέ θεωρητικό πλαίσιο ὅσο σέ παράθεση παραδειγ-
μάτων. Ἐνα, λοιπόν τέτοιο κλασικό παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ χρήση
τῆς δίεσης στόν φθόγγο Γα στόν Β' ἦχο, παρουσιάζοντας παρα-
δείγματα ἀπό τόν τρισάγιο ὕμνο ἀλλά καί ἀπό ἀρκετά κοντάκια.

Στή συνέχεια ἡ έπιτροπή παραθέτει στό Β' μέρος τά γένη μελο-
ποιῖας καί ἡχων, ἔλξεων, μέ ἀνάλυση ξεχωριστά κάθε ἡχου, περί
φθορῶν καί τέλος περί χρώων⁴⁹. Ἀπό τήν ἄλλη, τελευταῖο Κεφάλαιο
τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου εἶναι τό ΙΒ' μέ τίτλο «Παραλλαγή καί
μέλος»⁵⁰.

Συμπερασματικά, θά μπορούσε νά ἀναφερθεῖ πώς ὁ Φώτιος Πα-
παδόπουλος συγγενεῦει θεωρητικά μέ τήν έπιτροπή τοῦ 1881. Βέ-
βαια, οἱ σημειώσεις του περιλαμβάνουν καί ἄλλους θεωρητικούς προ-

46. Φώτιος Παπαδόπουλος, *Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας*
εἰς τρία τεύχη, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμ-
ματος τῶν ἀστικῶν σχολῶν, Κωνσταντινούπολη 1900, σελ. 36-38.

47. Φώτιος Παπαδόπουλος, *Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας*
εἰς τρία τεύχη, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμ-
ματος τῶν ἀστικῶν σχολῶν, Κωνσταντινούπολη 1900, σελ. 38-40.

48. *Στοιχειώδης Διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, έκπονηθεῖσα ἐπὶ*
τῇ βάσει τοῦ Ψαλτηρίου ὑπὸ τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-
τριαρχείου ἐν ἔτει 1883, Κωνσταντινούπολη 1888, σελ. 43-44.

49. *Στοιχειώδης Διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, έκπονηθεῖσα ἐπὶ*
τῇ βάσει τοῦ Ψαλτηρίου ὑπὸ τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-
τριαρχείου ἐν ἔτει 1883, Κωνσταντινούπολη 1888, σελ. 44-63.

50. Φώτιος Παπαδόπουλος, *Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας*
εἰς τρία τεύχη, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμ-
ματος τῶν ἀστικῶν σχολῶν, Κωνσταντινούπολη 1900, σελ. 40-41.

βληματισμούς, διαφορετικές προσεγγίσεις και έρωτήματα, ένδειξεις που συνιστούν την ιδιαίτερή του προσωπικότητα, αλλά και τη γενική και μουσική του μόρφωση. Άδιαμφισβήτητα, θά υπήρχε μία περισσότερο σαφή και ολοκληρωμένη εικόνα του Φωτίου Παπαδοπούλου, αν τελικά του είχε δοθεί άδεια να εκδώσει και τα υπόλοιπα δύο τεύχη του θεωρητικού του συγγράμματος.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, ο Φώτιος Παπαδόπουλος υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της Βυζαντινής Μουσικής στην Κωνσταντινούπολη στα χρόνια που έζησε, τέλη 19ου αιώνα με αρχές 20ού κατά προσέγγιση. Δεν υπήρχε πλήρης εικόνα για τό μέγεθος του έργου του Φωτίου, αφού δεν ήταν γνωστά τα δημιουργήματά του, μέχρι τη δημοσίευση της παρούσας Διπλωματικής εργασίας.

Τό έργο του πλούσιο και πολύπλευρο, πολυάριθμες μουσικές συνθέσεις σε όλα τα είδη της Βυζαντινής Μελοποιίας, από σύντομα Χερουβικά, Κανόνες, Δοξαστικά, Λειτουργικά, Παραλειτουργικά κ.ά. Πρόκειται για σημαντικό θεωρητικό έργο, αφού μέσα στο αρχείο προβάλλονται προβληματισμοί πάνω σε θεωρητικά ζητήματα, μελέτες με παρουσίαση πανοραμάτων και πινάκων, όλα αυτά σε συνδυασμό με τό συγγραφικό του ταλέντο. Παρατίθενται πληθώρα χαρακτηριστικῶν παραδειγμάτων σε κάθε μέρος με αποκορύφωμα την έκδοση του συγγράμματός του, «Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας» τό 1900. Ἐπιπλέον, υπάρχει καταγραφή, ἀντιγραφή καί ἴσως σύνθεση κάποιων παραδοσιακῶν τραγουδιῶν. Οἱ ἐπιστολές καί οἱ ἄλλες ἐξωτερικές δραστηριότητες βοηθοῦν στή χαρτογράφηση τῆς προσωπικότητάς τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου πέρα ἀπό τή μουσική του κατάρτιση.

Ἡ παρούσα ἐργασία, μέσα ἀπό τήν καταγραφή τῶν μουσικῶν καί θεωρητικῶν χειρογράφων, τήν ἀνάλυση καί σύγκριση μόνο ἐφτά μελῶν, λόγω μεγέθους, σε σχέση μέ ἄλλες συνθέσεις σε χαρακτηριστικά μέλη προσφέρει μία ολοκληρωμένη παρουσίαση τῆς ἐξέχουσας αὐτῆς προσωπικότητάς τοῦ Φωτίου Παπαδοπούλου.

Παράρτημα

3, 6, 9, 12, 15, 18, 21.

Παραδοχάρων είδη ειδών.

12 1/2 (12) 3	12 1/2 (12) 3	12 1/2 (12) 3	12 1/2 (12) 3	12 1/2 (12) 3	12 1/2 (12) 3
12 1/2 (12) 6	12 1/2 (12) 6	12 1/2 (12) 6	12 1/2 (12) 6	12 1/2 (12) 6	12 1/2 (12) 6
12 1/2 (12) 9	12 1/2 (12) 9	12 1/2 (12) 9	12 1/2 (12) 9	12 1/2 (12) 9	12 1/2 (12) 9
12 1/2 (12) 12	12 1/2 (12) 12	12 1/2 (12) 12	12 1/2 (12) 12	12 1/2 (12) 12	12 1/2 (12) 12
12 1/2 (12) 15	12 1/2 (12) 15	12 1/2 (12) 15	12 1/2 (12) 15	12 1/2 (12) 15	12 1/2 (12) 15
12 1/2 (12) 18	12 1/2 (12) 18	12 1/2 (12) 18	12 1/2 (12) 18	12 1/2 (12) 18	12 1/2 (12) 18
12 1/2 (12) 21	12 1/2 (12) 21	12 1/2 (12) 21	12 1/2 (12) 21	12 1/2 (12) 21	12 1/2 (12) 21

3 1/2 1916.

Δίονος & κελύφους της εξής.

Δίονος 12 1/2 (12) 3	Δίονος 12 1/2 (12) 3
Δίονος 12 1/2 (12) 6	Δίονος 12 1/2 (12) 6
Δίονος 12 1/2 (12) 9	Δίονος 12 1/2 (12) 9
Δίονος 12 1/2 (12) 12	Δίονος 12 1/2 (12) 12
Δίονος 12 1/2 (12) 15	Δίονος 12 1/2 (12) 15
Δίονος 12 1/2 (12) 18	Δίονος 12 1/2 (12) 18
Δίονος 12 1/2 (12) 21	Δίονος 12 1/2 (12) 21

9 Ιουνίου 1915

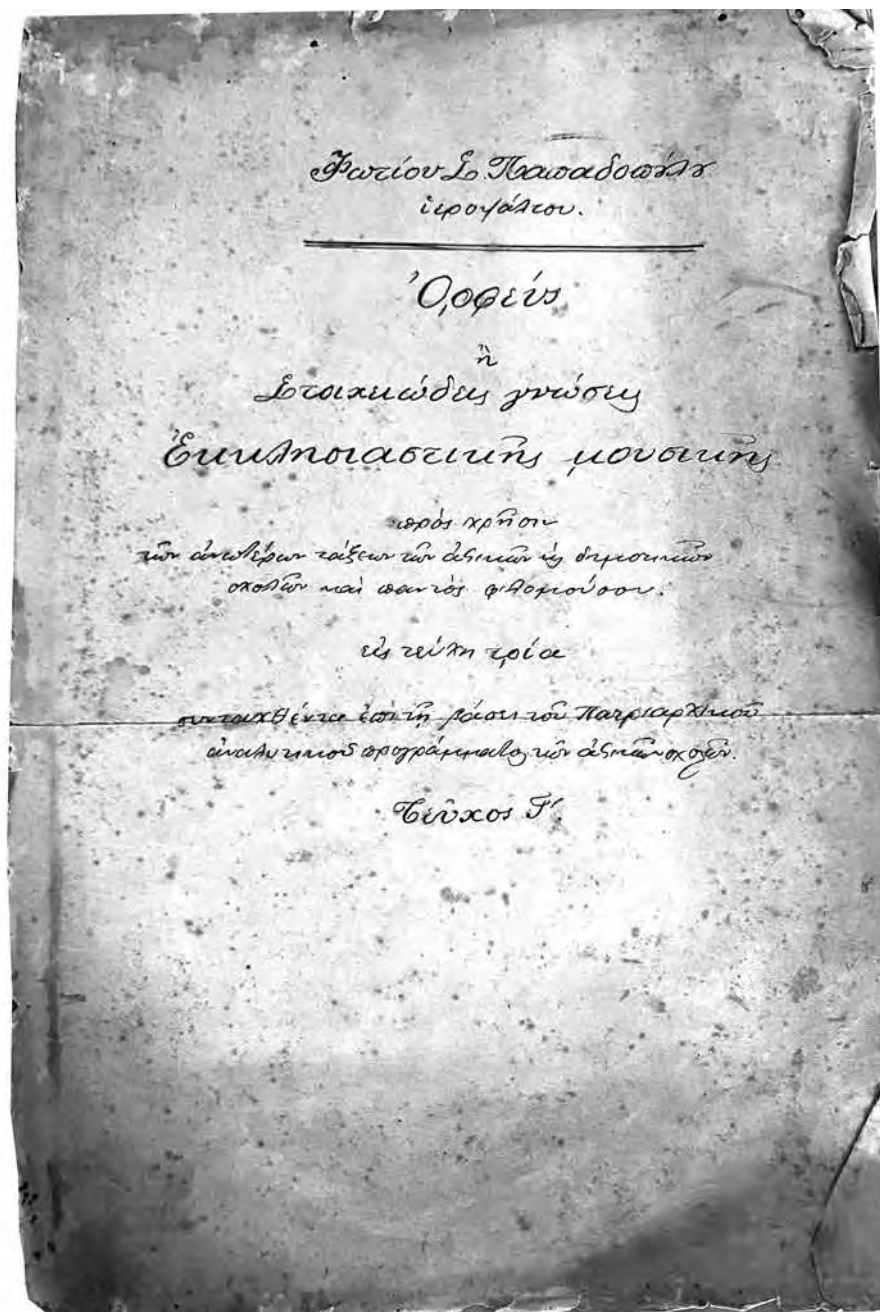
αφίκεται

Καίμενος (αποδοχή).

12	9	6	3	9
9	12	12	21	9
9	9	12	6	12

[illegible]

[illegible]

Ἡ νουμισμένη ἔρχε· τέλει, τῶν ἐξουσιῶν γίνονται τῇ Κυριακῇ. Ἰουδαίου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έλληνόγλωσση:

Άριστοκλής Θεόδωρος, *Κωνσταντίου Α΄ τοῦ ἀπὸ Σιναίου ἀοιδίμου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Βυζαντίου βιογραφία καί συγγραφαί αἱ ἐλάσσονες ἐκκλησιαστικάί καί φιλολογικάί, καί τινες ἐπιστολαί αὐτοῦ*, Κωνσταντινούπολη 1866.

Γεωργιάδης Θεοδόσιος Β., *Νέα Μοῦσα: Συνοπτική ἱστορική καί τεχνική μουσική μελέτη*, Κωνσταντινούπολη 1936.

Οἰκονόμου Φίλιππος, *Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ καί Ψαλμωδία*, Αἴγιο 1994.

Παπαδόπουλος Γεώργιος, *Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς*, Ἐν Ἀθήναις 1890.

Παπαδόπουλος Γεώργιος, *Ἱστορικὴ Ἐπισκόπησις τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*, Ἐν Ἀθήναις 1904.

Παπαδόπουλος Φώτιος, *Στοιχειώδεις Γνώσεις Ἐκκλησιαστικῆς Μελωδίας εἰς τρία τεύχη, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν ἀστικῶν σχολῶν*, Τεῦχος Α', Κωνσταντινούπολη 1900.

Ρωμανοῦ Καίτη, *Ἐθνικῆς Μουσικῆς Περιήγησις 1901-1912*, Ἀθήνα 1996.

Στοιχειώδης Διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, *ἐκπονηθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ψαλτηρίου ὑπὸ τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ἔτει 1883*, Κωνσταντινούπολη 1888.

Χατζόπουλος Ἀντώνιος, *Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ παιδεία στὴν ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν 19ο καὶ 20ό αἰῶνα*, Διδακτορικὴ Διατριβή, Ἀλεξανδρούπολη 2000.

Χουβαρδᾶς Παναγιώτης, *Ἡ ψαλτικὴ ζωὴ στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν 19ο καὶ 20ό αἰῶνα, μέσα ἀπὸ ἱστορικὲς πηγές*, (ὑπὸ ἐκπόνηση διδακτορικὴ ἐργασία, Ἰόνιο Πανεπιστήμιο).

Περιοδικό:

Μουσικὴ, Εἰκονογραφημένον Μουσικοφιλογικόν Περιοδικόν, Κωνσταντινούπολη 1914.

Μουσικά βιβλία:

Λαμπαδάριος Ἀντώνιος, *Νέον Ἀναστασιματάριον*, Κωνσταντινούπολη 1866.

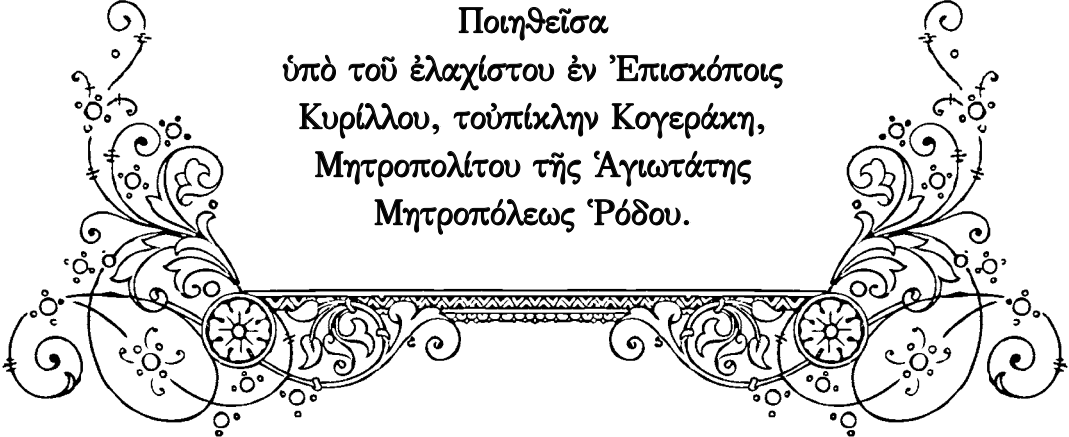
Ναυπλιώτης Ἰάκωβος, *Φόρμιγξ*, Κωνσταντινούπολη 1894.

Ραιδεστηνός Γεώργιος, *Μεγάλῃ Ἑβδομάς*, Κωνσταντινούπολη 1884.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ
ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΗΣ
«ΟΔΗΓΗΤΡΙΑΣ»
ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΝΔΟΞΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΝΙΚΗΤΑ
ΤΟΥ ΝΙΣΥΡΙΟΥ

Ψαλλομένη τῇ ΚΑ' Ἰουνίου.

Ποιηθεῖσα
ὑπὸ τοῦ ἐλαχίστου ἐν Ἐπισκόποις
Κυρίλλου, τοῦ πίκλην Κογεράκη,
Μητροπολίτου τῆς Ἀγιωτάτης
Μητροπόλεως Ῥόδου.

Ἡ θαυματουργὸς ἐφέστιος ἱερὰ Εἰκὼν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου
τῆς «Ὁδηγητρίας» τοῦ Μητροπολιτικοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Εἰσοδίων
τῆς Θεοτόκου Ῥόδου.

ΤΟΙΣ ΕΝΤΕΥΞΟΜΕΝΟΙΣ

Εν τῷ καθ' ἡμᾶς Μητροπολιτικῷ ἱερῷ Ναῷ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου πόλεως Ῥόδου φυλάσσεται καὶ ἐξαιρέτως τιμᾶται ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν ὡς ἀτίμητος τῆς χάριτος θησαυρὸς ἡ περίπυστος ἐφέστιος ἱερὰ Εἰκὼν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς «Ὁδηγητρίας», ἣτις ὑπάρχει ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀπεικονίσεων τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου, ἱστορηθεῖσα κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὑπὸ ἀγνώστου ἀγιογράφου. Ἐν αὐτῇ εἰκονίζεται ἐν προτομῇ ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, ἐνδεδυμένη πορφυροῦν μαφόριον καὶ βασιλεύουσα ἐν τῇ ἀριστερῇ αὐτῆς ἀγκάλῃ ὑψηλόσωμον τὸν Κύριον Ἰησοῦ Χριστόν, ὅστις φέρει λευκοῦν χιτῶνα καὶ χρυσοκίτρινον ἱμάτιον. Ἡ Θεοτόκος διὰ τῆς δεξιᾶς αὐτῆς χειρὸς δεικνύει τὸν Χριστὸν εὐλογοῦντα διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ κρατοῦντα ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ εἰλητάριον.

Ἡ ἱερὰ αὕτη Εἰκὼν, προερχομένη ἐκ τοῦ πρώτου μονοχώρου ἱεροῦ Ναοῦ (16ος αἰὼν), οὕτινος τὰ θεμέλια ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὰς προσφάτους ἀνακαινιστικὰς ἐργασίας τοῦ δαπέδου, καὶ ἐπαργυρωθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 1760, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Μητροπολίτου Ῥόδου Καλλινίκου, τοῦ ἐκ Βεροίας, ὑπὸ τοῦ ἐκ Πισιδίας ἀργυροχόου Ἰωάννου Ἀναγνώστου, ὡς ἀναφέρει ἡ ἐπὶ τῆς ἀργυρᾶς ἐπενδύσεως ἐπιγραφή, ἐτέθη ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ ὑπάρχοντι ἄχρι τῆς σήμερον Εἰκονοστασίῳ (Τέμπλῳ) ἐν τῇ θέσει, ἔνθα κατὰ τὴν ἰσχύουσαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τίθεται ἡ Εἰκὼν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Κατὰ τὸ τρέχον ἔτος (2022), ἐγένετο συντήρησις καὶ ἀποκατάστασις τῆς ἱερᾶς Εἰκόνος ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Δωδεκανήσου καὶ ἀφαιρεθείσης τῆς ἀργυροεπενδύσεως ἐπανήλθεν εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς.

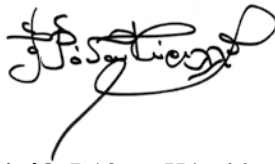
Ἡ Σύναξις τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς «Ὁδηγητρίας», ὡς γνω-

στόν, ἐπιτελεῖται κατὰ τὴν 20ὴν Ἰουνίου ἐκάστου ἔτους, ἐν δὲ τῷ Μητροπολιτικῷ ἱερῷ Ναῷ τῶν Εἰσοδίων τῇ ἐπομένῃ (21ῃ Ἰουνίου) ἐορτάζεται πανηγυρικῶς, ἀπὸ χρόνων πολλῶν, ἡ Μνήμη τοῦ Ἁγίου Νεομάρτυρος Νικήτα τοῦ Νισυρίου. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἀπεφασίσαμεν ἵνα μεταφέρωμεν τὸν ἐορτασμὸν τῆς Συνάξεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς «Ὁδηγητρίας» κατὰ τὴν 21ην Ἰουνίου ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ συνεορτασμοῦ τῆς Συνάξεως αὐτῆς μετὰ τῆς Μνήμης τοῦ Ἁγίου Νεομάρτυρος Νικήτα ἐν κοινῇ πανηγύρει, ἣτις κατ' ἔτος λαμπροτάτῃ τελεῖται, διοργανουμένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ καὶ τῶν Μελῶν τοῦ Συλλόγου τῶν ἐν Ῥόδῳ Νισυρίων «Η ΠΟΡΦΥΡΙΣ».

Ὁ συνεορτασμὸς οὗτος τῆς Συνάξεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς «Ὁδηγητρίας» καὶ τῆς Μνήμης τοῦ Ἁγίου Νεομάρτυρος Νικήτα τοῦ Νισυρίου ἐν τῷ ὡς ἄνω ἱερῷ Ναῷ προεκάλεσε τὴν λειτουργικὴν ἀνάγκην ὑπάρξεως κοινῆς ἱερᾶς Ἀκολουθίας. Αἰποτολήσαντες καὶ τελειώσαντες τὸ ἐγχείρημα τῆς συντάξεως αὐτῆς, ὡς καὶ τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς «Ὁδηγητρίας», προβαίνομεν εἰς τὴν ἐν τῷ ἄνῳ χεῖρας 29ῳ τόμῳ τοῦ Ἐπισήμου Δελτίου τῶν Μητροπόλεων τῆς Δωδεκανήσου «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ» δημοσίευσιν αὐτῶν, ἐπικαλούμενοι ἐπὶ τοὺς πανηγυρίζοντας τὴν ὡς ἄνω ἐόρτιον ἡμέραν φιλεόρτους καὶ τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα τῆς πόλεως ἡμῶν τὴν χάριν τῶν πρεσβειῶν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς «Ὁδηγητρίας» καὶ τοῦ Ἁγίου Νεομάρτυρος Νικήτα τοῦ Νισυρίου.

Ἐν τῷ Ἐπισκοπείῳ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρόδου, τῇ εἰκοστῇ καὶ πρώτῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ διςχιλιοστοῦ, εἰκοστοῦ καὶ δευτέρου σωτηρίου ἔτους.

Ὁ Μητροπολίτης

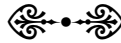

† Ὁ Ρόδου Κύριλλος

ΚΑ' ΙΟΥΝΙΟΥ

Η ΣΥΝΑΞΙΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
ΤΗΣ ΕΠΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗΣ «ΟΔΗΓΗΤΡΙΑΣ»
ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΕΝΔΟΞΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΝΙΣΥΡΙΟΥ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΙΚΡΟΝ ΕΣΠΕΡΙΝΟΝ

Ἰστώμεν στίχ. δ' καὶ φάλλομεν τὰ κάτωθι Στιχηρὰ Προσόμοια.

Ἦχος δ'. Ὡς γενναῖον ἐν Μάρτυσι.

Τὴν τιμίαν Εἰκόνα σου, ὡς τῆς δόξης σου σκὴνωμα, εὐσεβά-
στως Δέσποινα ἀσπαζόμεθα, καὶ ὑποκλίνοντες γόνατα, καρ-
δίας καὶ σώματος, ἐν μᾶ πάντες φωνῇ, Ὁδηγήτρια κράζομεν·
Σκέπε πάντοτε, τὸν ἐνταῦθα λαὸν γεραίροντά σε, καὶ αὐτὸν πρὸς
τοῦ Υἱοῦ σου, Ἀγνὴ ὁδήγει τὸ θέλημα.

Ως Μαρτύρων ὁμότροπον, ἐν δουλείας τοῖς ἔτεσι, συνελθόν-
τες σήμερον εὐφημοῦμέν σε· σὺ γὰρ ἐν ὥρᾳ νεότητος, ἐν
Χίῳ ἐνήθλησας, καὶ καθεῖλες πτερνιστοῦ, τοῦ ἀρχαίου τὴν ἔπαρ-
σιν, καὶ ἀπέλαβες, φερωνύμως τὸν στέφανον τῆς νίκης, δεξιᾷ τῇ
ζωηφόρῳ, Νικήτα Μάρτυς ἀήττητε.

Τῆς Νισύρου τὸ βλάστημα, καὶ τῆς Χίου τὸ καύχημα, οἱ πιστοὶ
σε σήμερον μακαρίζομεν· σὺ γὰρ Νικήτα μακάριε, τὴν πίστιν

ἐκήρυξας, ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἄρνιον ὡς ἄκακον, προσενήνεξαι, τῷ Κυρίῳ θυσία πανευώδης, καὶ θαυμάτων ἐκοσμήθης, τῇ ἀνεσπέρῳ λαμπρότητι.

Ε ἢ Εἰκόνι ἀγία σου, τὸν Δεσπότην καὶ Κύριον, ἐν ἀγκάλαις φέρουσιν καθορῶντές σε, ψυχῆς καὶ σώματος ὅμματα, καθ-
αγιαζόμεθα, καὶ προσπίπτοντες αὐτῇ, Ὁδηγήτρια λέγομεν· Δεῦ-
ρο Πάναγνε, πρὸς ἡμᾶς δεομένους τῆς στοργῆς σου, καὶ πρεσβεί-
αις σου ὁδήγει, πάντας πρὸς βίον θεάρεστον.

Δόξα. Ἦχος β΄.

Δ εὔτε πιστοί, Νικήτα τὸν Νεομάρτυρα, τὸν ἐν Νισύρῳ βλαστήσαντα, καὶ ἐν Χίῳ ἀθλήσαντα, τοῖς ἐπαίνοις στεφανώσωμεν. Οὗτος γὰρ μαρτυρικῶς, κατ' ἐχθρῶν τῆς πίστεως, νίκην ἐργασάμενος, τῷ ἀμαράντῳ ἐστέφθη, στεφάνῳ τῆς ζωῆς· Χριστῷ δὲ παριστάμενος, πρεσβεύει ὑπὲρ ἡμῶν, τῶν τελούντων τὴν μνή-
μην αὐτοῦ.

Καὶ νῦν. Τῆς Θεοτόκου. Ὁ αὐτός.

Θ εοτόκε Παρθέने, Ὁδηγήτρια Δέσποινα, σὺ ἡ ἀφράστως κη-
σασα, τὴν ὁδὸν καὶ ἀλήθειαν, Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, ἀσφαλῶς ὁδηγεῖς πρὸς αὐτόν, τοὺς προσπελάζοντας εὐσε-
βῶς, τῇ Εἰκόνι σου καὶ κράζοντας· Χαῖρε Ἀχραντε, Χερουβιμ
ὑπερτέρα καὶ τιμωτέρα, ἢ συνάψασα γῆν τοῖς οὐρανοῖς· εὐλογημέ-
νη σὺ ἐν γυναιξί, ἢ μόνη γυναικῶν, σχοῦσα τόκον παράδοξον,
πρὸς ἀνακαίνισιν κόσμου, καὶ σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΙΧΟΝ, Στιχηρά Προσόμοια.

Ἦχος β'. Οἶκος τοῦ Ἐφραθά.

Δεῦτε οἱ εὐσεβεῖς, τὴν τῆς Ὁδηγητρίας, τιμήσωμεν Εἰκόνα, ἐξ ἧς θαυμάτων ρεῖθρα, ἀφθόνως ἀναβλύζουσιν.

Στίχ. Θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ.

Χαίροις τοῦ Ἰησοῦ, ὁ νέος Ἀθλοφόρος, μακάριε Νικήτα· ἡμῶν μὴ ἐπιλάβῃ, τῶν ἀνυμνολογούντων σε.

Στίχ. Τοῖς Ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος.

Δόξης τῆς ὑπὲρ νοῦν, Νικήτα Ἀθλοφόρε, ἐν οὐρανοῖς μετέχων, ὑπὲρ ἡμῶν δυσώπει, Τριάδα ὁμοούσιον.

Δόξα. Ἦχος πλ. δ'.

Αθλοφόρε Νικήτα μακάριε, τῶν ἀλλοθρήσκων τὴν ὀφρύν, τῇ ὁμολογίᾳ ταπεινώσας, καὶ ὡς ἄρνιον ἄκακον, τὴν σφαγὴν ὑπομείνας, τῆς ἀθανάτου ζωῆς, κληρονόμος ἐγένου, καὶ παρέστης ἐν δόξῃ, Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν. Αὐτῷ οὖν πρέσβευε, αὐτὸν δυσώπει Ἄγιε, δωρηθῆναι τῇ οἰκουμένη τὴν εἰρήνην, καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Καὶ νῦν. Τῆς Θεοτόκου. Ὁ αὐτός.

Δεῦτε σήμερον πιστοί, τὴν Πανάχραντον Παρθένον, τὴν Ὁδηγήτριαν ἡμῶν, εἰς τὴν πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν, χρεωστικῶς μακαρίσωμεν· ἐκ τῆς Εἰκόνης γὰρ αὐτῆς, ὡς ἐκ πηγῆς ἀενάου, τῆς χάριτος τὸν γλυκασμόν, μυστικῶς ἀπολαμβάνομεν, πρὸς ἰατρειάν παντοίων παθῶν, καὶ σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

«Νῦν ἀπολύεις», τὸ Τρισάγιον, τὸ Ἀπολυτίκιον ἐκ τοῦ Μεγάλου Ἐσπερινοῦ καὶ Ἀπόλυσις.

Ὁ Ἅγιος Νεομάρτυς Νικήτας ὁ Νισύριος.
Φορητὴ Εἰκὼν εὕρισκομένη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Τερῷ Ναῶ
Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Ὁδοῦ.
Ἔργον καὶ δωρεὰ Γ.Κ. Σακκαρίδη (μέσον 20οῦ αἰῶνος).

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΗ ΕΣΠΕΡΙΝΟΝ

Ὁ Προοιμακὸς καὶ τό «Μακάριος ἀνὴρ». Εἰς δὲ τό «Κύριε ἐκέκραξα» ἰστώμεν στίχ. στ' καὶ ψάλλομεν τὰ κάτωθι Στιχηρὰ Προσόμοια.

Ἦχος α'. Ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος.

Ω " τοῦ παραδόξου θαύματος! ἡ Εἰκὼν σου Ἀγνή, Μῆτερ Ὁδηγήτρια, ἐκλάμπει τὸν φωτισμόν, τῆς εὐσπλαγχνίας σου, φωτίζουσα τὰς ψυχάς, τῶν προσιόντων αὐτῇ μετὰ πίστεως, καὶ πίστει εἰλικρινεῖ, τὸν ἀσπασμόν τοῦ Ἀγγέλου βοώντων σοι· Κεχαριτωμένη χαῖρε, μετὰ σοῦ ὁ Κύριος, ὁ παρέχων τῷ κόσμῳ, διὰ σοῦ τὸ μέγα ἔλεος.

Β αβαὶ τῶν σῶν θαυμασίων Ἀγνή! Σὺ γὰρ μυροθήκην, εὖοσμον τῆς χάριτος, ἀνέδειξας τὴν σεπτὴν, ἡμῖν Εἰκόνα σου· διόπερ πανευλαβῶς, ἐν τῷ Ναῷ σου συντρέχομεν σήμερον, καὶ στόματι ἐν ἐνί, τὰ μεγαλεῖά σου ᾄδομεν κράζοντες· Κεχαριτωμένη χαῖρε, Μῆτερ Ὁδηγήτρια, ἡ ἡμᾶς ὁδηγοῦσα, τοῦ Υἱοῦ σου πρὸς οἰκείωσιν.

Τ ἦν σὴν Εἰκόνα τὴν πάντιμον, τῶν Ῥοδίων πόλις, σκευὸς ὡς πολῦτιμον, τῶν θείων σου δωρεῶν, ἐν κόλποις ἔχουσα, εὐφραίνεται μυστικῶς, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀενάως λαμβάνουσα, ἐκφάνσεις τὰς ὑπὲρ νοῦν, τῆς θαυμαστῆς σου προνοίας κραυγάζει σοι· Κεχαριτωμένη χαῖρε, Μῆτερ Ὁδηγήτρια, ἡ πιστοὺς ὁδηγοῦσα, σωτηρίαν πρὸς αἰώνιον.

Ἔτερα τοῦ Ἀθλοφόρου.

Ἦχος β'. Ποίοις εὐφημιῶν στέμμασιν.

Π οίοις εὐφημιῶν στέμμασιν, ἀναδήσωμεν τὸν Ἀθλοφόρον; τὸν ὁμολογίας τοῖς ῥήμασι, πλάνην ἀλλοθρήσκων αἰσχύναντα,

καὶ σφαγιασθέντα ὡς ἄρνιον· Μαρτύρων, τὸν ἐν τῇ μάνδρᾳ καταπαύσαντα, καὶ δόξης, τῆς ἀθανάτου κοινωνήσαντα· τὸν στεφανίτην Νικήταν, Νισύρου τὸν γόνον, οὗ πρεσβείαις ταῖς πρὸς Θεόν, κινδύνων ῥυσθείμεν, καὶ πάσης ἐν βίῳ θλίψεως.

Ποίοις πνευματικοῖς ῥήμασιν, ἐπαινέσωμέν σε Ἀθλοφόρε; σὺ γὰρ εὐσεβείας τὴν δύναμιν, ἐν καρδίᾳ φέρων ὡς μάχαιραν, τοῖς ἐχθροῖς ἐν ῥώμῃ ἀντετάξω, καὶ τούτων, τὰς παρατάξεις τροπώσας, τῆς νίκης, ἐστεφανώθης διαδήματι, τῇ δεξιᾷ τοῦ Δεσπότη, Νικήτα παμμάκαρ, ὃν δυσώπει ὑπὲρ ἡμῶν, τῶν πόθῳ τὴν μνήμην σου, τελούντων ἀειμακάριστε.

Ποίοις εὐφραντικοῖς ἔσμασι, μακαρίσωμέν σε Ἀθλοφόρε; σὺ γὰρ ἐνεργείᾳ τῆς χάριτος, τῶν ὁδῶν τῆς πλάνης ἐξέκλινας, καὶ ἰχνηλασίᾳ τοῦ Δεσπότη, τῇ αἴγλῃ, τοῦ μαρτυρίου ὑπερήστραφας, καὶ γένος, τῶν Ὀρθοδόξων κατεφώτισας. Ὅθεν τρισμακάρε Νικήτα, μακαρίζομέν σε, καὶ δοξάζομεν τὸν Θεόν, τρανῶς σε δοξάζοντα, θαυμάτων τῇ δόξῃ Ἅγιε.

Δόξα. Ἦχος πλ. α΄.

Μαρτύρων ἐγκαλλώπισμα, Νικήτα πανσεβάσμιε, τὸν ἀπατεῶνα ὄφιν, εἰς χοῦν ἐταπείνωσας, ὑπὲρ Χριστοῦ τὸ μαρτύριον, τῆς ὁμολογίας ἐκπληρώσας· ὑπὸ ῥοπῆς γὰρ τῆς ἄνωθεν, τὴν ψυχὴν ἐλλαμπόμενος, τῶν τυράννων τὴν πλάνην κατέλιπες, καὶ κῆρυξ διαπρύσιος, τῆς πατρικῆς εὐσεβείας ἐγένου, καταφρονήσας βασάνων, καὶ τῆς προσκαίρου ζωῆς. Ὅθεν δεξάμενος, νίκης τὸν στέφανον, καὶ Θεῷ παριστάμενος, πρέσβευε αὐτῷ, ὑπὲρ εἰρήνης τοῦ κόσμου, καὶ σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ νῦν. Τῆς Θεοτόκου. Ὁ αὐτός.

Η΄ Θεοτόκος Μαρία, ἡ ἐν γυναιξὶ εὐλογημένη, ὁ καθαρώτατος νυμφών, τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως, τοῦ Λόγου τοῦ Πα-

τρός, τὴν θείαν αὐτῆς Εἰκόνα, ὡς μυροθήκην μυστικοῦ ἀγιάσματος, σήμερον προβάλλεται, καὶ πάντας προτρέπεται, πρὸς αἶνον τῶν θαυμασίων αὐτῆς· δεῦτε οὖν πιστοί, εὐσεβῶς προσπελάσωμεν, καὶ μακαρίσωμεν τὴν Κεχαριτωμένην, δεόμενοι αὐτῆς· Παρθένε Ὁδηγήτρια, δεῦρο ἁοράτως, χειραγωγοῦσα ἡμᾶς πρὸς οἰκίωσιν, τοῦ σαρκωθέντος ἐκ σοῦ, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Σωτῆρος τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Εἴσοδος, τό «Φῶς ἰλαρόν», τὸ Προκείμενον τῆς ἡμέρας καὶ τὰ Ἀναγνώσματα.

Τῆς Ἐξόδου τὸ Ἀνάγνωσμα.

(Κεφ. μ', 15-32)

Εγένετο ἐν τῷ μηνὶ τῷ πρώτῳ, τῷ δευτέρῳ ἔτει, ἐκπορευομένων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, νομηνία ἐστάθη ἡ σκηνή. Καὶ ἔστησε Μωυσῆς τὴν σκηνήν, καὶ ἐπέθηκε τὰς κεφαλίδας, καὶ διενέβαλε τοὺς μοχλοὺς, καὶ ἔστησε τοὺς στύλους. Καὶ ἐξέτεινε τὰς αὐλαίας ἐπὶ τὴν σκηνήν, καὶ ἐπέθηκε τὸ κατακάλυμμα τῆς σκηνῆς ἐπ' αὐτὴν ἄνωθεν, καθὰ συνέταξε Κύριος τῷ Μωυσῇ. Καὶ λαβὼν τὰ μαρτύρια ἐνέβαλεν εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ ὑπέθηκε τοὺς διωστῆρας ὑπὸ τὴν κιβωτόν, καὶ εἰσήνεγκε τὴν κιβωτόν εἰς τὴν σκηνήν, καὶ ἐπέθηκε τὸ κατακάλυμμα τοῦ καταπετάσματος, καὶ ἐσκέπασε τὴν κιβωτόν τοῦ μαρτυρίου, ὃν τρόπον συνέταξε Κύριος τῷ Μωυσῇ. Καὶ ἐπέθηκε τὴν τράπεζαν εἰς τὴν σκηνήν τοῦ μαρτυρίου, ἐπὶ τὸ κλίτος τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου τὸ πρὸς βορρῶν, ἔξωθεν τοῦ καταπετάσματος τῆς σκηνῆς. Καὶ προσέθηκεν ἐπ' αὐτῆς τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔναντι Κυρίου, ὃν τρόπον συνέταξε Κύριος τῷ Μωυσῇ. Καὶ ἔθηκε τὴν λυχνίαν εἰς τὴν σκηνήν τοῦ μαρτυρίου, εἰς τὸ κλίτος τῆς σκηνῆς τὸ πρὸς νότον. Καὶ ἐπέθηκε τοὺς λύχνους αὐτῆς ἔναντι Κυρίου, ὃν τρόπον συνέταξε Κύ-

ριος τῷ Μωυσῇ. Καὶ ἔθηκε τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου ἀπέναντι τοῦ καταπετάσματος, καὶ ἐθυμί-
ασεν ἐπ' αὐτοῦ θυμίαμα τῆς συνθέσεως, καθάπερ συνέταξε Κύ-
ριος τῷ Μωυσῇ. Καὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν καρπωμάτων ἔθηκε
παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς. Καὶ ἔστησε τὴν αὐλὴν κύκλῳ τῆς
σκηνῆς καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Καὶ συνετέλεσε Μωυσῆς πάντα τὰ
ἔργα. Καὶ ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ δό-
ξης Κυρίου ἐπλήσθη ἡ σκηνή. Καὶ οὐκ ἠδυνάσθη Μωυσῆς εἰσελ-
θεῖν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ὅτι ἐπεσκίαζεν ἐπ' αὐτὴν ἡ
νεφέλη, καὶ δόξης Κυρίου ἐνεπλήσθη ἡ σκηνή. Ἦνίκα δ' ἂν ἀνέ-
βη ἡ νεφέλη ἀπὸ τῆς σκηνῆς, ἀνεζεύγνυσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ σὺν
τῇ ἀπαρτίᾳ αὐτῶν. Εἰ δὲ μὴ ἀνέβη ἡ νεφέλη, οὐκ ἀνεζεύγνυσαν
ἕως ἡμέρας, ἧς ἀνέβη ἡ νεφέλη. Νεφέλη γὰρ ἦν ἐπὶ τῆς σκηνῆς
ἡμέρας, καὶ πῦρ ἦν ἐπ' αὐτῆς νυκτὸς ἐναντίον παντὸς Ἰσραὴλ, ἐν
πάσαις ταῖς ἀναζυγαῖς αὐτῶν.

Ἀριθμῶν τὸ Ἀνάγνωσμα.

(Κεφ. 9', 15-23)

Καὶ ἐγένετο τῇ ἡμέρᾳ, ἣ ἐστάθη ἡ σκηνή, ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη
τὴν σκηνήν, τὸν οἶκον τοῦ μαρτυρίου. Καὶ τὸ ἑσπέρας ἦν ἐπὶ
τῆς σκηνῆς ὡς εἶδος πυρὸς ἕως πρωῒ. Οὕτως ἐγένετο διαπαντός·
ἡ νεφέλη ἐκάλυπτεν αὐτὴν ἡμέρας, καὶ εἶδος πυρὸς τὴν νύκτα.
Καὶ ἡνίκα ἀνέβη ἡ νεφέλη ἀπὸ τῆς σκηνῆς, καὶ μετὰ ταῦτα
ἀπῆραν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ. Καὶ ἐν τῷ τόπῳ, οὗ ἂν ἔστη ἡ νεφέλη,
ἐκεῖ παρενέβαλον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ. Διὰ προστάγματος Κυρίου παρ-
εμβалоῦσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ διὰ προστάγματος Κυρίου ἀπα-
ροῦσι. Πάσας τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς σκιάζει ἡ νεφέλη ἐπὶ τῆς σκηνῆς,
παρεμβалоῦσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ. Καὶ ὅταν ἐφέλκηται ἡ νεφέλη ἐπὶ
τῆς σκηνῆς ἡμέρας πλείους, καὶ φυλάσσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν
φυλακὴν τοῦ Θεοῦ. Καὶ οὐ μὴ ἐξάρωσι. Καὶ ἔσται ὅταν σκεπάζη

ἡ νεφέλη ἡμέρας ἀριθμῶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, διὰ φωνῆς Κυρίου παρεμβалоῦσι καὶ διὰ προστάγματος Κυρίου ἀπαροῦσι. Καὶ ἔσται ὅταν γένηται ἡ νεφέλη ἀφ' ἐσπέρας ἕως πρωῒ καὶ ἀναβῇ ἡ νεφέλη τὸ πρωῒ, καὶ ἀπαροῦσιν ἡμέρας ἢ νυκτός. Μηνὸς ἡμέρας πλεοναζούσης τῆς νεφέλης σκιαζούσης ἐπ' αὐτῆς, παρεμβалоῦσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ οὐ μὴ ἀπάρωσιν. Ὅτι διὰ προστάγματος Κυρίου ἀπαροῦσι. Τὴν φυλακὴν Κυρίου ἐφυλάξαντο διὰ προστάγματος Κυρίου ἐν χειρὶ Μωυσῆ.

Προφητείας Ἡσαΐου τὸ Ἀνάγνωσμα.

(Κεφ. μγ', 9-14)

Τάδε λέγει Κύριος. Πάντα τὰ ἔθνη συνήχθησαν ἅμα, καὶ συναχθήσονται ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν. Τίς ἀναγγελεῖ ταῦτα; ἢ τὰ ἐξ ἀρχῆς τίς ἀναγγελεῖ ἡμῖν; Ἀγαγέτωσαν τοὺς μάρτυρας αὐτῶν καὶ δικαιωθήτωσαν, καὶ εἰπάτωσαν ἀληθῆ. Γίνεσθέ μοι μάρτυρες, καὶ ἐγὼ μάρτυς, λέγει Κύριος ὁ Θεός, καὶ ὁ παῖς μου, ὃν ἐξελεξάμην· ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε καὶ συνῆτε ὅτι ἐγὼ εἰμι. Ἐμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος Θεός, καὶ μετ' ἐμέ οὐκ ἔσται. Ἐγὼ ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ ὁ σῶζων. Ἐγὼ ἀνήγγειλα καὶ ἔσωσα, ὠνείδισα, καὶ οὐκ ἦν ἐν ὑμῖν ἀλλότριος. Ὑμεῖς ἐμοὶ μάρτυρες, καὶ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός· ἔτι ἀπ' ἀρχῆς, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκ τῶν χειρῶν μου ἐξαιρούμενος. Ποιήσω, καὶ τίς ἀποστρέψει αὐτό; Οὕτως λέγει Κύριος ὁ Θεός, ὁ λυτρούμενος ἡμᾶς, ὁ Ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΙΤΗΝ, Ἰδιόμελα.

Ἦχος α΄.

Εὐόρτιος ἡμέρα, παρθενικὴ πανήγυρις, σήμερον ἡμῖν ἐπεδήμησε. Δεῦτε οὖν ἀδελφοί, ἐν τῷ Ναῷ τῆς Παρθένου συνελθόντες, τῇ θείᾳ Εἰκόνι αὐτῆς, ἐν κατανύξει προσπέσωμεν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀρυόμενοι, πᾶσαν δόσιν ἀγαθὴν, ὁμοφώνως βοηθώμεν· Χαῖρε Κεχαριτωμένη, Ὁδηγήτρια Πάναγνε, μετὰ σοῦ ὁ Κύριος, ὁ ἀλήθεια καὶ ὁδὸς καὶ ζωὴ, ὑπὸ τοῦ Νεομάρτυρος Νικήτα, ἐναντίον τυράννων κηρυχθεὶς, καὶ δι' αὐτοῦ παρέχων ἡμῖν, ἰλασμόν ἀμαρτιῶν καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Ἦχος δ΄.

Γήμερον πόλις Ῥοδίων, ἡ τῇ προστασίᾳ σου ἀνακειμένη, πνευματικῶς ἐορτάζει, Ὁδηγήτρια Παρθένε Ἀχραντε, καὶ ἐν χαρᾷ ἀσπαζομένη, τὴν θαυματόβρυτον Εἰκόνα σου, τοὺς ὕμνους ὡς δῶρον ἐόρτιον, ἐν κατανύξει σοι προσφέρει. Αὐτῆς οὖν ὡς ἀγαθῇ, μὴ παύσῃ προστατεύουσα, πρεσβεύουσα Χριστῷ, τῷ ἐκ σοῦ ἐνανθρωπήσαντι, πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ὁ αὐτός.

Δεῦτε σήμερον πιστοί, πνευματικῶς πανηγυρίσωμεν, τὸν τῆς Νισύρου βλαστόν, καὶ τῆς Χίου τὸ καύχημα, τὸν Νεομάρτυρα Νικήτα, ἐπὶ τῇ θείᾳ μνήμῃ αὐτοῦ, μακαρίζοντες καὶ λέγοντες· Χαίροις πάνσοφε Ἀθλητά, ὁ ἀσεβείας ὁδοὺς καταλείψας, καὶ Χριστῷ ἀκολουθήσας, καὶ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τὸ μαρτύριον ὑπομείνας, μετὰ βασάνους σφοδράς, ὡς ἀμνὸς σφαγιασθεὶς. Ἄλλ' ὡς χάριν παρρῆσις εὐρών, ὑπὲρ ἡμῶν δυσώπει τὸν Θεόν, τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Δόξα. Ἦχος α'.

Εὐφραίνου ἐν Κυρίῳ, ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, ἐπὶ τῇ μνήμῃ σήμερον, τοῦ Νεομάρτυρος Νικήτα. Οὗτος γὰρ ὡς Θεόσοφος, τῆς ἀπιστίας τὴν ὁδὸν καταλείψας, τῆς πίστεως τὸν λόγον, ἐναντίον τυράννων ἀνεκήρυξε, καὶ τοῖς βασάνοις δοκιμασθεὶς, ὡς ἀμνὸς τῷ ξίφει ἐσφαγιάσθη· νίκης δὲ φερωνύμως, τὸν στέφανον δεξάμενος, εἰς τὴν οὐράνιον μάνδραν, τὴν κατάπαυσιν ἐκτήσατο, σὺν ταῖς Ἀγγελικαῖς ταξιαρχίαις, εἰς αἰῶνας τὸν ὕμνον ἀναμέλπων, τῷ ἐν Τριάδι Θεῷ, τῷ σώζοντι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Καὶ νῦν. Τῆς Θεοτόκου. Ὁ αὐτός.

Δεῦτε σήμερον πιστοί, ἐν τῷ Ναῷ τῆς Πανάγνου συναθροισθῶμεν, καὶ τὴν Εἰκόνα αὐτῆς, ἣν Ὁδηγήτριαν καλοῦμεν, χεῖλεσιν ἄγροῖς κατασπασώμεθα· ἡ γὰρ Παντάνασσα Μητροπάρθενος, ἀενάως παρέχει ἐξ αὐτῆς, τῆς προστασίας αὐτῆς τὰ δωρήματα, καὶ χαρισμάτων μυστικῶν, πάντων πληροὶ τὰς ψυχὰς, τῶν πρὸς αὐτὴν ἀναβοώντων· Χαῖρε Κεχαριτωμένη, Θεοτόκε Μαρία, μετὰ σοῦ ὁ Κύριος, ὁ ἐκ σοῦ σαρκωθείς, παρθενικῶς ὑπὲρ λόγον, καὶ ἡμῖν ἐνωθεὶς, δι' ἄκραν ἀγαθότητα· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου, Χριστὸς ὁ Κύριος, ὁ σώζων τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΙΧΟΝ, Στιχηρὰ προσόμοια.

Ἦχος πλ. α΄. Χαίροις ἀσκητικῶν.

Χαίροις Μῆτερ Ἀγνή Μαριάμ, τιμιωτέρα τῶν αὐλῶν Δυναμέων, ἡ μόνη εὐροῦσα χάριν, παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ, ὡς καθαρωτάτη καὶ ἀμόλυντος· τὸ σκεῦος τὸ τίμιον, ἀρετῶν τῶν τῆς χάριτος, ῥάβδος ἀγία, ἐξ ἧς ἄνθος πανεύοισμον, ἀνεβλάστησεν, ὁ κρατῶν πάντα νεύματι· θρόνος ὁ ὑψηλότατος, Θεοῦ Παντοκράτορος, ὡς ἡ Εἰκὼν σου ἐκφαίνει, ἡ θαυμαστὴ Ὁδηγήτρια· ἐξ ἧς αἰεὶ δίδου, τῆς προνοίας σου τὴν χάριν, τοῖς προσπελάζουσιν.

Στίχ. Θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Ἀγίοις αὐτοῦ.

Χαίροις ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἀθλητής, ὁ τῶν Μαρτύρων ἐν ὑψίστοις ὁμόσκητος, ἐν χρόνοις ὁ τῆς δουλείας, τῶν ἀλαζόνων ἐχθρῶν, ταπεινῶσας θράσος τὸ ὑψαύχενον· τῆς πλάνης ὡς πάνσοφος, ὁ πατήσας τὰ θήρατρα, καὶ μαρτυρίου, διανύσας τὸν δίαυλον, δυναμούμενος, δυναστεία τῆς πίστεως· δόξης ὁ στέφος ἄφθαρτον, Νικήτα πολυάθλε, τῇ ἱερᾷ κεφαλῇ σου, παρὰ Κυρίου δεξάμενος. Αὐτὸν οὖν δυσώπει, ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δοθῆναι, τὸ μέγα ἔλεος.

Στίχ. Τοῖς Ἀγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος.

Χαίροις ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητής, ὁ ἀριστεύσας μαρτυρίου ἐν σκάμματι, ὁ δόξῃ συμβασιλεύων, ἐν τοῖς ὑψίστοις αὐτῷ, σὺν Μαρτύρων πάντων τῷ στρατεύματι· Νικήτα μακάριε, ὁ τῆς νίκης ἐπώνυμος, νικηφορίαις, ὁ ἐκλάμψας τῆς πίστεως, ὥσπερ ἥλιος, οἰκουμένης τοῖς πέρασιν· αἴγλη ὁ τῶν θαυμάτων σου, φωτίζων ἐκάστοτε, τοὺς εὐλαβῶς προσιόντας, τῇ θαυμαστῇ ἀντιλήφει σου. Αὐτῆς οὖν παμμάκαρ, καὶ ἡμᾶς ἀξιόους δεῖξον, τοὺς εὐφημοῦντάς σε.

Δόξα. Ἦχος πλ. δ'.

Λεῖτε πιστοί, τὸν Νεομάρτυρα Νικήτα, τοῖς ἄσμασιν ἐπαινέσωμεν. Οὗτος γὰρ ὁ μακάριος, ὡς ὀπλίτης Χριστοῦ, φερωνύμως νίκος ἐποίησε, συντρίψας πίστεως ὅπλοις, ἐν στάσει μαρτυρίου, τὰς παγίδας τοῦ ἀρχεκάκου, σὺν τῷ βλασφήμῳ φρυάγματι, τῶν ἄλλοφύλων τυράννων. Ὅθεν καὶ πρὸς αὐτόν, ὁμοφώνως ἐκβοήσωμεν· Τοὺς τιμῶντάς σε ἐκ πόθου, Χριστοῦ Ἀθλητά, φύλαττε ἐκ κινδύνων, συμφορῶν τε καὶ θλίψεων, τῇ ἐνεργείᾳ τῆς πρεσβείας σου.

Καὶ νῦν. Τῆς Θεοτόκου. Ὁ αὐτός.

Εν εὐσήμεν ἡμέρᾳ ἐορτῆς ἡμῶν, σαλπίσσωμεν πνευματικῇ κιθάρᾳ, οἱ ἐν Ῥόδῳ πιστοί, ἐν τῷ σεβασμίῳ οἴκῳ, τῆς Ἀειπαρθένου συναθροισθέντες· ἡ Μήτηρ γὰρ τῆς ζωῆς, ὧδε κατοικεῖν ἡρετίσατο, διὰ τῆς τιμίας αὐτῆς Εἰκόνης, ἣν Ὁδηγήτριαν, προσφυῶς ὀνομάζομεν. Ὅθεν βοήσωμεν αὐτῇ, σὺν τῷ Ἀρχαγγέλῳ Γαβριήλ, ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως· Θεοτόκε Παρθένε, χαῖρε Κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, ἡ τῶν πιστῶν ἀσφαλὴς ὁδηγία, καὶ ἄγκυρα βεβαία ἐλπίδος, καὶ προστασία καὶ ἀντίληψις.

«Νῦν ἀπολύεις», τὸ Τρισάγιον καὶ τὰ Ἀπολυτίκια.

Ἦχος α'. Τῆς ἐρήμου πολίτης.

Τῶν Ῥοδίων ἡ πόλις, ὡς θησαύρισμα ἅγιον, τὴν θαυματουργόν σου Εἰκόνα, κεκτημένη ἀγάλλεται· διὸ τῆς προστασίας σου ἀεί, μὴ παύσῃ πρυτανεύουσα αὐτῇ, Ὁδηγήτρια Παρθένε τὰς δωρεάς, βοώσῃ σοι γηθοσύνης· Χαῖρε τῆς Ἐκκλησίας ἡ χαρά· χαῖρε πιστῶν ἀντίληψις· χαῖρε ἡ ἐν κινδύνοις βοηθός, τῶν πεποισθότων σοι.

Τοῦ Ἀγίου. Ὅμοιον.

Τῆς Νισύρου τὸν γόνον, καὶ τῆς Χίου τὸ καύχημα, τὸν δεδοξα-
σμένον Νικήταν, ἐν ᾧδαῖς εὐφημήσωμεν· νικήσας γὰρ ἀθλή-
σει τὸν ἐχθρόν, καὶ νίκης τὸ διάδημα λαβών, τῶν θαυμάτων ἐνερ-
γείαις εὐεργετεῖ, τοὺς πόθῳ ἀναβοώντας· Δόξα τῷ σὲ ἰσχύσαντι
Χριστῷ, δόξα τῷ σὲ στεφανώσαντι, δόξα τῷ δωρησαμένῳ σε
ἡμῖν, ῥύστην καὶ πρόμαχον.

Ἔτερον τοῦ Ἀγίου. Ἦχος γ´. Θείας πίστεως.

Θείας πίστεως, λαβὼν τὴν χάριν, χαίρων ἔδραμες, πρὸς μαρ-
τυρίου, τὸν ἀγῶνα Νικήτα μακάριε, καὶ φερωνύμως νικήσας
τὸν τύραννον, νίκης ἐδέξω τὸν ἄφθαρτον στέφανον. Ὅθεν πρέ-
σβευε, Χριστῷ τῷ Θεῷ δωρήσασθαι, πταισμάτων ἰλασμόν τοῖς
εὐφημοῦσί σε.

Ἔτερον τῆς Θεοτόκου. Ὅμοιον.

Χαίρει σήμερον, πόλις Ῥοδίων, Ὁδηγήτρια, Θεοκυῆτορ, τὴν
τιμίαν τιμῶσα Εἰκόνα σου, καὶ ἐξ αὐτῆς καρπουμένη τὴν
χάριν σου, τὸν ἀσπασμὸν τοῦ Ἀγγέλου προσάδει σοι· Χαῖρε Πάν-
αγνε, πρὸς κλῆρον αἰεὶ ἀκήρατον, λαὸν ἡ ὁδηγοῦσα τὸν ὑμνοῦντά σε.

Ἀπόλυσις.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΡΘΡΟΝ

Μετά τὴν α΄ Στιχολογίαν, Κάθισμα.

Ἦχος α΄. Τὸν τάφον σου Σωτῆρ.

Τμήσωμεν πιστοί, μελωδίαις ᾠσμάτων, Χριστοῦ τὸν θαυμαστόν, Ἀθλοφόρον Νικήταν, Νισύρου τὸ βλάστημα, καὶ τῆς Χίου τὸ καύχημα, τούτῳ λέγοντες, ἐν κατανύξει καρδίας· Μάρτυς Ἄγιε, ἡμῶν προστάτευε πάντων, ταῖς θείαις πρεσβείαις σου.

Δόξα. Ὅμοιον.

Αΰλῃσεως ὁδόν, ἐν τῇ Χίῳ τελέσας, Νισύρου ὁ βλαστός, Θεομάκαρ Νικήτα, τῆς νίκης τὸ ἀμάραντον, ὑπεδέξω διάδημα, καὶ παρίστασαι, νῦν τῷ Χριστῷ στεφηφόρος· ὅθεν πρέσβευε, ὑπὲρ ἡμῶν τῶν τελούντων, τὴν πάνσεπτον μνήμην σου.

Καὶ νῦν. Τῆς Θεοτόκου. Ὅμοιον.

Προσπέσωμεν πιστοί, κατανύξει καρδίας, Εἰκόνι τῇ σεπτῇ, τῆς Πανάγνου Παρθένου, καὶ πάντες ἐκβοήσωμεν, πρὸς αὐτὴν μετὰ πίστεως· Ὁδηγήτρια, Εὐλογημένη Μαρία, καθοδήγησον, πρὸς τὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα, ἡμᾶς τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

Μετά τὴν β΄ Στιχολογίαν, Κάθισμα.

Ἦχος γ΄. Θείας πίστεως.

Ζήλω πίστεως, πεπυρωμένος, ἐξεφαύλισας, τῶν παρανόμων, τὴν μανίαν Νικήτα μακάριε, καὶ τὴν σφαγὴν ἐκουσίως δεξάμενος, ἐκληρονόμησας λῆξιν ἀθάνατον. Ὅθεν πρέσβευε, Χριστῷ τῷ Θεῷ πανεύφημε, δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος.

Δόξα. Ὁ αὐτός. Τὴν ωραιότητα.

Τὴν ματαιότητα, τῆς πλάνης ἔλιπες, τὸ θεῖον ὄνομα, καθωμολόγησας, καὶ τὰς βασάνους ὑπελθὼν, μαχαίρα ἐσφαγιάσθης· νίκης μέγα τρόπαιον, φερωνύμως ἀνέστησας· στέφος δόξης ἔλαβες, δεξιᾷ τοῦ Δεσπότη σου. Αὐτὸν οὖν παρῥησίᾳ δυσώπει, ὑπὲρ ἡμῶν Μάρτυς Νικήτα.

Καὶ νῦν. Τῆς Θεοτόκου. Ὅμοιον.

Τὴν χαριτόβρυτον, σοῦ Ὁδηγήτρια, Εἰκόνα σήμερον, τιμῶμεν χαίροντες, ἐν τῷ ἁγίῳ σου Ναῷ, Πανάχραντε συναχθέντες, καὶ τὴν ὑπερήδιστον, ἐν αὐτῇ τοῦ προσώπου σου, ὄψιν ἀτενίζοντες, εὐφροσύνης πληρούμεθα, βοῶντές σοι ἐξ ὅλης καρδίας· Χαῖρε ἡ Κεχαριτωμένη.

Μετὰ τὸν Πολυέλεον, Κάθισμα.

Ἦχος δ' ᾠ. Ταχὺ προκατάλαβε.

Η ' μνήμη σου σήμερον, ἐπιφανεῖσα ἡμῖν, ἐκλάμπει ὡς ἥλιος, ἀνατολῇ τῇ λαμπρᾷ, τῆς θείας σου χάριτος· ταύτην οὖν εὐφροσύνως, τῶν πιστῶν αἱ χορεῖται, Μάρτυς Χριστοῦ Νικήτα, ἐκτελοῦντες βοῶμεν· Ἰκέτευε αἰεὶ τὸν Χριστόν, ὑπὲρ τῶν τιμώντων σε.

Δόξα. Ὅμοιον.

Φωτὶ θείας χάριτος, πεπυρσευμένος τὸν νοῦν, τὴν πλάνην κατέλιπες, τῶν ἀλλοθρήσκων ἐχθρῶν, Νικήτα πανεύφημε· ξίφει ἐσφαγιάσθης, ὡς ἁμνὸς ἐκουσίως· ἔμφυχος τῷ Κυρίῳ, προσηνέχθης θυσία. Αὐτὸν οὖν ἐκδυσώπει θερμῶς, ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ νῦν. Τῆς Θεοτόκου. Ὅμοιον.

Ο ρῶντες τὴν δόξαν σου, ἐν τῇ Εἰκόνι τῇ σῇ, Παρθένε Πανάμωμε, ἀνεκλαλήτου χαρᾶς, πληρούμεθα ἅπαντες. Ὅθεν τῇ

σωτηρίῳ, ἐξ αὐτῆς χάριτί σου, ἔμπλησον τὰς καρδίας, τῶν πιστῶς ἐκβοώντων· Χαῖρε Κεχαριτωμένη, Ἀγνή Ὁδηγήτρια.

Οἱ Ἀναβαθμοί, ἦτοι τὸ α' Ἀντίφωνον τῶν Ἀναβαθμῶν τοῦ δ' ἤχου καὶ τὸ Προκείμενον.

Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Ἀγίοις αὐτοῦ.

Στίχ. Τοῖς Ἀγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος.

Εὐαγγέλιον, ζῆτει τῇ κγ' Ἀπριλίου.

Ὁ Ν'.

Δόξα. Ταῖς τοῦ Ἀθλοφόρου... Καὶ νῦν. Ταῖς τῆς Θεοτόκου...

Ἰδιόμελον. ᾠχος β'.

Στίχ. Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.

Ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητής, καὶ Μάρτυς ἀήττητος, ὁ τῷ Θρόνῳ αὐτοῦ, σὺν πᾶσι τοῖς Ἀγίοις, μετὰ δόξης παριστάμενος, παρακαλούμενος ἐλθέ, προστάτης ἡμῖν καὶ βοηθός, λυτρούμενος ἡμᾶς, ἐξ ἐχθρῶν ἀπειλῆς, βίου τε πειρασμῶν, καὶ δυσχερῶν περιστάσεων, τῇ κραταιᾷ ἀντιλήψει σου, Νικήτα παμμακάριστε.

Σῶσον, ὁ Θεός, τὸν λαόν σου...

Εἶτα ὁ Κανὼν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ὁ Κανὼν τοῦ Ἀγίου. Κανὼν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, οὗ ἡ Ἀκροστιχίς· «Παν- ὕμνητον Κόρην νῦν μεγαλύνω. Κυρίλ(λ)ου».

ᾠδὴ α'. ᾠχος δ'. Ὁ Εἰρμός.

» **Α**νοίξω τὸ στόμα μου, καὶ πληρωθήσεται Πνεύματος, καὶ
 » λόγον ἐρεύξομαι, τῇ βασιλίδι Μητρί, καὶ ὀφθήσομαι, φαι-
 » δρῶς πανηγυρίζων, καὶ ἄσω γηθόμενος, ταύτης τὰ θαύματα.

Τροπάρια.

Παρθένε Πανύμνητε, ὁδὸν ζωῆς ἡ κυήσασα, Χριστὸν τὸν φιλ-
άνθρωπον, δι' εὐσπλαγχνίαν πολλήν, τῇ σῇ χάριτι, πρὸς τρί-
βον σωτηρίας, ἡμᾶς καθοδηγήσον, τοὺς ἀνυμνοῦντάς σε.

Αμόλυντον σκῆνωμα, τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπάρχουσα, Ἀγνή
Ὁδηγήτρια, τῆς ἰλαρᾶς σου Μορφῆς, τὸ Ἐκτύπωμα, ἀνέδει-
ξας ταμεῖον, τῆς θείας σου χάριτος, τοῖς ἀγαπῶσί σε.

Ναῶ ἐν ἀγίῳ σου, συναθροισθέντες ἐκ πίστεως, Ἀγνή Ὁδη-
γήτρια, καὶ ἐν Εἰκόνι τῇ σῇ, κατοπτεύοντες, τὸ θεῖον πρό-
σωπὸν σου, πληρούμεθα κρείττονος, ἀγαλλιάσεως.

Υπὲρ τὴν λαμπρότητα, ἡλίου λάμπει ἡ χάρις σου, Ἀγνή
Ὁδηγήτρια, ἐν τῇ Εἰκόνι τῇ σῇ, ἧ προστρέχοντες, παθῶν
δεινῶν σκοτίας, οἱ σὲ μακαρίζοντες, ἀπαλλαττόμεθα.

Κανὼν τοῦ Ἀγίου, οὗ ἡ Ἀκροστιχίς· «Νίκης τὸν ἐπώνυμον Μάρ-
τυρα μέλπω. Κυρίλ(λ)ου».

Ἦχος καὶ Εἰρμός ὁ αὐτός.

Νικήτα μακάριε, Νεομαρτύρων τὸ καύχημα, τὸν νοῦν μου
καταύγασον, τῷ οὐρανίῳ φωτί, τῆς σῆς χάριτος, ὡς ἂν
φαιδρῶς ὑμνήσω, τὴν μνήμην σου σήμερον, τὴν ἀξιέπαινον.

Ιδοὺ νῦν συνήλθομεν, οἱ εὐσεβεῖς πόθῳ σήμερον, τελοῦντες τὴν
μνήμην σου, Νικήτα Μάρτυς Χριστοῦ· σὺ γὰρ ἠθλησας, ἀνδρεί-
ως ἐν ἐσχάτοις, καὶ ἥσυχνας τέλεον, τὸν πολυμήχανον.

Καθεῖλες τοῖς ἄθλοις σου, Ἀγαρηνῶν τὴν αὐθάδειαν, ὡς Μάρ-
τυς ἀήττητος, τοῦ Βασιλέως Χριστοῦ· σὺ γὰρ πίστεως,
ἐπλούτησας τὴν χάριν, Νικήτα ὡς δύναμιν, ἀκαταγώνιστον.

Η΄ Νίσυρος γάνυται, πνευματικῶς τοῖς σπαργάνοις σου· ἡ Χίος
χορεύει δέ, τῷ μαρτυρίῳ τῷ σῷ, καὶ ἀμφοτέραι, ἐόρτια κρο-
τοῦσι, τελοῦσαι τὴν μνήμην σου, Νικήτα σήμερον.

Θεοτοκίον.

Γωτῆρα ἐκύησας, ἐκ τῶν ἀγίων αἱμάτων σου, τὸν ἄνθρωπον
σῶζοντα, τῆς ἀρχεγόνου ἀρᾶς· διὸ ἅπαντες, ὑμνοῦμέν σε ἐκ
πόθου, τὴν χάριν σου Δέσποινα, ἀπεκδεχόμενοι.

Τῆς Θεοτόκου. Ὡδὴ γ´. Ὁ Εἰρμός.

» **Τ**οὺς σοὺς ὑμνολόγους Θεοτόκε, ὡς ζῶσα καὶ ἄφθονος πη-
» γή, θιάσον συγκροτήσαντας, πνευματικὸν στερέωσον καὶ
» ἐν τῇ θείᾳ δόξῃ σου, στεφάνων δόξης ἀξιώσον.

Τροπάρια.

Μορφῆς σου τὸν τύπον Θεομῆτορ, τιμῶσα ἡ ποιμένη σου
πιστῶς, τὸν ὕμνον ἀναφέρει σοι, τοῦ Γαβριὴλ κραυγάζου-
σα· Χαῖρε πιστῶν ἡγήτειρα, καὶ ὁδηγία πρὸς Κύριον.

Νοσήματα θᾶπτον θεραπεύει, καὶ πάθη δυσίατα σοβεῖ, Παρ-
θένε Ὁδηγήτρια, ἡ χάρις σου ἐκβλύζουσα, ἐκ τῆς σεπτῆς
Εἰκόνης σου, εἰς εὐσεβῶν περιποίησιν.

Ημῖν ἐν πλουσίᾳ χορηγία, μὴ παύσῃ παρέχουσα αἰεί, Μαρία
Ὁδηγήτρια, ἐν τάχει τὰ αἰτήματα, καὶ πειρασμῶν ἐξαίρου-
σα, τοὺς ἀνυμνοῦντας τὴν δόξαν σου.

Τὴν θείαν Εἰκόνα σου ἐν κόλποις, κατέχουσα χαίρει εὐσεβῶς,
Ῥοδίων πόλις σήμερον, Παρθένε Ὁδηγήτρια· ἐκ ταύτης γὰρ
ἀρύεται, τῶν δωρεῶν σου τὰ νάματα.

Ομάννα τὸ πάλαι ἐν ἐρήμῳ, ἐκθρέψας ἀγνώμονα λαόν, Παρ-
θένε Ὁδηγήτρια, τὴν θαυμαστὴν Εἰκόνα σου, στάμνον χρυσῇ
ἀνέδειξε, τῶν χαρισμάτων τῆς δόξης σου.

Τοῦ Ἁγίου. Ὁ αὐτός.

Τὴν μνήμην σου πόθῳ ἐκτελοῦμεν, Νικήτα βοῶντες οἱ πιστοί·
Μαρτύρων χαῖρε καύχημα, καὶ νέον ἐγκαλλώπισμα· χαῖρε
τῆς Χίου σέμνωμα, καὶ τῆς Νισύρου ἀγλαΐσμα.

Ο ἔρως Κυρίου ἐν ψυχῇ σου, ἀνάψας μακάριε ὡς πῦρ, ἐχθροῖς
σε ἀπειργάσατο, τῆς πίστεως ἀήττητον, ἐκπλήττοντα τὰ
τάγματα, τῶν ἁσωμάτων Δυνάμεων.

Νικήτα τρισμάκαρ Ἀθλοφόρε, κἂν ἄκων ἀπέστης τοῦ Χρι-
στοῦ, τοῖς ἄθλοις σου ἀπέλαβες, υἰοθεσίας χάρισμα, καὶ
νῦν αὐτῷ παρίστασαι, δόξῃ ἐκλάμπων καὶ χάριτι.

Θεοτοκίον.

Ελέους τεκοῦσα ὑπὲρ λόγον, τὸν ἄρχοντα Δέσποινα Ἀγνή,
ἐλέησον ὡς εὐσπλαγχνος, τῷ μητρικῷ ἐλέει σου, τοὺς πίστει
καταφεύγοντας, τῇ μεσιτείᾳ σου Ἀχραντε.

Κάθισμα.

Ἦχος δ΄. Ἐπεφάνης σήμερον.

Φερωνύμως ἥσχυνας, θράσος τυράννων, καὶ θαυμάτων ἔλαβες,
τάς δωρεὰς παρὰ Χριστοῦ, δι' ὧν ἐκλάμπεις τοῖς πέρασι,
Νικήτα Μάρτυς, Νισύρου τὸ βλάστημα.

Δόξα. Ὁ αὐτός. Ὁ ὑψωθείς ἐν τῷ Σταυρῷ.

Ο νικητὴς ἀναδειχθεὶς φερωνύμως, ἐχθρῶν τῆς πίστεως τῷ
σῷ μαρτυρίῳ, καὶ ἐκ Θεοῦ δεξάμενος, τὸ στέφος τῆς ζωῆς,
Νεομάρτυς ἔνδοξε, Ἀθλοφόρε Νικήτα, πρόφθασον καὶ λύτρωσαι,
ἐκ κινδύνων καὶ νόσων, καὶ ἐξ ἐχθρῶν παντοίων ἀπειλῆς, τοὺς
ἐκτελοῦντας τὴν ἔνδοξον μνήμην σου.

Καὶ νῦν. Τῆς Θεοτόκου. Ὅμοιον.

Τοὺς καταφεύγοντας πιστῶς τῷ Ναῷ σου, ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἄγνη ἡ Εἰκὼν σου, καὶ ταύτην, Ὁδηγήτρια, τιμῶντας ἐκ ψυχῆς, λύτρωσαι προφθάνουσα, ἐν πολλοῖς οἰκτιρμοῖς σου, ἐκ παντοίων θλίψεων, πειρασμῶν καὶ κινδύνων, καὶ ἀσφαλῶς ὁδήγει πρὸς Χριστόν, χειραγωγία τῆς θείας πρεσβείας σου.

Τῆς Θεοτόκου. Ἰδὲ δ' ὁ ἑὶς Εἰρμός.

» **Τ**ὴν ἀνεξιχνίαστον θείαν βουλήν, τῆς ἐκ τῆς Παρθένου σαρκώσεως, σοῦ τοῦ Ὑψίστου, ὁ Προφῆτης Ἀββακούμ, κα-
» τανοῶν ἐκράυγαξε· Δόξα τῇ δυνάμει σου Κύριε.

Τροπάρια.

Νάμασι τῆς χάριτος ἡ σὴ Εἰκὼν, καταρδευομένη ἰάματα, ἀναβλυστάνει, Ὁδηγήτρια Ἄγνη· διὸ πιστοὶ τῇ δόξῃ σου, ὕμνον χαριστήριον ᾄδομεν.

Κῆπος χαριέστατος ἡ σὴ Εἰκὼν, ἀληθῶς ὑπάρχει ἀρώμασι, τῆς χάριτός σου, τὰς καρδίας μυστικῶς, ἡμῶν ἀρωματίζουσα, Μῆτερ Ὁδηγήτρια Πάναγνε.

Ο ἡ γαληνόμορφος ἐν τῇ σεπτῇ, Μῆτερ καθορᾶσαι Εἰκόνι σου· διὸ γαλήνην, δώρησαί μοι τῇ ψυχῇ, Παρθένε Ὁδηγήτρια, σάλον κατευνάζουσα θλίψεων.

Ρῦσαι τοὺς προστρέχοντας πανευλαβῶς, Μῆτερ Ὁδηγήτρια Πάναγνε, τῇ σῇ Εἰκόνι, ἐκ παντοίων λυπηρῶν, καὶ σῶσον ταῖς πρεσβείαις σου, τῆς αἰωνιζούσης κολάσεως.

Τοῦ Ἁγίου. Ὁ αὐτός.

Πάντων κατεφρόνησας τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ τοῦ μαρτυρίου διήνυσας, θεῖε Νικήτα, τὸ ἀγώνισμα καλῶς· διὸ ἐδέξω στέφανον, τῆς δικαιοσύνης ἀμάραντον.

Ω " τῆς καρτερίας σου Μάρτυς Χριστοῦ! δι' ἧς ἀνεδείχθης στερέμνιος, ἐν μαρτυρίου, τῇ ἐνδόξῳ συμπλοκῇ, Νικήτα καὶ φερώνυμον, ἔλαβες ὑπόθεν τὸν στέφανον.

Ν έος καὶ τῷ σώματι Μάρτυς σοφέ, πολὺν ἐπέδειξας φρόνημα, καὶ τὸν ἀρχαῖον, ἐν κακίᾳ ἀληθῶς, ἐχθρὸν κατετραυμάτισας, τῇ ὑπεροπλίᾳ τῶν ἄθλων σου.

Υ "μνοις σε γεραίρομεν χαρμονικῶς, οἱ πιστοὶ Νικήτα πανεύφημε· σὺ γὰρ ἀθλήσας, διὰ ξίφους ἀνδρικῶς, ἔχεις τὸ ζῆν ἀθάνατον, ἐν Χριστῷ τῷ σέ ἐνισχύσαντι.

Θεοτοκίον.

Μ ήτηρ ἀναδέδειξα τοῦ δι' ἡμᾶς, ἐκουσίως Κόρη πτωχεύσαντος· ὃν ἐκδυσώπει, τοῦ δωρήσασθαι ἡμῖν, τοῖς εὐλαβῶς ὑμνοῦσί σε, ἔλεος καὶ χάριν Πανάχραντε.

Τῆς Θεοτόκου. Ὡδὴ ε'. Ὁ Εἰρμός.

» **Ε** 'ξέστη τὰ σύμπαντα, ἐπὶ τῇ θείᾳ δόξῃ σου· σὺ γὰρ Ἀπει-
 » ρόγαμε Παρθένε, ἔσχες ἐν μήτρᾳ, τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν,
 » καὶ τέτοκας ἄχρονον Υἱόν, πᾶσι τοῖς ὑμνοῦσί σε, τὴν εἰρήνην
 » βραβεύοντα.

Τροπάρια.

Η 'μεῖς σοι πανήγυριν, ἰδοὺ κροτοῦμεν σήμερον, Κόρη Ὁδηγήτρια, τιμῶντες, τὴν σὴν Εἰκόνα, ἐν ᾗ Χριστὸν τὸν Θεόν, ὁρῶμέν σε φέρουσαν χερσί, πρὸς ὃν καθοδήγησον, τοὺς ὑμνοῦντας τὴν δόξαν σου.

Ν οσοῦσι τὴν ἴασιν, πεσοῦσι τὴν ἀνόρθωσιν, καὶ χειμαζομένοις τὴν εἰρήνην, ἢ προΐοῦσα, ἐκ τῆς Εἰκόνης τῆς σῆς, χάρις χορηγεῖ ἧς καὶ ἡμᾶς, Μῆτερ Ὁδηγήτρια, Θεοτόκε ἀξιώσον.

Ναός σου ὁ πάνσεπτος, παράδεισος μυρίπνοος, Κόρη Ὁδηγήτρια ὑπάρχει, ζωῆς ὡς ξύλον, ἔχων Εἰκόνα τὴν σὴν, ἐξ οὗ καὶ λαμβάνομεν πιστοί, βρῶσιν τὴν σωτήριον, τῆς μεγίστης σου χάριτος.

Υμνοῦμέν σε σήμερον, ἐστῶτες ἐν τῷ οἴκῳ σου, Μῆτερ Ὁδηγήτρια Κυρία, δοξολογοῦντες τὸν σαρκωθέντα ἐκ σοῦ· αὐτὸν οὖν ἰλέωσαι ἡμῖν, τοῖς ἀσπαζομένοις σου, τῆς Μορφῆς τὸ Ἐκτύπωμα.

Τοῦ Ἁγίου. Ὁ αὐτός.

Ο ἔνθεος ζῆλος σου, ἐν Χίῳ σε ὠδήγησε, Νικήτα μακάριε ὀπλῖτα, ἔνθα ἀνδρείως, ὁμολογήσας Χριστόν, βασάνους ὑπέστης χαλεπάς, ῥώμῃ δυναμούμενος, ἀηττήτῳ τῆς χάριτος.

Νικήτα νεότητος, τοῦ κάλλους κατεφρόνησας, καὶ ἐπαγγελίας τὰς ὑλώδεις, τῶν τυραννούντων, στερρόως ἀπέπτυσας· ὅθεν ἀπηνῶς βασανισθεῖς, διὰ ξίφους ἔτυχες, φερωνύμῳ τοῦ πόθου σου.

Μαστίγων ὡς ἄσαρκος, τοὺς πόνους καθυπέμεινας, καὶ τὰς ἐν εἰρκτῇ φρικτὰς κακώσεις, ἐνατενίζων, τῷ ποθουμένῳ σοι· αὐτῷ οὖν Νικήτα ἐκτενῶς, πρέσβευε δωρήσασθαι, τὴν χαρὰν τοῖς ὑμνοῦσί σε.

Θεοτοκίον.

Αγίων τὸν Ἅγιον, ἀφράστως σωματώσασα, ἐν Πνεύματι Πάντα γινε Ἄγιω, Ἀγιωτέρα, ὡφθης τῆς κτίσεως· διὸ χάριτί σου μητρικῇ, ὅλον με ἀγίασον, ἀνυμνοῦντα τὴν δόξαν σου.

Τῆς Θεοτόκου. Ὡδὴ στ'. Ὁ Εἰρμός.

» **Τ**ὴν θείαν ταύτην καὶ πάντιμον, τελοῦντες ἑορτὴν οἱ θεό-
 » φρονες, τῆς Θεομήτορος, δεῦτε τὰς χεῖρας κροτήσωμεν,
 » τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα, Θεὸν δοξάζοντες.

Τροπάρια.

Νεφέλην ἔχομεν χάριτος, τὴν ἄχραντον Παρθένε Εἰκόνα σου, κατασκιάζουσιν, ἡμᾶς ἐν βίου τῷ καύσωνι· διὸ ἀνευφημοῦμεν, τὴν σὴν χρηστότητα.

Μεγίστη Μῆτερ βοήθεια, ὑπάρχεις καὶ ὀξεῖα ἀντίληψις, τοῖς καταφεύγουσι, τῇ παναγίᾳ Εἰκόνι σου, ἐν ᾗ ἀνεκφοιτήτως, μένει ἡ χάρις σου.

Εἰκών σου Κόρη ἡ πάντιμος, ὡς κρίνον νοουμένη τῆς δόξης σου, ὧ Ὁδηγήτρια, τὴν εὐωδίαν τὴν ἄρρήτον, ἀνελλιπῶς ἐκπέμπει, τῶν χαρισμάτων σου.

Γαλήνης ὄρμον ἀκύμαντον, τὴν θείαν σου Εἰκόνα κατέχοντες, ὧ Ὁδηγήτρια, ἐλπίδι ταύτῃ προστρέχομεν, καὶ τρικυμίας βίου, διασωζόμεθα.

Τοῦ Ἀγίου. Ὁ αὐτός.

Ροαῖς τῶν θείων αἱμάτων σου, ἐξήρανας ἀπάτης τοὺς ρύακας, Νικήτα ἔνδοξε, καὶ Ἐκκλησίας τὸ πρόσωπον, ἐφαίδρυνας τιμώσης τὴν καρτερίαν σου.

Τυράννων θράσος ἐπάτησας, αὐτῶν καταλιπὼν τὴν ἀσεβειαν, καὶ διετράνωσας, τῆς εὐσεβείας τὴν δύναμιν, Νικήτα Νεομάρτυς τῷ μαρτυρίῳ σου.

Υπὲρ πάντων χαίρων τὰ σκάμματα, Νικήτα μαρτυρίου τῆς πίστεως, καὶ τὴν κατάπαυσιν, ἔσχες ἐν πόλῳ εὐφρόσυνον, ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβεύων τῶν εὐφημούντων σε.

Θεοτοκίον.

Ρημάτων Κόρη δεήσεως, ἐπάκουσον ἡμῶν ὡς φιλεύσπλαγχος, τῶν προστρέχόντων σου, τῇ φιλοτέκνῳ χρηστότητι, ἐκ πάσης ῥυομένη ἡμᾶς κακώσεως.

Κοντάκιον τοῦ Ἁγίου.

Ἦχος γ´. Ἡ Παρθένος σήμερον.

Τῆς πατρώας πίστεως, ἐνδεδυμένος τὴν χάριν, τῶν ἐχθρῶν
οὐκ ἔπτηξας, τὴν ἐπηρμένην μανίαν· ἔλαμψας, φωστὴρ ὡς
μέγας τῷ μαρτυρίῳ· στήριγμα, τῷ ἐν δουλείᾳ λαῷ ἐγένου, Μάρτυς
ἐνδοξε Νικήτα· διό σε πάντες ἀνευφημοῦμεν πιστῶς.

Εἶτα τὸ τῆς Θεοτόκου.

Ἦχος πλ. δ´. Τῇ Ὑπερμάχῳ.

Ο´δηγητρίας οἱ πιστοὶ τὴν χαριτόβρυτον,
δεῦτε Εἰκόνα εὐσεβῶς κατασπασώμεθα,
τάς καρδίας εὐφραινόμενοι ἐορτίως·
ἐξ αὐτῆς γὰρ ποταμοῦ ὥσπερ ὀρμήματα,
ἀναβλύζουσι τὰ ρεῖθρα τῶν ἰάσεων,
τοῖς κραυγάζουσι· Χαῖρε, Μῆτερ Θεόνυμφε.

Ὁ Οἶκος.

Χαίρει τῶν Ὁρθοδόξων, ἡ χορεία Παρθένε, Εἰκόνα σου τὴν
Θεῖαν τιμῶσα, καὶ Σύναξιν αὐτῆς τὴν φαιδράν, ἐκτελοῦσα ἐν
Ναῷ τῷ ἁγίῳ σου, σήμερον Ὁδηγήτρια, ἐν κατανύξει μελωδεῖ σοι·

Χαῖρε, Μαρία εὐλογημένη·

χαῖρε, Κυρία δεδοξασμένη.

Χαῖρε, παρθενίας εὐῶδες κειμήλιον·

χαῖρε, σωφροσύνης ὡραῖον παλάτιον.

Χαῖρε, Μῆτερ Παντευλόγητε, ἡ ἐλπίς Χριστιανῶν·

χαῖρε, Κόρη Ἀειπάρθενε, ἡ κρηπὶς τῶν εὐσεβῶν.

Χαῖρε, ἡ προστασία τῶν εἰς σὲ πεποιοθῶτων·

χαῖρε, ἡ ὁδηγία τῶν εἰς σὲ προστρεχόντων.

Χαῖρε, ἡμῶν καλλίστη ἡγήτειρα·

Χαῖρε, πιστῶν ἐτοίμη βοήθεια.

Χαῖρε, δι' ἧς ἡ ἀρὰ ἀπηλάθη·

χαῖρε, δι' ἧς ἡ χαρὰ ἐπεφάνη.

Χαῖρε, Μῆτερ Θεόνυμφε.

Μηνολόγιον.

Τῇ ΚΑ' τοῦ αὐτοῦ μηνός (Ἰουνίου), Σύναξιν ἐτήσιον τελοῦμεν εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς Ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, τῆς ἐπονομαζομένης «Ὁδηγητρίας», ἧς ἡ σεβασμία καὶ πανυπέρτιμος Εἰκὼν θησαυρίζεται ἀπ' αἰώνων ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ἱερῷ Ναῷ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, τῷ ἐν τῇ πόλει τῆς Ῥόδου.

Στίχοι.

Ὁδηγία γένοιτο καὶ προστασία,

Τοῖς πιστοῖς ἡ χάρις σου, Θεοκυῆτορ.

Κούρην Εἰκάδι γλυκοφθόγγως ὕδω Ὁδηγήτριαν.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, Μνήμη τοῦ Ἀγίου ἐνδόξου Νεομάρτυρος Νικήτα τοῦ Νισυρίου, ἀθλήσαντος διὰ ξίφους ἐν Χίῳ κατὰ τὸ ἔτος ,αψλβ' (1732).

Στίχοι.

Τμηθεῖς, Νικήτα, τὸν σὸν αὐχένα ξίφει,

Τέτμηκας ἐχθροῦ τὰς πανουργίας πάσας.

Εἰκάδι πρώτη Νικήτα ἔταμον κάραν ἀπηνῶς.

Συναξάριον.

Ὁ ὅτος ὁ ἐνδοξος Νεομάρτυς ἐγεννήθη ἐν Νισύρῳ, ἐκ γονέων Χριστιανῶν, οἵτινες διὰ τὸν φόβον τῶν τυράννων ἀπέστησαν τῆς Ὀρθοδόξου λατρείας

καὶ ἠκολούθησαν τὴν ὀθωμανικὴν ἀσέβειαν, τοῦ μακαρίου τούτου Νικήτα νηπίου ἔτι ὄντος· ὃς καὶ ἀνετράφη φέρων τὸ ὄνομα Μεχμέτ καὶ ἀγνοῶν τὰ περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ μέχρι τῆς ἡμέρας, ὅτε συμπλακείς μετὰ παιδίου τινός ἐκ τῶν ἀλλοφύλων, ἐξυβρίσθη παρὰ τῆς μητρὸς τοῦ παιδίου ὡς ἄπιστος. Διερευνήσας οὖν ὁ μακάριος καὶ μαθὼν τὴν αἰτίαν τῆς κατ' αὐτοῦ ἐκτοξευθείσης ὕβρεως κατενύγη τὴν καρδίαν καὶ ἀφείλ τὴν Ῥόδον-ἐκεῖ γὰρ μετεκόμισαν οἱ αὐτοῦ γεννήτορες μετὰ τὴν ἐξώμοσιν μὴ φέροντες τὸ ἐκ τῶν ἐν Νισύρῳ οἰκούντων Χριστιανῶν ὄνειδος-ἤλθεν εἰς τὴν Χίον, καὶ ἐξομολογησάμενος τὰ καθ' ἑαυτὸν τῷ πρῶτῳ Κορίνθου Ἀγίῳ Μακαρίῳ τῷ Νοταρᾷ καὶ ἐνισχυθεὶς πνευματικῶς παρ' αὐτοῦ, προσῆλθε τῇ Νέᾳ καλουμένῃ Μονῇ, ἔνθα διῆγεν ἀσκητικῶς τὸν βίον, ὑποτασσόμενος τοῖς ἐν αὐτῇ ἐνασκουμένοις πατρῶσι.

Παρεληλυθότος οὖν χρόνου τινός καὶ τιτρωσκόμενος τῷ πόθῳ τοῦ μαρτυρίου, λαβὼν τὴν εὐλογίαν τῶν πατέρων, κατῆλθεν ἐν τῇ Χώρα τῆς Χίου, ἔνθα συλληφθεὶς ἐπιέζετο ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν πρὸς καταβολὴν τοῦ λεγομένου χαρατζίου. Διερχόμενος δὲ Ἱερεὺς τις, οὗ ἡ κλῆσις Δανιήλ, ὅστις ὑπῆρχε γνῶριμος τῷ Μάρτυρι, ἠρώτησεν ἀπορῶν πῶς ἀπαιτοῦσι τὸ χαρατζιον ἐξ αὐτοῦ, Ὀθωμανοῦ ὄντος. Μαθόντες δὲ οὕτω οἱ τύραννοι τὰ κατὰ τὸν μακάριον Νικήταν προσεπάθησαν πρῶτον μὲν διὰ κολακειῶν, εἴτα δὲ δι' ἀπειλῶν μεταστρέψαι τὸ φρόνημα αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴδὲν κατορθώσαντες, ἐνέκλεισαν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ. Ὄθεν ἐν αὐτῇ ὁ μακάριος, ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἀπηνῶς βασανισθεὶς καὶ ἀπαράτρεπτος διαμείνας, ἐν τέλει, ἔξω τῆς πόλεως ὁδηγηθεὶς, τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη καὶ οὕτω τὸ μακάριον τέλος ἐδέξατο, διανύων τὸ δέκατον καὶ πέμπτον ἔτος τῆς ἑαυτοῦ ἐπιγείου βιοτῆς.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Μνήμη τοῦ Ἀγίου Μάρτυρος Ἰουλιανοῦ, τοῦ ἐν Κιλικίᾳ.

Στίχοι.

Φέρων τί χρῆμα σάκκος ἄξιον πόλου,
Ἰουλιανὸν βάλλεται πόντου μέσον.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Μνήμη τοῦ Ἀγίου Μάρτυρος Ἀφροδισίου.

Στίχοι.

Ἀφροδίσιος ὑπὸ πέτραν μεγίστην,
Ὑμνον ἔμελψε Χριστῷ ζωῆς τῇ πέτρᾳ.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Μνήμη τοῦ Ἀγίου Μάρτυρος Τερεντίου, Ἐπισκόπου Ἰκονίου.

Στίχοι.

Γῆς Τερέντιος τὴν ἄραν γενναιόφρων,
Τέλους ἀφορμὴν εὗρεν εὐλογημένην.

Ταῖς τῆς Παναχράντου σου Μητρὸς καὶ τῶν σῶν Ἀγίων ἀγίαις
πρεσβείαις, Χριστέ ὁ Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀμήν.

Τῆς Θεοτόκου. Ὡδὴ ζ'. Ὁ Εἰρμός.

» **Ο**ὐκ ἐλάτρευσαν, τῇ κτίσει οἱ θεόφρονες, παρὰ τὸν Κτίσαν-
» τα, ἀλλὰ πυρὸς ἀπειλὴν, ἀνδρείως πατήσαντες, χαίροντες
» ἔφαλλον· Ὑπερύμνητε, ὁ τῶν Πατέρων Κύριος, καὶ Θεὸς εὐλο-
» γητὸς εἶ.

Τροπάρια.

Α᾿γαλλίασιν, καὶ ῥῶσιν κομιζόμενοι, ἐκ τῆς Εἰκόνης σου, ἀνα-
βοῶμεν πιστῶς· Ἀγνὴ Ὁδηγήτρια, χαῖρε Θεόνυμφε, ἡ κνή-
σασα, ὁδὸν ζωῆς τὸν Κύριον, ἐξ ἀχράντων σου αἱμάτων.

Λύσιν βράβευσον, πταισμάτων Ὁδηγήτρια, τῇ μεσιτείᾳ σου,
τοῖς προσιοῦσι τῇ σῇ, Εἰκόνι ἐκ πίστεως, ἐν ᾗ ἡ χάρις σου,
διαμένουσα, ἐργάζεται θουμάσια, εἰς λαοῦ σου σωτηρίαν.

Υμνοῖς ἅπαντες, Παρθένε Ὁδηγήτρια, σὲ μακαρίζομεν, καὶ
τὴν Εἰκόνα τὴν σὴν, γονάτων ἐν κλίσεσι, τιμῶμεν κράζον-
τες· Σκέπε, φύλαττε, τὴν πόλιν ταύτην πάντοτε, μακαρίζουσάν
σε πόθῳ.

Νεῦσον Ἀχραντε, ἡμῶν ταῖς παρακλήσεσι, τῶν προσφοιτῶν-
των σου, ἐν τῷ Ναῶ εὐλαβῶς, ἐλέους σου βλύζουσα, πᾶσι
τὸ ἔλαιον, Ὁδηγήτρια, Παρθένε Θεονύμφευτε, ἐξ Εἰκόνος σου
τιμίας.

Τοῦ Ἀγίου. Ὁ αὐτός.

Απαράτρεπτον, ψυχῆς ἔχων τὸ φρόνημα, ἔστης ἀκλόνητος,
ἐν τοῖς δεινοῖς αἰκισμοῖς, καὶ ξίφει ὑπέκλινας, χαίρων τὴν
κάραν σου, καὶ ἀπέτεμες, Νικήτα παμμακάριστε, τὴν κακίαν τῶν
τυράννων.

Μακαρίζομεν, τὸ θεῖόν σου μαρτύριον, Νικήτα ἑνδοξεῖ· σὺ
γὰρ κηρύξας Χριστοῦ, ἀνδρείως τὸ ὄνομα, τὸ ὑπερύμνητον,
αὐτῷ σφάγιον, εὐῶδες προσενήνεξαι, καὶ εὐπρόσδεκτος θυσία.

Εἴχει Νίσυρος, προστάτην σε ἀκοίμητον, καὶ τοῖς σπαργάνοις
σου, ἐγκauχωμένη τρανῶς, Νικήτα τὸν ὕμνον σοι, προσάδει
χαίρουσα· ἦν πρεσβείαις σου, μαρτυρικαῖς πρὸς Κύριον, φρούρει
πάντοτε καὶ σκέπε.

Θεοτοκίον.

Λάμψον Ἀχραντε, τῇ ταπεινῇ καρδίᾳ μου, τὸ φῶς τῆς χάρι-
τος, τῶν ἀκαθάρτων παθῶν, τὸ σκότος διώκουσα, καὶ δίδου
πάντοτε, προμηθεῖα σου, ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα με, τοῦ φωτὸς ἐν
μετανοίᾳ.

Τῆς Θεοτόκου. Ὡδὴ η΄. Ὁ Εἰρμός.

» **Π**αῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ, ὁ τόκος τῆς Θεοτόκου διε-
» σώσατο, τότε μὲν τυπούμενος, νῦν δὲ ἐνεργούμενος, τὴν
» οἰκουμένην ἅπασαν, ἀγείρει φάλλουσαν· Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε
» τὰ ἔργα, καὶ ὑπερυψοῦτε, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Τροπάρια.

Ω " τῆς θαυμαστῆς κηδεμονίας, ἧς ἔχεις περὶ τοὺς δούλους σου Θεόνυμφε· σὺ γὰρ ἐθαυμάστωσας, Μῆτερ Ὁδηγήτρια, τὴν ἱερὰν Εἰκόνα σου, τῇ εὐδοκίᾳ σου, ἐκ ταύτης ἀγαθῶν πᾶσαν δόσιν, τοῖς προσερχομένοις, ἀφθόνως χορηγοῦσα.

Κ όσμον ἱερὸν ἔχουσα πόλις, Ῥοδίων Θεοκυῆτορ τὴν Εἰκόνα σου, ἐν ἡμέρᾳ τέρπεται, ἐορτῆς σου σήμερον· ὡς γὰρ λεπτὴ ἐκχέεται, δρόσος ἡ χάρις σου, ἀπαύστως ἐξ αὐτῆς καὶ δροσίζει, ψυχὰς τῶν ἐκ πόθου, αὐτῇ προσερχομένων.

Υ "μνοις ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, οἱ δοῦλοί σου κατὰ χρέος μεγαλύνομεν, τὴν μεγίστην ἄβυσσον, τῆς φιλανθρωπίας σου, δι' ἧς προφθάνεις πάντοτε, ῥῶσιν χαρίζουσα, Παρθένε Ὁδηγήτρια πᾶσι, τοῖς ὀδυνωμένοις, ἐν βίου ταῖς ἀνάγκαις.

Ρ εἴθρα δαφιλῶς τοῖς ἀσθενοῦσι, θαυμάτων ἀναβλυστάνει ὑπὲρ ἔννοιαν, ὧ Πανυπερθαύμαστε, Κόρη Ὁδηγήτρια, Εἰκὼν σου ἡ πανίερος, ἣν ἀσπαζόμενοι, προσάδομεν συμφώνως σοι· Χαῖρε, ἡ καθοδηγοῦσα, ἡμᾶς πρὸς τὸν Δεσπότην.

Τοῦ Ἁγίου. Λυτρωτὰ τοῦ παντός.

Π εποιθὼς τῇ δυνάμει τῆς πίστεως, τοῖς τυράννοις παρέστης γηθόμενος, καὶ τούτων τὸ γαυρίαμα, ὧ Νικήτα καθεῖλες· διὸ ἐδέξω, ἐκ Κυρίου ὑφόθεν τὸ νικάθρον.

Ω ραιώθης τῷ κάλλει τῶν ἁθλῶν σου, ὑπὲρ λόγον Νικήτα πολυάθλε, καὶ ἐξαστράπτων ἔδραμες, πρὸς νυμφῶνα τὸν θεῖον, ἔνθα χορεύων, τῶν πιστῶν ὑμνητῶν σου μνημόνευε.

Κ οινωνὸς χρηματίζων οὐράνιος, τῶν Μαρτύρων Νικήτα τῶν πρόπαλαι, ὡς τούτων μιμησάμενος, ἐν ἐσχάτοις τὸν ζῆλον, Χριστῷ πρεσβεύων, μὴ ἐλλίπης ὑπὲρ τῶν τιμώντων σε.

Υ 'πελθὼν μαρτυρίου τὸν διάυλον, ἐν νεότητι σώματος Ἁγιε,
ἐν ταῖς σκηναῖς κατέπαυσας, τοῦ Κυρίου τῆς δόξης, ἡγλα-
ισμένος, πορφυρίδι τῶν θείων αἱμάτων σου.

Θεοτοκίον.

Ρ ὑπωθέντα ἀθλίως τοῖς πταίσμασι, τοὺς οἰκέτας σου Κόρη
Πανάχραντε, καθάρισον ὡς εὐσπλαγχνος, χάριτός σου τοῖς
ρείθροις, ἵνα σε πάντες, κατὰ χρέος ἀεὶ μακαρίζομεν.

Τῆς Θεοτόκου. Ὠδὴ 9'. Ὁ Εἰρμός.

» **Α** 'πας γηγενής, σκιρτάτω τῷ πνεύματι, λαμπαδουχούμε-
» νος· πανηγυρίζετω δέ, αὐλῶν Νόων, φύσις γεραίρουσα,
» τὰ ἱερὰ θαυμάσια, τῆς Θεομήτορος, καὶ βοάτω· Χαίροις παμ-
» μακάριστε, Θεοτόκε Ἀγνὴ Ἀειπάρθενε.

Τροπάρια.

Ι 'δε συμπαθῶς, ἡμᾶς Ὁδηγήτρια, Παρθένε Δέσποινα, τοὺς
εὐφήμεως ἄγοντας, τῆς σῆς Εἰκόνας, τανῦν τὴν Σύναξιν, καὶ
πάντας καθοδηγήσον, πρὸς βίον κρείττονα, μελωδοῦντας· Χαῖρε
ἡ κηῆσασα, ἀπειράνδρως τὸν μόνον Φιλάνθρωπον.

Λ ὑσιν τῶν δεινῶν, Ἀγνὴ Ὁδηγήτρια, εὔρε τὰ σύμπαντα, τῷ
ἀσπόρῳ τόκῳ σου, ὃν προσκυνοῦμεν, ἐπιδεόμενοι, τῆς μη-
τρικῆς προνοίας σου, καὶ ἀντιλήψεως, ἵνα κόσμου, καὶ τοῦ κοσμο-
κράτορος, τὴν ματαίαν ἀπάτην ἀπώσωμεν.

Ο 'λης ἐκ ψυχῆς, Ἀγνὴ Ὁδηγήτρια, ὑμνολογοῦμέν σε· γέρας
γὰρ πολύτιμον, τὴν σὴν Εἰκόνα, κατεπλουτήσαμεν, καὶ ταύτη
καταφεύγοντες, καθικετεύομεν· Ἐσο σκέπη, πάντοτε καὶ ἔφο-
ρος, τῶν εἰς σε ἀφορώντων ἐκ πίστεως.

Υ 'δωρ μυστικόν, ὑψόθεν ἐπόμεβρισον, τῆς εὐλογίας σου, Μη-
τερ Ὁδηγήτρια, τοῖς προσιοῦσι, δέει ἐκάστοτε, τῇ ἱερᾷ

Εἰκόνι σου, ἐν ᾗ τὸ κάλλος σου, διαλάμπει, καὶ φωτίζει Πάναγνε, τοὺς δοξάζοντας ὕμνοις τὸν τόκον σου.

Τοῦ Ἁγίου. Ὁ αὐτός.

Ισχυσας στερρόως, δυνάμει τῆς χάριτος, τοῦ σὲ καλέσαντος, θείαν πρὸς ἐπίγνωσιν, τοῦ μαρτυρίου, Νικήτα ἔνδοξε, τελέσαι τὸ ἀγώνισμα, καὶ ἐταπείνωσας, ἀσεβείας, θράσος τὸ μετέωρον, κλείζόμενος νίκαις τῶν ἄθλων σου.

Λάμπεις ὡς φωστήρ, ἐν Μάρτυσι μέγιστος, Νικήτα ἔνδοξε, καὶ τοῖς ἀπαυγάσμασι, τῆς χάριτός σου, αὐγάξεις ἅπαντας, τοὺς εὐλαβῶς ὑμνοῦντάς σε, καὶ ἐκβοῶντάς σοι· Χαῖρε κλέος, τῆς Νισύρου ἁγίου, καὶ τῆς Χίου τερπνὸν ἐγκαλλώπισμα.

Οὔλης ἐκ ψυχῆς, Νικήτα προστρέχουμεν, τῇ μεσιτείᾳ σου, καὶ παρακαλοῦμέν σε, ἐν κατανύξει, ἀνακραυγάζοντες· Ὡς παρρησίαν Ἄγιε, ἔχων πρὸς Κύριον, ἐκδυσώπει, ἵνα χάριν εὕρωμεν, καὶ πταισμάτων τελείαν συγχώρησιν.

Θεοτοκίον.

Υῖμοις καὶ ᾠδαῖς, ὑμνοῦμέν σε ἅπαντες, τὴν ὑπερύμνητον, χαῖρέ σοι κραυγάζοντες, ἡ ἀνωτέρα, πάσης τῆς κτίσεως· χαῖρε ἡ σωματώσασα, τὸν ὑπερούσιον, Μῆτερ Λόγον, τῆς ἀρᾶς λυτρούμενον, τὸ ἀνθρώπινον γένος δι' ἔλεος.

Ἐξαποστειλάριον. Τοῖς Μαθηταῖς συνέλθωμεν.

Δεῦτε τὴν Ὁδηγήτριαν, Παναγίαν Παρθένον, τῶν εὐσεβῶν ὑμνήσωμεν, οἱ χοροὶ ὁμοφώνως, καὶ τὴν τιμίαν Εἰκόνα, αὐτῆς δέει τιμῶντες, ἀπὸ καρδίας κράξωμεν· Ὑπερύμνητε Μῆτερ, τὸν σὸν λαόν, πρὸς νομὰς ὁδήγει τοῦ σωτηρίου, τῆς μητρικῆς σου χάριτος, μυστικῇ προμηθείᾳ.

Ἔτερον. Ὅμοιον.

Α ἡ γαρηνῶν τὴν ἄθεον, βδελυξάμενος πλάνην, καὶ τῷ Χριστῷ ἐπόμενος, ἐν θερμῇ μετανοίᾳ, κριταῖς ἀδίκους παρέστης, καὶ βασάνοις ἐδόθης, ἐν αἷς φανείς ἀνάλωτος, ἀπετμήθης τῷ ξίφει, τὴν κεφαλὴν· ἀλλ' ὡς ζῶν Νικήτα εἰς τοὺς αἰῶνας, ὑπὲρ ἡμῶν ἰκέτευε, τὴν Ἀγίαν Τριάδα.

Ἔτερον. Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις.

Ω ὅς θριαμβεύσας ἀθλήσει, ἐχθρῶν ἀνόμων τὸν ἐσμόν, φερωνυμία ἐκλάμπεις, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, Νικήτα Μάρτυς φωτίζων, τοὺς εὐλαβῶς σε τιμῶντας.

Τῆς Θεοτόκου. Ὅμοιον.

Ο ἡδηγητρίας τὴν θείαν, Εἰκόνα δεῦτε οἱ πιστοί, κατασπασώμεθα πόθῳ, καὶ ἰκετεύσωμεν θερμῶς· Σκέπε καὶ σῶζε Παρθέने, τοὺς ἐπὶ σοὶ πεποιδότας.

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΙΝΟΥΣ

Ἰστῶμεν στίχ. στ' καὶ φάλλομεν Στιχηρὰ Προσόμοια τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου γ' καὶ τοῦ Ἀγίου γ', ὡς κάτωθι.

Ἦχος α'. Τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

Ο ἡδηγητρίας Παρθένου, κατασπασώμεθα, τὴν ἱερὰν Εἰκόνα, οἱ πιστοὶ δεῦτε πάντες, βοῶντες ἐκ καρδίας· Μῆτερ Ἀγνή, Θεονύμφευτε Δέσποινα, ἐν τοῖς κινδύνοις τοῦ βίου καὶ πειρασμοῖς, τῶν ὑμνούντων σε προστάτευε.

Τ ἰς ἐπαξίως ὑμνήσει, καὶ μακαρίσει σε, τὴν ἀνωτέραν πάντων, τῶν κτισμάτων, Παρθέने; ἀσπόρως γὰρ τεκοῦσα, ὁδὸν

ζωῆς, τὸν Χριστὸν Ὁδηγήτρια, δικαιοσύνης πρὸς τρίβους καθοδηγεῖς, τοὺς τιμῶντας τὴν Εἰκόνα σου.

Ως Ὁδηγήτρια, Μῆτερ, πάντας ὁδήγησον, πρὸς τῶν δικαιωμάτων, τοῦ Θεοῦ τὰς εὐθείας, ἡμᾶς τοὺς συνελθόντας πανευλαβῶς, ἐν Ναῶ τῷ ἁγίῳ σου, καὶ προσκυνοῦντας Εἰκόνα σου τὴν σεπτὴν, ἐξ ἧς χάρις βλύζει πάντοτε.

Ἑτέρα τοῦ Ἁγίου. Ὁμοία.

Τὸν Νεομάρτυρα πάντες, Νικήταν σήμερον, τὸν τῆς Νισύρου γόνον, εὐφημήσωμεν πόθῳ· Μαρτύρων γὰρ τὸν δρόμον καρτερικῶς, ἐκτελέσας ὡς πάνσοφος, ἐν τῷ νυμφῶνι κατέπαυσε τῆς ζωῆς, καὶ πρεσβεύει τοῦ σωθῆναι ἡμᾶς.

Στίχ. Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ.

Λαϊτικῶς ὡς ἐκ λάκκου, ταλαιπωρίας ῥυσθεῖς, Ἀγαρηνῶν τῆς πλάνης, Νεομάρτυς Νικήτα, ἐκήρυξας ἀνδρείως τοῦ Ἰησοῦ, τὸ γλυκύτατον ὄνομα, καὶ διὰ ξίφους ἀθλήσας τῆς ὑπὲρ νοῦν, εὐφροσύνης κατηξίωσαι.

Στίχ. Τοῖς Ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος.

Νίκη ἀνδρείως τελέσας, Νικήτα ἔνδοξε, κατὰ τῆς ἀσεβείας, τῇ στερόβῃ σου ἀθλήσει, τὸν στέφανον τῆς νίκης παρὰ Θεοῦ, φερωνύμως ἀπείληφας, καὶ ἐν ὑψίστοις χορεύεις πάντων ἡμῶν, μνημονεύων τῶν τιμώντων σε.

Δόξα. Ἦχος πλ. α΄.

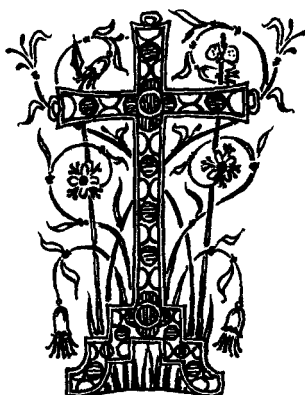
Εν ᾧρα νεότητος, τῷ ἀρχαίῳ ἐχθρῷ, μαρτυρικῶς συμπλακεῖς, τοῦτον εἰς χοῦν ἐταπείνωσας, καὶ τῆς πατρώας εὐσεβείας, τὴν δύναμιν ἐτράνωσας, Νικήτα Μάρτυς ἔνδοξε, Νισύρου βλάστημα· εἰς οὐδὲν γὰρ ἡγήσω, τὰ ἐν κόσμῳ τερπνά, καὶ τοῖς τυ-

ράννοις ἀντικατέστης, ἵνα Χριστὸν κερδήσῃς, τῷ εἰπόντι ἀψευδῶς·
Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καὶ ἀποθάνῃ ζήσεται. Αὐτῷ οὖν πρέσβευε,
ὡς παρρησίαν ἔχων, ὑπὲρ εἰρήνης τοῦ κόσμου, Ἐκκλησιῶν εὐστα-
θείας, καὶ σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ νῦν. Τῆς Θεοτόκου. Ὁ αὐτός.

Γ ἡμερον ἐόρτιον εὐωχίαν, ἡ χάρις σου προτίθῃσι, καὶ πάντας
προτρέπεται, εἰς αἶνον τῶν θαυμασίων σου, Ὁδηγήτρια
Μήτηρ Πανύμνητε· διὸ Ῥοδίῳ πόλις, τῇ δόξῃ σου εὐφραίνεται,
καὶ τὴν ἁγίαν Εἰκόνα σου, ὡς ἐχέγγυον ἀσφαλές, τῆς προστασί-
ας σου κατέχουσα, ἐν κατανύξει αὐτῇ προσπίπτει, καὶ ἀγαλλιά-
σεως ἐν φωνῇ, γηθοσύνης κραυγάζει σοι· Ἔσο πάντοτε, Κεχαρι-
τωμένη Παρθένε, τοῦ λαοῦ σου διάσωσμα καὶ σκέπη, καὶ Ὁδη-
γήτρια πιστῶν, πρὸς τρίβους τὰς ἀγούσας, πρὸς τοῦ Θεοῦ τὸ
σωτήριον θέλημα.

Δοξολογία Μεγάλη καὶ Ἀπόλυσις.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΝ

Τὰ Τυπικά, οἱ Μακαρισμοὶ καὶ ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς Θεοτόκου
ἡ γ' καὶ στ' ᾠδὴ, ἢ τὰ Ἀντίφωνα τῆς η' Σεπτεμβρίου.

Ἀντίφωνον Α'. ᾠδὴ β'.

Στίχ. Μνήσθητι Κύριε τοῦ Δαυὶδ καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ.

Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς.

Στίχ. Ἴδου ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθα, εὔρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς
πεδίοις τοῦ δρυμοῦ.

Ταῖς πρεσβείαις...

Στίχ. Δεδοξασμένα ἐλάληθη περὶ σοῦ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ.

Ταῖς πρεσβείαις...

Στίχ. Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ οὐ σαλευθήσεται.

Ταῖς πρεσβείαις...

Δόξα. Καὶ νῦν.

Ταῖς πρεσβείαις...

Ἀντίφωνον Β'. ᾠδὴ β'.

Στίχ. Ὡμοσε Κύριος τῷ Δαυὶδ ἀλήθειαν καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ
αὐτήν.

Σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐν Ἁγίοις θαυμαστός, φάλλοντάς σοι·
Ἀλληλούϊα.

Στίχ. Ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου.

Σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ...

Στίχ. Ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαυῖδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου.

Σῶσον ἡμᾶς Υἱέ Θεοῦ...

Στίχ. Ὅτι ἐξελέξατο Κύριος τὴν Σιών, ἡρετίσατο αὐτὴν εἰς κατοικίαν ἑαυτοῦ.

Σῶσον ἡμᾶς Υἱέ Θεοῦ...

Δόξα. Καί νῦν.

Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος...

Ἀντίφωνον Γ'. Ἦχος α'.

Στίχ. Ὡδε κατοικήσω, ὅτι ἡρετισάμην αὐτήν.

Τῶν Ῥοδίων ἡ πόλις, ὡς θησαύρισμα ἅγιον, τὴν θαυματουργόν σου Εἰκόνα, κεκτημένη ἀγάλλεται· διὸ τῆς προστασίας σου αἰέ, μὴ παύσῃ πρυτανεύουσα αὐτῇ, Ὁδηγήτρια Παρθένε τὰς δωρεάς, βοώσῃ σοι γηθοσύνως· Χαῖρε τῆς Ἐκκλησίας ἡ χαρά· χαῖρε πιστῶν ἀντίληψις· χαῖρε ἡ ἐν κινδύνοις βοηθός, τῶν πεποιθότων σοι.

Στίχ. Ἠγίασε τὸ σκήνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος.

Τῶν Ῥοδίων ἡ πόλις...

Στίχ. Ἅγιος ὁ ναὸς σου, θαυμαστὸς ἐν δικαιοσύνῃ.

Τῶν Ῥοδίων ἡ πόλις...

Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγέλιον ζῆτει τῇ η' τοῦ Σεπτεμβρίου.

Κοινωνικόν.

Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν, οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ. Ἀλληλούϊα.

Μεγαλυνάρια.

Τῆς Ὁδηγητρίας δεῦτε πιστοί, τιμήσωμεν πάντες, τὴν Εἰκόνα
πανευλαβῶς· βλύζει γὰρ ἀπαύστως, τῆς χάριτος τὰ ρεῖθρα,
καὶ θεραπεύει νόσους, ψυχῆς καὶ σώματος.

Χαίροις τῆς Νισύρου Θεῖος βλαστός, καὶ τῶν Ἀθλοφόρων, ὁ
Θεσπέσιος κοινωνός· χαίροις ὁ τὴν Χίον, αἱμάτων σου τιμίων,
τοῖς ρεῖθροις ἀγιάσας, Νικήτα ἐνδοξε.

Στίχοι.

Σκέπε, Ὁδηγήτρια, ὑμνήσαντά σε,
Κύριλλον Ἐπίσκοπον τῆς Ῥοδονήσου.
Σὺ δ' εὐχαῖς σου φύλαττε αὐτὸν Νικήτα,
Ὑμνους σοι ὑφάναντα ἐξ εὐλαβείας.

ΚΑΝΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΓΙΑΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ ΤΗΝ «ΟΔΗΓΗΤΡΙΑΝ»

Ποίημα Κυρίλλου τοῦ Κρητός,
Μητροπολίτου Ῥόδου.

Εὐλογήσαντος τοῦ Ἱερέως τό «Κύριε εἰσάκουσον», μεθ' ὃ τό
«Θεὸς Κύριος» καὶ τὰ κάτωθι Τροπάρια.

Ἦχος δ'. Ὁ ὑψωθείς ἐν τῷ Σταυρῷ.

Ὁδηγητρίας εὐσεβῶς τῇ Εἰκόνι, δεῦτε προσπέσωμεν πιστοὶ
ἐκβοῶντες· Ὁδὸν ζωῆς ἡ τέξασα, Παρθένε τὸν Χριστόν,
δεῦρο ἐπιφάνηθι, ὡς φιλόστοργος Μήτηρ, καὶ ἡμᾶς ὁδήγησον,
πρὸς ὁδοὺς τὰς εὐθείας, τοῦ θεϊκοῦ θελήματος αὐτοῦ, χειραγωγίᾳ
τῆς σῆς ἀντιλήψεως.

Δόξα. Τὸ αὐτό. Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

Ὁ σιωπήσομέν ποτε Θεοτόκε, τὰς δυναστείας σου λαλεῖν οἱ
ἀνάξιοι· εἰ μὴ γὰρ σὺ προΐστασο πρεσβεύουσα, τίς ἡμᾶς
ἐρρύσατο, ἐκ τοσούτων κινδύνων; τίς δὲ διεφύλαξεν, ἕως νῦν
ἐλευθέρους; οὐκ ἀποστῶμεν Δέσποινα ἐκ σοῦ· σοὺς γὰρ δούλους
σώζεις ἀεὶ, ἐκ παντοίων δεινῶν.

Ὁ Ν' καὶ ὁ Κανὼν φέρων Ἀκροστιχίδα ἐν τῷ δ' τροπαρίῳ
ἐκάστης ᾠδῆς τήνδε· «Κυρίλλου».

Ῥδὴ α΄. Ἦχος πλ. δ΄. Ὑγρὰν διοδεύσας.

Ως δόξης σου σκεῦος περιφανές, πόθῳ προσκυνοῦμεν, τὴν Εἰκόνα σου οἱ πιστοί, ἐξ ἧς Ὁδηγήτρια ἀφθόνως, ἡμῖν τὴν χάριν σου δίδου σωτήριον.

Ελέους Παρθένε τοὺς ποταμούς, πηγάζει ἀπαύστως, καὶ ἐκαστην ἢ σὴ Εἰκὼν, δι' ᾧ Ὁδηγήτρια καρδίας, τῶν ταπεινῶν ἱκετῶν σου κατάρδευσον.

Απὸ νοσημάτων καὶ πειρασμῶν, θλίψεων παντοίων, Ὁδηγήτρια Ἀγαθή, διάσωσον τοὺς ἀσπαζομένους, ἐν μετανοίᾳ τὴν θείαν Εἰκόνα σου.

Κινδύνων ἐξαίρεις παντοδαπῶν, καὶ πρὸς σωτηρίαν, Ὁδηγήτρια ὁδηγεῖς, τοὺς ἀνακηρύττοντας Παρθένε, τὰ μεγαλεῖα τῆς θείας Εἰκόνης σου.

Ῥδὴ γ΄. Οὐρανίας ἀψίδος.

Ηγία Εἰκὼν σου, ὡς θησαυρὸς δέδοται, τοῖς πιστοῖς ἱκέταις σου Κόρη, Θεοχαρίτωτε. Ὅθεν ὑμνοῦμέν σε, καὶ εὐλαβῶς ἐκβοῶμεν· Σκέπε Ὁδηγήτρια, ἡμᾶς καὶ φύλαττε.

Πολυτίμητος στάμνος, ὡς ἀληθῶς πέφηνεν, ἡ ἡγιασμένη Εἰκὼν σου, ᾧ Ὁδηγήτρια, ἐξ ἧς ἀνάβλυσον, ἡμῖν ἀφθόνως τὸ μάννα, τῆς εὐεργεσίας σου, Θεοχαρίτωτε.

Γυμπαθείας ἀρρήτου, ὡς ἀγαθὴ παρέχε, ἡμῖν Ὁδηγήτρια χάριν, ἐκ τῆς Εἰκόνης σου, θάλπουσα Δέσποινα, ψυχὰς ἡμῶν καὶ καρδίας, τῶν μακαριζόντων σε, τὴν παμμακάριστον.

Υπερύμνητε Κόρη, τὴν θαυγῇ δόξαν σου, ἐν Εἰκόνι βλέποντες ὕμνοις, σὲ μακαρίζομεν, καὶ ἐκβοῶμέν σοι· Μὴ ὑπερίδης Παρθένε, τοὺς προσερχομένους σοι, καὶ δεομένους σου.

Διάσωσον, ὦ Ὁδηγήτρια Μῆτερ, ἀπὸ κινδύνων, καὶ συμφορῶν χαλεπῶν καὶ κακώσεων, τοὺς τὴν σεπτὴν σου Εἰκόνα καταφιλοῦντας.

Επίβλεψον ἐν εὐμενείᾳ, Πανύμνητε Θεοτόκε, ἐπὶ τὴν ἐμὴν χαλεπὴν τοῦ σώματος κάκωσιν, καὶ ἴασαι τῆς ψυχῆς μου τὸ ἄλγος.

Αἴτησις καὶ τὸ Κάθισμα.

Ἦχος β΄. Πρεσβεία Θερμῇ.

Πρεσβεία Θερμῇ, καὶ τεῖχος ἀπροσμάχητον, ὁδὸν καὶ ζωὴν, ἡ τέξασα τὸν Κύριον, ἐκτενῶς βοῶμέν σοι· Θεοτόκε δεῦρο πρυτάνευσον, τὰς ἐκ τῆς σῆς Εἰκόνης δωρεάς, τοῖς πόθῳ ψυχῆς σε μακαρίζουσιν.

Ἰδὲ δ΄. Εἰσακήκοα Κύριε.

Γλυκασμὸν Ὁδηγήτρια, ἐκ τῆς σῆς Εἰκόνης πᾶσιν ἀπόσταξον, τοῖς αὐτῇ πιστῶς προστρέχουσι, καὶ κηρύττοντάς σου τὰ θαυμάσια.

Ωςπερ νήπιον φέρουσα, ἡ χερσί σου Μῆτερ Χριστὸν τὸν Κύριον, τοῦτον ἔργασαι φιλάνθρωπον, τοῖς προσερχομένοις τῇ Εἰκόνι σου.

Ιλαρότητοςνάματα, ἐκ τῆς σῆς Εἰκόνης, χύδην ἀνάβλυσον, τὰς καρδίας Ὁδηγήτρια, ἱκετῶν σου πάντων ἱλαρύνουσα.

Ρυπαθéntας τοῖς πταίσμασιν, ἡμᾶς Ὁδηγήτρια ἀποκάθαρσον, τῇ Εἰκόνι σου προσπίπτοντας, καὶ εἰλικρινῶς σε μακαρίζοντας.

Ἰδὲ ε΄. Φώτισον ἡμᾶς.

Κρείττονος τρυφῆς, νέκταρ βλῦσον Ὁδηγήτρια, ἐκ τῆς θείας σου Εἰκόνης μυστικῶς, τὰς ψυχὰς τῶν ὑμνητῶν σου καταρδεύουσα.

Πέλει τηλαυγής, ἡ Μορφή σου Ὁδηγήτρια, καὶ φωτίζει τὰς καρδίας μυστικῶς, τῶν ἐν πίστει προστρεχόντων τῇ Εἰκόνι σου.

Ωςπερ θησαυρόν, τὴν Εἰκόνα σου κατέχοντες, Ὁδηγήτρια ὑμνοῦμέν σε πιστοί, καὶ αἰτούμεθα θερμῶς τὴν σὴν ἀντίληψιν.

Ιδε συμπαθῶς, βλέψον Μῆτερ Ὁδηγήτρια, ἐφ' ἡμᾶς τοὺς πεποιθότας ἐπὶ σοί, καὶ κηρύττοντας τὴν χάριν τῆς Εἰκόνας σου.

Ἐρδὴ στ' . Τὴν δέησιν ἐκχεῶ.

Κατάσβεσον, Μαριὰμ Θεόνυμφε, ἐπομβρίαῖς μητρικῶν σου χαρίτων, ταῖς ἐκ τῆς σῆς σεβασμίας Εἰκόνας, τῶν ψυχοφθόρων παθῶν μου τὴν φλόγωσιν, ἵνα γεραίρω ἐν ᾧδαῖς, τὴν πολλήν σου πρὸς πάντας συμπάθειαν.

Ανάπλεως, δωρεῶν τῆς χάριτος, ἡ Εἰκὼν σου ἀληθῶς καθορᾶται, ἥ παρεστῶτες ψυχῆς κατανύξει, σοὶ Ὁδηγήτρια πόθῳ δεόμεθα· Πάρεσο πᾶσι βοηθός, καὶ προστάτις Παρθένε καὶ σύμμαχος.

Γοῦ πρόκειται, ἡ Εἰκὼν Πανάχραντε, πέτρα ἀνικμος ἐξ ἧς ἀναβλύζει, τῶν μητρικῶν οἰκτιρμῶν σου τὸ ὕδωρ, πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν βοώντων σοι· Χαῖρε ἡμῖν ὁδὸν ζωῆς, τοῦ Πατρὸς ἢ τὸν Λόγον κύησασα.

Λυτήριον ἀμαρτίας γένοιτο, σῆς Εἰκόνας Θεομητορ ἡ χάρις, τοῖς ἀπονέμουσι ταύτῃ Παρθένε, τὸν ἀσπασμὸν καὶ τὸ Χαῖρε βοώντων σοι· Χαῖρε Μαρία ἡ πιστῶν, ἀσφαλῆς ὁδηγία πρὸς Κύριον.

Διάσωσον, ὦ Ὁδηγήτρια Μῆτερ, ἀπὸ κινδύνων, καὶ συμφορῶν χαλεπῶν καὶ κακώσεων, τοὺς τὴν σεπτὴν σου Εἰκόνα καταφιλοῦντας.

Α΄ χραντε, ἡ διὰ λόγου τὸν Λόγον ἀνερμηνεύτως, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τεκοῦσα δυσώπησον, ὡς ἔχουσα μητρικὴν παρρῆσιαν.

Αἵτησις καὶ τὸ Κοντάκιον.

Ἦχος β΄. Τοῖς τῶν αἱμάτων σου.

Οδηγητρίας Εἰκόνα τὴν πάνσεπτον, δεῦτε πιστοὶ εὐλαβῶς προσκυνήσωμεν· ἐκβλύζει γὰρ χάριν οὐράνιον, καὶ πρυτανεύει θαυμάτων χαρίσματα, ἡμῶν εἰς ψυχῶν περιποίησιν.

Προκείμενον. Ἦχος δ΄.

Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ.

Στίχ. Ἀκουσον, Θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὔς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου.

Εὐαγγέλιον, ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν.

(Κεφ. α΄ 39-49, 56)

Εἰν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἀναστᾷσα Μαριὰμ ἐπορεύθη εἰς τὴν Ὀρεινὴν μετὰ σπουδῆς, εἰς πόλιν Ἰούδα· καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου καὶ ἡσπάσατο τὴν Ἐλισάβετ. Καὶ ἐγένετο, ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἄσπασμόν τῆς Μαρίας, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς· καὶ ἐπλήσθη Πνεύματος ἁγίου ἡ Ἐλισάβετ, καὶ ἀνεφώνησε φωνῇ μεγάλη καὶ εἶπεν· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. Καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρὸς με; Ἴδου γάρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἄσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦτά μου, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. Καὶ μακαρία ἡ πιστεύουσα ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου. Καὶ εἶπε Μαριὰμ· Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, καὶ ἠγαλλίασε

τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρί μου, ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. Ἴδου γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί· ὅτι ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατὸς καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἔμεινε δὲ Μαριάμ σὺν αὐτῇ ὥσεί μῆνας τρεῖς καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

Δόξα.

Πάτερ, Λόγε, Πνεῦμα, Τριάς ἢ ἐν Μονάδι, ἐξάλειψον τὰ πλήθη, τῶν ἐμῶν ἐγκλημάτων.

Καὶ νῦν.

Ταῖς τῆς Θεοτόκου, πρεσβείαις Ἐλεῆμον, ἐξάλειψον τὰ πλήθη, τῶν ἐμῶν ἐγκλημάτων.

Στίχ. Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.

Προσόμοιον. Ἦχος πλ. β'. Ὅλην ἀποθέμενοι.

Ὁ ἴη πανυπέρλαμπρος, τῇ οὐρανίῳ σου δόξῃ, ἡ Εἰκὼν σου δεικνυται, ἡ πανυπερσέβαστος, Ὁδηγήτρια· ἥ προσπτυσσόμενοι, ἐν ἀγαλλιᾷσει, ὁμοφώνως ἐκβοῶμέν σοι· Χάριν ἀνάβλυσον, ἐξ αὐτῆς ἡμῖν ὡς φιλόστοργος, ἐξαίρουσα τὸν καύσωνα, νόσων τῶν κατ' ἄμφω καὶ θλίψεων· εὐσπλαγχνος γὰρ πέλεις, καὶ πλήρης συμπαθείας μητρικῆς, τοῖς ὡς Θεοῦ σε λοχεύτριαν, Μῆτερ μακαρίζουσιν.

Σῶσον, ὁ Θεός, τὸν λαόν σου...

ᾠδὴ ζ'. Οἱ ἐκ τῆς Ἰουδαίας.

Ῥυπτικῇ σου πρεσβείᾳ, τῆς ψυχῆς μου Παρθένε, τὰς ἐπωδύνους πληγὰς, ἐκκάθαρον καὶ δός μοι, ἀξίως βιοτεύειν, ἐν τῷ θείῳ θελήματι· καὶ γὰρ προστρέχω Ἀγνή, τῇ θείᾳ σου Εἰκόνι.

Ε 'μεγάλυνας ὄντως, τὸ Ἐκτύπωμα Κόρη, τῆς Θεαυγοῦς σου Μορφῆς, καὶ τοῦτο προσκυνοῦντες, ἐν κλίσεσι γονάτων, Ὁδηγήτρια κράζομεν· Δεῦρο ὁδήγει ἡμᾶς, ὁδὸν πρὸς σωτηρίας.

Γ αληνόμορφος πᾶσι, καὶ φαιδρότητος πλήρης, ἡ ἱερά σου Εἰκὼν, ὁρᾶται Θεοτόκε, ἀλλ' ὡς συμπαθεστάτη, τὴν γαλήνην πρυτάνευσον, τοῖς προσκυνοῦσιν αὐτήν, θερμότητι καρδίας.

Λ υπηρῶν τῶν ἐν βίῳ, ἀνωτέρους συντήρει, τῇ προμηθεῖα τῇ σῇ, καὶ πλήρωσον ἐνθέου, χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, τοὺς ἀξίως προσνέμοντας τῇ σῇ Εἰκόνι τιμὴν, Θεόνυμφε Παρθένε.

Ὡδὴ η΄. Τὸν Βασιλέα.

Κ αθάπερ κρήνη, θαυμάτων βρύει τὰ ρεῖθρα, ἡ Εἰκὼν σου Ὁδηγήτρια Παρθένε, τοῖς ἀνευφημοῦσι, τὴν ἀγαθότητά σου.

Τ ἂ ἀγαθά σου, ἐκ τῆς σεπτῆς σου Εἰκόνας, ἡμῖν δίδου Ὁδηγήτρια Κυρία, ἵνα σε τιμῶμεν, τὴν Κεχαριτωμένην.

Π ερικυκλοῦντες, τῆς παναγίας Μορφῆς σου, τὴν ἐμφέρειαν Πανάχραντε βοῶμεν· Ἰλεως Παρθένε, γενοῦ τοῖς σοῖς ἰκέταις.

Ο ρμος Παρθένε, ἐν πειρασμῶν τρικυμίαις, τῆς Εἰκόνας σου γενέσθω τῆς τιμίας, ἡ πλουσία χάρις, τοῖς σοὶ προσερχομένοις.

Ὡδὴ θ΄. Κυρίως Θεοτόκον.

Ο δήγησον πρὸς πλάτος, τὸ τοῦ σωτηρίου, χειραγωγία τῆς Θείας προνοίας σου, τοὺς εὐλαβῶς σε τιμῶντας, τὴν Ὁδηγήτριαν.

Ε ικόνι σου τιμία, τοὺς προσερχομένους, σὺ Ὁδηγήτρια Μῆτερ Ἀπείρανδρε, ἐκ ψυχοφθόρου κακίας, ῥύου τοῦ δράκοντος.

Αγάπης μητρικῆς σου, ἐκ τῆς σῆς Εἰκόνας, τὰ δῶρα δίδου Ἀγνή Ὁδηγήτρια, τοῖς πεποιθόσι βεβαίως, τῇ ἀντιλήψει σου.

Υμνοῦμεν σῆς Εἰκόνας, Δέσποινα τὴν χάριν, καὶ ἱκετεύομεν· Πρόφθασον Δέσποινα, ἐξαιρουμένη ἐκ νόσων, πάντας καὶ θλίψεων.

Τό «Ἀξιόν» ἐστὶ καὶ τὰ Μεγαλυνάρια.

Τῆς Ὁδηγητρίας Θεοῦ Μητρός, δεῦτε τὴν Εἰκόνα, ἀσπασώμεθα οἱ πιστοί, ἐξ ἧς ὥσπερ μάννα, προέρχεται ἡ χάρις, ψυχὰς τε καὶ καρδίας, ἡμῶν εὐφραίνουσα.

Ρῶσιν νέμει ἄφθονον καὶ ψυχῶν, τὰς πληγὰς ἰᾶται, ἡ Εἰκὼν σου ἡ εὐαγής, τοῖς προσερχομένοις, αὐτῇ ἐν εὐλαβείᾳ, καὶ μακαρίζουσί σε, τὴν Ὁδηγήτριαν.

Χαίροις Ὁδηγήτρια θαυμαστή, ἡ τὴν σὴν Εἰκόνα, θαυμαστώσασα ὑπὲρ νοῦν· θαυμάτων γὰρ βλύζει, τοῖς χρήζουσι τὰ ρεῖθρα, καὶ πάθη ἀποπλύνει, ψυχῆς καὶ σώματος.

Χαίροις Θεοτόκε Κόρη Ἀγνή, Μῆτερ τοῦ Ὑψίστου, Ὁδηγήτρια Μαριάμ· ἡμᾶς καθοδήγει, πρὸς τρίβον σωτηρίας, χειραγωγία θεία, τῆς προμηθείας σου.

Χαίροις ἡ τεκοῦσα ὑπερφυῶς, ὁδὸν Θεοτόκε, τὸν Σωτῆρα ἡμῶν Χριστόν· Αὐτὸν οὖν δυσώπει, ἡμᾶς ἐλεηθῆναι, τὴν θείαν σου Εἰκόνα, τιμῶντας Δέσποινα.

Πᾶσαι τῶν Ἀγγέλων αἱ στρατιαί, Πρόδρομε Κυρίου, Ἀποστόλων ἡ δωδεκάς, οἱ Ἅγιοι Πάντες, μετὰ τῆς Θεοτόκου, ποιήσατε πρεσβείαν, εἰς τὸ σωθῆναι ἡμᾶς.

Τὸ Τρισάγιον, τὰ συνήθη Τροπάρια, Ἐκτενὴς παρὰ τοῦ Ἱερέως καὶ Ἀπόλυσις μεθ' ἧν ψάλλομεν τὰ κάτωθι.

Ἦχος β΄. Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου.

Δεῦτε ἀσπασώμεθα πιστοί, χεῖλεσιν ὁμοῦ καὶ καρδίᾳ, Ὁδηγητρίας Μητρός, τὴν Εἰκόνα ἅπαντες, τὴν χαριτόβρυτον, καὶ συμφώνως βοήσωμεν· Θεόνυμφε Κόρη, χάριν σου τὴν ἔνθεον, ἡμῖν πρυτάνευσον, σώζουσα ἡμᾶς ἐκ κινδύνων, καὶ πειρατηρίων παντοίων, καὶ τῆς κακουργίας τοῦ ἀλάστορος.

Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου, εἰς σὲ ἀνατίθηνι, Μῆτερ τοῦ Θεοῦ, φύλαξόν με ὑπὸ τὴν σκέπην σου.

Δέσποινα πρόσδεξαι, τὰς δεήσεις τῶν δούλων σου καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς, ἀπὸ πάσης ἀνάγκης καὶ θλίψεως.

Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων...

Στίχοι.

Ὁδηγήτρια Θεοτόκε Παρθένε,
Σὺ ὁδήγει με πρὸς ὁδὸν σωτηρίας,
Ῥόδου Κύριλλον ταπεινὸν Ἀρχιδύτην,
Σοὶ ὑφάναντα ἱεσίαν ἐκ πόθου.

ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΟΣΙΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ,
ΝΕΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ
ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΟΥ ΥΨΟΥΣ (ΥΨΕΝΗΣ)

(15 Ὀκτωβρίου 2022)

ΧΡΟΝΙΚΟΝ

Μέ ἐκκλησιαστική λαμπρότητα καί τήν ἀθρόα συμμετοχή τοῦ πληρώματος τῆς τοπικῆς μας Ἐκκλησίας πραγματοποιήθηκαν τά Ἐγκαίνια τοῦ νεόδμητου ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ὁσίου Μελετίου (νέου Καθολικοῦ) στήν ἱερά Μονή Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Ὑψους (Παναγίας Ὑψενῆς), τό Σάββατο 15 Ὀκτωβρίου τοῦ 2022.

Στά Ἐγκαίνια προσκλήθηκαν καί συμμετεῖχαν οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολίτες Εἰρηνουπόλεως κ. Δημήτριος, Λέρου, Καλύμνου καί Ἀστυπαλαίας κ. Παῖσιος, Κυδωνίας καί Ἀποκορώνου κ. Δαμασκηνός, Κώου καί Νισύρου κ. Ναθαναήλ, Νουβίας κ. Σάββας, Σύμης κ. Χρυσόστομος καί Νέας Ζηλανδίας κ. Μύρων, οἱ Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι Τζίντζας καί Ἀνατολικῆς Οὐγκάντας κ. Σίλβεστρος, Στρατονικείας κ. Στέφανος καί Ὀλύμπου κ. Κύριλλος, Ἀγιορεῖτες Ἡγούμενοι (Ἰβήρων κ. Ναθαναήλ, Σίμωνος Πέτρας κ. Ἐλισσαῖος καί Σταυρονικήτα κ. Τύχων), Ἡγούμενοι ἄλλων Μονῶν, πολλοί Κληρικοί ἀπό τήν ἱερά Μητρόπολη Ρόδου καί ἄλλες Μητροπόλεις, Μοναχοί καί Μοναχές ἀπό διάφορα Μοναστήρια τῆς πατρίδας μας καί τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Παρέστησαν ἐπίσης οἱ Βουλευτές τοῦ Νομοῦ κ. Μάνος Κόνσολας, κ. Βασίλειος Ὑψηλάντης, κ. Ἰωάννης Παπαῶς καί ἡ κ. Μίκα Ἰα-

τρίδου, ὁ Περιφερειάρχης Νοτίου Αἰγαίου κ. Γεώργιος Χατζημάρκος, ὁ Δήμαρχος Ρόδου κ. Ἀντώνιος Καμπουράκης, ὁ Διοικητής ΑΣΔΕΝ κ. Δημήτριος Χούπης καί ἐκπρόσωποι τῶν τοπικῶν αὐτοδιοικητικῶν, στρατιωτικῶν καί ἄλλων Ἀρχῶν.

Τό ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς πραγματοποιήθηκε ἡ τελετή τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἱερῶν Λειψάνων (Ἱερομαρτύρων Χαραλάμπους καί Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καί Ὁσιοπαρθενομάρτυρος Παρασκευῆς) καί ἀκολούθησε ὁ πανηγυρικός Ἑσπερινός χοροστατοῦντος τοῦ Σεβασμιωτάτου ἀγίου Κυδωνίας κ. Δαμασκηνοῦ.

Τό πρωῒ τοῦ Σαββάτου μετά τήν Ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου στό παλαιό Καθολικό τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἔλαβε χώρα ἡ τελετή τῶν Ἐγκαινίων καί ἀκολούθησε ἡ Θεία Λειτουργία προεξάρχοντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ρόδου κ. Κυρίλλου, ὁ ὁποῖος στήν ὁμιλία του τόνισε τήν σημασία τοῦ γεγονότος, ἀναφέρθηκε στό ἱστορικό τῆς ἀνέγερσης καί ἐξέφρασε τόν ἔπαινο τῆς Ἐκκλησίας καί τίς προσωπικές του εὐχαριστίες πρὸς τήν Ἡγουμένη ὁσιωτάτη Μοναχή Μαριάμ καί τήν Ἀδελφότητα γιά τό συντελεσθέν ἔργο τῆς ἀνέγερσης τοῦ νέου καλαίσθητου καί μεγαλοπρεποῦς ἱεροῦ Ναοῦ. Ἀκολούθησε ἡ ὁμιλία τῆς ὁσιωτάτης Ἡγουμένης μέ τίς δέουσες εὐχαριστίες πρὸς ὅλους τοὺς συνεργήσαντες στήν ἀποπεράτωσή του.

Ἀκολούθησε τό γεῦμα στήν τράπεζα τῆς ἱερᾶς Μονῆς καί ἡ διανομή φαγητοῦ στοὺς πολυπληθεῖς προσκυνητές πού κατέκλυσαν τοὺς χώρους αὐτῆς.

Ὁ ἱερός Ναός τοῦ Ὁσίου Μελετίου θεμελιώθηκε στίς 13 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 2012 ἀπὸ τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ρόδου κ. Κύριλλο. Τά ἀρχιτεκτονικά σχέδια ἐκπονήθηκαν ἀπὸ τόν ἀρχιτέκτονα κ. Γεώργιο Καραβέλατζη καί γιά τήν ἀνέγερση καί διακόσμηση συνεργάστηκαν πολλοί εἰδήμονες. Τό ξυλόγλυπτο χειροποίητο εἰκονοστάσιο φιλοτεχνήθηκε ἀπὸ τόν τοπικό ξυλογλύπτη κ. Σταῦρο Σεγκούνα καί οἱ Εἰκόνες ἀπὸ τίς ἀγιογράφους ἀδελφές τῆς ἱερᾶς Μονῆς.

Τερός Ναός Ὁσίου Μελετίου (ἐξωτερική ἄποψις).

Τερός Ναός Ὁσίου Μελετίου (ἐσωτερική ἄποψις).

ΟΜΙΛΙΑ
του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ρόδου
κ. ΚΥΡΙΛΛΟΥ
κατά τήν τελετή τῶν Ἐγκαινίων
τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ὁσίου Πατρός Μελετίου
τοῦ ἐν Ὑψενῇ
(15 Ὀκτωβρίου 2022)

*«Σήμερον χιτῶνα νοητόν, τὸν ἄνωθεν ὑφαντὸν ἐκ θείας
χάριτος, ἡ Ἐκκλησία σου Κύριε, ὥσπερ νύμφη ἐστολίσα-
το, καὶ τοὺς οἰκείους συγκαλεῖ πρὸς εὐφροσύνην λαούς,
εἰς τὸ μέλπειν· Πάντα τὰ ἔργα ὑμνεῖτε τὸν Κύριον»*

(Κανὼν Ἐγκαινίων)

*Σεβασμιώτατοι καὶ Θεοφιλέστατοι ἅγιοι Ἀρχιερεῖς καὶ
οἱ λοιποὶ ἀπαξάπαντες ἐκ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου,
Ἀξιότιμοι κύριοι Ἀρχοντες τοῦ τόπου καὶ ἐκπρόσωποι
τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν,
Φιλόχριστο ἄθροισμα τῶν πιστῶν,*

Αισθήματα δοξολογίας πρὸς τὸν φιλόανθρωπο Θεό καὶ εὐγνωμο-
σύνης γιὰ τὸ ἄπειρο ἔλεός του κατακλύζουν σήμερα τίς ψυχές
μας. Πρόξενος πνευματικῆς εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάσεως ἀνέτειλε
ἡ παροῦσα ἡμέρα καὶ χαίρει τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμα τῆς Παυ-
λικῆς Ἐκκλησίας τῶν Ροδίων γιὰ τὸ σημερινό ἐξαιρετο γεγονός.
«Δόξα τῷ Θεῷ» γιὰ τὴν μεγάλη τούτη ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποία **«ἡ
χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡμᾶς συνήγαγε»** γιὰ νὰ ἐπιτελέσουμε τὰ
Ἐγκαίνια τοῦ νεοδημένου ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ὁσίου καὶ θεοφόρου Πα-
τρός Μελετίου στὸν ἀπὸ τοὺς παλαιοχριστιανικοὺς ἤδη χρόνους
ἁγιασμένο τοῦτο τόπο τῆς παλαιφάτου ἱερᾶς καὶ σεβασμίας Μονῆς
τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Ὑψους, τῆς σήμερα γνωστῆς ὡς
Ὑψενῆς, ἀποδίδοντες τὴν τιμὴ καὶ τὸν ὕμνο στό ἡγιασμένο τέκνο

της Ροδονήσου, τό ὄνομα τοῦ ὁποίου ἀναγράφηκε στίς ἀγιολογικές Δέλτους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τήν εὐλογημένη ἐκείνη ἡμέρα τῆς 17ης Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 2013 κατόπιν προτάσεως τῆς ἐλαχιστότητάς μου καί ἀποφάσεως τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου καί τῆς περί Αὐτόν Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἡ Ἱερὰ Μονή τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Ὑψους, τῆς Παναγίας Ὑψενῆς, συγκαταλέγεται στά ἀρχαιότερα καί ἱερώτερα σεβάσματα τῆς τοπικῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας μας. Τήν περίοδο τῆς ἀκμῆς της διαδέχθηκαν οἱ χρόνοι τῆς ἐρήμωσής της ἐξαιτίας τῶν καιρικῶν περιστάσεων πού ταλαιπώρησαν καί δοκίμασαν τό νησί μας. Ἀλλά παρόλο πού τά κτίσματα κατέπεσαν καί σβήστηκε πρὸς καιρόν ἡ ἀκοίμητη κανδήλα της ἡ θεία χάρις δέν ἐγκατέλειψε τόν τόπο. Ὁδήγησε ἐδῶ, μέ θαυμαστές ἀποκαλύψεις καί παράδοξα σημεῖα τόν «*πτωχὸν τῷ Πνεύματι*» καί «*καθαρὸν τῇ καρδίᾳ*» Μελέτιο γιά νά γίνει ὁ ὑπουργός τῆς εὐδοκίας τῆς Θεομήτορος καί νά ζωογονήσῃ τό Μοναστήρι της. Ἐδῶ ὁ Ὁσιος ὁδηγούμενος ἀπὸ οὐράνιο φῶς βρῆκε τήν κρυμμένη Εἰκόνα της καί παρέδωσε ὁλοκληρωτικά τήν ὑπαρξή του στήν ὑπουργία τοῦ θαύματος. Ἐδῶ βάσταξε μέ ὁλοκληρωτική αὐταπάρνηση τόν σταυρό τῆς μοναχικῆς του ἀφιέρωσης, ἀγωνιζόμενος γιά τήν ἀνοικοδόμηση τῆς ἐρειπωμένης Μονῆς καί ἀναδεικνύοντάς την λιμάνι σωτήριου γιά τόν χειμαζόμενο τότε ἀπὸ τά δεινά τῆς ἀλλοπίστου δουλείας χριστιανικό λαό τῆς Ρόδου. Ἀπὸ ἐδῶ τό φῶς του ἔλαμψε «*ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων*», σύμφωνα μέ τόν εὐαγγελικό λόγο, καί διέλυσε πυκνά σκοτάδια ψυχικῆς θλίψης καί σωματικῆς ταλαιπωρίας. Στό πρόσωπό του ὁ λαός μας ἀναγνώρισε τόν γνήσιο ἄνθρωπο καί πιστό ὑπηρέτη τοῦ Θεοῦ καί τόν ἔστεψε, ἐνῶ ἀκόμα βρισκόταν στήν παρούσα ζωή, μέ τό στεφάνι τῆς ἀγιότητος.

Συμπληρώθηκε δεκαετία ἀπὸ τήν ἡμέρα ἐκείνη τῆς 13ης Ἰουνίου τοῦ ἔτους 2012, κατὰ τήν ὁποία, μετὰ τόν Ἑσπερινό τῆς Μνήμης τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος Κυρίλλου Ἀρχιεπισκόπου Γορτύνης, κατατέθηκε ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ ὑπὸ ἀνέγερση Ναοῦ καί ἄρχισαν οἱ οἰκοδομικές ἐργασίες. Στίς δυσκολίες τῶν καιρῶν καί στά προσκόμματα τῶν ἀνθρώπων ἀντιτάχθηκε ἡ βεβαιότητα τῆς πίστεως ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μέ τήν μεσιτεία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καί τοῦ Ὁσίου Με-

λετίου θά συνεργήσει στην οικόδομή και άποπεράτωση. Ένθυμούμαι τίς πρώτες συζητήσεις για την οικόδομή ενός παρεκκλησίου στον αΰλειο χώρο της Μονής. Όραματιζόμουν ένα μεγάλο Ναό άντάξιο της αγιότητας και της προσφοράς του Όσίου, ό όποιος κατά την πρώτη μου επίσκεψη στό Μοναστήρι του, στις 14 Ίουνίου του έτους 2004, μέ ύποδέχθηκε μέ την εύωδία της τιμίας Κάρας του. Όμως ό σκεπτικισμός ήταν μεγάλος, και κατά τά ανθρώπινα δικαιολογημένος, όσον άφορά την έξασφάλιση τών πόρων και την ύλοποίηση του μεγαλεπήβολου για την έποχή της οικονομικής κρίσης έγχειρήματος. Έπέμεινα στην άποψη μου για την οικόδομή ενός μεγάλου και περικαλλούς Ναού, νέου Καθολικού της Ίερās Μονής, και εύχαριστώ την Όσιωτάτη Καθηγουμένη Μοναχή Μαριάμ και την Άδελφότητα για την άποδοχή της και τόν μεγάλο άγώνα πού άνέλαβαν και μέ έπιτυχία έτελείωσαν. Σήμερα όλοι μαζί βιώνουμε την αλήθεια του άποστολικού λόγου ότι **«ή έλπίς ού καταισχύνει»**.

Δοξάζω τόν έν Τριάδι Θεό και εύχαριστώ την έφορο της Μονής Ύπεραγία Θεοτόκο, διότι έτυχε σέ μένα, τόν έλάχιστο έν Έπισκόποις, ή εύλογία, ή τιμή και ό κλήρος νά διενεργήσω τά δέοντα για την έπίσημη κατάταξη του Όσίου Πατρός Μελετίου στό Άγιολόγιο της κατ' Άνατολάς Όρθοδόξου Έκκλησίας, σύμφωνα μέ τά άπό αιώνες κρατούντα και σήμερα νά έγκαινιάζω τόν πρώτο έπ' όνόματί του οικόδομηθέντα Ναό μέ τά λείψανα του Άγίου Ίερομάρτυρος Χαραλάμπους, της Άγίας Όσιοπαρθενομάρτυρος Παρασκευής και του μεγάλου τέκνου της ιερās μετανοίας μου, της ιστορικής και περικλύτου Μονής της Άγκαράθου, Άγίου Ίερομάρτυρος Κυρίλλου του Λουκάρεως του άπό του Άλεξανδρινού Θρόνου Οίκουμενικού Πατριάρχου, τό όνομα του όποιου πρόσφατα καταγράφηκε στό Άγιολόγιο της Όρθοδόξου Έκκλησίας. Είθε ή χάρη τους νά συνεργεί πάντοτε μέ την χάρη του Όσίου και την χάρη του Άγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου και του όμωνύμου του Όσίου Άγίου Μελετίου του Πηγά, του Άγκαραθίτου Πατριάρχου Άλεξανδρείας, έπ' όνόματι τών όποίων καθιερώθηκαν τά δύο άλλα θυσιαστήρια του τρισυποστάτου τούτου ιεροϋ Ναού, και νά άποβαίνει ένισχυτική για την Άδελφότητα της ιερās Μονής πρός δόξα Θεού και σωτηρία ψυχών.

Εύχαριστούμε τούς άγίους άδελφούς Άρχιερείς Είρηνουπόλεως κ. Δημήτριο, Λέρου, Καλύμνου και Άστυπαλαίας κ. Παΐσιο, Κυδω-

νίας καί Ἀποκορώνου κ. Δαμασκηνό, Κώου καί Νισύρου κ. Ναθαναήλ, Νουβίας κ. Σάββα, Σύμης κ. Χρυσόστομο καί Νέας Ζηλανδίας κ. Μύρωνα, τούς Θεοφιλεστάτους Ἐπισκόπους Τζίντζας καί Ἀνατολικῆς Οὐγκάντας κ. Σίλβεστρο, Στρατονικείας κ. Στέφανο καί Ὀλύμπου κ. Κύριλλο γιά τήν παρουσία τους καί τήν συμμετοχή τους στήν χαρά μας. Εὐχαριστοῦμε τόν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτη πρ. Γάβρου καί Χώρας κ. Ἀμφιλόχιο, ὁ ὁποῖος ὡς συγχωριανός τοῦ Ὁσίου, πρῶτος κατέγραψε τήν διασωθεῖσα προφορική παράδοση καί ἐπαναλειτούργησε τήν Μονή τῆς Ὑψενῆς, γιά νά καυχώμαστε ὡς τοπική Ἐκκλησία σήμερα γι' αὐτή. Εὐχαριστοῦμε τούς Πανοσιολογιωτάτους ἁγιορεῖτες Καθηγουμένους Ἰβήρων κ. Ναθαναήλ, Σίμωνος Πέτρας κ. Ἐλισσαῖο καί Σταυρονικήτα κ. Τύχωνα, τούς ἄλλους Καθηγουμένους, τούς Κληρικούς, τούς Μοναχοὺς καί τίς Μοναχές πού ἦλθαν γιά νά συνεορτάσουν μαζί μας. Εὐχαριστοῦμε τούς ἐκπροσώπους τῶν τοπικῶν πολιτικῶν καί στρατιωτικῶν Ἀρχῶν γιά τήν παρουσία τους. Εὐχαριστίες ὀφείλονται στόν Ἐφημέριο Λάρδου π. Σάββα Παπαδημητρίου, ὁ ὁποῖος μαζί μέ τούς κατοίκους τῆς Λάρδου κράτησαν γιά πολλά χρόνια ἄσβηστο τό καντήλι της. Εὐχαριστοῦμε τούς Ἐφημερίους τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας, οἱ ὁποῖοι μέ προθυμία καί ἀγάπη διακονοῦν ὅλα αὐτά τά χρόνια τίς λειτουργικές ἀνάγκες τῆς ἱερᾶς Μονῆς.

Ἐπίσης ὅλους, ὅσοι συνήργησαν στήν ἀνέγερση καί ἀποπεράτωση τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ, τῶν ὁποίων τά ὀνόματα θά ἐκφωνήσῃ στήν προσφώνησή της ἡ ἁγία Καθηγουμένη, ἰδιαίτερα δέ τούς ὁμογενεῖς μας στήν Ἀμερική πού μέ τήν συνδρομή τους ἀπέδειξαν γιά μιά ἀκόμα φορά ὅτι δέν λησμονοῦν τόν τόπο τῆς καταγωγῆς τους. Ἐπισφραγίζουμε, ἐκφράζοντας εὐχαριστίες πρὸς ὅλους ἐσᾶς, τόν φιλόχριστο καί φιλάγιο λαό μας, ὁ ὁποῖος μέ τήν παρουσία καί συμμετοχή του σήμερα στήν τελετή τῶν Ἐγκαίνιων καταθέτει τήν μαρτυρία γιά τήν ἀγιότητα τοῦ Ὁσίου Πατρός καί ἐπιστηρίζει τήν Ἀδελφότητα τῆς ἱερᾶς Μονῆς στήν «**Κατά Χριστόν**» πορεία της.

Μνημονεύουμε ἀξιοχρέως τῶν εὐσεβῶν καί παραδοσιακῶν κατοίκων τῆς Λάρδου καί τῆς εὐρύτερης περιοχῆς, οἱ ὁποῖοι μέσα ἀπό τίς προφορικές διηγήσεις κράτησαν ζωντανή τήν παράδοση γιά τήν χριστομίμητη πολιτεία καί τά θαύματα τοῦ Ὁσίου καί τά παρέδωσαν στοὺς μεταγενεστέρους. Μνημονεύουμε τοῦ ὀνόματος τοῦ μα-

καριστοῦ προκατόχου μας Ἀποστόλου Τρύφωνος, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἐκ μέρους τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας ἀναγνώρισε τὴν ἀγιότητά του καὶ ἔδωσε τὴν ἐντολή κατασκευῆς τῆς πρώτης λειψανοθήκης γιὰ νὰ φυλαχθοῦν τὰ τίμια λείψανά του. Μνημονεύουμε ἐπίσης ὅλων τῶν μακαριστῶν Ἐφημερίων τῆς Λάρδου καὶ ὅσων ἔζησαν ὡς φύλακες στὴν Μονή, οἱ ὁποῖοι δέν ἔπαυσαν νὰ τὴν λειτουργοῦν, νὰ ἀνάβουν τὸ καντήλι της καὶ νὰ τὴν διατηροῦν μέχρι τὴν ὥρα πού εὐδόκησε ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος νὰ ἐπαναλειουργήσῃ ὡς γυναικεία πλέον Μονή.

Στὴν σημερινὴ Ἀδελφότητα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὑψενῆς ἔλαχε ὁ κλῆρος νὰ συνεχίζει τὴν παράδοση τοῦ Ὁσίου Μελετίου. Εἶναι μεγάλη ἡ εὐθύνη καὶ βαρὺ τὸ χρέος ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἄριστη κα-
θηγεσία τῆς Ἡγουμένης Μαριάμ καὶ μέ πνευματικό ὁδηγὸ τὸν Ἡγούμενο τῆς Μονῆς Σταυρονικήτα τοῦ Ἁγίου Ὁρους πανοσιολογιώτατο Ἀρχιμανδρίτη κ. Τύχωνα βαδίζει τὸν δρόμο πού ὁ Ὁσιος ἐπανδρυτής καὶ κτίτορας πρῶτος ἐβάδισε, ἀνταποκρίνεται ἐπάξια, μέ σύνεση καὶ φόβο Θεοῦ, στό πνευματικό της καθῆκον καὶ καταθέτει δυναμικά τὸ **«παρόν τοῦ Θεοῦ»** στὴν ταραγμένη ἐποχὴ μας. Μέσα σέ λίγα χρόνια ἐγιναν τόσα πολλά μέ ἀποκορύφωμα τὴν ἀνέγερση τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ. Ἡ προσπάθεια ἦταν τεράστια, κάποιες φορὲς φαινόταν ὅτι ξεπερνοῦσε τίς ὑπάρχουσες δυνάμεις. Μεγάλῃ ἡ ἀγωνία καὶ ὑπερμεγέθης ὁ ἀγώνας.

Σήμερα καυχᾶται σύμφωνα μέ τὸν ἀποστολικὸ λόγο **«ὁ καυχώ-
μενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω»**. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἀπόφασης γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ Ναοῦ ἔλεγα: **«Ἐμεῖς ἀρχίζουμε, ὁ Θεός καὶ ὁ Ὁσιος
θά τὸ τελειώσει»**. Αὐτὸ καὶ ἐγινε. Στὴν Ἐκκλησία τὰ πάντα ἐνεργεῖ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ **«ἐν μέσῳ παραδοξοτήτων καὶ ἀντιξοοτήτων»** μέ βασικὴ ἀρχὴ τὸ ἀποστολικὸ **«τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνε-
ργεῖ εἰς ἀγαθόν»**.

Ἐκφράζω τὴν εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἅπειρες προσωπι-
κές εὐχαριστίες πρὸς τὴν Ὁσιωτάτη Καθηγουμένη καὶ τὴν Ἀδελφότη-
τητα γιὰ ὅσα μέ ζῆλο καὶ αὐταπάρνηση ἐργάστηκαν καὶ ἐργάζονται. Καταθέτω τὴν ὁμολογία γιὰ τὴν ὑποδειγματικὴ ἀναστροφή στὴν
σχέση τους μέ τὸν Ποιμενάρχη τους, τὴν ἱερὰ Μητρόπολη καὶ τὴν
τοπικὴ Ἐκκλησία. Δίδοντας τὴν ὑπόσχεση γιὰ ἀκατάπαυστο πα-
τρικὸ ὑποστηριγμὸ εὐχομαι νὰ καλλιεργεῖ ἀκατάπαυστα τὰ ἀγαθὰ

τῆς εἰρήνης καί νά οἰκοδομεῖ τήν ἐνότητα γιά νά δοξάζεται ὁ Θεός καί νά ἀνακαινίζονται ψυχές.

Κλείνοντας τόν λόγο ἐπιθυμῶ νά τονίσω ὅτι, μέσα στά πλαίσια τῆς σημερινῆς γενικῆς χαρᾶς καί πανηγύρεως, ἐπιβάλλεται νά προσλάβουμε τό μήνυμα τῶν Ἑγκαινίων, μήνυμα τό ὁποῖο ὁ Θεός ἀπευθύνει στόν καθένα ἀπό μᾶς προσωπικά. Τό χρέος τοῦ ἐγκαινισμοῦ τῆς ὑπάρξεώς μας, τοῦ ἀνακαινισμοῦ της, γιά νά καταφάσκουμε τήν χριστιανικότητα καί ἐκκλησιαστικότητά μας καί νά εἴμαστε **«ναοὶ Θεοῦ ζῶντος»**, ὅπως διδάσκει ὁ Ἀπόστολος. Χρέος τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι ἡ ἀδιάκοπη ἀνανεωτική προσπάθεια στήν μέσα στόν χρόνο σχέση του μέ τόν ἄχρονο καί αἰώνιο Θεό. Οἱ ὕμνοι τῶν Ἑγκαινίων πού ψάλλαμε μᾶς προέτρεψαν: **«Τὰ παρόντα ἐγκαίνια πνευματικῶς πανηγυρίζωμεν»· «Ἐγκαινίζεσθε ἀδελφοί· καί τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποθέμενοι, ἐν καινότητι ζωῆς πολιτεύεσθε, πᾶσι χαλινὸν ἐπιθέντες, ἐξ ὧν ὁ θάνατος· πάντα τὰ μέλη παιδαγωγήσωμεν, πᾶσαν πονηρὰν τοῦ ξύλου βρώσιν μισήσαντες, καί διὰ τοῦτο μόνον μεμνημένοι τῶν παλαιῶν, ἵνα φύγωμεν· Οὕτως ἐγκαινίζεται ἄνθρωπος, οὕτω τιμᾶται ἡ τῶν Ἑγκαινίων ἡμέρα»**. **«Ἀνακαινίζου»** εἶναι ἡ πρόσκληση. Ἑγκαινισμός τῆς ὑπάρξεως καί καθιέρωση τῆς ζωῆς στόν Θεό τῆς εἰρήνης, τῆς ἀγάπης, τοῦ ἐλέους καί τῆς φιланθρωπίας. Γιά νά καταστοῦμε ναοὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὄχι μέ γενικότητες καί ἀοριστίες, ἀλλὰ καλλιεργώντας τούς καρπούς του στήν καθημερινότητα τῆς ζωῆς μας.

Ἄς παρακαλέσουμε τόν Θεό, ὁ σήμερα ἐγκαινιασθεὶς ἱερός Ναός τοῦ Ὁσίου καί θεοφόρου Πατρός Μελετίου νά παραμένει πάντοτε ὁ καθαγιασμένος χώρος, ὅπου θά τελεσιουργεῖται τό μυστήριό τῆς βασιλείας τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Νά ἀποτελεῖ ἀληθινὸ φυτώριο πνευματικῆς καλλιέργειας καί ζωῆς καί νά ἀκτινοβολεῖ τήν ἀλήθεια, τήν δύναμη καί τό κάλλος τῆς Ὁρθοδοξίας μας καί τῆς παραδόσεως τῶν Πατέρων μας.

«Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ, ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν, αὐτῷ ἢ δόξα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων. Ἀμήν»

(Ἐφεσ. γ', 20-21)

ΟΜΙΛΙΑ
τῆς Καθηγουμένης
Μαριὰμ Μοναχῆς
κατὰ τὴν τελετὴ τῶν Ἐγκαινίων
τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ὁσίου Πατρὸς Μελετίου
τοῦ ἐν Ὑψενῇ
(15 Ὀκτωβρίου 2022)

*Σεβασμιώτατε Πάτερ καὶ Δέσποτα,
Σεβασμιώτατοι καὶ Θεοφιλέστατοι ἅγιοι Ἀρχιερεῖς,
Πανοσιολογιώτατοι Καθηγούμενοι καὶ Ὁσιολογιώτατες
Καθηγούμενες,
Σεβαστοὶ πατέρες καὶ σεβαστὲς ἀδελφές,
Ἐντιμότατοι ἄρχοντες,
Ἀξιότιμοι ἐκπρόσωποι τῶν πολιτικῶν, στρατιωτικῶν
καὶ λοιπῶν Ἀρχῶν,
Εὐλαβεῖς ἀδελφοὶ καὶ προσκυνητές,*

**«Δόξα τῷ Παναγὰθῳ Θεῷ, Ἰησοῦ Χριστῷ καὶ
τῇ Μητρὶ Αὐτοῦ Κυρίᾳ Ὑψενῇ, πάντων ἔνεκεν ἑσαεῖ».**

Ἡ πειρὴ εὐγνωμοσύνη στὸν εὐεργέτη καὶ πανοικτίρμονα τριαδικὸ Θεὸ καὶ τὴν Παναγία μας πλημμυρίζει τὶς καρδιές μας γιὰ τὴν εὐλογία ποὺ ἀξιωθήκαμε, νὰ ἐορτάζουμε σήμερα τὴν χαρμόσυνη καὶ πολυπόθητη ἡμέρα τῆς καθιέρωσης τοῦ νεόδμητου ἱεροῦ Ναοῦ, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ὁσίου Μελετίου τοῦ ἐν Ὑψενῇ.

Ἰδιαιτέρως δὲ στὴν παροῦσα συγκυρία, κατὰ τὴν ὁποία συμπληρώνονται τριάντα ἔτη ἀπὸ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς σημερινῆς ἀδελφότητος στὴν Ἱερὰ Μονή, ὅταν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ὁδήγησε σὲ αὐτὸν τὸν εὐλογημένο τόπο τοῦ Ὑψους τὰ βήματα τῆς πολυσεβαστῆς Γερόντισσάς μας, Προηγουμένης Εὐγενίας μοναχῆς, πραγματώνοντας τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἀνασύσταση τῆς Μονῆς, μὲ τὴν

προτροπή τοῦ σεβαστοῦ Γέροντα κ. Ἀμφιλοχίου Τσούκου, πρώην Μητροπολίτου Γάνου καὶ Χώρας, τὸν ὁποῖον εὐχαριστοῦμε εὐγνωμόνως καὶ ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ἐδῶ τὸ γεγονός ὅτι πρῶτος κατέγραψε τὴν προφορική παράδοση γιὰ τὸν Ὅσιο Μελέτιο.

Εὐχαριστοῦμε ἐπίσης καὶ θὰ μνημονεύουμε ἀξιοχρέως τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατριάρχου μας κ.κ. Βαρθολομαίου καὶ τῶν μελῶν τῆς περὶ Αὐτοῦ Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου γιὰ τὴν καταγραφή τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὁσίου στὶς Ἀγιολογικὲς Δέλτους τῆς Ἐκκλησίας μας στὶς 27 Νοεμβρίου 2013.

Αὐτὸν τὸν τόπο λατρείας ὑπέδειξε, δύο αἰῶνες νωρίτερα, ἡ ἴδια ἢ Μητέρα τοῦ Θεοῦ στὸν νεαρὸ τότε ἀκόμη Ἑμμανουήλ καὶ μετέπειτα «παπα-Μελέτιο τὸν ἀσκητή», ὅπως ἀποκαλοῦσαν τὸν Ὅσιο, γιὰ νὰ ἀνοικοδομήσει ἐκ βάθρων τὸν Ναὸ Της.

Ἡ ἀδελφότητα καμπτόμενη ἀπὸ ἱερὸ χρέος πρὸς τὸν Ἅγιο κτίτορα τῆς Μονῆς μας καὶ τὸν ἔμπονο ἀσκητικὸ βίο του, ἀνήγειρε κατόπιν εὐλογίας καὶ προτροπῆς τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ρόδου κ.κ. Κυρίλλου, τὸν σεβάσμιο τοῦτο Ναὸ πρὸς τιμὴν Του, ἐκπληρώνοντας τὸν θεῖο πόθο τῶν εὐλαβῶν χριστιανῶν τῆς Ρόδου, ὁλόκληρης τῆς Δωδεκανήσου, ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτῆς, οἱ ὁποῖοι τιμοῦν, ἀγαποῦν καὶ εὐλαβοῦνται τὸν Ὅσιο Μελέτιο.

Μὲ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ, ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ὁσίου Μελετίου τοῦ ἐν Ὑψενῇ τέθηκε ἀπὸ τὸν σεπτὸ Ποιμενάρχη μας στὶς 13 Ἰουνίου τοῦ 2012. Ξεκινήσαμε μὲ τὴν ἐκτέλεση ἐκσκαφῆς, γιὰ νὰ τοποθετήσουμε στὰ θεμέλια τοῦ οἰκοδομήματος, μιὰ πέτρα μὲ χαραγμένο πάνω της, τὸν Τίμιο Σταυρό. Ταυτόχρονα, ἀκουμπούσαμε πάνω σ' ἐκεῖνον τὸν θεμέλιο λίθο, τὴν προσδοκία καὶ τὴν αἰσιοδοξία μας. Ὁ νεόδμητος Ναὸς οἰκοδομήθηκε πρωτίστως γιὰ νὰ ἀποδίδουμε τὸ ὀφειλόμενο σέβας, τὴν τιμὴ καὶ τὸν ὕμνο στὸν προστάτη Ἅγιο τῆς Μονῆς μας, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρης τῆς νήσου Ρόδου. Ὡς ἔργο διακονίας καὶ προσφορᾶς δὲ γιὰ νὰ ἐξυπηρετεῖ τις λειτουργικὲς ἀνάγκες τῆς ἀδελφότητος καὶ τῶν εὐσεβῶν προσκυνητῶν, ἰδιαίτερος τις ἡμέρες ἐκεῖνες κατὰ τις ὁποῖες ὁ λατρευτικὸς χώρος στὸ μικρὸ Καθολικὸ τῆς Μονῆς δὲν ἐπαρκεῖ.

Ἡμέρα ἱστορική καὶ πανευφρόσυνος ἢ σημερινὴ φωτοφόρος ἑορτὴ τῶν Ἑγκαινίων. Ἡ δοξολογία μας καὶ οἱ εὐχαριστίες μας εἶναι πρῶτα πρὸς τὸν Ἅγιο Θεὸ καὶ δεύτερον σὲ σᾶς Σεβασμιώτατε ποι-

μενάρχα μας κ.κ. Κύριλλε. Μὲ τὴν πνευματικὴ σὰς ἔμπνευση δώσα-
τε τὸ ἔναυσμα καὶ τὴν ἀφορμὴ γιὰ τὴν δημιουργία αὐτοῦ τοῦ Ναοῦ,
ἐνῶ παράλληλα ζήσατε τὶς ἀγωνίες τῆς ταπεινῆς ἀδελφότητάς μας
γιὰ τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἔκβαση τοῦ ἔργου. Ἐνθυμοῦμαι πῶς, κατὰ
τὴν πρώτη Σας ἐπίσκεψη στὴν Ἱερὰ Μονή, μετὰ τὴν ἀνάρρησή Σας
στὸν θρόνο τῆς Παυλικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρόδου, ὁ Ὅσιος Μελέτιος
σὰς ὑπεδέχθη διὰ τῆς εὐωδίας τῶν θαυματουργῶν καὶ χαριτοβρύ-
των αὐτοῦ λειψάνων, θέλοντας ἴσως νὰ καταδείξει τὴν κατοπινὴ
δράση σας γιὰ τὴν κατάταξή του στὶς ἀγιολογικὲς δέλτους τῆς
Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὴν συγγραφὴ ἱερῶν ἀκολουθιῶν πρὸς
τιμὴν Του, παρέχοντας τὴν δυνατότητα σὲ κάθε εὐλαβῇ χριστιανό,
νὰ ὑμνεῖ καὶ νὰ ἐπικαλεῖται τὶς πρεσβεῖες τοῦ Ὁσίου.

Ὁμολογοῦμε πῶς τὸ ζήτημα τῆς ἀνεγέρσεως νέου Ἱεροῦ Ναοῦ
μὲ τὴν πτωχεία τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, καὶ μάλιστα τέτοιου μεγέ-
θους, ὡς σκέψη καὶ μόνο προκαλοῦσε τρόμο καὶ ἀπορία, συνέιχε
τὸν νοῦ, ὀρώντας το ἀκατόρθωτο. Πέρασαν δέκα ἔτη, σμιλευμένα
μὲ ποικίλες δοκιμασίες. Ἀναθέσαμε στὸν Θεὸ τὶς ἐλπίδες μας καὶ πα-
ρακαλέσαμε τὴν Παναγίας μας, νὰ σκεπάζει μὲ τὶς πρεσβεῖες τῆς καὶ
μὲ τὶς προσευχὲς Τῆς, ὅλους τοὺς συντελεστὲς τοῦ ἔργου. **«Δόξα τῷ
Θεῷ πάντων ἔνεκεν»**. Ἡ δημιουργικὴ πορεία ποὺ διήνυσε ἡ ἀδελ-
φότητα ἀναλαμβάνοντας τὸ τιτάνιο ἔργο τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ πε-
ρικαλλοῦς αὐτοῦ ναοῦ καταδεικνύουν περίτρανα τὸ θαῦμα τῆς πί-
στεως στὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ποὺ εὐδόκησε μὲ τὶς μεσιτεῖες τῆς
Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου μας, τὸ ἀκατόρθωτο νὰ γίνῃ κατορθωτό.
Συγκινούμεθα ἀναλογιζόμενοι πῶς **«Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις
δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν»** (Λουκ. ιη', 27).

Τὰ ἔμψυχα σκηνώματα τοῦ Θεοῦ, οἱ Ἅγιοί μας, κατοικοῦν στὰ
ἐπίγεια σκηνώματα τοῦ Ἁγίου Θεοῦ, στὰ ἐργαστήρια τῆς ἀγιότητος,
στὰ κτιστὰ ἐκτυπώματα τῆς ἀκτίστου χάριτος τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ
στὶς Ἐκκλησίες ὅπου ἀναπτύσσεται ἡ ἀγιότητα. Ὁ ὅσιος Μελέτιος,
πάντοτε μελετοῦσε φανερὰ καὶ θαυμαστὰ γιὰ τὴν πρόοδο τῶν ἐργα-
σιῶν στὸν πρῶτο πρὸς τιμὴν Του ἀνεγειρόμενο Ἱερὸ Ναὸ καὶ σὲ
κάθε πειρασμὸ καὶ δυσκολία αὐτὸς προπορευόταν. Παρὰ τὶς ἀνθρώ-
πινες ἀδυναμίες, θαυμαστὰ καὶ ἀνέλπιστα γεγονότα ἐνθάρρυναν τὴν
ἀδελφότητα στὴν θεάρεστη αὐτὴ προσπάθεια. Βιώνοντας μυστικὰ τὴν
παρουσία τοῦ Ἁγίου μας ὡς «ἐπιβλέπωντος μηχανικοῦ», διαβήκαμε

τὴν μακρὰ πορεία ὡς τὴν ἀποπεράτωση τοῦ ἔργου ὑπερβαίνοντας κάθε ἐμπόδιο. Ἀνεξάντλητες οἱ δωρεές τοῦ Ἁγίου μας.

Ἐφθασε ἡ στιγμή. Ἀτενίζοντας τώρα περατωμένο καὶ εὐπρεπισμένο τὸν Ἱερὸ Ναό του, αὐθόρμητα ἀναφωνοῦμε ὡς ὁ Μωϋσῆς: **«Ἰδὼν ἐπινίκιον, ἄσωμεν πάντες, Θεῷ τῷ ποιήσαντι, θαυμαστὰ τέρατα...»**. Χαρά, συγκίνηση, ἀλλὰ καὶ δέος κατακλίζει τὶς ψυχές μας, ἀντικρίζοντας αὐτὸ τὸ μεγάλο ἔργο. Ὁ περικαλλὴς Ναός, ἐγκαινιασμένος καὶ γεμάτος οὐράνια χαρίσματα, δὲν εἶναι μόνον ἓνα δῶρο τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεό. Εἶναι καὶ ἓνα δῶρο τοῦ Θεοῦ, πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Μὲ τὰ σημερινὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὁσίου Μελετίου ἀνοίξε καὶ ἐπίσημα μία πύλη τοῦ οὐρανοῦ, μία πύλη ποὺ θὰ δέχεται ὃχι μόνο τὶς ἀδελφές τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς εὐλαβεῖς προσκυνητές. **«Ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος· οὐκ ἔστι τοῦτο ἀλλ' ἡ οἴκος Θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ»** (Γένεσις κη', 17). Ἀνοίξε μία δίοδος πρὸς τὸν οὐρανό, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ κατέρχεται ἡ θεία χάρη, ποὺ θὰ ἀγιάζει διὰ τῶν ἱερῶν μυστηριῶν τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς προσευχῆς θὰ ἀναβιβάζει τοὺς πιστοὺς πρὸς τὸν οὐρανό. Κάθε ναὸς ὁ ὁποῖος ἐγκαινιάζεται παύει νὰ ἀποτελεῖ κτίσμα καὶ μὲ τὴν χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γίνεται ἱερὸ θυσιαστήριο. Μετὰ τὸν ἐγκαινιασμό τὰ πάντα ἐντὸς τοῦ Ναοῦ γίνονται καινούρια καὶ λάμπουν μὲ μία μυστικὴ χάρι, διότι πληροῦνται ἀπὸ τὴν Χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. **«Καὶ εἶδον καὶ ἰδοὺ πλήρης δόξης ὁ οἴκος Κυρίου»** (Ἰεζεκιήλ μδ', 4).

Ἀλλὰ, ὅπως ἀκούσαμε καὶ στὸν Ἀπόστολο, κάθε ἓνας εἶναι καὶ ναὸς τοῦ Θεοῦ **«ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω»**. Θὰ μῶ λέγει μὲς στὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ κατοικήσω καὶ θὰ κάνω περίπατο, μὲ ὅλην μου τὴν ψυχή. Ἄς τελέσουμε λοιπὸν καὶ τὰ ἐγκαίνια τοῦ προσωπικοῦ μας ναοῦ, διότι ὁ σκοπὸς τῶν ἐγκαινίων δὲν εἶναι μόνο ὁ ἁγιασμός τοῦ Ναοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ δικός μας διὰ τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Εὐχόμαστε λοιπὸν ὁ ἱερὸς αὐτὸς ναὸς νὰ γίνῃ καταφύγιο καὶ λιμάνι τῶν πιστῶν, νὰ ἀποτελέσει ἀφορμὴ νὰ κάνουμε καινούριους τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ νὰ ἀφήσουμε πίσω τὸν παλαιὸ ἀνθρωπο, νὰ πολιτευθοῦμε στὴν καινούρια ζωή, διότι ἔτσι γίνεται νέος ὁ ἀνθρωπος, ἔτσι τιμᾶται ἡ ἡμέρα τῶν Ἐγκαινίων.

Καί μπορεί ὁ πιστὸς λαὸς νὰ σεμνύνεται καὶ νὰ καυχᾶται ἐν Κυρίῳ, διότι μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν Ἅγιο, μὲ τὶς ἀκαταπόνητες προσπάθειές του ἐπέτυχε αὐτὸ τὸ θαῦμα ποὺ θαυμάζουμε ὅλοι σήμερα. Αὐτὸ τὸ ἔργο προέκυψε ὄχι ἀπλᾶ ἀπὸ τὸ ὑστέρημα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ πλεόνασμα τῆς ἀγάπης τους ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τους νὰ προσφέρουν τὸ καλύτερο γιὰ τὸν Θεό. Ἡ ἀμοιβή τους ἀμοιβή αἰώνια. Πραγματικά, κάθε λιθαράκι αὐτοῦ τοῦ ναοῦ ἀπὸ τὰ θεμέλια ἕως καὶ τὸν σταυρὸ τοῦ τρούλλου ἀναγράφει τὸ ὄνομα τοῦ καθενός σας.

Σταθμὸ στὰ δεδομένα τῆς Νήσου μας καὶ μία συγκλονιστικὴ μαρτυρία τῆς βαθιᾶς πίστεως τοῦ λαοῦ μας, ποὺ πάντοτε ἀφειδῶς προσφέρει πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ τιμὴν τοῦ Ἁγίου μας, ἀποτελεῖ ὁ νεόδημος λιθόκτιστος Ναὸς τοῦ Ὁσίου. Μὲ τὴν ἀποπεράτωσή του ἐκπληρώνεται ἕνα πνευματικὸ χρέος. Δοξάζοντας τὸν Παντοδύναμο Θεό, γιὰ τὸ πολύτιμο δῶρο, ποὺ σήμερα θαυμάζουμε, ἐνθυμούμεθα μὲ αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης, ὅσους κοπίασαν, ἔτρεξαν καὶ ὑπερέβαλαν τὸν ἑαυτό τους, ὥστε νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ἀνέγερση τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου Ἱεροῦ Ναοῦ καὶ οἱ ὅποιοι βλέπουν σήμερα τοὺς κόπους τους νὰ τελεσφοροῦν.

Ἰδιαιτέρως ὀφείλουμε εὐχαριστίες, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, πρὸς τὸν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Εἰρηνουπόλεως κ.κ. Δημήτριο γιὰ τὴν ἄοκνη φροντίδα του καὶ τὴν ἔνθερμη ἀγάπη του πρὸς τὴν Ἱερὰ Μονή μας, μὲ τὴν ὁποία συνδέεται ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ὅταν ἀκόμα ὑπηρετοῦσε ὡς πρωτοδιόριστος διδάσκαλος στὸ χωριὸ τῆς Λάρδου. Ἡ εὐγνωμοσύνη μας πρὸς τὸ πρόσωπό σας εἶναι ἀπέραντη.

Κατὰ τὴν εὐσημὴ αὐτὴ ἡμέρα, θὰ ἦταν παράλειψη νὰ μὴν ἐκφράσουμε, τὴν εὐγνωμοσύνη μας πρὸς τὸν πολυσέβαστο Γέροντά μας πατέρα Τύχωνα, Καθηγούμενο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυρονικήτα, ποὺ καθοδηγεῖ διακριτικὰ τὴν μοναχικὴ μας ζωὴ στὴν ὁδὸ τῆς τηρήσεως τῶν θείων ἐντολῶν γιὰ τὴν σωτηρία μας καὶ ποὺ στάθηκε ποικιλοτρόπως στὸ ἔργο ἀποπερατώσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ.

Εὐχαριστοῦμε, ἐπίσης, τὸν ἀρχιτέκτονα μηχανικὸ κ. Γεώργιο Καραβέλατση γιὰ τὴν μελέτη, τὸν σχεδιασμὸ καὶ τὴν συνεργασία στὴν πορεία τοῦ ἔργου, τὴν τεχνικὴ ἐταιρεία «Εὐεδρος Κάκνης-Κινούς», τὴν ἐταιρεία «BEMAT-Τερνενόπουλος» γιὰ τὶς μαρμαροθετήσεις, τὸν κτίστη κ. Τσαμπίκο Γιασιράνη γιὰ τὴν ὑλοποίηση τῆς

λιθοδομής, τὸν κ. Μαρτὶν Κόλα γιὰ τὴν λιθοδομὴ καὶ τὸν περιβάλλοντα χώρο καὶ τὸν κ. Σταῦρο Σεῖρεκίδη γιὰ τὴν ἐπικεράμωση, καθὼς καὶ τὸν κ. Τίμωνα Γεωργάκη γιὰ τὶς ξυλουργικὲς ἐργασίες τοῦ Ναοῦ. Αἰσθανόμαστε ἀκόμη τὴν ἀνάγκη νὰ εὐχαριστήσουμε τὸν ἠλεκτρολόγο-μηχανικὸ κ. Ἐμμανουήλ Καζούλλη, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή μέχρι σήμερα, ἐργάσθηκε καὶ κοπίασε θυσιαστικῶς καὶ ἀφιλοκερδῶς.

Μὲ πολλὴ ἀγάπη θέλω νὰ ἀναφερθῶ στὴν προσφορὰ τῆς κ. Σταματίας Ἀγγελίδη, ἡ ὁποία ἀνέλαβε τὴν δαπάνη γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ περίτεχνου ξυλόγλυπτου τέμπλου ποὺ κοσμεῖ τὸν Ναό, ἔργο τοῦ κ. Σταύρου Σεγκούνα. Τὸ ἀριστερὸ παρεκκλήσιο ἀφιεροῦται πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου πρωτομάρτυρα καὶ Ἀρχidiaκόνου Στεφάνου, γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς τοῦ ἀγαπητοῦ της υἱοῦ Στεφάνου. «Μνησθεῖν Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ ὀνόματός του στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

Εὐχόμαστε ὁ Κύριος νὰ ἀνταποδίδει ἑκατονταπλασίονα μισθὸ στὴν ἐλεήμονα καρδιά τῆς κ. Σοφίας ἀπὸ τὸν μακρινὸ Καναδᾶ καὶ τὴν οἰκογένειά της, ποὺ πραγματοποιοῖσε τὴν δωρεὰ γιὰ τὴν ἀγιογράφηση τῶν εἰκόνων τοῦ τέμπλου, ἔργο τῶν ἀδελφῶν τῆς Μονῆς καὶ τὴν μελλοντικὴ ἀγιογράφηση τῆς «Πλατυτέρας» στὴν κόγχη τοῦ Ἱεροῦ.

Εὐχαριστοῦμε τὸν κ. Κωνσταντῖνο Διακολουκά καὶ τὴν σύζυγό του Μαρία, οἱ ὁποῖοι συνέβαλαν τὰ μέγιστα γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς Μονῆς, ἐνῶ κάλυψαν τὴν δαπάνη γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ κεντρικοῦ πολυελαίου στὸ ἐργαστήρι τοῦ κ. Σωτήρη Κατσάρου στὴν Θεσσαλονίκη, ὅπου ἔγιναν καὶ τὰ ὑπόλοιπα μπρούτζινα εἶδη. Ὁμοίως τὴν κ. Χρυσή, ποὺ μαζὶ μὲ ἄλλες κυρίες συγκέντρωσαν τὸ ἀπαιτούμενο ποσὸ γιὰ τὰ χειροποίητα ἀργυρᾶ ἱερὰ σκεύη, ποὺ κατασκευάσθηκαν ἀπὸ τὸν ἀργυροχρυσόχοο κ. Βαρζώκα στὰ Ἰωάννινα.

Τὶς εὐχαριστίες μας ἀποδίδουμε καὶ στὸν κ. Σάββα Κιοσεφίδη, πρόεδρο τῆς ἐταιρείας “Dimglass” γιὰ τὴν δωρεὰ ὅλων τῶν ὑαλοπινάκων.

Σημαντικὴ καὶ ἀνεκτίμητη εἶναι ἐπίσης ἡ προσφορὰ τοῦ Συλλόγου Γυναικῶν Λάρδου «Ἅγιος Μελέτιος», ποὺ πάντοτε μὲ προθυμία καὶ ζῆλο δραστηριοποιεῖται γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς Ἱερᾶς Μονῆς. Δὲν θὰ μπορούσαμε ὅμως νὰ μὴν ἀναφερθοῦμε καὶ στὶς εὐλαβεῖς ἐν

Χριστῷ ἀδελφές ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη, οἱ ὅποιες πάντοτε μὲ πολὺ ἀγάπη συμβάλλουν τὰ μέγιστα στὸ ἔργο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς καὶ ἰδιαίτερα τῶν Ἐγκαινίων. Ἀπειρες εὐχαριστίες ὅμως ὀφείλουμε καὶ στὴν ὁμογένεια τῆς Ἀμερικῆς, τοῦ Καναδᾶ καὶ τῆς Αὐστραλίας γιὰ τὴν σημαντικὴ συμβολή τους.

Εὐχαριστοῦμε τοὺς ἐπώνυμους καὶ ἀνώνυμους δωρητές, ὅσους διακόνησαν ὅλες τὶς ἡμέρες αὐτὲς στὸν εὐπρεπισμὸ καὶ καλλωπισμὸ τοῦ Ναοῦ καὶ στὴν προετοιμασία τὴν λαμπρὰ τῶν Ἐγκαινίων. Ὅμοίως καὶ τὸν φιλόχριστο Στρατὸ καὶ τὸ Πυροσβεστικὸ Σῶμα ποὺ πάντοτε προθυμοποιοῦνται νὰ προσφέρουν τὴν βοήθειά τους γιὰ τὶς ἐργασίες τῆς Ἱερᾶς Μονῆς.

Εὐχαριστοῦμε καὶ ὅσους συνέβαλαν στὴν παροχὴ φιλοξενίας, ἐπισιτισμοῦ καὶ μεταφορᾶς τῶν προσκεκλημένων, τὸν κ. Χατζηλαζάρου, τὸν κ. Ἀριστείδη καὶ τὴν κ. Μαίρη Καμπουροπούλου, τὸν κ. Χατζηκωνσταντίνου, τὸν κ. Σαρίκα, τὴν κ. Λαμπίρη, τὴν κ. Ἐλευθερίου, τὸν κ. Ποντικάκη, τὸν κ. Παπαβασιλείου, τὸν κ. Σταματικό, τὸν κ. Οἰκονομάκη, τὸν κ. Βαγγέλη, τὸν κ. Στεργάκη, τὶς ἐταιρεῖες Γεωργαλὸς Rent a car, Marathon Rent a car, Pellos Travel καὶ ὅλους ὅσους ἀφανῶς διηκόνησαν στὸ ἔργο τοῦτο.

Εὐχαριστοῦμε τὴν τροχαία Ρόδου καὶ τὸ Σῶμα Ἐθελοντῶν Σαμαρειτῶν, Διασωστῶν καὶ Ναυαγοσωστῶν γιὰ τὴν συνδρομή τους.

Εὐχαριστοῦμε θερμὰ τὸν Δήμαρχο Ρόδου κ. Ἀντώνη Καμπουράκη, τὸν Περιφερειάρχη Νοτίου Αἰγαίου κ. Γεώργιο Χατζημάρκο καὶ τὸν Ἀντιδήμαρχο Ἀθλητισμοῦ καὶ Δημοτικῆς Ἐνότητας Λινδίων κ. Ἀλέξη Κολιάδη καὶ τοὺς ἐκπροσώπους τους γιὰ τὴν γενναιόδωρη βοήθεια ποὺ παρείχαν παντιοτρόπως στὴν Μονή.

Πιεζόμεναι ἀπὸ ἐσώτατη ψυχικὴ ἀνάγκη, ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐκφράσουμε τὶς ὁλόθερμες εὐχαριστίες μας πρὸς τὸν πολύσεβαστο Καθηγούμενο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας τοῦ Ἁγίου Ὅρους Γέροντα Ἐλισσαῖο καὶ τὴν προσφιλέστατη Καθηγουμένη τοῦ Ἱεροῦ Κοινοβίου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Νικοδήμη μοναχή, ποὺ εὐλόγησαν τὴν προσέλευση ἀδελφῶν ἀπὸ τὴν Ὁρμύλια γιὰ νὰ κοσμήσουν μὲ τὶς μελωδικὲς φωνές τους τὸ ψαλτήρι καὶ νὰ ἐπιβοήθησουν τὴν διακονία. Εὐχαριστοῦμε τὸν Τηλεοπτικὸ Σταθμὸ «Θάρρι» καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ συνεργάστηκαν γιὰ τὴν ζωντανὴ μετάδοση τῶν Ἀκολουθιῶν τῶν Ἐγκαινίων χθὲς καὶ σήμερα.

Εὐχαριστοῦμε ξεχωριστὰ καὶ Ἑσᾶς, Σεβασμιώτατοι καὶ Θεοφιλέστατοι Ἅγιοι Ἀρχιερεῖς, ποὺ τιμήσατε τὸν Ἅγιό μας μὲ τὴν σεπτὴ παρουσία Σας καὶ γεμίσατε μὲ χαρὰ καὶ μὲ εὐλογία τὴν Μονὴ μας καὶ εὐχόμαστε ὁ Ἅγιος Μελέτιος νὰ μεσιτεύει πρὸς τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, γιὰ ἐσᾶς καὶ τὸ ποίμνιό σας. Εὐχαριστοῦμε τὸν εὐσεβῆ κληρο, τοὺς πανοσιολογιωτάτους Καθηγουμένους καὶ τοὺς σεβαστοὺς πατέρες, τὶς ὁσιολογιώτατες Καθηγούμενες καὶ προσφιλέστατες μοναχές, τοὺς Ἀρχοντες, τὸν Στρατὸ καὶ τὸν φιλόθεο λαὸ καὶ ἐν γένει ὅσους προσῆλθαν, ὀρισμένοι μάλιστα ἀπὸ μακριά, ὥστε νὰ συμπανηγυρίσουμε καὶ νὰ συνευφρανθοῦμε τὴν μεγάλη αὐτὴ ἡμέρα τῶν Ἑγκαινίων τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ὁσίου Μελετίου. Ἀθήνα, Θεσσαλονίκη, Ἰωάννινα, Ἀμερική, Καναδᾶς, Ρουμανία... Αἰσθανόμαστε οὐράνια σύναξη νὰ πραγματοποιεῖται αὐτὴν τὴν ὥρα στὸν νέο Ἱερὸ Ναὸ τοῦ Ὁσίου Μελετίου. Κάθε ναὸς ἀποτελεῖ θεία αὐλὴ καὶ οὐράνιο σκῆνωμα, γιὰ τὸν ὅποιο ὅλοι ἐσεῖς οἱ πιστοὶ μὲ πολλὴ ἀγάπη καὶ θερμουργὸ ζῆλο συνδράματε, ὥστε νὰ ἀποτελεῖ κατοικητήριον ἱερὸ τοῦ Παντοκράτορος Κυρίου, τόπο ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους.

Τέλος, ὑποβάλλουμε νοερὰ τὰ σέβη μας καὶ ἐπικαλούμαστε τὶς εὐχὲς καὶ εὐλογίες τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, πρὸς τὸν Ὅποιον τὴν πνευματικὴ καὶ εὐχαριστιακὴ ἀναφορὰ ἔχομεν. Ἄς μᾶς ἀξιῶσῃ ὁ Θεὸς δι' εὐχῶν Του νὰ δίνουμε τὴν ὁμολογίαν τοῦ Χριστοῦ σὲ ὅλη μας τὴν ζωὴ, γιὰ νὰ δεχθοῦμε τὴν χάριν τῆς αἰώνιου ζωῆς καὶ νὰ ὑπάγομεν καὶ στὸν ἀχειροποίητο ἐκεῖνο Ναόν, στὴν Ἄνω Ἱερουσαλὴμ, *«ὅπου ἦχος καθαρὸς ἐορταζόντων, καὶ βοώντων ἀπαύστως· Κύριε δόξα σοι»*.

